

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ – СКОПЈЕ

Перо Бошков

КРИМИНАЛИСТИЧКИ И КРИВИЧНО – ПРАВНИ
АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Докторска дисертација

Скопје
2013

Ментор:

Доц. д-р Светлана Николоска
Доцент на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола

Членови на комисија:

1. Проф. д-р Томе Батковски - претседател
Редовен професор на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола

2. Вон. проф. д-р Борис Мурговски
Вонреден професор на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола

3. Вон. проф. д-р Миодраг Лабовиќ
Вонреден професор на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола

4. Доц. д-р Марјан Николовски
Доцент на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ – Битола

5. Доц. д-р Светлана Николоска
Доцент на Факултетот за безбедност – Скопје
Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола

Датум на одбрана: _____

Датум на промоција: _____

Област: _____

ИЗЈАВА

На докторант Перо Бошков.

Изјавувам дека при изработката на докторскиот труд ги почитував позитивните законски прописи од областа на заштита на интелектуална сопственост и не користев реченици или делови од трудови на други автори без да ги почитувам методолошките стандарди.

Изјавата ја давам под полна материјална и кривична одговорност.

Изјавил: _____

КРИМИНАЛИСТИЧКИ И КРИВИЧНО - ПРАВНИ АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт

Екстерната и интерната инфлуенца врз деловните текови, генерира позитивен или негативен сублимат во функционирањето, кој се манифестира со добивка или загуба во билансот на успех на претпријатието, а кој е „патоказ“ за доверителите, вработените и другите стеикхолдери, за ефикасноста на менаџментот во работењето. Негативниот резултат, сигнализира „црвено светло“ за претпријатието, поради што доаѓа до ентропија во истото, која најчесто резултира со стечај, кој воглавно во македонската економија завршува со ликвидација на правното лице и негово бришење од трговскиот регистар.

Ефикасниот стечаен систем е конституент на пазарната економија, бидејќи обезбедува сигурност на доверителите, консолидирање и опоравување на претпријатието од финансиските проблеми, со брзо враќање на блокираните средства во платниот промет во земјата и странство, со што се гледа неговата консеквенца за заздравување на претпријатијата, наспроти гледиштата во Република Македонија за стечајот и стечајните постапки да се посматраат и доживуваат како „фатален исход - смрт на претпријатието“.

Претпријатието, како основен економски субјект, на кој базира стабилноста и развојот на македонската економија, според Законот за трговски друштва се манифестира во два облици: трговец - поединец и трговски друштва (јавно трговско друштво, командитно друштво, друштво со ограничена одговорност, акционерско друштво, командитно друштво со акции), во своето функционирање се соочува со кризни ситуации, кои во одредени случаи намерно се продуцирани од менаџерите, кои преку стечајниот криминалитет остваруваат енормен профит и голема противправна имотна корист, оштетувајќи ги истовремено доверителите и вработените, по однос на остварувањата на нивните права, имплицирајќи генерално штетни последици врз финансискиот и социјалниот систем, како и со поттикнување на одредени процеси, кои во меѓусебните интеракции резултираат со дестабилизација на општествено - економскиот систем.

Стечајниот криминалитет во Република Македонија истражуван од криминалистички и кривично - правен аспект, резултира со согледувања за неговата недоволна транспарентност и уочливост, комплексност, дифузија на одговорност, дифузија на виктимизација, потешко откривање, потешко процесуирање, благи казни, законски нејаснотии и недоречености и нејаснотии околу деликвентскиот статус, поради што е подвлечена дистинкциона црта, околу инкриминациите и кривични дела кои се извршуваат со стечајниот криминалитет, со акцент на злоупотребата на службената положба и овластувања, фалсификувањето, посебно на деловната документација и нејзино уништување, даночното затајување, лажен стечај, стечај со несовесно работење, оштетување или повластување на доверители, злоупотреба на стечајната постапка, како и на кривичната одговорност на одговорното и правното лице.

Примената и усовршувањето на оперативно - тактичките мерки, средства, методи и дејствувањето на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури во криминалистичката дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка) се „фундаментален лост“ во откривањето, разјаснувањето и документирањето на стечајниот криминалитет и примена на кривични санкции на неговите извршители, а со тоа и намалување на неговата „темна бројка“.

Државата преку прецизна законска рамка, во поглед на деловниот потфат на претпријатијата, детерминирањето на кривичната одговорност на органите на управување и одмерување на казни на повисоко ниво, придонесува, во интегралното откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, со што се создава објективен пазарен амбиент, во кој стечајот и стечајните постапки, се перцепираат како нормална појава во деловното работење, а не како до сега, овој термин, да биде синоним за нечесност на менаџментот, измама на вработените и доверителите и енорно богатење на противправен начин.

Клучни зборови: Трговски друштва, Стечај, Реорганизација, Ликвидација, Органи на стечајна постапка, Стечаен управник, Стечаен криминалитет, Кривични дела во стечај, Криминалистичка дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка).

CRIMINOLOGY AND CRIME - LAW ASPECTS OF BANKRUPTCY CRIMINALITY IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Abstract

External and internal influenza of business courses, is generating positive and negative sublimates, regarding the functioning, which is manifesting with gain or loss in the balance of success of the enterprises. This is some kind of „roadmap“ for creditors, employees and other stakeholders for performance, to management in operation easily. Negative result signals „red light“ for the enterprise, leading it to entropy, which leads to bankruptcy, which generally ends - up with liquidation of macedonian economy, and its deletion from the trade register.

Efficient bankruptcy system is a constituent of the market economy as it provides the security of creditors, consolidation and recovery of the company from financial problems, a rapid return of blocked funds in the payment operations in the country and abroad, which sees its consequences for the recovery of enterprises, as opposed views in Macedonia for bankruptcy and bankruptcy procedures to observe and experience as, „fatal - death of the enterprise“.

The company as a major economic entity, which builds stability and development of the Macedonian economy, according to Company law is manifested in two forms: sole proprietor and company (public company, limited partnership, limited liability company, joint stock company, limited partnership by shares), in its functioning are facing at crisis situations, which in some cases are deliberately produced by the managers, who through to major capability of bankruptcy crimes, also realizing large profits and unlawful gains, damaging both the creditors and employees, regarding their possible rights, implying generally harmful effects on the financial and social system, and by encouraging certain processes, which result in mutual interactions for destabilizes in the socio - economic system.

Bankruptcy crime in Macedonia is researched in several criminal - legal aspect, resulting in his observations on the lack of transparency and complexity, diffusion of responsibility, diffusion of victimization, also as to detect difficulties, hard processings, mild penalties, legal uncertainties and ambiguities and uncertainties about delinquents's position, which incrimination highlights distinct around. The most important criminal acts that are

performed are the bankruptcy crime, with emphasis on the misuse of official position and powers, counterfeiting, especially the business documentation and its destruction, tax evasion, false bankruptcy, bankruptcy with reckless operation, damage and favoring the creditors, the bankruptcy abuse procedure and the criminal liability of legal and responsible person.

Application and improvement of operational and tactical measures, means, methods and activities of the Ministry of Interior and other security structures in criminal activity (criminology and criminal processing control) as fundamental hydraulic propel lever, in the discovery, clarifying and documenting the bankruptcy crime, and application of criminal sanctions of its employees, and thus reduces his „dark figure“.

State through precise legal framework in respect of the business enterprises, defining the criminal liability of management bodies, and weighting of penalties at a higher level, contributing in an integrated detection and suppression of crime bankruptcy, which created a market objective setting, that bankruptcy and bankruptcy procedures are perceived as a normal occurrence in business. Until now, this term can not be sinonom of unhonour for management, fraud creditors and employees of unlawful enrichments way.

Key words: Companies, Bankruptcy, Reorganization, Liquidation, Bodies of bankruptcy procedure, Bankruptcy trustee, Bankruptcy crime, Crimes in bankruptcy, Criminal activity (crime control and criminal processing).

СОДРЖИНА

Апстракт

ПРВ ДЕЛ

ТЕОРЕТСКО – ХИПОТЕТСКА РАМКА

1.АКТУЕЛНОСТ НА ИСТРАЖУВАНАТА ПРОБЛЕМАТИКА – ОПШТЕСТВЕНА И НАУЧНА ОПРАВДАНОСТ НА ТРУДОТ.....	15
2.ПОИМ И ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ.....	20
3.ЦЕЛИ НА ПРОУЧУВАЊЕТО И ИСТРАЖУВАЊЕ.....	23
4.ОСНОВНА И ПОМОШНА ХИПОТЕЗА.....	26
5.ПОЈМОВНО – КАТЕГОРИЈАЛЕН АПАРАТ.....	28
6.МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	30
7.ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ.....	31
8.ПРОСТОРНА И ВРЕМЕНСКА РАМКА.....	32
9.ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	33

ВТОР ДЕЛ

ПРАВНИ АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ

1.ЗАКОНОДАВСТВОТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ЗА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ.....	35
2.ЗАКОНОДАВСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ	38
3.ДЕФИНИРАЊЕ НА СТЕЧАЈОТ И ИНСОЛВЕНТНОСТА НА ПРАВНИТЕ ЛИЦА.....	46
4.ДИСТИНКЦИОНА ЦРТА МЕЃУ ЗАКОНСКИ И НЕЗАКОНСКИ (КРИМИНАЛЕН) СТЕЧАЈ.....	50
4.1.Законски стечај	53
4.2.Незаконски (криминален) стечај	55
5.ПРЕДИЗВИКУВАЊЕ НА СТЕЧАЈ И КРИМИНАЛНИ ФАКТОРИ.....	59
6.ОТВАРАЊЕ НА СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА.....	64
7.ОРГАНИ НА СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА.....	68
8.ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ ОД СТЕЧАЈНАТА ПОСТАПКА.....	72
9.МЕЃУНАРОДЕН СТЕЧАЈ – СТЕЧАЈ НА СТРАНСКО ПРАВНО ЛИЦЕ.....	75

ТРЕТ ДЕЛ

КОМПАРАТИВЕН ПРИОД НА СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНИТЕ ЗАКОНОДАВСТВА НА ОДДЕЛНИ ДРЖАВИ (РЕПУБЛИКА СРБИЈА, РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА, РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА, ФЕДЕРАЦИЈА Б и Х и РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА).....	78
1.СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	79
2.СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА.....	86
3.СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА.....	92
4.СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА ФЕДЕРАЦИЈА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....	99
5.СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА.....	104

ЧЕТВРТ ДЕЛ

КРИВИЧНО – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ЕКОНОМСКИОТ И СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1.ЕКОНОМСКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ КАКО НЕГАТИВНА ОПШТЕСТВЕНА ПОЈАВА, НЕГОВО ХРОНОЛОШКО ДЕТЕРМИНИРАЊЕ И ДИСТИНКЦИОНИРАЊЕ СО СТОПАНСКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	109
2.КАЗНЕНО – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ЕКОНОМСКО – СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	113
2.1.Одговорност на правното лице за економски криминалитет.....	115
3.КРИВИЧНО – ПРАВНА ДЕФИНИРАНОСТ НА ОДРЕДЕНИ ПОИМИ ЗНАЧАЈНИ ЗА ЕКОНОМСКО – СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	119
4.ДЕФИНИРАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	122
5.ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	125
6.КРИВИЧНО – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	131
6.1.Дефинирање на својствата на сторителите на стечајниот криминалитет...	131
6.2.Казнена одговорност на физичките - одговорни лица за стечајниот криминалитет во трговските друштва.....	134

6.3.Казнена одговорност на правните лица - трговските друштва за стечајниот криминалитет.....	136
6.4.Казна и конфискација на имот.....	139
7.СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД НЕГО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	142
8.СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА.....	144
8.1.Кривични дела пред отварањето на стечајната постапка во правното лице.....	145
8.1.1.Лажен стечај.....	145
8.1.2.Предизвикување стечај со несовесно работење.....	152
8.2.Кривични дела во водењето на стечајната постапка.....	158
8.2.1.Злоупотреба на постапката за стечај.....	161
8.2.2.Оштетување или повластување на доверители.....	164
8.3.Злоупотреба на службената положба и овластување во стечајната постапка.....	173
8.3.1.Примери од практика за извршени кривични дела со злоупотреба на стечајната постапка на правното лице – трговското друштво - CASE STUDIES – МЕТОД НА СЛУЧАЈ.....	174

ПЕТТИ ДЕЛ

КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1.МЕЃУИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	181
2.КРИМИНАЛИСТИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	192
2.1.Начини на извршување на стечајниот криминалитет - Modus operandi.....	197
2.2.Средства на извршување на стечајниот криминалитет – Instrumentum operandi.....	201
2.3.Место и простор на извршување на стечајниот криминалитет – Locus i Radius operandi.....	204
2.4.Време на извршување на стечајниот криминалитет – Tempus operandi.....	206
3.КРИМИНАЛНА СИТУАЦИЈА СО СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА.....	208

4.ПОЛИЦИСКИТЕ ИЗВИДИ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА ВО ОТКРИВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	213
5.КРИМИНАЛИСТИЧКО – ОПЕРАТИВНА ДЕЈНОСТ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ	216
5.1.Профилирање и проучување на личноста на стечајните деликвенти.....	219
5.2.Криминалистичка контрола на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки.....	223
5.2.1.Оперативно – тактички начини во истражувањето на стечајниот криминалитет.....	230
5.3.Криминалистичка обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки.....	239
5.3.1.Оперативно - тактички комбинации во спроведувањето на криминалистичката обработка за детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет.....	250
6.ОБЕЗБЕДУВАЊЕ МАТЕРИЈАЛНИ ДОКАЗИ И ДОКАЖУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	258
7.НАЈЧЕСТИ МЕРКИ И ДЕЈСТВИЈА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ДОКАЗИ ЗА СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ.....	265
7.1.Графоскопска експертиза како подврста на криминалистичките вештачења и форензика на документација.....	267
7.2.Форензичкото сметководство во детекциските постапки на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки.....	271
7.3.Финансиско – материјални вештачења на документација на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки во трговското друштво.....	274
ШЕСТИ ДЕЛ	
ЗНАЧЕЊЕ НА ПРЕВЕНЦИЈАТА ЗА ПОПРЕЧУВАЊЕ И СПРЕЧУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ	
1.ОПШТО ЗА ПРЕВЕНЦИЈАТА.....	278
2.УЛОГАТА НА ПРЕВЕНЦИЈАТА КАЈ СТЕЧАЈНИТЕ КРИВИЧНИ ДЕЛА.....	283

СЕДМИ ДЕЛ

ИСТРАЖУВАЊЕ НА РЕПРЕЗЕНТАТИВЕН ПРИМЕРОК НА СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2000 - 2011Г. И АНКЕТИРАЊЕ НА СТЕЧАЈНИ РАБОТНИЦИ И ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИЦИ КОИ ЈА ОБРАБОТУВАЛЕ СТЕЧАЈНАТА ПРОБЛЕМАТИКА.....	292
---	------------

ОСМИ ДЕЛ

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

8.ЗАКЛУЧОЦИ, ПРЕДЛОЗИ И МЕРКИ ЗА МОДЕЛОТ НА ИДНОТО КРИМИНАЛИСТИЧКО ПОСТАПУВАЊЕ ВО СПРЕЧУВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	435
---	------------

БИБЛИОГРАФИЈА.....	451
---------------------------	------------

ПРИЛОЗИ.....	469
---------------------	------------

КОРИСТЕНИ КРАТЕНКИ

- РМ – Република Македонија
КЗ – Кривичен законик
ЗКП – Закон за кривична постапка
МВР – Министерство за внатрешни работи
ЈО – Јавно обвинителство
ОЕЦД – Организација за економска соработка и развој
ЕУ – Европска унија
ЗТД – Закон за трговски друштва
ЕБОР – Европска банка за обнова и развој
ЗПП – Завод за платен промет
УЈП – Управа за јавни приходи
ЕЦД – Единствена царинска декларација
УСАИД – Американска агенција за меѓународен развој
СБ – Светска банка
ИФЦ – Меѓународна финансиска корпорација
САД – Соединети Американски држави
СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија
ЈП – Јавно претпријатие
ФПИОМ – Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија
ФЗИО – Фонд за здравствено и инвалидско осигурување
ИНТЕРПОЛ – Меѓународна криминалистичка полициска организација
ЕУРОПОЛ – Европска полициска служба
ЕГМОНД – Агенција за финансиско разузнавање
ПИМ – Посебни истражни мерки
УНЦИТРАЛ – Комисија на Обединетите нации за меѓународно трговско право

ПОПИС НА ТАБЕЛИ:

Табела бр.1 Пријавени сторители и кривични дела против имотот.....	292
Табела бр.2 Пријавени сторители и стечајни кривични дела.....	293
Истражување во Велес, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Табели од бр.3 до бр.25.....	од стр.294 до стр.315

Истражување во Кавадарци, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Табели од бр.26 до бр.50.....	од стр.315 до стр.337
Истражување во Битола, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Табели од бр.51 до бр.75.....	од стр.337 до стр.359
Истражување во Струмица, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Табели од бр.76 до бр.100.....	од стр.359 до стр.382
Збирно прикажување на истражувањата во четири града: Велес, Кавадарци, Битола, Струмица, резултати прикажани во Табели од бр.101 до бр.125.....	од стр.382 до стр.406
Анкетирање на полициски службеници кои работеле на детектирање и сузбивање на стечаен криминалитет, прикажани резултати во Табели од бр.126 до 151.....	од стр.406 до 434

ПОПИС НА ГРАФИКОНИ:

Истражување во Велес, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Графикони од бр.1 до бр.23.....	од стр.294 до стр.315
Истражување во Кавадарци, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Графикони од бр.24 до бр.48.....	од стр.315 до стр.337
Истражување во Битола, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Графикони од бр.49 до бр.73.....	од стр.337 до стр.359
Истражување во Струмица, анкетирани 50 стечајни работници, резултати прикажани во Графикони од бр.74 до бр.98.....	од стр.359 до стр.382
Збирно прикажување на истражувањата во четири града: Велес, Кавадарци, Битола, Струмица, резултати прикажани во Графикони од бр.99 до бр.123.....	од стр.382 до стр.406
Анкетирање на полициски службеници кои работеле на детектирање и сузбивање на стечаен криминалитет, прикажани резултати во Графикони од бр.124 до 149.....	од стр.406 до 434

ПРВ ДЕЛ

ТЕОРЕТСКО – ХИПОТЕТСКА РАМКА

1. АКТУЕЛНОСТ НА ИСТРАЖУВАНАТА ПРОБЛЕМАТИКА – ОПШТЕСТВЕНА И НАУЧНА ОПРАВДАНОСТ НА ТРУДОТ

Транзицискиот процес започнат во крајот на осумдесеттите и почетокот на деведесеттите години на минатиот век, за многу земји, вклучувајќи ја и Република Македонија го означил преминот кон пазарна економија, создавајќи притоа потполно нов економски амбиент во кој претпријатијата заради сопствениот опстанок и развој го менуваа организацискиот дизајн. А државата преку трансформација на сопственоста на капиталот, елиминирањето на социјалната функција од претпријатијата, прокламирањето на цврста финансиска дисциплина и воведување на светски стандарди во деловното работење, создаваше услови за континуирано функционирање на редизајнираните претпријатија и нивно вклучување во конкуренцијата на светскиот пазар.

Паралелно со темелните реформи во економскиот систем, се наметнала обигаторна потреба за промена на законодавството кое ја регулирало тогашната економска проблематика, посебно околу претпријатието, како есенцијален елемент на економскиот систем на Република Македонија.

Донесениот Закон за претпријатија,¹ со кој се создадоа услови за консеквенции на правните лица од неуспешното работење, наметнала потреба од нови закони, со кои доверителите ги остваруваа своите побарувања, меѓу кои беше донесен и Законот за санација, стечај и ликвидација,² кој беше преземан со осамостојувањето на Република Македонија, со кој беа утврдени постапките за престанок на тогашните претпријатија со присилно порамнување, стечајна и ликвидациона постапка, во која покрај должникот и доверителот, постапката за стечај ја предложуваше и тогашниот ЗПП,³ како единствен носител на платниот промет. Овој закон не беше адекватен инструмент за надминување на инсолвентноста на должниците, поради што на 29.10.1997 година е

¹ Закон за претпријатија, Службен лист на СФРЈ бр.77 / 88, законот е повеќе пати менуван и дополнуван и измените и дополнувањата се објавени во Службен лист бр.40 / 89, 46 / 90 и 61 / 90.

² Закон за присилно порамнување, стечај и ликвидација, Службен лист на СФРЈ бр.84 / 89.

³ Заводот за платен промет како самостојна и стручна организација со права и обврски утврдени со закон, е основан за вршење на работите на платен промет во Република Македонија, предвиден во Закон за платен промет, применет од 1 јануари 1994 година.

донесен нов **Закон за стечај**,⁴ кој започна да се применува од 06.05.1998 година и отвори нова страница во стечајното право на Република Македонија, ограничувајќи ја улогата на судот во донесување на одлуките во стечајната постапка и проширувајќи ги правата на доверителите за најважните прашања во постапката.

Направен е чекор напред со започнување на воспоставување на професијата стечаен управник, како независен и компетентен, во која покрај физичко лице, работите на стечаен управник можеше да ги извршува и правно лице - друштво со ограничена одговорност, под услов да има вработено најмалку еден овластен стечаен управник, еден дипломиран правник и еден овластен ревизор, согласно Законот за ревизија.⁵

Со трите измени и дополненија на основниот **Закон за стечај**,⁶ се направија одредени стечајни реформи. Со укинувањето на Заводот за платен промет,⁷ како единствен носител на платниот промет и како основен предлагач на стечајната постапка, оваа државна работа се смести во приватни работи, во кои доверителот мораше да го докаже својот доверителски статус спрема должникот, државата преку својот претставник, Јавниот правобранител предлагаше стечај за неплатен данок, а Агенцијата за блокирани сметки секогаш поднесуваше предлог за стечај, доколку некоја од банките - носители на платниот промет утврдеше дека должникот е несолвентен, повеќе од 45 дена. Со воспоставување на концептот на приоритетни стечајни доверители, со апострофирање на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, наместо реорганизација, скоро сите стечајни постапки завршуваа со впаричување на имотот, со што се оневозможи појава на домашни и странски инвеститори.

Во овој контекст е и Извештајот на Светската банка и ИФЦ правење бизнис во 2005 година во кој се оцени дека стечајните постапки во Република Македонија за период 1998-2006 година во просек траат околу 3,7 години се многу скапи, траат долг период, поради немање на специјализирани судови за стечајни постапки и не се

⁴ Закон за стечај, Службен весник на Република Македонија бр.55 / 97.

⁵ Закон за ревизија, Службен весник на Република Македонија бр.65 / 97, 27 / 2000, 31 / 2001, 30 / 2002.

⁶ Основниот Закон за стечај, Службен весник на Република Македонија бр.55 / 97, е објавен на 29.10.1997 година, стапи на сила 06.11.1997 година, започна да се применува на 06.05.1998 година, по што уследија три измени и дополнувања, објавени во Службен весник на Република Македонија бр.53 / 2000, 37 / 2002 и 17 / 2004.

⁷ Реформата во платниот промет се спроведе со донесување на Законот за платниот промет (Службен весник на РМ бр.32 / 01, 50 / 01, 52 / 01, 103 / 01, 37 / 02, 41 / 02, 61 / 02, 42 / 03 и 13 / 06), со кој од 1 јануари 2002 година се укина Заводот за платен промет, а трансакциските сметки на правните лица се пренесоа од ЗПП кај комерцијалните банки и се поставија системите за порамнување на трансакциите преку депозитните сметки на комерцијалните банки кај централната банка.

ефикасни, поради тешкотиите на доверителите во наплатувањето на своите побарувања од стечајната маса.

И покрај одредените новини, не се постигнаа вистинските цели во стечајната постапка, поради што на 14 март 2006 година е донесен нов Закон за стечај,⁸ со кој се забрза стечајната постапка, од добивањето на предлог до нејзиното отварање да не помине подолг период од 90 дена, точно се утврдија целите и условите за нејзиното отварање, како и органите кои ќе учествуваат во постапката, се утврди кој ќе управува и располага со имотот на должникот во стечајната маса, начинот на намирување на побарувањата на доверителите, правните последици од отварањето на стечајната постапка, планот за реорганизација и други прашања поврзани со стечајот.

Се повлече строга дистинкциона црта, за тоа кој може да биде стечаен управник и врз кои правни лица се поведува стечајна постапка, а врз кои не, а се со цел, колективно намирување на доверителите за побарувањата од стечајната маса, формирана од имотот на должникот. Со овој закон се направени одредени стечајни реформи: лиценцирање на стечајниот управник, обнова на лиценца и одземање, формирана е Комора на стечајни управници, донесен е Правилник за професионални стандарди за водење на стечајна постапка и етички кодекс за стечајните управници.⁹

Стечајот во секојдневниот живот најчесто се перципира како „смрт на трговското друштво“ бидејќи се брише од евиденција во трговскиот регистар, поради што престанува неговото постоење како економски ентитет, а воедно е „жигосано“ како неуспешно и пропаднато друштво. Стечајот, иако најчесто е во корелација со трговските друштва, не може да се третира само од економски аспект, туку, по својата суштина е правна постапка уредена со Закон за стечај,¹⁰ од што произлегува испреплетеност на економијата со правото, а која интердисциплинарност се согледува преку авторитетот на наведениот закон и органите на стечајната постапка, во решавањето на проблемите кои произлегуваат од несолвентноста на претпријатието, а кои претходно не можеле да се решат во редовното работење на друштвото.

Во дисертацијата акцентот е ставен на **незаконскиот (криминален) стечај**, генериран со умисла од менаџерската структура во правното лице, со фундаментална цел, изигрување на доверителите, остварување на енормен профит и „приграбување“

⁸ Закон за стечај, Службен весник на Република Македонија бр.34 / 06.

⁹ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Република Македонија, Скопје, 2007.

¹⁰ Закон за стечај со измени и дополнувања, Службен весник на Република Македонија бр.55 / 97, 53 / 00, 37 / 02, 17 / 04, 34 / 06 и 126 / 06.

на економската актива на претпријатието, преку инкриминирани дејствија пред отварањето и во отворената стечајна постапка, кои се регулирани во Кривичниот законик на Република Македонија во посебни стечајни казнени дела, во кои таксативно се наведени елементите и дејствијата на извршување на наведените кривични дела.

Стечајот произлегува од економското опкружување, најчесто како последица на одлуките на менаџментот во претпријатието (едностепен или двостепен систем на управување), со истиот се детерминира економската стварност за анулирање на долговите спрема доверителите и можноста за рехабилитација на стечајниот должник преку негова реорганизација и продолжување на деловниот потфат.

Во конвенционалната мудрост во Република Македонија, поимот стечај, речиси во континуитет се третира како недоверба спрема работењето на менаџментот и нивната нечесност, во контекст на изигрување на вработените и доверителите, заради создавање платформа за неморално богатење. Но, со кривичните санкции, потребно е да се направи дистинкција помеѓу законскиот и незаконски (криминален) стечај на трговските друштва, бидејќи во светската пракса, неуспехот е составен дел на работењето, а не пример за некомпетентност и измама.

Од друга страна, стечајниот криминалитет од страна на менаџментската структура во претпријатијата, во економскиот систем во Република Македонија, својата генеза ја најде во одредените недоречености во Законот за стечај, неговите измени и дополнувања,¹¹ со што менаџерите користејќи ги одредените слабости, а посебно привилегиите што ги имаа во високите политички кругови, продуцираа постапки на манифестирање напор и тешкотии во раководењето со претпријатијата, прикривање на имотот пред доверителите, прерано или предоцна отварање на стечај, предизвикување на лажен стечај заради стратешки интереси, односно заради избегнување на плаќање на обврските спрема доверителите, со привидно продавање на сопствениот имот, префрлување на средства на други сметки, отстапување без надоместок, склучување на лажни спогодби за долг, признавање на невистинити побарувања, како и со фалсификување и уништување на деловната документација, а сето тоа со цел создавање неможност, за утврдување на неговата реална состојба на имотот.

Воедно, со децентрализирање на платниот промет, преку повеќе негови носители, најчесто банки, се овозможи преку „нерезидентни сметки“ во истите,

¹¹ Ибид.

должникот во договор со странски доверители, да повлекува од финансиската актива на правното лице, за обврски, енорно повисоки од реалните. Истовремено, менаџментот и покрај сознанијата за инсолвентноста на трговското друштво, продолжува со несовесното работење, во насока на трошење и отуѓување на предмети и права по ниски цени, преземање на несразмерни обврски, склучување на договори со несолвентни лица, како и ставање на доверители во поповолна положба, а сето тоа со цел, изигрување и оштетување на другите доверители на правното лице, а воедно и на вработените, кои преку преотстапување на сопствените акции на управување, му ја пренеле довербата во управувањето со акциите и правата кои произлегуваат од истите.

Бидејќи транзицијата во македонската економија, беше извршена со недоволно транспарентни постапки, недореченостите во законодавството кое ја третираше оваа проблематика, остави можност за криминални приватизации, чии последици се чувствуваат и денес, преку изигрување на вработените во поглед на нивните акции, удели и други хартии од вредност, кои беа во нивна сопственост, преку намерно предизвикување на стечај, со цел, остварување на несразмерна противправна имотна корист од страна на менаџментот и органите на стечајната постапка.

Овие претходно наведени причини, кои имаат негативна инфлуенца врз економскиот систем на Република Македонија, посебно во насока на исцрпување на виталните ресурси на економијата, граѓаните ги перцепираа консеквенциите, преку согледување на ниската стапка на економски развој, економијата бележеше „статус кво“ состојба, со депресивна тенденција, што продуцираше намалување и отварање на нови работни места, намалување на бројот на успешни претпријатија, намалување на стоковиот промет во земјата и странство, зголемување на трговскиот дефицит, а сето тоа имплицираше намалување и недостиг на странски инвеститори во Република Македонија.

Целата елаборација, а посебно повеќегодишното искуство во сузбивање на појавни и софистицирани облици на организиран криминал, побуди длабок интерес во мене, за истражување на **„Криминалистичките и кривично - правните аспекти на стечајниот криминалитет во Република Македонија“** бидејќи економските деликвенти (криминалитет на т.н. „бели јаки“) се фокусираат на овој вид криминал, од економски причини, висок профит и стекнување на енорни богатства, со инкриминирани дејствија, кои најчесто се во „темната бројка“ на криминалитет, шансите за нивно откривање се помали, а со тоа се помали и можностите за кривично санкционирање на истите.

Република Македонија, мора својот фокус да го насочи кон создавање на професионални финасиски и криминалистички експерти, кои ќе ги откриваат, расветлуваат и докажуваат кривичните дела од оваа област, како и нивно предавање на судските органи, заради санкционирање и казнување на истите.

2. ПОИМ И ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Тргувајќи од комплексноста на стечајот и стечајните постапки во Република Македонија, поради правни недоречености, како и специфичностите со кои се карактеризираат правните лица во менаџирањето, истражувањето ќе биде фокусирано на **„Криминалистичките и кривично - правните аспекти на стечајниот криминалитет во Република Македонија“**.

Во почетниот дел, акцент на истражувањето ќе биде ставен на трговското друштво, како основен организациски облик на економска активност, неговите видови, органи на управување, функционирањето во криза, факторите кои ја предизвикуваат кризата и големото значење што го има менаџментот за успешното или неуспешното деловно работење, кое резултира со добивка или загуба, верифицирани во Билансот на успех.¹²

Во понатамошниот тек, истражувањето ќе се насочи кон детерминирање на условите за стечај и процесот на стечајни постапки, детерминирање на органите на стечајната постапка, намиравање на доверителите и можноста за продолжување на правниот субјективитет на трговското друштво во стечај, преку реорганизација и продолжување на деловниот потфат.

Истражуваните ентитети, ќе овозможат солиден научен фундамент за интегрално истражување на стечајниот криминалитет, генериран со избегнување на плаќање на обврски, односно предизвикување на лажен стечај, стечај предизвикан со несовесно работење, злоупотреба на стечајната постапка од страна на член на одбор на доверители, самиот одбор, или стечаен управник, како и согледување на кривичната одговорност на правното лице во стечај.

¹² Годишна завршна сметка на правното лице, од која се согледува неговата ефикасност во деловното работење, односно остварената добивка или загуба во тековната година, која се добива од разликата помеѓу приходите и расходите на претпријатието.

Финалниот дел ќе биде насочен кон истражувањето за преземење на мерки и дејствија за сузбивање на стечајниот криминалитет, посебно во предистражната постапка, во криминалистичката контрола, кога се добиени општи оперативни сознанија, од кои произлегуваат основите на сомневање, за постоење на индиции за извршен стечаен криминалитет, кои во понатамошната криминалистичка активност, ќе се преточат во конкретни сознанија, карактеристични за криминалистичката обработка, во која основите на сомневање, се верифицираат во основано сомневање, кое резултира со поднесување на соодветна кривична пријава до Јавното обвинителство.

Респектирајќи го сознанието дека менаџментот во предстечајната постапка го доведува трговското друштво во криза, а во стечајот, оваа улога ја преземаат органите на стечајната постапка за негова генерална егзекуција, **предметот на истражување** на докторската дисертација ќе биде:

- согледување на правните аспекти и третман на стечајот и стечајните постапки во законодавството на Европската унија;

- согледување на правните аспекти и третман на стечајот и стечајните постапки во законодавството на Република Македонија;

- согледување на облиците на претпријатија во македонската економија, со посебен акцент на трговските друштва и нивните видови:

- Јавно трговски друштво,
- Командитно друштво,
- Друштво со ограничена одговорност,
- Акционерско друштво,
- Командитно друштво со акции;

- детерминирање на екстерните и интерните причини кои генерираат криза и стечај во деловниот потфат на претпријатието;

- дефинирање на стечајот од различни гледишта;

- отварање на стечајна постапка, правни лица над кои се спроведува стечајот и правни лица над кои не се спроведува стечајна постапка;

- детерминирање на органите на стечајната постапка:

- стечаен судија,
- стечаен управник,
- одбор на доверители,
- собрание на доверители;

- сублимирање на позитивните и негативните страни на стечајниот закон во Република Македонија, со неговите измени и дополнувања;

- детерминирање на стечајниот криминалитет и неговите кривично - правни аспекти;

- компаративен приод на стечајниот криминалитет од кривично – правен аспект во одделни држави (Република Србија, Република Хрватска, Република Црна Гора, Федерација Б и Х и Република Словенија);

- кривично – правно дефинирање и кривично – правни аспекти на економскиот криминалитет;

- дефинирање на стечаен криминалитет и неговите кривично – правни аспекти;

- детерминирање на појавни облици на стечаен криминалитет;

- согледување на кривично – правната детерминираност на казнените дела со кои се предизвикува стечај и казнените дела по отварањето на стечајната постапка;

- детерминирање на кривични дела кои се вршат во стечајот и стечајната постапка, преку согледување на криминалот со злоупотреба на службената положба и овластувања, преку предизвикување на лажен стечај во претпријатието, со несовесно работење на органот на управување, со злоупотреби во стечајната постапка, со оштетување или повластување на доверители, фалсификување или уништување деловни книги, даночно затајување, посебни случаи на фалсификување и др.;

- согледување на криминалистички карактеристики на стечајниот криминалитет;

- криминална ситуација во врска со стечајот и стечајните постапки во трговските друштва;

- криминалистичка – оперативна дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка) во предистражната постапка, заради откривање, докажување, санкционирање и превенција на стечајниот криминалитет;

- преземање на оперативно - тактички мерки и средства и оперативно – тактички комбинации за откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет;

- најчесто преземени мерки и дејствија за обезбедување на докази за стечајни инкриминации;

- меѓуинституционална соработка во истражувањето на стечајниот криминалитет;

- значењето на превенцијата во попречување и спречување на стечајниот криминалитет;

- предлози на модел за унапредување на криминалистичко оперативно - тактичка дејност, во сузбивањето на стечајниот криминалитет.

Посочените елементи во предметот на истражување, не ја исцрпуваат целокупната матрица за навремено откривање, разјаснување и докажување на стечајниот криминалитет во Република Македонија, но поаѓајќи од фактот дека овој вид на криминал, во најголем број случаи е софистициран, прикриен, со специфични начини на извршување и секогаш е во „темната бројка,, на криминалитетот, поради што Република Македонија, во наредниот период, заради заштита на својот економски систем, на планот на сузбивање на овој облик на криминал, може да се спротивстави единствено со системска примена на адекватни превентивни и репресивни мерки, со негово континуирано научно изучување, во сите појавни форми и облици, а сето тоа со интенција, јакнење на капацитетите на сите инволвирани институции во сферата на стечајниот криминалитет и алокација на адекватни ресурси на национално и регионално ниво.

3. ЦЕЛИ НА ПРОУЧУВАЊЕТО И ИСТРАЖУВАЊЕ

Акцентот и интенцијата на докторската дисертација е стечајниот криминалитет во Република Македонија, кој ќе биде истражуван во временска рамка од 2000 до 2011 година, реализиран преку конкретно емпириско истражување на посебно формиран репрезентативен примерок на стечајни работници од четири града во Република Македонија, со статистички показатели, преку сондирање на менаџерскиот процес и структура, кои довеле до појава на криза во работењето (намерна или ненамерна), односно, факторите кои ја продуцирале кризата во деловното функционирање на претпријатието, перцепирање од криминалистички аспект на вистинските мотиви на органите на управување за доведувањето на правното лице во стечај, улогата и функцијата на стечајниот управник и стечајниот судија во отворената стечајна постапка, причини за криминално однесување на стечајниот управник, преку нејзино злоупотребување, улогата и начините на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, во откривањето, расветлувањето и документирање на овој облик на економско - финансиски криминал, односно негово попречување и сузбивање во превентивната и репресивната фаза, намалување на неговата „темна

бројка“ сигнификантна за стабилноста на економскиот систем на Република Македонија.

Во тој контекст, **основната цел** на истражувањето е:

- да се согледаат причините, мотивите, факторите за продуцирана криза и стечај во деловното работење на правното лице, специфичностите на стечајната постапка, во поглед на извршување криминал во нејзиното процесуирање, кој најчесто е во „темната бројка“ на криминалитет, со извлекување на заклучоци за постоење заеднички карактеристики;

- да се унапредат оперативно - тактичките средства и методи, кои Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури ги користат во оперативното работење, преку висока компетентност, стручност и професионализам на полициските службеници во откривањето, расветлувањето и докажувањето на стечајниот криминалитет, а сето тоа да биде во склад со актуелните законски и подзаконски прописи на Република Македонија, почитувајќи го притоа основното начело на кривичната постапка: „Никој невин да не биде осуден, а на виновникот да му се изрече кривична санкција, под услови предвидени во Кривичниот законик и врз основа на законито спроведена постапка“.¹³

Останатите цели, кои произлегуваат од основната цел на дисертацијата, на кои очекуваме да дадеме соодветен одговор се:

1. Детерминирање на трговското друштво како фундаментален субјект на пазарната економија, преку неговите облици во македонската економија, предвидени во Законот за трговски друштва;

2. Функцијата на менаџментот во управување со квалитетот на економијата на трговското друштво, сигнификантна за успешен или неуспешен деловен потфат на правното лице;

3. Определување на причините и факторите кои продуцираат криза во деловното функционирање на правното лице;

4. Услови за стечај и отварање на стечајна постапка, со детерминирање на органите на стечајната постапка;

5. Согледување на правните лица над кои може, а над кои не може да се спроведе стечајна постапка;

¹³ Член 1 од Закон за кривична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.150 / 2010, во кој е потенцирана целта на овој закон, односно утврдување на правилата со кои се овозможува правично водење на кривичната постапка.

6. Диференцијација на термините реорганизација и впаричување на имотот на должникот во стечајниот процес;

7. Дистинкција на прашањето, околу тоа, кој може, а кој не може да биде именуван за стечаен управник, согледување на неговата улога, овластувања, одговорности и должности во стечајната постапка;

8. Органите во стечајната постапка кои ја спроведуваат контролата над работењето на стечајниот управник;

9. Детерминирање на стечајниот криминалитет и неговите криминалистички и кривично - правни аспекти;

10. Согледување на облиците на криминалитет кои предизвикуваат стечај во правното лице и тоа: лажен стечај и стечај со несовесно работење;

11. Определување на кривичните дела кои се извршуваат во стечајната постапка, карактеристични за стечајното право, уредени во Кривичниот законик, како: оштетување или повластување на доверители, злоупотреба на постапката за стечај, злоупотреба на службената положба и овластување, фалсификување или уништување деловни книги, даночно затајување, и др.;

12. Криминалистичката дејност во откривањето, разјаснувањето и документирањето на стечајниот криминалитет;

13. Преземање на оперативно - тактички мерки и средства и истражни дејствија во криминалистичката контрола и криминалистичка обработка на стечајниот криминалитет (криминалистичко - информативна дејност, увид во документација, вештачење и др.);

14. Согледување на значењето на превенцијата во попречувањето и спречувањето на стечајниот криминалитет, како и нејзината улога кај стечајните кривични дела;

15. Предлози на модел за унапредување на работата на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, заради зголемување на ефикасноста во откривањето, расветлувањето и документирањето на стечајниот криминалитет, односно намалување на „темната бројка“ но овој облик на криминал;

16. Реализирање на конкретно емпириско истражување на посебно формиран репрезентативен примерок на стечајни работници од четири града во Република Македонија, преку сондирање на статистички показатели за пријавени, обвинети и осудени лица за стечаен криминал во периодот 2000 - 2011 година, како и анкетирање на полициски службеници кои се судриле со проблематиката на стечаен криминалитет.

Воедно ќе се елаборираат појавните облици на стечаен криминалитет, криминал кој генерира негативен деловен потфат на трговското друштво, откривањето, разјаснувањето и докажувањето на кривични дела кои се извршуваат во стечајниот криминалитет, како и преземените криминалистичко оперативно - тактички мерки и истражни дејствија, заради негово попречување, расветлување и сузбивање на превентивен и репресивен план и согледување на идните хоризонти и перспективи.

Се надеваме дека со исполнувањето на целите на истражување во докторската дисертација и давањето одговори на поставените прашања, ќе се создаде солидна основа за натамошни научни проучувања и практична примена на современите оперативно - тактички и технички средства и методи, за ефикасно справување и сузбивање на овој облик на економско - финансиски криминал во правните лица во нашата земја. Тоа би претставувало остварување, кое несомнено има не само научно, туку и пошироко општествено значење, со своевиден придонес во градењето на научната криминалистичка теорија и придонес за градење на криминалистичката методика за истражување на стечајниот криминалитет, кој ги опфаќа кривичните дела кои имаат исти или слични криминалистички карактеристики.

4. ОСНОВНА И ПОМОШНА ХИПОТЕЗА

Стечајниот криминалитет е латентен криминал, тесно поврзан со спремноста или неспремноста на граѓаните на Република Македонија да сигнализираат за подготвување или постоење на извршено кривично дело, поради што Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, заради намалување на „темната бројка“ на криминалитетот на тн.„бели јаки“ во својата криминалистичко - тактичка ориентација, мора да ги фокусира своите „очи и уши“ во заедницата, наспроти поставување спрема граѓаните како „канцелариски службеник“ кој доживува сатисфакција, со примање на пријави.

Неодминливи конституенти во мозаикот на динамичките промени со акцелераторен карактер, претставуваат новите тактики и техники кои ги користат криминалците од оваа област во извршувањето на кривичните дела во доведувањето на правните лица во криза, која понатаму продуцира стечај и во најлоша ситуација ликвидација на трговското друштво, која претставува „негова смрт“ во правниот промет, а сето тоа со интенција остварување на економска и политичка моќ.

Секое истражување тргнува од некое гледиште, во конкретниов случај тоа е стечајниот криминалитет во Република Македонија, кој во дисертацијата ќе биде проучен и разработен од криминалистички и кривично - правен аспект, базирајќи се на некои досегашни истражувања, иако во криминалистичката литература, оваа проблематика е многу малку обработувана, а во нашата држава, може да се констатира дека воопшто и не постои научен труд, од што произлезе нашиот интерес да го насочиме кон **основната, работна хипотеза**, за големата инфлуенца, што ја има стечајниот криминалитет како негативна појава, спрема стабилноста и прогресот на економскиот систем на Република Македонија, улогата и функцијата на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, во откривањето, расветлувањето и обезбедувањето докази за стечајни кривични дела, зголемување на неговата ефикасност преку перманентна едукација, професионална надградба и висока компетентност во извршувањето на криминалистичката дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка), посебно во делот на криминалистичко - информативната дејност, во добивање на поголем број криминалистичко - релевантни информации, кои резултираат соодветни пријави до Јавното Обвинителство, кои понатаму процесуирани во Судството финансираат со соодветен казнен епилог. Интенцијата е намалување на разликата помеѓу вистински извршениот и откриениот стечаен криминалитет во Република Македонија.

Во овој контекст е и истражувањето на стечајниот криминалитет со емпириска трансмисија на истражуваниот примерок во Република Македонија во периодот 2000 - 2011 година преку статистички индикатори, преку анкетирање на стечајни работници од четири града и полициски службеници кои работеле на наведената проблематика, низ одреден квалитет и квантитет на нови информации кои ќе бидат добиени во текот на проучувањето, со интенција низ критичка проверка на сите информации, да ја провериме и потврдиме појдовната хипотеза, која го насочува истражувањето во откривањето на научната вистина, која може да биде откриена, само со обработка на така добиените информации со научен метод.

Воедно, преку **помошната хипотеза**, која се надоврзува на основната хипотеза и овозможува полесно проверување и потврдување на појдовната, ќе се потврди големото значење на високата професионалност и компетентност на полициските службеници во постапувањето во рамките на своите овластувања во предистражната постапка, преку преземањето на оперативно - тактички мерки и средства и истражни дејствија, заради документирање на почетните индиции, кои резултираат со основано

сомневање за извршено кривично дело од кои произлегува стечај или ликвидација на трговското друштво, истовремено подведување на сторителите на кривични санкции, заради одржување на стабилноста на економскиот ситем на Република Македонија.

На македонските криминалисти од делот за сузбивање на економско - финансиски криминал, во дисертацијата акцентиран на стечајниот криминалитет, им престои тешка и макотрпна работа, најпрво на планот на професионалното усовршување и зголемување на компетентноста во криминалистичката контрола и криминалистичката обработка, посебно во добивањето на криминалистичко - релевантните информации за економски криминал, нивната високата стручност во документирањето и докажувањето на овие кривични дела, особено сигнификантни за кривичната постапка и висината на казните според утврдениот степен на вина на извршителот на делото.

5. ПОЈМОВНО - КАТЕГОРИЈАЛЕН АПАРАТ

Во обидот да се одговори на истражувачкиот предизвик, поврзан со конкретната стварност, во докторската дисертација ќе бидат детерминирани и дефинирани повеќе термини и категории.

Претпријатието како базичен субјект на организирање на стопанската активност, претставува самостојна стопанска и техничка целина во сопственост на одредени субјекти, кое произведува производи и услуги за потребите на пазарот, користејќи одредени ресурси и сносувајќи ризик, заради остварување добивка и други економски и општествени цели.

Менаџментот, како интердисциплинарна наука, е универзален процес на ефективно и ефикасно извршување на работата со помош на други луѓе и ангажирање на ресурсите во остварување на однапред дефинираните цели на претпријатието.

Во македонската економија, Законот за трговски друштва одреди две базични форми на организација и функционирање на трговецот: трговец поединец и трговско друштво.

Трговското друштво е асоцијација на две или повеќе физички и правни лица, која резултира со вложување на пари, на предмети и права во имот, што го користат за заедничко работење и за делење на добивката и загубата од работењето на друштвото.

Видови трговски друштва:

Јавното трговско друштво е доброволна асоцијација, организирана за вршење на одредена дејност, заради создавање на профит.

Командитното друштво е персонално друштво и претставува модифицирано друштво со неограничена солидарна одговорност.

Друштвото со ограничена одговорност е друштво, во кое содружниците учествуваат со по еден основен влог - во однапред утврдена основна главнина на друштвото и во кое влоговите можат да бидат различни.

Акционерското друштво е друштво чијашто основна главнина е поделена на еднакви делови - акции.

Командитно друштво со акции е друштво чијашто главнина е разделена на акции.

Должник е секое правно или физичко лице, над кое може да се отвори стечајна постапка согласно овој закон.

Стечајна постапка е колективна постапка, која што ја води надлежниот суд за реорганизација или ликвидација на должникот.

Стечајна маса е имотот на должникот, кој е предмет на стечајната постапка.

Стечаен управник е лицето кое е овластено во стечајната постапка да ги води реорганизацијата или ликвидацијата на должникот.

Стечаен доверител е физичко или правно лице кое по која било основа има побарување спрема стечајниот должник, а кое настанало пред отпочнување на постапката.

Инсолвентност (неликвидност) е состојба кога должникот не ги намирава своите пристигнати парични обврски, односно кога е неспособен да ги исплати своите обврски, односно долгови како што стасуваат.

Ликвидација на должникот е постапка на впаричување на имотот на должникот или поделба на имотот помеѓу доверителите во согласност со овој закон.

Криминалистика е наука за пронаоѓање и усовршување на научните и на практично искуство засновани методи и средства, кои се најпогодни за откривање и разјаснување на кривичното дело, да го открие и приведе кон кривична санкција сторителот, да се обезбедат и фиксираат сите докази заради утврдување на објективната вистина, како и да се спречи извршувањето на идни и планирани кривични дела.

Кривично дело е противправно дело, што со закон е определено како кривично дело и чии обележја се определени со закон.

Лажен стечај е кривично дело предизвикано од должникот, кој со намера да избегне плаќање на обврска презема инкриминирани дејствија, преку привидно продавање на имот или негов дел, префрла средства на други сметки, отстапува без надоместок или отуѓува со несразмерна ниска вредност, склучува лажни спогодби за долг, признава неистинити побарувања, прикрива, уништува, фалсификува деловни книги, а сето тоа со интенција да не може да се утврди неговата вистинска имотна состојба.

Предизвикување стечај со несовесно работење е кривично дело, кое го извршува должникот, кој иако знае дека е несолвентен, неразумно троши и отуѓува предмети и права за несразмерна ниска цена, прекумерно се задолжува со преземање на несразмерни обврски, склучува или обновува договори со лица неспособни за плаќање, пропушта да оствари побарување или на друг начин ги повредува своите должности при управувањето со имотот.

Злоупотреба на постапката за стечај е кривично дело кое се извршува со пријавување на лажно побарување, или побарување по лажен исплатен ред, за остварување на право кое не припаѓа.

Оштетување или повластување на доверители е кривично дело, кое го извршува одговорното лице во правното лице, кое знаејќи дека правното лице станало несолвентно, исплаќа долг или на друг начин става во привилегирана положба некој доверител, оштетувајќи ги притоа другите доверители.

6. МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во давањето одговор на многу прашања, но и во моите размислувања за одделни дилеми на кои наидов при изработката на докторската дисертација, користев повеќе научни методи, кои овозможиле побрзо и подобро следење на процесите и појавите на стечајниот криминалитет, во криминалистичката дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка), неговото откривање, расветлување и документирање, а воедно извлекување на одредени сознанија и заклучоци.

Со помош на **методот на индукција**, кој како постапка на логично заклучување од поединечното кон општото, ќе се изврши проучување на поделните криминалистички и кривично – правни аспекти на стечајниот

криминалитет во Република Македонија, со цел нивно генерализирање, справување и сузбивање на истиот и нивно групирање според определени карактеристики, со што ќе се овозможи натамошна употреба и на методот на дедукција.

Користењето на **методот на дедукција**, како процес на логично размислување, кој поаѓа од општото кон поединечното, ќе биде ефектуирано при пристапувањето кон извлекување заклучоци по две основи и тоа оние кои се создаваат како финално упатство во рамките на сите засебни подрачја на докторската дисертација, од една страна, како и заклучните согледувања кои се извлекуваат од севкупната дисертација.

Употребата на индуктивниот и дедуктивниот метод во трудот осигурува заклучните согледувања да бидат резултат на фундирана аналитичка основа, со што интегрално се оправдува нивната темелна употреба.

Исто така ќе се применет и **методот на анализа и синтеза, методот на аналогича, методот на компарација и логичко - истражувачкиот метод.**

Во одделни делови од докторската дисертација, проблематиката ќе биде набљудувана од аспект на **системскиот и статистичкиот метод** на третирање на стечајниот криминалитет.

Исто така, ќе бидат применувани и одредени квалитативни и квантитативни техники за прибирање на податоци за истражувањето, како што се: **анализи на случаи, научно и стручно набљудување и анкета.**

Заедничката карактеристика на сите методи и техники е тоа што не се операционализираат механички, туку се адаптираат според криминалистичките потреби, низ искористување на практикуваните искуства и теоретските сознанија, на начин во кој, теоријата не смее да ја запостави кумулативната тежина на емпирискиот докажен материјал, а искуствата да ги игнорираат верифицираните научни сознанија.

7. ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ

Научно – истражувачката работа ќе се потпира на неколку **извори на податоци** и тоа:

- Проучување на домашна и странска литература за организиран криминалитет;

- Проучување на домашна и странска литература за стопански и економски криминалитет;
- Проучување на домашна и странска литература за стечајниот криминалитет;
- Проучување на домашна и странска литература во електронска форма од интернет, за наведените облици на криминалитет, со посебен акцент на стечајниот криминалитет;
- Проучување на законски и подзаконски акти;
- Анализа на статистички податоци добиени од годишните извештаи;
- Анализа на полициска евиденција;
- Анализа на евиденции и поднесени кривични пријави до ОЈО за стечаен криминалитет;
- Сопствено емпириско истражување.

8. ПРОСТОРНА И ВРЕМЕНСКА РАМКА

Научното проучување ги опфаќа стечајните казнени дела, пред стечајот и во отворената стечајна постапка, опфатени во глава **XXIII - Кривични дела против имотот**, односно четирите инкриминации пред стечајот и во отворената стечајна постапка: **Лажен стечај** - член 254; **Предизвикување стечај со несовесно работење** - член 255; **Злоупотреба на постапката за стечај** - член 256 и **Оштетување или повластување на доверители** - член 257; систематизирани и предвидени во Кривичниот законик на Република Македонија, кои по својот законски опис спаѓаат во „вистински“ стечајни кривични дела.

Воедно ќе бидат проучени и други кривични дела извршени од службените или одговорните лица во стечајната постапка, како што се: **Злоупотреба на службената положба и овластување**, предвидено во член 353 од Кривичниот законик, **Даночно затајување и Фалсификување или уништување деловни книги**, предвидени во член 279 и 280 од КЗ, со посебен акцент на нивните кривично - правни аспекти, извршени на територија на Република Македонија во периодот од 2000 – 2011 година. Воедно, во проучуваниот период ќе бидат истражувани и пријавените, обвинетите и пресудените лица за наведениот период за извршен стечаен криминалитет, како и стечајни

работници од четири града во Република Македонија и полициските службеници кои работеле и работат на наведената проблематика.

9. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Врз основа на предметот на истражување во докторската дисертација и поставените задачи, како и нашето досегашно проучување на предложената проблематика, би можеле да се наведат **следните резултати**, кои дисертацијата треба да ги понуди:

1. Детектирање на причините, кои ја наметнаа потребата од интегрален пристап во анализата на стечајниот криминалитет во Република Македонија, со посебен акцент на неговото влијание врз стабилноста на економскиот систем на Република Македонија.

2. Очекувања дека преку изработката на докторската дисертација ќе се верифицираат „криминални приватизации“ и стечајни постапки во некои трговски друштва во Република Македонија.

3. Идентификување на корелацијата помеѓу стечајните деликвенти и високи политички структури, заради остварување на економска и политичка моќ.

4. Проучување на организациските модели, според Законот за трговски друштва во Република Македонија, дијагностицирање на досегашните состојби во стечајните постапки и предвидување на можностите за примена на современи организациски форми, во зависност од расположливоста на потребните информации.

5. Детерминирање на стечајниот закон, неговите измени и дополнувања, во насока на перцепирање на недореченостите, недостатоците и слабостите во неговата практична примина, со конкретни предлози за нивно надминување.

6. Детерминирање на стечајниот криминалитет од аспект на извршување на кривични дела, нивно навремено откривање, разјаснување и докажување.

7. Точна дистинкција, над кого може да се поведе стечај, а над кого не.

8. Зголемување на ефикасноста на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, преку конкретни мерки и модели за постапување во рамките на нивните овластувања, преку перманентна едукација и професионална надградба, со интенција системско, планирано и организирано погрчување и сузбивање на стечајниот криминалитет во Република Македонија.

9. Истражувањето треба да го систематизира и критичниот фактор на диференцијација помеѓу незаконскиот (криминален) и законскиот стечај, идентификуван преку, умислата на сторителите, како дистинкциона црта на детерминирање.

Проблематиката на стечајниот криминалитет, третиран од криминалистички и кривично - правен аспект, со акцент на репрезентативен примерок на стечајни субјекти во Република Македонија, во нашата научна литература не е доволно третирана, поради што ќе се обидеме неа да ја систематизираме и приближиме до нашата научна јавност и криминалистичка практика, заради поттик и создавање подлога за поголема ефикасност за негово попречување и сузбивање во превентивната и репресивната фаза, а сето тоа со цел, одржување на стабилен економски систем на Република Македонија.

Покрај тоа, ќе се укаже и на идните хоризонти на делување на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, во откривањето, разјаснувањето и докажувањето на стечајниот криминалитет, откривање и подведување на кривични санкции на извршителите на кривични дела од оваа област, а сето тоа со фундаментална интенција, негово благовремено спречување и сузбивање, не само со репресирањето како доминантна фаза во досегашната практика, туку и со акцентирање на проактивното криминалистичко постапување и превенирање.

ВТОР ДЕЛ

ПРАВНИ АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ

1. ЗАКОНОДАВСТВОТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ЗА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ

Почетните идеи за хармонизација на европските правила за стечајни постапки, потекнуваат од Jabez Henry (1775 - 1835), предложени во меѓународната стечајна конвенција во документот наречен Нацрт план на меѓународниот стечаен закон за различни комерцијални држави во Европа.¹⁴

Законодавството на Европската унија за стечајот и стечајните постапки, базира на проектот за заедничка стечајна правна рамка, верификуван во документот за европско стечајно право. **Европска конвенција за стечајни постапки**, е презентирана во 1995 година и во неа фундаменталната идеја е акцентирана на универзалноста, заедничкиот пазар, делегирање на самостојното и интерно уредување на стечаите во правните лица и усогласување на меѓународното стечајно право.

Конвенцијата била наменета за „колективните стечајни постапки“ чии консеквенции се согледувале во целосното или делимичното престанување со работење, или продажба на целиот или на дел од имот на должникот и именување на ликвидатор,¹⁵ притоа запазувајќи ги кумулативните претпоставки:

- за колективна стечајна постапка, а не индивидуални постапки на доверителите,
- за инсолвентност на должникот,
- за целосно или делимично престанување со деловниот потфат на должникот,
- за понуда за продажба на целиот или дел од имотот на должникот и
- за именување на ликвидатор кој ќе се грижи за имотот на должникот, за сметка на доверителот.¹⁶

Формалниот неуспех на ратификација на Конвенцијата,¹⁷ придонесе за зајакнување на тенденцијата за хармонизирање и усогласување на прописите за

¹⁴ Graham David, Discovering Jabez Henry, Cross - border insolvency law in the 19th century, International Insolvency Review, Vol.10 No.2, 2001, str.153, izvor:<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/iir.88/abstract>.

¹⁵ Izvor: <http://aei.pitt.edu/2840/01/070>, cl.1 st.1 od Evropskata konvencija za stecajni postapki.

¹⁶ Izvor: <http://aei.pitt.edu/2840/01/070>.

меѓународен стечај во Европската унија преку **Амстердамскиот договор** (1997), кој содржи распоред и алокација на правните односи на конфликтите на националните закони на земјите - членки, како и одредби со кои се решаваат судирите во стечајот и зајакнуваат локалните закони кои ја регулираат стечајната проблематика.¹⁸

Правната регулатива за стечајот во Европската унија не е стандардизирана, не постојат единствени ставови за есенцијалните прашања и проблеми во стечајот и стечајните постапки, а тоа особено се согледува од диферентните стечајни закони на најмоќните и највлијателни членки, како што се Велика Британија, Франција и Германија, кои имаат различен фокус на заштита во подрачјето на стечајот.

Во стечајното право на Велика Британија, акцентот и тежиштето е ставено на заштита на доверителите, во Франција, заштитата е насочена кон должникот, а во германското стечајно право, заштитата е поделена помеѓу доверителите и должникот, со приоритет и фокус на заштита на доверителите.

Не донесувањето на универзален текст по кој би се водел стечајот во земјите членки на Европската унија се должи на нивните разновидни законодавства кои ја регулираат стечајната проблематика, посебно во детерминирањето на критериумите за воспоставување на приоритетни односи кои се доделуваат на различни групи доверители.

Фундаменталните елементи на законската рамка за стечајот се премногу различни во земјите членки на Европската унија, поради што **Меѓународната работна група за европското стечајно право**,¹⁹ дошла до заклучок дека и покрај изменетите закони на членките, тие содржат големи структурни и содржински разлики и дека за развојот на европскиот пазар е неопходно:

- Разбирање на разликите помеѓу правните системи на земјите членки,
- Обид за унификација на правната терминологија и концептот,

¹⁷ Овој неуспех на ратификација на Конвенцијата е произлезен поради нејзиното непотпишување од Велика Британија, наспроти останатите земји – членки на Европската унија кои ја потпишаа, со што пропадна обидот за нејзина примена во „колективните стечајни постапки“ како и обидот за регулирање на европското стечајно право.

¹⁸ Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, Official Journal L 160, 2000, str.1 - 18, izvor: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000R1346:EN:HTML>.

¹⁹ Меѓународната работна група за европско стечајно право е основана 1999 година. Ја сочинуваат 15 научници од 10 земји на ЕУ, кои ги испитувале можностите за анулирање на наведените разлики со економската интеграција, посебно во економските активности на компаниите кои ги преминуваат националните граници и подлежат на законодавството на ЕУ.

- Избегнување на разликите кои се резултат на ограничените и малите знаења за другите правни системи, внатре во ЕУ.²⁰

Групата преку согледувањето на одредени заеднички карактеристики, содржани во националните закони за стечај на земјите членки, овозможила, заедничките елементи да се верифицираат во „Принципите на Европското стечајно право“ кои се суштина на стечајните постапки во Европа, а кои се занимаваат со следните теми:²¹

1. Стечајна постапка,
2. Институции и учесници,
3. Дејствија на отварање на постапката,
4. Управување со средствата и имотот,
5. Обврски и надокнади на стечајниот управник,
6. Третманот на договорот,
7. Позицијата на вработените,
8. Ревизија на правните работи,
9. Права на обезбедување на излачните и разлачните права,
10. Пријава и дозволување на побарувања во стечајот,
11. Завршување на постапката и
12. Должникот како управувач.

Наведените принципи, им овозможуваат на правниците од различните национални рамки подобро разбирање на постојните системи на стечајно право во ЕУ, како и нивно модернизирање, со цел да послужат како рамка за Европската унија.

Во мај 2002 година, стапува во сила **Уредбата на Советот на Европа**²² (European Council Regulation) бр.1346 / 2000 за стечајни постапки, со која се дава поддршка во модернизирањето и хармонизирањето на националните стечајни закони, истовремено подобрувајќи ја ефикасноста и ефективноста на стечајот и стечајните постапки во земјите членки на ЕУ.

Од друга страна, оваа Уредба има лимитирана и ограничена примена, посебно кога станува збор за фокусирање на центарот на интереси надвор од ЕУ, при што,

²⁰ Prilagodeno spored Baltic Milos: Nacela evropskog stecajnog prava sa posebnim osvrtom na evropsku regulativu o stecajnim postupcima, Revija za evropsko pravo, periodicni casopis Centra za pravo Evropske unije, Kragujevac i Udruzenja za pravo Evropske unije, Beograd, br.1 - 3, 2003, str.45, izvor: [http://pravoeu.jura.kg.ac.rs/S/Dokumenti/Revija za evropsko pravo-Review for EU Law V\(2003\) 1 - 3.pdf](http://pravoeu.jura.kg.ac.rs/S/Dokumenti/Revija%20za%20evropsko%20pravo-Review%20for%20EU%20Law%20V(2003)%201%20-%203.pdf).

²¹ Ibid.

²² European Council Regulation (EC) No 1346 / 2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, Brussels, Official Journal of the European Communities L160 / 1, 30.06.2000 (Acts whose publication is obligatory), izvor: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:160:0001:001:en:PDF>.

секоја земја членка применува сопствени правила, меѓународно приватно право и меѓународно стечајно законодавство.

2. ЗАКОНОДАВСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА СТЕЧАЈОТ И СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ

За стечајното законодавство во Република Македонија, се карактеристични два периода: пред и после 1989 година.

Првиот период, во кој е доминантно социјалистичкото општествено уредување и планското производство, се карактеризира со отсуство на законски одредби за стечај и стечајни постапки, наместо пазарот и економијата, инсолвентните проблеми се решаваат исклучиво од страна на државата, преку воведување на принудна управа и принудни управници, кои се избирани од општинските извршни совети.

Донесени се неколку закони и тоа:²³

- Уредба за престанок на претпријатија и дуќани (1953), со која се воведени институтите, присилна ликвидација, редовна ликвидација, санација надвор од постапката за присилна ликвидација, порамнување надвор од постапката на присилна ликвидација;
- Закон за присилно порамнување и стечај (1965), со кој е воведен институтот стечај, како генерална егзекуција на целокупниот имот на стечајниот должник;
- Закон за условите и постапката на санација на организацијата на здружениот труд, Закон за условите и постапката за санација и Законот за санација и престанок на организациите на здружен труд (1974), со кои е соединета постапката за санација и стечајна постапка во единствен пропис, со интенција изолирање на стечајната постапка и воспоставување на нејзина супсидиерна примена;
- Закон за санација и престанок на организациите на здружен труд, со кој се внесени одредени битни новини во постапката и мерките кои се преземаат во случај на неликвидност, особено во уредувањето на

²³ Прилагодено според Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.23 - 26.

предсанационата и санационата постапка, доколку дејноста која се обавувала за општествениот стандард покажува загуба во работењето.

Наведените законски регулативи, поради неефикасноста во решавањето на инсолвентноста во претпријатијата и пројавената приватна иницијатива во договорната економија, морале да се напуштат и да се заменат со нови начини на решавање на инсолвентноста во претпријатијата.

Обидот за компромис помеѓу договорната и пазарната економија е направен во **вториот период** во 1989 година со донесувањето на Законот за присилно порамнување, стечај и ликвидација,²⁴ со кој за прв пат е поставена правна рамка за регулирање на должничко - доверителските односи во стечајната постапка, во која главните одлуки се носени од стечајниот судија и стечајниот совет, со давање на приоритет на побарувањата од вработените за неисплатени плати и придонеси, а намирувањето на доверителите е вршено со присилно порамнување и стечај.

Главен недостаток на претходниот закон и неговата примена биле стечајните органи, односно недоволната едуцираност на стечајните судии и не постоењето на законски одредби и правила за именување на стечајни управници, кои биле избирани без проверки на нивната компетентност и способност за управување со стечајната маса и контрола над нивното работење.

Новиот начин на решавање на инсолвентноста во претпријатијата, во парцијално изградениот систем на пазарна економија и покрај огромните разлики со законите за стечај во развиените пазарни економии, означуваше почеток на некакви инсолвентски решенија, но набргу потоа, по нецели две години, со распадот на СФРЈ, Република Македонија се здоби со државен суверенитет, со неизграден законодавен систем, пазарна економија, денационализација, монетарна и фискална самостојност, поради што, со посебна уставна одлука се прифати претходниот Закон за присилно порамнување, стечај и ликвидација, чија примена се пролонгира до 1997 година, кога за прв пат во Република Македонија е донесен Законот за стечај,²⁵ донесен под силно влијание на германското и канадското законодавство, со што се отвори нова страница во стечајното законодавство во Република Македонија, преку негова хармонизација и унификација со правото на Европската унија и остварување на единствен простор на слобода, безбедност и правда.

²⁴ Закон за присилно порамнување, стечај и ликвидација, Службен лист на СФРЈ бр.84 / 89.

²⁵ Закон за стечај, Службен весник на РМ бр.55 / 97, објавен на 29.10.1997г. стапи на сила 06.11.1997г. започна да се применува на 06.05.1998г.

Претходно донесениот Закон за трговски друштва,²⁶ ги промени дотогашните сфаќања за трговски друштва и наметна брза реакција околу стечајот и стечајната постапка на претпријатието, како една од постапките на неволево престанување на друштвата.²⁷

Новата ограничена улога на судот во донесувањето на одлуките во стечајната постапка, е најважната новина донесена со овој закон, со што се прошири правото на одлучување на органите на доверителите (собрание и одбор на доверители), во носењето на сите релевантни одлуки во стечајните постапки, како и т.н. „кадровска контрола“ над стечајниот управник, кој како администратор на стечајната постапка, функционира според нивните одлуки и одлуките на стечајниот судија.

Потребно е да се земе во предвид фактот, дека најголемиот број стечајни постапки во Република Македонија се отворени и спроведени според одредбите на претходниот Закон за присилно порамнување, стечај и ликвидација (1989), поради што, новиот Закон за стечај (1997) и покрај големите позитивности и оценки на ЕБОР²⁸ за неговата општа задоволителност во многу области со висок квалитет, истиот не можеше да се спроведе ретроактивно и консеквентно на тоа, отворените постапки, облигаторно се затвораа и завршуваа според стариот стечаен закон, преземен од поранешната СФРЈ.

Покрај позитивните страни, многу брзо произлегоа и слабостите на новиот стечаен закон, продуцирани од неговата комплексност, нејаснотии во повеќето законски одредби, усложнување на постапката за впаричување на имотот, малиот број на одредби кои го регулираат меѓународниот стечај и сл. поради што се наметна потреба за негово изменување и дополнување, преку три новели.

Со првата новела²⁹ (2000), се изменети сите одредби со кои се регулираат социјалниот план и престанокот на работниот однос, посебно се рedefинирани потребните докази кои доверителите ги поднесуваат за отварање на стечајната

²⁶ Закон за трговски друштва, Службен весник на Република Македонија бр.28 / 96.

²⁷ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.27.

²⁸ Европска банка за обнова и развој (ЕБОР), основана 1991 година со седиште во Лондон, сопственост на 61 држава, меѓу кои и Република Македонија и 2 меѓувладини институции, со цел финансирање структурни проекти во поранешните социјалистички земји од Централна и Источна Европа, во нивната транзиција кон пазарна економија. Во Република Македонија, ЕБОР е активна уште од 1993 година, како еден од најголемите инвеститори, со одобрени преку 60 проекти во приватниот и јавниот сектор, во вкупен износ од 563 милиони евра. Извор: <http://www.finance.gov.mk/node/311> и <http://www.ebrd.com>.

²⁹ Закон за измените и дополненијата на Законот за стечај, Службен весник на РМ, бр.53 од 07.07.2000г.

постапка, како и воспоставување на концептот независен и компетентен стечаен управник (физичко или правно лице - друштво со ограничена одговорност).

Со втората новела³⁰ (2002), е елиминиран тогашниот Завод за платен промет, како основен предлагач на стечајни постапки, кои се сместија од државни во приватни работи, се врати стариот концепт за предлагање и отварање на стечајни постапки од страна на правни лица и органи, посебно од Агенцијата за блокирани средства, како носител на платниот промет на правните лица, кои не го усогласиле своето работење со Законот за трговски друштва,³¹ како и на трговските друштва кои не отвориле нови сметки.

Со третата новела³² (2004), единствена позитивност беше постигната со внесување на одредби кои се однесуваат на начинот и постапката на продажба на имотот на стечајниот должник.

Истовремено, со стечајната реформа се направија два чекори назад, кои се однесуваат на:³³

- Воспоставување на концепт на приоритетни стечајни доверители - Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и
- Создавање на посебна улога на органите на државна управа во претходната стечајна постапка, кои немаат никава улога во стечајната постапка.

Со воспоставувањето на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување како приоритетен доверител, се создадоа услови за елиминирање на можноста за реорганизација на стечајниот должник и негово ликвидирање, од каде и произлегува елаборацијата за затварањето на стечајните постапки, секогаш со ликвидација и впаричување на имотот на должникот, одвраќајќи ги идните инвеститори од вложувања кај должникот.

Со втората измена се успори отворањето на стечајната постапка, преку воспоставувањето на посебна улога на Управата за јавни приходи, како контролор на поднесените предлози за отварање на стечајни постапки и поднесувањето на извештај до судот, за обврските и имотот на стечајниот должник.

³⁰ Закон за измени и дополненија на Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.37 / 02.

³¹ Закон за трговски друштва, Службен весник на Република Македонија бр.28 / 96.

³² Закон за измени и дополненија на Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.17 / 04.

³³ Прилагодено според Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.32 - 34.

Согледувањата во Извештајот на Светската банка и ИФЦ (Меѓународна финансиска корпорација) Повеќе бизнис³⁴ (2005), покажаа дека стечајните постапки во Република Македонија се доста скапи, долги, во просек траат 3,7 години, се неефикасни, особено во наплатата на побарувањата на доверителите од стечајниот должник.

Оваквата ситуација беше продуцирана од непостоењето на т.н. специјализирани судови, поради што примената на законот за стечај беше оставен во надлежност на основните судови, во кои работат судии, кои не беа специјализирани и континуирано едуцирани за стечајни постапки, овозможувајќи диферентна примена на наведениот закон и создавање на различна судска практика.

Наведените недостатоци на одредбите на Законот за стечај, наметнаа потреба од донесување на нови измени, или донесување нов закон, кој ќе ги содржи законските одредби од стечајните закони во земјите со развиена пазарна економија, без компромиси и фаворизирање на одредени доверители, независно од нивниот статус и положба.

Во донесувањето на новиот Закон за стечај³⁵ беа вклучени експерти од Европската Унија, Светската банка и независни експерти преку Проектот на УСАИД³⁶ за корпоративно управување, истиот е донесен на 14.03.2006 година, со целосно разработување на фундаменталниот принцип за итноста на стечајната постапка, конкретизиран во претходната постапка, во која се испитуваат условите за отворање и постапките по отворањето на стечајната постапка, лимитирајќи го притоа на временски период од 90 дена и детерминирање на максималниот рок за процесуирање на предметот во работа најмногу до 6 месеци.

Основната интенција на стечајот и законската легислатива која ја уредува оваа област е конституирање на ефикасен систем на колективно намиравање на доверителите и максимизирање на вредноста на имотот на должникот, со што се овозможува враќање на ресурсите во продуктивна употреба, преку реорганизација или ликвидација на правното лице. Во овој контекст е и констатацијата дека

³⁴ Ибид, стр.34 - 40.

³⁵ Службен весник на Република Македонија бр.34 / 06.

³⁶ Американска агенција за меѓународен развој, која од 1993 година инвестира во Република Македонија над 500 милиони долари, во проекти кои креираат нови работни места, ја редуцираат корупцијата и ги подготвуваат македонските студенти за нова работна околина. Извор:<http://Macedonia.usaid.gov>.

фундаменталните цели на стечајната постапка се универзални и скоро во сите земји акцентот е ставен на:³⁷

- намирување на доверителите,
- максимизирање на вредноста на имотот на стечајниот должник.

Условите за отварање на стечајната постапка³⁸ се предвидени во член 5 од Законот за стечај, во кој се дефинирани и детерминирани стечајните услови, со чие исполнување се отвара постапка на стечај или реорганизација на правното лице.

Основниот и единствен услов е неспособноста за плаќање, која законодавецот ја детерминирал на период од 45 дена, при што должникот од било која сопствена сметка, регистрирана кај носителите на платниот промет, не може да ја исплати достасаната обврска, а која доверителот ја докажува со потврда издадена од Централниот регистар на Република Македонија.

Должникот се смета дека е неспособен за плаќање, доколку бидат исполнети кумулативно два услови:³⁹

1. Должникот да не исплатил некое побарување кое по било кој важечки основ за плаќање се наоѓа на негова сметка,
2. Од неплаќањето на важечкиот основ до денот на поднесувањето на предлогот за отварање на стечајната постапка да поминал одреден временски период од 45 дена.

Во првиот услов, должникот поради презадолженоста, која се согледува од билансот на состојба, во кој пасивата ја надминува активата, не е во можност да ги намира своите постојни парични обврски на денот на нивното пристигнување, а во вториот услов, сметката на должникот е блокирана повеќе од 45 дена.

Во член 54 од Законот за стечај, е уредено поведувањето на претходната постапка,⁴⁰ потенцирано во став 2, во кој стечајниот судија донесува решение за

³⁷ Vanessa Finch: Corporate Insolvency Law, Perspectives and Principles, Cambridge, University press, The Edinburgh Building, Cambridge cb2 2ru, United Kingdom, 2002, p.421-424, izvor: http://books.google.mk/books?id=0nqS8tWHwuwC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Vanessa+Finch:+Corporate+Insolvency+Law,+Perspectives+and+principles,+Cambridge,+University+ppress,+The+Edinburg+Building,+Cambridge,+2002&source=bl&ots=YmZYHXBVql&sig=HEDCmmyIE60mcBL_XQ2ELS0uLkc&hl=mk&sa=X&ei=S96KULXPN4WH4gSa94GgCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Vanessa%20Finch%3A%20Corporate%20Insolvency%20Law%2C%20Perspectives%20and%20principles%2C%20Cambridge%2C%20University%20ppress%2C%20The%20Edinburg%20Building%2C%20Cambridge%2C%202002&f=false.

³⁸ Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на Законот за стечај, Скопје, 2007, стр.27.

³⁹ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Скопје, 2007, стр.79 - 80.

⁴⁰ Ибид, стр.259 - 264.

поведување на истата, по претходно исполнети законски претпоставки за отварање на стечајна постапка.

Произлегува дека „Претходната постапка е постапка што се поведува врз основа на предлог за отварање на стечајна постапка за испитување на условите за отварање на стечајна постапка“.⁴¹

Судијата начелно во рок од осум дена од приемот на предметот во работа, го испитува предлогот за отварање на стечајна постапка, кој како иницијален акт, може да доведе до бришење на должникот од регистерот.

Доколку предлогот за отварање на стечајната постапка е поднесен од доверителот, истиот доставува доказ – важечки основ за наплата на побарувањето и потврда од Централниот регистар, за престанување на плаќањето од страна на должникот спрема пристигнатите обврски, повеќе од 45 дена.

Во случај кога должникот се јавува како предлагач, истиот заедно со предлогот мора да достави:⁴²

- Потврда од банка, која го извршува платниот промет за должникот за состојба на средствата на сметката и за ненамирените побарувања, кои треба да бидат исплатени од сметки;
- Доказ за неговата презадолженост, или идна неликвидност,
- Извештај за имотот, со доказ за сопственост;
- Потврда од надлежните органи, во однос на платените даноци и придонеси.

Во стечајната судска практика, понекогаш се поднесуваат симултано одвоени предлози за отварање на стечајна постапка, од еден или повеќе доверители над ист должник, поради што, стечајниот судија, облигаторно ги спојува со отварање на единствен стечаен процес над должникот, оневозможувајќи притоа водење на паралелни постапки.

Именувањето на привремениот стечаен управник е најчесто со донесеното решение на стечајниот судија за поведување на претходна постапка, со кое се заштитува должниковиот имот и неговиот финансиски статус, а воедно се испитува можноста за подмирување на трошоците на претходната постапка од имотот на должникот, како и објективноста на причините за отварање на стечајна постапка.

⁴¹ Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечајот, УСАИД, Скопје, 2007, стр.23.

⁴² Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Скопје, 2007, стр.260 - 261.

Стечајниот управник на првото извештајно собрание на доверителите, свикано од стечајниот судија, го поднесува писмениот извештај за економско – финансиската состојба на должникот и за причините кои довеле до таа состојба.

Во одредени ситуации, стечајниот судија одлучува обврските на привремениот стечаен управник да ги извршува стечајниот управник, особено по спроведена претходна постапка и донесено решение за отварање на стечајна постапка, во која привремениот се именува за стечаен управник, со што се продолжува деловниот потфат на должникот, а привремениот стечаен управник во претходната постапка, вршел контрола на производството и одобрувал плаќање по таа основа.

Итноста на стечајната постапка, генерира лимитирање на претходната постапка, во која, стечајниот судија во рок од 30 дена ги извршува планираните дејствија, по кој рок закажува рочиште, на кое ги повикува:

- предлагачот,
- застапниците на должникот – правно лице,
- должникот – поединец и
- привремениот стечаен управник.⁴³

Наведените субјекти ја утврдуваат способноста за плаќање на должникот, по што, доколку се утврди неспособност за плаќање, стечајниот судија донесува решение за отварање на стечајна постапка, а во спротивно, доколку истиот е способен да ги исплати навремено достасаните обврски, стечајниот судија донесува решение, со кое го одбива предлогот за отварање на стечајна постапка.

Во отварањето на стечајната постапка доаѓа до израз начелото на диспозиција на странките, поради што, судот не може *ex officio* да отвори стечајна постапка, без да биде поднесен предлог за отварање од страна на предлагач, најчесто доверител, орган на должник, должник поединец и ликвидатор, а во одредени случаи и стечајниот управник, ако по право на надзор на планот за реорганизација, утврди дека должникот не го исполнува истиот и не се намирени доверителите.

Именувањето на стечајниот управник е предвидено во одредбите на член 20 од Законот за стечај, во кој е потенцирано кој може да биде именуван за стечаен управник, при што законодавецот експлицитно го потенцирал физичкото лице кое има лиценца за вршење на работите на стечаен управник, како и јавното трговско друштво

⁴³ Член 64 став 1 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

и друштвото со ограничена одговорност, основано само за вршење на работи на стечаен управник, со лиценца и зачленето во Комората на стечајни управници.

Дадена е можност за реорганизација на трговските друштва во стечај, преку составување на план за реорганизација, негово прифаќање и одобрување, нормирање на правното дејство на одобрениот план и надзор над неговото спроведување. Реорганизацијата се спроведува над стечајниот должник кој е неспособен за плаќање, односно, ако во период од 45 дена од која било негова сметка, кај кој било носител на платниот промет, не е исплатен износот што требало да биде исплатен врз основа на важечките основи за плаќање.⁴⁴

За разлика од стечајната постапка, која претходи на ликвидацијата на правното лице и која има за цел колективно намирување на доверителите, ликвидационата постапка е насочена кон поделба на имотот помеѓу членовите на правното лице, без притоа да се загрозат интересите на доверителите.

Во ликвидацијата на правното лице, согласно Законот за трговски друштва,⁴⁵ доверителите на ист начин ги штитат своите интереси и побарувања како и во редовниот деловен потфат и доколку бидат загрозени нивните интереси поради инсолвентност на должникот, во таква ситуација ликвидационата постапка се запира и се предлага стечајна постапка.

3. ДЕФИНИРАЊЕ НА СТЕЧАЈ И ИНСОЛВЕНТНОСТА НА ПРАВНИТЕ ЛИЦА

Детерминирањето на „**Кој може, а кој не може да оди во стечај**“ е регулирано во член 4 од Законот за стечај,⁴⁶ во кој јасно се гледа дека **стечајната постапка се спроведува над имотот над должникот - правно лице, како и над имотот на должник – поединец кој имал регистрирано дејност, стопанска интересна заедница, имот на умрено лице и над заеднички имот на брачни другари.**

Стечајната постапка не може да се спроведе над: „имотот на Република Македонија, над фондовите што се финансираат од Буџетот на Република Македонија, фондовите за пензиско и инвалидско осигурување, Фондот за

⁴⁴ Член 5 став 1 и 2 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06, прилагодено според Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.77.

⁴⁵ Здружение на правници на Република Македонија: Закон за трговски друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010.

⁴⁶ Закон за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

здравствено осигурување, единиците на локална самоуправа, над органите на државната управа, како и над други правни лица со јавно овластување, ако тие со закон се изземени од стечајната постапка“.⁴⁷

Со овој член се направени и исклучоци за банките, штедилниците, друштвата за осигурување, како и други финансиски институции, каде условите за отварање на стечајна постапка се определени со посебни закони, но со истите тие закони доколку се исполнети условите за стечај, за постапката се применуваат одредбите од Законот за стечај, на што упатуваат одредбите од посебните закони.

Посебен случај е предвиден и кај неуспешно започнатата постапка за редовна ликвидација на правните лица, во која доколку се утврди дека имотот што би влегол во ликвидациона маса е недоволен за намирување на доверителите во целост, во тој случај ликвидационата постапка се заклучува и ликвидаторот е должен да поднесе предлог за отварање на стечајна постапка.

Стечајната постапка се отвара поради неспособноста за плаќање на должникот во период од 45 дена и поднесениот предлог за отварање на стечајна постапка од овластен предлагач.

Стечајната постапка како судска колективна постапка за намирување на доверителите,⁴⁸ се спроведува спрема должникот, со интенција исплата на обврските спрема доверителите со одложено плаќање, преку план за реорганизација и продолжување на деловниот потфат, или впаричување на имотот на должникот и негово ликвидирање и бришење од трговскиот регистар во правниот сообраќај.

Произлегува дека стечајот се отвара, доколку постојат законски дефинирани причини, како што се инсолвентноста и презадолженоста, која најчесто е секундарна причина, а е основна само ако постои опасност од инсолвентност.

Стечајот е интердисциплинарна област со која се сретнуваат економистите, правниците, криминалистите и други научни работници, кој во одредени ситуации се поистоветува со инсолвентноста, односно неспособноста за плаќање, поради што во деведесеттите години на минатиот век, правните експерти настојувала терминот стечај да го заменат со инсолвентност, односно стечајното право да го заменат со инсолвенциско право, а со тоа и негово целосно отстранување од понатамошната употреба.

⁴⁷ Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на Законот за стечај, Скопје, 2007, стр.19.

⁴⁸ Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечај, УСАИД, Скопје, 2007, стр.32.

Детерминирањето на стечајот како кулминација на деловните потешкотии, понекогаш не резултира со стечај на правното лице, поради што се појавуваат два термини: неликвидност и инсолвентност, кои се елаборираат во зависност од нивото на деловните потешкотии, односно „застојот во кружењето на имотот во процесот на репродукција на претпријатието“⁴⁹ односно неспособноста за непречен тек на битните фактори на деловниот процес и нивното претварање од парични во материјални облици и обратно од материјални во парични.

Понекогаш двата термини се користат како синоними и покрај термиолошката и суштинската диферентност.

Зборот **стечај** настанал од германскиот синоним *konkurs* (kon-с, и kurs-течај), чија генеза е во корелација со латинскиот збор „concursum“ што значи „трчање заедно“.⁵⁰

Во светската литература, честопати за стечајот се користи и зборот банкрот (германски bankrott, англиски bankruptcy), но дистинкцијата е посебно акцентирана во Велика Британија, каде зборот банкрот, исклучиво се користи за физички, а не за правни лица.

Зборот **инсолвентност** исто така потекнува од латинскиот збор *insolventem*, кој означува неисполнување на обврска, што за претпријатието означува неспособност за плаќање на достасаните обврски.

Постојат повеќе дефиниции кои го дефинираат стечајот (анг.bankruptcy) и инсолвентноста (анг.insolvency), во наредниот дел, ќе наведеме некои од нив:

- Стечај е посебна судска постапка која се спроведува над имотот на должникот неспособен за плаќање, со која од должникот се одзема управата и располагањето со имотот, заради намирување на доверителите.⁵¹
- Стечајот е економска состојба на должникот, поради која истиот не може да ги подмири своите доспеани парични обврски.⁵²
- Стечај е посебен вид извршна постапка, според која се намируваат сите доверители на инсолвентниот должник од неговиот имот.⁵³

⁴⁹ Fikreta Bahtijarević - Šiber, Pere Sikavica: Leksikon Menadžmenta, Masmedia, Zagreb, 2001.

⁵⁰ Izvor: <http://hjp.srce.hr/>.

⁵¹ Mala enciklopedija prosveta, opsta enciklopedija, drugi deo, drugo izdanje, Beograd, 1971, str.649.

⁵² Sarinic Josip: Pravno - ekonomski leksikon, skolska knjiga, Zagreb, 1977, str.237.

⁵³ Крстески Јордан: Економски лексикон, Самоуправна практика, Скопје, 1986, стр.318.

- Стечај, во пошироко значење претставува паѓање на деловните активности на претпријатието, поради што не се остваруваат очекуваните резултати, додека од финансиски аспект, претставува паѓање на деловните активности, кои можат да го покренат континуитетот на работењето, а предизвикан е од несолвентноста или ситуацијата на негативниот нето имот на претпријатието.⁵⁴
- Стечај е правно регулирана ситуација, кога една фирма не е во состојба да ги исплати своите достасани обврски спрема доверителите, поради што, судот покренува стечајна постапка заради намирување на доверителите, а во поново време и реорганизација на фирмата на должникот.⁵⁵
- Стечај е начин на решавање на ситуацијата, кога должникот има обврски што не може да ги плати.⁵⁶
- Инсолвентноста е неспособност на должникот да одговори на своите доспеани парични обврски.⁵⁷
- Инсолвентност е неспособност на должникот за навремено и уредно исполнување на достасаните парични обврски.⁵⁸
- Инсолвентност е неспособност да се платат обврските.⁵⁹
- Инсолвентност е неспособност за плаќање, ситуација во која претпријатието, или други правни, односно физички лица не се во можност да ги подмират достасаните обврски за плаќање во роковите на нивното доспевање.⁶⁰

Од наведените дефиниции се согледува дека инсолвентноста е основен финансиски повод за стечај на правното лице, кој е негација на неговото работење во правниот промет, правно регулирана ситуација, која настанува поради неспособноста на правното лице да ги подмири обврските спрема доверителите, заради што, судот покренува стечајна постапка во која се намируваат доверителите, со солуција за реорганизација и ревитализација на стечајниот должник, а не негово ликвидирање, бришење од Централниот регистар и исчезнување од правниот промет.

⁵⁴ Fikreta Bahtijarević-Šiber, Pere Sikavica: Leksikon Menadzmenta, Masmedia, Zagreb, 2001.

⁵⁵ Izvor:<http://sr.wikipedia.org/wiki/bankrot>.

⁵⁶ Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечај, УСАИД, Скопје, 2007, стр.6.

⁵⁷ Mala enciklopedija prosveta, opsta enciklopedija, prvi deo, drugo izdanje, Beograd, 1971, str.562.

⁵⁸ Sarinic Josip: Pravno - ekonomski leksikon, skolska knjiga, Zagreb, 1977, str.62.

⁵⁹ Крстески Јордан: Економски лексикон, Самоуправна практика, Скопје, 1986, стр.318.

⁶⁰ Vlado Leko: Rjecnik bankarstva, Masmedia, Zagreb, 1998.

4. ДИСТИНКЦИОНА ЦРТА ПОМЕЃУ ЗАКОНСКИ И НЕЗАКОНСКИ (КРИМИНАЛЕН) СТЕЧАЈ

Правните лица својата деловна активност ја остваруваат во економски систем, под кој се подразбираат „условите на стопанисување, што со законски прописи ги определува државата и во кои се одвива економската активност“.⁶¹

Економскиот систем, според теоријата на системите е потсистем на општествениот систем, истовремено е и систем со композиција од повеќе конституенти, како што се фискалниот, монетарниот, банкарскиот, надворешно - трговскиот систем, пазарот на капитал и хартии од вредност и др.

Произлегува дека, основните карактеристики се генерираат од интеракциите на потсистемите, односно елементите кои ја чинат неговата содржина, а тие се:⁶²

- видовите на сопственост,
- типовите на односи,
- збирот на институции,
- начините на управување,
- методите на уредување на економските движења.

Очигледно е дека економскиот систем и неговите елементи се релевантни за детерминирање на економскиот криминал, со кој се повредуваат законските прописи, кои ги уредуваат условите за стопанисување, а кој е директно условен од државната интервенција во економскиот живот.

Поделбата на стечајните должници на законски и незаконски не е производ на современиот период, туку датира од многу поодамна, начелно нотирана од времето на Cesare Beccaria, кој во 1764 година прави експлицитна поделба на стечајните должници на „поштени и непоштени“ потенцирајќи ја во тој контекст „излишноста за додатно казнување на поштените стечајни должници, кои по завршената строга судска истрага, докажеле дека се лишени од имотот, не поради своја вина, туку поради непоштеноста на други, или поради ситуации, кои со никаква мудрост не можеле да се избегнат, бидејќи во обратна ситуација, истите трпат и патат како обичните криминалци, доаѓаат

⁶¹ Узунов Никола, Георгиев Ангел, Недановски Пеце: Применета Економија, Економски факултет, Скопје, 2003, стр.24.

⁶² Узунов Никола, Костовска Љубица: Современите економски системи, Економски факултет, Скопје, 2000, стр.45.

во очај, од кој можат да зажалат за нивната поштеност и да се присетат на времињата во која живееле мирно под заштита на законот“.⁶³

Идеите на Вессагиа се прифатени и установени како сопствени начела, во сите напредни кривични и уставни законодавства во светот.

Во современите пазарни економии, постои дихотомија на интересот за строго и остро казнување на незаконскиот (криминален) стечај и тоа: од една страна се отстрануваат и исклучуваат од правниот промет криминалните стечајни должници, кои ја нарушуваат стабилноста на економскиот систем на државата, а од друга страна со строгото дисциплинирање на правните лица, се создаваат можности за навремено отворање на стечајна постапка над должникот и негова реорганизација и ревитализација и враќање во економските текови и активности.

Во овој контекст, Novoselec⁶⁴ наведува дека во СРГ Германија во 80% од стечајните постапки постојат сомневања за криминални позадини и материјални интереси на стечајните должници, што консеквентно означува повисок процент во понеразвиените земји со пазарна економија, од што се наметна потребата за разграничување на законските од криминалните стечајни должници, иако во стечајната пракса нивниот број е мал.

Со дистинкцијата се создават услови и можности за унапредување на стечајното право, посебно во делот на рехабилитација на законските стечајни должници и нивно враќање во редовниот економски живот, истовремено казнувајќи ги незаконските (криминалните) за намерното неплаќање на достасаните обврски спрема доверителите и нивно изигрување, со што стечајот се етаблира како лоша платформа за непоштени и незаконски работења и активности на менаџерската композиција во правното лице.

Во законскиот стечај, имајќи ја во предвид совесноста и самокритичноста на должникот, истиот поднесува предлог за отворање на стечајната постапка, веднаш со настанување на причините за стечај и услови за покренување на судска постапка, со што го докажува не постоењето на намера за доведување на правното лице во состојба на платежна неспособност спрема доверителите, а кое понатаму има солидни шанси за

⁶³ Beccaria Cesare: O zlocinama i kaznama, Logos, Split, 1984, str.119, prilagodeno spored Domagoj Sajter: Ekonomski aspekti stecaja i restrukturiranja u stecaju, Doktorska disertacija, Osijek, 2008, str.56, izvor: http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/Sajter_Disertacija.pdf.

⁶⁴ Novoselec Petar: Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.14, br.2 / 2007, Zagreb, 2007, str.418, izvor:<http://search.fastaddressbar.com/web.php?s=Novoselec+P.+Aktualni+problemi+hrvatskog+gospodarskog+kaznenog+prava+Hrvatski+ljetopis+za+kazneno+pravo+i+praksu%2C+vol.14+br.2%2F2007&fid=65017>.

реструктурирање и ревитализирање и продолжување со деловните активности и функционирање во правниот промет.

Произлегува констатацијата дека **стечајната постапка** е судска постапка која започнува со настанувањето на неспособноста на должникот за плаќање спрема доверителите, односно ако во период од 45 дена од која било негова сметка, кај кој било носител на платниот промет, не е исплатен износот што требало да биде исплатен врз основа на важечките основи за плаќање, која се поведува по предлог и се отвара со решение од стечаен судија кој именува стечаен управник, а кој по завршувањето на конечната распределба на средствата, донесува решение со кое ја заклучува постапката кое се доставува до Централниот регистар, Службен весник на РМ и се огласува на огласната табла на судот.

Незаконскиот (криминален) стечај како облик на економско – финансиски криминал, во кој колаборираат високообразовани специјалисти, најчесто го извршуваат органите на управување во правното лице, во фазата на предизвикување, иницирање и водење на стечајната постапка, со прикривање на инкриминации во обавувањето на професионалните и деловните активности, со основна цел, намерно оштетување на доверителите и стекнување на енормно богатство и противправна имотна корист.

Незаконскиот (криминален) стечај според времето, начинот и мотивираноста, ги открива криминалните поведенија кои започнуваат пред отварањето на стечајната постапка, а кои имаат основна интенција поведување на стечајна постапка, истовремено детектирајќи ги сторителите, кои најчесто се идентификувани во одговорното лице во правното лице, во колаборација со други раководни лица во правното лице, како и нивните криминални активности фокусирани кон избегнување на плаќање на обврските спрема доверителите, префрлување на активата на правното лице со фиктивни договори на други правни лица, прекумерно задолжување и др. со фундаментална цел, намалување на реалната вредност на правното лице, заради негово купување во ликвидациона постапка. Во отворената стечајна постапка се јавуваат други сторители (стечаен управник, стечаен судија и стечаен судски совет), кои најчесто се поврзани со претходните сторители, кои врз основа на претходен договор, ја завршуваат постапката со оштетување на доверителите и купување на правното лице по енормно пониска цена од неговата реална пазарна вредност.

4.1. Законски стечај

Детерминирањето и екстрахирањето на законскиот од незаконскиот (криминален) стечај, ја негираат претпоставката за неплаќање на достасаните обврски како нормална работа, со што се создаваат услови за запазување и казнување на криминалните работи од страна на менаџментот во правното лице.

И покрај мислењето на конвенционалната мудрост, дека менаџерската структура во правното лице, нема да дозволи истото да подпадне во неликвидност и стечај, сепак постојат надворешни околности, на кои не може да делува, кои го нарушуваат неговиот работен ритам и функционалната стабилност и рамнотежа, како што се глобализациските ефекти, политичката нестабилност, берзанските шокови, новите алтернативни технологии, рапидниот скок на цената на ресурсите, светската криза и сл.

Комплексниот процес на супституција на планските економии во економски системи со пазарно стопанство, ги промени во целост системските конституенти: сопственоста на капиталот, деловните односи, институционалната економска рамка, менаџерските стилови и методологијата за уредување на економските активности.

На новите пазарни услови, управувачките органи во правното лице, поради своето недоволно теоретско знаење и практично искуство, потешко се прилагодуваат на континуираните промени во организациската околина, поради што, стечајот кој настанува поради незнаење и неискуство на менаџментот, не мора да претставува индицијален факт за незаконски стечај (криминален), туку прилика за учење и отстранување на недостатоците кои довеле до неспособност на правното лице, навремено да ги подмири обврските спрема доверителите.

Во законскиот стечај, должникот, поради деловните потешкотии, мора сам да поднесе предлог за покренување на стечајна постапка, а не да чека тоа да го сторат доверителите со кои соработува и тоа колку што е можно порано, веднаш со настанување на стечајните причини и услови за покренување на судска постапка.

Постојат размислувања за фундаментална причина за покренување на стечајна постапка од страна на правното лице - должник, со акцент на „заканувачката инсолвентност“ кој согледувајќи ја потенцијалната опасност од неспособноста за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, веднаш поднесува предлог за стечај, што укажува на неговата совесност и самокритичност, а со тоа и констатацијата дека станува збор за законски стечај.

Во законските стечаи, со отворањето на стечајната постапка, се утврдуваат стечајните причини, се докажува непостоењето на намера од должникот за доведување на правното лице во состојба на платежна неспособност спрема доверителите, а кое понатаму има солидни шанси за реструктуирање и ревитализирање и продолжување со деловните активности и функционирање во правниот промет.

Државата со своите механизми, воспоставува поволна правна рамка, со која одговара на четири законско детерминирани функции:⁶⁵

- дефинирање на сопственички права;
- воспоставување на рамка за размена на тие права;
- воспоставување на правила за влез и излез на учесниците на пазарот;
- надгледување на пазарната структура и заштита на конкуренцијата.

Санацијата на стечајниот должник со реорганизација, ја отстранува причината за стечај, поради што, претставува најадекватна форма на заштита на интересите на доверителите и добива функционална предност во однос на ликвидација на должникот од правниот промет.

Реорганизацијата се спроведува на стечајниот должник кој е неспособен за плаќање,⁶⁶ на достасаните обврски во рок од 45 дена од нивното доспевање. Должникот и доверителот можат да поднесат предлог за реорганизација на должникот, истовремено со поднесениот предлог за отварање на стечајна постапка. Планот за реорганизација се изготвува од овластени субјекти и се поднесува до стечајниот судија најдоцна 45 дена од денот на добиеното овластување, а кој рок, стечајниот судија може да го продолжи за уште 15 дена, или да се продолжи уште 60 дена, ако претходно е донесена одлука од одборот на доверители со дветретинско мнозинство. Стечајниот судија со решението со кое ја заклучува стечајната постапка, му овозможува на правното лице кое се ревитализира, да се стекне со право за целосно располагање и управување со имотот и обврската, да ги намира побарувањата на доверителите.

Во овој контекст на законско - детерминирани рамки, потребно е дестигматизирање на законските стечајни должници, преку едукација и учење на туѓите грешки кои продуцирале стечајни постапки во правните лица, како и олеснување на регистрација на ново правно лице, поради ликвидација на претходното, со што се создаваат услови за докажување и оправдување на должникот пред

⁶⁵ Cheryl W. Gray, and Associates, *Evolving Legal Frameworks for Private Sektor Development in Central and Eastern Europe*, World Bank Discussion Paper No.209, Washington, D.C., 1993, izvor: <http://www.worldbank.org/>.

⁶⁶ Член 5 став 1 и 2 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

доверителите за непостоењето на намера за предизвикување на стечај, а со тоа и создавање можности за понатамошно егзистирање и функционирање на пазарот, како посебен економско - правен субјект.

4.2. Незаконски (криминален) стечај

Незаконскиот (криминален) стечај, најчесто се извршува од органите на управување во правното лице, со прикривање на инкриминации во обавувањето на професионалните и деловните активности, со основна цел, намерно оштетување на доверителите и стекнување на енормно богатство и противправна имотна корист.

Станува збор за форма на економско - финансиски криминал, тнр., „криминал на белите јаки“ (White Collar Crime),⁶⁷ во кој колаборираат високообразовани специјалисти, кои своите криминални дејствувања ги прикриваат подобро, отколку обичните извршители на кривични дела, за што е потребна голема стручност, едуцираност и искуство и истите со сложените криминални операции и активности, директно ги оштетуваат доверителите и имотот на друштвото, а индиректно влијаат на нарушување на социјалните односи и дезорганизацијата на економскиот систем во државата.

Во овој контекст е потенцирано елаборирањето и сваќањето на началникот на јавното правобранителство за кантонот Цирих, Kristan Weber⁶⁸ за „криминалот на белите јаки“ како деликтно однесување на група сторители (припадници на висока општествена класа), со кое експлицитно се кршат правните норми, вклучувајќи ги притоа облиците на етички недостојните однесувања, класифицирани во сивата зона, што го прави споменатиот поим поширок, вон зоната на кривичното гонење, па и правото воопшто, задржувајќи се на воопштената формулација без конкретно наведување на содржината на таквото однесување.

Во САД во употреба е терминот „криминалитет на корупција“ со кој се повредуваат и кршат регулаторните норми на нивното работење, истовремено

⁶⁷ Muncie John, McLaughlin Eugene: The problem of crime, Sage Publications in association with The Open University, 2nd, London, 2001, p.45.

Izvor: http://books.google.mk/books?id=A8X3wrex5xAC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22John+Muncie%22&source=bl&ots=hIJZJcDCM&sig=hESBw8uYvfr_CuZ2_m5rph3Zw&hl=mk&sa=X&ei=oNKCULmjO9P54QSluoEg&ved=0CEgQuwUwBA#v=onepage&q&f=false.

⁶⁸ Weber Kristan: Privredni kriminal, Kriminalistik, 4 / 98, str.350.

заштити јајќи ги од прогон носителите и сторителите на овој облик на криминал, а на штета на граѓаните, кои стануваат жртви.

Во европската криминолошка литература во употреба се диферентни термини за твр., „криминал на бели јаки“ како што се: економски криминалитет, криминалитет во стопанството, криминалитет во работните организации и сл.

Економско – финансискиот криминал сублимира повеќе криминални активности поврзани со правото, економијата, финансиите и сл. кои се карактеризираат со неисполнување на обврски, прикривање, измама, изигрување на законската легислатива и др. со фундаментална интенција стекнување на противправна имотна корист на субјектите кои имаат легитимна позиција во економската сфера.

Инхерентно за економско – финансискиот криминал како сериозна безбедносна појава карактеристична за сите општества, е широкиот спектар на криминални однесувања на сторителите кои имаат легитимни својства во општеството, кои се продуцирани од нивната законска професионална положба во правното лице, насочени кон стекнување на енормна незаконска имотна корист за себе или за друг, а на штета на државата и граѓаните.

Акцентот на дефинирањето на економско – финансискиот криминалитет во овој дел е ставен на неговото детерминирање од страна на Sutherland и Џуклески – Николоска.

Според Sutherland, економско – финансискиот криминал е „криминал кој во рамките на својата професионална активност, го вршат лица со висок општествен углед“.⁶⁹

Според проф. Џуклески и Николоска, „Економскиот криминалитет го сочинуваат оние облици на однесувања на економските (стопанските) односи, кои можат да се поврзат за субјекти со некое овластување или должност во тие односи, односно без оглед во кој сопственички однос се засноваат тие односи, без оглед на обликот на сопственоста или имотот со кој располага субјектот“.⁷⁰

Од претходнонаведеното, произлегува дека економско – финансискиот криминал е еден од најопасните криминални видови во општеството, особено поради неговата комплексност во детектирањето, расветлувањето, документирањето и превенирањето, како и поради високата општествена и социјална положба на неговите

⁶⁹ Џуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.25.

⁷⁰ Ибид, стр.26.

сторители, која им овозможува одредена привилегија и заштита во криминалните активности за стекнување огромни лични богатства, а на штета на државата и нејзините граѓани.

Деликвентното однесување на извршителите на економско – финансиски криминал, речиси секогаш е мотивирано од стекнување на противправна имотна корист од поголеми размери, во временски период кога се на функција (службено лице, одговорно лице, странско службено и одговорно лице или лице што врши дејност од јавен интерес), кога незаконско стекнатото богатство го заштитуваат со примена на стратегија за создавање на „добри релации и позиции“ со Јавното обвинителство, судот, полицијата и надлежните инспекциски служби, заради попречување на откривањето на криминалните случаи и поведување на казнени постапки.

Стечајниот криминалитет како посебна групација на економско – финансиски криминалитет е поврзан со стечајот, „кој претставува начин на решавање на финансиската ситуација на должникот, кога тој има стасани обврски што не може да ги наплати навреме“⁷¹, во кој стечајните деликвенти, искористувајќи ја својата законски дефинирана положба во правното лице, преземаат криминални активности, со основна цел избегнување на плаќање на обврски спрема доверителите и вработените, заради продолжување на својата дејност со пререгистрација на нова фирма или довршување на процесот на приватизација на акционерското друштво во стечај, заради купување на истото за многу пониска вредност од реалната.

Во Република Македонија, незаконскиот (криминален) стечајот го опишуваат Кривичниот законик⁷² и Законот за трговски друштва,⁷³ особено првонаведениот закон, во кој се инкриминирани поведенијата на предизвикување лажен стечај со сите активности на сторителите, во кој покрај органите на управување во друштвото, на кривична одговорност се подведуваат и правните лица.

Стечајниот криминалитет е криминал кој се случува најчесто во трговските друштва⁷⁴ во две последователни фази:⁷⁵

⁷¹ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансискиот криминалитет, Скопје, 2012, стр.240.

⁷² Кривичен законик, Службен весник на Република Македонија бр.37 / 96 и 19 / 04.

⁷³ Закон за трговски друштва со измени и дополнувања, Службен весник на Република Македонија бр. 28 / 96, 6 / 2002, 58 / 2002 и 28 / 2004.

⁷⁴ Трговското друштво е опфатено во член 19 од Законот за трговски друштва (ЗПРМ: Закон за трговски друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010, стр.36) и е дефинирано како „правно лице во коешто едно или повеќе лица вложуваат пари, ствари, или права во имот што ги користат за заедничко работење и заеднички ја делат добивката и загубата од работењето. Произлегува дека трговското друштво за разлика од физичкото лице секогаш е правно лице, кое се

- Стечаен криминал пред отварање на стечајна постапка и
- Стечаен криминал во водење на стечајна постапка.

Кривичниот закон⁷⁶ одредува четири члена, со кои се дефинираат незаконските (криминални) активности и постапки, пред или во текот на стечајот, предвидени и класифицирани во глава 23, во Кривични дела против имотот и тоа:

- а) член 254 - Лажен стечај,
- б) член 255 - Предизвикување стечај со несовесно работење,
- в) член 256 - Злоупотреба на постапката за стечај,
- г) член 257 - Оштетување или повластување на доверители.

Првите две кривични дела се извршуваат пред отварањето на стечајната постапка, и најчесто како сторители се јавуваат одговорното лице и органите на управување на должникот, а останатите две, се извршуваат во отворената стечајна постапка, од страна на службени или одговорни лица како што се: стечајниот судија, стечајниот управник или стечајниот судски совет, а во одредени криминални ситуации и овластени проценители.

Законодавецот предвидел и други кривични дела кои се директно поврзани со стечајот, со злоупотреба на службената положба и овластување на стечајниот управник, стечајниот судија, кои имаат статус на службени или одговорни лица, како што се:

- член 353 Злоупотреба на службената положба и овластување,
- член 279 Даночно затајување,
- член 280 Фалсификување или уништување деловни книги,
- член 378 Фалсификување исправа и др.

Со измените и дополнувањата на Кривичниот законик од 2004 година, воведена е кривична одговорност на правните лица, за кривични дела кои се извршени со сторување или пропуштање на должниот надзор на органот на управување или на одговорното лице, а во конкретниот случај правното лице над кое е отворен стечај, се казнува само за делата сторени пред отворањето на стечајната постапка (чл.96 – а), Лажен стечај и Предизвикување стечај со несовесно работење.

јавува во одредена организациона форма (јавно трговско друштво, командитно друштво, друштво со ограничена одговорност, акционерско друштво и командитно друштво со акции) и како такво настапува во правниот промет заради остварување на деловен потфат и добивка.

⁷⁵ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансискиот криминалитет, Скопје, 2012, стр.242.

⁷⁶ Каневчев Методија: Кривичен законик, интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, 2005, стр.201 - 203.

Се согледува дека кривичната одговорност, со новелата од 2004г. во македонското кривично законодавство, се прошири и на правните лица, за извршените кривични дела во нивна корист, иако кога станува збор за стечај, казнените дела извршени од органите на управување, најчесто се вршат на штета, а не во корист на трговското друштво, поради што и не може да се очекува поведување на повеќе судски постапки против правни лица, туку фокусот на правосудните органи, потребно е да биде насочен кон одговорните лица на должникот, кои го довеле до стечај и ликвидација.

5. ПРЕДИЗВИКУВАЊЕ НА СТЕЧАЈ И КРИМИНАЛНИ ФАКТОРИ

Престанокот на трговските друштва во правниот промет на Република Македонија се случува во две последователни завршни фази: стечај и ликвидација, регулирани со Законот за стечај (2006) и Законот за трговски друштва (2004).

Стечајот како постапка која ја покренува правното лице или доверител, поради несолвентноста за колективно подмирување на доверителите, нема за цел престанок на постоењето на друштвото, туку напротив, негово „заздравување“ со реорганизација, која доколку не успее, доведува до „монетизација на имотот и ликвидирање на должникот“.⁷⁷

Стечајот покренат по иницијатива на должникот (т.н. доброволен стечај), не се зема во предвид како стечајна причина, за разлика од стечајот покренат по иницијатива на некој од доверителите на должникот (т.н. несакан стечај), за кој постојат експлицитни законски одредби, кои се активираат по нивното исполнување, што претставува стечајна причина, која како закана, претставува „армија во приправност“ која се активира, ако пропаднат преговорите помеѓу доверителите и стечајниот должник.

Од претходното се согледува дека, ако доверителите имаат можност за едноставно покренување на стечајната постапка над должникот, преговорите секогаш ќе се одвиваат во нивен интерес, поради што „потребно е стечајните причини да бидат прецизно детерминирани, за да можат доверителите да покренат стечај само против

⁷⁷ Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминалогија, год.16, бр.2, 2 - ри Август С – Штип, 2009, стр.80.

оние должници на кои местото им е во стечајните постапки, а не и против останатите“.⁷⁸

Во Република Македонија, инсолвентноста е единствена причина за отварање и поведување на стечај и стечајни постапки врз трговските друштва, која се применува на сите стечајни должници, со која на посреден начин се утврдува неспособноста на должникот за плаќање, што претставува објективен факт, наспроти субјективните моменти и намери на должникот кои не се земаат во предвид. Должникот кој што е презадолжен, а може да ги подмирува достасаните обврски е солвентен и врз него не може да се отвори стечајна постапка.

Категоризацијата на стечајните причини е во две групи и тоа: **интерни и екстерни**.

Интерните стечајни причини се наоѓаат внатре во трговското друштво, апострофирани во грешките на менаџментот кои се во корелација со неадекватната правна форма на претпријатието, несоодветната производствена програма, неповолната квалификациска структура на вработените, лошата кадровска политика и др., како и во меѓусебните конфликти и борба за доминација на менаџерската структура, претераната бирократија и „гушење“ на иновативните сили, неспособноста на топ менаџментот, неспособност на интерното прилагодување на опкружувањето, промашените инвестиции, неискористените капацитети, технолошката застареност, финансирање на долгорочните средства од краткорочни извори, лошо управување со побарувањата, прекумерните залихи, привремен застој на продажбата и др.

Екстерните стечајни причини се наоѓаат во надворешното опкружување на трговското друштво, апострофирани во Владата со своите регулаторни мерки во економската политика, сиромаштијата, инфлацијата, рецесијата, агресивна фискална политика, конкуренцијата, социјалната политика, политиката на субвенционирање, војните, штрајковите, природните катастрофи и др.

Истражувањата во Германија, Австрија и Швајцарија, покажуваат дека околу 70% од причините за кризните состојби во правните лица се продуцирани од несвесното работење на менаџментот.

Во овој контекст е и истражувањето на американската агенција Dun&Bradstreet, елаборирано во годишната публикација „Евиденција на неуспехот“ („The Failure Record“), во кое се специфицирани повеќе причини и фактори - генератори на кризи

⁷⁸ Charles J. Tabb: The Law of Bankruptcy, The Foundation Press, inc, New York, 1997, p.102.

ситуации и стечај во правните лица, со генерална сублимирана констатација за корелација на околу 90% од стечајните причини, со неуспехот на менаџментот на инсолвентниот должник.⁷⁹

Општествено – економските, политичките и социјалните услови на живеење во Република Македонија, правната регулатива, точната и законската дефинираност на сторителите на криминал пред и во текот на стечајната постапка поврзани со нивните лични својства и детерминанти, политизацијата и партизацијата на општеството, желбата за моќ и за енормно богатство, економската и политичката инфлуенца, корупцијата, недостигот на чувство за позитивни вредности и сл. се релевантни и значајни услови кои му погодуваат и го поттикнуваат извршувањето на стечајните кривични дела.

Во македонската стечајна практика, генерална е констатацијата дека извршителите на стечајниот криминалитет пред и во отворената стечајна постапка, во своето криминално однесување и остварувањето на криминалните цели за стекнување на противправен имот, вршат прикривање на имотот на стечајниот должник пред доверителите, со интенција оневозможување на утврдување на неговата реална состојба, предизвикуваат лажен стечај заради избегнување на плаќање на обврски, склучуваат лажни спогодби во должничко - доверителски односи, признаваат невестинити побарувања, префрлаат средства на други сметки, преземаат несразмерни обврски и др. а сето тоа со основна цел, директно изигрување и оштетување на доверителите и вработените во правното лице, а индиректно државата и нејзините механизми за регулирање на економско – правниот систем.

Од претходното, произлегува заклучокот за етиолошката страна на стечајните кривични дела, согледана од спрегата, односно каузалната поврзаност на субјективната страна на поединецот – сторител на стечајното кривично дело и неговата објективна страна, детерминирана од работното место, функцијата, доверената работа врз основа на закон, политичката припадност, животниот и социјалниот простор.

Секој појавен облик на криминален напад настанува како резултат на заемното дејствување на повеќе разни фактори од причински карактер, така што „ниту еден фактор, земен сам за себе, не е во состојба да доведе до криминално однесување“.⁸⁰

⁷⁹ Altman Edward, Hotchkiss, Edith: Corporate Financial Distress and Bankruptcy, Third Edition, Wiley, Finance, 2006, p.13, izvor: http://cs5937.userapi.com/u11728334/docs/ea4cf9d70b1e/Edward_I_Altman_Corporate_Financial_Distress.pdf.

Наведеното ја наметнува поделбата на **објективни и субјективни фактори** кои што влијаат на појавата на стечајниот криминалитет, односно појавата на криминал пред отварањето и во текот на водењето на стечајната постапка.

Како **објективни фактори** кои имаат инфлуенца на појавата на стечаен криминалитет се: концентрација на власта, неконтролирана извршна власт и нејзино надметнување над законодавната и судската власт, нетраспарентна и бавна приватизација, непочитување на правото и неговата селективна примена, кое не важи за одредени поединци со голема политичка и економска моќ, нецелосна законска регулатива и недоволна контрола на примената на законите од надлежните органи и институции, „фингирани“ инспекциски контроли, корупција, непотизам, неспоивост на функции, автократскиот режим и сл.

Субјективните фактори се согледуваат преку човечката алчност, како една од најзначајните фактори, кои влијаат на појавата на стечајниот криминалитет, при што материјалистичкото гледање на успехот, власта, парите и општествената положба, се пресудни за егзистирањето на оваа општествено негативна појава во системот. Карактерните особини на извршителите на стечајниот криминал пред и во текот на стечајната постапка и нивното бихејвиористичко однесување согледано преку нивните ставови, мотиви, навики, интереси, идеали и сл., ја расветлуваат субјективната етиологија на криминално однесување на стечајните деликвенти, како и на криминалните активности поврзани со стечајот и стечајните постапки од кривично – правен аспект и изрекување на соодветни санкции.

Од претходното се согледува дека криминогените однесувања на извршителите на криминал пред отварањето и во текот на стечајната постапка, се од чисто субјективен карактер, условени од објективните, општествени услови, кои ги поттикнуваат или одвраќаат потенцијалните стечајни деликвенти, во своите криминални намери и однесувања за противправно стекнување на активата на трговското друштво, при што, објективното, доаѓа до израз преку субјективното однесување на стечајниот деликвент, преку неговите лични својства, кои се неделиви од неговата личност.

Генераторите на стечајниот криминалитет во Република Македонија се од интересен и екстерен карактер.

⁸⁰ Милутиновиќ М., Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1985, стр.317, прилагодено според Ангелески Методија, Криминалистика, Криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.122.

Предоминантни се **интерните фактори**, кои настанаа во услови на долготрајна економска и социјална криза, по распадот на поранешната СФРЈ, со престанувањето на постоење на единствениот пазар, кој резултираше со „морален hazard“ на раководните и стручни кадри, кои се ориентираа на сопствени бизниси, а на штета на општествените претпријатија, кои материјално и финансиско ги уништуваа и ги приграбуваа и противзаконито го прелеваа општествениот капитал во свои раце. Овие криминогени фактори кои го условуваат и му помагаат на стечајниот криминалитет, се поврзани со транзициските процеси во нашата држава, кои претставуваа „параван за криминалната приватизација“ и отуѓувањето на општествениот капитал за ниски цени, за своја корист, а кој доведе до развивање на една нова патологија за регистрирање и отворање на „фантомски фирми“ во кои се отвораа и затвораа фиктивни сметки, се составуваа фалсификувани биланси и друга сметководствена документација, намерно се зголемуваа обврските заради нивно неплаќање и сл., што резултираше со злоупотреба на стечајната постапка за ликвидирање и гаснење на правното лице.

Се согледува дека транзициските процеси на приватизација на општествениот капитал доведоа до појава на нови облици на криминално однесување, особено пред стечајот и по отварањето на стечајните постапки на значајни економски капацитети, кои се доведуваа во состојба на лажен стечај, со кој масовно се избегнуваа плаќањата на обврски спрема државните органи, јавни претпријатија, државни фондови и институции и другите доверители на општествените претпријатија.

Наведените економско - правни субјекти по стекнувањето на големи финансиски и материјални средства по основ на земени кредити, заеми, пласмани, како и големи обврски по основ на неплатени даноци, заради изигрување на доверителите, смислено го селеа капиталот во ново правно лице, со отварање и затварање на стечајна постапка над старото правно лице, поради немање на имот од кој би се обештетиле доверителите.

Екстерните фактори како генератор на стечајниот криминалитет во Република Македонија, се консеквенца на економската и политичка нестабилност на непосредното меѓународно опкружување на нашата држава, согледана преку драматичните промени на просторот на поранешна Југославија, ембаргото на меѓународната заедница спрема СРЈугославија, ембаргото на Република Грција спрема Република Македонија, како и сивата економија, својствена за сите транзициски економии. Драматичните промени на економските системи во земјите на Централна и Источна Европа, беа поволна почва за криминалните активности кои исчезнуваа во

економското подземје, а кои активности инхерентни за „сивата економија“, не се евидентираа во системот на национални сметки, бидејќи се одвиваа во плаќање во готово, надвор од државната регулатива, контрола и оданочување.

Произлегува дека „сивата економија“ согледана како стопанство надвор од законските прописи, е универзален феномен својствен за сите земји во светот, која се манифестира преку непочитување на прописите на државата од страна на одредени субјекти, заради стекнување на незаконска добивка на име парични средства, врз основа на неплаќање на обврските во буџетот на државата.

Во Република Македонија, основните фактори кои делуваат во насока на ширење на „сивата економија“ се: невработеноста, нискиот животен стандард, стравот од инфлација, неефикасноста на органите на државна управа, неконзистентност и нестабилност на законската регулатива и сл. „Сивата економија“ добива место на доминантен облик на остварување на односите во прометот, вклучувајќи го притоа во криминал дел од целокупното население на Република Македонија, кое најголемиот дел од потребите ги задоволува токму преку наведената незаконска економија.

6. ОТВАРАЊЕ НА СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА

Стечајната постапка се спроведува: над имотот над должникот, без оглед на неговата организациска форма како правно лице или поединец, над имотот на стопанска интересна заедница, над имотот на умрено лице и над заедничкиот имот на брачните другари.⁸¹

Стечајната постапка не може да се спроведе: над имотот на Република Македонија, над фондовите што се финансираат од Буџетот на Република Македонија, фондовите за пензиско и инвалидско осигурување, фондот за здравствено осигурување, единиците на локалната самоуправа, над органите на државна управа, како и на други правни лица со јавно овластување, ако тие со закон се иземени од стечајната постапка.⁸²

Стечајната постапка се отвара на два начина: без спроведување на претходна постапка и непосредно отварање или со спроведување на претходна постапка и посредно отварање на стечајна постапка.

⁸¹ Член 4 став 1 и 2 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

⁸² Член 4 став 3 од истиот закон.

Спроведувањето на постапка за непосредно отварање и затварање на стечајна постапка, се врши по поднесен предлог од страна на доверителот, должникот или ликвидаторот, со што се исклучуваат од примена одредбите од законот кој го регулира отварањето и спроведувањето на претходната постапка, поради што и стечајниот судија во рок од 30 дена донесува одлука за понатамошниот тек на постапката, во зависност на исполнувањето и оправданоста на законските услови за нејзино отварање над стечајниот должник.

Постапката за посредно отварање и затварање на стечајна постапка (отворен – затворен стечај), започнува со донесување решение од стечајниот судија за спроведување на претходна постапка, во која се испитува оправданоста на условите за отварање на стечајна постапка, по поднесен предлог на доверител, кој има побарување кое не е наплатено подолг временски период поради неликвидност на должникот, по што донесува решение, со кое воедно се отвара и се заклучува стечајната постапка.

Во член 54 од Законот за стечај, е уредено поведувањето на претходната постапка,⁸³ потенцирано во став 2, во кој стечајниот судија донесува решение за поведување на истата, по претходно исполнети законски претпоставки за отварање на стечајната постапка.

Основниот и единствен услов е неспособноста за плаќање, која законодавецот ја детерминирал на период од 45 дена, при што должникот од било која сопствена сметка, регистрирана кај носителите на правниот промет, не може да ја исплати достасаната обврска, а која доверителот ја докажува со потврда издадена од Централниот регистер на Република Македонија.

Централниот регистар на Република Македонија како централна информативна база на правни и друг вид релевантни информации, воспоставува посебен регистер за поведени и отворени стечајни постапки, ги доставува доказите за отварање или затварање на стечајната постапка, „известувајќи ги при тоа носителите на правниот промет - банките, за гаснење на сметките на должникот, кои понатаму ги пренесуваат на нова денарска, или девизна сметка, што ја отвара стечајниот управник“.⁸⁴

⁸³ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.259 - 264.

⁸⁴ Член 79 став 1 и 2 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

Во претходната постапка, стечајниот судија именува привремен стечаен управник, кој е должен да ги исполни обврските што ги презел должникот, а кои во одредени ситуации, по одлука на стечајниот судија ги извршува стечајниот управник, особено по спроведена претходна постапка и донесено решение за отварање на стечајна постапка, во која привремениот се именува за стечаен управник, со што се продолжува деловниот потфат на должникот, а привремениот стечаен управник во претходната постапка, вршел контрола на производството и одобрувал плаќања по таа основа.

Во отварањето на стечајната постапка доаѓа до израз начелото на диспозиција на странките, поради што, судот не може *ex officio* да отвори стечајна постапка, без да биде поднесен предлог за отварање од страна на предлагач, најчесто доверител, орган на должник, должник поединец и ликвидатор, а во одредени случаи и стечајниот управник, ако по право на надзор на планот за реорганизација, утврди дека должникот не го исполнува истиот и не се намирени доверителите.

Пред отварањето на стечајната постапка, по основ на побарувања од должникот, се јавуваат два вида на доверители:

- Излачни и
- Разлачни доверители.

Излачните доверители се „физички или правни лица, кои врз основа на некое лично или стварно право, може да докажат дека некој предмет не спаѓа во стечајната маса“⁸⁵ кои своите побарувања ги засноваат на некое стварно право над предмет или право кое се наоѓа кај должникот, а кои по издвојувањето од стечајната маса и намирувањето, ги губат сите други права во стечајната постапка.

Разлачните доверители се „доверители кои имаат право на одвоено намирување од одредени делови на стечајната маса на стечајниот должник“⁸⁶ од што произлегува и нивната диференцијација во однос на излачните доверители, по основ на правото на одвоено намирување од стечајната маса, наспроти излачното право врз предмети кои не спаѓаат во имотот на должникот, кои своите побарувања ги засноваат на некое заложно право, воспоставено пред отварањето на стечајната постапка, со кое е обезбедено паричното побарување, со што се стекнуваат со право на одвоено намирување од стечајната маса.

⁸⁵ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.415.

⁸⁶ Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на законот за стечај, Скопје, 2007, стр.209 - 211.

По отварањето на стечајната постапка, се јавуваат **доверители на стечајна маса**, дефинирани како „физички или правни лица, кои по која било основа, имаат побарувања спрема стечајниот должник, а кои настанале по отварањето на стечајната постапка“⁸⁷ или пак врз основа на закон е предвидено дека нивното намирување во стечајната постапка ќе биде извршено како доверители на стечајна маса.

Од претходното, се согледува дека диференцијацијата помеѓу стечајните доверители и доверителите на стечајната маса, е според времето на настанувањето на побарувањата, односно кај првите пред, а кај вторите по отварањето на стечајната постапка, што им дава право на приоритет на намирување во постапката.

Со решението, стечајниот судија ги повикува и стечајните должници за исполнување на обврските што ги имаат спрема должникот на стечајниот управник.

Со донесеното решение за отворање на стечајна постапка, објавено во Службен весник на РМ, истиот ден задолжително се објавува и Оглас на огласна табла на судот, како основен извор на информации за доверителите, обврзувајќи го притоа, стечајниот управник во рок од три дена да го објави истиот и во два најтиражни весници кои се дистрибуираат на територијата на Република Македонија.

На овој начин се врши посредно доставување на решението за отворање на стечајна постапка, за разлика од непосредното доставување, кое е фокусирано на точно определени субјекти:⁸⁸

- Предлагач,
- Должник,
- Банка, кај која должникот ја држи сметката.

Покрај странките во стечајната постапка, решението се доставува и до:

- Централниот регистар на Република Македонија,
- Агенцијата за катастар на недвижности, во кој се запишуваат правата врз недвижностите,
- и во други регистри, заради упис на решението за отворање на стечајна постапка.⁸⁹

По добивањето на решението, наведените органи се должни, по службена должност да го забележат отварањето на стечајната постапка, во која должникот има

⁸⁷ Член 2 став 1 точка 10 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

⁸⁸ Член 72 став 1 од истиот закон.

⁸⁹ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.305 - 306.

право на жалба до стечајниот совет, а кој одлучува во рок од 8 дена по приемот на жалбата.

Фундаменталната цел на модерните стечајни закони е брза и едноставна стечајна постапка за колективно намирување на доверителите, бидејќи во обратен случај, кога доверителот води повеќегодишна парница за докажување на своите побарувања, истиот го губи интересот за колективно намирување, поради што преку правосилна пресуда поединечно се намирува преку извршител и тоа во многу поголем процент и обем, отколку процентуалното колективно намирување во стечајната постапка.

7. ОРГАНИ НА СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА

Диференцирањето на стечајната постапка од другите постапки, особено од парничната, вонпаричната и постапката на извршување произлегува од нејзините органи и цели, кои ја прават постапката „sui generis“⁹⁰ потенцирајќи ја притоа сигнификантноста на органите на доверителите, кои ги носат најважните одлуки, а не судот како во другите постапки, кој се грижи за законитоста на одлуките.

Во одредбите на членот 18 од Законот за стечај (2006), како органи на стечајна постапка се детерминирани:

- Стечаен судија,
- Стечаен управник,
- Одбор на доверители,
- Собрание на доверители.

Стечајниот судија со својата контролна функција, ја следи законитоста на одлуките на другите органи, не одобрувајќи ги притоа одлуките кои не се во законска согласност.

Стечајниот судија како орган на стечајната постапка, донесува одлуки за нејзино отварање над должникот, која истовремено носи одредени правни последици или правни аспекти, а една од првите консеквенции по должникот е губењето на

⁹⁰ Правен израз употребуван за да идентифицира легална класификација што постои независно од други категоризирани поради својата уникалност, во поглед на специфичноста на креацијата на абревиацијата или облигацијата. Извор: www.mk.wikipedia.org/wiki/Sui_generis.

управувачката функција⁹¹ и деловната способност, која се пренесува на стечајниот управник.

Со Законот за стечај од 22.03.2006г. објавен во Службен весник на РМ бр.34 / 06, се воведоа одредени новини во стечајната постапка, со кои се зголемија овластувањата на стечајниот судија, во одлуките за поведување на претходна постапка врз основа на предлог за отварање на стечајна постапка, во смисла „дали постојат услови за отварање на стечајна постапка над имотот на стечајниот должник“⁹², а која одлука за поведување на претходна постапка беше во надлежност на стечајниот совет, кој повеќе нема овластувања да одлучува по барање и приговор на стечајниот судија и во кој се ситуирани стручните прерогативи на стечајната постапка.

Овластувањата на стечајниот судија, се поделени во четири групи:⁹³

1. Овластувања насочени кон спроведување на претходната постапка, за испитување на услови за отварање на стечајна постапка, кои стечајниот судија ги врши преку донесување на решение за поведување на претходна постапка;
2. Овластувања кои се насочени на отварање на стечајна (главна) постапка, преку донесување на решение за отварање на истата, чија консеквенца е поврзана со настапувањето на правните последици, кои имаат лимитирачка инфлуенца на правата на органите на управување, како и врз дефинитивното престанување на должникот како правно лице;
3. Овластувања на стечајниот судија кои се однесуваат на неговата второстепена улога во стечајната постапка, кои се насочени кон одлучувања по приговори поднесени од стечајниот управник, како и по приговори од доверителите и нивните органи, против донесените заклучоци;
4. Овластувања кои се однесуваат на следење на работата на органите на доверителите, особено на контролната функција над работата на стечајниот управник и на работата на одборот и собранието на доверители, како и извршување на други работи предвидени со закон.

⁹¹ Danijel Fitzpatrik: Zastita interesa povjerilaca u stecajnom postupku, Beograd, 2008, str.55 - 58.

⁹² Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на законот за стечај, Скопје, 2007, стр.50.

⁹³ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.141.

Во Законот за стечај не е утврдена одредба во врска со можноста за изземање на стечајниот судија, што не значи дека и не постои таква можност, бидејќи во член 7 од истиот закон, утврдено е дека на стечајната постапка, соодветно се применуваат одредбите од Законот за парнична постапка,⁹⁴ што овозможува негово изземање по барање на странка, за кое одлучува претседателот на судот.

Стечајниот управник како „лице, кое е овластено во стечајната постапка да ги води реорганизацијата или ликвидацијата на должникот“⁹⁵ е администратор именуван од судот, кој ги заштитува интересите на должникот, се грижи за максимизирање на намирување на доверителите и е застапнички орган на стечајната маса во постапката.

Стечајниот управник како централна фигура во стечајната постапка, е посветен на целите и институциите на постапката, облигаторно имплементирајќи ги фундаменталните принципи на стечајниот процес, а тоа се:⁹⁶

1. Законот за стечај, како **lex specialis**;
2. Колективното намирување на побарувањата на доверителите, како примарна цел на стечајната постапка;
3. Формирањето на стечајната маса, веднаш по отварањето на стечајната постапка;
4. Испитување на можностите за реорганизација на должникот, пред неговото ликвидирање;
5. Подредување на правата и интересите на должникот и неговите сопственици на основната цел за намирување на доверителите и
6. Стечајот како „итна“ постапка.

Фундаментални и облигаторни услови за вршењето на работите на стечаен управник е положениот испит за овластен стечаен управник и стекнатата лиценца, независно од организацијата на физичкото лице, како трговец поединец, друштво со ограничена одговорност или јавно трговско друштво, со што се оневозможува досегашната практика, судовите да именуваат стечајни управници, кои не се регистрирани како трговци поединци.

⁹⁴ Закон за парнична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.79 / 05.

⁹⁵ Член 2 став 1 точка 67 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

⁹⁶ Milijevic Nedeljko: Prirucnik za stecajne upravnike, drugo izdanje, Vodic s dodacima za vodjenje predmeta likvidacije i reorganizacije, USAID FILE, BiH, 2005, str.7 - 9.

Izvor:http://www.rs.cest.gov.ba/USAID/prirucnici/prirucnik_za_stecajne_upravnike/loc/files/Prirucnik%20za%20stecajne%20upravnike.pdf.

Законодавецот предвидел статус на службено лице на стечајниот управник, при вршење на неговите функции и право на заштита, како и нивно легитимирање со службена легитимација,⁹⁷ која ја издава Комората според нејзиниот статут.

Одборот на доверители е оперативен орган на собранието на доверители, кој ги одобрува дејствијата на стечајниот управник, истовремено предлагајќи го до судот начинот на впаричување на имотот, мислења за признавање на кусоци, известување на доверителите за текот на стечајната постапка и др.

Одборот на доверители, го сочинуваат доверители одредени од стечајниот судија со посебно решение, во кое мораат да бидат опфатени:

- различни и излучни доверители;
- стечајни доверители со најголеми побарувања, како и оние со мали побарувања.⁹⁸

Во одборот на доверители, како член понекогаш се определува и Република Македонија, при што нејзиното застапување е од страна на Јавниот правобранител на Република Македонија, „кој ја застапува пред домашните и странските судови, други органи и правни лица и странски органи во имотно - правни спорови со странски физички или правни лица“.⁹⁹

Во одборот на доверители, може да бидат именувани со решение на стечајниот судија едно или повеќе лица кои не се доверители, кои со својата стручност придонесуваат на поквалитетна работа на одборот на доверители.

Контролата на работата на одборот на доверители, е нормирана и сконцентрирана во собранието на доверители и во стечајниот судија.

Стечајниот судија има поголема одговорност во контролната функција, од што произлегува неговата обврска за постојано следење на работата на одборот на доверители, преку присуство на седници и следење на одлуки од аспект на нивната законитост, како и обврска за целосно следење на работата на стечајниот управник.

Собранието на доверители е најзначајниот орган на доверителите, кој ги донесува суштинските одлуки во стечајната постапка, односно одлуките за затварање и ликвидирање на деловниот потфат, реорганизација на должникот, впаричување на имотот, изборот и верификацијата на одборот на доверители, верифицирање на

⁹⁷ Правилник за форма и содржина на легитимација на стечајниот управник, Службен весник на Република Македонија бр.119 / 06.

⁹⁸ Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечај, УСАИД, Скопје, 2007, стр.22.

⁹⁹ Член 5 од Законот за Јавниот правобранител, Службен весник на Република Македонија бр.47 / 97.

изборот на стечајниот управник, негово разрешување, усвојување на извештаи, конечен извештај, завршна сметка и заклучување на стечајната постапка.

За разлика од одборот на доверители кој е претставнички орган на истите, собранието на доверители е орган преку кој доверителите ги остваруваат своите права и е составен од сите доверители на должникот.

Стечајната постапка како судска практика, предвидува контролна функција на стечајниот судија на работата и одлуките на собранието на доверители, како и донесување на решение за поништување на одлуки на собранието, кои не се во согласност со законските одредби.

Решенијата со кои се поништуваат одлуки на собранието, стечајниот судија јавно ги објавува, со доставување на решението до Централниот регистар, кој го објавува преку интернет на својата ВЕБ страница, со објавување во „Службен весник на Република Македонија“ како и објавување на огласната табла на судот.

Стечајниот совет, иако таксативно не е утврден во членот 18 како орган на стечајната постапка, сепак тој е орган, кој одлучува:

- по жалба против решенијата на стечајниот управник,
- по приговори на доверител и одбор на доверители,
- по приговори за работата на стечајниот управник,
- по приговори на стечајниот управник против одлуките на стечајниот судија.¹⁰⁰

Понатамошната диференцијација на органите на стечајната постапка е на: судски и вонсудски.¹⁰¹

Судски органи се: стечаен судија и стечаен управник.

Вонсудски органи се: одбор на доверители и собрание на доверители.

8. ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ ОД СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА

Стечајната постапка како судска колективна постапка за намирување на доверителите,¹⁰² се спроведува спрема должникот, со интенција исплата на обврските

¹⁰⁰ Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на законот за стечај, Скопје, 2007, стр.46 - 47.

¹⁰¹ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.141.

¹⁰² Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечај, УСАИД, Скопје, 2007, стр.32.

спрема доверителите со одложено плаќање, преку план за реорганизација и продолжување на деловниот потфат, или впаричување на имотот на должникот и негово ликвидирање и бришење од трговскиот регистар во правниот сообраќај.

Правните последици од отворената стечајна постапка настануваат *ex lege*,¹⁰³ предизвикувајќи многубројни материјални и процесноправни последици за стечајниот должник, кои настапуваат наредниот ден од нејзиното отварање, по јавното огласување на огласната табла на надлежниот суд.

Во законската легислатива, правните последици, се предвидени во петтиот дел од Законот за стечај (2006) и истите се поделени во две групи:¹⁰⁴

1. Основни правни последици,
2. Правни последици кои влијаат на правните дела.

Во **првата група** се опфатени основните правни последици од отворената стечајна постапка, кои се однесуваат на формирање на стечајната маса, располагање и ограничување на стечајниот управник во располагањето со имотот на должникот, како и положбата на должникот и неговите органи на управување.

Во **втората група** се опфатени правните последици кои влијаат на правните дела, кои друштвото ги склучило пред отварањето на стечајната постапка.

Произлегува дека правните последици од отворената стечајна постапка влијаат на правната, деловната и деликтната способност на трговското друштво, кои се согледуваат преку пренесување на овластувањата на правното лице на стечајниот управник, исклучување на можноста на должникот и неговите органи да склучуваат договори и да влегуваат во имотно - правни односи, како и исклучување на одговорноста за штета, која се пренесува на стечајниот управник и одборот на доверители.

По настапувањето на правните последици од отворениот стечаен процес, освен со Законот за стечај, со друг закон не може да се пропише забрана за отуѓување или оптеретување на должниковиот имот.

Ако не се отвори стечајна постапка, по престанокот на трговското друштво, се врши негова ликвидација.

¹⁰³ Правен израз кој означува дека некое право или правен однос настануваат по сила на закон, или друг правен пропис кој има сила на закон. извор: www.znacenje.info/definicije/E/ex-lege.html.

¹⁰⁴ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.451 - 454.

Санацијата на стечајниот должник со реорганизација, ја отстранува причината за стечај, поради што, претставува најадекватна форма на заштита на економско - правните интереси на доверителите и добива функционална предност во однос на ликвидацијата на должникот од правниот промет.

Во стечајното законодавство во Република Македонија, преку можноста за **реорганизација на трговските друштва**¹⁰⁵ во стечај, е направен обид за нивна санација, ревитализација и продолжување на должникот со деловните активности.

Реорганизацијата се спроведува на стечајниот должник кој е неспособен за плаќање,¹⁰⁶ на достасаните обврски во рок од 45 дена од нивното доспевање, создавајќи притоа услови за негова финансиска консолидација и реконструкција, продолжување со работењето и останување субјект на правото, а со тоа и овозможување на надминување на деловните проблеми и максимизирање на наплатата на побарувањата на доверителите во стечајната постапка.

За разлика од реорганизацијата, **ликвидацијата** е постапка на впаричување на имотот на должникот или поделба на имотот меѓу доверителите во согласност со законот за стечај.¹⁰⁷

Причините за престанок на трговските друштва се наведени во Законот за трговски друштва¹⁰⁸ во: член 140 за јавното трговско друштво, член 163 за командитното друштво, член 265 за друштвото со ограничена одговорност и член 452 за акционерското друштво и најчести причини се:

- истек на времето, ако друштвото било основано на определено време;
- одлука на содружниците или собранието;
- присоединување на друштвото кон друго друштво;
- поделба на друштвото;
- стечај на друштвото;
- одлука на судот за ништовност на друштвото и на уписот во трговскиот регистар.¹⁰⁹

.Во ликвидацијата на друштвото, доверителите на ист начин ги штитат своите интереси и побарувања како и во редовниот деловен потфат и доколку бидат загрозуени

¹⁰⁵ Според Законот за трговски друштва од 2004, во Р.Македонија, трговските друштва се организирани во следниве форми: јавно трговско друштво, командитно друштво, друштво со ограничена одговорност, акционерско друштво и командитно друштво со акции.

¹⁰⁶ Член 5 став 1 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

¹⁰⁷ Член 2 став 1 т.23 од истиот закон.

¹⁰⁸ Поопширно во Законот за трговски друштва, Службен весник на Република Македонија бр.28 / 04.

¹⁰⁹ Здружение на правници на РМ, бр.181, 2007, прилагодено според Виолета Поповска, стр.40.

нивните интереси поради инсолвентност на должникот, во таква ситуација ликвидационата постапка се запира и се предлага стечајна постапка.

9. МЕЃУНАРОДЕН СТЕЧАЈ – СТЕЧАЈ НА СТРАНСКО ПРАВНО ЛИЦЕ

Глобализацијата на економските текови, придонесе за „бришење“ на границите помеѓу конкурентските компании, државите и континентите и исчезнување на поделбата на локален и глобален пазар, бидејќи и локалниот и глобалниот пазар мораат да ги задоволат светските стандарди и критериуми.

Меѓународната деловна активност има големо значење за стечајното право, бидејќи стечајните закони имаат различни форми и темелни концепти во поделните држави.

Од овие причини, стечајната процедура е комплексна и се наметнува потреба од јака институција која ќе ги хармонизира темелните правила на меѓународните стечаи, а во конкретниот случај тоа е комисијата на Обединетите нации за меѓународно трговско право (UNCITRAL), која го издава општиот модел на стечаен закон за државите - членки на Европската Унија, односно законот за прекугранична инсолвентност.

Меѓународното регулирање на стечајната постапка е потребно поради:¹¹⁰

- можноста на имотот на стечајниот должник да се наоѓа на територијата на повеќе држави и
- доверителите да потекнуваат од различни држави.

Во Европа, меѓународниот стечај е регулиран со:

- Конвенција на Советот на Европа за поедини меѓународни аспекти на стечајот;
- Уредба на Европската Унија за постапките во случај на инсолвентност 1346 / 2000.¹¹¹

Претпоставки за спроведување на меѓународен стечај се:¹¹²

- странски суд или странски претставник, побара помош во врска со постапката што се води во друга држава;

¹¹⁰ Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Р.Македонија, Скопје, 2007, стр.669.

¹¹¹ Ибид, стр.670.

¹¹² Член 319 став 1, 2, 3 и 4 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 06.

- странска држава ќе побара помош во врска стечајна постапка која се води во Република Македонија, во согласност со овој закон;
- постапката во странска држава се води истовремено со постапката која се води во Република Македонија, врз основа на овој закон и
- доверители или други лица од странска држава кои имаат правен интерес, бараат поведување постапка или учествуваат во постапката која се води во согласност со овој закон.

Меѓународниот стечај не се спроведува над имотот на Република Македонија, Фондот за здравствено осигурување, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, Фондовите што се финансираат од буџетот, Органите на државна управа, Единиците на локална самоуправа, како и други правни лица, изземени со закон од стечајната постапка.

Судовите во Република Македонија се исклучиво надлежни за спроведување на стечајна постапка спрема должник, кој има седиште во Република Македонија, како и за стечаен должник чие седиште се наоѓа и е запишано во странство, а неговото претежно деловно работење е на територијата на нашата држава.

За да може некое друштво да се смета за **странско трговско друштво** (странско правно лице), потребно е да се исполнат два услови:¹¹³

- друштвото да е основано според правото на земјата надвор од територијата на Република Македонија и
- друштвото да има регистрирано седиште надвор од територијата на Република Македонија.

Предлог за признавање на странска судска одлука за отварање на стечајна постапка може да поднесе странски стечаен управник или доверител на стечаен должник, а која ќе се признае ако постои заемност и е донесена од суд или орган, кој според правото на Република Македонија е надлежен за решавање по предметите со меѓународни елементи, како и истата да е извршна според правото на странската држава и не е во спротивност со јавниот поредок на Република Македонија.¹¹⁴

По објавувањето на огласот од судот во „Службен весник на Република Македонија“ за признавање на странска одлука за отварање на стечајна постапка, не е

¹¹³ Брајановски Благоја, Николовски Александар: Коментар на Законот за трговски друштва, Скопје, 2004, стр.627 - 629.

¹¹⁴ Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на законот за стечај, Скопје, 2007, стр.425 - 426.

можно покренување на парнична постапка, ниту постапка за извршување, истиот се доставува на странскиот стечаен должник, странскиот стечаен управник и на оние доверители чие престојувалиште, односно седиште во нашата држава е познато.

Со решението за признавање на странска одлука за отварање на стечајна постапка, македонскиот суд, воедно може да утврди правното дејство на одлуката да подразбира и отварање на („домашна“) стечајна постапка во Република Македонија.¹¹⁵

Странската одлука за отварање на стечајна постапка ќе се признае и во случај кога пред поднесувањето на предлогот за признавање, против должникот е отворена стечајна постапка во Република Македонија, чија деловна единица е без својство на правно лице и чиј центар на деловна активност (претежно деловно работење) е надвор од територијата на Република Македонија.

Во предлогот за признавање на странска одлука за отварање на стечајна постапка, во посебен поднесок во рок од 15 дена, странскиот стечаен управник или доверител, може да побара отварање на посебна стечајна постапка во Република Македонија, чии правни последици судот ги определува исклучиво според стечајното право на Република Македонија.

Зајакнувањето на овластувањата на доверителите во стечајниот процес во Република Македонија, како и во други држави во светот, како што се: Франција, САД, Полска, Романија, Србија и др. овозможи зголемување на нивната доверба во стечајната постапка и подобра реализација на сопствените интереси во намирување на побарувањата од должникот.

Користењето на интернет и воведувањето на е - стечаите, како една од мерките за поедноставување на начинот на отварање на стечајната постапка, како и зајакнување на одговорноста на стечајните управници, ќе овозможи поголема транспарентност во процедурата, како и зголемување на побарувачката на стечајниот имот кој што се продава, а со тоа и зголемување на неговата цена.

¹¹⁵ Ибид, стр.429.

ТРЕТ ДЕЛ

КОМПАРАТИВЕН ПРИОД НА СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНИТЕ ЗАКОНОДАВСТВА НА ОДДЕЛНИ ДРЖАВИ (РЕПУБЛИКА СРБИЈА, РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА, РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА, ФЕДЕРАЦИЈА Б И Х И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА)

Современите законодавства имаат различни пристапи кон делата на банкротство.

Во германското, данското и ирското законодавство, преовладува стојалиштето дека самиот банкрот е тешка санкција за должникот, поради што казнувањето е ограничено на некои измамнички дејства поврзани со стечајот, за разлика од англиското, белгиското, италијанското, луксембуршкото и холандското законодавство, кај кои постојат казнени одредби за самиот должник, но истите не се применуваат ригорозно од страна на судовите.

Во француското кривично законодавство, криминалниот банкрот е детерминиран во четири случаи дејствија, преземени заради:

1. избегнување или пролонгирање на отворањето на постапката на банкрот,
2. попречување или изигрување на правата на доверителите во постапката на банкрот,
3. измамничко зголемување на пасивата на должникот и
4. составување на лажни деловни книги, предвидени со закон.¹¹⁶

Во македонското казнено законодавство, стечајниот криминалитет се појавува во две последователни казнено - правни форми:

- Стечаен криминал пред отварање на стечајна постапка и
- Стечаен криминал во водење на стечајната постапка.

Во наредната елаборација, ќе се направи компарација на кривичните дела „Лажен стечај“ „Предизвикување стечај со несовесно работење“ „Злоупотреба на постапката за стечај“ и „Оштетување или повластување на доверители“ во нашиот и во казнено - правните системи на околните држави, односно Република Србија, Република Хрватска, Република Црна Гора, Федерација Б и Х и Република Словенија.

¹¹⁶ Камбовски Владо: Економски криминал во стечајот и стечајната постапка, Македонски ревија за казнено право и криминологија, бр.2, Скопје, 2009, стр.36.

Наведените казнени дела се карактеризираат со едно обележје, кое е инхерентно за сите нив, а тоа е намерата на сторителите преку измамнички дејства пред и во стечајот да ги изиграат доверителите, со неплаќање на достасаните обврски, со основна цел остварување на противправна имотна корист и енормно богатење.

Иако во казненото законодавство на Република Македонија се систематизирани во групата на кривични дела против имотот, нивната правна конструкција ги приближува до групата на кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството.

И во споредбеното законодавство, во конкретниов случај применет компаративен приод кон наведените пет држави, претставуваат економски казнени дела со кои се изигрува колективното намирување на доверителите, кои имаат сложена казнено - правна конструкција и се систематизирани во групата на кривични дела против стопанството.

За да се направат разлики помеѓу нашите казнено - правни решенија и решенијата во одредени странски земји, потребно е да се изврши компарација на нивната формулација во казнените законици во одделни држави.

1. СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Стечајниот криминалитет, како општествено негативна појава со која се напаѓа економскиот систем и економски односи на една држава, во Република Србија, на планот на казнено - правна заштита, законодавецот пропишал четири кривични дела, систематизирани во Кривичниот законик,¹¹⁷ во глава XX, во групата на кривични дела против стопанството, во членовите 234, 235, 236 и 237.

Во бившото кривично законодавство на Југославија, кривичните дела против стопанството претставуваа речиси најдинамичен дел од материјата на посебниот дел на кривичното право, кои како правно наследство се преземаа во сите новосоздадени држави од поранешна СФРЈ, што беше случај и со нашата држава, се до донесувањето

¹¹⁷ Krivichni zakonik R.Srbije, Sluzbeni glasnik RS br.85 / 2005, 88 / 2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72 / 2009 i 111 / 2009, izvor: http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html.

на новиот Кривичен законик во 1996 година, кога наведените дела се класифицирани во кривични дела против имотот.¹¹⁸

1. Со казненото дело Несовесно стопанско работење, пропишано во одредбите на член 234 во Кривичниот законик на Република Србија, санкционирано е несовесното работење на органите на управување во претпријатието, со кој се предизвикува значителна материјална штета на друштвото, а кое претходи на отварањето на стечајната постапка.

Законската диспозиција, во која е опфатено битието на делото со неговите законски обележја, е пропишана во член 234, став 1 за основниот и став 2 за квалификаторниот облик, гласи:

(1) Одговорно лице во претпријатие или друг субјект на стопанско работење во кое нема мнозински удел, кое свесно ги крши законите, другите прописи или општи акти во работењето или очигледно несовесно работи и со тоа од небрежност, на тоа претпријатие или друг субјект на стопанско работење, предизвика штета која преминува износ од четирисотини и педесет илјади динари, ќе се казни со парична казна или затвор до три години.

(2) Ако со делото од став 1 на овој член настапила штета која преминува износ од милион и петстотини илјади динари или е покренета постапка за принудно порамнување или стечај, извршителот ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

Од битието на делото се согледуваат алтернативните дејствија на извршување на ова казнено дело, односно двата облика во кое се појавува со:

- свесно кршење на законските прописи и другите општи акти во работењето, од страна на одговорното лице во претпријатието или друг субјект на стопанско работење во кое нема мнозински удел;

¹¹⁸ До донесувањето на новиот Кривичен закон на Република Македонија, Службен весник на РМ бр.37 / 96, стечајните кривични дела се класифицирани како општи дела против стопанството (дела што се вршат во сите стопански гранки), и тоа: Несовесно работење во стопанството (чл.126 КЗМ); Предизвикување стечај (чл.127 КЗМ); Оштетување на доверители (чл.128 КЗМ); со кои се укажуваше кривично - правна заштита на стопанството, организацијата и имотните интереси на доверителите на правното лице. Извор: Камбовски Владимир: Кривично право, Посебен дел, „НИО Студентски збор, Скопје, 1982, стр.387 - 392.

Оваа пракса е надмината со новите законски решенија, со што се напушти претходно користена терминологија, стопанство, стопански систем, стопанско работење и сл. кое понатаму е супституирано со економија, економски систем, економско работење и сл.

- несовесно работење и со тоа од небрежност, на тоа претпријатие или друг субјект на стопанско работење, предизвика штета која преминува износ од четиристотини и педесет илјади динари.

За основниот облик, законодавецот предвидел алтернатива казна, парична или казна затвор до три години, за разлика од квалификаторниот облик, со кој се предизвикува значителна материјална штета, која преминува износ од милион и петстотини илјади динари или е покренета постапка за принудно порамнување или стечај, за кој изрично пропишал казна затвор од шест месеци до пет години.

Од претходното, произлегува констатацијата дека сторителите на ова казнено дело се физички лица, кои користејќи ја својата положба во претпријатието, свесно ги кршат законските прописи и другите општи акти во работењето на претпријатието, преку несовесно работење и небрежност предизвикуваат значителна материјална штета, од што произлегуваат субјективните обележја на делото.

2. Со казненото дело Предизвикување стечај, пропишано во член 235 во Кривичниот законик на Република Србија, предвиден е начин на предизвикување стечај од страна на органите на управување во претпријатието, со кои се напаѓа билансната актива, односно имотот на правното лице, спротивно на кодексот за совесно работење.

Законската диспозиција на казненото дело Предизвикување стечај: **„Одговорно лице во претпријатие или во друг субјект на стопанско работење, кое има својство на правно лице, кое со нерационално трошење на средства или со нивно отуѓување, прекумерно задолжување, презима несразмерни обврски, со лекомислено заклучување на договори со лица неспособни за плаќање, со пропуштање на благовремено остварување на побарувањата, со уништување или прикривање на имотот или со други дејствија кои не се во склад со совесното работење, ќе предизвика стечај и со тоа ќе оштети друг“**¹¹⁹ ги пропишува изрично дејствијата што ги презема сторителот, со кои се предизвикува стечај во правното лице, односно алтернативните облици во кои се јавува наведеното стечајно казнено дело.

Од претходното произлегува дека дејствието на извршување на казненото дело Предизвикување стечај, е алтернативно определено и се јавува во следните таксативни облици:

¹¹⁹ Clen 235 stav 1 od Krivicniot zakonik na R.Srbija, Sluzbeni glasnik RS br.85 / 2005, 88 / 2005 - ispr., 107 / 2005 - ispr., 72 / 2009 i 111 / 2009, izvor: http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html.

- Нерационално трошење средства,
- Отуѓување на средства,
- Прекумерно задолжување,
- Преземање несразмерни обврски,
- Лекомислено склучување на договори со лица неспособни за плаќање,
- Пропуштање на благовремено остварување на побарувањата,
- Уништување или прикривање на имотот.

Сторителите на ова казнено дело се физички лица, кои користејќи ја својата положба во претпријатието, преземаат дејствија на извршување кои се во спротивност на совесното работење, а кои доведуваат до намалување и дестабилизирање на имотот на должникот.

Субјективниот елемент на делото се согледува во умислата на сторителот, која ја опфаќа свеста за делото во својот највисок степен, со намера намалување на идната стечајна маса, од која треба да се намират доверителите.

Објект на напад е билансната актива, односно имот на претпријатието, кој намерно се намалува заради изигрување на доверителите, од што произлегува неговата казнена одговорност, за која законодавецот пропишал единствена казна затвор од шест месеци до пет години, а за делото сторено од небрежност, предвидел казна од три месеци до три години.

3. Со казненото дело Предизвикување лажен стечај, пропишано во член 236 во Кривичниот законик на Република Србија, предвиден е начин на предизвикување стечај од страна на одговорно лице во претпријатие или во друг субјект на стопанско работење, кое има својство на правно лице или претприемач, со намера да го избегне плаќање на обврските со привидно или вистинско намалување на неговиот имот.

Законската диспозиција на казненото дело Предизвикување лажен стечај: **„Одговорно лице во претпријатие или во друг субјект на стопанско работење, кое има својство на правно лице или претприемач, кој со намера да тој субјект избегне плаќање на обврските, ќе предизвика стечај на тој субјект со привидно или вистинско намалување на неговиот имот, со прикривање, привидно продавање, продавање под пазарната вредност или бесплатно отстапување на целиот или дел од имотот на стопанскиот субјект, со заклучување фиктивни договори за долгот или признава непостоечки побарувања, со прикривање, уништување или преиначување на деловни книги кои со закон е обврзан да ги**

води, за да не може да се согледаат деловните резултати или состојбата на средствата или обврските или оваа состојба, со сочинување на лажни исправи или на друг начин ги прикаже како такви, за да на таа основа може да се отвори стечај¹²⁰ ги пропишува алтернативно дејствијата на извршувањето, со кои се предизвикува стечај во правното лице, односно облиците во кои се јавува делото и тоа:

- со прикривање, привидно продавање, продавање под пазарната вредност или бесплатно отстапување на целиот или дел од имотот на стопанскиот субјект;
- со заклучување фиктивни договори за долгот;
- со признавање на непостоечки побарувања;
- со прикривање, уништување или преиначување на деловни книги кои со закон е обврзан да ги води;
- со сочинување на лажни исправи.

Субјективните обележја на делото се согледуваат во умислата на сторителот, кој со различни облици на дејствија на извршувања, со намера, привидно или вистински ја намалува билансната актива, односно имотот на должникот, со основна цел, предизвикува стечај на претпријатието, заради избегнување на достасаните обврски на должникот и изигрување на доверителите во нивното намирување.

Објект на напад е имот на претпријатието, кој намерно се намалува заради изигрување на доверителите, од што произлегува неговата казнена одговорност, за која законодавецот пропишал за основниот облик казна затвор од шест месеци до пет години, а за квалификаторниот облик, со кое настануваат тешки последици за доверителите, е пропишана казна затвор од две до десет години.

4. Со казненото дело Оштетување на доверителите, пропишано во член 237 во Кривичниот законик на Република Србија, предвидени се дејствијата на извршување од страна на органите на управување во трговското друштво, во периодот на неспособноста за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, кога друштвото сеуште не е во стечај, но истиот непосредно престои.

Во законската диспозиција на казненото дело Оштетување или повластување на доверители, се опфатени физичките лица кои го извршуваат делото, како и

¹²⁰ Ibid, cl.236 st 1.

алтернативните облици во кои се јавува делото, со кои се оштетуваат доверителите, односно: „Одговорното лице во претпријатие или во друг субјект на стопанско работење, кое има својство на правно лице или претприемач, кое знаејќи дека тој субјект постанал неспособен за плаќање, со исплаќање на долговите или на друг начин намерно стави доверител во поповолна положба, значително оштетува друг доверител или со намера да ги изигра или оштети доверителите, признава неистинитото побарување, составува лажен договор или презема друго измамничко дејствие“¹²¹ од што произлегуваат алтернативните облици во кои се јавува:

- со ставање доверител во поповолна положба од страна на одговорното лице во претпријатие или во друг субјект на стопанско работење, кое има својство на правно лице или претприемач, во време на инсолвентност на друштвото, преку исплаќање на долг, на штета на другите доверители;
- со признавање на неистинитото побарување на доверител и ставање во поповолна положба во однос на другите доверители;
- со составување на лажен договор, со намера оштетување или изигрување на доверителите;
- со предизвикување на штета од големи размери, поради која дошло до отварање на постапка на принудно порамнување или стечај на некои од доверителите.

Субјективните обележја на овој облик на извршување на кривичното дело Оштетување на доверителите се согледува во намерата на одговорното лице во правното лице, да фаворизира доверител, преку ставање во поповолна положба наспроти останатите доверители, од што произлегува последицата на делото, која се состои во оштетување на останатите доверители.

За основниот облик на делото, во став 1 и 2 од член 237 од КЗ на Република Србија, законодавецот пропишал и за двата случаи казна затвор, во првиот од 3 месеци до 3 години, а во вториот од 3 месеци до 5 години.

Квалификациониот облик е предвиден во став 3, како најтешка форма на делото, поради предизвиканата последица на имотна штета од големи размери, поради која дошло до отварање на постапка на принудно порамнување или стечај на некои од доверителите, заради што и казнената санкција е од една до осум години.

¹²¹ Ibid, clen 237 stav 1,2 i 3.

Во кривичното законодавство на Република Србија, **казнената одговорност на правните лица** е детерминирана во посебен закон за одговорност на правните лица за кривична дела,¹²² со кој се уредени условите за нивната одговорност, кривичните санкции и нивното изрекување, рехабилитацијата, престанокот на мерките на безбедност или правните последици на пресудата и извршувањето на судските одлуки.

Во општиот дел од овој закон, во член 9 се определени условите за одговорност на правното лице во случај на стечај за кривично дело сторено пред отварањето или во текот на стечајната постапка, за што е пропишана казна за одземање на имотната корист или мерка на безбедност одземање на предмети.¹²³

Со донесувањето на новиот Закон за стечај¹²⁴ од 2009 година, во Република Србија се воведува вид на стечајна национализација, со која се одзема имотот на стечајниот должник во корист на државата, поради стечај на недоволна вредност и стечај поради долготрајната инсолвентност на должникот.

Стечајот на недоволна вредност е вид на стечај, во кој имотот на должникот е со пониска вредност од трошоците на стечајната постапка, од што произлегува неисполнување на еден од условите за отварање на стечајна постапка, а тоа е доволноста на имотот за покривање на нејзините трошоци за водење.¹²⁵

Стечајот на долготрајна инсолвентност на должникот, настанува кога должникот воопшто не ги плаќа своите парични обврски на доверителите, континуирано во период од една година, пропишано во член 208 од Законот за стечај.

Од претходното, се согледува дека за разлика од македонското кривичното законодавство во кое нема посебни закони со кои се детерминира и утврдува кривичната одговорност на физичките и правните лица, наведената проблематиката е концентрирана во единствен Кривичен законик, со пропишана казнена одговорност на физичките и правните лица за сторени кривични дела пред отварањето и во водењето на стечајната постапка, во кривичното законодавство на Република Србија, одговорноста е дистинкционирана, во посебни закони, преку пропишување и донесување на пооделни закони за кривична одговорност, односно Кривичниот законик во кој се содржани инкриминации за сторени кривични дела од физички лица - органите на управување во трговското друштво, одговорните и службените лица и

¹²² Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivicna dela, Sluzbeni glasnik RS br.97 / 2008, izvor: <http://paragraf.rs/propisi>.

¹²³ Ibid, clen 23 st.2 t.1.

¹²⁴ Zakon o stecaju, Sluzbeni glasnik RS br.104 / 09 od 16.12.2009g., stapil na snaga na 23.01.2010g., izvor: <http://prvisud.rs/downloads/propisi/zakonostecaju.pdf>.

¹²⁵ Velimirovik M.: Stecajno pravo, Simbol, Novi Sad, 2004, str.38.

Законот за одговорност на правните лица за кривични дела, во конкретниов случај за кривични дела сторени пред отварањето или во текот на водењето на стечајната постапка, како и воведување на стечајна национализација - конфискација на имотот на должникот, поради недоволна вредност на имотот за покривање на трошоците за отворената стечајна постапка или поради негова долготрајна инсолвентност, која од почетокот на 2012 година е детерминирана на период од една година.

2. СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА

Во Казнениот закон на Република Хрватска,¹²⁶ овие казни дела се систематизирани во глава XXIV, во групата на кривични дела против стопанството,¹²⁷ во членовите 281, 282, 283 и 626 ст.1 т.2.

1. Казненото дело Повластување на доверителите, пропишано во член 281 од Казнениот закон на Република Хрватска, е дело против сигурноста на платниот промет, кое го извршува „оној, кој знаејќи дека е инсолвентен, со исплата на долг или на друг начин стави во поповолна положба некој од доверителите, со наплата на неговото побарување, оштетува најмалку еден од доверителите, кое претставува објективен услов за негова казнена одговорност“.¹²⁸

Делото постои само во случај, ако е исполнет објективниот услов за казнување на сторителот, а тоа е отворање на стечајна постапка над должникот, во која, доверителите од ист исплатен ред, не ги наплаќаат своите побарувања во еквивалентен процент од впаричената стечајна маса, што значи дека неспособноста за плаќање, не значи и автоматско отворање на стечајна постапка над должникот.

¹²⁶ Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br. 110 / 97, 27 / 98 – ispravak, 50 / 00, 129 / 00, 51 / 01, 111 / 03, 190 / 03, 105 / 04, 84 / 05, 71 / 06, 110 / 07, 152 / 08 i 57 / 11), izvor: www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon.

¹²⁷ Класификацијата на кривични дела против стопанството и во кривичното законодавство на Република Хрватска, исто како и во Република Србија, е преземена од класификацијата на бившото југословенско кривично законодавство која ја регулираше оваа проблематика и овозможуваше кривично - правна заштита на економските текови во конституентите на тогашната федерација, преку посебни републички и покраински кривични закони, со одредени термилошки измени и дополнувања и криминализација на одредени поведенија, кои претходно не беа инкриминирани, адекватни на новите пазарни услови на стопанисување.

¹²⁸ Clan 281 iz Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br.110 / 97, 27 / 98 – ispravak, 50 / 00, 129 / 00, 51 / 01, 111 / 03, 190 / 03, 10 / 04, 84 / 05, 7 1 / 06, 110 / 07, 152 / 08 i 57 / 11), izvor: www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon.

Без отварање на стечајна постапка, сторителот не може да биде казнет, бидејќи дури по нејзиното отварање и поведување се утврдува дали некој од доверителите е ставен во поповолна положба од страна на одговорното лице во правното лице, кое се констатира од ненамирувањето на некои доверители од ист исплатен ред.

Со измените и дополнувањето на Казнениот закон од 2006 година, Народне новине, бр.71 / 06, во членот 281, со кој е пропишано казненото дело Повластување на доверители, додаден е став 2, за казнената одговорност на одговорното лице во правното лице.

Поведувањето на казнената постапка за наведеното кривично дело се врши и врз основа на предлог од оштетениот доверител, како и врз основа на предлог на финансиската полиција, за кое се извршуваат сложени книговодствени вештачења.

2. Казненото дело Злоупотреба на стечајот, пропишано во член 282 од Казнениот закон на Република Хрватска, е дело кое го извршува „**оној, кој знаејќи за својата презадолженост или неспособност за плаќање, го одложува наплатувањето на своите побарувања, со цел да ја смали идната стечајна маса, прекумерно троши, го отуѓува имотот, презема несразмерни обврски, лекомислено користи или дава заеми, склучува работи со лица неспособни за плаќање, пропушта навремено наплатување на своите побарувања или на друг начин, кој е во очигледна спротивност со уредното стопанисување на сопствениот имот**“.¹²⁹

Од законската диспозиција, во која е детерминирано битието на делото, се согледуваат алтернативните облици во кои се јавува, односно дејствијата на извршување, детектирани преку:

- намалување на идната стечајна маса, со одложување на наплата на побарувањата;
- прекумерно трошење;
- отуѓување на имотот;
- преземање на несразмерни обврски;
- лекомислено користење или давање заеми;
- склучување работи со инсолвентни лица;
- пропуштање навремена наплата на своите побарувања.

¹²⁹ Ibid, clen 282.

Називот на казненото дело, не одговара на законската дескрипција на делото, бидејќи Злоупотребата на стечајот е можна во текот на стечајната постапка, а законскиот опис на делото се однесува на дејствија на сторителот, кои се извршуваат пред отворањето на стечајната постапка. Со оваа инкриминација се штитат доверителите, независно од стечајот и стечајната постапка, а нејзината темелна слабост произлегува од споредбата на називот на казненото дело и неговиот опис, бидејќи во описот ниеден конституент не укажува дека се работи за стечај.¹³⁰

Субјективниот елемент на казненото дело, идентификуван преку намерата на извршителот, ја опфаќа свеста за сопствената презадолженост и неспособност за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, со интенција смалување на „идната стечајна маса“ која станува актуелна со отворањето на стечајната постапка над должникот.

Објектот на напад се побарувањата на доверителите, кои се избегнуваат преку криминални измамнички дејствија од страна на должникот, со кои намерно се намалува стечајната маса, спротивно на правилата за совесно работење.

Во став 3 од наведениот член, законодавецот предвидел казнена одговорност за сторување на делото од небрежност, но доаѓа до одредена контрадикторност, поради тоа што кај сторителот постои свест за инсолвентноста и одложување на наплатата на своите побарувања со цел намалување на стечајната маса и изигрување на доверителите.

За казнена одговорност од став 1 и 2 од член 282, законодавецот пропишал казна затвор од шест месеци до пет години, додека за небрежност, предвидено во став 3, пропишал алтернативна казна, парична или казна затвор до три години.

3. Казненото дело Злоупотреба во постапката на присилна нагодба или стечајот, пропишано во член 283 од Казнениот закон на Република Хрватска, е дело кое во законската диспозиција во став 1 во дескрипцијата е претставено како посебен облик на измама, кое сторителот го извршува преку пријавување на непостоечко побарување или пријавување на побарување за исплатен ред кој не му припаѓа, во текот на отворената стечајна постапка.

Во ставот 2 е одредена казнената одговорност на доверител, член на одборот на доверители или стечајниот управник, кои поради примената или ветената имовинска корист, постапуваат на начин кој не е во склад со позитивните прописи и тоа заради

¹³⁰ Majstorovic Damir: Stecajni kazneni djela, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.14, broj 2 / 2007, str.643 - 671, izvor: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/07Majstorovic.pdf.

оштетување на барем еден доверител во стечајната постапка,¹³¹ кое истовремено претставува објективен услов за кривичната одговорност.

Во ставот 3 од членот 283, во кој е пропишан класичниот активен облик на корупција, преку давање поткуп на член на одборот на доверители или стечајниот управник, за извршените дејствија во став 2 од истиот член.

Во судската пракса на Република Хрватска, кога како сторител се појавува стечаен управник, за инкриминации опишани во став 2 од член 283, против истиот се повлекува постапка на казнена одговорност, најчесто за кривично дело Злоупотреба на положбата и овластувањата по член 337 од КЗ на Република Хрватска.

За инкриминациите опишани во став 1 од наведениот член во кој е предвидена Злоупотребата на стечајната постапка, законодавецот во Република Хрватска предвидел казнена одговорност на сторителот со пропишување на парична казна и казна затвор од една година, како и за инкриминациите пропишани во став 2 и 3 од истиот член.

4. Казненото дело Непокренување на стечајна постапка, во хрватското казнено законодавство е воведено во 1993 година со донесениот Закон за трговски друштва,¹³² во кој во член 626 став 1 точка 2, е предвидена казнена одговорност за член на органот на управа на друштвото или ликвидатор, кои нема да побараат отварање на стечајна постапка над друштвото, кога истото е инсолвентно, односно неспособно за плаќање на достасаните обврски.¹³³

Непокренување на стечајна постапка е казнено дело, кое во Република Хрватска е предвидено во посебно казнено законодавство, кое доведува до атомизација на казненото право, што е во основа позитивно и прифатливо, во границите на заштита на определен круг на сродни правни добра.

Казнените дела опишани во казнените одредби на Законот за трговски друштва, се вистински *delicta propria*, бидејќи нивното извршување е исклучиво од страна на органите на управување на трговското друштво, исклучувајќи ја притоа заблудата за битието на делото и неговата противправност.

¹³¹ Ibid.

¹³² Закон o trgovackim drustvama, Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“ broj 111 / 93, 34 / 99, 52 / 00 – Odluka USRH, 118 / 03, 107 / 07, 146 / 08, 137 / 09, 152 / 11 (pročišćeni tekst) i 111 / 12), izvor: <http://www.poslovni-savjetnik.com/propisi/trgovacka-drustva-opci-dio/zakon-o-trgovackim-drustvima-urednicki-procisceni-tekst-nn-br1111>.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

Во ставот 2 од член 626 од Законот за трговски друштва, во казнените одредби алтернативно е предвидена парична казна или казна затвор до една година, за сторителите на делото, кои го извршуваат поради немарност.¹³⁴

Од претходното произлегува констатцијата за систематизирање на делото во Законот за трговски друштва, поради неможноста на пропишување на дела во Казнениот закон поради немарност, туку исклучиво со намера и постоење свест за последиците од делото, или несвесно, кога станува збор за извршено дело од небрежност.

Ова казнено дело, како и другите стечајни дела е класифицирано во вистинските *delicta propria*, бидејќи се извршува од органите на управување во друштвото, кои по настанатите стечајни причини, регулирани со член 251 ст.2 од ЗТД, се должни, без одлагање, најкасно три недели по настанатата причина, да побараат отварање на стечајна постапка над трговското друштво.

Наведеното дело е трајно казнено дело, кое формално е довршено, со преземање на дејствија за пријавување на стечај, со што се создава и одржува противправна состојба, која трае се додека постои една од стечајните причини, а не е поднесен предлог за отварање на стечајна постапка.

Во казнените одредби за кривична одговорност на извршителите на делото Непокренување на стечајна постапка, е предвидена парична казна или казна затвор до две години, а ако делото е извршено од немарност, предвидена е парична казна или казна затвор до една година.

Од страна на Хрватскиот сабор на 21.10.2011 година е донесена одлука за прогласување на новиот Казнен закон,¹³⁵ кој во сила стапува на 01.01.2013 година во кој се предвидени три стечајни кривични дела, пропишани во: член 249 - Повреда на правата на доверителите во економското (стопанско) работење; член 250 - Повластување на доверители; член 251 - Примање и давање на мито во постапката на стечај; систематизирани во глава XXIV во групата на кривични дела против економијата (стопанството).

Во Република Македонија стечајните кривични дела: Лажен стечај – член 254; Предизвикување стечај со несовесно работење – член 255; Злоупотреба на постапката

¹³⁵ Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br.125 / 2011, izvor:<http://cadial.hidra.hr/searchdoc.php?query=%22Zakon+o+autorskom+pravu%22&searchTitle=on&resultdetails=basic&lang=hr&resultoffset=0&annotate=on&bid=QQRf6ftdvOiMAzxLf5015g%3D%3D>.

за стечај – член 256 и Оштетување или повластување на доверители – член 257; сите од КЗ, се класифицирани во кривичните дела против имотот, иако по правната конструкција се поблиску до групата на кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството, за разлика од стечајните кривични дела во Република Хрватска, кои и со новиот закон што стапува на сила од 01.01.2013 година, се класифицирани во кривични дела против економијата, во кој новина е инкриминацијата Повреда на правата на доверителите во економското работење (член 249) и експлицитно детерминирање на корумптивните елементи во стечајот, односно Примањето и давањето мито во постапката на стечај (член 251).

Во кривичното законодавство на Република Хрватска, **казнената одговорност на правните лица** е детерминирана во посебен закон за одговорност на правните лица за кривична дела,¹³⁶ со кој се одредени претпоставките за казнување, казненоправните санкции и казнената постапка за кривичните дела на правните лица, применувајќи ги одредбите на Казнениот закон, Законот за казнена постапка и Законот за Уредот за сузбивање на корупција и организиран криминал.

Во член 3 став 1 од истиот закон е определена основата на одговорност на правните лица, кои „ќе се казнат за казнено дело на одговорното лице, ако со него се повредува некаква должност на правното лице или со него правното лице остварило или требало да оствари противправна имотна корист за себе или за друг“.¹³⁷

Во членот 6 од наведениот закон, е утврдено исклучувањето и ограничувањето на одговорноста на правните лица, односно Република Хрватска како правно лице не може да се казни за кривично дело, а единиците на локална и подрачна (регионална) самоуправа, можат да се казнат само за кривични дела кои не се сторени во извршувањето на јавните овластувања.

Одговорноста на правното лице се изведува од вината на одговорното лице, во конкретниов случај, вината на непосредниот сторител на стечајни кривични дела пред и во отворената стечајна постапка и е нужен услов за одговорноста и казнувањето на правното лице.

За кривичните дела, правните лица се казнуваат со: казни (парична казна и престанок на правното лице), условна осуда и мерки на безбедност (забрана за вршење одредени дејности или работи, забрана за стекнување дозвола, овластување, концесија

¹³⁶ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine br.151 / 03, 110 / 07, 45 / 11, izvor: <http://www.zakon.hr/z/110/Zakon-o-odgovornosti-pravnih-osoba-za-kaznena-djela>.

¹³⁷ Ibid.

или субвенција, забрана за работење со корисници на државен и локален буџет, одземање предмети, одземање имотна корист и јавно извршување на пресудата).¹³⁸

Од претходното се согледува дека за разлика од македонското кривично законодавство, во кое законската детерминираност на кривична одговорност на физички и правни лица, е содржана во единствениот Кривичен законик, во кој во 2004 година со новелата, во член 28 - а е утврдена кривична одговорност на правните лица, која покасно со новелата¹³⁹ во 2009 година, во член 28 - в, е воведена одговорност на правните лица кои се во стечајна постапка, со интенција, оневозможување на ликвидација на трговското друштво без последици на обврските спрема доверителите, во хрватското кривично законодавство, кривичната одговорност е дистинкционирана, во посебни закони, преку пропишување и донесување на поделни закони за кривична одговорност, односно Кривичниот законик (Народне новине бр.125 / 2011), во кој се содржани одредбите за кривични дела сторени од физички лица - органите на управување во трговското друштво, одговорните и службените лица, и Законот за одговорност на правните лица за кривични дела (Народне новине бр.151 / 03, 110 / 07, 45 / 11) сторени пред и во отворената стечајна постапка.

3. СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА

Во кривичното законодавство на Република Црна Гора, за стечајниот криминалитет, законодавецот пропишал четири казнени дела, систематизирани во Кривичниот законик,¹⁴⁰ во глава XXIII, во групата на кривични дела против платниот промет и стопанско работење, во член 272 - Несовесно работење во стопанското работење, член 273 - Предизвикување на стечај, 274 - Предизвикување на лажен стечај, 275 - Оштетување на доверители.

1. Со казненото дело Несовесно работење во стопанското работење, пропишано во член 272 став 1, 2 и 3, во Кривичниот закон на Република Црна Гора, пропишани се дејствијата на несовесно работење на органите на управување, кои

¹³⁸ Ibid, clan 9 - 21.

¹³⁹ Закон за измени и дополнување на Кривичниот законик на РМ, Службен весник на РМ бр.114 / 09.

¹⁴⁰ Krivicni zakon Republike Crne Gore, Sluzbeni list RCG br.70 / 2003, 13 / 2004, 47 / 2006, i Sluzbeni list CG br. 40 / 2008, 25 / 2010, izvor: <http://www.ziks.me/userfiles/Krivicni%20zakonik%202010.pdf>.

претходат на стечајната постапка, а со кои се предизвикува значителна материјална штета на правното лице.

Во законската диспозиција, во ставот 1 е предвиден основниот облик на делото, кој го извршува **„Одговорно лице во стопанско друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице, кое со злоупотреба на својата положба или довербата во поглед на располагање на туѓиот имот, со пречекорување на границите на своето овластување или со неизвршување на својата должност, ќе прибави за себе или за друг противправна имотна корист или предизвика имотна штета“** проширувајќи го во став 2 од истиот член, во кој со истата казна од став 1 се казнува и оној **„кој со намера за себе или друг прибави противправна имотна корист, присвои пари, хартии од вредност или други подвижни предмети кои му се доверени во работењето во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице“**.

Квалификаторниот облик на делото е предвиден во став 3 од истиот член, кој се применува во случаи, кога со извршеното дело од став 1 и 2, сторителот прибавува имотна корист која преминува износ од 40.000 евра.¹⁴¹

Од законските обележја во диспозитивот, се согледуваат алтернативните облици на извршување на делото од страна на одговорното лице во правното лице:

- со злоупотреба на службената положба или доверба во поглед на располагање на туѓиот имот, во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице;
- со злоупотреба на службената положба, со пречекорување на границите на своето овластување во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице;
- со злоупотреба на службената положба, со неизвршување на својата должност во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице.

Воедно, во ставот 2 од член 272, се предвидени и алтернативните облици на извршување на кривичното дело Несовесно работење во стопанското работење, од секој, кој прибавува противправна имотна корист за себе или друг:

¹⁴¹ Clen 272 stav 3 od Krivicen zakon na RCG, Sluzbeni list RCG br. 70 / 2003, 13 / 2004, 47 / 2006, 40 / 2008, 25 / 2010, izvor: <http://www.ziks.me/userfiles/Krivicni%20zakonik%202010.pdf>.

- со присвојување пари, кои му се доверени во работењето во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице;
- со присвојување хартии од вредност, кои му се доверени во работењето во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице и
- со присвојување на други подвижни предмети, кои му се доверени во работењето во стопанското друштво, друг субјект на стопанско работење или друго правно лице.

За основниот облик, законодавецот предвидел единствена казна затвор од три месеци до пет години, за разлика од квалификаторниот облик, за кој изрично е пропишана казна затвор од две до десет години.

2. Со казненото дело Предизвикување стечај, пропишано во член 273 во Кривичниот закон на Република Црна Гора, предвиден е начин на предизвикување стечај од страна на одговорното лице во стопанско друштво или друг субјект на стопанско работење.

Во законската диспозиција, законодавецот ги предвидел алтернативните дејствија на извршување од страна одговорното лице во правното лице, со кои се предизвикува стечај во претпријатието или организацијата, односно, преку:

- нерационално трошење средства,
- отуѓување на средства,
- прекумерно задолжување,
- преземање несразмерни обврски,
- лекомислено склучување на договори со лица неспособни за плаќање,
- пропуштање на благовремено остварување на побарувањата.¹⁴²

Субјективниот елемент на делото се согледува во умислата на сторителот, во преземањето на извршителни дејствија со кои се намалува имотот на должникот, со интенција намалување на стечајната маса и изигрување на доверителите.

Објект на напад е имотот на стопанското друштво или друг субјект на стопанско работење, кој свесно и намерно се намалува од одговорното лице во правното лице, заради изигрување на доверителите, од што произлегува неговата казнена одговорност, за која законодавецот пропишал единствена казна затвор од

¹⁴² Clen 273 stav 1, Ibid.

шест месеци до пет години, а за делото сторено од небрежност, предвидел казна од три месеци до три години.

3. Со казненото дело Предизвикување лажен стечај, пропишано во член 274 во Кривичниот закон на Република Црна Гора, предвиден е начин на предизвикување стечај од страна на одговорно лице во стопанско друштво или друг субјект на стопанско работење, со намера да го избегне плаќање на обврските со привидно или вистинско намалување на неговиот имот.

Во законските обележја на казненото дело,¹⁴³ се пропишани алтернативните облици во кои се јавува, односно:

- со прикривање, привидно продавање, продавање под пазарната вредност или бесплатно отстапување на целиот или дел од имотот на стопанскиот субјект;
- со заклучување фиктивни договори за долгот;
- со признавање на непостоечки побарувања;
- со прикривање, уништување или преиначување на деловни книги кои со закон е обврзан да ги води;
- со сочинување на лажни исправи.

Субјективниот елемент на делото произлегува од умислата на сторителот и неговите измамнички дејствија, со кои ја намалува билансната актива, заради предизвикување стечај на претпријатието и изигрување на доверителите.

Објект на напад е имот на претпријатието, кој намерно се намалува заради изигрување на доверителите, од што произлегува неговата казнена одговорност, за која законодавецот пропишал единствена казна затвор од шест месеци до пет години, поради што настанало стечај во претпријатието. Во ставот 2 е предвиден квалификаторниот облик на делото, со кој настапуваат тешки последици за доверителите, за што законодавецот пропишал изрично казна затвор од две до десет години.

4. Со казненото дело Оштетување на доверителите, пропишано во член 275 во Кривичниот закон на Република Црна Гора, се опфатени физичките лица - одговорните лица во правното лице, кои го извршуваат делото во периодот на неспособноста за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, како и

¹⁴³ Clen 274, stav 1, t. 1, 2 i 3, Ibid.

алтернативните облици во кои се јавува делото, со кои се оштетуваат доверителите, односно:

- со ставање доверител во поповолна положба во однос на останатите, со исплаќање на долг, во период на неспособност за плаќање;
- со признавање на неистинито побарување на доверител;
- со составување на лажен договор;
- со предизвикување на штета од големи размери, која поминува 40.000 евра, поради која дошло до отварање на постапка на принудно порамнување или стечај на некои од доверителите.¹⁴⁴

Субјективниот елемент на делото, произлегува од намерата на одговорното лице во правното лице, да фаворизира доверител, преку ставање во поповолна положба наспроти останатите доверители, од што произлегува последицата на делото, која се состои во оштетување на останатите доверители.

За основниот облик на делото, во став 1 и 2 од член 119 од КЗ на Република Црна Гора, законодавецот пропишал и за двата случаи казна затвор, во првиот од три месеци до 3 години, а во вториот од 6 месеци до 5 години.

За разлика од нив, во став 3 од истиот член, предвиден е квалификаторниот облик, како најтешка форма на делото, за кој е пропишана единствена казна затвор од една до осум години.

Ако се направи споредба со кривичното законодавство на Република Србија, се согледува дека наведените кривични дела со кои се регулира стечајниот криминалитет во Република Црна Гора, се речиси идентични во нивното систематизирање во групата на кривични дела против стопанството, терминолошката определба, суштината, обележјата и казнената политика, поради што натамошната елаборација е насочена кон компарацијата на кривичните дела со елементи на злоупотреба пред и во стечајната постапка во македонското и црногорското кривично законодавство.

Во македонското кривично законодавство, кривични дела со елементи на злоупотреба пред и во отворената стечајна постапка, се систематизирани во глава XXX, односно во членовите: 353 – Злоупотреба на службената положба и овластување, која се извршува пред стечајот најчесто од одговорното лице во правното лице, а во отворената стечајна постапка од стечајниот управник, стечајниот судија и стечајниот

¹⁴⁴ Propisano vo clen 119 stav 1, 2 i 3 od Krivicniot zakon na R.Crna Gora, Ibid.

совет и 361 – Фалсификување службена исправа, кое кривично дело се извршува во отворената стечајна постапка, најчесто од стечајниот управник и стечајниот судија. Посебно треба да се потенцира кривичното дело Злоупотреба на постапката за стечај – член 256, систематизирано во глава XXIII во кривични дела против имотот, како стечајно кривично дело *delicta propria*, кое се извршува во постапката за стечај од страна на доверител, член на одбор на доверители и стечаен управник. Исто така во овој контекст се опфаќаат и кривичните дела: Даночно затајување - член 279, Фалсификување или уништување деловни книги – член 280, систематизирани во глава XXV во кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството, кои пред стечајот се извршуваат од одговорното лице во правното лице, а во стечајната постапка од страна на стечајниот управник.

Во црногорското кривично законодавство, фокусот на кривични дела со елементи на злоупотреба пред и во отворената стечајна постапка е ставен исто како и во Република Македонија на кривичните дела против службена должност, систематизирани во Кривичниот законик¹⁴⁵ во глава XXXIV, односно кривичното дело, Злоупотреба на службената положба – член 416, во кое како извршител се јавува службено лице во стечајната постапка, за разлика од македонскиот Кривичен законик,¹⁴⁶ во кој во истото дело покрај службеното лице е опфатено и одговорното лице во правното лице. Злоупотребата на одговорното лице во правното лице, во црногорското кривично законодавство е опфатено во претходнонаведените стечајни казнени дела (*delicta propria*). Во овој контекст се и кривичните дела против правниот сообраќај, систематизирани во глава XXXIII, односно кривичното дело Фалсификување на службена исправа – член 414, извршено во стечајната постапка најчесто од стечајниот управник и стечајниот судија, како и кривичното дело Затајување на данок и придонеси – член 264, систематизирано во групата на кривични дела против платниот промет и стопанското работење, глава XXIII, кое најчесто пред стечајот го извршува одговорното лице во правното лице, а во отворената стечајна постапка, стечајниот управник.

Исто како и во претходните компаративни приоди, во црногорското кривично законодавство постои посебен закон со кој се регулира кривичната одговорност на

¹⁴⁵ Krivichni zakonik, Sluzbeni list Republike Crne Gore br.70 / 2003, 13 / 2004, 47 / 2006 i Sluzbeni list Crne Gore br.40 / 2008 i 25 / 2010, izvor: <http://www.ziks.me/userfiles/Krivichni%20zakonik%202010.pdf>.

¹⁴⁶ Кривичен законик на РМ, Службен весник на РМ бр.37 / 96, 80 / 99, 4 / 2002, 43 / 2003, 19 / 2004, 81 / 2005, 60 / 06, 73 / 06, 7 / 2008, 139 / 2008, 114 / 2009.

правните лица,¹⁴⁷ со кој правното лице е одговорно за кривично дело на одговорното лице, кое дејствувајќи во името на правното лице, во рамките на своите овластувања сторило кривично дело со намера остварување на противправна имотна корист за правното лице.

Во член 5 од претходнонаведениот закон, предвидена е одговорноста на правното лице и во случај кога дејствувањето на одговорното лице во правното лице е спротивно на неговата деловна и работна политика, од што произлегува дека „субјективните обележја на кривичното дело, кои постојат само кај одговорното лице, ќе се ценат и во однос на правното лице“.¹⁴⁸

Кога се во прашање границите на одговорност од законските одредби, произлегува дека „правното лице одговара во рамките на вината на одговорното лице, дури и за кривичните дела сторени од небрежност“¹⁴⁹ од што се согледува неконсеквентноста, која произлегува од поврзувањето на одговорноста на правното лице, исклучиво за постапувањето на одговорното лице, а не и за дејствието или пропуштање на должниот надзор од страна на органот на управување и надзор на правното лице.

Во овој контекст е и одговорноста на стопанското друштво за кривични дела извршени пред или во текот на стечајната постапка, уредено во член 7 од истиот закон, во кој е потенцирано неизрекувањето на казна, туку одземање на имотна корист или мерка одземање на предмети, дури и од правниот наследник, ако правното лице престане да постои пред завршување на постапката.

И црногорскиот закон, исто како и хрватскиот кривичен закон, поаѓа од концепцијата за претпоставена одговорност на правното лице, бидејќи не се работи за кривична одговорност на правното лице за неговото дело, туку за неговата одговорност за кривични дела на одговорното лице.

Системот на санкции, не се разликува од системот на казни и мерки на безбедност за сторени кривични дела, единствено се разликува основата за одговорност, кај правните лица – претпоставена одговорност за инкриминациите на одговорното лице, а кај поединецот – вината.

¹⁴⁷ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivicna djela, Sluzbeni list Republike Crne Gore br.02 / 07, 13 / 07, izvor:<http://www.poslodavci.org/doc/Zakoni/krivicni%20propisi/Zakon%20o%20odgovornosti%20pravnih%20lica%20za%20krivicna%20djela.pdf>.

¹⁴⁸ Ibid, clen 6.

¹⁴⁹ Milica Kokalovic - Bojovic: Osnov odgovornosti pravnih lica za krivicni dela, Institut za uporedno pravo, Strani pravni zivot br.2 / 2011, Beograd, str.181, izvor: <http://www.comparativelaw.info/spz20112.pdf>.

4. СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА ФЕДЕРАЦИЈА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Во казненото законодавство на Федерацијата Босна и Херцеговина, пропишани се пет стечајни кривични дела систематизирани во Кривичниот закон,¹⁵⁰ во глава XXII во групата на кривични дела против стопанството, работењето и сигурноста на платниот промет од член 242 до 246, односно: Несовесно стопанско работење - член 242, Предизвикување стечај - член 243, Лажен стечај - член 244, Злоупотреба на стечајната постапка - член 245 и Оштетување на доверители - член 246.

1. Со казненото дело Несовесно стопанско работење,¹⁵¹ пропишано во член 242 во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, пропишани се дејствијата на извршување на делото од страна на одговорното лице во правното лице, со несовесно работење со кое се повредуваат законските прописи, поради што, се предизвикува значителна имотна штета, присилна ликвидација или стечај на правното лице.

Основниот облик на делото е предвидено во став 1 од истиот член, кој го извршува **„Одговорно лице во правно лице, кое со кршење на законот или другите прописи на Федерацијата, очигледно несовесно работи, па со тоа предизвикува значителна имотна штета на тоа правно лице“** додека квалификаторниот облик на делото е предвиден во став 2, кој се применува во случаи, кога со извршеното дело од став 1, се предизвикува присилна ликвидација или стечај.¹⁵²

Субјективниот елемент на делото произлегува од свеста на одговорното лице во правното лице, за кршење на законските прописи со несовесно работење, со кое се предизвикува штета на имотот на должникот, од што произлегува објектот на напад, имотот, врз кој истиот предизвикува значителна материјална штета, присилна ликвидација или стечај.

За основниот облик, законодавецот предвидел алтернативна казна, парична или казна затвор до три години, за разлика од квалификаторниот облик, со кој се предизвикува присилна ликвидација или стечај на правното лице, за кој е пропишана единствена казна затвор од шест месеци до пет години.

¹⁵⁰ Krivichni zakon Federacije BiH, Sluzbene novine FBiH br.43 / 98, 2 / 99, 15 / 99, 29 / 00, 59 / 02 i 36 / 03 od 01.08.2003, izvor: http://www.oss.ba/dokumenti/Krivichni_zakon_FBiH.pdf.

¹⁵¹ Ова кривично дело е систематизирано и во српското кривично законодавство, кое во Република Македонија е познато во стариот КЗМ како Несовесно работење во стопанството, член 126 од КЗМ, а кое со новиот Кривичен законик е детерминирано како Предизвикување стечај со несовесно работење.

¹⁵² Clen 242 stav 1 i 2, Ibid.

2. Со казненото дело Предизвикување стечај, пропишано во член 243 во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, предвидени се спротивните начини на уредно работење на одговорното лице во правното лице, со кои се предизвикува намалување на имотот и предизвикување стечај во правното лице.

Законските обележја на битието на делото, ги детерминираат алтернативните дејствија на извршување на делото од страна на одговорното лице во правното лице, преку:

- одложување на наплатата на своите побарувања, со цел намалување на идната стечајна маса,
- прекумерно трошење,
- отуѓување на имотот,
- лекомислено користи или дава заеми,
- склучува договори со лица неспособни за плаќање,
- пропуштање на благовремено наплатување на побарувањата и др.¹⁵³

Субјективните обележја на делото се согледуваат во постоењето свест на сторителот за настанатата инсолвентност, односно неспособност за плаќање на правното лице и намерата, преку извршителните дејства да го намали имотот, заради намалување на идната стечајна маса и да ги изигра доверителите во намирувањето на нивните побарувања, од што произлегува објектот на напад, намерното намалување на имотот, заради оштетување на доверителите.

За основниот облик на делот, законодавецот предвидел единствена казна затвор од шест месеци до пет години, а за делото сторено од небрежност, предвидел парична казна или казна затвор до три години.

3. Со казненото дело Лажен стечај, пропишано во член 244 во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, предвиден е начин на предизвикување стечај со привидно или вистинско намалување на имотот, заради избегнување на плаќање на достасаните обврски.

Во законската диспозиција на делото, се пропишани облиците во кои тоа се јавува, односно дејствијата на извршување со кои се предизвикува стечај во правното лице, преку:

- привидно продавање, продавање под пазарната вредност, прикривање, бесплатно отстапување или уништување на целиот или дел од имотот;

¹⁵³ Clen 243 stav 1 i 2, Ibid.

- заклучување фиктивни договори за долгот;
- признавање на непостоечки побарувања;
- прикривање, уништување или преиначување на деловни книги, исправи или списи, кои со закон е обврзан да ги води, заради неутврдување на вистинската имотна состојба;
- сочинување на лажни исправи и др.¹⁵⁴

Субјективниот елемент на делото е содржан во умислата и намерата на сторителот, со неговите измамнички дејствија да предизвика стечај на правното лице и да ги изигра и оштети доверителите во намирувањето на побарувањата.

Објективниот елемент се согледува во намерното намалување на имотот, заради изигрување и оштетување на доверителите.

За основниот облик, предвидена е казна затвор од една до осум години, а за квалификаторниот со кој се предизвикуваат тешки последици на доверителите, пропишана е казна затвор од една до десет години.

4. Со казненото дело Злоупотреба на стечајната постапка, пропишано во член 245 во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, се инкриминираат дејствијата на извршувања за време на стечајната постапка, со кои се изигруваат доверителите, заради остварување на неосновани права.

Законските обележја на битието на делото, ги детерминираат облиците во кои се појавува, односно извршителните дејствија, кои се сторуваат со пријавување на лажни побарувања, или побарувања во лажен исплатен ред, примање на имотна корист од страна на стечаен управник или член на одбор на доверители, како и ветување на имотна корист заради извршување на кривичното дело.¹⁵⁵

Во првиот облик на извршување на делото, сторителот преку измамнички дејствија, остварува неосновани права, за разлика од другите два облици, кои се класични форми на корупција, во двете форми, активен и пасивен поткуп на стечаен управник или член на одборот на доверители, кои донесуваат одлуки, со кои се оштетува барем еден доверител во стечајната постапка.

Субјективниот елемент е содржан во умислата за законските обележја на делото, односно свеста и намерата на сторителот во преземањето на извршителните дејствија со кои се повредува стечајната постапка, од што произлегува објектот на напад, во кој преку корумптивното однесување на стечајниот управник или член на

¹⁵⁴ Clen 244 stav 1, 2, Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

одбор на доверители, се изигруваат доверителите, односно се оштетуваат со неисплаќање на нивните побарувања.

Законодавецот, за злоупотреба на стечајната постапка, за измамничките дејствија, предвидени во став 1 предвидел парична казна или казна затвор до една година, која ја пропишал и за посебниот облик на активен и пасивен поткуп, во став 2 и 3 од истиот член.

5. Со казнено дело Оштетување на доверители, пропишано во член 246 во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, се опфатени одговорните лица во правното лице, кои преку алтернативните облици во кои се јавува делото, ги ставаат одредени доверители во поповолна положба во однос на останатите, оштетувајќи ги другите за неисплатените обврски.

Дејствијата на извршување се во период на инсолвентност на должникот, односно времето во кое тој е неспособен за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите и најчесто се вршат со исплата на долг на некој доверител, кој е ставен во поповолна положба во однос на другите, или преку преземање на измамнички дејствија, како што се признавање на неистинити побарувања, составување на лажни договори и др. со основна цел оштетување на доверителите.

Субјективниот елемент е резултиран од намерата на одговорното лице во правното лице, да стави во привелигирана, односно поповолна положба некој доверител во однос на останатите, што за последица има нивно оштетување.

За основниот облик, во став 1 е предвидена парична казна или казна затвор до една година, во став 2 казна затвор од шест месеци до пет години, а во квалификаторниот облик е пропишана казна затвор од една до десет години, за извршителни дејствија, со кои е причинета штета која надминува 500.000 КМ, или е отворена санациона или стечајна постапка над оштетениот доверител.

Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина од 2003 година ја уредува одговорноста на правните лица за кривични дела во општиот дел, а скоро идентични одредби содржат и Кривичниот закон на Република Српска и Дистриктот Брчко, поради што се анализирани одделни одредби од наведениот казен закон.

Во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, во член 126 – Одговорност на правното лице, предвидена е казнена одговорност на правното лице, за кривично дело кое сторителот го извршил во име, за сметка и во корист на правното

лице, исклучувајќи ги од одговорност Федерацијата Босна и Херцеговина, Република Српска, Дистрикт Брчко Б и Х, кантоните, градовите, општините и месните заедници.

Правното лице одговара за кривично дело, кое е извршено по налог или одобрение на неговите раководни и надзорни органи, кога располага со противправната имотна корист, како и поради пропуштениот облигаторен надзор врз законитоста на работењето.

Одговорноста на правното лице, не ја исклучува казнената одговорност на одговорното лице, со што се потенцира принципот на паралелна одговорност.

Во член 130 став 1 од наведениот закон, е предвидена одговорност на правното лице при статусна промена, во конкретниов случај во стечај, независно дали казнето дело е извршено пред отварањето на стечајот или во меѓувреме, при што законодавецот предвидел безбедносна мерка наместо казна, со која се одземаат предметите или имотната корист стекната на противправен начин.

Произлегува дека правното лице одговара за кривични дела пред почетокот или во текот на стечајната постапка, кое управувачките органи го извршиле за остварување на противправна имотна корист, во негово име и сметка, како и изрекување на санкции на правниот наследник на правното лице, на идентичен начин како и словенечкиот Закон за одговорност на правни лица.¹⁵⁶

Во Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина,¹⁵⁷ пропишан е систем на санкции: казни - член 135 (парична казна, одземање на имот и престанок на правното лице); условна осуда – член 140 и мерки на безбедност – член 141 (објавување на пресуда и забрана на вршење на стопански дејности).

Компаративниот приод, овозможува да се согледа идентичноста во одредбите и терминирањето на четирите кривични дела (*delicta propria*), кои се извршуваат пред почетокот и по отварањето на стечајната постапка, во босанското и македонското кривично законодавство, истовремено согледувајќи ја единствена разлика, во петтото кривичното дело Несовесно стопанско работење – член 242 од Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина,¹⁵⁸ кое со донесувањето на новиот Кривичен закон на Република Македонија, Службен весник на РМ бр.37 / 96, е укинато (член 126 КЗМ, Несовесно работење во стопанството), притоа класифицирајќи ги во групата на

¹⁵⁶ Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS ST.59 / 99, 12 / 2000, 50 / 04, 65 / 08, izvor:http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2992/Zakon_o_odgovornosti_pravnih_oseb_za_kazniva_dejanja_-_neuradno_precisceno_besedilo_ZOPOKD-NPB2.

¹⁵⁷ Krivichni zakon Federacije BiH, Sluzbene novine FBiH br.43 / 98, 2 / 99, 15 / 99, 29 / 00, 59 / 02 i 36 / 03 od 01.08.2003, izvor: http://www.oss.ba/dokumenti/Krivichni_zakon_FBiH.pdf.

¹⁵⁸ Ibid.

кривични дела против имотот, наспроти босанското кривично законодавство, во кое се класифицирани во глава XXII- Кривични дела против стопанството, работењето и безбедноста на платниот промет.

Исто така се согледува и сличноста во законските одредби во македонскиот и босанскиот кривичен закон, за утврдување на кривичната одговорност на правните лица, за сторени кривични дела пред почетокот и по отварањето на стечајната постапка, што укажува на непостоење на посебен закон со кој се утврдува кривичната одговорност на правните лица, туку сето тоа е сублимирано во единствен кривичен закон на двете споредени кривични законодавства, апострофирајќи ја неговата гарантна функција (казнениот закон како „Magna Charta Libertatum“¹⁵⁹).

5. СТЕЧАЈНИ КАЗНЕНИ ДЕЛА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА

Новиот Казнен законик на Република Словенија донесен во мај 2008 година, кој стапи на сила на 1 ноември истата година, предизвика бројни полемики и резерви во стручните кругови околу потребата од неговото донесување, но главното образложение на предлогот бил дека овој закон усвојува нов концепт, кој се фокусирана на европските вредности, наспроти постојниот од 1994 година кој недоволно ги рафинирал наследените казнени одредби од претходниот социјалистички систем.¹⁶⁰

Во посебниот дел на казнениот законик се направени одредени измени, во конкретниов случај, во групата на кривични дела против економијата (стопанството), во која се бришани одредени кривични дела, меѓу кои и казненото дело Предизвикување на стечај со несовесно работење, предвидено во член 232 од стариот Кривичен законик од 1994 година, кое со донесувањето на новиот казнен закон од 2008 година делимично е пренесено во член 226 - Лажен стечај.

¹⁵⁹ Уставните норми ги штитат основните права и слободи на човекот и го ограничуваат правото на државата во казнувањето, за што постојат различни документи со кои се штитат овие права и слободи, историски гледано тоа се: 1.Magna carta Libertatum, 2.Habes corpus act, 3.Bill of rights i 4.Francuskata deklaracija za covecki prava. Овие документи, во текот на 19 век, се преземани во уставите на европските држави, со цел ограничување на правото на државата во попречувањето на човекови слободи и права. Извор: www.bh-pravnici.com, Krivicno procesno pravo, skripta do tuzilastva, str.4.

¹⁶⁰ Ambroz Matjaz: Novi slovenski Kazneni zakonik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.15, br.1 / 2008, str.323 - 341, izvor: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Ambroz.pdf.

Во Казнениот законик на Република Словенија,¹⁶¹ стечајните казни дела се систематизирани во глава XXIV, во групата на кривични дела против економијата, предвидени и казниви по член 226 - Лажен стечај и член 227 - Оштетување на доверителите.

1. Со казненото дело Лажен стечај, пропишано во член 226 од Казнениот законик на Република Словенија, се пропишува начинот со кој се предизвикува стечај во правното лице, со намера должникот да го избегне плаќање на обврските со привидно или вистинско намалување на неговиот имот, заради предизвикување на стечај и бришење од трговската евиденција, со ликвидирање по службена должност.

Во законските обележја на казненото дело, се пропишани алтернативните облици во кои се јавува, со кои должникот, со умисла го избегнува плаќањето на достасаните обврски, односно:

- со привидно продавање на негов дел кој е опфатен во стечајната маса под пазарната вредност, бесплатно отстапи или отуѓи за многу ниска цена;
- со заклучување фиктивни договори за долгот;
- со признавање на непостоечки побарувања;
- со прикривање, уништување или преиначување на деловни книги или исправи, заради неутврдување на вистинската имотна состојба;
- со ненавремено плаќање на достасаните обврски;
- со склучување на штетни договори и др.

Субјективниот елемент на делото произлегува од умислата на сторителот, односно неговата намера, преку алтернативните облици на измамнички дејствија на извршување, го намали сопствениот имот, заради предизвикување стечај на правното лице, со што се изигруваат и оштетуваат доверителите.

Објект на напад е насочен со измамничките дејствија на должникот, намерно да се намали сопствениот имот заради неплаќање на достасаните обврски, а со тоа и да се оштетат доверителите.

Законодавецот, за основниот облик предвидел казна затвор од шест месеци до пет години, за разлика од квалификаторниот облик на делото, со кое се предизвикува голема имотна штета на доверителите, за што е превидена казна затвор од една до осум години.

¹⁶¹ Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list R.Slovenije st.63 / 94, 70 / 94 - popravek, 23 / 99, 40 / 04, 95 / 04 in 55 / 08 z dne 4.6.2008, izvor: <http://webapps01.un.orgvawdatabaseuploadsCriminal%20Code%202008>.

2. Со казненото дело Оштетување на доверители, пропишано во член 227 во Казнениот законик на Република Словенија, се опфатени лицата кои во обавувањето на економската дејност, го извршуваат делото во периодот на неспособноста за плаќање на правното лице, на обврските спрема доверителите, како и алтернативните облици во кои се јавува делото, со кои се оштетуваат доверителите, односно:

- со ставање доверител во поповолна положба во однос на останатите, со исплаќање на долг, во период на неспособност за плаќање;
- со признавање на неистинито побарување на доверител;
- со составување на лажен договор;
- со други измамнички дејствија со кои се предизвикува штета од големи размери на некој од доверителите и др.

Субјективниот елемент на делото, се манифестира во намерата за фаворизирање на некој од доверителите и негово ставање во поповолна положба во однос на другите, што консеквентно предизвикува изигрување и оштетување на доверителите.

Објектот на заштита се интересите на доверителите, во намирувањето на нивните побарувања од должникот.

Законодавецот за сите облици во кои се јавува казненото дело со кое се оштетуваат доверителите, предвидел единствена казна затвор до пет години.

Во казненото законодавство на Република Словенија, одговорноста на правните лица е регулирана со посебен закон,¹⁶² усвоен во 1999 година, пречистен текст од 2004 година, врз основа на одредбите на Кривичниот законик, за статуирање на нивната одговорност, со што за одредени казнени дела, покрај физичкото лице - сторителот, одговорно е и правното лице, за дело кое сторителот го извршил во негово име, сметка или корист, со извршување на противправна одлука, донесена од управните органи, кои во одредени ситуации му овозможуваат извршување на делото, со располагање на противправно стекната имотна корист, како и со пропуштање на должниот надзор врз законското постапување на вработените во правното лице.

Законодавецот не ја исклучил паралелната одговорност, односно одговорноста на правното и физичкото лице, како и за делата сторени од небрежност, за кои е пропишана поблага казнена политика.

¹⁶² Zakon o odgovnosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS ST.59 / 99, 12 / 2000, 50 / 04, 65 / 08, izvor:http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2992/Zakon_o_odgovnosti_pravnih_oseb_za_kazniva_dejanja_-_neuradno_precisceno_besedilo_ZOPOKD-NPB2.

Новиот Казнен законик од 2008 година содржи интересно решение во однос на казнената одговорност на правното лице за кривични дела сторени пред отварањето и во водењето на стечајната постапка, за кои не се изрекува казна, туку мерка за одземање на противправно стекнатата имотна корист и одземање на предмети кои се криминален резултат на делото.

Законодавецот предвидел решение за изрекување на казна по престанување на постоењето на правното лице, на правниот наследник, во случај да неговите органи на управување, пред пресудата знаеле за стореното дело, во спротивно се одзема имотната корист и предмети стекнати со кривичното дело.

Во казнената политика, законодавецот предвидел санкции за правното лице, односно парични казни, одземање на имот и негов престанок, како и мерки на безбедност, со кои се забранува вршењето на неговата дејност.

Од претходното се согледува дека за разлика од македонското кривично законодавство, во кое законската детерминираност на кривична одговорност на физички и правни лица, е уредена со одредбите во единствениот Кривичен законик, во кој во 2004 година со новелата, во член 28 - а е утврдена кривична одговорност на правните лица, која покасно со новелата¹⁶³ во 2009 година, во член 28 - в, е воведена одговорност на правните лица кои се во стечајна постапка, со интенција, оневозможување на ликвидација на трговското друштво без последици на обврските спрема доверителите, во словенечкото кривично законодавство, кривичната одговорност е уредена со посебни закони, односно Казнен законик¹⁶⁴ во кој се содржани одредбите за кривични дела сторени од физички лица - органите на управување во трговското друштво, одговорните и службените лица и Закон за одговорност на правните лица за казнени дела,¹⁶⁵ сторени пред отварањето и во водењето на стечајната постапка.

Компаративниот приод на стечајните кривични дела во словенечкото и македонското кривично законодавство овозможува согледување на идентичност на

¹⁶³ Закон за измени и дополнување на Кривичниот законик на РМ, Службен весник на РМ бр.114 / 09.

¹⁶⁴ Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list R.Slovenije st.63 / 94, 70/94 - popravek, 23 / 99, 40 / 04, 95 / 04 in 55 / 08 z dne 4.6.2008,
izvor: <http://webapps01.un.orgvawdatabaseuploadsCriminal%20Code%202008>.

¹⁶⁵ Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS ST.59 / 99, 12 / 2000, 50 / 04, 65 / 08,
izvor:http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2992/Zakon_o_odgovornosti_pravnih_oseb_za_kazniva_dejanja_-_neuradno_precisceno_besedilo_ZOPOKD-NPB2.

терминолошката детерминираност на двете кривични дела: Лажен стечај и Оштетување на доверители, како и на бришеното кривично дело Предизвикување стечај со несовесно работење, кое со новиот Казнен законик на Република Словенија (Uradni list na Republika Slovenija br.55 / 08), делумно е содржано во одредбите на кривичното дело Лажен стечај, додека злоупотребата на стечајната постапка е уредена во законските одредби на кривичното дело Злоупотреба на службената положба во член 257 од претходнонаведениот закон, за разлика од Република Македонија, каде злоупотребата на стечајот е уредена во одредбите на стечајното кривично дело Злоупотреба на постапката за стечајот - член 256 од Кривичниот законик, како и во кривичното дело Злоупотреба на службената положба и овластување – член 353 од истиот закон.

ЧЕТВРТ ДЕЛ

КРИВИЧНО - ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ЕКОНОМСКИОТ И СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1. ЕКОНОМСКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ КАКО НЕГАТИВНА ОПШТЕСТВЕНА ПОЈАВА, НЕГОВО ХРОНОЛОШКО ДЕТЕРМИНИРАЊЕ И ДИСТИНКЦИОНИРАЊЕ СО СТОПАНСКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Кривично - правните гледишта за економскиот криминалитет претходат на криминолошките сфаќања, кои го детерминираат полето на односи, каде истиот се манифестира.

Историски гледано, имотниот криминал отсекогаш бил основа на криминалитетот, поради што главниот фокус бил насочен кон прописите кои ја регулирале негова заштита, а кои се менувале паралелно со промената на сопственичките односи.

Во робовладетелското, феудалното и капиталистичкото општество, владејачката класа, го чувала и штитела сопствениот имот со свои норми и модели, посебно акцентирајќи го економскиот криминал со своите појавни облици, како негативно девијантно однесување, со кое се загрозуваат и нарушуваат општествените интереси во целост.

На дефинирањето на економскиот криминал, му претходеle диферентните дефиниции за стопански криминалитет и една од најчесто користената е дефиницијата на претседателот на американско социолошко здружение Edwin Sutherland, од 1939г. кој го употребува терминот „криминалитет на белите јаки“ (white collar crime), дефиниран како криминал кој се јавува во областа на стопанското работење, чии форми на исполнување најчесто во махинациите се во врска со купопродажба на разни акции, лажна рекламна стока, лажно искажување на финансиската состојба на поедини корпорации, подмитување на деловните партнери, непосредни или посредни подмитувања на државните службеници, а во целта на осигурувањето поволни работни аранжмани, проневери, ненаменско трошење на средствата, даночно затајување и др.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Sutherland H. Edwin: White Collar Crime, Druden, New York, 1949, citirano prema Milos Milutinovic: Kriminologija sa osnovima kriminalne politike i penologije, Savremena administracija, Beograd, 1973, str.278.

Покасно Sutherland, го дефинира овој вид на криминал на белите јаки од друг аспект, означувајќи го како „криминал кој во рамките на своите професионални активности го вршат лица со висок општествен углед.¹⁶⁷

Од наведената дефиниција, се согледуваат пионерските обиди на Sutherland, за фокусирање и укажување на криминалните активности извршувани од страна на влијателни и моќни структури во општеството, односно од државниот естаблишмент.

Во европските држави, најчесто употребувани термини за овој вид криминалитет се: економски криминалитет, стопански криминалитет, криминалитет во работни организации и др.

Вебер, во дефинирањето на стопанскиот криминалитет ги опфатил кривичните дела и прекршоци кои се извршени во трговскиот и стопанскиот промет, кои покрај поединечните интереси ги повредуваат стопанските интереси во целина, а кои поради својата сложеност и динамика, се откриваат единствено со специфично стручно знаење.¹⁶⁸

Кајзер, стопанскиот деликвент го дефинира како лице, кое со своето однесување настапува против тенденциите во современото општество и неговите социјални вредности, со цел остварување и задоволување на желбата за материјални добра и стремеж кон власта.¹⁶⁹

Во почетокот на 90^{те} години, поранешите републики од тогашата СФРЈ се судрија со проблемите на транзицијата од еднопартиски самоуправен во плуралистички систем, како и со новите облици на криминалитет, посебно на стопанскиот, со кој непосредно или посредно се напаѓаат стопанските активности, процеси и односи помеѓу физичките и правните лица, опфаќајќи ги сите кривично - правни инкриминации кои го загрозуваат стопанството.

Се наметна потребата од дистинкционирање на стопанскиот од економскиот криминалитет, но повеќето автори не прават разлика помеѓу нив.

Според Алексик, кој двата термина ги поистоветува, овој криминалитет ги опфаќа „сите облици на криминални активности кои се насочени против економскиот

¹⁶⁷ Ibid, str.279.

¹⁶⁸ Weber Kristan: Privredni criminal, Kriminalistik, 4 / 98, str.354.

¹⁶⁹ Kajzer G.: Kriminologija, 1995, str.380.

систем и неговото функционирање, без оглед на нивното преземање во рамките на економското работење, или надвор од тоа работење“.¹⁷⁰

Пихлер, подвлекува дистинкциона црта помеѓу стопанскиот и економскиот криминалитет, детерминирајќи го настанувањето на економскиот криминалитет во економските односи и процеси, продуциран од неговите носители, односно овластените субјекти, кои со своите фактички можности имаат инфлуенца врз неговото генерирање. Стопанскиот криминалитет го определува како поширок поим од економскиот криминалитет, кој ги опфаќа криминалитетот против службената должност и криминалитетот на имотот, кој настанува поради економските односи.¹⁷¹

Динамичните промени во економските односи, продуцирани од трансформацијата на економскиот и политичкиот систем, создаваат можности и услови за појава на нови облици на економски криминалитет, од што се наметнува потребата за негово рedefинирање преку напуштање на концептот за заштита на економскиот систем и воспоставување на концепт на заштита на правото на сопственост.¹⁷²

Во кривичното законодавство на САД, во економскиот криминалитет се опфатени сите ненасилни противзаконски дела, кои се карактеризираат со измама, прикривање, неисполнување на обврски, избегнување или заобиколување на законот, кои се извршуваат со цел доаѓање до пари, имот или услуги, избегнување на плаќања, како и избегнување на друга лична или деловна корист.¹⁷³

Економско – финансискиот криминалитет од општествен аспект е категоризиран во групата на најопасни криминални видови, поради тешкотиите во неговото детектирање, високиот социјален статус на неговите сторители во општеството, кои најчесто се под закрила или директива на власта, како и штетите што настануваат со неговото извршување од поголем обем, што го прави „недостапен за истражување од страна на органите на прогон, чии членови најчесто се јавуваат и како соизвршители, или во најмала рака прикривачи“.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Алексиќ Живојин, Гашиќ Миодраг: Улога финансиске полиције у откривању криминалитета и других злоупотреба, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Институт за социјолошка и криминолошка истраживања, Београд, 1993, стр.93.

¹⁷¹ Пихлер Станко: Ка савременој концепции економског криминалитета, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Институт за социјолошка и криминолошка истраживања, Београд, 1993, стр.99.

¹⁷² Камбовски Владо, Безбедност бр.3, Скопје, 1992, стр.288.

¹⁷³ Report of the A.Korney General Benjamin R. Civilett: National Priorities for the investigation and Prosecution of White Collar Crime V.S. Department of Justice - Washington D.C., 1980, p.5.

¹⁷⁴ Нанев Лазар: Криминолошки обележја на македонскиот економски криминалитет низ податоците на органите на казниот прогон, МРКПК, бр. 2 - 3, Скопје, 2008 година, стр. 557.

Во Република Македонија, поопширно е дефиниран економскиот криминалитет од проф. Николоска, според која „**економско - финансискиот криминал е ненасилен криминал извршуван од страна на сторители кои имаат законски пропишани својства, користат посебна положба и моќ во општеството, а криминално делуваат во рамките на посебните овластувања и должности, се организираат во зависност од законските овластувања, криминалната улога и можности за криминално делување, се со цел криминална реализација на претходно добро осмислена криминална операција која има за цел стекнување на противправна имотна корист без користење на насилни средства, со фалсификувања, прикривања, измама и нелегален трансфер на криминално стекнатите приноси, се со цел прикривање и оневозможување на криминалот и обезбедување на криминално стекнатите приноси од дофатот на силите на прогон во национални рамки**“.¹⁷⁵

Произлегува дека терминот економски криминалитет е посоодветен од терминот стопански, поради неговото извршување во економската сфера, поради што со казнено - правните норми потребно е да се заштитат: сопственоста, имотните права и интереси, слободата на пазарот, здравата конкуренција, платниот систем и јавните финансии.¹⁷⁶

Економскиот криминал е предмет на нова специјална гранка - економско казнено право, кое со својата акцесорна и супсијадорна природа, ги спречува различните злоупотреби во вршењето на економските активности, до злоупотребите на компаниите против интересите на самата компанија или против интересите на државата или потрошувачите.¹⁷⁷

Обликувањето на нов систем на инкриминации во новото македонско казнено законодавство (1996), го детерминира економско казненото дело како „поведение со кое се повредува економскиот систем, неговите елементи, институции и правила, како и општите економски интереси на општеството, кои по правило не значат повреда на поединечни имотни или други интереси“.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.26 - 27 и Николоска Светлана: Презентација и предавања за економски криминалитет, МЕФК 2011, 1 - 3, Факултет за безбедност, Скопје.

¹⁷⁶ Камбовски Владо: Безбедност бр.3, Скопје, 1992, стр.283.

¹⁷⁷ Камбовски Владо: Економски криминал во стечајот и стечајната постапка, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, Скопје, 2009, стр.30 - 31.

¹⁷⁸ Ибид, стр.32 - 33.

2. КАЗНЕНО – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ЕКОНОМСКО – СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Економскиот криминалитет како актуелна општествено негативна појава, го нарушува „правилното одвивање и функционирање на економските односи, како и реализацијата на економско – стопанските активности и непосредно ја подрива стабилноста на општеството“.¹⁷⁹

Прилагодено на актуелните состојби и услови во Република Македонија, економскиот криминалитет се појавува во економското работење, манифестиран преку финансиски скандали и афери со ненаменско трошење на буџетски средства, обезвреднување и купување на трговски друштва по ниски цени, лажно прикажување на билансни состојби, корумпираност на органите на државна управа, проневери, даночни затајувања, фалсификувања, лажни стечай, оштетување или повластување на доверители и др.

Произлегува дека економскиот криминалитет „се врши од страна на лица кои располагаат со соодветни овластувања, кои со деликвентно ненасилно однесување стекнуваат противправна имотна корист, или нанесуваат штета на физички или на правни лица“¹⁸⁰, посегнувајќи по незаконски пари, преку злоупотребување на функцијата, сметајќи ги своите криминални однесувања како нормална и дозволена појава во сферата на економската област, тежнеејќи за нивно подолготрајно прикривање.

Економскиот криминалитет е предмет на нова, специјална гранка - економско казнено право, која во изминатиов период прави значителен обид за конституирање во кохерентен систем на поими и институти, како субспецијалистичка гранка на позитивното казнено право, чиј предмет на изучување ги опфаќа одделните инкриминации од посебниот дел на Кривичниот законик, систематизирани во повеќе глави: делата против јавните финансии, платниот промет и стопанството, делата против службената должност, стечајните инкриминации и други криминални однесувања и дејствувања на правните лица, со кои се повредуваат и загрозуваат законските прописи.

¹⁷⁹ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.23 – 24.

¹⁸⁰ Ибид, стр.26.

Кривично - правното детерминирање на економскиот криминалитет со кој се напаѓа економскиот систем на Република Македонија, се базира на одделни кривична дела, инкриминирани во глава XXV од КЗ (кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството), дел од кривичните дела од глава XXX од КЗ (кривични дела против службената положба), и дел од кривичните дела од глава XXIII од КЗ (кривични дела против имотот).¹⁸¹

Дел од економските кривични дела се систематизирани во глава XXIII од КЗ се дела со кои се заштитува имотот, имотните права и интереси и поставеноста на имотот во правниот систем на Република Македонија, како и сопственоста, согласно промените во нејзините односи, економското работење, платниот промет, пазарниот механизам и институциите кои ја регулираат неговата функција и во истите се опфатени делата:¹⁸² Затајување - член 239; Послужување - член 240; Измама - член 247; Измама на купувачи - член 248; Измама при добивање на кредит или друга погодност - член 249; Осигурителна измама - член 250; Оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем - член 251; Пправење и внесување на компјутерски вируси - член 251 - а; Компјутерски измами - член 251 - б; Неовластено примање подароци - член 253; Лажен стечај - член 254; Предизвикување стечај со несовесно работење - член 255; Злоупотреба на постапката за стечај - член 256 и Оштетување или повластување на доверители - член 257.

Економските кривични дела систематизирани во глава XXX од КЗ се дела против службената положба, со кои се опфаќаат незаконските однесувања и дејствија на службените лица, кои повредувајќи ја службената должност остваруваат противправна имотна корист за себе или за друг, со што го нарушуваат правилното извршување на овластувањата и обврските на органите на државна управа и јавните институции. Во истите се опфатени следните дела:¹⁸³ Злоупотреба на службената положба и овластување - член 353; Несовесно работење во службата - член 353 - в; Проневера во службата - член 354; Измама во службата - член 355; Послужување во службата - член 356; Примање поткуп - член 357; Противзаконито посредување - член 359; Прикривање на несразмерно стекнат имот - член 359 - а; Фалсификување службена исправа - член 361 и Противзаконита наплата и исплата - член 362.

¹⁸¹ Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

¹⁸² Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.304 – 328.

¹⁸³ Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005, стр.261 - 272.

Според новите концепти и размислувања, како економски казнени дела треба да се третираат и одделни инкриминации против јавниот сообраќај, предвидени во глава XXXII како што се:¹⁸⁴ Фалсификување исправа - член 378; Посебни случаи на фалсификување исправи - член 379; Компјутерски фалсификат - член 379 - а и Употреба на исправа со неистинита содржина - член 380.

Со овие казнени дела се заштитува функционирањето на правниот промет, во изготвувањето на исправи во трговското работење помеѓу или со правни лица.

Државниот интервенционизам се детерминира преку пропишување на деликти против државниот јавен интерес, со едновременно почитување на приватниот интерес. На тој начин се предвидува прекршочна и кривична одговорност на физичките лица, како и одговорност на правните лица во стопанството.

Постојат размислувања дали да се конституира посебно стечајно казнено право, како дел од економското казнено право, со што би се придонело кон негова атомизација.

Во дисертацијата акцентот е ставен на четирите казнени дела (Лажен стечај, Предизвикување стечај со несовесно работење, Злоупотреба на постапката за стечај и Оштетување или повластување на доверители), кои како вистински стечајни кривични дела – *delicta propria*, ги опфаќаат криминалните однесувања со кои се предизвикува стечај во правното лице и криминалните однесувања и дејствувања на учесниците во стечајната постапка, со кои се повредува стечајниот процес заради остварување криминални цели и противправна имотна корист, од што произлегува нивната дистинкција во македонското кривично законодавство на криминал пред стечајот и криминал извршен во стечајната постапка.

2.1. Одговорност на правното лице за економски криминалитет

Правните лица како релевантни субјекти во економско – правните односи, вршат значајни економско – финансиски и други функции во економскиот систем на една држава и имаат свои права и одговорности.

Економските казнени дела како општествено опасни и противправни дејствија на правното и одговорното лице, го загрозуваат економскиот систем и неговото

¹⁸⁴ Ибид, стр.281 - 284.

функционирање, го повредуваат јавниот поредок, ги кршат правните прописи и општествената дисциплина.

Имајќи во предвид дека правното лице е институционализиран облик на заедничко дејствување на повеќе лица, произлегува дека евентуалната казнена одговорност на истото е колективна одговорност на две или повеќе лица - членови на правното лице, со што се провлекува системот на конкурентна, односно паралелна одговорност на правното и одговорното лице.

Казнената одговорност означува колективна одговорност на секој член на правното лице, што ја акцентира паралелната одговорност на правното и физичкото лице, кое со криминалното однесување и дејствување го извршило економското казнено дело.

Во казненото право, за казнената одговорност на правните лица, постојат две теории:

- Теорија на фикција и
- Теорија на реалноста.¹⁸⁵

Теоријата на фикција или романистичката теорија, поаѓа од концепцијата за правното лице како обична законска фикција, кое нема сопствена волја, која ја позајмува од физичките лица, поради што не сноси казнена одговорност за нивните постапки, со што се негира деликвентската способност на правните лица.

Теоријата на реалноста или германската теорија, поаѓа од концепцијата за колективен криминал, поради што не може да се остане на рамниште на индивидуална казнена одговорност, туку и на казнена одговорност на правните лица.

Напуштањето на определбата за непостоењето казнена одговорност на правните лица, наметна обврска на европските држави за пропишување на казнена одговорност на правните лица, за учество на организирана група во сериозен криминал.

Во 1981 година Советот на Европа, ја прифати препораката за економски криминал, која што наведува 16 специфични дела,¹⁸⁶ во кои се вклучени различни форми на измама, фискални прекршоци, прекршоци поврзани со финансиски трансакции, берзански и банкарски прекршоци, нереална конкуренција и др.

Оваа препорака, како појдовна основа ја има претпоставката за поврзаноста и инфлуенцата помеѓу индивидуалните жртви и материјалната штета, која се согледува од влијанието на голем број луѓе, држави и општества, нарушувањето на довербата на

¹⁸⁵ Петровиќ Б.: Кривична одговорност правних лица, Београд, 1983, стр.3.

¹⁸⁶ Recommendation R(81) 12 on Economic Crime, adopted by the Committee of Ministers on 25 June, 1981.

економскиот систем и уништувањето на функционирањето на националната или меѓународната економија во целост.¹⁸⁷

Условеноста на третирањето на економскиот криминалитет од општествено - економското уредување, се согледува во неговата близина во периодот на социјалистичкото уредување до конвенционалниот криминал, за разлика од преминот кон приватна сопственост и пазарно уредување и неговата близина до неконвенционалниот криминалитет.

Истовремено, идејата во европското законодавство за кривична одговорност на правните лица е предизвикана и од усвојувањето на меѓународни конвенции кои предвидуваат обврска за државите да статуираат казнена одговорност на правните лица: Конвенција на Советот на Европа за перење, откривање, замрзнување и конфискација на приносите од криминал - Стразбуршката конвенција од 1990 година, како и најновата Конвенција за перење пари, замрзнување и конфискација на приносите од криминал и финансирањето на тероризмот од 2005 година.¹⁸⁸

Со осамостојувањето на Република Македонија и донесениот Устав од 1991 година се напушти категоријата стопански престапи, која беше користена во законодавството на поранешната СФРЈ, остана да се применува прекршочната одговорност на правното лице, со која се признаваше деликвентската способност на правното лице и се олеснуваше наредната постапка за статуирање на одговорноста и за казниви дела.

Со донесувањето на првиот Кривичен законик на Република Македонија во 1996 година, не е направена посебна групација на економско – финансиски кривични дела, истите се систематизирани во неколку глави, со битија на дела преземени од стариот југословенски кривичен закон, не опфаќајќи ги притоа сите дела и не дефинирајќи ги сите поими значајни за оваа посебна групација на кривични дела, кои се издвојуваат според начинот на извршување, објектот на криминален напад, со истакнување на посебните својства на нивните сторители.¹⁸⁹

Со измените и дополнувањата на Кривичниот законик од 1999 година е направена дистинкција и прецизно детерминирање на поимите, што е службено лице, а што одговорно лице во правното лице или лице што врши работи од јавен интерес, истовремено дефинирајќи го одговорното лице како еден од значајните субјекти на

¹⁸⁷ Council of Europe, Focus on the threat of economic crime, situation report 2005, p.70.

¹⁸⁸ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.71.

¹⁸⁹ Ибид, стр.65.

економско – финансиски криминалитет за време на приватизацијата и трансформацијата на општествениот капитал во Република Македонија.¹⁹⁰

Со новелата на КЗ од 2004 година,¹⁹¹ во член 28 - а, е легализирана и уредена кривичната одговорност на правните лица, во кој член се востановува претпоставена казнена одговорност на правното лице за кривични дела извршени со дејствие или пропуштање на должниот надзор на органот за управување или одговорното лице, или друго овластено лице, или ги пречекориле своите овластувања заради корист на правното лице.

Со новелата е воспоставен и посебен систем на казни и други правни последици на казнените дела на правните лица (глава 6 - а, чл.96 - а до чл.96 - г), парична казна, привремена или трајна забрана за вршење дејност или престанок на правното лице, предвидени се и одредбите за условна осуда и за конфискација на имот и имотна корист.

Овие крупни измени во Кривичниот законик во 2004, а покасно и во 2009 година,¹⁹² направија дополнувања кај инкриминациите од областа на економско – финансиски криминал со воведување на одговорност спрема одговорните лица, странските службени и одговорни лица и спрема лицата кои вршат дејности од јавен интерес, од причина што во почетокот на осамостојувањето на Република Македонија, криминалните дејанија и однесувања на одредена група сторители во приватизирањето на општествените претпријатија биле „амнестирани“ од актуелната власт, кога преку намерно предизвикување стечај, се обезвреднуваа општествените претпријатија, заради нивно купување по нереална вредност и стекнување на енормна противправна имотна корист.

„Законодавецот востановил паралелна одговорност на одговорното лице во правното лице и правното лице, а кривичната одговорност на правното лице не ја исклучува одговорноста на извршителот на казненото дело, бидејќи во спротивно би се довеле во ситуација, кривично да одговара правното лице, а не и она физичко лице кое фактички го сторило кривичното дело. Според словото на законот, кривично се одговорни сите домашни правни лица, како и странските правни лица доколку делото го сториле на територијата на Република Македонија, без оглед дали имаат претставништво или подружница која врши дејност во државата.

¹⁹⁰ Ибид.

¹⁹¹ Службен весник на РМ бр.19 / 04.

¹⁹² Службен весник на РМ бр.114 / 09.

Сосема е логично и во ред, што од кривична одговорност е исклучена Државата, чие постоење во никој случај не може да се доведе во прашање, па ниту со кривично дело што ќе го изврши евентуално некој од нејзините претставници или застапници.¹⁹³

Со измените и дополнувањата на Кривичниот законик на Република Македонија од 2009 година,¹⁹⁴ направени се и суштински измени во членот 28 – а, така што се предвидува казнена одговорност на правните лица за кривично дело сторено од одговорно лице во правното лице, во име, за сметка или во корист на правното лице, како и во случај кога постојат фактички или правни пречки за утврдување на кривичната одговорност на физичкото лице како сторител на делото. Ако кривичното дело е сторено од небрежност, правното лице е одговорно согласно законските одредби.

3. КРИВИЧНО – ПРАВНА ДЕФИНИРАНОСТ НА ОДРЕДЕНИ ПОИМИ ЗНАЧАЈНИ ЗА ЕКОНОМСКО – СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Кај економско – стечајниот криминалитет релевантна е казнено – правната дефинираност на одредени поими содржани во инкриминациите на стечајните кривични дела.

Во Кривичниот законик во член 122 се дадени дефиниции на повеќе поими, од кои ги издвојуваме следните:

1. Како **Службено лице**,¹⁹⁵ кога тоа е означено како сторител на кривично дело се смета:

а) Претседателот на Република Македонија, поставените амбасадори и други претставници на Република Македонија во странство и именувани лица од претседателот на Република Македонија, избран или именуван функционер во и од Собранието на Република Македонија, во Владата на Република Македонија, во органите на државната управа, во судовите, Јавното обвинителство, Судскиот совет на

¹⁹³ Стојанов Иванчо: Восстановена кривична одговорност на правните лица, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2005 / 06 година, стр. 167.

¹⁹⁴ Чл. 28 – а од КЗ на РМ бр. 114 / 09.

¹⁹⁵ Став 4 т. 1, 2, 3, 4, 5 и 6 од член 122 од КЗ, Службен весник на РМ бр. 37 / 96, 80 / 99, 4 / 2002, 43 / 2003, 19 / 2004, 81 / 2005, 60 / 06, 73 / 06, 139 / 2008, 114 / 2009.

Република Македонија, Советот на јавните обвинители на Република Македонија и други органи и организации што вршат определени стручни, управни и други работи во рамките на правата и должностите на Републиката, во единиците на локалната самоуправа, како и лица кои постојано или повремено вршат службена должност во овие органи и организации;

б) државен службеник кој врши стручни, нормативно - правни, извршни, управно - надзорни работи и управни работи во согласност со Уставот и со закон,

в) овластено лице во правно лице на кое со закон или со друг пропис донесен врз основа на закон му е доверено вршење на јавни овластувања, кога должноста ја врши во рамките на тие овластувања,

г) лице кое врши определени службени должности врз основа на овластување дадено со закон или со други прописи донесени врз основа на закон,

д) воено лице кога се во прашање кривични дела кај кои како извршител е означено службено лице и

ѓ) претставник на странска држава или на меѓународна организација во Република Македонија.

2. Како **Одговорно лице во правно лице**¹⁹⁶ се смета лице во правно лице на кое со оглед на неговата функција или врз посебно овластување во правното лице му е доверен определен круг на работи што се однесуваат на извршувањето на законските прописи или на прописите донесени врз основа на закон или општ акт на правното лице во управувањето, користењето и располагањето со имот, раководењето со производниот или деловен потфат, некој друг стопански процес или надзорот над нив. Како одговорно лице се смета и службено лице кога се во прашање дела, кај кои како сторител е означено одговорно лице, а не се предвидени во главата за кривични дела против службената должност, односно како кривични дела на службено лице предвидени во некоја друга глава на овој Законик. Кога е тоа посебно предвидено во овој законик, како одговорно лице се смета и лицето кое врши посебна функција или овластување или на кое му е доверено самостојно вршење на определени работи во странско правно лице, како и лицето кое е претставник на странско правно лице во Република Македонија.

¹⁹⁶ Ибид, став 7 од истиот член.

3. Под **правно лице**¹⁹⁷ се подразбираат: Република Македонија, единиците на локалната самоуправа, политички партии, јавни претпријатија, трговски друштва, установи и здруженија, фондови, финансиски организации и други со закон определени организации регистрирани како правни лица и други заедници и организации на кои им е признато својството на правно лице. Под **странско правно лице** се подразбира јавно претпријатие, установа, фонд, банка, трговско друштво или друг облик на организираност според законите на странска држава во вршење на стопански, финансиски, банкарски, трговски, услужни или други дејности, кој има седиште во друга држава, или претставништво во Република Македонија или е основано како меѓународно друштво, фонд, банка или установа.

4. **Трговското друштво** во Република Македонија е опфатено во член 19 од Законот за трговски друштва, и е дефинирано како „правно лице во кое што едно или повеќе лица вложуваат пари, ствари, или права во имот што го користат за заедничко работење и заеднички ја делат добивката и загубата од работењето“¹⁹⁸ од што произлегува дека самостојно и трајно врши дејност заради остварување на добивка и за разлика од физичкото лице, секогаш е правно лице, детерминирано во некоја од неговите организациони форми (јавно трговско друштво, командитно друштво, друштво со ограничена одговорност, акционерско друштво и командитно друштво со акции).

5. Под **имот**¹⁹⁹ се подразбираат пари или други инструменти за плаќање, хартии од вредност, депозити, друга сопственост од секаков вид и тоа материјална или нематеријална, движна или недвижна, други права врз предметите, побарувања, како и јавни исправи и легални документи за сопственост и актива во пишан или во електронски облик или инструменти со кои се докажува правото на сопственост или интерес во таквиот имот.

6. **Принос од казниво дело**²⁰⁰ е секој имот или корист прибавена посредно или непосредно со извршување на казниво дело, како и принос од казниво дело сторено во странство, под услов во времето кога било сторено да било предвидено како казниво дело и според законите на државата во која е сторено и според законите на Република Македонија.

¹⁹⁷ Ибид, став 6 од истиот член.

¹⁹⁸ Здружение на правници на Република Македонија: Закон за трговски друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010, стр.36.

¹⁹⁹ Став 38 од чл. 122 од КЗ, Службен весник на РМ бр. 37 / 96, 80 / 99, 4 / 2002, 43 / 2003, 19 / 2004, 81 / 2005, 60 / 06, 73 / 06, 139 / 2008, 114 / 2009.

²⁰⁰ Ибид, став 16 од истиот член.

Нанесената штета, односно стекнатата противправна имотна корист е квалификаторна околност кај некои економски кривични дела, поради што законодавецот во членот 122 од Кривичниот законик, дефинирал неколку категории противправна имотна користи тоа:²⁰¹

- Под помала имотна корист, вредност или штета, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на службено објавена една половина просечна месечна плата во Републиката во времето на извршувањето на делото.
- Под поголема имотна корист, вредност или штета, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на пет просечни месечни плати во Републиката во времето на извршувањето на делото.
- Под значителна имотна корист, вредност или штета, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на 50 просечни месечни плати во Републиката во времето на извршувањето на делото.
- Под корист, вредност или штета од големи размери, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на 250 просечни месечни плати во Републиката во времето на извршувањето на делото.
- Под чист дневен приход се подразбира нето надомест на име плата или други надоместоци од работен однос на име плата, како и други нето приходи од вршење дејности или имот и имотни права.

4. ДЕФИНИРАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Поимот на стечаен криминалитет не може исклучиво да се поврзува со криминалните напади на општествена сопственост, карактеристично за транзицијата во Република Македонија и спроведената „криминална приватизација“ туку истиот се повеќе се фокусира на економските односи и процеси во пазарните субјекти, во кои директно се изигруваат доверителите и вработените, а индиректно се нарушуваат економско - правните текови во државата, поткопувајќи го притоа економско - правниот систем на државата, нејзината стабилност и функционирање.

²⁰¹ Ибид, ст. 25 – 29, од истиот член.

Стечајниот криминалитет ја апсолвирал способноста за адаптирање на новите општествено - економски односи и позитивните законски прописи со кои се инкриминира деликтното однесување од страна на одговорните и правните лица, како и неговото прикривање во моментот на извршување и тешкотиите во откривањето и сузбивањето од страна на органите надлежни за негово спречување.

Во стечајот, како негативна општествена појава, сите губат, само еден добива, кој како главен организатор на стечајот има интерес да ги одбегне обврските спрема доверителите преку претходно „режирана и осмислена работа“ заради остварување на криминалната цел, која најчесто е неоткриена, со која се стекнува со имот од многу поголема вредност во однос на реално платената вредност.

Стечајниот криминалитет не егзистира самостојно, во многу случаи е поврзан со други облици на криминалитет како што се: злоупотреба на службената положба, несовесно работење, проневера, фалсификување и уништување на деловна документација, злоупотреби поврзани со јавни набавки спрема правни лица во државна сопственост, фиктивни набавки, како и „перењето на пари“, кое како ново вложување на „криминалните пари“ стекнати од лажен стечај, е второстепен криминал на стечајните деликвенти, претварајќи ги притоа „нечистите приноси во чисти фондови“.²⁰²

Според проф. Николоска, стечајниот криминалитет е дефиниран како **„облик на економско – финансиски криминалитет кој претставува ненасилно однесување на организирана криминална група структурирана по основ на посебниот статус (службени, одговорни, правни, странски службени и одговорни и странски правни лица и сл.) и својства на сторителите (стручни и професионални лица) со големо психичко влијание и насилство врз работниците и доверителите преку непочитување или заобиколување на законските прописи со извршување на кривични дела со цел доведување до ситуација на исполнување на законските услови за отварање на стечај и кривични дела во процесот на стечајна постапка со цел стекнување на противправна имотна корист преку неплаќање на побарувањата спрема државата, работниците и доверителите и оневозможување на законска присилна наплата на долговите.“**²⁰³

²⁰² Тасева Слаѓана: Перење пари, Скопје, Дата Понс, 2003, стр.30.

²⁰³ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.241.

Од претходно наведеното, произлегува нашиот теоретски обид за дефинирање на стечајниот криминалитет, кој како облик на економско - финансиски криминал е ненасилен и неконвенционален криминал, генериран од лица со општествен углед, со социјален статус на моќ и политички, економски и др. влијанија, кои пред стечајот во трговското друштво се идентификуваат во менаџерската структура, која преку инкриминирани дејанија, имплицира инсолвентност, стечај, стечајна постапка и ликвидирање на друштвото, со интенција негово намерно обезвреднување и присвојување на незаконит начин и остварување на енормна противправна добивка, а во стечајната постапка се идентификуваат во криминалните однесувања на: стечајниот управник, стечајниот судија и стечајниот судски совет, а која со директната инфлуенца врз доверителите и вработените во неисплаќањето на обврските, предизвикува индиректно влијае врз државата, во поглед на поткопување на стабилноста и функционирањето на нејзиниот економски систем.

Од наведената дефиниција, произлегуваат елементите на стечајниот криминалитет:

- облик на економско - финансиски криминал;
- ненасилен, неконвенционален криминал;
- сторителите се на високи позиции во општеството;
- инкриминации со кои се доведува трговското друштво во инсолвентност, стечај, стечајна постапка и ликвидирање;
- намерно обезвреднување и незаконито присвојување;
- директни последици врз доверителите и вработените;
- индиректни последици врз државата, врз стабилноста и функционирањето на нејзиниот економски систем.

Позитивното кривично законодавство, систематизирало и предвидело казнени дела за стечајни инкриминации, се со цел, заштита на интересите на доверителите, како и на пошироките интереси на заедницата, со интенција негово откривање и превенирање, заради стабилен економски систем.

5. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Стечајниот криминалитет како динамична општествено – негативна појава, вешто се прилагодува на општествено – економските и социјалните состојби во општеството.

Бавните промени и дискрепанца на застарениот казнено – правен систем со новопрокламираните принципи на општествено и државно уредување во Република Македонија, придонесоа по нејзиното осамостојување, појава на криминални однесувања во економско – финансиската сфера, кои дотогаш не беа познати, особено во приватизацијата на економските субјекти, каде преку инкриминирани активности и однесувања пред стечајот и по отварањето на стечајната постапка над претпријатијата, новата категорија на деликвенти, т.н. „стечајна мафија“ ги присвојува за незначителна вредност, остварувајќи притоа противправна имотна корист и енормни богатства, моќ и власт.

„Навлегувањето во суштината на начините на извршување и да се откријат нивните бројни појавни форми, всушност, значи да се најде одговор на клучните криминалистички прашања“²⁰⁴ за криминалните напади во економско – финансиското работење на сите видови претпријатија, со кои се загрозуваат интегрално формите на сопственост, по нивното вклучување и заживување во економските текови на државата.

Стечајниот криминалитет го опфаќа криминалното однесување кое настанува во економските односи, насочено против интересите на доверителите, како и против економскиот систем на државата, зголемувајќи го степенот на користење мито на „клучните капии на системот“ како што се: работниците и органите на управување во претпријатието, финансиските институции, легислативата, инспекциските служби, полицијата, јавното обвинителство и судот.

Процесот на транзиција, погодуваше на масовна појава на недозволени и штетни однесувања во економско – финансиската сфера, од кои еден дел беа инкриминирани казнени дела, додека други остануваа надвор од дофатот на казнено – правната репресија, како што беа:

- Прелевање на општествените во приватни средства;

²⁰⁴ Ангелески Методија: Современата феноменологија на стопанскиот криминалитет со посебен осврт на криминалистичката дијагноза и прогноза, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИПРО „Нова Македонија“, Скопје, 1994, стр.81.

- Фиктивни трансформации на претпријатијата со општествен капитал;
- Предизвикување лажни стечаи;
- Прикривање на плаќање данок;
- Изигрување на прописите при увозот и извозот на стоки и услуги;
- Пренесување на парични средства преку граница;
- Измамување штедачи;
- Водење двојно книговодство, заради нелегално стекнување на финансиски средства, нивно изнесување од државата, или вградување во легалниот бизнис и платниот систем и др.²⁰⁵

Стечајните криминални однесувања се ненасилни противзаконски дела, кои се извршуваат од страна на одредена категорија сторители од редот на стручни и професионални лица, кои се карактеризираат со изигрување на доверителите, преку избегнување на обврски за плаќање, привидно продавање на имотот, отуѓување со несразмерно ниска вредност, склучување лажни спогодби за долг, признавање на невестинити побарувања, прикривање, уништување и преправање на деловни книги заради неутврдување на вистинската имотна состојба, прекумерно задолжување, преземање на несразмерни обврски, склучување или обновување на договори со лица неспособни за плаќање, пријава на лажни побарувања или побарувања по лажен исплатен ред, примање или ветување на имотна корист за донесување или не донесување на одлука спрема доверител, член на одбор на доверители или стечаен управник, ставање доверител во поповолна положба за исплата на долг во однос на другите доверители, составување на лажен договор со кој се оштетуваат другите доверители, одбегнување на плаќање данок со давање лажни податоци за приходи, изготвување на деловна исправа, книга или спис со невестинитата содржина.

Појавните облици како систем од криминалистички карактеристики, имаат директна или индиректна инфлуенца на манифестирањето на криминалниот напад во одреден обем и со одредена содржина.

Како фактори кои се анализираат кај било кој појавен облик се:

- Начинот на извршување;
- Објектот на напад;

²⁰⁵ Izvor: <http://www.fb.uklo.edu.mk/ProfDok/Поим и појавни облици на Економско – финансиски криминал.doc>. i <http://www.scribd.com/doc/71021829/Поим-и-појавни-облици-на-Економско-финансиски-криминал>, преземено од Камбовски В. Наумоски П., Корупцијата – најголемо општествено зло и закана за правната држава, Скопје, 2002, стр.190 - 191.

- Средства на извршување;
- Место на извршување;
- Време на извршување;
- Со кого е извршено делото.²⁰⁶

Криминалните активности од осамостојувањето на Република Македонија, насочени кон стечајни инкриминации се поврзани со кршење, изигрување на законските прописи и временскиот фактор како есенцијален сегмент во декриминализацијата на одредени незаконски активности.

Стечајниот криминалитет како темна страна на економијата со која се загрозува економскиот систем на Република Македонија, се појавува во бројни појавни облици, за чие истражување е потребно основање и етаблирање во системот на повеќе специјализирани органи и тела, чија надлежност е следење, истражување, откривање, докажување, документирање, санкционирање и превенција на овој вид на криминални однесувања.

Директно надлежни органи и институции за примена на Законот за кривична постапка за откривање на криминалот и примената на Кривичниот законик на Република Македонија се: Судот, Јавното обвинителство, Полицијата, Царината и Финансиската полиција, кои се **low enforcement agensis**, односно органи за спроведување на законот во Република Македонија. До пред извесен период, полициски овластувања за преземање мерки и дејствија во предистражната постапка, за откривање, документирање и пронаоѓање на сторителите имаше исклучиво полицијата, која како помошен орган на судовите и јавните обвинители имаше егзекутивна функција во кривичната постапка.

Покрај директно надлежните органи за примена на КЗ и ЗКП, постојат државни органи, тела или институции, кои имаат индиректен придонес во истражувањето на овој вид на економско – финансиски криминал, кои работат со финансии, следење на финансиски трансакции, управуваат или го контролираат трошењето на буџетски средства како што се: Управата за јавни приходи, Дирекција за спречување на перење на пари и финансирање тероризам, Државен завод за ревизија, Државен девизен инспекторат, Државен пазарен инспекторат, Републичкиот инспекторат за труд и Државната комисија за спречување на корупцијата, како независен орган.

²⁰⁶ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, изменено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.201.

Проблемот на стечајниот криминалитет, несомнено е еден од мошне актуелните проблеми на денешницата, бидејќи претставува сериозен проблем и „кочница“ на економскиот и општествениот развој.

Појавни облици на стечајниот криминалитет се:

- Предизвикување на лажен стечај заради лична добивка;
- Избегнување на обврска за плаќање со криење на имот;
- Предизвикување на стечај со лажна пријава, заради прикривање на средства;
- Склучување на лажни спогодби и договори;
- Предизвикување фиктивен стечај заради изигрување на доверителите;
- Злоупотреба на сопственоста од страна на должникот, на барање на привилегиран доверител, на штета на другите доверители;
- Прикривање на средства или обврски на имот преку фалсификување или уништување на деловна документација од страна на органите на управување;
- Намерен стечај преку намерно зголемување на несолвентноста преку влегување во неповолни трансакции и доведување во неможност да се исполнат обврските спрема доверителите;
- Намерно предизвикување на стечај на претпријатието со општествен капитал, негово обезвреднување и откупување за ниски цени;
- Недозволени трансакции во платниот промет и банкарскиот систем;
- Водење на двојна книговодствена евиденција, заради прикривање на нелегално стекнатите финансиски средства, со кои понатаму се купува стечајното претпријатие;
- Лажно прикажување на финансиска состојба;
- Евидентирање на фиктивни деловни настани;
- Противправно присвојување на средства;
- Поднесување на предлог за лажен стечај заради избегување на плаќање на даноци, преку прикажување на немање имот, со што се оштетува фискалниот буџет на државата;
- Злоупотреба на стечаен управник за продажба на имот од стечајна маса, без одлука на судски совет;

- Продажба на подвижни предмети на стечајниот должник, без документација;
- Уништување на документација од страна на стечаен управник заради прикривање на стечајни инкриминации;
- Намерно обезвреднување на значајни економски субјекти (производствени, трговски, услужни и др.) со профитабилно работење и доведување во состојба на стечај, од страна на органи на управување, во корелација со влијателни политички структури;
- Прикривање на долгови, преку неводење на задолжителни деловни книги, или нивно фалсификување или уништување;
- Стекнување на сопственост на одговорни лица со брзи стечајни постапки;
- Незаконито постапување на стечаен управник, спротивно на одлуките на стечајниот судски совет;
- Злоупотреба на службена положба од страна на стечаен управник во објективна и субјективна смисла, односно во објективна смисла кога постои формален и содржински несклад помеѓу постапката на стечајниот управник и прописите со кои е регулиран делокругот на неговите надлежности и субјективна смисла, кога стечајниот управник постапува во границите на службените овластувања, според „моралниот хазард“ со кој ги става во преден план личните интереси, наспроти интересите на доверителите;
- Злоупотреба на стечајната постапка од страна на вешти лица, стечаен совет, стечаен управник и јавен правобранител.

Економско казненото право не може да постави кохерентен систем на заштита, без постоењето на други инструменти: за реалните гаранции во трговските и другите односи, за проверка на бонитетот на фирмите, за ефикасноста на судската постапка во граѓанските спорови итн., но обезбедува комплементарна заштита на имотните интереси на доверителите од определени постапки што му претходат на стечајот, водат кон лажен стечај или значат предизвикување и отварање на лажен стечај.²⁰⁷

²⁰⁷ Камбовски Владо: Казнено право, посебен дел, четврто дополнето издание, Просветно дело АД, Скопје, 2003, стр.337.

Економско казнените дела во врска со стечајот и стечајните постапки се едни од потешките облици на економски криминал, поради што за инкриминираните дејствија треба да одговараат не само одговорните лица, туку и сите други лица, кои на директен или индиректен начин криминално дејствуваат за ликвидација на трговското друштво.

Основот за постоење на стечајно кривично дело е отварањето на судска постапка на стечај.

Во македонското казнено законодавство, стечајниот криминалитет се појавува во две последователни казнено - правни форми:

- Стечаен криминал пред отварање на стечајна постапка и
- Стечаен криминал во водењето на стечајна постапка.²⁰⁸

Во првата група на стечајни казнени дела, односно криминални однесувања и дејствувања со кои се предизвикува стечај или истиот се злоупотребува за остварување на противправна имотна корист, се опфатени делата од Кривичниот законик на Република Македонија: Лажен стечај и Предизвикување стечај со несовесно работење, со кои се предизвикува стечај со привидно продавање на имот или негов дел, отуѓување со несразмерна ниска вредност, склучување на лажни спогодби за долг, признавање на невестинити побарувања и предизвикување стечај со несовесно работење.

Во втората група, влегуваат кривични дела извршени од страна на учесниците во стечајната постапка, со посебен акцент на кривичните дела Злоупотреба на постапката за стечај и Оштетување или повластување на доверители, кое се јавува и пред стечајот на правното лице, со кое се опфатени криминални однесувања кои значат злоупотреба или повреда на стечајниот процес, заради остварување криминални цели, а тие се поврзани со злоупотреба на службената положба и овластување, пријавување лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, со измамнички дејства на доверителите и поткуп на доверители или стечаен управник, даночна евазија, фалсификување или уништување на деловна документација, поднесување лажни докази, давање лажен исказ, склучување фиктивни договори, итн.

Казнените дела: Лажен стечај и Предизвикување стечај со несовесно работење, ги предизвикуваат и извршуваат органите и членовите на управување во различните форми на трговски друштва, казненото дело Оштетување или повластување на

²⁰⁸ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.242.

доверители го извршува одговорното лице во правното лице, за разлика од казненото дело Злоупотреба на постапката за стечај кое го извршуваат, стечајниот управник, доверител или одбор на доверители.

Се согледува дека појавните облици на стечајниот криминалитет се поврзани со општествените односи и спремноста на секоја влада да се зафати со нив, но и од системот на стокови – парични односи кои владеат и условуваат одредни облици на стечаен криминал.

Директната намера на стечајните деликвенти и свесност за општествената опасност од криминалните активности, доведуваат до офанзива во нивното преземање на криминалните акции и посакуваните последици, а кои поради својата висока општествена позиција и положба и професионалноста на работното место, планираат дека нема никогаш да бидат откриени и да бидат казнено – правно репресирани.

6. КРИВИЧНО – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Кривично - правните аспекти на стечајниот криминалитет се согледуваат преку:

- Дефинирање на својствата на сторителите,
- Одговорноста на физичките лица (одговорните лица во правните лица),
- Одговорноста на правното лице,
- Казната и конфискацијата на имотот.

6.1. Дефинирање на својствата на сторителите на стечајниот криминалитет

Стечајниот криминалитет како систем од економски казнени дела, кои имаат слични криминалистички карактеристики, се одликува со широка распространетост и прилагодливост на вкупните општествено - политички промени во Република Македонија што се случува во деведесеттите години на минатиот век, поради што се наметна потреба од казнено - правна заштита на економските односи сврзани со оваа сфера, како и поради неговата општествена опасност од претпоставените начини на

извршување според работни места, сектори на работење и гранки на економскиот систем.

Неговата темна бројка,²⁰⁹ укажува на голема софистицираност во извршувањето, од причина што неговите сторители се професионални елитни деликвенти, кои се искачени на врвот од „криминалната пирамида“ и кои преку криминално дејствување и напади врз економското работење и функционирање на трговските друштва, остваруваат противправни енормни материјални богатства.

Анализата на стечајните деликвенти, укажува дека истите се професионални, кои своето работно место го злоупотребуваат за стекнување на противправен имот за себе и за друг, со што создаваат прилики за понатамошни инкриминации, со кои, директно се оштетуваат доверителите, а индиректно се поткопува стабилноста на економскиот систем на државата.

За разлика од професионалните класични криминалци т.н., „криминалци со сини мантили“ кои „бегаат од работа и мразат трајно работење“²¹⁰ стечајните деликвенти групирани во т.н., „криминалци со бели јаки“ се наоѓаат во постојан работен однос, кој им овозможува тесен простор за криминално однесување и дејствување, но користат знаење, стручност и овластувања во реализацијата на својата криминална намера за обезвреднување на активата на друштвото и нејзино противправно присвојување.

Стечајните инкриминации, најчесто се поттикнати од идеални надворешни околности, идентификувани во правните празнини во казнено - правната регулатива, во нефункционирањето на контролната и извршната функција на инспекциските органи, надлежни за откривањето и спречувањето на стечајни казнени дела, што консеквентно резултира со мал ризик за нивно откривање и подведување на казнени санкции.

²⁰⁹ „Темната бројка“ на криминалитетот (кривични дела со помала „видливост“), го претставува односот меѓу навистина извршениот (реалниот криминалитет) и криминалитетот кој и е познат на полицијата во определено време и простор. Колку е поголема „темната бројка“, толку е поголем бројот на неоткриени кривични дела и неидентификувани сторители, што укажува на недоверба на граѓаните во полициските органи од стојалиште на остварувањето на нивната основна функција во областа на безбедноста. Неоткривањето на овој криминалитет и слабата ефикасност на полицијата на тој план, го наметнува прашањето за промена на начинот на работење на полицијата, односно како што нагласува Водинелиќ, „неопходните општествени промени се добра прилика за корените реформи на полицијата“, што всушност означува градење на нова полициска концепција за сузбивање на криминалитетот, заснована на претходни научни сознанија и истражувања. Извор: Тасева Слаѓана: Темна бројка на криминалитетот, Ревиија за криминалистика, криминологија и кривично право, Безбедност, бр.4, Скопје, 1995, стр.729 - 742.

²¹⁰ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, измењено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.204.

Поради овие причини, стечајните деликвенти се трансформираат во бескруполозни, себични и лакоми луѓе, криминалци од навика, кои се општествено поопасни од „криминалците во сини мантили“ поврзувајќи се притоа со личности на високи позиции во владејачкиот државен, политички и економско - финансиски естаблишмент.

Според радиус операнди, стечајните деликвенти делуваат во и надвор од економскиот систем на Република Македонија, во меѓународни размери, за што е и интенцијата на меѓународната заедница за хармонизација на стечајното и казненото право, преку поголемата ефикасност и праведност во адекватните постапки за откривање и спречување на стечајниот криминалитет во трговските друштва.

Стечајните деликвенти, како облик на економски деликвенти, се поистоветуваат со „криминалците со бели јаки“ кои економските казнени дела ги вршат во рамките на својата професија, доведувајќи се во врска на нивниот висок општествен статус, нанесувајќи му огромна материјална штета на економскиот и воопшто општествен поредок на домицилната земја.²¹¹

Сторителите на стечајниот криминалитет со своето антисоцијално однесување, манифестирано преку волјата и намерата за енормно збогатување, на штета на доверителите и заедницата, работејќи на границата на легалност, ја користат противправно стекнатата добивка и припадноста на одредена социјална група за вршење на стечајни казнени дела, кои долгорочно или трајно остануваат непознати за микросредината.

Воедно, наведениот тип на економски деликвенти, благодарение на нивната финансиска моќ, не само што не ја чувствуваат силата на постојната легислатива која ја уредува оваа област, туку најчесто се надеваат на избегнување на правдата, преку одолговлекување и завршување на законската постапка во нивна корист, или пак заминувајќи во некоја блиска или далечна земја, во која претходно го регулирале државјанскиот статус.

Неспорна е констатацијата и дефинирањето на сторителите на стечаен криминалитет, како лица, кои својата деловна позиција и општествен статус ги користат како параван и поволна објективна околност за перманентно вршење на криминални напади во економската сфера во која функционираат трговските друштва

²¹¹ Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, Ангелески Методија: Проучување на личноста на економскиот деликвент, Македонска ревија за казнено право и криминологија, год.4, бр.1, НИП „Нова Македонија“, Скопје, 1997, стр.102.

и кршењето на правните прописи кои ја регулираат оваа област, мотивирани од намерата, волјата и желбата за енормно збогатување, стекнување и проширување на економската инфлуенца и финансиска моќ во општеството.

Детерминираната личност на стечајните деликвенти, придонесува за успешно водење на предистражната и кривичната постапка, за разјаснување на објективните и субјективните елементи на стечајното казнено дело, како и донесување на адекватна пресуда.

Во понатамошната елаборација, акцентот ќе се стави на сторителите на стечајниот криминалитет, во кои, покрај физичките лица (одговорни лица) во трговското друштво, според новелата на Кривичниот законик од 2004 година, се предвидени и правните лица, како сторители на економски казнени дела поврзани со стечајот и стечајните постапки, извршени поради пропуштениот должен надзор на органот на управување или на одговорното лице во друштвото, или друго лице, кое било овластено да постапува во име на правното лице, во рамките на овластувањата, или ако ги пречекорило овластувањата, заради остварување на корист за правното лице.²¹²

6.2. Казнена одговорност на физичките - одговорни лица за стечајниот криминалитет во трговските друштва

Стечајните казнени дела како вистински *delicta propria* се поврзани со положбата и функцијата на сторителите, поради што, најчесто како извршители се јавуваат органите на управување во трговското друштво, а во одредни случаи се јавуваат и стечајниот управник, одреден доверител или член на одборот на доверители.

Во трговските друштва, постои вертикална организациска структура, на која на врвот на „хиерархиската пирамида“ се наоѓа одговорно лице кое ги води деловните активности во друштвото, а кое истовремено е казнено²¹³ и прекршочно одговорно за инкриминациите во работењето.

²¹² Член 28 - а од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

²¹³ Поимот казнена одговорност е идентичен со поимот вина, кој е „аголен камен“ врз кој се потпира современиот категоријален систем на казненото право: казнено дело – вина – казна. Без вина како социјалноетички заснован прекор што му се упатува на сторителот за извршеното дело, нема место за казната како ретрибутивна санкција. Преземено од Камбовски Владо: Казнено право, општ дел, трето изменето издание, Скопје, 2006, стр.376.

Одговорното лице во правното лице врз основа на функцијата и посебните овластувања во правното лице извршува определен круг на работи насочени кон законско управување, користење и располагање со имотот, раководењето со деловниот потфат и должниот надзор над останатите членови во правното лице.

Физичкото, односно одговорното лице во трговското друштво, заради почитување на начелото на јавност,²¹⁴ е запишано во Централниот регистар, но тоа, истовремено не значи дека истото е одговорно за сите инкриминации во друштвото, бидејќи лицата со одредени овластувања за застапување на друштвото (застапник по закон, застапник по полномошно, полномошник по вработување),²¹⁵ одговараат лично за сторените казнени дела.

Во повеќе случаи, водењето на друштвото е од страна на органи на управување, едностепен систем на управување - одбор на директори, или двостепен систем на управување - управен и надзорен одбор, кои за криминалното однесување во редовното деловно работење, одговараат според степенот на овластувања, особено за презадоленоста на друштвото, продуцирано со несовесно работење, како и за криминалните однесувања и дејствување поврзани со лажен стечај, злоупотреба на стечајната постапка и оштетување или повластување на доверители.

Во Законот за трговски друштва се предвидени неколку форми на трговски друштва, поради што и степенот на одговорност се разликува од една до друга организациска форма на друштва, во зависност од законските овластувања, надлежности и обврски на органите на управување и нивните членови.

Физичките лица одговорни за сторените кривични дела пред отварањето на стечајот се: одговорните лица во правните лица и нивните органи на управување, а во текот на стечајна постапка, кривично одговорни се: стечајниот управник, доверителот, стечајниот судија и одборот на доверители, за разлика од правните лица над кои е отворен стечај, кои одговараат само за делата сторени пред отварањето на стечајната постапка. Меѓутоа, во праксата ретко се случува кривичните дела да се извршуваат во корист на правното лице кое е во стечај, од причина што одговорните лица со своите криминални делувања го доведуваат до стечај трговското друштво, заради негово

²¹⁴ Член 85 од Законот за трговски друштва, Службен весник на РМ бр.28 / 2004.

²¹⁵ Здружение на правници на Република Македонија: Закон за трговските друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010, стр.57 - 58.

обезвреднување и откупување по ниски цени, како и изигрување на доверителите и државата.

6.3. Казнена одговорност на правните лица - трговските друштва за стечајниот криминалитет

Одговорноста на правните лица како старо нов институт во македонското кривично законодавство, произлегува од нивната улога на плодуживатели од криминалните однесувања и активности на нивните одговорни и раководни лица.

Со новелата на Кривичниот законик на Република Македонија од март 2004 година, е воведена релевантна новина, со која се воспостави кривична одговорност на правните лица, со што македонското казнено законодавство се вброи во европските законодавства, во кои како субјекти на кривична одговорност за определена категорија кривични дела, покрај физичките лица, службените лица, одговорните лица, лица што вршат работи од јавен интерес, странските службени и одговорни лица, се јавуваат и правните лица (*societas delinquere potest*).²¹⁶

Со овој законодавен потег, се изврши хармонизација на македонското кривично законодавство со европското, особено во статуирањето на кривичната одговорност на правните лица, која прерасна во своевидна обврска на националните законодавства, а која произлезе од меѓународните конвенции и директиви на Европската Унија.

Законската дефинираност на правното лице е регулирана во член 122 став 6 од Кривичниот законик на Република Македонија, во дисертацијата елаборирана претходно и од наведените правни лица, стечајната постапка не може да се спроведе над: имотот на Република Македонија, над фондовите што се финансираат од Буџетот на Република Македонија, фондовите за пензиско и инвалидско осигурување, Фондот за здравствено осигурување, единиците на локална самоуправа, над органите на државната управа, како и над други правни лица со јавно овластување, ако тие со закон се изземени од стечајната постапка, а за чии обврски одговараат основачите солидарно.

Кривично одговорни се сите правни лица, освен државата Република Македонија, ЕЛС одговараат за делата извршени надвор од нивните овластувања, а странското правно лице одговара за дело сторено на територијата на Република

²¹⁶ Здружение на правниците од стопанството на Република Македонија: Стручно списание Правник, бр.161, Каневчев Методија: Кривична одговорност на правните лица, Скопје, Септември, 2005, стр.8.

Македонија, без оглед дали има претставништво или подружница која врши дејност на нејзината територија.²¹⁷

Од претходното произлегува дека правните лица претставуваат институционализиран облик на заедничко дејствување на две или повеќе физички лица, кои колективно одговараат за сторените кривични дела, што го отвара проблемот на паралелна одговорност, на правното и физичкото лице, со чие криминално дејствување и напади е настанато казненото дело. Одговорноста на правното лице настанува со присвојувањето на имотната корист од кривичното дело, преку споделување со непосредниот извршител, станувајќи со таквото криминално однесување „соучесник во делото“.²¹⁸ Нема одговорност на правното лице, во сите ситуации кога одговорното лице ги извршило криминалните дејствија и активности во свое име и за свој интерес.

Колективниот криминал со неговите нови форми, во конкретниот случај стечајниот криминалитет, не може да остане на нивото на индивидуална казнена одговорност, од причина што трговското друштво, како правно лице, со целиот свој капацитет и волја формирана од неговите органи на управување, може да извршува стечајни кривични дела, од што произлегува неговата деликвентска способност и можноста за казнување за стореното дело.

Законодавецот востановил паралелна одговорност на одговорното и правното лице, со што казнената одговорност на друштвото, не ја исклучува одговорноста на извршителот на казненото дело, бидејќи во спротивна ситуација, би се случило правното лице да одговара за стечајните деликти, наместо фактичкиот сторител, идентификуван во физичкото лице.

Со новелата на Кривичниот законик од 2009 година, член 28 – в, Службен весник на РМ бр.114 / 09, е воведена одговорност на правните лица кои се во стечајна постапка, со интенција, оневозможување на ликвидација на трговското друштво без последици на обврските спрема доверителите.

До донесувањето на претходнонаведената новела, за одговорност на правни лица во стечај за достасаните обврски, извршените кривични дела со кои се прибавува противправна имотна корист за правното лице, не се расветлувани и процесирани преку Јавното обвинителство во судска постапка пред надлежните судови.

²¹⁷ Ибид.

²¹⁸ Камбовски Владо: Организиран криминал, Скопје, 2005, стр.186.

Правното лице кое е во стечај, кривично е одговорно за извршени казнени дела пред донесувањето на решението за отварање на стечајната постапка, особено, ако со делото е стекната за него значителна имотна корист, или на друг му е нанесена значителна штета.

Доколку пред завршувањето на кривичната постапка против правното лице, дојде до спојување, присоединување, поделба или друга статусна промена, со која истото го губи статусот на правно лице, согласно законските прописи, во таква ситуација, кривичната постапка продолжува против неговиот правен следбеник или следбеници.

Пример.²¹⁹ Поднесена кривична пријава од СВР Охрид, против лицето АА од Охрид, сопственик и управител на фирмите ХХ и УУ, лицето ББ – генерален директор на фирмата ЗЗ, лицето ВВ – секретар во општина Охрид и лицето ГГ – судија во Основниот суд во Охрид, за сторени кривични дела „Злоупотреба на службена положба и овластување, Фалсификување или уништување деловни книги и Лажен стечај“. Првопријавениот АА, во својство на управител, во писмен акт од 2010г. до Основниот суд во Охрид поднел писмен акт со лажни податоци, дека неговата фирма УУ и должи пари на фирмата ХХ, која исто така е во негова сопственост, барајќи од судот притоа судско порамнување во кое два објекти со површина од 710 м² во сопственост на фирмата ЗЗ и второпријавениот ББ, требало да се пренесат во сопственост на првопријавениот и неговата фирма ХХ. Двата објекти, во периодот 2007 и 2010 година, ги користела општината Охрид, која ги закупила од второпријавениот ББ, за што плаќала годишна закупнина од 4890 евра. Првопријавениот АА, во постапката во судот добил само евидентен а не и имотен лист кој го употребил за приватизација и легализација на објектите и земјиштето, кои во 2011 година ги продал и остварил противправна имотна корист од 105.400,00 евра. Првопријавениот, со намера да ги избегне неисплатените долгови кон доверителите и даноци кон државата, поднел барање за стечај на неговата фирма УУ, а целиот имот го пренел кај неговата друга фирма. Второпријавениот ББ, нештитејќи ја компанијата, дозволил губење на имотот односно натамошна продажба и пренесување на други

²¹⁹ Izvor: <http://www.moris.com.mk/2013/krivicna-prijava-protiv-zloupotreba-na-sluzbenata-dolznos/>.

правни и физички лица предизвикувајќи притоа штета од 46.933 евра. Третопријавениот ВВ - секретар во општината Охрид, без никаков правен основ, наредил предавање на клучевите од двата објекти на првопријавениот АА, иако знаел дека истите се закупени од општината Охрид и дека за тоа, општината плаќа годишна закупнина од 4890 евра. Со тоа, тој му овозможил на првопријавениот АА да изготви геодетски елаборат, легализација и приватизација на објектите како и нивно користење од истиот и неговата фирма иако за нив општината плаќала закупнина. Четвртопријавениот ГГ - судија во Основен суд во Охрид, во 2010 година го склучил судското порамнување побарано од првопријавениот АА, без обезбедување имотен лист, договор, пресуда или друг правен акт за сопственост на објектите, со што свесно му признал право на сопственост на објектите на предлагачот - фирмата ХХ и првопријавениот АА.

6.4. Казна и конфискација на имот

„Направете го криминалот неисплатлив за криминалците“.²²⁰

Примената на санкции и казни врз правното лице за сторени кривични дела, ја супституира теоријата на фикција со теоријата на реалност, со што се овозможува опстојување на концептот на паралелна одговорност, на одговорното и правното лице за криминалното дејствување и остварување на противправна имотна корист.

Како најчесто застапени санкции врз правното лице, според нашиот Кривичен законик се: парична казна, конфискација на имот и забрана за вршење на дејност.

Во Англискиот кривичен законик, покрај паричната казна како најчесто изречена санкција на правното лице за сторено казниво дело, се изрекуваат и судска опомена, одземање на имот и одземање на дозвола за работа.

Во Францускиот кривичен законик, паричната казна е предвидена како санкција која се изрекува за сите видови на казниви дела извршени од правното лице, која во одредени случаи се супституира со блокирање на неговата сметка или со конфискација

²²⁰ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.39. Конфискацијата на имот е нова тенденција на криминалниот прогон, во смисла на потрага не само по кривичното дело и неговиот сторител, туку и по криминалниот приход, создаден со нелегални активности. Перманентното откривање, замрзнување и конфискација на сиот криминален приход, треба да го зацврсти предупредувањето на сторителите кои имаат службено овластување, дека „криминалот не се исплатува“.

на имотот. Покрај истата се предвидени и други видови санкции: затворање на корпорациите, забрана за вршење на економски и општествени активности, ставање под судски надзор, трајно или привремено одземање на добра стекнати со казненото дело, трајна или привремена забрана на издавање на чекови или акции, одземање на предмети кои се користени за извршување на казненото дело и јавно објавување на пресуда.²²¹

Во Германскиот кривичен законик, кој се заснива на теоријата на фикција и непризнавање на деликтната способност и казнена одговорност на правното лице, се предвидени парични санкции, затворање на компанијата, одземање на предмети стекнати со противправна работа, лишување на правното лице од одредени права и одземање на дозвола и вршење на надзор на раководството на корпорацијата.²²²

Во САД главни санкции кои можат да му се изречат на правното лице за сторено казнено дело се: парична казна, реституција, воспитни наредби, работа во јавен интерес и условна осуда.²²³

Произлегува дека во сите наведени кривични законодавства, без оглед дали е застапен концептот на казнена одговорност на правното лице или не, најраспостранета е паричната казна за инкриминациите на правното лице за стекнување на противправна имотна корист.

Во Република Македонија, со посебни одредби од Законот за кривична постапка,²²⁴ законодавецот предвидел одземање на имот и имотна корист прибавени со кривично дело, во постапка по службена должност, во која „на Судот не му е потребен никаков предлог за утврдување на имотна корист прибавена со кривично дело“.²²⁵

Со Новелата на Кривичниот законик на Република Македонија од 2004 година, како посебна казнено - правна мерка е реафирмирана Конфискацијата на имот, со која присилно се одзема посредната или непосредната имотна корист, прибавена со казненото дело.

²²¹ A.Iulia Pop, Criminal liability of corporations - comparative jurisprudence, Michigan State University College of Law, 2006, str.42. (koristena www.law.msu.edu).

²²² Prilagodeno spored Jelena Suput: Odgovornost pravnog lica za krivicna dela, Strani pravni zivot br.1 / 9, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2009, str.183.

²²³ Ibid.

²²⁴ Член 533 – 542 од Закон за кривична постапка, Службен весник на РМ бр.15 / 05.

²²⁵ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.73.

Од сторителот се конфискува прибавената корист со кривичното дело, која се состои во пари, подвижни или недвижни предмети од вредност, како и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права.²²⁶

Непосредната и посредната имотна корист се конфискува од трети лица и членови на семејството на сторителот, ако имотот им е пренесен без противнадомест што одговара на неговата вредност.

Со Новелата, покрај конфискацијата на имот од физички лица, предвидена е конфискација на имот од правните лица, во случаите кога имотот со казненото дело е стекнат за правното лице, посебно за инкриминации поврзани со финансиски малверзации и даночни затајувања, во кои доаѓа до израз концептот на паралелна одговорност на одговорното и правното лице.

Во одредени ситуации, кога пред конфискацијата, правното лице престанало да постои во правниот промет (завршен стечај, ликвидација, пререгистрација и сл.), законодавецот предвидел одредби со кои се регулира солидарна одговорност на оснивачите, акционерите и содружниците на трговското друштво, во зависност од прибавената противправна имотна корист.²²⁷

Конфискацијата на имот, имотната корист и одземањето на предмети, во кривичното законодавство на Република Македонија е издвоена мерка од системот на санкции, со која присилно се одзема посредната или непосредната противправна имотна корист, или пак се замрзнува сиот криминален приход создаден со нелегалните активности.

Во казнените одредби, детерминирани во стечајните кривични дела, се согледува дека против физичкото лице се изрекува казна затвор, парична казна или и двете казни, додека против правното лице се изрекува исклучиво парична казна.

Конфискацијата на имотната корист се врши од стечајните деликвенти и од лицата на кои им е пренесен имотот, ако тие знаеле, можеле да знаат или биле должни да знаат дека имот е прибавен со извршено стечајно кривично дело, како и од правното лице, кога имотот е стекнат со стечајно казнено дело за негова сметка.

Утврдувањето на прибавениот имот со кривични дела пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, го врши Јавниот обвинител, кој во прибирањето на потребните докази за утврдување на висината на противправната

²²⁶ Член 98 став 1 од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

²²⁷ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.41.

имотна корист, бара потребни известувања и од други државни органи, финансиски институции и други правни лица и граѓани кои законски се обврзани и должни, во најкраток рок без одлагање да ги достават.

Јавниот обвинител поднесува предлог за изрекување мерка проширена конфискација против обвинетиот и трето лице, која Судот ја изрекува под услови пропишани во Кривичниот законик, во случај кога обвинетиот во рок од една година од денот на започнување на главната расправа не може да ја докаже законската основа на стекнатиот имот и имотна корист, а третото лице кога во рок од две години од денот на започнување на посебната постапка за конфискација, не може да докаже дека дал против надомест што одговара на вредноста на пренесениот имот и имотна корист.

Конфискацијата на имотот може да се изрече во пресудата на обвинетиот, решението за судска опомена и во решението со кое се изрекува мерка на безбедност.

7. СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД НЕГО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Транзицискиот процес и криминалната приватизација, како едни од главните причини за појава на стечајниот криминалитет во Република Македонија, доведоа до ликвидација на поголем број на позначајни индустриски и други стопански капацитети, нивно обезвреднување и купување по дисконтни цени до 90% од реалната вредност, приватизирање на општествениот капитал во затворени политички кругови и центри на моќ, невработеност поголема од вработеност, правна несигурност, институционализирана корупција од најниските до највисоките нивоа, осиромашување на населението, од кое две третини беше под прагот на сиромаштијата.

Произлегува дека транзицијата во Република Македонија, наместо во прогресивен се конвертира во ретрограден процес, уништувајќи го средниот слој од населението, создавајќи притоа тенок слој на мултимилionери.²²⁸

²²⁸ Вака реализираната приватизација на капиталот и средствата, имаше и има тешки последици на социоекономски план, манифестирана преку високата стапка на невработеност од околу 35%, како и претопување на т.н. „среден слој од населението“ во категорија на стечајни работници, кое доведе до осиромашување на населението и живеење во беда на околу 65% од вкупниот број, истовремено концентрирајќи го општествениот капитал и средствата во рацете на 5,0% од населението, распределувајќи го другиот дел помеѓу 65% од населението и на остаток кој не располага со никакви средства, сопственост, капитал.

Стопанството доживеа долгорочна парализа, во која големи економски гиганти банкротираа или беа откупени под високи дисконти, така што физичкиот обем на индустриско производство во 2000 година се сведе на половина во однос на оствареното во 1990 година со над 360.000 невработени и над 70.000 семејства што живеат од социјална помош.²²⁹

Незадоволството на граѓаните доживуваше прогресија секоја година, посебно од „криминалната приватизација“ енормната невработеност и опаѓање на животниот стандард, од институционализираната корупција,²³⁰ од личната несигурност и др.

Професионалниот сторител на стечајни кривични дела има способност да го прикрие криминалното дејствување и предизвикана материјална штета на трговското друштво, а земањето на профит да го направи со посредство на некој друг, а сето тоа да изгледа како нормално деловно работење.

Нанесувањето на материјалната штета на економскиот систем на РМ, извршителот на стечајни кривични дела, најчесто го врши преку земање средства во готово, со компензација, со спонзорства и сл. а сето тоа со цел енормно богатење и обезбедување подобар статус во општеството, што укажува на фактот дека во нашата држава работат криминални структури, кои своите интереси ги остваруваат на штета на вработените и доверителите.

Криминалната приватизација во Република Македонија беше огромен катализатор на корпоративен криминал и корупција во државните органи, во која преку добро проверена шема од авторитетни и влијателни лица, смислено беа обезвреднети значајни економски субјекти, кои успешно стопанисуваа и се доведуваа во состојба на лажен стечај, кои понатаму се пререгистрираа во нови правни лица со пренесени побарувања, без обврски, кои остануваа на старото правно лице, врз кое се поведуваше стечајна постапка, која експресно се отвараше и затвораше, поради немање имот на должникот, а која имаше идентична цел, изигрување на доверителите.

Извор: Арнаудовски Љупчо: Стечаите, стечајните постапки, трансформацијата на стопанскиот систем кај нас и економскиот криминалитет, Македонска ревија за казнено право и криминологија, год.16, бр.2, 2 – ри Август С – Штип, 2009, стр.18.

²²⁹ Славевски Трајко: Приватизација, пазар, држава, Скопје, 1997, стр.130.

²³⁰ Корупција е инхерентна и неизбежна појава на сите општества, низ целата човекова историја, консензуално во научната литература е прифатена најопшта дефиниција изразена во нејзината квинтесенција како „злоупотреба на јавните овластувања и позиции за лични, приватни и партиски интереси“. Во прилог на оваа дефиниција оди и познатото тврдење на лордот Актон „власта корумпира, а апсолутната власт апсолутно корумпира“. Прилагодено според Лабовиќ Миодраг: Власта корумпира: на епистемолошко, глобално - политичко и национално ниво: вистината за Македонија и неспроведување на квалитативно новата предлог - национална стратегија против корупцијата и организираниот криминал, Де Гама, Скопје, 2006, стр.47 и стр.71.

Ефикасната кривична постапка е еден од инструментите за успешна борба против стечајниот криминалитет и да одговори на целите на специјалната и генералната превенција. Од друга страна, нејзината спорост и неефикасност во кривичните предмети, ги охрабрува потенцијалните сторители на стечајни кривични дела, предизвикувајќи општо незадоволство во конвенционалната мудрост.

Траењето на постапките по поднесени кривични пријави до надлежното Јавно Обвинителство за сторени стечајни кривични дела, произлегува најчесто поради сложеноста на стечајните казнени предмети, за чие решавање е потребна стручна компетентност не само на правните туку и на прописи од областа на економското работење, понатаму вештачењето и супер вештачење на доставените материјални докази во кривичната постапка, кои најчесто поради недоволно утврдените факти во предистражната постапка и поради признанието на обвинетиот, кое понатаму го негира во постапката, поради што се пристапува на главниот претрес кон изведување на нови докази. Во овој контекст е и немањето доволно стручни кадри, а сето тоа оди во прилог на стечајните извршители на кривични дела, нивно охрабрување за зголемување на „темната бројка“.

Во оваа сфера особено значајни се институтите од општиот дел на Кривичниот законик за кривична одговорност на правните лица, корпоративна одговорност на органите на управување и одговорните лица во правните лица, конфискација на приносите од казнени дела, како и потребата за итно реформирање на економските казнени дела, заради надминување на несинхронизираноста помеѓу новиот општествен систем базиран на пазарните принципи и застареното кривично законодавство.

8. СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА

Основот за постоење на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки е отварањето на судска постапка на стечај. Во натамошната елаборација ќе се осврнеме на:

- Кривични дела пред отварањето на стечајната постапка во правното лице, и
- Кривични дела во водењето на стечајната постапка.

8.1 Кривични дела пред отварањето на стечајната постапка во правното лице

Во натамошната елаборација, фокусот е насочен на стечајните кривични дела извршени од стечајните деликвенти пред отварањето на стечајната постапка, со кои трговското друштво намерно е доведено во несолвентност. Тоа се двете економски казнени дела во врска со инкриминациите пред стечајот, предвидени во членовите 254 и 255, во Кривичниот законик на Република Македонија, како што се: Лажен стечај и Предизвикување стечај со несовесно работење, како и кривичното дело Оштетување или повластување на доверители по чл.257 од КЗ, кое се јавува и во стечајниот процес, поради што ќе биде елаборирано во делот за стечајни кривични дела во водењето на стечајната постапка.

8.1.1. Лажен стечај

Перманентните промени во економскиот систем на Република Македонија, ја наметнаа потребата од воведување на казненото дело Лажен стечај, предвидено во член 254 во македонскиот Кривичен законик, со интенција сузбивање и спречување на диферентните форми на криминални дејствувања и злоупотреби во економијата, кои претставуваа предуслов за негово предизвикување и извршување.

Лажен стечај е кривично дело против имотот воопшто, имотните права и интереси и може да биде извршено од било кое лице кое презема криминални дејствија кои се насочени кон отварање на стечајна постапка врз основа на лажна или фиктивна документација – докази со цел противправно стекнување на имотна корист или заштита на одредени имотни интереси на сторителот на ова кривично дело.²³¹

Во појмовното детерминирање на лажниот стечај, се опфатени различните противправни дејствија кои ги презема должникот, заради реализирање на неговата криминална намера за избегнување на обврските за плаќање спрема доверителите.

Законската диспозиција на казненото дело Лажен стечај, член 254 став 1 од КЗ: **„Тој што со намера да избегне обврска за плаќање ќе предизвика стечај со**

²³¹ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.246.

привидно продавање на имотот или негов дел, со префрлање на средства на други сметки или отстапување без надоместок или отуѓување со несразмерно ниска вредност, со склучување лажни спогодби за долг или признавање неvistинити побарувања или со прикривање, уништување, преправање или водење деловни книги, така што не може да се утврди неговата вистинска имотна состојба“²³² ги утврдува криминалните дејствувања и напади на извршителите кои предизвикуваат стечај на трговското друштво, односно облиците во кои се јавува наведеното стечајно казнено дело.

Од претходното произлегува дека казненото дело Лажен стечај, се јавува во три облици:

- Првиот облик, постои во случаите кога сторителот со намера да избегне обврска за плаќање ќе предизвика стечај со привидно продавање на имот или негов дел, односно фиктивно прикажување на добивање расход;
- Вториот облик постои, кога сторителот предизвикува стечај со префрлање на средства на други сметки, или врши отстапување без надоместок или отуѓување со несразмерна ниска вредност и
- Третиот облик, постои во случаите, кога сторителите склучуваат лажни спогодби за долг или признаваат неvistинити побарувања.

Во третиот облик на Лажен стечај, во казнената одредба, законодавецот предвидел алтернативно криминално дејствување и криминален напад од страна на сторителите, кои заради оневозможување и детерминирање на вистинската имотна состојба, вршат прикривање, уништување и преправање на деловната документација, која облигаторно мораат да ја водат според законските прописи.

Наведените три облици на кривично дело Лажен стечај, вклучуваат разновидни криминални активности, дејствувања, напади и однесувања, кои предизвикуваат или можат да предизвикаат стечај на трговското друштво, поради што дејствието на извршување е алтернативно детерминирано и насочено кон намерата на сторителот да го избегне исполнувањето на плаќањето на своите обврски спрема доверителите.

Казненото дело Лажен стечај постои кога е преземено било кое дејствие наведено во казнената одредба на член 254 од КЗ, како и во случаи на кумулативно

²³² Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.326.

преземање од страна на сторителите, кои уживаат висока позиција во правното лице и можност да донесуваат одлуки за располагање со имотот на правното лице.

Основната цел на казнената одредба е заштита на имотните интереси на доверителите, од дејствија со заедничка карактеристика на создавање состојба, од која не може да се утврди имотната состојба на должникот.

Стечајот е именуван за лажен, поради не постоење причини и исполнување на услови за отварање на стечајна постапка над должникот, утврдени во член 5 од Законот за стечај,²³³ а кои се однесуваат на неговата неспособност за плаќање на пристигнатите обврски во период од 45 дена од денот на достасувањето, како и во случај на негова презадолженост спрема доверителите, која се согледува од неговиот имот, кој не е доведен да ги покрие постојните обврски, односно од пасивата во билансот на состојба, која ја надминува активата на должникот.

Од претходнонаведеното, произлегува дека **дејствието на извршување** „е предизвикување стечај со измамнички постапки, со намера за избегнување на обврска за плаќање кон доверители“²³⁴, односно создавање лажна претстава за инсолвентноста на должникот, преку создавање привидна состојба на несреденост и збрка во неговите деловни книги, заради неутврдување на имотната моќ и билансот на активата и пасивата.

Се согледува дека **субјективното битие**, односно субјективниот елемент на противправноста е директната умисла и намера на извршителите, т.е. на одговорните лица во должникот, заради избегнување на достасаните обврски за плаќање спрема доверителите, преку создавање на лажна претстава за стечај.

Консеквенциите на ова стечајно казнено дело, се предизвикување лажен стечај во трговското друштво, кое се до преземањето на инкриминираните дејствувања од страна на извршителите, нормално функционира, солвентно е и ажурно ги исполнува обврските спрема доверителите.

Казненото дело Лажен стечај е започнато со барање за отварање на стечајна постапка, а е довршено со правосилноста на одлуката за отварање на стечајна постапка над должникот, а сторителот е кривично одговорен, доколку постапува со директна умисла (*dolus directus*), во составувањето на фиктивна документација, манифестирана

²³³ Член 5 став 1,2,3 и 4 од Законот за стечај, Службен весник на Република Македонија бр.34 / 06.

²³⁴ Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.326.

преку лажни договори и лажни плаќања, а сето тоа со однапред точно детерминирана намера за изигрување на доверителите и остварување на противправна имотна корист.

За основниот облик на ова стечајно казнено дело е пропишана **казна** затвор од една до пет години, а доколку делото го стори правното лице,²³⁵ ќе се казни со парична казна.

Криминалот со елементи на лажен стечај е поврзан и со други криминални поведенија со елементи на фалсификување или уништување на деловна документација, но и со криминал со елементи на злоупотреба на службена положба и овластување преку непочитување или неприменување на законските прописи со кои е регулирано водењето на деловната и финансиската документација, а чие неводење, при вршење на ревизија, го оневозможува целосното согледување на финансиското работење на правното лице.²³⁶

Примери за лажен стечај.²³⁷

Пример 1. Од страна на Единицата за економски и компјутерски криминал при СВР Скопје, до надлежното Јавно Обвинителство е поднесена кривична пријава против: лицата ХХ и УУ и двете од Скопје за кривично дело Лажен стечај по член 254 од КЗ, против лицето ММ од Скопје за Поттикнување по член 23 од КЗ и против лицата НН од Скопје и ПП од Охрид за кривично дело Помагање по член 24 од КЗ.

Првопријавеното лице ХХ, во својство на управител на друштвото А со седиште во Скопје, во договор со второпријавеното лице УУ, во својство на оснивач на друштвото и третопријавеното лице ММ (поранешен управител на друштвото), со намера да ги избегнат обврските за плаќање кон доверителите, во март 2008г. поднеле предлог за поведување стечајна постапка над претходнонаведената фирма, иако истите знаеле или требало да знаат дека во 2007 година од страна на третопријавеното лице, како поранешен управител на друштвото А, поголемиот дел од постојаните средства на друштвото, биле продадени на друштвото Б, во кое директор бил неговиот син НН, за пониска вредност, за кое што дејствие бил помогнат од страна на четврто и петтопријавеното лице, со потпишување на исправи со неистинита содржина, а со цел, избегнување на обврските кон доверителите и тоа: УЈП за обврска во износ од

²³⁵ Член 96 - а од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

²³⁶ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.247.

²³⁷ Izvor: <http://www.limbo.mk/http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=10546&mid=1367&tabId=358&tabindex=0>

2.289.466,00 денари, ЈП Македонски шуми, подружница Кавадарци, за обврска во износ од 166.462,00 денари, и Т - Мобиле за обврска во износ од 6.142,00 денари.

Имено, откако третопријавеното лице ММ во март 2008 година ги поттикнал прво и второпријавеното лице ХХ и УУ, да изработат и потпишат документи за отварање на стечајна постапка над должникот А, од страна на Основен суд Скопје - 2, била затворена стечајната постапка, поради немање имот на должникот.

Третопријавеното лице ММ, претходно, во јуни 2007 година во својство на управител на друштвото А, изготвил фактури за продажба на постојаните средства на друштвото, по пониска цена од реалната пазарна вредност, на друштвото Б, каде четвртопријавеното лице НН било управител и оснивач на истото, а во договор со петтопријавеното лице ПП, прибавил три фактури од друштвото В, каде истото е управител, врз основа на кои во октомври 2007 година бил склучен договор за цесија, помеѓу друштвата: А, Б и В.

Наведениот договор за цесија помеѓу трите фирми не е реализиран, склучен е со намера невистинито прикажување на плаќањето на долговите на друштвото А, од страна на друштвото Б, а се со цел, прикривање на префрлувањето на постојаните средства од друштвото А на друштвото Б, по нереална пазарна вредност, како и избегнување на достасаните обврските за плаќање спрема доверителите.

Од извршените оперативни проверки и обезбедената документација, утврдено е дека пријавените го сториле кривичното дело Лажен стечај, предвидено во член 254 од КЗ, со што ги оштетиле доверителите во вкупен износ од 2.462.070,00 МКД, односно, УЈП за обврска во износ од 2.289.466,00 денари, ЈП Македонски шуми, подружница Кавадарци, за обврска во износ од 166.462,00 денари, и Т - Мобиле за обврска во износ од 6.142,00 денари.

Во примерот е застапен вториот облик на кривичното дело Лажен стечај, во кој **дејствието на извршување** се измамничките дејствија на пријавените, кои со директна умисла и намера ги избегнуваат обврските за плаќање кон доверителите во вкупен износ од 2.462.070,00 МКД, преку поднесување на предлог за поведување стечајна постапка над друштвото А, кое останало без имот, а кое е резултирано од намерната продажба од страна на поранешниот управител на поголемиот дел од постојаните средства по пониска вредност од реално - пазарната вредност.

Субјективното битие се согледува во умисленото дејствување на сторителите во избегнување на реализација на договор за цесија помеѓу трите фирми А, Б и В и неговото намерно склучување заради невистинито прикажување на плаќањето на

долговите на друштвото А, од страна на друштвото Б, а се со цел, прикривање на префрлувањето на постојаните средства од друштвото А на друштвото Б, по нереална пазарна вредност, како и избегнување на достасаните обврските за плаќање спрема доверителите.

Субјективниот елемент се согледува преку криминалните поведенија на сторителите во изигрувањето на доверителите заради неисплаќање на достасаните обврски, а кои се состојат во:

- Поднесување на предлог за отварање на стечајна постапка над фирма, чии средства претходно се продадени на друга фирма во поголем дел, со потпишување на исправи со неистинита содржина од страна на одговорните лица во правните лица;

- Изготвување на фактури за продажба на постојани средства по цена пониска од пазарната, врз база на претходен договор;

- Склучување на договор за цесија, кој не е реализиран, со намера неистинито прикажување на плаќањето на долговите на фирмата.

Се согледува дека криминалните поведенија на сторителите се преземени заради изигрување на доверителите, во неисплаќањето на достасаните обврски, преку создавање на лажна претстава за стечај, врз основа на фиктивна деловна документација.

За ова казнено дело извршено од одговорното лице во фирмата, законодавецот пропишал **казна** затвор од една до пет години, а доколку делото е сторено од правното лице е предвидена парична казна.

Пример 2.²³⁸ Управител на битолска фирма, преку неговиот сметководител предизвикал лажен стечај и противправно присвоил околу 55.000 евра, за што од страна на СВР Битола до надлежното ОЈО е поднесена кривична пријава за Лажен стечај.

Пријавениот СС, во својство на управител на фирмата АА од Битола, потпишал договор за кредит со банка ХХ од Битола, во вредност од 7.000.000,00 денари, кој во наредните години не ги отплаќал достасаните рати, поради блокираната жиро - сметка, а директорот на банката ХХ, не ја прифатил хипотеката, туку само го пролонгирал времето за враќање на кредитот.

Во текот на 2006 година, била основана фирмата ББ чиј управител било лицето РР, сестра на пријавениот, на која и продал недвижен имот.

²³⁸ www.mvr.gov.mk

Претходнонаведената фирма, сопственост на сестрата на пријавениот, немала сопствени парични средства, поради што плаќањето е извршено преку фирмата ВВ со налог преку банаката ХХ, која и дала позајмица на фирмата ГГ од Битола, која парите ги позајмила на фирмата – купувач ББ, која ги префрлила паричните средства на фирмата АА.

По наведените дејствија, паричните средства веднаш биле префрлени како позајмица на фирмата ВВ.

Со намера да се прикрие фактот дека отуѓувањето на имотот е фиктивно, книговодителката НН, во наведените три фирми меѓусебните побарувања по основ на позајмица ги затворила со договор за цесија, а фирмата АА, поради наводно немање на имот и парична средства ја довела во лажен стечај, а управителот на истата поднел предлог за отварање на стечајна постапка, а за стечаен управник било поставено лицето ЛЛ, кое изготвило извештај и го доставило до стечајниот судија, по што од истиот било донесено решение со кое била заклучена стечајната постапка.

Со наведените инкриминирани дејствија, се оштетени доверителите на фирмата АА од Битола за износ од 3.388.682,00 денари.

Во наведениов пример е застапен првиот облик на кривичното дело Лажен стечај, во кој **дејствието на извршување** е предизвикување на стечај со измамнички дејства на сторителите преку фиктивно отуѓување на имотот, на начин во кој меѓусебните побарувања на трите фирми АА, ББ и ВВ, по основ на позајмица, се затворени со договор за цесија, при што од страна на управителот на фирмата АА поради немање имот и парични средства е поднесен предлог за отварање на стечајна постапка, кој по принципот „отвори – затвори“, експресно е реализиран со донесување на решение за заклучување на стечајната постапка.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на сторителите за криминално дејствување во фиктивното отуѓување на имотот, заради создавање на законски услови за стечај, како и умислено избегнување на плаќањето на обврските спрема доверителите во износ од 3.388.682,00 денари.

За извршеното казнено дело од управителот на фирмата, сторено со измамнички дејства преку фиктивно отуѓување на имотот, е пропишана законска **казна** затвор од една до пет години.

8.1.2. Предизвикување стечај со несовесно работење

Со економското казнено дело Предизвикување стечај со несовесно работење, предвидено во член 255 во Кривичниот законик на Република Македонија, пропишан е уште еден начин на предизвикување стечај во трговското друштво, со несовесно работење на органите на управување, инкриминирајќи ги притоа постапките на должникот кои доведуваат до стечај во правното лице.

Законската диспозиција на казненото дело Предизвикување стечај со несовесно работење, член 255 од КЗ: „Тој што знае дека самиот или некој друг како должник е неспособен за плаќање со неразумно трошење и отуѓување предмети и права за несразмерно ниска цена, со прекумерно задолжување, со преземање несразмерни обврски, склучување или обновување договори со лица неспособни за плаќање, со пропуштање да се оствари побарување или на друг начин ги повредува своите должности при управување со имотот или при водењето на работата и со тоа ќе предизвика стечај“²³⁹ ги пропишува изрично дејствијата што ги презема должникот, квалификувани како несовесно работење со кои се предизвикува стечај во правното лице, односно алтернативните облици во кои се јавува наведеното кривично дело.

Од претходното произлегува дека како **дејствија на извршување** на казненото дело Предизвикување стечај со несовесно работење, се наведени одделни типични дејствија, алтернативно определени во следните таксативни облици:

- Неразумно трошење на предмети,
- Отуѓување предмети и права за несразмерно ниска цена,
- Прекумерно задолжување,
- Преземање несразмерни обврски,
- Склучување или обновување договори со лица неспособни за плаќање,
- Пропуштање да се оствари побарување или на друг начин вршење повреда на должностите при управувањето со имотот или при водењето на работата.

Разновидните облици на несовесно работење, по правило ги пратат разновидни облици на лично присвојување од страна на одговорните лица во правните лица, кои се

²³⁹ Член 255 став 1 од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

вршат по пат на злоупотреба, било да станува збор за индивидуално извршување или во соработка и договарање со други лица.²⁴⁰

Со генералната клаузула – *на друг начин* повредување на должностите при управување со имотот или водењето на работите, опфатени се сите дејствија со кои се влошува состојбата на инсолвентност и се намалуваат шансите за излегување на должникот од таква состојба (запирање на производството, трошење за репрезентации итн.).²⁴¹

Инкриминирано е **несовесното работење**, најчесто поврзано со дејноста на правното лице и други криминални поведенија со елементи на фалсификување, уништување на деловна документација и измама, со цел заштита на имотните интереси на доверителите од несовесни и нерационални дејства на должникот, при располагањето со имотот.

Сторителите на ова казнено дело се физички лица, кои со оглед на својата положба, располагаат со можноста за преземање на некои од дејствијата на извршување, во точно определен момент, кога должникот е инсолвентен, со носење на одлуки кои се во спротивност на одредбите на Законот за трговски друштва, за совесно вршење на деловниот потфат, со „внимание на уреден и совесен трговец“²⁴², а кои како такви доведуваат до намалување на имотот на должникот и загрозување на неговата финансиска состојба.

Наведеното казнено дело во врска со стечајот, постои во случај кога сторителот во времето на извршителските дејствија, знаел дека е инсолвентен, односно презадолжен и неспособен за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, а како резултат настанала последицата од истото, која се состои во намалување и дестабилизирање на имотот на должникот.

Се согледува дека **субјективниот елемент** на противправноста е постапувањето на сторителот со умисла, која ја опфаќа свеста за делото во својот највисок степен, детерминирана како „свест за инсолвентност“ и неспособност за плаќање, со која се намалува билансната актива, истовремено поврзана со свеста за запирање на наплатата на своите побарувања и свеста за намерата на преземање на некои од алтернативните

²⁴⁰ Petrovic Andra: Kriminalisticka metodika, Visa skola unutarasnijih poslova – Beograd, 1981, str.333.

²⁴¹ Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.326.

²⁴² Правен стандард за утврдување на одговорноста на лицата одговорни за управување и надзор на друштвата, предвиден во член 3 став 1 точка 5 од Законот за трговски друштва, Службен весник на Република Македонија бр.28 / 04.

облици на дејствие на извршување на делото, со намера намалување на идната стечајна маса, од која треба да се намират доверителите.

Објект на напад е билансната актива на должникот, односно неговиот имот, кој намерно се намалува заради изигрување на доверителите, од што произлегува неговата казнена одговорност, согледана во умислата, односно свеста за инсолвентност и предизвикување стечај на правното лице со несовесно работење, неразумно трошење и отуѓување предмети и права и сл.

Од 2004 година предвидена е и одговорност за правните лица кога криминалните дејствија ќе бидат преземени од страна на сторителот во име и за сметка на правното лице.²⁴³

Законодавецот, за предизвиканиот стечај со несовесно работење, предвидел **казна** затвор во траење од три месеци до три години, а доколку делото го стори правното лице како субјект на правото, ќе се казни со парична казна.

Предизвиканите стечаи со елементи на несовесно работење во праксата се тешко препознатливи, некои од нив се откриваат при расветлување на кривични дела против службената должност, а некои „со корумптивните кривични дела со елементи на судир на интереси (семејна поврзаност помеѓу службени лица кои испорачуваат производи и услуги кон правни лица – претпријатија на свои блиски, иако се неплаќачи со цел извлекување на што поголеми суми на пари за лично збогатување)“.²⁴⁴

Примери за Предизвикување стечај со несовесно работење.

Пример 1.²⁴⁵ Од страна на Отсекот за организиран криминал при СВР Велес, до надлежното Јавно Обвинителство е поднесена кривична пријава против лицето ММ од Велес, за кривично дело Предизвикување стечај со несовесно работење по чл.255 ст.1 од Кривичниот законик и против лицето ББ за кривично дело Фалсификување или уништување деловни книги по чл.280 ст.1 од КЗ.

Првопријавениот ММ од Велес, во својство на извршен директор на фирмата ХХ, во временскиот период 1993 - 2001 година, знаејќи дека наведеното друштво е неспособно за плаќање, ги повредил своите должности при управувањето со имотот на начин што склучувал договори за повеќекратна набавка на сировини, материјали, готови производи и опрема од фирмите: А од Загреб, Република Хрватска; Б од Франкфурт, СР Германија; В од В.Трново, Република Бугарија и притоа не извршил

²⁴³ Чл. 255 од КЗ на РМ, Службен весник на РМ бр. 37 / 96 и 19 / 04.

²⁴⁴ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.249 - 250.

²⁴⁵ Одделение за аналитика и документирање при СВР Велес.

плаќање на истите, со што презел прекумерни обврски спрема истите и тоа: спрема фирмата А во износ од 30.633.875,00 денари; спрема фирмата Б во износ од 11.938.011,00 денари и спрема фирмата В во износ од 20.434.600,00 ден. или вкупно 63.006.486,00 денари.

На ден 21.12.1999 година, првопријавениот склучил договор за деловна соработка со фирмата УУ од Скопје, за увоз на опрема за поцинкување на жица од производителот ЗЗ од Истанбул, Република Турција, во износ од 18.460.000,00 денари, иако му били познато дека според ЕЦД²⁴⁶ се работи за опрема во вредност од 5.999.500,00 денари, со што истиот презел несразмерна обврска за примената опрема во износ од 12.460.000,00 денари, колку што е разликата помеѓу наплатената и вистинската вредност на истата.

Првопријавениот од фирмата А, извршил набавка на опрема во вредност од 35.000 американски долари и оваа обврска е исплатена на продавачот, додека опремата е сеуште под царински надзор и не е ставена во функција. Иако не биле застарени побарувањата што ги имала фирмата ХХ спрема своите комитенти, пријавениот извршил нивно отпишување и тоа на следните побарувања: износ од 701.980,00 денари и 24.565 американски долари, на фирмата Г од Урошевац; 902.367,00 денари и 17.311 американски долари на фирмата Д од Велика Слатина; износ од 3.156.064,00 денари и 37.561 американски долари спрема фирмата Ѓ од Пеќ; износ од 287.714,00 денари и 4.082 американски долари на фирмата Е од Приштина; износ од 223.848,00 денари и 3.600 американски долари на фирмата Ж од Урошевац; износ од 553.410,00 денари и 9.910 американски долари на фирмата З од Пеќ; износ од 263.940,00 денари и 4.688 американски долари на фирмата S од Краљево; износ од 3.778.763,00 денари и 60.644 американски долари на фирмата И од Урошевац; износ од 3.193.237,00 денари и 56.105 американски долари на фирмата Ј од Белград; износ од 4.665.750,00 денари и 8.909 американски долари на фирмата К од Призрен; износ од 212.443,00 денари и 3.856 американски долари на фирмата Л од Белград; износ од 620.471,00 денари на фирмата Љ од Скопје; износ од 185.372,00 денари и 5.986 американски долари на фирмата М од Скопје; износ од 338.839,00 денари и 5.284 американски долари на фирмата Н од Штимље; односно вкупниот износ отпишани побарувања на наведените фирми е 16.297.874,00 денари и 259.749 американски долари. За сите овие отпишувања, второпријавената ББ, во својство на комерцијално - финансиски директор на фирмата

²⁴⁶ ЕЦД – Единствена царинска декларација, царински документ, кој се изготвува при влез и излез на стоки и готови производи од државата.

XX изготвувала документација со неистинитата содржина за реализација на истото, најчесто налози за книжење, кои своерачно ги потпишувала и ги книжела. Во посочениот период, од страна на првопријавениот во фирмата XX се вршени наплати во готово во девизна ефективна од фирми - деловни партнери од Косово, кој се внесувани во девизната благајна на друштвото, при што дел од овие средства се употребувани за тековно работење, а дел преку документација со неистинитата содржина и тоа белешки „касата да исплати“ се користени за исплата на одредени фирми, најчесто фирмата В од Велико Трново.

На ден 19.10.1997 година во Виена, првопријавениот, во својство на извршен директор и застапник на фирмата XX од Велес, постигнал согласност со фирмата ПП од Загреб, да се откаже од правото да биде заведена како оснивач на фирмата РР од Русија, а на нејзино место да остане фирмата XX за што презел акции во вредност од 133.250 американски долари, иако влогот на фирмата XX бил 1.404.480 американски долари, со што пропуштил да оствари побарување од фирмата РР од Русија, во вкупен износ од 1.271.230 американски долари.

Со ваквиот начин на работа и повредување на своите должности за управување со имотот на фирмата XX, првопријавениот придонел ова претпријатие да отиде во стечај.

Во наведениов пример за Предизвикување стечај со несовесно работење, **дејствието на извршување** е предизвикување на стечај од страна на извршниот директор, кој повредувајќи ги своите должности при управување со имотот на друштвото кое било неспособно за плаќање, презел прекумерни обврски спрема три фирми во вкупен износ од 63.006.486,00 денари и извршил отпишувања на побарувања од повеќе фирми од странство кои не биле застарени, вкупен износ од 16.297.874,00 денари и 259.749 американски долари, за што, комерцијално - финансискиот директор изготвил и прокнижил документација со неистинитата содржина за реализација на истото. Исто така, истиот пропуштил да оствари побарување од фирма од Русија, вкупен износ од 1.271.230 американски долари.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на сторителот за криминално дејствување во наведеното друштво, кој знаејќи дека истото е неспособно за плаќање, склучувал договори за повеќекратна набавка на суровини, материјали, готови производи и опрема, отпишувал незастарени побарувања од фирми од странство, како и пропуштал да оствари побарување, со што повредувајќи ги своите

должности за управување со имотот на фирмата, предизвикал стечај со несовесно работење.

За предизвиканиот стечај со несовесно работење, од страна на извршниот директор во фирмата е предвидена **казна** затвор во траење од три месеци до три години.

Пример 2.²⁴⁷ ПС од ОН Прилеп до надлежното ОЈО, поднела кривична пријава против лицето АА, управител на фирмата Ф од Прилеп и против наведеното правно лице, за сторено кривично дело Предизвикување стечај со несовесно работење, предвидено и казниво по член 255 од Кривичниот законик на Република Македонија.

Пријавениот во својство на управител на фирмата Ф, во текот на 2009 година прекумерно ја задолжил, на начин што од ММ банка од Скопје, за купување опрема за потребите на фирмата подигнал кредит во износ од 34.839.122,00 денари, а исто така, со опремата на фирмата се појавил како гарантен должник за кредит во износ од 22.076.533,00 денари, подигнат од семејна фирма, управувана од неговата сопруга.

Пријавениот, во име на фирмата зел позајмици од повеќе правни лица - доверители на фирмата, по што во септември 2010 година, ја напуштил фирмата, ги прекинал сите контакти со деловните партнери и поднел барање за поведување на стечајна постапка на фирмата, а по извршена проверка на вешто лице во текот на стечајната постапка е утврдено дека имотот на фирмата се проценува на износ од околу 4.893.555,00 денари.

Со оваквите инкриминирани дејствија, пријавениот ги оштетил доверителите на неговата фирма за износ од 41.501.646,00 денари.

Од примерот се согледува **дејствието на извршување** од страна на управителот на фирмата, кој со умисла подигнал кредит во износ од 34.839.122,00 денари, за купување на опрема, со која понатаму се појавува како гарантен должник за кредит во износ од 22.076.533,00 денари, подигнат од семејната фирма, управувана од неговата сопруга, по што ја напуштил фирмата, прекинувајќи ги сите контакти со деловните партнери и поднел барање за поведување на стечајна постапка на правното лице, оштетувајќи ги притоа доверителите на фирмата за износ од 41.501.646,00 денари.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на сторителот за криминално дејствување во наведеното друштво заради оштетување на доверителите,

²⁴⁷ www.mvr.gov.mk

кој свесно и со намера, прекумерно ја задолжил фирмата, заради станување на гарантен должник на кредит земен од семејната фирма управувана од неговата сопруга, по што ја напуштил и поднел барање за поведување на стечајна постапка.

За предизвиканиот стечај со несовесно работење, од страна на управителот во фирмата е предвидена **казна** затвор во траење од три месеци до три години, а за правното лице како субјект на правото, е предвидена парична казна.

8.2. Кривични дела во водењето на стечајната постапка

Стечајната постапка се спроведува поради неможност за исплата на обврските по важечките основи за плаќање, во период од 45 дена од нивната стасаност, од било која сметка на должникот, за што, решение за нејзино отварање донесува стечајниот судија и истиот со решение именува стечаен управник, кој утврдувајќи и управувајќи ја стечајната маса, настојува до го доведе трговското друштво во „активен стечај“ и да обезбеди негово натамошно работење.

За разлика од пред стечајот на правното лице, кога како можен сторител на стечајни кривични дела се јавува одговорното лице, идентификувано во директорот на трговското друштво, во отворената стечајна постапка, како можни сторители на стечаен криминалитет се јавуваат: стечајниот управник како одговорно лице, со статус на службено лице, стечајниот судија и стечајниот судски совет.

Во практиката, стечајната постапка е користена од стечајниот управник за остварување на криминална активност, заради добивање на материјални и други користи, во која корупцијата е најчесто користено средство за извршување на работите. Произлегува дека, стечајниот управник вршејќи ги доверените работи од судот на криминален начин и лично збогатување, наметнува прашања на кои законодавецот мора да одговори, особено на законските пропусти кои доведуваат до повреди на постапката, поради што, потребни се критериуми и норми околу детерминирањето на стечајниот управник, неговите својства и карактеристики, избор, методи на работа, како и одговорноста пред судијата кој го именува.

Оваа проблематика и покрај тоа што во законската легислатива е регулирана со систематизација на економски казнени дела во кои е предвидена казна за криминалното однесување и дејствување во стечајните постапки, од криминалистички аспект е недоволно третирана, поради што наместо стечајниот управник да помага во

откривањето на криминалитетот, истиот се јавува како „генератор“ и извршител на казнени дела.

Поднесените кривични пријави од страна на МВР на РМ за криминал во стечајни постапки, најчесто се за Злоупотреба на постапката за стечај по член 256 од КЗ, односно Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од КЗ, како и Оштетување или повластување на доверители по член 257 од КЗ, задоволувајќи се притоа со делимично завршена криминалистичка дејност, без понатамошно навлегување во криминалистичката обработка на казненото дело за изведување на дејствија и однесувања со корумптивни карактеристики.

Интенцијата на Република Македонија, за зачленување во евроатланските интеграции, наметна императивна потреба за хармонизација и усогласување на новото стечајно казнено законодавство со легислативата на членките на Европската Унија, особено во поглед на решавање на сложеноста на проблемите кои ги наметна стечајниот криминалитет, во неговата законска детерминираност, откривањето, докажувањето, превенирањето и судските разврски, кои најчесто беа неефикасни.

Претходнонаведеното, ја наметнува потребата од едуцирање на кадри кои работат на оваа проблематика, изградување на коментари и судска практика, која перманентно ќе им биде достапна на стечајните судии, како и изградување на судски стојалишта, посебно на Врховниот суд.²⁴⁸

Промената на сопственоста и заживувањето на пазарниот механизам како основен регулатор на економските односи во самостојна Република Македонија, придонесе за напуштање на претходната теорија на фикција, карактеристична за дотогашните општествени односи и нејзино заменување со теоријата на реалноста и воспоставувањето на концептот на казнена одговорност на правното лице, кое станува инструмент и параван на одговорните и другите овластени лица во трговското друштво, за извршување на стечајни казнени дела.

Со измените и дополнувањата на Кривичниот законик во 2009 година, членот 28- а, со кој се регулираше казнената одговорност на правните лица, претрпе измени и дополнувања, со пропишување на нов член 28 - б, со кој се лимитира одговорноста на физичките и правните лица.

²⁴⁸ Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, Арнаудовски Љупчо, Нанев Лазар, Николоска Светлана: Економскиот криминалитет во Р.Македонија, Македонска ревија за казнено право и криминологија, год.16, бр.1, Скопје, 2009.

За разлика од првата категорија на стечајни казнени дела пред отварање на стечајната постапка, кои од кривично - правен аспект, во законската легислатива се прецизно дефинирани во пропишаните кривични дела, втората категорија на казнени дела е поврзана со опсервација на критични точки на стечајната постапка, во кои доаѓа до злоупотреби и други инкриминирани дејствија поради неусогласеноста на прописите и можноста за нивно напаѓање и изигрување на стечајната постапка.

Од казнено - правен аспект, критични точки на стечајната постапка се:²⁴⁹

1. Законот за стечај,
2. Недоволната прецизност на одговорноста на органите на стечајната постапка,
3. Недоволната дистинкција помеѓу стечајната и парничната постапка во однос на спорните побарувања.

1. Законот за стечај²⁵⁰ открива повеќе критични точки, кои оставаат простор за криминални дејствувања и однесувања на учесниците во стечајната постапка, со кои се остваруваат битијата на стечајните казнени дела, како и други дела како што се: Злоупотреба на службената положба и овластување, Измама, Фалсификување исправа, Даночно затајување, Фалсификување или уништување деловни книги и др.

2. Недоволната прецизност на одговорноста на органите на стечајната постапка, дефинирани како: стечаен судија, стечаен управник, одбор на доверители и собрание на доверители, релевантни за својата казнена одговорност, со казненоправен статус на службено лице, доведуваат до нивно појавување како извршители на казнени дела против службената должност, како што се: Злоупотреба на службената положба и овластување, Фалсификување службена исправа, Несовесно работење, Поткуп и др.

Законот за стечај поставува барања кои се во колизија со казненоправните начела, особено околу законската обврска за соработка на должникот, одборот на директори и надзорниот одбор околу изнесувањето факти кои се во спротивност на нивните интереси, кои можат да доведат до нивна казнена одговорност и гонење, како и во однос на овластувањето на стечајниот судија да определува мерка притвор на должникот и одговорните лица во правното лице.

3. Недоволната дистинкција помеѓу стечајната и парничната постапка во однос на спорните побарувања, доведува во праксата до збрка, почнувајќи од водењето на

²⁴⁹ Камбовски Владо: Економски криминал во стечајот и стечајната постапка, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, Скопје, 2009, стр.39 - 42.

²⁵⁰ Службен весник на Република Македонија бр.34 / 2006, 126 / 2006 и 84 / 2007.

парничната постапка, па се до карактерот на пресудите и нивната инфлуенца врз стечајната постапка.

Овие злоупотреби можат да се избегнат со редуцирање на Законот за стечај, во решавање на спорните побарувања надвор од стечајната постапка како прејудициелни прашања во прецизни рокови, како и преиспитување на одредбите за промет на побарувања²⁵¹ и правото на одвоено намирување²⁵² на другите заложни доверители.

Во натамошната елаборација, акцентот ќе биде ставен на двете кривичните дела **Злоупотреба на постапката за стечај по член 256 од КЗ и Оштетување или повластување на доверители по член 257 од КЗ**, односно нивната кривично – правна детерминираност и практични примери од кривичните дела кои најчесто се извршуваат во стечајната постапка, како што се: **Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од КЗ, Даночно затајување по член 279 од КЗ и Фалсификување или уништување деловни книги по член 280 од КЗ.**

8.2.1. Злоупотреба на постапката за стечај

Правната детерминираност на кривичното дело „Злоупотреба на постапката за стечај“ е супституција на претходниот назив на стечајната инкриминација „Злоупотреба на постапката за присилно порамнување или стечај“ со која се исфрла присилната наплата, фокусирајќи се исклучиво на „криминалните поведенија со елементи на злоупотреба на стечајот, како посебна постапка за реорганизација или ликвидација на должникот, пропратена со повеќе криминални однесувања на лицата кои имаат интерес од таа постапка“.²⁵³

Злоупотребата на постапката за стечај е казнено дело кое по своите обележја непосредно се однесува на стечајот и стечајните постапки, вклучувајќи ги другите учесници во присилното порамнување, инкриминирајќи ги дејствијата кои се спроведуваат за време на стечајната постапка, со намера изигрување или попречување на доверителите и остварување на извесни неосновани права.

Законската диспозиција на казненото дело Злоупотреба на постапката за стечај, член 256 од КЗ: **(1) Тој што во стечајната постапка ќе пријави со**

²⁵¹ Член 105 став 1, 2, 3 и 4 од Законот за стечај, Службен весник на РМ бр.34 / 2006.

²⁵² Член 130 став 1 и 2 од истиот закон.

²⁵³ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.251.

фалсификувани документи лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, за да оствари право кое не му припаѓа; (2) Доверител, член на одбор на доверители или стечаен управник, кој за себе или за друг ќе прими имотна корист или ветување на имотна корист, за да се донесе или да не се донесе одлука во определена смисла или на друг начин да оштети барем еден доверител во постапката за стечај;²⁵⁴ ги пропишува трите облици во кои се јавува:

- Првиот облик е посебен облик на казненото дело Измама;
- Вториот облик е посебен облик на казненото дело Примање поткуп;
- Третиот облик се квалификува како активен поткуп, односно Давање поткуп од Кривичниот законик.

Казнените одредби во став 1 го определуваат можниот сторител, кој може да биде секое лице кое има намера да оствари право кое не му припаѓа, преку пријавување на лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, од што произлегува алтернативното одредување на дејствието на извршување.

Во став 2 е опфатен вториот облик на делото, квалификувано како пасивен поткуп, во кој се инкриминирани постапувањата на доверител, член на одборот на доверители или стечајниот управник, кој прима имотна корист, за себе или друг, или пак ветувања на имотна корист, за донесување или недонесување на одлука, со кое дејствие се оштетува барем еден од доверителите во стечајната постапка.

Во наведената одредба, пропишан е и посебен облик на примање поткуп, кој го врши лице, кое на доверител, член на одбор на доверители или стечаен управник, му дава или ветува имотна корист, за пријавување на лажно побарување во стечајната постапка или пријавување по лажен исплатен ред.

Третиот облик на делото е предвиден во став 3, квалификувано како активен поткуп, односно давање поткуп, кое го извршува лице, кое на доверител, член на одбор на доверители или стечаен управник, ќе му даде или вети имотна корист, со цел извршување на претходниот облик на делото, од што произлегува алтернативното определување на дејствието на извршување во давањето или ветувањето на имотна корист, заради донесување или не донесување на одредена одлука, со која се оштетува стечаен доверител.

²⁵⁴ Член 256 став 1 и 2 од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

Наведените три облици на казненото дело Злоупотреба на постапката за стечај, ги определуваат алтернативно **дејствијата на извршување**, преку пријавување на лажно побарување, или побарување по лажен исплатен ред, преку пасивно и активно подмитување, а кои за последица имаат оштетување на барем еден од доверителите во стечајната постапка.

Објект на заштита се интересите на доверителите од противправни дела на друг доверител или некој од другите учесници во постапката.

Субјективната страна се согледува преку умислата за законските обележја на казненото дело.

Извршителите се поделени во две групи:

- Во првата група, се опфатени само доверители;
- Во втората група се опфатени лицата кои подмитуваат доверител, член на одбор на доверители или стечаен управник.

Со новелета од 2004 година, со измените и дополнувањата на Кривичниот законик, предвидена е и кривична одговорност за правните лица, кога инкриминираните дејствија на сторителот се извршени во име и за сметка на правното лице.²⁵⁵

Законодавецот, за злоупотреба на стечајната постапка, за посебниот облик на измама, предвидел алтернативна казна, парична или казна затвор до една година, а за посебниот облик на примање и давање поткуп, исто алтернативна казна, парична или казна затвор до три години, а доколку делото го стори правното лице како субјект на правото, одговара под општите законски услови (чл. 28 – а) и се казнува со парична казна.

Злоупотребата на стечајната постапка е подведувана најчесто како криминал со елементи на злоупотреба на службената положба и овластување, односно „ако е извршен од страна на некое лице кое има статус на службено или одговорно лице (стечаен управник е службено лице, доверителот може да биде и одговорно лице и сл.) или како измама од страна на физички лица кои презеле некои од дејствијата предвидени со ова кривично дело“.²⁵⁶

Дејствијата на извршување опфаќаат активно приложување на лажна докуменација во отворената стечајна постапка, како и издејствување за исплата преку

²⁵⁵ Чл. 256 од КЗ на РМ, Службен весник на РМ бр. 37 / 96 и 19 / 04.

²⁵⁶ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.251.

ред, за што, во Законот за стечај е децидно дефиниран редоследот на исплата на побарувањата во сите фази на стечајната постапка.

Субјективниот елемент на ова кривично дело, се согледува во умислата на сторителот, преку фалсификувана документација да пријави лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, како и преку „пасивното и активното поткупување на доверител, член на одбор на доверители, или стечаен управник, за да се донесе или да не се донесе одлука во определена смисла или на друг начин да се оштети барем еден доверител во постапката за стечај“.²⁵⁷

За доверителите, како одговорни лица во правните лица, или стечајниот управник како службено лице, исклучен е стекот на ова дело и делото на поткупување.

8.2.2. Оштетување или повластување на доверители

Основната карактеристика на ова стечајно кривично дело, е неговото извршување пред стечајот на правното лице и во периодот на инсолвентност на трговското друштво и неговата неспособност за плаќање на достасаните обврски спрема доверителите, односно во отворената стечајна постапка, во која повластувањето на некои доверители, доведува до оштетување на други доверители.

Се согледува дека наведеното кривично дело се извршува пред стечајот на правното лице и во време на отворената стечајна постапка, во дисертацијата ќе биде објаснето во вториов дел од стечајни кривични дела извршени во стечајната постапка.

Привилегирањето на некој доверител, на штета на останатите доверители, одговорното лице во правното лице го врши со „исплата на долгот на некој доверител, во времето кога претстои стечај, за да на овој начин, истиот во целина се намири, што не би бил случај истиот да чека да биде исплатен во ликвидациска постака“.²⁵⁸

Произлегува дека ова казнено дело го извршува одговорното лице во правното лице, во периодот на неликвидност на друштвото, или на некој од останатите субјекти кои вршат деловен потфат, со умислено привилегирање на некој доверител при исплата на долгови, кога правното лице е неспособно за плаќање, оштетувајќи ги со тоа останатите доверители на трговското друштво.

²⁵⁷ Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.327.

²⁵⁸ Petrovic Andra: Kriminalisticka metodika, Visa skola unutrašnjih poslova – Beograd, 1981, str.337.

Законската диспозиција на казненото дело Оштетување или повластување на доверители, член 257 од КЗ: **(1) Одговорно лице²⁵⁹ кое знаејќи дека правното лице станало неспособно за плаќање, со исплата на долг или на друг начин намерно ќе стави доверител во поповолна положба, оштетувајќи ги со тоа другите доверители; (2) Одговорно лице кое знаејќи дека правното лице станало неспособно за плаќање, со намера да ги изигра или оштети доверителите ќе признае неистинито побарување, ќе состави лажен договор или со некое друго измамничко дејствие ќе оштети доверители;**²⁶⁰ ги пропишува трите облици во кои се јавува:

- Првиот облик - фаворизирање на некој доверител за сметка на друг, постои во случаите кога одговорното лице во правното лице, или останатите субјекти кои вршат деловен потфат, со статус на правно лице, знаејќи за инсолвентноста на трговското друштво, исплаќаат долг на некој доверител, или на друг начин го ставаат во поповолна положба, со што им нанесуваат штета на другите доверители;
- Вториот облик - изигрување на доверителот, постои кога одговорното лице во правното лице, знаејќи за неликвидноста на друштвото, ги изигрува или оштетува со намера доверителите, преку признавање неистинито побарување и составување лажен договор;
- Третиот облик, кој е воедно и најтежок облик, постои во случаите на предизвикана имотна штета од големи размери,²⁶¹ која предизвикува стечај во трговското друштво.

Во првиот облик, дејствието на извршување се презема во моментот на инсолвентноста на сторителот на делото, независно од нејзиниот привремен или траен карактер, која понатаму доведува до отварање на стечајна постапка над должникот, во која законодавецот го детерминира редоследот и начинот на намирување на доверителите од стечајната маса.

Субјективниот елемент на овој облик на извршување на кривичното дело Оштетување или повластување на доверители се согледува во посебната намера на

²⁵⁹ Директорот како одговорно лице во трговското друштво пред стечајот и стечајниот управник како одговорно лице во правното лице во стечајната постапка.

²⁶⁰ Член 257 став 1 и 2 од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

²⁶¹ Во член 122 став 28 од КЗ, под корист, вредност или штета од големи размери, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на изност на 250 просечни месечни плати во Републиката, во времето на извршувањето на делото.

одговорното лице во правното лице, да фаворизира доверител, преку ставање во поповолна положба наспроти останатите доверители, што е во директна контрадикторност со начелата за совесно работење во деловниот промет, деловната етика и почитувањето на деловните обичаи. Станува збор за измамничко дејствие, со кое се врши исплата спротивно на утврдениот редослед, од што произлегува последицата на делото, која се состои во оштетување на останатите доверители на должникот, во зависност на висината на нивните побарувања.

Кривичната одговорност на сторителот на делото е детерминирана од неговата умисла во постапувањето и свеста за инсолвентноста на трговското друштво, односно постоењето свест за фаворизирање и ставање во поповолна положба на исплата на некои од доверителите, а кое доведува до оштетување на останатите доверители.

За овој основен облик на делото, законодавецот пропишал парична казна или казна затвор до три години.

Потежок облик на делото е пропишан **во став 2** од претходнонаведениот член, кога одговорното лице во правното лице, знаејќи за инсолвентноста на друштвото, со намера да ги изигра или оштети доверителите, признава неистинити побарувања и составува лажни договори.

Од преходното, произлегува дека **дејствието на извршување** е поврзано со одредени измамнички дејствија, кои законодавецот изрично ги пропишал како признавање неистинитото побарување за кое нема правен основ и составување лажен договор, за признавање на побарување кое воопшто не постоело и востановување непостоечки обврски.

Овие измамнички дејствија се јавуваат во различни форми, како: префрлање на средства на друго правно лице; прикажување на состојба која не одговара на фактичката состојба и др., со кои се фалсификува одредена имотна состојба и кои се насочени спрема сите доверители на друштвото.

Субјективниот елемент на овој облик на кривичното дело, се согледува во директната умисла на одговорното лице во правното лице, за преземање на измамнички дејствија за признавање на неистинитото побарување или составување на лажни договори, кои доведуваат до создавање на фиктивен доверител, кој влегува во стечајната постапка над правното лице, намалувајќи го притоа свесно процентот на стечајната маса од која се намируваат побарувањата на доверителите.

Последиците на ова дело, се согледуваат во предизвикувањето штета на доверителите, чиј број не е релевантен, но има значење при одмерувањето на **казната**, која законодавецот ја предвидил со затвор од шест месеци до пет години.

Законодавецот како извршител на делото во двата става (1 и 2), го детерминирал одговорното лице во правното лице, од кое се согледуваат субјективните обележја, односно умислата на сторителот, која во првиот облик е намера за ставање на некој од доверителите во поповолна положба, а во вториот облик, покрај умислата, доаѓа до израз намерата за оштетување или изигрување на доверителите.

Третиот облик е најтешката форма на делото, поради предизвиканата последица на имотна штета од големи размери, поради која правното лице паднало во стечај.

Во криминалната стечајна постапка, повластените доверители добиваат целосна исплата на сметка на оштетените доверители, што резултира со активирање на мотиви за корупција на службени лица (стечајниот судија, стечајниот управник или стечајниот судски совет, а често се инволвирани и овластени проценители).

Рамноправноста во намирувањето на доверителите е основно начело на стечајната постапка дефинирано во воведните одредби на Законот за стечај²⁶² каде што стои дека целта на стечајната постапка е колективно намирување на доверителите.

Како **криминални поведенија** се издвојуваат две причинско – последични однесувања, од една страна повластување на доверители, а ако има повластување значи дека некој ќе биде оштетен. Кој може да го стори делото, „ако не стечајниот управник, кој со решение и заверка во Централниот регистар на правното лице во стечај се стекнува со статус на одговорно лице во правното лице во стечај и тој е најповикан за овие криминални однесувања, ако затаи или не се води контрола од страна на стечајниот судија околу повластувањата на доверителите кои поднеле барања за обештетување во законскиот рок“.²⁶³

Примери од практика за кривично дело Оштетување или повластување на доверители.

Пример 1.²⁶⁴ ПС ОН Прилеп, до надлежното ОЈО, поднело кривична пријава против 13 лица и тоа: АА, ББ, ВВ, ГГ, ДД, ЃЃ, ЕЕ, ЖЖ, ЗЗ, СС, сите од Прилеп, како и против ИИ и ЈЈ, од Битола, и КК од с.Моноспитово, општина Босилово, поради

²⁶² Закон за стечај, Службен весник на РМ бр. 34 / 06.

²⁶³ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.253.

²⁶⁴ www.mvr.gov.mk.

постоење на основано сомнение за сторени кривични дела Злоупотреба на службена положба и овластување, предвидено и казниво по член 353 и кривично дело Оштетување или повластување на доверители, предвидено и казниво по член 257 од Кривичниот законик.

Горепријавените биле сопственици и управители на фирми од Прилеп, Битола, Скопје и Струмица, кои заради неисплатени обврски биле со блокирани жиро - сметки. Пријавените, иако знаеле дека сметките на фирмите им се блокирани и станале неспособни за плаќање, а истовремено го немале основачкиот влог во владеење, со намера да го избегнат плаќањето на обврските создадени во работењето на фирмите, по претходен договор со првопријавениот, во текот на 2009 и 2010 година, извршиле промена на седиштата, оснивачите и управителите, при што првопријавениот станал управител и сопственик на фирмите. Превземајќи ги обврските за долговите на фирмите, иако бил сопственик и управител на фирма со блокирана жиро - сметка со седиште во Прилеп, тој превзел 11 фирми, сите со блокирани жиро - сметки, спротивно на член 29 став 4 од Законот за трговски друштва, со намера да ги оштети доверителите: УЈП, ФПИОМ, ФЗИО, Агенцијата за вработување на Република Македонија и други за вкупен износ од 41.456.099,00 денари или за околу 700.000 евра.

Од страна на полициски службеници од НККР при ПС ОН Прилеп, од Централниот регистар на Република Македонија - Регионална регистрациона канцеларија во Прилеп, добиени се сознанија дека во текот на 2009 и 2010 година, првопријавениот станал сопственик, содружник, управител и одговорно лице на поголем број фирми. Од страна на полициските службеници, од Централниот регистар се обезбедени историјати на промени за правните лица, идентификувани се претходните правни лица, сопствениците и управителите од периодот пред извршената промена на име на првопријавениот. Извршени се проверки и е обезбедена документација од банките преку кои правните лица го извршиле платниот промет, при што е констатирано дека станува збор за правни лица со блокирани жиро - сметки по различни основи. Истовремено, обезбедени се информации од Фондот за ПИОМ и ФЗОМ за неплатените обврски на правните лица по основ на неплатени придонеси за пензиско, инвалидско и здравствено осигурување.

Од извршените проверки, констатирано е дека првопријавениот, во периодот од 28.07.2008 година бил сопственик и управител на фирмата Г од Прилеп, која била со блокирана жиро - сметка. По известувањето од Централниот регистар, добиени се

сознанија дека од 2007 година до денес, првопријавениот не поднел завршна сметка за фирмата, а во наредниот период станал управител и сопственик на споменатите фирми.

Во примерот се согледува потешкиот облик на извршување на делото во став 2, каде преку измамнички дејствија се префрлени обврски на повеќе фирми неспособни за плаќање во едно правно лице, исто така неспособно за плаќање, со кои криминални дејствија се оштетуваат доверителите на друштвата. Произлегува дека **дејствието на извршување** на кривичното дело Оштетување или повластување на доверители, од страна на 13 сторители сопственици и управители на фирми од Прилеп, Битола, Скопје и Струмица, кои поради неспособноста за плаќање спрема доверителите, со намера да ги изиграат и избегнат плаќањата на достасаните обврски во 2009 и 2010 година, се согледува преку преземените измамнички дејствија по претходен договор, со кој првопријавениот, кој бил сопственик и управител на фирма со блокирана жиро – сметка со седиште во Прилеп, превзел 11 фирми, сите со блокирани жиро – сметки, оштетувајќи ги со тоа доверителите: УЈП, ФПИОМ, ФЗИО, Агенцијата за вработување на Република Македонија и други за вкупен износ од 41.456.099,00 денари, или за околу 700.000 евра.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на сторителите за криминално дејствување заради изигрување и оштетување на доверителите, кои поради неисплатени обврски спрема доверителите поради блокирани жиро – сметки, намерно во текот на 2009 и 2010 година, извршиле промена на седиштата, оснивачите и управителите, пренесувајќи ги обврските во една фирма, неспособна за плаќање, во која управителот од 2007 година до периодот за кој се извршени проверките и контролите воопшто не поднел завршна сметка за деловното работење, оштетувајќи ги со тоа претходнонаведените доверители за побарувања во вкупен износ од околу 700.000 евра.

За Оштетувањето или повластувањето на доверители, законодавецот во став 2, како потежок облик од членот 257 од Кривичниот законик, предвидел **затворска казна** од шест месеци до пет години.

Пример 2.²⁶⁵ Оштетени доверители за вкупен износ од 1.635.185.013,00 денари.

Од страна на надлежен Оддел за организиран криминал при МВР на РМ, до надлежното ОЈО е поднесена кривична пријава против четири лица:

²⁶⁵ Одделение за аналитика и документирање при СВР Велес.

1. АА, извршен директор во фирмата Х од Велес;
2. ББ, вешто лице;
3. ВВ, адвокат;
4. ГГ, нотар.

Поради постоење на основано сомнение, да првопријавениот сторил кривично дело Оштетување или повластување на доверители, предвидено и казниво по член 257 ст.3 в.в. ст.2 од Кривичниот законик, а второпријавениот, третопријавениот и четвртопријавениот сториле кривично дело Помагање по член 24 ст.2 од КЗ, на тој начин што првопријавениот во својство на одговорно лице на фирмата Х од Велес, во периодот од 2000 до 2002г. со разни измамнички дејствија ги оштетил доверителите во износ од 1.635.185.013,00 денари, а второпријавениот, третопријавениот и четвртопријавениот, преку давање разни совети и упатства извршиле помагање во извршеното кривично дело.

Фирмата Х од Велес и фирмата У од Њујорк, САД, на 04.12.1997 година склучиле договор за испорака на метални концентрати за преработка во македонската фирма и испорака на преработен метал - цинк.

Деловно - техничката соработка се одвивала во периодот 1998 - 1999 година при што договорот делумно бил реализиран, со неисполнување на обврските во целост, поради што фирмата У од Њујорк, на 17.07.2000 година поднела тужба до Меѓународниот арбитражен суд, при Меѓународната трговска комора во Париз, кој на 13.06.2002 година донел одлука за исплата на главен долг од страна на должникот Х од Велес, спрема доверителот У од Њујорк, во вкупен износ од 2.471.489 американски долари, која не била реализирана, од причина што над должникот Х, на ден 13.03.2002 година е отворена и затворена стечајна постапка.

Првопријавениот, во својство на извршен директор на фирмата Х од Велес, во текот на 2001 и првата половина на 2002 година со намера да ги изигра и оштети доверителите или да повласти дел од доверителите, знаејќи дека претходнонаведената фирма е инсолвентна, односно станала неспособна за плаќање, преку лажни трансфери и измамнички дејствија, изиграл и оштетил повеќе доверители за вкупен износ од 1.630.185.013,00 денари, меѓу кои поголеми износи на доверителите: У од Њујорк; З од Скопје; Д од Скопје; ММ банка од Скопје и др. доверители, чии побарувања се пријавени пред стечајниот суд во Велес.

Од извршените проверки и увид во собраната документација и стечајни предмети во Основниот суд Велес и Основниот суд Штип, од страна на надлежниот

Оддел за организиран криминал при МВР на РМ, е утврдено дека од страна на доверителите П и Р, на ден 22.08.2001 година до Основниот суд Велес, е поднесен предлог за отварање на стечајна постапка на фирмата Х од Велес, за што при истиот суд, со решение на 28.08.2001 година е отворена претходна расправа за стечај и закажано рочиште за ден 08.11.2001 година на кое присуствувал и застапникот на фирмата, адвокатот ВВ, кој на одржаната расправа го одбил барањето за отварање на стечајна постапка на фирмата Х од Велес, поради што предлагачот на донесеното решение на Судот, поднесува жалба до Апелациониот суд во Скопје.

Првопријавениот АА, како извршен директор на фирмата Х од Велес и овластениот застапник адвокатот ВВ, пред Основниот суд Велес, како месно надлежен за одлучување, поднеле барање за промена на седиште на 30.10.2001 година и истиот факт го прикриле на одржаната расправа на 08.11.2001 година при Основниот суд Велес, факт кој во понатамошната постапка има битно влијание за доведување во заблуда на доверителите.

На ден 15.11.2001 година фирмата Х од Велес, го променува своето седиште во Пробиштип, која промена е извршена во Основниот суд Штип, по што на 21.11.2001 година Одборот на директори на фирмата Х со новото седиште во Пробиштип, донесува одлука за поведување на стечајна постапка, за што на ден 08.01.2002 година до Основниот суд Штип е поднесен предлог за отварање на стечајна постапка.

На ден 19.02.2002 година пред Основниот суд Штип е поведена постапка за утврдување на стечајната постапка, а која на 13.03.2002 година е отворена и затворена поради немање на имот на должникот.

Основниот суд Штип, одлуката за отварање и затворање на стечајната постапка над должникот, ја донел врз наодот и мислењето на вештото лице ББ, кој само за еден ден извршил вештачење над фирмата Х со променетото седиште во Пробиштип, односно внел податоци во наодот од завршната сметка, која му била донесена од претставници на должникот и истиот предложил отварање и затварање на стечајната постапка поради немање на имот.

Со оглед да доверителите немале податоци, дека е извршена промена на седиштето од Велес во Штип, правната процедура ја продолжиле пред Основниот суд Велес и Апелациониот суд во Скопје.

На 07.03.2002 година од страна на Апелациониот суд Скопје е уважена жалбата од доверителот Ц од Скопје, со што постапката е вратена пред Основниот суд Велес, кој на 09.05.2002г. донесува одлука за отварање на стечајна постапка над фирмата Х со

седиште во Велес, иако претходно, Основниот суд Штип на ден 13.03.2002 година ја отворил и затворил стечајната постапка над фирмата X со седиште во Пробиштип.

Првопријавениот, направил подготвителни дејствија, со цел на денот на отварањето и затворањето на стечајната постапка, фирмата X да нема никаков движен и недвижен имот, склучил договори за уредување на меѓусебните односи со дел од доверителите и тоа: фирмите С од Панама и Т од Швајцарија.

На ден 18.06.2001 година четвртопријавениот - нотарот ГГ, составил нотарски акт, во кој спротивно на член 46 од Законот за договорна хипотека ги пречекорил овластувањата и ги повредил одредбите од Законот за договорна хипотека, префрлувајќи го целокупниот недвижен имот од фирмата X со седиште во Велес, на фирмата С од Панама.

Реализирањето на сите хипотеки на целокупниот движен и недвижен имот на должникот - фирмата X со седиште во Велес, биле со непосредна спогодба, без да се води сметка дека преку јавното наддавање би се постигнала поголема цена на движниот и недвижниот имот, а со тоа би се обештетиле поголем број на доверители.

Со наведените измамнички дејствија, извршено е повластување на доверителот С од Панама, на кого му е префрлен целокупниот недвижен имот на комбинатот - фирмата X од Велес, на штета на останатите доверители, кои се оштетени за вкупен износ од 1.635.185.013,00 денари.

Во примерот се согледува меѓународен финансиски криминал и третата и најтешката форма на извршување на делото, поради предизвиканата последица на имотна штета од големи размери, поради која правното лице паднало во стечај, каде **дејствието на извршување** на кривичното дело Оштетување или повластување доверители е од страна на одговорното лице во правното лице, кое во периодот од 2000 до 2002г. со разни измамнички дејствија ги оштетил доверителите во износ од 1.635.185.013,00 денари, помогнат со разни совети и упатства од адвокат, нотар и вешто лице. Имено, одговорното лице, презело подготвителни дејствија, помогнато со совети од адвокат, променувајќи го судски седиштето на фирмата во друг град, каде Одборот на директори донел одлука за поведувања на стечајна постапка пред друг суд, која од стечајниот судија е отворена и затворена во еден ден, поради немање имот, утврдено со вештачење и нотарски акт за префрлување целиот имот на „фантомска фирма – човек“ од Панама, привилегиран доверител на штета на останатите доверители, кој заедно со изготвувачот на финансискиот извештај на правното лице во стечај извршиле кривично дело Злоупотреба на службена положба и овластување.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на сторителот за криминално дејствување заради изигрување и оштетување на доверителите, кој во својство на одговорно лице во правното лице во текот на 2001 и првата половина на 2002 година со намера да ги изигра и оштети доверителите или да повласти дел од доверителите, знаејќи дека претходнонаведената фирма е инсолвентна, односно станала неспособна за плаќање, преку лажни трансфери и измамнички дејствија, изиграл и оштил повеќе доверители за вкупен износ од 1.630.185.013,00 денари, чии побарувања претходно се пријавени во Основен суд во Велес.

За одговорното лице во правното лице, за извршеното кривично дело Оштетувањето или повластувањето доверители, законодавецот во став 3, како потезок облик од членот 257 од Кривичниот законик, предвидел **казна** затвор од една до десет години.

8.3. Злоупотреба на службената положба и овластување во стечајната постапка

Злоупотребата на стечајната постапка е подведувана најчесто како криминал со елементи на злоупотреба на службената положба и овластување, односно постапување на службеното или одговорното лице (стечаен управник е службено лице, доверителот може да биде и одговорно лице и сл.), спротивно на обврските според кои треба да постапува законито и правилно, со намера за себе или друг да прибави некаква корист или на друг да му нанесе штета.

Криминалните однесувања со елементи на злоупотреба на службената положба и овластување, спаѓаат во класичните облици на организиран, односно економски криминал, извршувани од лица од повисоките општествени слоеви со определено својство детерминирано во законското битие на кривичното дело, на начин со кој ги пречекоруваат границите на своите овластувања при преземање на одредени активности или воопшто не ја врши својата должност при обавувањето на работите и работните задачи кои им се во надлежност.

Во првиот Кривичен законик на Република Македонија, во кривичното дело „Злоупотреба на службената положба и овластување“ е предвидена одговорност само за службените лица, но, не и за одговорните лица во правните лица, кои правни недоречености овозможуваа голем број злоупотреби, кои и до денес останаа нерасветлени, а кој пропуст е исправен со измените и дополнувањата на Кривичниот

законик од 1999 година кога е предвидена одговорност за злоупотреба на службената положба и овластување и за одговорните лица и лицата кои вршат работи од јавен интерес, за странските службени и одговорни лица, а во 2004 година е додадена и одговорноста на службените и одговорните лица ако извршат кривично дело при вршење јавни набавки или на штета на средствата на буџетот на Република Македонија, од јавните фондови или од други средства на државата.

Службеното или одговорното лице спротивно на законските обврски во извршувањето на својата службена должност, може да постапува на криминален начин кога ги пречекорува границите на своите овластувања при преземање одредени активности или воопшто не ги извршува своите работни задачи кои му се во надлежност, со основна криминална цел, стекнување со одредена корист или предизвикување материјална штета на друг субјект. Произлегува дека службеното или одговорното лице „објективно останува во границите на службената положба и овластување, но не дејствува во интерес на службата, туку настојува да го оствари сопствениот интерес или интересот на некое друго лице“.²⁶⁶

Криминалните однесувања на службеното или одговорното лице, се вршат тајно, во тесен круг, најчесто без знаење на други лица, прикривајќи ги извршените злоупотреби со продолжителни криминални однесувања со фалсификување или уништување деловни книги.

Кривичното дело „Злоупотреба на службената положба и овластување“ предвидено во член 353 од КЗ, иако не е посебно одвоено и ставено во врска со стечајот, истото е најчесто дело за кое се гонат стечајните управници.

8.3.1. Примери од практика за извршени кривични дела со злоупотреба на стечајната постапка на правното лице – трговското друштво

CASE STUDIES – МЕТОД НА СЛУЧАЈ

1. Пример за Злоупотреба на стечајна постапка од страна на стечајниот управник, со извршување на кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од КЗ, се кое остварил лична противправна имотна

²⁶⁶ Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.107.

корист на штета на фирмата во стечај.²⁶⁷ Од страна на МВР на РМ, до надлежното ОЈО е поднесена кривична пријава против лицето ММ од Скопје, стечаен управник на фирмата Х во стечај од Скопје, за сторено кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување, по член 353 став 1 и 4 од Кривичниот законик, поради постоење на основано сомневање да пријавениот во периодот од 2008 до 2011 година во својство на стечаен управник на претходнонаведеното друштво, со намера да се стекне со противправна имотна корист, пречекорувајќи ги границите на своите овластувања ја злоупотребил службената положба и овластување и противправно присвоил за себе парични средства во износ од 1.265.300,00 денари од стечајната маса на фирмата Х во стечај од Скопје.

Пријавениот ММ со намера да се стекне со противправна имотна корист, во периодот од 2008 до 2011 година од стечајната маса на фирмата Х во стечај од Скопје, подигнал на име аванс за награда, износ од 625.000,00 денари, на име трошоци за закуп на деловен простор и користење на мобилен телефон, износ од 429.300,00 денари и на име трошоци за службени патувања, износ од 211.030,00 денари, или вкупно подигнал 1.265.300,00 денари од стечајната сметка на фирмата Х во стечај од Скопје, иако знаел или требало да знае, дека е потребно одобрение од стечајниот судија за да може да ги подигне горенаведените парични средства од стечајната сметка.

Од страна на надлежниот оддел за економски криминал при МВР на РМ, извршени се оперативни проверки, извршен е увид во деловната документација на друштвото во стечај и прибавена е потребната документација, од која е утврдено дека надлежниот стечаен судија од Основен суд Скопје, со решение од 28.03.2011 година го разрешил стечајниот управник од должноста во фирмата Х во стечај од Скопје, а истовремено за нов стечаен управник го назначил лицето НН од Скопје, од кое при увидот во документацијата, било утврдено дека по основ на награда и материјални трошоци во периодот од отварањето на стечајната постапка на должникот, до денот на разрешувањето, без одобрение, односно решение на Судот, пријавениот подигнал вкупен износ од 1.265.330,00 денари во своја корист.

Врз основа на утврдените неправилности, стечајниот судија на ден 03.10.2011 година донел дополнително решение со кое го задолжил пријавениот ММ да ги врати присвоените парични средства во вкупен износ од 1.265.330,00 денари, кои ги

²⁶⁷ www.mvr.gov.mk.

подигнал од стечајната маса на претходно наведеното друштво во стечај, по основ на награди и трошоци за работење.

Пријавениот, иако бил задолжен со горенаведените судски решенија, да ги врати бесправно подигнатите парични средства од стечајната маса на фирмата X во стечај од Скопје, истиот не постапил по судските одлуки, со што ги пречекорил границите на своите овластувања и го сторил кривичното дело Злоупотреба на службената положба и овластување, пропишано во член 353 став 1 и 4 од КЗ на Р.Македонија.

Во наведениов пример за Злоупотреба на стечајна постапка од страна на стечајниот управник, со извршување на кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од КЗ, се согледуваат криминалните активности на истиот, манифестирани преку пречекорување на границите на неговите овластувања, со намера, стекнување противправна имотна корист во износ од 1.265.300,00 денари од стечајната маса на фирмата во стечај. Имено, **дејствието на извршување** на кривичното дело Злоупотреба на службената положба и овластување, од страна на стечајниот управник како службено лице во фирмата во стечај, е со пречекорување на границите на неговите овластувања, преку подигнување на парични средства во вкупен износ од 1.265.300,00 денари (аванс за награда – 625.000,00 денари, трошоци за закуп на деловен простор и користење на мобилен телефон – 429.300,00 денари и трошоци за службени патувања – 211.030,00 денари), од стечајната сметка на фирмата во стечај, без потребно одобрение од стечајниот судија.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата, односно намерата и свеста на стечајниот управник за криминално дејствување во периодот од 2008 до 2011 година, за стекнување на противправна имотна корист во вкупен износ од 1.265.300,00 денари од стечајната сметка на фирмата во стечај, заобиколувајќи ги притоа законските одредби за одобрение од стечајниот судија, оштетувајќи ја притоа фирмата во стечај за наведениот износ.

За Злоупотреба на службена положба и овластување по чл.353 ст.1 и 4 од Кривичниот законик, законодавецот предвидел **казна** затвор од шест месеци до три години.

2. Пример за Злоупотреба на стечајната постапка од страна стечајниот управник со извршување на кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од КЗ, со кое е остварена противправна имотна корист

за друг, а на штета на буџетот на Р.Македонија.²⁶⁸ Поднесена кривична пријава од страна на Центарот за сузбивање на организиран и сериозен криминал при МВР на РМ до надлежното ОЈО, против лицето АА од Скопје, поранешен стечаен управник на АД Х во стечај од Куманово, моментално на издржување казна затвор во КПУ „Идризово“ за сторено кривично дело Злоупотреба на службена положба и овластување по чл.353 ст.5 в.в. ст.1 и 3 од КЗ, како дел од случајот „Пепел“.

Имено, пријавениот во својство на стечаен управник на друштвото Х во стечај од Куманово, иако бил должен да го впаричи и наплати имотот што влегувал во стечајната маса, спротивно на Законот за стечај, во 2005 година со цел да оствари противправна имотна корист за ММ банка од Скопје, со искористување и пречекорување на службената положба и овластување како стечаен управник, паричните средства добиени од продажбата на пакет 1 на друштвото Х во стечај од Куманово, наместо во целост да ги уплати на сметка на Министерството за финансии на РМ, од истите уплатил дел на ММ банка од Скопје, со што го оштетил буџетот на Р.Македонија за износ од 14.154.730,00 денари.

Од страна на Министерството за економија, правното лице Х во стечај од Куманово, е ставено на дополнителна листа на претпријатија загубари во ФЕСАЛ 2 аранжманот (при што е утврдено дека наведеното правно лице во стечај, е презадолжено со 61% од вкупниот имот). Пријавениот стечаен управник уште на самиот почеток на отворената стечајна постапка, свесно предложил ликвидација на правното лице, на што доверителите се согласиле за да си го наплатат долгот.

Од извршените оперативни проверки и извршениот увид во стечајното досие во Основниот суд Куманово, констатирано е дека целокупниот имот на друштвото Х во стечај од Куманово е поделен на пет пакети за продажба, а со решение утврдени се вкупно 87 побарувања од доверители, од кои 85 се оспорени, како и тоа дека се воспоставени три хипотеки и едно заложно право на движен и недвижен имот на претходнонаведеното друштво во стечај.

Со продажбата на првиот пакет на правното лице У од Куманово, требало да се обезбедат побарувања од прв ред за сметка на Министерството за финансии. Со пречекорување на службените овластувања, пријавениот ја реализирал продажбата на имотот на друштвото Х во стечај од Куманово, опфатен во пакет 1 за износ од 41.648.469,00 денари со фирмата У од Куманово, иако хипотеката сеуште не била

²⁶⁸ Ибид.

активна. Пријавениот, за да ја избрише воспоставената хипотека од 1993г. за која на Министерството му е утврдено различно право, истиот уплатил износ од 14.154.730,00 денари помалку, односно средства во износ од 24.517.123,00 денари на жиро - сметката на Министерството како различен доверител, наместо 38.671.853,00 денари.

Пријавениот стечаен управник АА, писмено го известил Министерството за финансии дека согласност за бришење на хипотеката е добиено и од ММ од Скопје, во делот на хипотеката кој и припаѓа на банката.

Во прилог на истиот допис, доставена е фотокопија од изјавата на ММ банка од Скопје, за бришење на хипотеката, но за имотот за кој банката се јавува како хипотекарен доверител од прв ред, а кои не се предмет на продажба, односно не се опфатени со пакет 1, туку се дел од пакет 2, со што се гледа умислата на пријавениот да го оштети Министерството за финансии на Република Македонија.

По извршената проверка на уплатата, Министерството за финансии констатирало дека уплатениот износ не е соодветен на висината на процентот од постигнатата цена во износ од 41.648.469,00 денари, намалена за трошоците кои тој ги опеделил од 5% од цената (2.082.423,00 денари), на Министерството за финансии уплатил износ од 24.517.123,00 денари, наместо да уплати 38.671.853,00 денари, или помалку за 14.145.730,00 денари, кои средства пријавениот ги уплатил во ММ банка од Скопје и кои до денес не се вратени од банката.

Во примеров е акцентирана Злоупотреба на стечајна постапка од страна на поранешен стечаен управник, со извршување на кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 ст.1 и 3 од КЗ, кој искористувајќи ја својата службена положба, ги пречекорил границите на своето службено овластување, остварувајќи значителна противправна имотна корист за друг, а на штета на Буџетот на Р.Македонија. Имено, **дејствието на извршување** на кривичното дело Злоупотреба на службената положба и овластување од страна на стечајниот управник како службено лице во фирмата Х во стечај од Куманово, е со неговото постапување спротивно на Законот за стечај, односно, иако бил должен да го впаричи и наплати имотот што влегувал во стечајната маса, паричните средства добиени од продажбата на пакет 1 на друштвото Х во стечај од Куманово, наместо да ги уплати во целост на сметка на Министерството за финансии на РМ, од истите уплатил дел на ММ банка од Скопје, со што го оштетил буџетот на Р.Македонија за износ од 14.154.730,00 денари.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на стечајниот управник, манифестирана преку преземените криминални активности во текот на 2005

година за намерно оштетување на Министерството за финансии на Република Македонија за износ од 14.154.730,00 денари, преку продажба на пакет 1 од имот од друштвото X во стечај од Куманово, наместо имотот опфатен со пакет 2, за кој банката MM од Скопје се јавува како хипотекарен доверител од прв ред, остварувајќи притоа за истата значителна имотна корист.

За Злоупотреба на службена положба и овластување на стечајниот управник, предвидена во чл.353 ст.1 и 3 од Кривичниот законик, законодавецот предвидел **казна** затвор од една до десет години.

3. Пример за Злоупотреба на стечајна постапка од страна на стечајниот управник со извршување на кривични дела: Злоупотреба на службената положба и овластување по чл.353 ст.2 од КЗ, Даночно затајување по чл.279 ст.1 од КЗ и Фалсификување или уништување деловни книги по чл.280 ст.1 од КЗ.

Пријавениот НН, во својство на стечаен управник на фирма А во стечај од Велес, со решение од Основен суд Велес, во периодот од Септември 2004 до Февруари 2005 година потпишал девет фиктивни договори со повеќе лица застапувани од агенцијата Б од Скопје, за наводно право на користење на посебна технолошка метода, за што, од страна на фирмата А во стечај од Велес се исплатени девет фактури кон претходнонаведената агенција во вкупен износ од 10.238.131,00 денари, по што истиот извршил исплата на наведената сума на 5 лица за наводна извршена услуга, по претходносклучени договори, а на штета на наведената фирма А во стечај.

Второто кривично дело, пријавениот го сторил со исплата на плати на лица што не се вработени во фирмата А во стечај од Велес од паричниот износ од 10.238.131,00 денари, кој не го уплатил во благајна или на жиро - сметка и не направил список на работно ангажирани работници, со што не пресметал персонален данок во износ од 671.878 денари кој законски бил обврзан да го пресмета, со што го оштетил буџетот на Република Македонија.

Третото кривично дело, пријавениот НН го сторил со потпишување и заверување на 9 склучени авторски договори и добиените фактури од агенцијата Б од Скопје, кои биле со невестинита содржина, а кои по негова наредба биле книжени во книговодствената евиденција на фирмата А во стечај од Велес.

Во наведениов пример се согледува Злоупотреба на стечајна постапка од страна на стечајниот управник, со извршување на 3 кривични дела: Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 ст.1 и 2 од КЗ, Даночно затајување по чл.279 ст.1 од КЗ и Фалсификување или уништување деловни книги по чл.280 ст.1 од

КЗ. Дејствието на извршување на трите кривични дела е со преземање на криминални активности од страна на стечајниот управник, манифестирани преку потпишување на девет фиктивни договори со агенција од Скопје и исплаќање на девет фактури во вкупен износ од 10.238.131,00 денари на штета на наведената фирма А во стечај, не пресметувајќи притоа персонален данок во вкупен износ од 671.878,00 денари.

Субјективното битие на делото се согледува во умислата на стечајниот управник да ја оштети фирмата А во стечај и Буџетот на Р.Македонија, манифестирана преку преземените криминални активности во периодот од Септември 2004 до Февруари 2005 година, што се состојат од потпишување на девет фиктивни договори со агенција Б од Скопје, иако со невистинита содржина, прокнижени во книговодствана евиденција на фирмата А во стечај од Велес, исплата на девет фактури во вкупен износ од 10.238.131,00 денари, како и не пресметување персонален данок во износ од 671.878,00 денари.

За Злоупотреба на службена положба и овластување на стечајниот управник, предвидена во чл.353 ст.1 и 2 од Кривичниот законик, законодавецот предвидел **казна** затвор од шест месеци до пет години, за Даночното затајување по чл.279 ст.1 од КЗ е предвидена и затворска казна од шест месеци до пет години и парична казна, а за Фалсификување или уништување деловни книги е предвидена парична казна или казна затвор до три години.

ПЕТТИ ДЕЛ

КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1. МЕЃУИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Новите пазарни услови, апострофирани во приватизацијата, слободната конкуренција, либерализација на цените и претприемништвото, се следени и со неизбежни нови форми и облици на криминалитет.

Врз процесите на приватизација на општествениот капитал, повлекувањето на државата од стопанството и психологијата за енормно богатење, се развива една нова патологија на: отварање на „фантомски“ фирми, отварање и затварање на сметки, неводење на документација, составување на фалсификувани биланси, фактури и други документи, прекумерно задолжување без можност за плаќање на обврските итн.²⁶⁹ чија кулминација е фокусирана на злоупотреба на стечајот и водењето на стечајната постапка на правното лице во корист на стечајниот деликвент.

Стечајниот криминалитет како општествено негативна појава со која се загрозува економијата на една држава, во која масовна жртва се вработените и доверителите на претпријатијата, овозможува енормно богатење на еден мал слој од населението, криминални структури со влијателен општествен статус, т.н. финансиска и политичка олигархија, чии криминални однесувања остануваат неидентификувани, или детектирани и процесуирани со негативна судска завршница.

Овој вид на криминал, добива интензивна манифестација во транзициските процеси во поранешните социјалистички држави, станувајќи основен проблем на современото општество, пред се „поради неговата тесна поврзаност со економските и политичките активности, како и поради фактот што елементите на т.н. неправни казнени дела кои влегуваат во овој поим се поставени на мошне гранична линија со легалните активности“.²⁷⁰

²⁶⁹ Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011, стр.325.

²⁷⁰ Камбовски Владо: Кривична одговорност на правните лица, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2 - 3, Скопје, 2008, стр.319.

Криминалниот фокус на стечајните деликвенти најчесто е насочен кон приграбувањето на имотот и финансиската актива на претпријатија за незначителна вредност, со посебен акцент на изигрување на доверителите и вработените, ставајќи ја притоа „армијата на стечајни работници“ на товар на државата до нивното пензионирање и наталожувајќи го овој вид на „неконвенционален криминал“²⁷¹ неоткриен со години.

Произлегува дека во Република Македонија по осамостојувањето, поради слабото функционирање на заштитниот систем на економијата кој се заснова на контроли, без проширена дејност на заштита, има за консеквенца пренагласена репресивност, наместо превенција во која контролата е во состојба да ги открие сите криминални напади на стечајните деликвенти и да го заштити имотот на претпријатијата, интересите на доверителите и вработените.

Економско – финансискиот криминал, а во тој контекст и стечајниот криминал како негов облик, прв реагира на општествените промени, адаптирајќи ја и менувајќи ја својата физиономија и деликвентска тактика и техника, заради остварување на контрола на економските текови во новите пазарни услови.

Широкиот спектар на криминални активности во врска со стечајот и стечајните активности, наметнува потреба од голема професионалност, компетентност и мотивираност на органите надлежни за неговото откривање и сузбивање, посебно во доказната процесна постапка, особено ако се има предвид фактот за поврзаноста на стечајниот криминалитет со кршење и избегнување на законските прописи и факторот време за измена на одредби од некој законски пропис, со кои одредени незаконски активности се декриминализираат во законски активности.

Од овие причини, детектирањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет мора да претрпи коренити промени, а со тоа и промени во организацијата и методите за откривање на надлежните органи, особено во зголемување на нивната меѓуинституционална соработка.

²⁷¹ „Неконвенционалниот криминал“ е проблем на криминалот и државата, поради нарушување на традиционалната релација во која државата преку своите институционални капацитети го детектира криминалното однесување во економско - финансиската сфера, презема практични постапки за утврдување на казеното дело и неговиот сторител, применува справедлива казна санкција. За разлика од конвенционалниот криминал, т.н. „класичен криминалитет“ кај кој постои јасно и едноставно детерминирање и идентификување на елементите, „неконвенционалниот криминал“ често е трансмитиран во комплексно - економски и слични активности во кои не може бргу да се препознае, зашто неговото неправо го детерминираат елементи кои се на границата со законските активности.

Меѓуинституционалната соработка е дефинирана во законските и подзаконските акти на државата, а согласно овие акти соработката се врши и на меѓународен план со „соодветни државни органи и институции (полиците преку ИНТЕРПОЛ, финансиското разузнавање преку ЕГМОНД), но, за попрецизна соработка се склучуваат меморандуми за соработка, билатерални, регионални договори и сл.“²⁷² во кои се дефинирани правилата за соработка, комуникација и размена на информации и податоци, согласно Законот за класифицирани информации.²⁷³

Меѓуинституционалната соработка е сложен процес, поради што неопходно е начелно усогласување на законските и подзаконските акти, воспоставување на систем на размена на информации и податоци, формирање на заеднички тимови за оперативно постапување, како и заеднички анализи за конкретна криминална ситуација, размена на искуства и сл.

Во Република Македонија се прифатени препораки на меѓународни договори и конвенции, врз основа на кои се формирани и етаблирани во системот за истражување и превенција на економско – финансиски криминал, а во тој контекст и на стечајниот криминалитет, покрај Министерството за внатрешни работи, повеќе органи, тела и институции за спроведување на Кривичниот законик за детектирање и водење финансиски истраги за инкриминирани стечајни криминални поведенија, како што се: Управата за финансиска полиција и Управата за јавни приходи, кога станува збор за кривично дело Даночно затајување, со примена на одредбите од Законот за кривична постапка, преку кој се спроведуваат законите, а кои ќе бидат елаборирани во натамошниот дел. Тоа се таканаречените во светот – low enforcement agencies.

1. Јавно обвинителство. Основното право и должност на Јавното обвинителство е да ја врши функцијата на кривично гонење.²⁷⁴ Со новиот Закон за кривична постапка и Законот за Јавно обвинителство,²⁷⁵ Јавниот обвинител како „dominus litis“²⁷⁶ ја има централната улога во претходната постапка (предистражната и истражната), на организација и координација на надлежните органи и институции, во расветлувањето и докажувањето на стечајни казнени дела, со ангажирање на

²⁷² Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.88.

²⁷³ Службен весник на РМ бр.9 / 2004 и 113 / 07.

²⁷⁴ Трпковски Драган: Јавното обвинителство и функцијата на кривично гонење, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1 - 2, Југореклам, Скопје, 2000, стр.156.

²⁷⁵ Службен весник на Република Македонија бр.150 / 07.

²⁷⁶ Костиќ Станко: Основи криминалистичке оперативе, први део, друго изменено и допуњено издание, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1982, стр.42.

професионални и стручни лица, со што се зацврстува неговата улога во „борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност“.²⁷⁷

Во предметите за кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност, а во тој контекст и на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, Јавниот обвинител има права и должности да:

- ги насочува дејствијата на органите надлежни за откривање и пријавување на кривичните дела и нивните сторители,
- предлага или да издава наредба за преземање на посебни истражни мерки,
- донесува наредба и да спроведува истражна постапка,
- пронаоѓа, предлага и да обезбедува докази,
- предлага привремени мерки заради обезбедување на имот или предмети прибавени со кривично дело или заради извршување на мерката конфискација,
- одлучува за одлагање на кривично гонење,
- предлага издавање на казнен налог,
- преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вина,
- поднесува и застапува обвиненија пред надлежен суд,
- поднесува жалби против судски одлуки, одлучува по жалби на оштетен во постапката и
- презема и други дејствија утврдени со закон.²⁷⁸

Новиот ЗКП предвидува формирање на истражни центри за подрачјето на едно или повеќе јавни обвинителства, од редовите на правосудната полиција, по претходно мислење на министерот за внатрешни работи, министерот за правда и министерот за финансии.

Во остварувањето на функцијата на гонење на сторители на кривични дела, јавниот обвинител ги има овластувањата што ги имаат Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури за откривање на стечајни кривични дела и нивните сторители и прибирање на материјални докази заради кривично гонење на сторителите на стечаен криминалитет, поради што ги има на располагање овластените

²⁷⁷ Прирачник за Закон за кривична постапка, МВР на РМ, Центар за обука, ОСЦЕ, Скопје, Јануари 2012 година, стр.14.

²⁷⁸ Член 39 став 2 т.1 - 12, од Законот за кривична постапка, Службен весник на Р.Македонија бр.150 од 18.11.2010 година.

полициски службеници во МВР, Финансиската полиција и Царинската управа, ги раководи и координира заедничките дејствија.

Државните органи, органите на единиците на локална самоуправа, правните и физичките лица што вршат јавни овластувања, се должни на јавниот обвинител да му достават документи, списи, предмети и известувања, потребни за преземање дејствија од негова надлежност.

Во јавните обвинителства во кои се формирани специјализирани одделенија за следење и откривање на криминалитет и во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се вработуваат определен број на стручни лица како јавнообвинителски истражители.²⁷⁹

Новиот Закон за кривична постапка, овозможува независност на јавниот обвинител како самостоен орган, кој компетентно, активно и непристрасно раководи со двете фази на претходната постапка (полициската и обвинителската истрага), управувајќи ја правосудната полиција, формирана од припадници на криминалистичка полиција, финансова полиција и царинска управа, „кој во името и интересот на граѓанинот и општеството (државата), го врши гонењето на кривичните дела и сторителите“.²⁸⁰

Со одредбите во новиот Закон за кривична постапка, се засилува и зајакнува позицијата на Јавното обвинителство како единствен и независен механизам во борбата против современиот криминалитет, се напушта „бирокуратската позиција на чекач, обезбедувајќи истовремено, ефикасна, квалитетна и законита кривично – правна заштита на државата, со владеење на законот како насушна потреба во интерес на граѓанинот и општеството“.²⁸¹

Со одредбите од Законот за јавно обвинителство, како активен учесник во предистражната постапка, Јавното обвинителство добива определени откривачки овластувања и координирачка улога со другите органи во процесот на расветлување на криминалните ситуации во врска со отварањето на стечајот и водењето на стечајната постапка на правното лице, остварувајќи ги притоа своите функции со целосна поддршка и помош од МВР, Царинска управа, Финансиска полиција, Управа за јавни

²⁷⁹ Извор: <http://www.fb.uklo.edu.mk/ProfDok/Поим> и појавни облици на Економско – финансиски криминал.doc. i <http://www.scribd.com/doc/71021829/Поим-и-појавни-облици-на-Економско-финансиски-криминал>, стр.10.

²⁸⁰ Трпковски Драган: Јавното обвинителство и функцијата на кривично гонење, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1 - 2, Југореклам, Скопје, 2000, стр.156.

²⁸¹ Ибид, стр.170.

приходи и др. кои без можната меѓусебна соработка би биле беспомошни и неефикасни.

Финансиската полиција како еден од трите столба на правосудната полиција, согласно Законот за кривична постапка, се грижи за доследна примена на законската легислатива, особено при откривањето и гонењето на сложени појавни форми на организиран финансиски криминал во Република Македонија, манифестирани преку различни кривични дела од оваа област, со посебен акцент во дисертацијата на предизвикување лажни стечаи и кривични дела поврзани со стечајот, како што се: злоупотреба на службената положба и овластување, даночно затајување, а во одредени случаи перење пари и други приноси од казниво дело.

Во членот 7 од Законот за финансиска полиција е регулирано спроведувањето на истражни дејствија од страна на Финансиската полиција, по барање на Јавниот обвинител, Министерството за финансии, Министерството за внатрешни работи, Управата за јавни приходи, Царинската управа и Дирекцијата за спречување на перење пари, како и преземањето дејствија по пријави и информации на други органи и лица, во случаи кога постои основано сомнение за сторено кривично дело.

Јавниот обвинител ја спроведува и истражната постапка, во која на располагање ја има правосудната полиција, собирајќи ги притоа сите докази и податоци што му се потребни за одлучување за поднесување обвинение или откажување од кривичното гонење, како и изведување на докази за кои постои опасност од нивно неизведување на главната расправа или нивното изведување би било сврзано со тешкотии. Јавниот обвинител во текот на истражната постапка има должност да собира докази кои одат на товар на стечајниот деликвент, но и докази кои се во негов прилог.

Новата улога на Јавното обвинителство, согласно законските промени во Законот за кривична постапка, е во насока на негова независност како орган, кој компетентно, активно и непристрасно ќе ја раководи предистражната и истражната постапка, согласно неговите овластувања за раководење со овластени службени лица, како и идентичните овластувањата на полицијата и другите безбедносни органи што ги има за спроведување на кривичниот законик.

2. Министерство за внатрешни работи. Како најстар и перманентен орган на државна управа во борба против стечајниот криминалитет, во последниве години во истото се направени организациони и функционални реформи, заради успешно спротивставување на појавните облици и форми на економско – финансиски криминал,

а во тие рамки и на стечајниот криминалитет, со кој се нанесуваат огромни штети на доверителите, вработените и државата.

Како и другите државни органи и институции надлежни за детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет, Министерството за внатрешни работи е дел од системот на кривично – правна заштита на државата, како „најистурен и најоперативен дел на тој систем“²⁸² кое преку своите оперативни работници ја покрива целата територија на државата, доаѓајќи притоа до сознанија за лица или криминални структури за кои постојат општи или основи на сомненија за сторени кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки, најчесто како пријави (извори на сознанија)²⁸³ од: ошетените (доверители, вработени и други стеикхолдери на трговското друштво), пријава од инспекциски служби, анонимни и псевдонимни пријави и др.

Полициската постапка, позната како предистражна постапка е најсодржајна во преземањето на планирани оперативно – тактички и технички мерки и дејствија за детектирање на стечајниот криминалитет и неговите сторители, расветлување и разјаснување на секој криминален случај поврзан со стечајот и со стечајните постапки, обезбедување на доказниот материјал, како и превенцијата, која е најсилна по секој завршен криминален случај со правосилна судска пресуда.

Добро организираниот и координиран пристап на превентивен и репресивен план е резултат на адекватна криминалистичка стратегија, која во понатамошното постапување обезбедува ефикасно планирање на криминалистичко - разузнавачката дејност и примена на комплексни оперативно – тактички средства и методи, со фундаментална цел, откривање, попречување и сузбивање на криминалот пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка.

Консеквентно на претходното, произлегува дека криминалистичката стратегија е целосен, сеопфатен пристап на криминалистичката полиција во сузбивање на пооделни видови на криминалитет, преку унапредување на своето работење, кое е насочено кон:

1. оптимизирање и унапредување на користењето на сопствените ресурси и потенцијали;
2. развој на стратешко партнерство со други;

²⁸² Перик Владо: Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности, РО „Информатор“, Загреб, 1987, стр.66.

²⁸³ Алексиќ Живојин: Криминалистика, трече изменено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1985, стр.56 - 57.

3. стратешко делување на поедините учесници од значење за остварување на стратешките цели во сузбивањето на криминалитетот и
4. воочување, искористување, уважување и делување на воочените специфичности и тенденции во оквирот на криминалното милје, или социјалниот контекст.²⁸⁴

Суштината на криминалистичката стратегија за детектирање, расветлување и сузбивање на стечајни кривични дела е нејзино подигнување над тактичката обработка на секој поделен случај, како и нејзино насочување кон создавање и примена на комплексни оперативно – тактички мерки во сузбивањето на стечајниот криминалитет.

Криминалистичката стратегија врши оперативно спречување на криминалитетот преку мноштво поврзани акции, кои плански се преземаат во рамките на криминалистичко – спознајниот хеуристички процес во сите негови стадиуми, со интенција целосно спречување на стечајниот криминалитет.

Криминалистичката стратегија нужно мора да се вклопува во криминалната политика, бидејќи претставува „операционализација на одредени мерки, кои криминалната политика ги има во својата програма, а кои се однесуваат на криминалистичките методи“.²⁸⁵ Со посредство на криминалистичката стратегија и криминалистичките методи, криминалната политика ги постигнува своите ефекти, кои најчесто се превентивни, а во одредени ситуации се поврзани со реализација и ефикасно откривање на кривични дела или нивните сторители.

Спречувањето, откривањето и докажувањето на стечајните кривични дела е тешка, одговорна и сложена работа, која бара стручност, искуство и знаење во примената на адекватни криминалистички методи од страна на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури надлежни за наведената проблематика, особено во „примената на начелото на законитост и принципот на правичност“²⁸⁶ со кои се обезбедува егалитарен третман на сите сторители на стечајни инкриминации, независно од општествен статус и политичка моќ, со што ќе се

²⁸⁴ Симоновиќ Бранислав: Стратешки пристап криминалистичке полиције у контроли криминала, Криминалистичко форензичка истраживања, Волумен 4, Број 1, Октобар 2011, стр.27 - 41, извор: http://iak-bl.com/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=34.

²⁸⁵ Maslesa Ramo: Kriminalisticka strategija, Fakultet kriminalistickih nauka, Sarajevo / Pristina 2006, FSK / S -16 / 06, str.46.

²⁸⁶ Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.132.

овозвозможи и поголем степен на ефикасност во сузбивањето на постојните облици на стечајниот криминалитет.

Министерството согласно одредбите во Законот за кривична постапка, Законот за внатрешни работи и Законот за полиција, кога постојат основи на сомнение дека е извршено кривично дело кое се гони по службена должност, ги презема потребните мерки и дејствија за пронаоѓање на сторителот на кривичното дело, како и обезбедување на материјалните докази од кои е условена ефикасноста на кривичната постапка.

Во нашиот правен систем нема посебни органи и институции, чија исклучива надлежност би била борба против стечајниот криминалитет, туку спротивставувањето на постојните облици на криминал во врска со стечајот и стечајните постапки е ставено во надлежност на постојните органи, а во тие рамки на централно ниво и на Одделот за организиран и сериозен криминал при МВР, со специјализирани одделенија за одделни видови криминални однесувања, кој соработува и постапува по наредбите и насоките на надлежниот јавен обвинител или обвинителот за гонење на организиран криминал и корупција.

Во Одделот за организиран и сериозен криминал формиран е посебен Сектор за финансиски криминал со посебни Одделенија за економски криминал, за перење пари и корупција и за компјутерски криминал, во кој потребно е вработените оперативни - полициски службеници да имаат солидни познавања на економско – финасиската сфера, на криминолошките, криминалистичките и кривично – правните карактеристики на економско – финансиските инкриминации, а во тој контекст и стечајните инкриминации како предмет на проучување во докторската дисертација, како и организациски и координирачки капацитет во соработката со Секторот за специјални истражни мерки и Секторот за криминалистичко разузнавање и анализа.

Организационите единици за специјални истражни мерки, се активираат тогаш „кога на друг начин не е возможно да се обезбедат докази за сторени кривични дела или примена на мерките за целосно расветлување на криминалниот случај, ако се исполнети условите за преземање на мерките предвидени согласно Законот за кривична постапка“.²⁸⁷

Министерството за внатрешни работи е надлежно за сите кривични дела што се гонат по службена должност, но во криминалните ситуации кога не е во состојба да ги

²⁸⁷ Глава XIX, Посебни истражни мерки, член 252 став 1 од Законот за кривична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.150 / 2010.

обезбеди сите докази, особено за економско – финансиски кривични дела каде дел од доказниот материјал е во судовите (водење на стечајни постапки), тогаш постапува согласно одредбите од Законот за кривична постапка (чл.142 ст.12), според кои, делумно обезбедениот доказен материјал за криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, со посебен извештај му го доставува на јавниот обвинител во негова понатамошна надлежност и одлучување.

3. Управа за јавни приходи. Како индиректен орган на државна управа или инспекциска служба во состав на Министерството за финансии, согласно Законот за Управата за јавни приходи,²⁸⁸ истата во предистражната постапка, постапува исто како и МВР, со исклучива надлежност за откривање на даночни кривични дела и нивни сторители, во конкретниов случај поврзани со криминални случаи пред стечајот и по отварањето на стечајната постапка, со посебно тежиште на откривање и сузбивање на незаконската евазија на ДДВ, како најзначајна даночна форма. УЈП во истражната постапка има помошна улога, посебно во делот на утврдување на деловната финансиска документација на пресметан и уплатен данок, утврдување на фиктивна документација и проверка со споредување на деловната документација од претпријатијата, пронајдена при вршење на увид, преглед и претрес на деловни простории, како и споредување на сомнителната деловна документација со поднесените даночни биланси, заради утврдување нивната фиктивност и детектирање на криминалот со елементи на даночно затајување и перење пари, поврзан со стечајот.

Управата за јавни приходи во постапката на стечај, најчесто се јавува како еден од поголемите доверители на правното лице по основ ненаплатени даноци, поради што, истата како и другите доверители може да поднесе барање до надлежен суд за поведување и отварање на стечајна постапката над трговското друштво, во периодот на неговата неспособност за исплата на обврските по важечките основи за плаќање, односно во период од 45 дена од нивната стасаност, од која било сметка на должникот.

Управата за јавни приходи ги извршува управните и други стручни работи кои се однесуваат особено на:²⁸⁹

- Спроведување на законите и други прописи за даноците;
- Регистрација на даночните обврзници со доделување на единствен даночен број и водење единствен регистар на даночните обврзници;

²⁸⁸ Службен весник на Република Македонија бр.81 / 05.

²⁸⁹ Прилагодено според Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.117 - 118.

- Примање на даночни пријави и внесување на даночните побарувања во даночната евиденција;
- Утврдување на даноците во согласност со закон;
- Инспекциски надзор во согласност со закон;
- Наплата на даноците;
- Водење даночна евиденција;
- Враќање на повеќе или погрешно наплатен данок;
- Воведување, организирање, користење и развој на единствен даночен информативен систем;
- Следење и анализирање на даночните приходи;
- Следење и анализирање на примената на прописите за даноците и функционирањето на даночниот систем;
- Соработка со даночни органи на други држави и проучување на даночни системи;
- Следење на примената на меѓународните договори од областа на даноците;
- Давање меѓународна правна помош во даночни предмети;
- Издавање уверенија, потврди и други документи за платени даноци;
- Донесување финансиски план, програма и планови за работа;
- Донесување оперативни инструкции;
- Планирање и спроведување обуки за усовршување и оспособување на службениците;
- Давање појаснување на даночни обврзници во примена на прописите за даноците и обезбедување јавност во работата.

Соработката со надлежните органи, во главно се однесува на спречување и детектирање на даночните кривични дела, особено во соработката со полицијата, во која меѓусебно се информираат преку отстапување на податоци, информации и документација за кривични дела од областа на даночната евиденција, фалсификување или уништување на деловна документација, злоупотреба на стечајната постапка и др.

Соработката на Министерството за внатрешни работи со Управата за јавни приходи е од значителна корист, особено во стручното консултирање во делот на законските прописи и одредби кои ја регулираат материјата со даноци и придонеси, која е подложна на перманентни промени, како и во практичниот дел на извршените

финансиски контроли во правните лица над кои е отворена стечајна постапка, за кои изготвените записници во кои се констатирани одредени инкриминации, понатаму служат како доказен материјал во кривичната постапка против одговорните лице во трговските друштва над кои е отворен лажен стечај, стечај со несовесно работење, како и злоупотреба на стечајната постапка од нејзините органи и учесници.

Од претходното се согледува дека меѓуинституционалната соработка во истражувањето на стечајниот криминалитет произлегува од позитивните законски прописи во Република Македонија, според кои органите надлежни за сузбивање на економско – финансискиот криминал имаат законска обврска да ги спроведуваат законските прописи и водат постапки за детектирање, расветлување, документирање и превенирање на стечајни криминални однесувања, преку: размена на информации, изработка на заеднички анализи, заедничко планирање на оперативно – тактички мерки и средства, преземање на истражни дејствија и посебни истражни мерки, водење заеднички предистражни постапки, заедничка едукација и размена на искуства, со основна интенција, нивно зајакнување и професионализирање од институционален аспект.

Координацијата во меѓуинституционалната соработка е неопходна заради синхронизирање на службените активности, со што се избегнува „паралелизмот“ во нивното постапување, дуплирање на преземените овластувања во решавањето на ист кривично – правен настан од областа на стечајниот криминалитет, како и непостапување, преку префрлање на надлежности поради корумптивни причини и криминални однесувања.

2. КРИМИНАЛИСТИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Криминалистичките карактеристики на кривичните дела „претставуваат апстрактен научен поим и во такво својство фигурираат во криминалистичката наука“²⁹⁰ одредувајќи ја притоа специфичноста на борбата на научно - теоретски и практичен план против криминалитетот, односно „правците и основните теоретски

²⁹⁰ Белкин Р.С., Криминалистика: проблеми, тенденции, перспективи. От теории - к практике, стр.181, прилагодено според Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“- Скопје, 2002, стр.128.

поставки, како и криминалистички средства, начини и методи, на секоја посебна криминалистичка методика за откривање, докажување, разјаснување и спречување на кои било типови на кривични дела²⁹¹ со исти или слични криминалистичко - релевантни обележја.

Криминалистичките карактеристики содржат „информации за специфичните криминалистички црти на одделните кривични дела, овозможувајќи проникнување и оценување на нивната криминалистичка суштина, применувајќи притоа најдобри оптимални методи на истражување“.²⁹²

Во изминатите две децении сведоци сме на прогресивна појава на дијаметрална стратификација на населението на богати и многу сиромашни слоеви, што споредено со класните општества упатува на заклучок за социјална состојба која не е многу поразлична од тој период, поткрепена со согледувањата на денешните социјално загрозени семејства кои не се во можност да ги покријат елементарните животни трошоци.

Наспроти оваквиот социјален статус, се појавуваат поединци кои своето богатство го стекнале за кратко време преку инкриминирани дејствија, кои се консеквенца на неадекватната законска регулатива во економската област и нефункционирање на вкупниот правен систем.

Најефикасниот начин за незаконско прелевање на финансиските средства во портфолиото на поединци е стечајниот криминалитет, кој има директна инфлуенца на економско - правната стабилност на државата, ефикасноста на органите на прогон и вкупниот стандард на населението.

Стечајниот криминалитет, наречен уште и „канцелариски криминал“, во светската криминалистичка наука е следен истовремено со промените во криминалните напади насочени спрема изигрување на доверителите и нивните побарувања од должникот, особено инкриминациите со кои се предизвикува намерен и лажен стечај, како и инкриминациите во водењето на стечајната постапка со кои се ликвидира трговското друштво, заради незаконско стекнување на имот и финансиски средства.

Извршителите на стечајниот криминалитет, своите криминални напади и однесувања ги посматраат како деловна активност, поради што, во незаконското

²⁹¹ Ибид.

²⁹² Јаблоков Н.П., Криминалистика, 3 - е издание, преработанно и дополнено, Московскиј државен универзитет имени М.В.Ломоносова, Јурист, 2005, стр.77, извор: <http://www.libgen.info/view.php?id=159882>.

постапување на другите доверители, не можат да се потпрат на законската рамка и казнено – правна заштита, бидејќи секоја нивна реакција привлекува внимание на органите на прогон, а со тоа и создавање услови и можности за нивно разоткривање, документирање и подведување на законски санкции.

Стечајниот криминалитет е осетлив на ризици, поради што неговите извршители во своите софистицирани проценки, честопати применуваат „корумптивни методи“ спрема подобните деловни структури, заради прибирање на точни информации за нивната изложеност пред казнените одредби на легислативата, особено во испитувањето на степенот на одговорност на органите на прогон.

Од друга страна, т.н., „стечајна мафија“ потпомогната од влијателни политички центри на моќ, располага со големи финансиски средства, кои честопати ги доведуваат во искушение и финансиска ранливост органите надлежни за откривање, спречување, докажување и превенирање на овој софистициран криминал, преку нивно поткупување, односно инкриминирани дејствија во кои „нема жртва“ и за кои постои многу мала веројатност за нивно разоткривање и изведување на сторителите пред лицето на правдата.

Во Република Македонија, најдоминантна форма е организираниот финансиски криминал, чие што поле на делување најмногу го опфаќаат:²⁹³

- кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството;
- кривични дела од областа на корупцијата (кривични дела против службената должност) и
- определени кривични дела против имотот: лажен стечај, предизвикување стечај со несовесно работење, злоупотреба на стечајната постапка, оштетување или повластување на доверители, осигурителни измами, компјутерски измами и др.

Зоната на интерес е третата група на криминални однесувања и напади на имотот, посебно стечајните инкриминации од институционален тип, извршени во колаборација на високи државно - политички функционери со сопственици, директори на трговски друштва и др. потпомогнати од книговодители, финансиски ревизори, финансиски полицајци и даночни инспектори, кои се појавуваат во улога на инструменти во неговото извршување, уживајќи ја притоа „заштитата од законот“.

²⁹³ Лабовиќ Миодраг, Николовски Марјан: Организиран криминал и корупција, Скопје, 2010.

Појавните облици на криминалитет со елементи на организираност и странска инфлуенца, во Република Македонија се почувствувани и манифестирани во периодот на нејзиното осамостојување и промена на општественото уредување, особено со промената на сопственичката структура на капиталот, т.е. трансформацијата на општествениот капитал во приватен, влезот на странските инвестиции, како и прогресијата на колаборација и соработка на домашните трговски друштва со странски компании.

Од друга страна македонското кривично законодавство, во првиот Кривичен законик од 1996 година ги немаше предвидено казнените одредби со кои се инкриминираше криминалното однесувања на странски службени и одговорни лица, а кое се исправи со неговите измени и дополнувања во 1999 година.²⁹⁴

Плурализмот на сопственички односи доведе до проширување на кругот на економски субјекти, а со тоа и на лицата кои во економските и неекономските дејности се јавуваат во својство на одговорни лица, а со само тоа и како сторители на економски казнени дела, кои во дисертацијата се акцентирани на извршителите на стечајните казнени дела. Новото значење на изразот одговорно лице, овозможи казнено – правна заштита на сите облици на сопственост вклучени во економскиот систем, а со тоа и негово детерминирање како „сопственик на претпријатие или друга организација или како лице во претпријатие, установа или друга организација, на кое, со оглед на функцијата, му се доверени вложени средства, овластувања, управување со имотот, производство или вршење надзор“.²⁹⁵ Во овој контекст е и третирање на службеното лице како одговорно лице кога се во прашање кривични дела кај кои како извршител е означено одговорното лице, а не се предвидени во главата на казнени дела против службената должност.²⁹⁶

Деликвентската тактика и техника на сторителите на стечајниот криминалитет, како и специфичната сфера на нивните криминални напади и дејствувања против имотот, се фундамент за дистинкционирање и диференцирање на секоја одделна стечајна криминална групација, како и криминалистичка база, која понатаму ги дава правците и насоките на криминалистичко – оперативното дејствување на планот на откривање, расветлување, докажување, спречување и сузбивање на ова општествено зло.

²⁹⁴ Член 353 став 4 од Кривичниот законик, Службен весник на Република Македонија бр.80 / 99.

²⁹⁵ Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.61.

²⁹⁶ Ибид.

Начинот на извршување на кривични дела, се јавува како една од основните криминалистички категории, чие познавање и изучување претставува камен – темелник за изградување криминалистички методики за откривање, докажување, разјаснување и превенирање разни видови кривични дела.²⁹⁷

Според проф.Цуклески, начините на извршување на кривични дела ги опфаќаат следните елементи:

- општа и посебна условеност – фактори кои создаваат услови за постоење на деликтите како појава;
- степен на повторувања;
- траги кои ги остава кривичното дело;
- методи и начини на прикривање на кривично дело;
- средства на извршување;
- време на извршување;
- објект на напад;
- својства на сторителот;
- методите, средствата и основните правци на откривање, докажување и спречување.²⁹⁸

Детерминирањето на криминалистичките карактеристики на стечајниот криминалитет е преку нивното разработување во оваа глава во пооделни наслови и тоа:

- Начини на извршување на стечајниот криминалитет - *Modus operandi*;
- Средства на извршување на стечајниот криминалитет – *Instrumentum operandi*;
- Место и простор на извршување на стечаен криминалитет – *Locus i Radius operandi*;
- Време на извршување на стечајниот криминалитет – *Tempus operandi*;
- Криминална ситуација со стечајни кривични дела;
- Полициските извиди во предистражната постапка во откривањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет;
- Криминалистичко – оперативна дејност во предистражната постапка за истражување на стечајниот криминалитет;
- Профилирање и проучување на личноста на стечајните деликвенти;

²⁹⁷ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.27.

²⁹⁸ Цуклески Гоце, Даночно затајување, Скопје, 1998, стр.49.

- Криминалистичка контрола на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки;
- Оперативно – тактички начини во истражувањето на стечајниот криминалитет;
- Криминалистичка обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки;
- Оперативно - тактички комбинации во спроведувањето на криминалистичката обработка за детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет;
- Обезбедување материјални докази и докажување на стечајниот криминалитет;
- Најчести мерки и дејствија за обезбедување докази за стечаен криминалитет;
- Графоскопска експертиза како подврста на криминалистичките вештачења и форензика на документација;
- Форензичкото сметководство во детекциските постапки на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки;
- Финансиско – материјални вештачења на документација на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки во трговското друштво.

2.1. Начини на извршување на стечајниот криминалитет - Modus operandi

Кривичните дела во своите појавни облици се манифестираат преку типичните начини на извршување, кои означуваат „систем на постапки и дејствија на деликвентот во практичното реализирање на криминалната замисла“²⁹⁹ манифестирани преку извршувањето на кривичното дело и преземените дејствија за прикривање на криминалното однесување (уништување на вистинските и создавање на нови – вештачки траги), со фундаментална цел, насочување на криминалистичкиот – спознаен процес во погрешен правец, заради остварување на криминалната интенција за стекнување на противправна имотна корист.

²⁹⁹ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.130.

Начинот на извршувањето на кривично дело – **modus operandi** како значаен криминалистички поим, „во себе ги носи и ги условува закономерностите на настанувањето на оперативните и доказни информации и како таков е елемент на криминалистичките карактеристики кој е нужен да би дошло воопшто до осуда или екскулпирање“.³⁰⁰

Произлегува дека начинот на извршување на кривични дела, во дисертацијата фокусиран на стечајните кривични дела е еден од најзначајните елементи на системот на криминалистички карактеристики во поставувањето на криминалистичките верзии, со решавачка релевантност за криминалистичката методика во детектирањето, расветлувањето, документирањето и превенирањето на стечајниот криминалитет.

Цврстата организираност, користењето на соодветната позиција, моќта, професионалната стручност и способност, искористени во функција на криминалното дејствување, зависи пред се од сферата, областа на криминалниот напад со кој се нанесуваат штети, пред се на државата, а потоа и на граѓаните.³⁰¹

Секоја држава низ своите уставно – правни механизми, настојува степенот на стечајниот криминалитет да го сведе на минимум, кој претставува опасност за економскиот развој и општествените текови.

Modus operandi на стечајниот криминалитет најчесто и по правило е скриен од „фокусот на јавноста“ конвертирајќи го својот личен интерес во противправно стекнување на имотна и финансиска корист, изигрувајќи ги директно доверителите на трговското друштво, а индиректно државата и нејзините граѓани, односно институциите и законските прописи.

Начинот на криминалното дејствување на сторителите на стечајни кривични дела има сопствени карактеристики кои произлегуваат од нивната организираност, стечајната деликвентска тактика и техника, која е во корелација со нивната професионалност, стручност и способност, статусната положба во општеството, моќта, објектот на криминален напад и др.

Најчест „модус операнди“ во стечајниот криминалитет се: непочитување на законски прописи, корупција на високи државни функционери, судии, адвокати,

³⁰⁰ Vodinelic V., Sto je predmet prometne kriminalistike?, Prirucnik, 2 / 1989, str.126, prilagodeno spored Metodija Angeleski, Ibid.

³⁰¹ Николоска Светлана, Цуклески Гоце: Финансиска контрола, 2 циклус, Методика на истражување на економско – финансиски криминал, Факултет за безбедност, Скопје, стр.94.

Извор: <http://www.fb.uklo.edu.mk/Nikoloska/MEFK%20vtor%20ciklus.pdf/>

префрлање на незаслужена имотна корист и провизии на тајни сметки во странски банки и др.

Стечајниот криминалитет на „белите јаки“³⁰² како посебен специфичен облик на криминално однесување, има определени карактеристики по кои се разликува и кои го определуваат неговото издвојување и посебно проучување, кој ја задржува способноста за прилагодување на новите општествено – економски односи и позитивните прописи кои го инкриминираат деликтното однесување од оваа област.

Сторителите на стечајни кривични дела битно се разликуваат од сторителите на класични кривични дела, поради постоење на одредени својства кои ги поседуваат во определен временски период и се наоѓаат во ситуација да ги извршуваат инкриминациите поврзани со стечајот и стечајната постапка.

Стечајните криминалци солидно ги познаваат законските прописи кои ја регулираат сферата на нивното професионално работење, насочувајќи го својот модус операнди до маргините на дозволеното однесување, користејќи ги законските недоречености и правни празнини, како и честите измени и дополнувања на законските прописи кои ја регулираат стечајната проблематика.

За разлика од кривичните дела од областа на класичниот криминалитет кои видно се манифестираат непосредно по нивното извршување,³⁰³ кај стечајните казнени дела во времето на извршувањето не се познати видот на казненото дело и неговиот сторител, бидејќи делото во фазата на извршување вешто се прикрива и консеквенцата, односно последицата од истото веднаш не се манифестира.

Стечајните казнени дела пред отварањето на стечајот ги извршува одговорното лица во правното лице, најчесто во комбинација со другите членови на органот на управување, кој може да биде едностепен или двостепен систем на управување, а во стечајната постапка, како извршители се јавуваат органите на стечајната постапка (одбор на доверители, негови членови, стечаен управник, стечаен судија и др.), а со најновите законски измени е предвидена одговорност и за правните лица во стечај.

Со извршувањето на стечајните кривични дела се нарушуваат економските односи, се намалува економската моќ, се намалува општествениот производ, доаѓа до непочитување на законската легислатива, се зголемува финансиската недисциплина и сл. а сето тоа за консеквенција има неосновано богатење на еден мал слој на луѓе.

³⁰² Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, 2 - ри Август С - Штип, 2009, стр.86.

³⁰³ Цуклески Гоце: Планирање и проверување на криминалистичките верзии кај економските деликти, Годишник на Факултетот за безбедност - Скопје, 2010, стр.178.

Стечајниот криминалитет карактеристичен за транзициските држави, се манифестира со појава на стечајни криминални групи, кои во своето криминално однесување и постапување заради остварување на однапред детерминирани криминални цели и задачи, ја користат инфлуенцата врз одредени политички и економски структури, особено врз одредени групи од јавната администрација, судството, полицијата и медиумите.

Криминалот пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, е препознатлив по многуте статусни промени на фирмите, основања, поделби – раздружувања и ликвидации на приватните фирми во земјата и странство, кумулирајќи најразлични дејности во фирми на блиски соработници, за кои е очигледно дека се во сопственост на „таткото“ на фамилијата.³⁰⁴

Стечајниот криминалитет на „белите јаки“ има низа на одделни поврзани криминални однесувања, почнувајќи од подготвителните дејствија на организирање на криминалната активност, до нејзино реализирање, заштитувајќи ги притоа сите криминални фази од можно откривање и попречување од органите надлежни за нивно спротивставување и сузбивање.

Сторителите на стечајниот криминалитет поврзувајќи се со помоќните од нив во државната и партиската хиерархија, преземаат криминални активности насочени кон злоупотреба на нивната положба и функција, кои со текот на времето ги акцептираат како нормално деловно работење, со основна криминална интенција, присвојување на општествен имот и богатење на противзаконит начин.

На овој начин, стечајните криминални групи поврзувајќи се со владеечките структури преку нивните бројни институции, ги легализираат стечајните инкриминации, преку изостанување на институционални постапки за откривање, докажување, сузбивање и санкционирање на криминалните однесувања и активности.³⁰⁵

Modus operandi на стечајните кривични дела е диверзифициран, поаѓајќи од привидно продавање на имот или негов дел, со префлање на средства на други сметки или отстапување без надоместок, со отуѓување со несразмерна ниска вредност, со склучување лажни спогодби за долг или признавање невестинити побарувања, со прикривање, уништување, преправање или водење на деловни книги од кои не може да

³⁰⁴ Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, 2 - ри Август С - Штип, 2009, стр.86.

³⁰⁵ Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.69.

се утврди вистинската имотна состојба на должникот, со основна цел, избегнување на плаќање на достасани обврски спрема доверителите.

Во овој контекст се и начините на извршување на стечајниот криминалитет во несолвентна состојба на должникот, со неразумно трошење и отуѓување предмети и права за несразмерна ниска цена, со прекумерно задолжување, со преземање на несразмерни обврски, склучување или обновување на договори со лица неспособни за плаќање, со пропуштање да се оствари побарување, со пријавување на лажно побарување, или побарување по лажен исплатен ред, за остварување на незаконско право, како и ставање на поповолна положба на доверител во однос на останатите, од страна на одговорното лице во правното лице, преку признавање на неvistинитото побарување, составување лажен договор или други измамнички дејствија.

Главните начини на извршување на стечајниот криминалитет се насочени кон непочитување на Законот за стечај, преку создавање на прилики за перманентно вршење на стечајни казнени дела, со фундаментална доминантна цел, создавање на енормен профит и незаконско материјално богатство.

Се согледува дека овој вид на криминалитет го сочинуваат сите стечајни инкриминации (сторувања или несторувања), со кои директно се напаѓа имотот на доверителите, а индиректно економските односи и економскиот систем на Република Македонија.

2.2. Средства на извршување на стечајниот криминалитет – *Instrumentum operandi*

Instrumentum operandi, односно средствата на извршување на криминалот пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, се поврзани со неговиот **modus operandi**, односно начинот на извршување, кој ги детерминира средствата со кои се извршува стечајниот криминалитет, кои најчесто се документи изготвени од страна на органите на управување во друштвото, како и од органите на стечајната постапка спротивно на законските прописи, заради внесување на податоци и документација со неvistинита содржина, со кои се изигруваат и оштетуваат вработените и доверителите.

Криминалот поврзан со стечајот на трговските друштва, се јавува во два облика:³⁰⁶

- Стечаен „криминалитет на белите јаки“ и
- Стечаен криминалитет сочинет од најтешките криминални дејствија на организираниот криминалитет.

Првиот облик на стечаен „криминалитет на белите јаки“ е препознатлив по неговиот начин на извршување, односно *modus operandi*, кој се согледува во многубројните статусни промени на трговските друштва во поглед на нивното основање, поделби, спојувања, мерцери, ликвидации во земјата и странство, од што произлегуваат средствата на извршување, кои најчесто се разновидни документи со неvistинитата содржина за кои се користат службени печати, штембили, потписи, со кои се врши привидно продавање на имот или негов дел, се врши негово отуѓување со несразмерна ниска вредност, се склучуваат лажни спогодби за долг или признавање неvistинити побарувања, се прикрива, уништува, преправа деловна документација, заради оневозможување на доверителите и стечајните органи за утврдување на вистинската имотна состојба на должникот, а сето тоа со основна цел и намера, избегнување на достасаните обврски и изигрување на доверителите со разни измамнички дејствија преземени од должникот.

Во текот на стечајната постапка, чести се појавите на неуредно водење на документацијата во трговското друштво, а постојат случаи во време на отварање на стечај да исчезне или да биде уништена целата документација.³⁰⁷

Вториот облик на стечаен криминалитет сочинет од најтешките криминални дејствија на организираниот криминалитет е „криминална резултанта од спрегата меѓу криминалното нарко – шверцерско - кријумчарско подземје од една страна и дел од државните субјекти на приватизацијата“³⁰⁸ кои во средствата на извршување, најчесто изготвуваат деловна документација со неvistинитата содржина, за кои се користат, службени печати, штембили, фалсификувани потписи, која се употребува во правниот сообраќај заради присвојување на незаконски имот и остварување на енормно богатство.

³⁰⁶ Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, 2 - ри Август С - Штип, 2009, стр.86.

³⁰⁷ Ристова Милка: Кривична одговорност за предизвикување стечај, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1 - 2, „Југореклам“, Скопје, 2000, стр.107.

³⁰⁸ Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, 2 - ри Август С - Штип, 2009, стр.86.

Продорот на информациската технологија во сите сегменти на човечкото живеење и работење, придонесе за унапредување и компјутеризирање на економскиот систем и правниот поредок на Република Македонија, а со тоа доведе до појава на ново средство на извршување на криминал во врска со стечајот и стечајните постапки, односно компјутерот, кој како *instrumentum operandi* е користен од страна на органите на управување во друштвото, како и од органите на стечајната постапка, заради внесување на податоци и документација со неvistинита содржина, со кои се изигруваат доверителите, заради стекнување на противправна имотна корист.

Компјутерот се јавува во улога на средство на извршување на стечајниот криминал, од страна на оние лица кои во правното лице имаат овластувања да внесуваат податоци и документација во електронска форма, кои поседуваат голема техничка интелигенција, со која го извршуваат криминалното однесување кое тешко се открива и докажува.

„Компјутерската техника овозможува вршење на криминална активност на големи одалечености, сторителот на делото не мора да се наоѓа на местото на настанатата последица“.³⁰⁹

Работното место, односно деловната позиција што ја зазема стечајниот деликвент – криминалец од навика, во економското работење на трговското друштво претставува специфичен *instrumentum operandi*, што му овозможува планирање и долготрајно вршење на криминалниот напад со кој на незаконски начин се стекнува со големо материјално богатство.

Произлегува констатацијата дека работното место – деловната позиција во трговското друштво, претставува „исто како и оружјето или некое друго средство за извршување на кривично дело што го употребува професионалниот класичен деликвент“.³¹⁰

Интенцијата е идентична, со различен *instrumentum operandi* се стигнува до криминален план, кој кај класичниот криминалец е далеку поскумен во однос на стечајниот деликвент, кој како криминалец од навика располага со високо образование, професионално искуство, компетентност и потесна специјалност, кои му помагаат во извршувањето и прикривањето на стечајните казнени дела, со кои на општеството му нанесува економски загуби од огромни размери.

³⁰⁹ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.106.

³¹⁰ Ангелески Методија: Проучување на личноста на економскиот деликвент, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997, стр.101.

2.3. Место и простор на извршување на стечајниот криминалитет – *Locus i Radius operandi*

Стечајниот криминалитет во Република Македонија, со особена манифестација во периодот на транзиција и „криминалната приватизација“ на претпријатијата во општествена сопственост, во поново време, добива интернационални димензии, особено со предвидените казнени одредби за кривична одговорност на одговорни лица во странски правни лица, кои пројавуваат криминални однесувања во своето работење во трговските друштва на територија на Република Македонија.

Произлегува дека одговорните лица во странските правни лица, кои имаат преставништва или вршат економска дејност во Република Македонија, подлежат на исти казнени санкции како и домашните одговорни лица, доколку со своето работење извршат стечајни казнени дела.

Наведената инкриминираност за криминални однесувања во врска со стечајот и стечајните постапки, е консеквенца на се поголемата присутност и застапеност на странските компании, како и билатералната и мултилатералната соработка на нашата држава со другите држави на економски план, што овозможува „криминална спрега“ на домашните правни лица со други правни лица и инволвирање на странски правни лиц, во криминалните однесувања на домашните и странските извршители на стечаен криминалитет.

Местото на извршување – **Locus operandi** на секој кривично - правен настан, подразбира аргіогі познавање на криминалната ситуација инхерентна за секој вид или групација на кривични дела, која „го омеѓува оној простор што е криминалистички релевантен и во кој (и за кој) ќе се прибираат оперативни и доказни информации, кои понатаму се анализираат и компарираат со вршење мисловна и логична реконструкција на кривичниот настан на самото место на неговото случување“.³¹¹

Во конкретниов случај, местото на извршување на стечајниот криминалитет, најчесто е седиштето на правното лице во стечај или во надлежниот Основен суд за стечајната постапка на правното лице, во чиј состав е стечајниот судија кој донесува решение за отварање на стечајна постапка на правното лице и именува стечаен управник.

³¹¹ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.161 - 162.

Radius operandi – просторот на извршување на одреден кривично - правен настан, како релевантна криминалистичка категорија за криминалистичката теорија и полициската практика, е „полупречникот на извршување, а со тоа и просторните дострели на деликвентот во неговата криминална активност“.³¹²

Детерминирањето на *radius operandi* овозможува добивање сознанија за процентуална застапеност на деликвентите на едно подрачје, нивната подвижност и деликвентска тактика, како и оптовареноста на едно место со криминалитет.

Стечајниот криминалитет се карактеризира со простор и радиус на криминални однесувања во рамките на државата, не исклучувајќи ги и елементите на интернационалност, со едно или повеќе места на криминални делувања, во време во кое сторителите поседувале својства на службеност.

Криминалистичките карактеристики на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки го детерминираат неговото место и простор на извршување, односно *locus i radius operandi*, кои најчесто се поврзани со својствата, функцијата и позицијата на стечајните деликвенти, кои криминалните напади и однесувања ги извршуваат на територијата на Република Македонија, а во одредени ситуации и надвор од нејзините граници, давајќи му интернационална димензија.

Инкриминираните дејствија на стечајните деликвенти го определуваат времето и местото на извршување на стечајни казнени дела (*locus operandi*), кое во одредени ситуации може да биде поединечно место на криминално однесување и дејствување, но специфичните карактеристики на стечајниот криминалитет детерминираат повеќе места на криминални напади, кои имаат за консеквенца едно или повеќе места на настанување на последиците од криминалните активности, поврзани со времето на делување во кое сторителите поседувале службена позиција да одлучуваат и наредуваат, во согласност на нивните законски ингеренции и овластувања.

Просторот на извршување на стечајни казнени дела (*radius operandi*), најчесто е во национални рамки, секогаш е поврзан со работното место на стечајниот деликвент и неговите својства во правното лице и судот надлежен за стечајната постапка над истото, односно неговите компетенции и ингеренции за одлучување, поткрепени со адекватно законско решение.

Разјаснувањето на стечајниот криминалитет треба да се планира преку сите криминалистички карактеристики, применувајќи го методот „**case studies**“, односно

³¹² Ибид, стр.166.

преку детерминирање на својствата на вмешаните потенцијални сторители на стечајни кривични дела и планирање на дејствија на обезбедување на доказен материјал, заради интегрално расветлување на наведените криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки.

2.4. Време на извршување на стечајниот криминалитет – *Tempus operandi*

Tempus operandi, односно времето на извршување на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки е значајна криминалистичка карактеристика, бидејќи специфичноста на елементите на криминалните дејствија кои исполнуваат некои од битијата на стечајните казнени дела се условени од временскиот период во кој стечајните деликвенти, на одреден простор, извршуваат одредена функција или работни задачи, резултирани од нивното именување со решение, договор за вработување или договор за дело и се поврзани со одредено место, локација и простор. Произлегува дека стечајните инкриминации се поврзани со работното место на стечајните деликвенти, на кое во времетраењето на неговата функција, извршувајќи одредени работни задачи, презема одредени криминални дејствувања и однесувања заради стекнување на противправна имотна корист.

„Тие спаѓаат во категорија на сторители кои се јавуваат во улога на криминалци само додека се на функција и за дејствија поврзани со злоупотреба на моќта, функцијата и овластувањата“.³¹³

Tempus operandi на овие економско – финансиски инкриминации е нивна сигнификантна криминалистичка карактеристика, од причина што објективните и субјективните елементи кои го исполнуваат законското битие на стечајните кривични дела се поврзани со временскиот фактор, во кој сторителите вршат намалување или обезвреднување на имотот на должникот – трговското друштво, поради што доаѓа до оштетување на дел на доверителите, на сите доверители или ставање на некој од нив во поповолна положба во однос на другите.

Во времето на извршување на стечајните казнени дела, доаѓа до предизвикување на стечај на должникот, надвор од условите предвидени во Законот за

³¹³ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.148.

стечај, злоупотреба на постапката за присилно порамнување и стечајната постапка, остварување на права кои не припаѓаат и оштетување или повластување на некој од доверителите на должникот.

Стечајните деликвенти манифестираат криминални однесувања и криминална напади на имотот на должникот и побарувањата на доверителите, во еден подолг временски период, почнувајќи од првите криминални поведенија и активности со елементи на несовесно работење, понатаму преку криминални активности пред лажниот стечај и криминални однесувања во лажниот стечај, па се до злоупотреба на службената положба и овластувања од страна на одговорните и службените лица, чии последици настануваат по поминување на одреден временски период од извршените инкриминирани дејствија.

Сигнификантен елемент при расветлувањето на стечајните казнени дела е обезбедување на законскиот акт со кој стечајниот деликвент е именуван, вработен или договорно ангажиран на определено време во трговското друштво во кое е предизвикан стечај или е поведена стечајна постапка и компарирање со *tempus operandi*, односно времето на извршување на стечајното кривично дело, поаѓајќи во криминалистичко – оперативната дејност, од неговите подготвителни и извршителни дејствија и обезбедувањето на квалитетен доказен материјал, од кој зависи ефикасноста на кривичната постапка и подведувањето на сторителите под кривични санкции.

Истовремено со актот за именување на стечајниот деликвент, во предистражната постапка, се обезбедува и актот за неговите работни овластувања и задачи, како и актот за неговото разрешување, со кои се документира и докажува времето на извршување на стечајни казнени дела, во кое бил ангажиран на одредено работно место, функција или извршување на работни задачи.

Произлегува дека со пронаоѓањето на одреден документ со кој се докажува криминалното дејствување на стечајниот деликвент, се расветлува и времето на извршување на стечајната инкриминација, односно *tempus operandi*, во кое имал одредени должности и овластувања и извршувал одредена функција и работни задачи.

Времето на извршување на кривичното дело Предизвикување стечај со несовесно работење е лоцирано пред стечајот на правното лице, кога од страна на одговорното лице во правното лице се преземени инкриминирани дејствија со елементи на несовесно работење, најчесто поврзани со дејноста на правното лице и други криминални поведенија со елементи на фалсификување или уништување на

деловна документација, а кои криминални поведенија ја влошуваат имотно – финансиската состојба на должникот и ја зголемуваат неговата инсолвентност.

Времето на извршување на кривичното дело Лажен стечај е периодот пред стечајот на правното лице, кога извршителите преземаат криминални дејствија насочени кон отварање на стечајна постапка врз основа на лажна или фиктивна документација (фиктивни купопродажни договори, фиктивни трансакции за постоење лажни долгови, признавање невестинити побарувања и сл.), заради избегнување на обврските за плаќање спрема доверителите.

Времето на извршување на кривичното дело Оштетување или повластување на доверители е пред и во времето на стечајот, односно во преземените криминални поведенија на сторителите на стечаен криминалитет заради повластување на одредени доверители на штета на другите доверители, во време на инсолвентност и во време на отворена стечајна постапка на правното лице.

Времето на извршување на кривичното дело Злоупотреба на постапката за стечај е во периодот на отворената стечајна постапка, кога сторителот пријавува лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, за да оствари право кое не му припаѓа.

3. КРИМИНАЛНА СИТУАЦИЈА СО СТЕЧАЈНИ КРИВИЧНИ ДЕЛА

Откривачката функција како динамичен процес во кој се пронаоѓаат латентни и потенцијални информации, кои во понатамошната постапка се дешифрираат, е фокусирана на нејзините главни објекти: кривичните дела и кривичните настани.³¹⁴

Истражувањето на стечајниот криминалитет е комплексна постапка во која се детектираат и расветлуваат криминални напади и однесувања на стечајните деликвенти, нивните својства во сите фази на криминалната ситуација, како и детерминирање на сите извршени кривични дела пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

Известувањата за кривичните дела и сторителите, се „сознанија за фактите кои можат да бидат од значење за успешно водење на кривичната постапка, а до кои се

³¹⁴ Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево, стр.20, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

доаѓа со вонпроцесни (неформални) начини на прибирање³¹⁵, како и сознанијата добиени врз база на лични запазувања на оперативните полициски службеници, особено во поглед на манифестирање на енормни материјални богатства на стечајните деликвенти, сознанијата до кои се доаѓа со увид во криминалистичката евиденција, сознанијата добиени од спроведените контроли на другите инспекциски служби, сознанијата добиени со неформалниот увид во книговодствената документација на трговското друштво и др.

Во Законот за внатрешни работи, законодавецот ги детерминира задачите на полицијата во спречувањето и откривањето на кривични дела и сторители, а во Законот за кривична постапка, ја потенцира нејзината обврска за поднесување на кривични пријави за извршени кривични дела против познат или непознат сторител, кои се гонат по службена должност.

Овака детерминираната улога на полицијата, наметнува потреба од криминалистичко – оперативна дејност, во која „по правило се поаѓа од траг, фрагмент од некој факт, кој укажува на евентуална можност за постоење на основи на сомневање дека е извршено кривично дело, односно дека некој извршил кривично дело“.³¹⁶

Криминалистичките информации, кои најпрво ги добиват полициските службеници, даваат сигнали за видот на криминалната активност и сторителите, како и за „општествено штетната последица, што упатува на постоење на одреден облик на криминално однесување“.³¹⁷

Според Водинелиќ, „Криминалистичката информација во откривачкиот систем има ретроспективна (мисловна и стварна реконструкција на кривичниот настан), перспективна (планирање на предистражната и кривичната постапка) и оперативно – управувачка функција (создавање на алгоритми и преземање на оперативно – тактички и истражни дејствија)“.³¹⁸

Во стечајниот криминал, извршен од професионални сторители, кои редовното работење го користат за криминални дејствувања и однесувања, заради стекнување на противправна имотна корист, првите сигнали и основите за сомневање се добиваат од

³¹⁵ Перик Владо: Како се прикупљају и провјеравају обавештења о кривичним дјелима за која се гони по службеној дужности, Савремена администрација, Београд, 1971, стр.9.

³¹⁶ Костиќ Станко: Основи криминалистичке оперативе, први део, друго изменено и допуњено издање, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1982, стр.67.

³¹⁷ Ангелески Методија: Вовед во криминалистика, Скопје, 2007, стр.209.

³¹⁸ Водинелиќ, В., Криминалистичка тактика I, Скопје, 1995, стр.197, прилагодено според Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.227.

стечајните работници и оштетените доверители во стечајната постапка, кои понатаму се проверуваат и верифицираат преку документирање на криминалните напади насочени кон имотот на трговското друштво, подвижните предмети, имотните права и побарувањата на доверителите.

Се согледува дека за разлика од класичниот криминалитет, кај кој најпрво имаме кривично дело, по што се трага по сторителите, кај стечајниот криминалитет, најпрво добиваме криминалистичко – разузнавачки податоци и сознанија за стечајните деликвенти, за нивното богатење за краток период од именувањето на функцијата која е лимитирана со временски период, за прекумерно трошење, купувањето скапи предмети и сл. што во понатамошната криминалистичка дејност е основа за сомневање за инкриминирани дејствија поврзани со стечајот и стечајните постапки, нивно насочување, откривање и докажување на извршени стечајни казнени дела и подведување на казнени санкции на сторителите.

Разјаснувањето на стечајните казнени дела е поврзано со криминална ситуација- „збир на криминални однесувања, сторители и настанати последици, меѓусебно поврзани“³¹⁹, во која се извршени криминални настани на едно или повеќе места, чии последици се манифестираат на едно или повеќе места, нејзино документирање и докажување во „еден сложен систем, кој треба во целост да се разјасни и поткрепи со доказен материјал“.³²⁰

Криминалната ситуација, детерминирана како системска целина во која појдовна основа на истражувањето е ситуацијата на појавата на кривично дело, се состои од повеќе конституенти од: лично, социјално, географско, климатско, техничко и др. значење,³²¹ и истата им овозможува на органите за внатрешни работи „во сите оправдани случаи, на основа на важечките прописи, да применуваат одредени оперативно – технички средства и методи и овластувања“.³²²

Стечајниот криминалитет дистинкциониран од временски аспект, начин на извршување и мотивираноста на стечајните деликвенти, треба да детектира дали се

³¹⁹ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.150.

³²⁰ Николоска Светлана, Цуклески Гоце: Финансиска контрола, 2 циклус, Методика на истражување на економско – финансиски криминал, Факултет за безбедност, Скопје, стр.89.
Извор: <http://www.fb.uklo.edu.mk/Nikoloska/MEFK%20vtor%20ciklus.pdf/>

³²¹ Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево, стр.158, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

³²² Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.149.

работи за криминални напади и однесувања пред отварањето на стечајната постапка, најчесто извршени од одговорното лице во правното лице, во колаборација со други членови на органите на управување, со фундаментална интенција, оштетување на доверителите, преку обезвреднување на реалната актива на правното лице, заради предизвикување на намерен стечај и ликвидација и негово купување по пониска вредност од реалната, или пак се работи за криминални однесувања во отворената стечајната постапка, извршени од страна на стечајниот управник, стечајниот судија или стечајниот судски совет, кои преку повредување на законските прописи за водење на стечајната постапка ги изигруваат и оштетуваат доверителите и овозможуваат купување на правното лице за минимален износ.

Со примената на оперативно – тактички средства и методи, како дел од криминалистичката политика и стратегија и како „средства за прибирање на информации“³²³ се расветлува професионалната криминална активност на стечајните деликвенти и се обезбедува доказниот материјал, без оглед дали станува збор за „исправна или фалсификувана документација“.³²⁴

Криминалистичките информации се всушност, информации со кои даваме првичен одговор на некои криминалистички прашања и првична мисловна конструкција за криминална ситуација која треба да се расветлува и обезбедува доказниот материјал.³²⁵

Криминалистичките информации за криминални ситуации со стечајни кривични дела, даваат одговор на деветте златни криминалистички прашања, кои се во врска со објективната страна на стечајното казнено дело, од кои се утврдува видот на стечајното кривично дело, местото на кривично – правниот настан, начинот на подготовка, извршување и прикривање на казненото дело, како и средствата на извршување, кои најчесто се одредени документи, исправни или фалсификувани, кои се користат во правниот сообраќај. Од друга страна со релевантните криминалистички информации, поврзани со одредена криминална ситуација со стечајни кривични дела, се разјаснува субјективната страна на стечајните казнени дела, односно упатува на соучесништво, мотивот на извршување, жртвата и сторителот, односно даваат одговор на „златните“

³²³ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија, Прв приватен универзитет – ФОН, Скопје, 2007, стр.13.

³²⁴ Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.150.

³²⁵ Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.200.

криминалистички прашања: со кого, зошто, врз кого е извршено стечајното казнено дело и кој е сторителот,³²⁶ односно стечајниот деликвент.

Полициските службеници кои професионално ја обработуваат стечајната проблематика, покрај одговорите на „златните криминалистички прашања“³²⁷ мораат да одговорат и на дополнителни прашања, поврзани со криминалните однесувања на стечајните деликвенти и нивните манифестации на противправно стекнатиот имот, како и утврдување на злоупотребите на инспекциските служби надлежни за контрола на деловното работење на трговските друштва, односно нивните мотиви за прикривање на утврдената фактичка состојба, која укажува на одредени криминални дејствувања и однесувања пред отворањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка на трговското друштво.

Стечајниот криминалитет поради своите прикриени облици на извршување е класифициран во т.н. „латентен криминалитет“, особено по неговиот *modus operandi*, во кој доаѓа до интегрален израз, перфидноста, рафинираноста и професионалноста на стечајните деликвенти, кои внимателно и криминално - тактички и технички ги припремаат своите криминални напади и дејствувања, отстранувајќи ги притоа сите можни траги и докази.

Произлегува дека овие професионални стечајни деликвенти „скокот во темнината“³²⁸ го прават на начин, со кој на своето криминално однесување и дејствување му даваат привиден облик на легална или барем полулегална појава.

Од овие причини, оперативните полициски службеници кои работат на оваа проблематика, во своето криминалистичко – разузнавачко работење мораат да изградат нов стил и применуваат нови оперативно – тактички средства и методи³²⁹ и истражни дејствија, со кои поефикасно ќе ги реализираат целите на криминалистичката тактика, односно, планираните мерки и активности во откривањето, разјаснувањето и докажувањето на стечајните казнени дела и докажување на казнената одговорност на

³²⁶ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.147.

³²⁷ Поопширно во глава III, Планирање преткривичног и кривичног поступка, Водинелиќ Владо, Криминалистика, петто, изменето и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.29 - 37.

³²⁸ Перик Владо: Како се прикупљају и провјеравају обавештења о кривичним дјелима за која се гони по службеној дужности, Савремена администрација, Београд, 1971, стр.3.

³²⁹ Следење на комуникации предвидени со посебен Закон за следење на комуникации (Службен весник на Република Македонија бр.121 / 2006 и бр.110 / 2008), како и примена на посебни истражни мерки, предвидени во глава XIX во новиот Закон за кривична постапка, (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010г. од член 252 до член 271).

стечајните деликвенти, придржувајќи се притоа на принципите на систематско, планско и организирано постапување во криминалистичката дејност.

Високиот степен на кооперативност и стручна соработка со обвинителството и судот е фундамент при гонењето на сторителите на стечајни кривични дела, особено при утврдување и докажување на нивната кривична одговорност за криминалните однесувања пред стечајот и во отворената стечајна постапка, како и при прогласувањето на нивната вина во судска постапка, врз основа на доказниот материјал кој е обезбеден од полицијата и другите органи и служби кои учествувале во процесот на детектирање и документирање.

Како најчест проблем, кој перманентно се јавува во полициското работење, е соработката со судот, околу одобрувањето на увид и обезбедување на документација за анализа на стечајни инкриминации, која понатаму е основа за утврдување на кривична одговорност во сите фази пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

4. ПОЛИЦИСКИТЕ ИЗВИДИ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА ВО ОТКРИВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Стечајниот криминалитет со кој се поткопува стабилноста на економскиот систем на една држава, е „резултат, сплет на повеќе објективни и субјективни околности: лоша организација, помала доходовност, а повеќе расходи, игра на цените и воопшто неповолна положба на пазарот“.³³⁰

Откривањето, спречувањето и докажувањето на стечајните казнени дела и нивните сторители, кое го врши полицијата во предистражната постапка, позната уште и како полициска постапка, има фундамент во оперативно – тактичкото постапување за собирање на криминалистичко – разузнавачки информации, врз основа на кои се донесуваат адекватни криминалистички констатации за постоењето на каузални релации помеѓу стечајните деликвенти и нивното криминално однесување, а кои понатаму се основа за продолжување на оперативно – разузнавачката дејност или за поднесување на кривична пријава, како репресивна фаза во сузбивањето на стечајните инкриминации.

³³⁰ Веруш Ристо: Стопански деликти, Центар за образование на кадри за безбедност и општествена самозаштита, Скопје, 1980, стр.80.

Произлегува дека, предистражната постапка како фаза што претходи на отпочнувањето на казнено – процесната постапка, има исклучително значење во криминалистичката дејност на планот на откривање, расветлување, докажување и превенирање на стечајниот криминалитет, особено низ нејзините бројни тактички начини, методи и средства, со кои се прибираат криминалистичко – релевантни информации за стечајните деликвенти, нивните криминални дејствувања и консеквенции од криминалните однесувања, кои најчесто се манифестираат во енорно стекнување на материјални богатства во исклучително краток временски период.

Во предистражната (полициска) постапка, добиените оперативни информации за постоење на основи на сомневање за сторени стечајни казнени дела, се проверуваат преку оперативно – тактичките средства и методи, истражни дејствија и посебни истражни мерки и во зависност од нивниот степен на релевантност и вистинитост, се пристапува кон повисоката фаза на сомневање, во која основите на сомневање се преточуваат во основано сомневање, врз чија основа се поведува истрага против стечајните деликвенти.

Предистражната постапка со својата голема инфлуенца врз конечниот ефект од постапувањето во целина, има задача „врз основа на методите на криминалистиката, да даде одговори на сите прашања сврзани со конкретно кривично дело, со цел да се создаде основа за покренување на кривична постапка“.³³¹

Произлегува дека „претходната постапка има за цел да открие дали кривичното дело може да му се припише на осомничениот и доколку е така, како да се покрене кривичното гонење“.³³²

Во новиот Закон за кривична постапка³³³ во вториот дел, во глава XX е опфатена Предистражната постапка, во која во член 276 се предвидени полициските извиди, односно нејзините овластувања по добиените криминалистичко – релевантни информации и примени кривични пријави за сторени кривични дела кои се гонат по службена должност, кои законодавецот ги навел таксативно во точка 2 од истиот член, а кои на полицијата и овозможуваат:

- собирање на потребни известувања од граѓани;

³³¹ Тупанчески Никола: Организиран криминалитет – прибирање и презентирање на доказите, Едиција организиран криминал, Темпус, Скопје, 2002, стр.54.

³³² Калајџиев Гордан: Кривичната постапка во Германија, Годишник на Факултетот за безбедност – Скопје, 2010, стр.173.

³³³ Службен весник на Република Македонија бр.150 / 2010.

- сопирање, легитимирање и извршување на потребен преглед на лица, превозни средства и багаж;
- пренасочување или ограничување на движење на лица и превозни средства на определен простор за нужно потребно време, но не повеќе од шест часа;
- преземање на потребни мерки заради утврдување на идентитет на лица и предмети;
- спроведување на потрага, распишување распис по лице и објава по имот и имотна корист или по предмети по кои се трага;
- извршување на преглед во присуство на службено или одговорно лице, на објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и остварување увид во нивната документација;
- преземање на други потребни мерки и дејствија предвидени со закон.³³⁴

Во спроведувањето на полициските овластувања,³³⁵ Јавниот обвинител има право и должност на перманентна контрола врз полицијата, како и можност сам да ги спроведе наведените мерки кои се сметаат за тајна.

Консеквентно на претходното, произлегува дека фундаментална интенција на предистражната постапка е обезбедување на материјал на Јавниот обвинител „за да оцени дали основите на сомнение како првични сознанија, преминуваат во основано сомнение како повисок степен на сомневање, заснован врз прибавените докази кои упатуваат на заклучокот дека определено лице сторило кривично дело, за да може тој да поднесе барање до Судот за спроведување на истрага“.³³⁶

Планирањето на предистражната (полициска) постапка за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, налага изградување на посебна криминалистичка методика за откривање, расветлување, докажување и превенција на

³³⁴ Ибид.

³³⁵ Полициските овластувања се уредени во член 28 ст.1 т.1-18 од Законот за полиција (Службен весник на Република Македонија бр.114 од 03.11.2006г.), кои ги применуваат полициските службеници, а кои се однесуваат и на други овластени службени лица на Министерството кога вршат полициски работи, доколку со друг закон поинаку не е определено. Полицискиот службеник, полициските овластувања ги применува по лична одлука, по наредба на раководен полициски службеник, на барање на надлежен суд или јавно обвинителство, согласно со закон, сразмерно на потребата за која се преземаат, применувајќи ги само оние, со кои, со најмалку штетни последици и во најкраток временски период ќе се оствари целта.

³³⁶ Калајџиев Гордан: Казнено процесно право, Скопје, стр.291, прилагодено според Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.79.

стечајни кривични дела, висока професионалност, компетентност и стручност на полициските службеници надлежни за стечајната проблематика, како и меѓуинституционална соработка, заради обезбедување на квалитетен доказен материјал, со кој се потврдуваат почетните индиции добиени во криминалистичката дејност и нивно понатамошно процесуирање во ефикасна кривична постапка, со која, стечајните деликвенти се подведуваат на соодветни кривични санкции.

Раководењето на предистражната постапка е во надлежност на Јавниот обвинител, кој согласно новите законски одредби на Законот за кривична постапка и дава наредби и насоки на правосудната полиција од која добива известувања по приемот на кривичната пријава или добиеното известување.

5. КРИМИНАЛИСТИЧКО – ОПЕРАТИВНА ДЕЈНОСТ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Криминалистичко – оперативната дејност се спроведува во предистражната постапка, заради детектирање на стечајни казнени дела и нивните сторители, нивно документирање и докажување, од кои понатаму зависи ефикасноста на кривичната постапка, како и попречувањето на идното криминално однесување и дејствување на стечајните деликвенти.

Криминалистичката дејност, начелно започнува со првично добиените оперативни информации за основи на сомневање за стечајна криминална активност, која понатаму системски, плански и организирано се истражува, заради верифицирање на општите во конкретни индици и подведување на кривични санкции на сторителите на казнени дела во врска со стечајот и стечајните постапки.

Покренувањето и спроведувањето на предистражната постапка за откривање и докажување на стечајниот криминалитет, е поврзана и условена од постоењето на општи индиции за подготвување и извршување на одредено стечајно кривично дело, а за кое криминалистичката оператива во своето постапување мора да дознае од диферентните оперативни и легални извори.

Оперативната дејност не смее да се задоволи „со стихижните, спонтано настанатите и случајно запазените индиции, ниту треба да престане во моментот на покренувањето на предистражната постапка, туку напротив, треба да има траен

карактер“³³⁷, бидејќи, во зависност од тактичките потреби за одредени случаи, истата има паралелна примена во финалните фази на кривичната постапка.

Оперативната дејност, како специфична дејност на полицијата, овозможува планско, континуирано и самоиницијативно прибирање на разновидни криминалистичко – разузнавачки податоци и информации за диферентни криминални напади со кои се нарушува правниот систем на државата, а на кои, се спротивставува со примена на оперативно – тактички мерки и кривично – процесни дејствија, одделно или заедно во форма на тактички комбинации или операции.

Според Водинелиќ, „оперативната дејност е систем од непроцесуални криминалистички методи, начини и средства, што се протегаат во криминалистичката контрола и во криминалистичката обработка, како две етапи од ваквата дејност, која е во надлежност на полицијата“.³³⁸

Во овој контекст е и дефиницијата на Алексиќ и Миловановиќ, според кои „оперативната дејност е систем од криминалистички методи и средства што полицијата ги применува заради спречување и откривање кривични дела, потоа, за собирање податоци за личноста на сторителот (за местото каде што тој се наоѓа и за неговите врски), како и заради утврдување и обезбедување на предмети кои претставуваат доказни информации“.³³⁹

Криминалистичко – оперативната дејност на полицијата е континуирана работа, која се спроведува во предистражната постапка, самоиницијативно од страна на полициските службеници, или по наредба на Јавниот обвинител, со која се откриваат стечајните казнени дела и нивните сторители, се обезбедуваат докази и се собираат други известувања, кои се релевантни за поведување на кривична постапка, со главна интенција, спречување на извршување на инкриминирани дејствија и однесувања пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка.

Криминалистичко – оперативната дејност се спроведува спрема сите потенцијални фактори на ризик од стечаен криминалитет во оквирот на правниот систем на Република Македонија, фокусирана спрема стечајните деликвенти и кон обезбедувањето на квалитетни материјални докази, од кои зависи ефективноста на

³³⁷ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, изменено и проширено издание, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.52.

³³⁸ Водинелиќ Владо: Криминалистика, откривање и докажување, I том, Факултет за безбедност, Скопје, 1985, стр.383.

³³⁹ Алексиќ, Ж. и Миловановиќ, З., Криминалистика, Партедон, Београд, 1994, стр.52, прилагодено според Ангелески Методија: Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија, Прв приватен универзитет „ФОН“ Скопје, 2007, стр.6.

кривичната постапка и репресивната казнена санкција, која понатаму превентивно делува врз потенцијалните сторители на стечајни казнени дела.

Фундаменталната функција на криминалистичко – оперативната дејност е поврзување на критичните информации и изградување на криминалистичка база на податоци за истрага на стечајниот криминалитет, која понатаму овозможува анализа на криминалната ситуација, која доведува до тактички или стратешки разузнавачки производи.

Тактичкиот разузнавачки производ овозможува непосредно преземање на репресивна акција за актуелно кривично дело, додека стратешкиот разузнавачки производ е резултат на стратешка анализа, која ги проучува конкретните модели на извршување на кривични дела, криминални групи или незаконски трансакции, со цел воспоставување на ефективна и рационална политика на контрола на криминалот.³⁴⁰

Криминалистичко – оперативната дејност, честопати се посматра во нејзината техничка димензија, како збир на методи, со кои, со адекватните овластувања се доаѓа до осетливи и потенцијално оперативни – релевантни информации,³⁴¹ изоставајќи ја притоа специфичната субјективна страна на оперативното постапување, која подразбира критичка проценка на релевантните интереси и права.

Криминалистичката оператива базира на потребата за дешифрирање на криминалните намери на стечајните деликвенти, кои со своите криминални напади и однесувања се опасност за економското ткиво на државата.

Произлегува констатацијата дека покренувањето на криминалистичко – оперативната дејност не зависи од посебни барања на Јавниот обвинител или било каков формален услов, туку од сопствената иницијатива на полицијата, чиј повод е дознавањето за основите на сомневање дека е извршено казнено дело, кое се гони по службена должност.³⁴²

Во предистражната постапка, оперативното постапување на полициските службеници се спроведува преку криминалистичката контрола и криминалистичката обработка, во кои, како фази на криминалистичката дејност, се создаваат и применуваат системско – планирани непроцесни дејствија и мерки, со кои се обезбедува доказан материјал, релевантен за детектирање на сторителите на кривични

³⁴⁰ Фатиќ Александар, Кораќ Срѓан, Булатовиќ Александра: Етички стандарди за криминалистичко – обавештајни рад, Центар за безбедносне студије, Београд, 2011, стр.54, izvor: <http://www.cbs-css.org/knjige/95-knjige-cbs/283-eticki-standardi-za-kriminalisticko-obavestajni-rad>.

³⁴¹ Ибид, стр.55.

³⁴² Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, изменено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.51 - 52.

дела, расветлувањето на криминалните случаи, како и за понатамошниот тек на кривичната постапка.

Од претходното, произлегува дека полицијата во својата криминалистичко – оперативна дејност, во процесот на откривање на кривични дела пред отварањето на стечајот и во водење на стечајната постапка, во зависност од специфичноста на секоја дадена тактичка ситуација, го активира полицискиот инструментариум (криминалистички средства, тактички начини и научни методи), во двете нејзини фази, при што во втората фаза, при водење на криминалистичка обработка за сложени оперативни предмети, „неминовно ги активира и процесните дејствија, што според начелото на брзина не трпат одлагање“.³⁴³

Основни видови оперативна дејност (стратегии) за откривање, докажување и превенирање на криминалитет се:³⁴⁴

- профилирање,
- криминалистичка контрола и
- криминалистичка обработка.

Во натамошната елаборација, акцентот ќе биде ставен на:

1. Профилирањето и проучувањето на личноста на стечајните деликвенти;
2. Криминалистичка контрола на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки и
3. Криминалистичка обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки.

5.1. Профилирање и проучување на личноста на стечајните деликвенти

Борбата против криминалот е противтежа на самото криминално однесување, бидејќи нема реакција на општеството против криминалитетот, доколку не е дефинирано одредено однесување и активности како општествено опасно и како такво трпи општествена забрана, а неговиот сторител санкција.³⁴⁵

³⁴³ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.148.

³⁴⁴ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.87 - 89.

³⁴⁵ Костиќ Станко: Основи криминалистичке оперативе, први део, друго изменето и допуњено издание, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1982, стр.85.

Произлегува дека борбата на органите за внатрешни работи во откривањето, докажувањето, спречувањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет, перманентно треба да биде насочена кон криминалното однесување на стечајните деликвенти, кои со своите инкриминирани дејствија и активности ја поткопуваат стабилноста на економскиот систем на секоја држава.

Во спротивставување и сузбивање на криминалот во стечај и стечајната постапка, органите за внатрешни работи користат адекватна методологија, со соодветни методи на водење криминалистички истраги, посебно методот на профилирање, со кој се примената на оперативно – тактички мерки се детектираат и идентификуваат криминални групи и поединци кои подготвуваат и планираат извршување на стечајни казнени дела и криминални жаришта каде се извршуваат овие кривични дела.

Под поимот профилирање се подразбира „проценка на особините и манирите на типот на личноста на непознат сторител, или лоцирање на центарот на криминалната активност според прибрани податоци во првиот оперативен зафат во врска со конкретно определено кривично дело, за кое се води криминалистичка обработка“.³⁴⁶

Профилирањето како нова криминалистичка стратегија на планирање и метода на проценка на личноста на стечајниот деликвент, придонесува за поуспешно водење на предистражната и кривичната постапка, разјаснување на објективните и субјективните елементи на кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки, адекватно пресудување, индивидуализирање на кривичното санкционирање и пенално третирање на сторителите.

Произлегува дека профилирањето како дејност е постапка со која се профилира личноста на стечајниот деликвент, т.н. „психолошки фантом на слика“³⁴⁷, која упатува на видот, типот на личноста на стечајниот деликвент, кој можел да го изврши конкретното кривично дело пред отварањето на стечајот или во водењето на стечајната постапка.

Профилирањето и проценката на стечајните деликвенти е предмет на интерес на: органите за внатрешни работи, јавниот обвинител, истражниот судија, судечкиот судија на главниот претрес и на пенитенцијарните установи.³⁴⁸

³⁴⁶ Ангелески Методија: Вовед во криминалистика, Скопје, 2007, стр.175.

³⁴⁷ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.165.

³⁴⁸ Ангелески Методија: Проучување на личноста на економскиот деликвент, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997, стр.105.

„Профилирањето подразбира создавање верзија за можниот сторител базирана врз информации кои потекнуваат од контекстот на кривичното дело, со цел во рамките на актуелните полициски обработки да го олесни пронаоѓањето на осомничениот или да состави листа од можни сторители“.³⁴⁹

Се согледува дека профилирањето ја насочува криминалистичко – оперативната дејност, поаѓајќи од теоретската заснованост за специфичниот начин на меѓусебна поврзаност на стечајното кривично дело и неговиот сторителот, која особено се применува по исцрпувањето на примената на останатите класични криминалистички методи.

Профилот на сторителот е со статус на верзија, со кој се стеснува кругот на потенцијалните сторители, овозможувајќи и на полицијата да се концентрира на најсомнителната личност, а со тоа да го расветли предметното кривично дело, извршено пред отварањето на стечајот или во водењето на стечајната постапка.

Во досегашната практика, се покажа дека профилирањето како метода најчесто е користена во откривањето и сузбивањето на класичниот криминалитет во поставувањето на верзија за „личноста на криминалецот, профил на личноста на сторителот и формирањето на профил на непознат сторител“³⁵⁰, базирајќи се на примена на кваликувани аналитички постапки, кои и овозможуваат формирање на основа, со која се насочуваат оперативната и истражната дејност.

Во наредниот период, органите на прогон, заради ефикасно спротивставување и сузбивање на стечајниот криминалитет, ќе мораат да ја применуваат оваа метода, особено во проучување на личноста на економскиот деликвент, во конкретниот случај, сторителот на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки, која е „една од пресудните можности за познавање и толкување на сложените општествени и психолошки механизми кои го предизвикуваат криминалното однесување“.³⁵¹

Секое кривично дело содржи опис на сторителот и посочува кон него, па од овој контекст произлегува констатацијата дека профилот на сторителот на кривични дела пред стечајот е повеќе или помалку познат, најчесто идентификуван во одговорното лице во правното лице, а во отворената стечајна постапка, профилот на сторителот на

³⁴⁹ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.165.

³⁵⁰ Ибид.

³⁵¹ Симовиќ М.: Упознавање личности учioniоца кривичног дела, Безбедност, бр.4 / 1987, Београд, стр.307, прилагодено според Ангелески Методија: Проучување на личноста на економскиот деликвент, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997, стр.105.

стечаен криминалитет е идентификуван во лице од професија стечаен управник со лиценца, именуван од судот како службено лице и лице од професија стечаен судија како орган на стечајната постапка. (Пример за профил на стечаен управник е Тамбурковски, познат стечаен управник задолжен за големите стопански капацитети, осуден за злоупотреба на службената положба и овластување во отсуство, за криминални поведенија во стечајна постапка во Порцеланка, Велес, МХК „Злетово во стечај,, и за други фирми во Република Македонија, но истиот не е достапен за судот, се наоѓа во Бугарија).

Собраните оперативни информации за проучување на структурата на стечајниот деликвент, по нивното систематизирање, анализирање и проверување, се своевиден ориентир за натамошната криминалистичко – оперативна дејност и основа за „криминалистичка дијагностика и прогностика“.³⁵²

Криминалистичката прогностика се однесува на појавни облици на начини на извршување на кривични дела пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, кои во моментот на поставување на криминалистичката проценка не постојат, но се предвидува дека во иднина ќе се извршат во одредена општествена средина, на што укажуваат „сите дотогаш анализирани и систематизирани криминалистички параметри, како при поставувањето на криминалистичко – тактичката диференцијална дијагноза, така и при проценката на идните појавни облици на криминалитетот“.³⁵³

Криминалистичката прогноза овозможува формирање на профилактичка стратегија, базирана на селекција на најефикасни превентивно - репресивни криминалистички средства и методи, кои овозможуваат „покривање“³⁵⁴ на криминогените и патогените жаришта на потенцијалните или познатите стечајни деликвенти.

Неизградувањето на ефикасна профилактичка стратегија за детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет, со кој се поткопува и загрозува стабилноста на економскиот систем на секоја држава, создава можности за организирана форма на криминално однесување и дејствувања на стечајните деликвенти, во која експлицитно доаѓаат до израз нивните криминални релации и интереси со т.н., „недопирлив

³⁵² Ибид, стр.107.

³⁵³ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.140.

³⁵⁴ Ангелески Методија: Современата феноменологија на стопанскиот криминалитет со посебен осврт на криминалистичката дијагноза и прогноза, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИПРО, Нова Македонија, Скопје, 1994, стр.94.

политички естаблишмент“, позициониран и усидрен во високите структури на економската и политичката сфера на општеството.

5.2. Криминалистичка контрола на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки

Органот за внатрешни работи, во својата стратегија за откривање, расветлување, докажување и превенирање на стечајниот криминалитет, мора да го интензивира проактивното делување, во насока на интензивирање на оперативно – превентивната дејност и криминалистичката контрола на криминални случаи пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајните постапки, со кои се поткопува и нарушува стабилноста на економскиот систем на државата.

Сигнификантноста на фундираната криминалистичка контрола на релевантни оперативни информации за подготвување и извршување на стечаен криминалитет и овозможува на криминалистичката оператива „посилен продор во темната бројка на економскиот криминалитет, во жариштата и пунктовите на неговите потешки и латентни појавни облици“³⁵⁵, како и организирано и планско спротивставување преку проактивни и реактивни криминалистички истраги, во кои се иницираат, организираат и преземаат превентивни мерки, се детектираат и докажуваат криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, се детектираат сторителите и се докажува нивната вина.

Криминалистичката контрола подразбира систем на организирани и на плански предвидени оперативно – тактички мерки заради спречување на различни опасни (криминални) појави, како и на причините и последици на тие појави. Станува збор за општа, а не за конкретна индиција.³⁵⁶

Според Андра Петровиќ, оперативната контрола е „систем на оперативно – тактички мерки, кои органите за внатрешни работи ги преземаат заради следење на состојби, настани, општествено – штетни појави и лица од интерес за службата, на одредена територија, на одредени места, пунктови и објекти, познати по состанување и

³⁵⁵ Периќ Владо: Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности, РО „Информатор“, Загреб, 1987, стр.170 - 171.

³⁵⁶ Водинелиќ Владо: Криминалистика, Београд, 1984, стр.54, прилагодено според Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.88.

собирање на криминалците, вршење на кривични дела и манифестирање на прибавената корист со кривично дело“.³⁵⁷

Во овој контекст е и детерминирањето на криминалистичката контрола како систем од оперативно – тактички мерки кои се насочени во правец на прибирање и обработување на оперативни информации во случаите кога постои општа индиција за потенцијално сомнително однесување, односно за конкретно недефинирано нечие криминално однесување во криминален пункт или во криминална средина.³⁵⁸

Криминалистичката контрола како систем на оперативни мерки и активности, секогаш се спроведува кога постои сомневање за вршење на криминална дејност во одредена средина, како и кога постојат можности за извршување на кривични дела.

Консеквентно на претходното, произлегува дека основната интенција на криминалистичката контрола како перманентна континуирана дејност, е запознавање на полицијата со диферентни општествено опасни појави, како и увид во движењето на одредена категорија лица, во овој контекст на стечајните деликвенти.

Општите информации кои доспеваат до полицијата, најдобро се проверуваат и верифицираат преку конкретно полициско постапување при вршење на криминалистичка контрола на криминални жаришта во правното лице, од каде се генерира стечајниот криминалитет.

Поаѓајќи од специфичностите на методите и средствата во спроведувањето на криминалистичката контрола, стручната екипираност на криминалистичката оператива и другите елементи од организациона, техничка и тактичко – методолошка природа, истата е поделена на општа и посебна (специјална).³⁵⁹

Општата криминалистичка контрола се карактеризира со општо ниво на криминалистичка компетентност, општи објекти на контрола, непосредна опсервација, рутинерство со помал степен на аналитичка процена и сл. наспроти **посебната (специјалистичка) или линиската контрола** која се карактеризира со повисок степен на аналитичка процена, примена на своевидни методи на контрола што ја спроведуваат посебни, стручно подготвени кадри.³⁶⁰

³⁵⁷ Petrovic Andra: *Kriminalisticka metodika, Visa skola untrasnjih poslova* – Beograd, 1981, str.312 - 313.

³⁵⁸ Ангелески Методија: *Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија*, Прв приватен универзитет „ФОН“ Скопје, 2007, стр.15.

³⁵⁹ Перик Владо: *Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности*, РО „Информатор“, Загреб, 1987, стр.118.

³⁶⁰ Николоска Светлана: *Кривични дела против службена должност*, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.214.

Во овој контекст посебно е ставен акцентот на плановите на криминалистичка контрола, базирани на реални поставки и приспособени на вистинските потреби, составени од основни четири дела,³⁶¹ со суштински елементи, карактеристични за секој дел.

Во првиот дел на планот на криминалистичка контрола се опфатени аналитички податоци за извршени кривични дела, број на сторители, потесна локација на криминално дејствување и извршување на кривични дела, време на извршување и број на лица, кои можат да станат потенцијални сторители на кривични дела.

Во вториот дел на планот на криминалистичка контрола се опфатени: потенцијално загрозените објекти на напад, криминални жаришта и пунктови, список на осудени лица и други проблематични лица под надзор и преглед на места погодни за поединечни криминални активности.

Во третиот дел од планот се опфатени: задачи за реализација на криминалистичката контрола, методи што ќе се користат при реализацијата, начини на координација и други рутински задачи.

Во четвртиот и последен дел од планот на криминалистичка контрола, се наведуваат полициските службеници одговорни за извршување на планот и конкретната задолженост на секој полициски службеник во реализацијата на планот.

Фокусот во дисертацијата е ставен на специјалистичкиот вид на криминалистичка контрола, диктиран од обемот и структурата на криминалитетот, чија внатрешна поделба е извршена според заедничките надворешни манифестации на секој вид на криминалитет, за што е потребна специјалистичка надградба на полициските службеници надлежни за сузбивање и спречување на поделните видови на криминалитет.

Кај специјалистичкиот вид на криминалистичка контрола, се изготвуваат оперативни насочувачки планови, во кој се опфатени: активности за проценување на обемот и видот на криминалитетот, појавните облици, основните траги и надворешни манифестации, локацијата според трагите на објектите и пунктовите, како и примената на средства и методи за нивно забележување.³⁶²

³⁶¹ Крстиќ О.: Практикум за криминалистика – тактику, Београд, 2002, стр.9 – 12, прилагодено според Џуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис – принт, Скопје, 2009, стр.91 – 92.

³⁶² Џуклески Гоце: Криминалистичка контрола и криминалистичка обработка на кривичното дело Даночно затајување, Безбедност, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право бр.3, Скопје, 1995, стр. 604 – 616.

Криминалистичката контрола на криминалните случаи пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, е процес во кој полициските службеници во своето оперативно постапување прибираат криминалистичко – релевантни информации за извршени стечајни кривични дела и нивните сторители, преку соработка со граѓаните, лично забележување, користење на легални извори, користење на оперативни врски (информатори и соработници), метод на аналогича и др.

Криминалистичката контрола како сложена организација, има сопствени делови и тоа:³⁶³

1. дефинирани и разграничени правци на делување;
2. детерминираност на облиците во кои криминалистичката контрола се материјализира;
3. субјекти кои се носители на контролата;
4. тактика во спроведувањето на контролата.

Врз основа на претходното, произлегува дека **правците на делување** на организацијата на криминалистичка контрола на стечајните кривични дела е насочена кон:

- стечајните деликвенти, како носители на криминални активности поврзани со стечајот и стечајните постапки;
- *locus i radius operandi* на сторителите на стечајни казнени дела;
- криминалниот проблем со кој се предизвикува стечај заради остварување на противправна имотна корист на должникот и изигрување на доверителите;
- утврдување на причините за појавата на стечајниот криминалитет со интенција негово спречување и сузбивање, заради заштита на економскиот систем на државата.

Детерминирањето на облиците во кои криминалистичката контрола се материјализира е фокусирано кон „сите модифицирани облици на истата, односно, територијален, линиски и објектен“.³⁶⁴

Од конкретниот истражувачки аспект за стечајниот криминалитет, интерес заслужува третиот облик во кој се материјализира криминалистичката контрола, од

³⁶³ Костиќ Станко: Основи криминалистичке оперативе, први део, друго измењено и допуњено издање, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1982, стр.173.

³⁶⁴ Ибид, стр.178.

причина што во минатото, подолг период е применуван објектниот облик, со кој се детерминираа економско – правните субјекти од интерес на органот за внатрешни работи, во кои се очекуваа криминални однесувања, како и извршување на криминални активности со кои се генерира намерен стечај заради изигрување на доверителите, како и присвојување на правното лице за незначителни износи.

Субјектите – носители на криминалистичка контрола на стечајни кривични дела, се дефинирани како „учесници во примената на криминалистичката тактика заради прибирање на релевантни податоци, нивна проверка, обработка, информирање и повратно дејство“³⁶⁵ со основна цел, адекватна примена на криминалистичката тактика заради спречување на стечајниот криминалитет.

Најчесто како субјекти се детерминираат овластените полициски службеници во МВР и Финансиската полиција, надлежни за сузбивање на економско – финансиски криминал, кои по својата објективна положба претставуваат „персонална хетерогена група“³⁶⁶ која прибира, обработува, и докуметира криминалистичко – релевантни информации за кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки и нивните сторители, како и вршење на стручни – аналитички констатации за можните правци на криминални однесувања и дејствувања на стечајните деликвенти.

Тактиката во спроведувањето на криминалистичката контрола на стечајните инкриминации е поврзана со примената на одредени оперативно – тактички мерки и дејствија, заради решавање на криминалниот проблем, кој се однесува на инкриминации во врска со стечајот и стечајните постапки.

Спречувањето на вршење на стечајни казнени дела, во основа мора да ги има во предвид специфичностите на извршување на овие дела и специфичностите на местото на нивно извршување, преку кое се доаѓа до конкретниот економско – правен субјект во реалниот систем.

Анализата на криминалната и преткриминалната ситуација, како и самата криминалистичка прогноза за можно сторување на стечајни кривични дела, не е можна без поврзаност на овластените полициски службеници со вработени лица во правните лица на одредени работни места, како и одредени лица кои учествуваат во стечајните постапки, со фундаментална интенција, заедничка борба за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, со кој се поткопуваат нормалните економски текови и се нарушува стабилноста на економскиот систем на државата.

³⁶⁵ Ибид, стр.179 - 180.

³⁶⁶ Ибид.

Кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки спаѓаат во групата на казнени дела за чие постоење воопшто не се знае, ниту пак постојат општи индици за постоење на основи за сомневање, кои претставуваат фундамент на понатамошната криминалистичко – оперативна дејност.

Благовременото дознавање за постоење или подготвување на стечајни казнени дела, преставува законска обврска и најзначајно оперативно – тактичко постапување на оперативните полициски службеници, кои со Законот за кривична постапка се стекнале со полициски овластувања да применуваат оперативно – тактички мерки и средства, истражни дејствија и посебни истражни мерки, во откривањето, разјаснувањето, докажувањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет.

Криминалистичката контрола, како потсистем на криминалистичко – оперативната дејност, на секоја форма на криминал приоѓа како на појава, за која собира криминалистичко – релевентни информации, во конкретниов случај информации за кривично – правни настани поврзани со стечајот и стечајните постапки, а кои информации се од интерес за:

1. Факторите кои ги условуваат криминалните појави;
2. Материјалните последици од кривичното дело и
3. Криминалната реализација.³⁶⁷

Соработката со граѓаните во откривањето на стечајните кривични дела (community policing), е најчест применуван метод од страна на оперативните службеници, кои добиените општи сознанија за одредени стечајни инкриминации ги трансмитираат во писмена форма, од чиј квалитет е условена понатамошната постапка во криминалистичката дејност, односно планирањето на оперативни мерки и средства за отварање на криминалистичка обработка, во која основите на сомневање се преточуваат во основано сомневање за стечаен криминалитет.

Во многу случаи, тнр., „легални извори на сознанија“ не можат да ги пружат сите известувања кои се од значење за оперативната активност и ефикасното полициско делување, поради што, полицијата во своето работење користи оперативни врски,³⁶⁸ односно „оние граѓани кои по својата положба, професија, стручност, функцијата која ја вршат, работното место, комуникативноста, средината во која се движат и сл., можат

³⁶⁷ Цуклески Гоце: Криминалистичка контрола и обработка на кривичното дело Даночно затајување, Безбедност, бр.3, Скопје, 1995, стр.607.

³⁶⁸ Во оперативни врски, кои полицијата ги користи во своето работење се класифицирани: информатори и соработници, во зависност од нивото и степенот на соработка.

да забележат разни криминални манифестации, трагови од кривичното дело и други кривично – правни релевантни факти“.³⁶⁹

Во овој дел акцентот е ставен на елаборација на почетното ниво и степен на соработка, детерминирано преку криминалистичко – тактички институт информатор, „кој ги уочува разните криминални манифестации, трагови на кривичното дело и други кривично – правни релевантни факти“³⁷⁰ секогаш кога сметаат дека е најрационален начин на откривање на стечајни кривични дела и нивните сторители, во согласност со конкретната тактичка ситуација.

Според Водинелиќ, информатор е „секое лице кое може да пружи потребни податоци за настани и лица“³⁷¹, односно „тактички начин“ кој не е воведен во законска норма, кој како „извор на сознание“ за криминални настани, на органите за внатрешни работи им овозможува, самостојно и постојано, по сопствена иницијатива да работат на откривање на кривични дела.

Произлегува дека „информаторот е физичко лице кое на оперативните полициски службеници систематски, повремено или перманентно и на дискретен начин им пружа криминалистичко – релевантни информации за конкретни криминални однесувања, како и за сторителите на таквите општествени штетни однесувања. Тајноста е најзначајниот елемент при дефинирањето на информаторот“.³⁷²

Практиката покажува дека информаторот дава информации поради материјални побуди, како и од ниски или идеални мотиви. Откривачката функција на полицијата, кога станува збор за оваков вид на оперативно – тактичко постапување, треба да се темели врз граѓани кои во „улога на информатори се јавуваат од идеални мотиви (висок степен на патриотско чувство, всадено чувство за законитост и ред и сл.), а по исклучок да се комуницира со информатори чија заинтересираност се сведува на користољубие, без кои во некои случаи, исто така, не може успешно да се реализира одредена криминалистичка обработка“.³⁷³

Ангажирањето на информатор во криминалистичката контрола на стечајни кривични дела, има фундаментална интенција да укаже на општо сомнение за криминални жаришта во трговското друштво во стечај и отворената стечајна постапка,

³⁶⁹ Petrovic Andra: Kriminalisticka metodika, Visa skola untrasnjih poslova – Beograd, 1981, str.310.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, изменено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.56.

³⁷² Ангелески Методија: Поим и класификација на информаторите, Безбедност, бр.2, Скопје, 1992, стр.146.

³⁷³ Ибид, стр.147.

односно, средини, места и лица, во кои се подготвуваат или извршуваат стечајни казнени дела.

„Се работи за можност, а не за конкретни индиции за конкретно кривично дело“.³⁷⁴

Преточувањето на општите во конкретни индиции, го овозможуваат вториот потсистем на криминалистичко – оперативната дејност, односно криминалистичката обработка, во која основите на сомневање се верифицираат во основано сомневање, без притоа информаторот да ја промени својата „инструирани положба и улога“³⁷⁵ во криминалното жариште во кое се извршуваат кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки.

5.2.1. Оперативно – тактички начини во истражувањето на стечајниот криминалитет

Општиот поим на оператива, означува брзина, експедитивност и точност во остварување на одредена цел. Произлегува дека криминалистичката оператива како дел на криминалистиката, се наоѓа во однос на криминалистичката тактика, методика, техника и криминалистичка информатика, исто како општото во однос на посебното, односно „означува организирано и складно применување на конкретни постапки во извршување на дефинирани задачи“.³⁷⁶

Ако фундаменталната интенција на криминалистичко – оперативната дејност е остварување на брзина и ефикасност во борбата против криминалитетот, во конкретниов случај откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, тогаш оперативното разузнавање е остварување на суштината на самата оператива и услов да се остварат начелата на криминалистичката оператива:³⁷⁷

- благовременост,
- мобилност,
- постојана проверка на точноста на податоците,

³⁷⁴ Димитров Душко: Полициски информатори, теориски и практични проблеми, Култура, Скопје, 1995, стр.192.

³⁷⁵ Ибид, стр.193.

³⁷⁶ Костиќ Станко: Криминалистичка оператива, оперативно обавештање, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1984, стр.7.

³⁷⁷ Ибид, стр.8.

- координирано работење.

Полициската дејност опфаќа повеќе оперативно - тактички мерки, кои со новиот Закон за кривична постапка од 18.11.2010г. се опфатени како полициски извиди, како начин преку кој полицијата ги извршува своите задачи.

Врз основа на криминалната ситуација во врска со стечајот и стечајните постапки, се изготвува оперативен план, во кој се определуваат оперативно – тактичките мерки, истражни дејствија и посебни истражни мерки, кои во случајов на стечајниот криминалитет ретко се употребувани.

Произлегува дека „преку планирањето, како динамична дејност, се приближуваме до сигурноста за докажување на криминалниот настан“.³⁷⁸

Според Водинелиќ, криминалистичко – тактичкиот начин претставува „најрационален и најефикасен начин на извршување на оперативно – тактички мерки, истражни дејствија и посебни истражни мерки, кој според мислењето на оној кој што го избира од арсеналот на криминалистичката тактика е најадекватен за конкретна оперативно – тактичка или тактичко – процесна ситуација“.³⁷⁹

Произлегува дека, криминалистичкиот алгоритам³⁸⁰ за откривање и расветлување на кривично – правните настани во врска со стечајот и стечајните постапки е условен од тактичките начини на полициско постапување, кои даваат „одговори на прашањата за видот, модификациите и обемот на оперативно – тактичките мерки, како и истражните дејствија, адаптирани за откривање на поединечни типови на кривични дела“³⁸¹, во дисертацијата апострофирани и истражувани, стечајните казнени дела.

Тактичките начини на оперативните полициски службеници, за откривање, расветлување и сузбивање на стечајните криминални напади на правните лица, се условени од криминалните активности и однесувања на стечајните деликвенти,

³⁷⁸ Водинелиќ Владо: Криминалистика, откривање и докажување I том, Факултет за безбедност, Скопје, 1985, стр.251.

³⁷⁹ Ибид, стр.153.

³⁸⁰ Алгоритмот е инструкција, програма за изведување на одделни операции во рамките на оперативно - тактичките и истражните дејствија според пропишаниот ред, кој служи за решавање на целоста на задачите од одредена класа. Извор: Водинелиќ Владимир: Што је откривање, а што разјашнавање кривичног дела и разоткривање учиниоца?, Приручник бр.1, Загреб, 1990, стр.31, прилагодено според Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.232.

³⁸¹ Ангелески Методија: Криминалистичко постапување при откривањето на економскиот криминалитет, Годишник на факултетот за безбедност, Скопје, 1994, стр.139, прилагодено според Џуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.243.

особено од нивните својства во времето на извршувањето на криминалните дејствија, кои претставуваат законски обележја на битието на стечајните кривични дела.

Воедно, овие тактички форми на полициско постапување се резултирани и од временскиот дијаметар на настанување на кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки, до нивното откривање и криминалистичко обработување, во која временска диспропорција настанува прикривање на кривичното дело од страна на стечајните деликвенти, со диферентни криминални однесувања, како што е фалсификување и уништување на деловна документација поврзана со намерното предизвикување на стечај на трговското друштво, уништување на друг доказен материјал, закани спрема останатите соучесници во стечајниот криминал и др.

Тактичките начини на постапување при вршењето на кое било оперативно – тактичко или истражно и судско дејствије, детално се разработени во криминалистичка методика за откривање, докажување, разјаснување и превенирање на стечајни кривични дела, во согласност и склад со основните криминалистички и кривично - процесни принципи.

Инхерентни и најсигнификантни обележја на тактичкиот начин на полициско оперативно постапување се:³⁸²

- законитост,
- научност,
- етика,
- систематичност и
- спознајна вредност.

Познавањето на делокругот на работење на стечајните деликвенти, е фундамент за документирање и докажување на нивните криминални напади и дејствувања пред отварањето на стечајот на правното лице и во текот на водењето на стечајната постапка, поради што во наредната елаборација, фокусот е насочен кон тактиката на водење на разговор со вработени или доверители на трговското друштво, кои пласираат првични сознанија за општи индици и основи на сомневање за подготвување и извршување на стечаен криминалитет, користење на оперативни врски, т.е. криминалистичко – тактичкиот институт информатор и соработникот како повисок степен на колаборација во криминалистичко – разузнавачката дејност.

³⁸² Цуклески Гоце: Тактичкиот начин – елемент на криминалистичката тактика, Безбедност, бр.3, Скопје, 1998, стр.191.

Под поимот известување за кривичното дело и неговиот сторител, се подразбират „сите сознанија за фактите кои можат да бидат од значење за успешно водење на кривичната постапка, а до кои сме дошле со вонпроцесни (неформални) начини на прибирање“.³⁸³

Правилното и успешното прибирање и верифицирање на почетни сознанија и индиции за стечајниот криминалитет, е поврзано со тактичките принципи на криминалистиката, обработени како „тактички начела на предистражната и кривичната постапка“³⁸⁴, односно, од: теретското познавање на криминалистиката и професионалното искуство, афинитетот спрема професијата, способност за запазување, памтење, репродукција, еластичност, самоиницијативност, методично работење, оперативност, упорност, критичност, самокритичност, објективност, способност за тимско работење, единствено раководење, економично постапување, почитување на професионалната етика и др.³⁸⁵

Меѓутоа, на планот на спротивставување и сузбивање на стечајниот криминалитет, полицијата не може да остане само на очекувањата вработените во трговското друштво да и поднесуваат пријави за стечаен криминалитет, туку напротив, неопходно е создавање на оперативни – разузнавачки упоришта и изнаоѓање на оперативни – тактички начини и средства, со кои ќе се оствари увид во овие криминални средини и објекти, во кои се подготвуваат и извршуваат стечајни кривични дела.

Вработените во трговското друштво и неговите доверители најчесто се основен извор на почетни сознанија за подготвување и извршување на стечајниот криминалитет и неговите сторители, од кои понатаму криминалистичката оператива селектира и ангажира лица за повисок степен на кооперативност.

Во натамошната елаборација, фокусот е ставен на тактичките начини на прибирање информации од оперативни врски (информатор и соработник), односно, пријателски врски и граѓани кои пласираат криминалистичко – релевантни информации за стечајниот криминалитет во правното лице, од кои е извршена селекцијата и ангажирањето во соработнички однос, како и тактичките начини на

³⁸³ Перик Владо: Како се прикупљају и провјеравају обавештења о кривичним дјелима за која се гони по службеној дужности, Савремена администрација, Београд, 1971, стр.9.

³⁸⁴ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, измењено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.9 - 21.

³⁸⁵ Перик Владо: Како се прикупљају и провјеравају обавештења о кривичним дјелима за која се гони по службеној дужности, Савремена администрација, Београд, 1971, стр.9.

документирањето на стечајните криминални случаи и разговор со стечајниот деликвент.

Од претходното, произлегува дека заради успешно сузбивање на оваквите појави поврзани со криминално однесување пред стечајот и во текот на отворената стечајна постапка, органите за внатрешни работи во својата оперативна дејност мораат да ангажираат оперативни врски, кои по правило се користат „само заради разјаснување на конкретните случаи на криминални активности“.³⁸⁶

Употребата на оперативните врски во криминалистичката дејност на планот на сузбивање на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки во трговските друштва, овозможува навремено откривање, расветлување и документирање и подведување на санкции на стечајните деликвенти, кои во друштвото располагаат, ракуваат и управуваат со неговата актива и кои според начинот на живот и однесување предизвикуваат објективно сомнение дека вршат или можат да се појават како потенцијални извршители на стечајни казнени дела.

Членовите на органите на управување се најинформирани во правното лице за криминалните однесувања и незаконски дејствија на одговорните лица во друштвото, кои со стечајни измами ги изигруваат доверителите на друштвото заради остварување на противправна имотна корист, поради што истите „се корисни како информатори, поради нивната стручност и познавање на работите, со што преку нив може дискретно да се собере и обезбеди потребниот доказен материјал“.³⁸⁷

Произлегува дека најточни податоци за сторителот на стечајни казнени дела можат да дадат „неговите соработници, луѓето кои со него работат, неговите соседи, пријатели, роднини и лицата кои доаѓаат со него во секојдневен контакт при обавување на некоја дејност“.³⁸⁸

Информаторот од редот на вработените, а не секој граѓанин е во можност да ги даде следните три вида на информации за стечајниот криминалитет:

- информации за факторите кои ги условуваат криминалните појави;
- информации за трагите од криминалниот настан и
- индиции за материјалните последици од делото.³⁸⁹

³⁸⁶ Petrovic Andra: *Kriminalisticka metodika, Visa skola untrasnjih poslova* – Beograd, 1981, str.310.

³⁸⁷ Прилагодено според Димитров Душко: *Полициски информатори, теориски и практични проблеми, Култура, Скопје, 1995, стр.229.*

³⁸⁸ Веруш Ристо: *Стопански деликти, Центар за образование на кадри за безбедност и општествена самозаштита, Скопје, 1980, стр.22.*

³⁸⁹ Димитров Душко: *Полициски информатори, теориски и практични проблеми, Култура, Скопје, 1995, стр.230 - 231.*

Тактичкиот начин на прибирање на информации од оперативни врски (информатори и соработници), овозможува добивање на првични информации за подготвување или извршување на стечајниот криминалитет во правното лице, поради што при водењето на разговори со истите, не треба ургентност и брзоплетост на оперативниот полициски службеник, за конкретизирање и документирање на кривично – правниот настан поврзан со стечајот и стечајната постапка, од причина што може да доведе до погрешно насочување на криминалистичката дејност.

За разлика од информаторот, соработникот „е физичко лице кое свесно, организирано и тајно, по задачи на овластеното службено лице, дава известувања и податоци за кривични дела и за нивните сторители, како и за други факти кои се од значење за вршењето на работните активности од сферата на ресорот на службата за јавна безбедност“³⁹⁰.

Соработникот со своите објективни и субјективни можности за детектирање на извршен стечаен криминалитет во правното лице, облигаторно мора да поседува и некои предуслови како што се: „да има одреден степен на стручност, да има одредено ниво на деловни и лични комуникации и притоа да поседува можност за успешно, навремено просторно прикривање на трагите“.³⁹¹

Соработникот се вградува во непосредна близина на криминалното жариште, во конкретниов случај во непосредно опкружување на криминалните активности и однесувања на стечајните деликвенти, со основна цел, планско, систематско и организирано прибирање на криминалистичко – релевантни информации, сигнификантни за ефикасна реализација на криминалистичката обработка во предистражната постапка на полицијата, како и овозможување на евентуална примена на посебните истражни мерки, предвидени во новиот Закон за кривична постапка (2010), како законско доказно средство со правна важност.

Произлегува дека соработникот, *de facto* е креатор и активен чинител на делови од криминалистичко – оперативната дејност насочена кон откривање и сузбивање на кривични дела пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, воедно и едно од најзначајните оперативни средства, кое правосудната полиција го користи и применува во своето оперативно – тактичко постапување.

³⁹⁰ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.103.

³⁹¹ Котески Марјан: Криминалистичка тактика II, авторизирани предавања, „Јофи - Скен,, Скопје, 2008, стр.21.

Тактичките начини на документирање и докажување на стечајни кривични дела, се условени од конкретната криминална ситуација во трговското друштво генерирана од стечајните деликвенти, како и од планот на правосудната полиција во предистражната постапка, за реализација на криминалистичко – релевантните информации за стечајниот криминалитет во правното лице.

Во овој контекст е примената на оперативно – тактичките мерки и начини за детектирање и документирање на стечаен криминал, по принципот од општо кон посебно, односно примената на дедуктивниот метод како индицијална метода во криминалистичката дејност, почнувајќи од добивањето на почетните (општи) сознанија за основи на сомнение за стечаен криминалитет во правното лице во стечај, кои понатаму се дистинкционираат во посебни мерки верификувани во оперативен план со динамика на реализација, за да на крајот со посебно преземените тактички начини и мерки се потврди или отфрли почетното сознание за стечаен криминал во правното лице. (Пример. Истражувањето на кривичното дело Лажен стечај е поврзано со отворена стечајна постапка пред надлежен суд, бидејќи во спротивно не се исполнети законските услови на делото, почетните индиции за криминални поведенија на сторителите во правното лице се општи сознанија, кои полициските службеници ги проверуваат и конкретизираат со примена на тактички начини и посебни оперативно – тактички мерки, насочени кон проверки во судската евиденција, оперативни проверки или увид во легални извори и проверки или увид во документацијата на правното лице во стечај, остварувајќи го притоа принципот од општо кон посебно, идентификуван во дедуктивниот метод).

Правосудната полиција ги користи законски предвидените можности за преземање на повеќе дејствија на преглед и претрес на деловни простории и увид во деловната документација во присуство на одговорното лице во правното лице, за што се изготвува записник за преземениот полициски извид, кој понатаму добива правна важност во судската постапка.

Увидот во деловната документација е најприменуваната оперативно – тактичка мерка од правосудната полиција, со која се проверуваат почетните сознанија за стечајниот криминалитет во трговското друштво, но, истовремено се откриваат и дополнителни информации за поврзаноста и улогата на сторителите во извршувањето на стечајни казнени дела.

Целта на увидот во документацијата е да се утврди состојбата на деловните книги и евиденции, со интенција пронаоѓање фалсификувани или фиктивни

документи, за што оперативните полициски службеници треба да ги утврдат следните факти:³⁹²

- Субјективитетот на правното лице;
- Идентификација на службено или одговорно лице како сторител;
- Законско водење на деловодни книги;
- Законско водење на материјално и финансиско книговодство и утврдување на елементи на фиктивност, фалсификување или уништување на деловната документација или постоење на двојна документација;
- Законско постапување со благајничкото работење, утврдување на двојни плаќања, фиктивни налози за плаќање;
- Утврдување на поврзаност со други субјекти во криминалното постапување;
- Начинот на чување на деловната документација и постапување согласно законскиот рок на чување и ништење и
- Постоење на бланко попишани обрасци - посебно налози за исплата или уплата и сл.

Пред да започне документирањето на одредено стечајно кривично дело, правосудната полиција изготвува план на динамика на увидот, по што се пристапува кон негова реализација, односно, прегледување и одземање на деловна документација на која има материјални траги од стечајното кривично дело, за што се изготвува записник за извршен увид и примена на истражната мерка, привремено одземање на предмети.³⁹³

Правосудната полиција, одземената деловна документација за стечајниот криминалитет во правното лице, заедно со кривичната пријава ја доставува до Јавниот обвинител, која понатаму ја процесуира со обвинителен акт и поведување на судска постапка, или со откажување од гонењето на сторителите на стечајниот криминалитет.

Со новиот ЗКП, Јавниот обвинител „ги насочува дејствијата на органите надлежни за откривање и пријавување на кривични дела и на нивните сторители, пронаоѓа, предлага и обезбедува докази, предлага или издава наредба за преземање на

³⁹² Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.162.

³⁹³ Член 194 став 1, 2 и 3 од Законот за кривична постапка, Службен весник на Р.Македонија бр.150 / 10.

посебни истражни мерки, под услови и на начин определени со закон, како и донесува наредба и ја спроведува истражната дејност“.³⁹⁴

Правосудната полиција постапувајќи по наредбите на Јавниот обвинител, Законот за полиција и другите подзаконски акти – правилници, упатства и сл., често пати користи и „дополнителна стручна помош и асистенција од другите инспекциски служби и Управата за јавни приходи, заради појасно утврдување на доказниот материјал“³⁹⁵, почитувајќи ги притоа принципите на пропорционалност, сразмерност и сл.

Тактичкиот начин на разговор со стечајниот деликвент е базиран на законски и подзаконски акти, стручноста на органите на кривично гонење и неговите права на бранител, молчење, телефонско известување на семејството и др.

Оперативниот полициски службеник, врз база на претходно изготвен план за динамика на разговор со лицето за кое постојат основи на сомневање за сторен стечаен криминал, тактичкиот начин на постапување, го применува со криминалистичка стратегија за предочување на расположливиот доказен материјал за стечајни казни дела, заради разобличување на криминалните однесувања и активности на стечајниот деликвент, рангирајќи ги притоа „доказите за предочување според нивното доказно и форензичко – психолошко значење“³⁹⁶, почнувајќи со доказите со најслаба доказна сила, потоа со посилните и на крајот со најсилните докази.

Истовремено, **„Криминалистот не смее да се компромитира**, а успехот на откривањето да го упропасти со категорично предочување на непроверени факти. Секој доказ мора претходно тактички да се обезбеди од можноста на негово поништување“.³⁹⁷

Криминалистичката практика укажува дека при предочувањето на докази при вршење на информативен разговор со осомничениот стечаен деликвент, треба да се почитуваат две основни тактички правила:³⁹⁸

³⁹⁴ Член 39 став 2 т.1, 2 и 4 од Законот за кривична постапка, Службен весник на РМ бр.150 / 10.

³⁹⁵ Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.119.

³⁹⁶ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика II, Тактика на спроведување процесни дејствија, Скопје, 2010, стр.63.

³⁹⁷ Прилагодено според Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.244.

³⁹⁸ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија, Прв приватен универзитет „ФОН“ Скопје, 2007, стр.35.

1. осомничениот да не се запознава со одделни докази ако не се собрани сите докази во врска со тој случај;
2. осомничениот да не се запознава со докази пред тој да даде известување.

Произлегува дека оперативниот полициски службеник преку презентирањето на доказниот материјал, го доведува стечајниот деликвент во состојба на рационализирање, дека неговото криминално однесување и стечајни инкриминации се разобличени, во која истиот може да открие нови околности, кои се релевантни за теоретското оформување на поимот и содржината на кривично – правниот настан поврзан со стечајот и стечајните постапки.

Тактичките начини на разговори со стечајните деликвенти имаат ориентационо – фокусирачки карактер во документирањето на стечајните криминални случаи, односно во проширување и интегрално обезбедување на деловни документи на кои постојат траги од извршени кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки.

Врз основа на собраните сознанија и доказниот материјал со кои се верифицира и потврдува основаноста на сомневањето за сторен стечен криминал пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка на правното лице, правосудната полиција поднесува до Јавниот обвинител кривична пријава за извршените дејствија, со која ги доставува и „предметите, скиците, фотографиите, списите за превземените дејствија, службените белешки, изјави и другиот материјал што може да биде корисен за водење на постапката“.³⁹⁹

5.3. Криминалистичка обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки

Криминалистичката обработка како втор потсистем на криминалистичко – оперативната дејност, во која конкретните индиции за основано сомневање за сторено кривично дело се финализираат со комбинирање на оперативно – тактички и истражни дејствија, во криминалистичката литература е дефинирана како „збир на оперативни работи и мерки кои се преземаат заради откривање и расветлување на кривични дела, како и пронаоѓање и фаќање на сторителите на тие дела“.⁴⁰⁰

³⁹⁹ Член 280 од Законот за кривична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.150 / 10.

⁴⁰⁰ Перик Владо: Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности, РО „Информатор“, Загреб, 1987, стр.211.

Понатамошното дефинирање е во насока на теоретско – практично детерминирање на криминалистичката обработка „како облик на оперативна дејност во сузбивањето на криминалитетот со кој се утврдува постоење на еден криминален настан и на криминално однесување на определена личност, со цел таа да се изведе пред кривичен суд, заради утврдување на нејзината кривична одговорност“.⁴⁰¹

Во овој контекст е и дефинирањето на криминалистичката обработка како „организиран и планиран систем на сите оперативно – тактички мерки, истражни дејства и посебни истражни мерки со цел да се спречи криминалитетот, насочен кон откривањето и кон утврдувањето на конкретно кривично дело, на неговиот сторител и на неговата одговорност, а врз основа на претходно осознаени индиции“.⁴⁰²

Следното дефинирање се фокусира на криминалистичката обработка како „систем од оперативно – тактички мерки, насочени кон тоа да се открие и да се утврди конкретно одредено кривично дело, да се открие и утврди одреден сторител на кривично дело и да се приведе кон кривичен прогон“.⁴⁰³

Исто како и дефиницијата за криминалистичка обработка која ја акцентира како „систем од методолошко планирани и преземени мерки и активности што ги презема полицијата, поради одреден криминален настан (или неговиот извршител), со цел, основите на сомневање, до кои е дојдено по оперативен пат (криминалистичка контрола), да се подигнат на таков степен на веројатност, со кои ќе се овозможи донесување на одредени кривично – правни одлуки (основано сомневање)“.⁴⁰⁴

Од претходните дефиниции, произлегува дека криминалистичката обработка како организиран и планиран потсистем на криминалистичко – оперативната дејност, системски ги акумулира криминалистичко – тактичките и криминалистичко – техничките мерки и активности, истражните дејства и посебните истражни мерки, кои се преземаат поради некој кривично - правен настан, во насока на утврдување на постоење или непостоење на кривично дело, пронаоѓање на сторителот и неговите соучесници, откривање и осигурување на доказен материјал, како и прибирање на сите

⁴⁰¹ Papez Dragutin: Privredna kriminalistika, Zagreb, 1986, str.267, прилагодено според Џуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.235.

⁴⁰² Џуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.94.

⁴⁰³ Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, изменено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.54.

⁴⁰⁴ Korajlic Nedžad: Kriminalisticka metodika, (krvni, seksualni, imovinski), Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalistickih nauka, Sarajevo, 2007, str.8, izvor: <http://www.scribd.com/doc/113140419/Nedžad-Korajlic-Kriminalisticka-Metodika>.

известувања кои можат да бидат корисни за истражната дејност и за успешното водење на кривичната постапка.

Основните цели на оперативната криминалистичка обработка се:

- да го утврди постоењето на криминалниот настан;
- да го утврди обемот на криминалната дејност;
- да го прошири откривањето на можните нови начини на извршување и
- да овозможи достапност на сторителот.⁴⁰⁵

Откривањето на криминалните ситуации и нивната индивидуализација во текот на криминалистичката обработка, овозможува примена на тактичка операција, која како систем на конкретни дејствија, се планира и остварува секогаш кога не е доволно само одделно оперативно – тактичко и истражно дејствие за остварување на тактичките цели.

Овој индивидуализиран комплекс на дејствија, не претставува прост збир на одделни активности, поради што е дефинирана како „систем на оперативни и истражни дејствија, што го извршува група (екипа), според планот на раководителот на операцијата, за да се остварат задачите на истрагата, разјаснувањето и докажувањето, кои не можат да се постигнат со изолирани дејствија, односно активирање индивидуализиран систем од оперативни и истражни дејствија спроведувани од криминалистички тим, а претходно испланирани од раководителот на операцијата“.⁴⁰⁶

Тактичката операција, како највисок облик на криминалистичка обработка, претпоставува минуциозна поделба на криминалистичко – оперативната работа, чии принципи на организација се стопуваат со методиката на обработка, бидејќи од научен аспект, организацијата на оперативното работење на полициските службеници, е најтесно поврзана со криминалистичката тактика и методика и нејзината фундираност на принципите на специјализација и кооперација, преку кои се „усовршува нивното професионално мајсторство во обработката на деликтите и создавање на оперативна централизација“⁴⁰⁷, односно создавање група или други групи за обработка на деликтите, со кои стручно раководи еден полициски службеник, кој е одговорен за целата криминалистичка обработка, без оглед на ширината на територијата, на која тој,

⁴⁰⁵ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.237.

⁴⁰⁶ Водинелиќ Владимир: Криминалистичка операција, Безбедност, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право, бр.2, Скопје, 1992, стр.137 - 145.

⁴⁰⁷ Ибид.

член или групи ја извршуваат доверената криминалистичка активност на партиципирање во обработката.

Од претходното, произлегува дека оперативно тактичката операција без оглед на територијата и радиус операнди на членовите на оперативната група, е раководена од еден полициски службеник – раководител, кој ја анализира секоја криминалистичка информација, го изготвува и дополнува планот на тактичката операција, планира адекватни оперативно – тактички мерки, одржува состаноци на кои поединечно го информира секој член на оперативната група, дава налози, учествува по сопствена проценка во значајни акции и др. Истовремено, членовите на оперативната група, максимално партиципираат во севкупната работа на операцијата, преку можноста за прагматично – креативно размислување и давање предлози и критички забелешки до финализирање и донесување на тактичката одлука, која со донесувањето се должни да ја спроведуваат, како и да го предложат на усвојување својот, индивидуален план, како дел од општиот план на операцијата, известувајќи го раководителот на операцијата за реализираните активности.

Групата за тактичка операција има свои подгрупи:⁴⁰⁸

- подгрупа за криминалистичко – техничка работа,
- подгрупа за идентификација на жртвата и сторителот,
- подгрупа за потрага,
- подгрупа за прибирање субјективни доказни информации,
- подгрупа за претрес,
- подгрупа за прегледување на лице местото, кога во увидот од било која причина не учествувал оперативецот за тие деликти и сл.

Кога се извршуваат обработки на повеќе места, со криминалистичките активности на секој поединечен член раководи полицискиот службеник кој го планира и контролира реализирањето на целата обработка, кој лично учествува во преземањето на тактичките начини на целата територија, по начелото на стручност, а не по хиерархија, посветувајќи посебно внимание на синхронизирање и усогласување на дејствијата по времето и местото на нивното преземање, како и на планската и трајната соработка со јавниот обвинител и истражниот судија.

Во криминалистичката обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки, се преземаат неформално оперативно – тактички активности и

⁴⁰⁸ Ибид.

мерки надвор од формалната кривична постапка, се расветлуваат многу факти и поединости заради објективно утврдување на фактичката состојба, условени од сложеноста и тежината на секој конкретен случај, а кои се базирани на интегрални одговори на „златните прашања“ на криминалистиката.

Кај двата потсистема на криминалистичко – оперативната дејност, во предистражната постапка се применуваат идентични оперативно – тактички мерки, со таа разлика што општите индиции добиени во првата фаза, се продлабочуваат, проверуваат, потврдуваат и преточуваат во конкретни индиции во втората фаза, за кои овластените полициски службеници имаат криминалистички – релевантни информации за сторени кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки.

Фундаментална претпоставка за водење на криминалистичка обработка на стечајни кривични дела е добиената криминалистичко – разузнавачка информација за стечајниот криминалитет во правното лице, која упатува на основи на сомневање или на основано сомневање за постоење на криминален настан и криминално однесување на стечајниот деликвент.

Сомневањето е „оној златен мост, кој во развојот на криминалистичката обработка и на кривичната постапка може да доведе до осознавање на познатото (судската вистина)“.⁴⁰⁹

Во втората фаза во која се обработуваат преточените општи созанија во конкретни сознанија за стечајниот криминалитет, заради интегрално документирање и докажување на законското битие на извршените стечајни кривични дела и казнената одговорност на сторителите, се преземаат одредени истражни дејствија (претрес на дом, работно место, увид во документација, вештачење и др.), во посебни случаи на сложени криминални настани на организираност на распродавање на имотот на трговското друштво на други правни лица блиски со одговорното лице во правното лице се применуваат посебни истражни мерки, истовремено применувајќи оперативни комбинаторики спрема лоцираните стечајни „криминални жаришта“.

Криминалистичката обработка како финален дел на оперативната дејност и услов за поведување на кривична постапка, ја утврдува оправданоста на хипотетичката каузалност на стечајните деликвенти со одреден криминален случај пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, како и обезбедување на релевантни доказни материјали за стечајните кривични дела и поднесување на кривични пријави

⁴⁰⁹ Водинелиќ, В., Криминалистичка тактика I, Скопје, 1995, стр.231.

против сторителите. Оперативните полициски службеници отвараат криминалистички обработки за поединечни стечајни инкриминирани дејствија, секогаш кога се добиени општи индиции во криминалистичката контрола за појава на стечајниот криминалитет, со фундаментална интенција, идентификување и обезбедување на *corpora delicti*, за подготвување и извршување на стечајни кривични дела, од страна на еден или повеќе сторители.

Во анализата и проценката за нужноста од спроведување на криминалистичка обработка, може да настанат во основа три ситуации:⁴¹⁰

- криминалистичка обработка е потребна, (кога се утврдува постоење на кривичното дело);
- криминалистичка обработка не е потребна, (се оди кон непосредно обвинување);
- криминалистичка обработка е невозможна, (недостапен е извршителот, не постојат докази).⁴¹¹

Отварањето на криминалистичката обработка заради разоткривање, разјаснување и докажување на сторени кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки, секогаш е поврзано со изготвување на планови во кои се акцентираат поединечни оперативни – тактички средства и методи, истражни дејствија и посебни истражни мерки за организирани групи на сторители, спрема кои во оперативната дејност се применуваат сложени оперативни комбинации.

Произлегува дека планот во секоја криминалистичка обработка треба да ги опфати следните суштински елементи:⁴¹²

- оперативен тим со раководител, кој може да биде составен со претставници од повеќе организациски единици на правосудната полиција, кој има задача да ја спроведе криминалистичката обработка;

⁴¹⁰ Цуклески Гоце: Криминалистичка контрола и обработка на кривичното дело даночно затајување, Ревија за криминалистика, криминологија и кривично право, Безбедност, бр.3, Скопје, 1995, стр.611.

⁴¹¹ **Пример.** Во личното криминалистичко – оперативно работење околу стечајна постапка на едно од правните лица, наследници на поранешен земјоделски комбинат во Велес, добиени се криминалистичко – разузнавачки информации за основи на сомневање за извршен стечаен криминалитет од страна на стечаен управник, кој по превземањето на правното лице во стечај, изготвува фалсификувана документација, која покасно ја уништува, но набргу потоа починува. И покрај потврдувањето на основите на сомневања за сторен стечаен криминалитет во правното лице во стечај, поради непостоење на доказен материјал, како и починувањето на стечајниот управник, не беше возможно отварање на криминалистичка обработка и нејзина реализација.

⁴¹² Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.95.

- оперативно – тактички мерки и истражните дејства што треба да се применат;
- посебните истражни мерки, согласно Законот за кривична постапка;
- криминалистичко разузнавање како извор на информации;
- други извори на информации и меѓуресурска и / или меѓународна размена на информации.

Есенцијалниот дел на криминалистичката обработка го сочинуваат извидите на казнените дела, односно полициските овластувања, кои се преземаат по акцептирањето на иницијалните сознанија и изготвувањето на планот на криминалистичката обработка.

Фази на криминалистичката обработка се:⁴¹³

- Прибирање на сознанија за казнено дело (внатрешни извори, оперативна полициска дејност или надворешни извори);
- Аналитичка обработка на почетните сознанија за казненото дело и неговите сторители;
- Извиди на казнените дела (насочено прибирање на релевантни известувања):
 - отворени (неприкриени) извиди,
 - прикриени извиди,
 - посебни извиди,
 - итни истражни дејствија.
- Аналитичка обработка на резултатите (материјални и персонални потенцијални докази), собрани во текот на спроведувањето на извидот;
- Завршна акција (известување на надлежниот Јавен обвинител за финалните резултати на криминалистичката обработка).

Организациско – планската поставеност во повисоката фаза на криминалистичко – оперативната дејност, за откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, има интенција да го утврди постоењето на стечајни казнени дела, обемот на криминалниот напад на стечајните деликвенти, новите деликвентски тактики и техники на сторителите на кривични дела во врска со стечајот и стечајните

⁴¹³ Орловиќ Анте, Пајчиќ Матко: Полицијски извиди казненых дјела господарског криминалитета, Хрватски лјетопис за казнено право и праксу (Загреб), вол.14, бр.2 / 2007, стр.710, izvor: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/09Orlovic.pdf.

постапки, како и овозможување на нивна перманентна достапност во предистражната и кривичната постапка.

Произлегува констатацијата за одредени специфичности на криминалистичката обработка на кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки, а кои се согледуваат во:⁴¹⁴

- **Сложеноста**, која произлегува од комплексноста на деловните односи, настани и специфичноста на стечајните кривични дела,
- **Долготрајноста**, поради можноста за нејзино водење на подолг временски период и
- **Брзината на реакција**, поради постојење на опасност за уништување, прикривање или дополнително креирање и синхронизирање на деловната документација.

„Криминалистичката обработка се врши според правилата на криминалистичката, но неа ја спроведува и истражниот судија при истрагата (судска обработка), врз основа на Законот за кривична постапка со примена на криминалистички правила“.⁴¹⁵

Собирањето докази во криминалистичката обработка на кривични дела во врска со стечајот и стечајните постапки се врши слично како и кај другите економски кривични дела, односно, со:⁴¹⁶

- увид во деловната документација и одземање на истата,
- пронаоѓање на предмети од извршено кривично дело,
- утврдување на материјалните последици од извршеното кривично дело,
- претрес и др.

Увидот во деловната документација и одземање на истата,⁴¹⁷ се тактички последователни полициски дејствија со кои се врши непосреден увид и одземање на сомнителна деловна документација, односно документација во која се претпоставува дека ќе се најдат материјални докази од извршен стечаен криминалитет, а за кои постои сериозна опасност дека ќе бидат делумно или целосно отстранети и уништени,

⁴¹⁴ Ибид, стр.724 - 726.

⁴¹⁵ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.239.

⁴¹⁶ Ибид, стр.239 - 243.

⁴¹⁷ Ангелески Методија: Криминалистичко постапување при откривањето на економскиот криминалитет, Годишник на факултетот за безбедност, Скопје, 1994, стр.105 - 106.

или ќе биде создадена нова - лажна финансиска документација, заради прикривање на стечајното казнено дело.

Одземената документација, полицијата ја анализира и од истата врши селекција на документацијата со доказен основ, со која го докажува извршеното стечајно кривично дело и кривичната одговорност на стечајниот деликвент.

Увидот во деловната документација по својата содржина и интензитет е „службено дејствие со кое се собираат докази и материјални траги за кривичното дело и сторителот на кривичното дело“.⁴¹⁸

Произлегува дека целта на увидот во деловната документација на правното лице е утврдување на состојбата на деловните книги и пронаоѓање на фалсификувани или фиктивни документи, поврзани со криминалот пред стечајот и во водењето на стечајната постапка. Во овој контекст, потребно е да се потенцира специфичноста во истражувањето на стечајниот криминалитет, од причини што стечајните предмети се наоѓаат во надлежниот суд, поради што е неопходна соработката со ОЈО кое соработува со судот, па затоа полицијата и ОЈО вршат увид во стечајниот предмет, со посебен фокус на барањето за отварање на стечајна постапка, хронологија на одлуките на судот и стечајниот судија за отварање на стечајна постапка, именување на стечајниот управник и неговото постапување во рамките на законските овластувања или криминални поведенија со елементи на оштетување или повластување на доверители.

Според Законот за сметководствено работење,⁴¹⁹ даночните обврзници obligаторно се обврзани за ажурна книговодствена евиденција, од која, правосудната полиција во своето оперативно – тактичко постапување, за сите стечајни криминални случаи за кои постојат општи индиции, преку увидот обезбедува материјални докази за стечајното кривично дело и неговите сторители, кои понатаму се верифицират и трансформираат во конкретни индиции со основано сомнение за сторен стечаен криминалитет и негово понатамошно процесуирање пред правосудните органи.

Увидот во деловната документација за која постојат конкретни индиции за извршен стечаен криминалитет, секогаш е проследен со нејзино одземање, за што оперативниот полициски службеник изготвува службени списи, записник и потврда за привремено одземени предмети, кои понатаму се доставуваат во прилог на кривичната

⁴¹⁸ Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.119.

⁴¹⁹ Службен весник на Република Македонија бр.61, од 26.07.2002 година.

пријава и се релевантен доказ за успешно водење на кривичната постапка и судската разврска.

Пронаоѓањето на предмети од извршено стечајно казнено дело, како што е фалсификувана деловна документација, парични средства од стечајни инкриминирани дејствија и однесувања и сл. се значајни за докажувањето на основаното сомневање за стечајниот криминалитет, од кое понатаму зависи ефикасноста на кривичната постапка.

Утврдувањето на материјалните последици од извршеното стечајно кривично дело, е „индиција која е карактеристична за сторени кривични дела од користољубиви побуди“⁴²⁰, односно од извршениот криминален напад на стечајниот деликвент пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, кој преку подароци, трошење на пари, ја ползува противправно стекнатата материјална корист, најчесто манифестирајќи ја во поседување на раскошни куќи, вили и станови, луксузни автомобили и др. Во овој контекст е потенцирана проценката на стечајната маса на правното лице во ликвидација и продажба на стечајниот имот и тоа: недвижен имот 2 / 3 од вредноста или 1 / 2 за движен имот од проценетата вредност од овластен проценител, зашто во спротивно се детектира криминално поведење на стечајниот судски совет со елементи на злоупотреба на службената положба и овластување.

Претресот како истражно дејствије, во комбинација со одделни оперативно – тактички средства и методи, се користи со фундаментална интенција, пронаоѓање и прибавување на материјални докази за извршени стечајни кривични дела, односно обезбедување на разновидна финансиска документација, присвоени предмети од стечајното кривично дело, парични средства и други предмети, од кои зависи квалитетот и ефикасноста на кривичната постапка и санкционирањето на стечајниот деликвент.

Претресот како доказно дејствие, во практиката најчесто го вршат полициски оперативни службеници кои поседуваат „специјализирани криминалистички знаења и соодветна техничка опрема, а вистинска реткост е истражен судија или судија од судски совет да претресува“⁴²¹.

Претресот во новиот ЗКП е предвиден во глава XVII, во мерките за пронаоѓање и обезбедување на лица и предмети, во член 181, во кој законски е детерминиран како

⁴²⁰ Алексиќ Живојин: Криминалистика, трече изменено и допуњено издание, Савремена администрација, Београд, 1985, стр.191.

⁴²¹ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика II, Тактика на спроведување процесни дејствија, Скопје, 2010, стр.93.

„дејствие на истражување на простории, лица и предмети, под услови и на начин пропишан со закон“.⁴²²

При претресот на дом⁴²³ се претресува една или повеќе простории кои лицето ги користи како свој дом и простории кое се поврзани со домот и имаат иста цел на користење, понатаму се претресуваат и подвижните предмети на затеченото лице во домот и другите простории, кога тоа е наведено во наредбата за претрес или кога во однос на затеченото лице постојат услови за претрес без наредба.⁴²⁴

Основот за претресот како истражно дејство, го сочинува „оној квантитет на факти и околности, кои на основа на криминалистичкото искуство, даваат доволна основа за сомнение, дека во предметот ќе се пронајдат сторителот, соучесникот, трагови од кривични дела или предмети важни за постапката“.⁴²⁵

Претресот како истражно дејствие за документирање на стечајниот криминалитет, секогаш треба да се комбинира со посебни истражни мерки како што се следење на комуникации и прислушувањето, отварање привидна (симулирана) банкарска сметка, регистрирање на привидни правни лица за собирање на конкретни податоци за криминалот пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка.

Практиката покажува дека често пати при комплексна примена на мерката преглед или претрес во деловни простории или увид во деловна документација на правното лице, се преземаат заеднички акции на Министерството за внатрешни работи со другите инспекциски служби, како што се: Управата за јавни приходи, Финансиската полиција, Царинската управа и др.⁴²⁶ заради интегрално обезбедување и

⁴²² Член 181 став 1 од Законот за кривична постапка, Службен весник на РМ бр.150 / 10.

⁴²³ Член 183, Ибид.

⁴²⁴ Претрес без наредба е предвиден во член 193 став 1 од новиот ЗКП, во кој е овозможено влегување во дом ако држателот на домот доброволно се согласува со тоа, ако се наоѓа лице кое се бара по наредба на суд заради притворање или присилно доведување, поради лишување од слобода на сторител затекнат in flagranti, и заради вршење увид на местото каде е извршено кривичното дело.

⁴²⁵ Милошевиќ Бранка, Републичко тужилаштво РС, Тирик Алма, Федерално тужилаштво Ф БиХ: Модул 3 , Кривична област, Принципи кривичног поступка и истрага, Практична обука, Сарајево, 2009, стр.72, извор:http://search.mywebsearch.com/mywebsearch/GGmain.jhtml?id=ZCfox000&ptb=W6kMcDpOC_WMh.yL8b4Yug&ind=2010030913&ptrS=ZCfox000&si=&n=77cea341&psa=&st=kwd&searchfor=modul+3+krivi sna+oblast+prakticna+obuka+sarajevo+2008.

⁴²⁶ **Пример.** По наредба на стечаен управник, околу 100 тони обоени метали, складиштени во АД во стечај, кои во отворената стечајна постапка се пријавени како побарување на еден од поголемите доверители на друштвото, се товарани во 6 камиони, со пропратна документација на име на претходниот назив на истата фирма во стечај, со крајна дестинација во друга држава. Во соработка со Царинската управа и стечајниот суд, истите се задржани на царинскиот премин до извршување на увид во пропратната документација во 6 камиони, при што е утврдено нивната преправка на име на непостоечко правно лице во стечај. Со навремена акција на МВР, попречено е оштетување на доверителот кој уредно

документирање на стечајниот криминалитет со **релевантна документација**, во која се опфатени сите финансиски документи за кои се претпоставува или е очигледно дека се фалсификувани или фиктивни, односно на нив може се наоѓаат „траги од криминално однесување (потпис, печат), или самите документи се предмет на криминално однесување – фиктивна фактура, незаконско донесено решение и сл.“⁴²⁷

Оперативната дејност на овластените полициски службеници во предистражната постапка за утврдување на стечајниот криминалитет во правното лице, формално завршува со поднесување на кривична пријава до Јавното обвинителство, но со отварањето на истрагата и продолжувањето на процесните судски дејствија во кривична постапка против сторителите на стечајни кривични дела, криминалистичката оператива продолжува со прибирање на сознанија за нови криминални активности и однесувања, кои најчесто се сведуваат на корумптивни однесувања, како на правосудните органи, така и на стручните лица кои се ангажираат во постапката на вештачење на доказниот материјал.

5.3.1. Оперативно - тактички комбинации во спроведувањето на криминалистичката обработка за детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет

Тактиката на водење на која било оперативно – тактичка мерка во криминалистичката дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка), како и спроведувањето на секое процесно дејствие во истражната и судска дејност, се состои од „активирање повеќе различни криминалистичко – тактички начини (детерминирани од дадената тактичка ситуација), како облици (варијанти, модификации, интерпретации, модели, калапи) на практично криминалистичко – тактичко постапување“.⁴²⁸

Кривично – правните инкриминации во врска со стечајот и стечајните постапки, како реална појава во материјалниот свет, во подготвителната и извршителната фаза се

го пријавил сопственото побарување од претходно должничко - доверителските односи со друштвото во стечај.

⁴²⁷ Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.252.

⁴²⁸ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ – Скопје, 2002, стр.235.

„надвор од доменот на криминалистичката творечка активност и од видеокругот на оперативниот полициски службеник“.⁴²⁹

Произлегува дека стечајниот криминалитет како општествена појава и процес со негативен предзнак, навидум се слева во останатите општествени појави и настани, и егзистира се до откривањето на обележјата на стечајното кривично дело во криминалистичко - спознајниот процес, во кој преку оперативно – тактички начини и комбинации се прибираат „материјални, морални и психолошки, ориентационо – елиминациони индиции кои укажуваат на сомнителни лица како можни сторители на тоа кривично дело“.⁴³⁰

До индиции за и околу стечајниот криминалитет, правосудната полиција доаѓа преку криминалистичко – информативна дејност, која претставува „систем од конспиративни оперативни средства и методи што се применуваат во рамките на оперативната дејност, заради тајно и прикриено прибирање на оперативни информации од или за кривични настани и за нивни предизвикувачи, а таквите средства и методи меѓусебно се надополнуваат и со други оперативни дејствија (со кои се комбинираат зависно од дадената тактичка ситуација), на планот на превентивно – репресивно реагирање против криминалитетот“.⁴³¹

Од наведената дефиниција, произлегуваат конститутивните елементи на криминалистичко – информативната дејност:

- збир на оперативно – тактички средства и методи, применети во двете фази на криминалистичко – тактичката дејност (криминалистичка контрола и обработка);
- функционирање според принципот на длабока конспиративност и доследно чување на начелото на тајност или чување на службена тајна;
- прибирање на информации за откривање и разјаснување на кривично – правниот настан и неговиот сторител и
- насочувачки карактер на оперативните дејствија, што се надоврзуваат на неа или се слеваат во оперативно – тактички комбинации, со цел:

⁴²⁹ Ангелески Методија: Што се тоа полициски конспиративни средства и методи (Основи на теоријата за криминалистичко – информативна дејност), Годишник на факултетот за безбедност, бр.4, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, 1995, стр.813.

⁴³⁰ Ибид, стр.814.

⁴³¹ Прилагодено според Котески Марјан: Криминалистичка тактика II, авторизирани предавања, Јофи - скен, Скопје, 2008, стр.13 - 14.

откривање, докажување, разјаснување и спречување на криминалитетот.⁴³²

Се согледува дека криминалистичко – информативната дејност за откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, покрај примената на оперативно – тактички начини за спроведување на секоја поединечна мерка или дејствие, прави и одредени комбинирања на оперативно – тактичките средства и методи, истражните дејствија и посебните истражни мерки, во зависност од секоја одделна криминална ситуација во врска со стечајот и стечајните постапки.

Збирот на два или повеќе дијалектички поврзани тактички начини сочинуваат **тактичка комбинација**.

Според Водинелиќ, тактичката комбинација претставува „соединување на повеќе тактички начини, повеќе оперативно – тактички мерки, истражни дејствија или посебни истражни мерки, кои може да бидат меѓусебно поврзани и преземани по претходно изготвен план“.⁴³³

Според Ангелески, тактичката комбинација претставува „систем од повеќе тактички начини во рамките на спроведувањето на една оперативно – тактичка мерка или на едно истражно (судско) дејствие, или пак, систем од оперативни и процесни дејствија во еден оперативен (кривичен) предмет“.⁴³⁴

Структурираноста и сложеноста на секоја одделна оперативна и процесно – тактичка ситуација при водењето на кривичен предмет, го одредува видот, содржината и комплексноста на секоја поединечна тактичка комбинација, која понатаму како излезно тактичко решение има за цел решавање конкретни задачи при истражувањето.

Тактичките комбинации ги сочинуваат исти или различни мерки и дејствија, кои се условени од околностите во кои се спроведува криминалистичко – оперативната дејност и во зависност од преземените мерки и дејствија, можат да бидат:

- прости, кога се презема оперативно – тактичка мерка или истражно дејствие на неколку диферентни начини;
- сложени, кога се комбинираат оперативно – тактички мерки, истражни дејствија и посебни истражни мерки, во чие спроведување се вклучени повеќе оперативни полициски службеници, кои постапуваат според

⁴³² Ибид.

⁴³³ Водинелиќ Владо: Криминалистика, откривање и докажување I том, Факултет за безбедност, Скопје, 1985, стр.155, прилагодено според Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.234 – 235.

⁴³⁴ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.235.

претходно изготвен план со динамика на реализација и постигнување на тактички резултат.⁴³⁵

Консеквентно на претходното, произлегува дека ефикасноста на откривањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет како специфичен вид на економско – финансиски криминал, со кој стечајните деликвенти ги изигруваат доверителите и прибавуваат голема противправна имотна корист, е условена од делувањето на правосудната полиција и јавното обвинителство во претходната постапка, во која со новиот Закон за кривична постапка, истрагата, целосно му е доверена на јавното обвинителство, во „тесна соработка со полицијата и се поголемиот број специјализирани органи кои работат на следење, анализа и откривање на различни форми на криминал и корупција“.⁴³⁶

Новиот Закон за кривична постапка нуди поинакви решенија од досегашниот во однос на работата на Јавното обвинителство, каде законодавецот целокупната предистражна и истражна постапка му ја доверил и ставил во надлежност на јавниот обвинител, поради што е воведена новина во формирањето на Истражни центри во обвинителството и Правосудна полиција (формирана од припадници на Криминалистичка полиција, Управа за финансиска полиција и Царинска управа), кои ќе преземаат одредени истражни дејствија по наредба, контрола и надзор на Јавниот обвинител.

Припадниците од наведените служби, во временскиот период за кој се избрани да работат во истражниот центар, „не може да бидат распоредени на друго работно место во државните органи од каде што доаѓаат или да бидат отстранети да работат од предметниот случај, без изрично одобрение на јавниот обвинител“.⁴³⁷

Интенцијата е јавното обвинителство да се профилира, како посебен и самостоен орган на правосудството, под чие раководство работи правосудната полиција,⁴³⁸ која по неговите наредби, насоки и упатства, активно постапува и му помага во расчистувањето на потешките кривични дела, користејќи ги стандардните

⁴³⁵ Ибид.

⁴³⁶ Прирачник за Закон за кривична постапка, МВР на РМ, Центар за обука, ОСЦЕ, Скопје, Јануари 2012 година, стр.10.

⁴³⁷ Ибид, стр.15.

⁴³⁸ Новиот Закон за кривична постапка од 18.11.2010г. воведува т.н. „правосудна полиција“, која всушност е криминалистичка полиција, која тесно соработува со јавното обвинителство, а еден нејзин мал дел ќе биде непосредно во тимот на јавното обвинителство во истражните центри на ЈО. Процентуално, есенцијалниот дел на правосудната полиција ќе биде екипиран од инспектори на МВР, Финансиска полиција и Царинска управа, кои и понатаму ќе работат во своите организациони единици, со експлицитен линк со надлежниот обвинител, додека другиот дел на Криминалистичката полиција станува главен соработник на јавното обвинителство.

оперативни процедури на пронаоѓање и обезбедување на докази за инкриминации поврзани со стечајот и стечајните постапки.

Новиот Закон за кривична постапка пропишува оперативно – тактички мерки (полициски извиди), истражни дејствија и посебни истражни мерки, со чија планска примена се овозможува остварување на посакувани резултати од спроведената криминалистичко – оперативна дејност, а кои се фундамент за ефикасноста на понатамошниот тек на кривичната постапка.

Како најчесто користени оперативно – тактички мерки, со новиот процесен концепт, предвидени како полициски извиди,⁴³⁹ кои всушност претставуваат традиционални овластувања на полицијата, за откривање, разјаснување, документирање и санкционирање на стечајниот криминалитет, се предвидени:

- прибирањето на потребни известувања од граѓани;
- спроведување на потрага, распишување распис по лицето (стечајниот деликвент) и објава по имотот и имотната корист или предметите по кои се трага;
- преглед на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица во присуство на службено или одговорно лице;
- увид во деловна документација;
- преземање на други потребни мерки и дејствија предвидени со закон.⁴⁴⁰

Во досегашната практика, поради ретроактивната форма на откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, во криминалистичко – оперативната дејност, најчесто се користени следните истражни дејствија: претрес во дом и други простории, преглед и увид на деловна документација поврзана со стечајни кривични дела, привремено одземење на предмети - деловна документација, графоскопски анализи и финансиско – материјални вештачења и др.

Посебните истражни мерки⁴⁴¹ добиваат доказна вредност и правна важност со новиот процесен закон, во откривањето, документирањето и санкционирањето на

⁴³⁹ Полициските извиди се предвидени во вториот дел на Законот за кривична постапка во претходната постапка, во глава XX во која е опфатена предистражната постапка, веднаш по поводите за поведување на кривична постапка.

⁴⁴⁰ Член 276 став 2 т.1, 5, 6 и 7 од Законот за кривична постапка, Службен весник на РМ бр.150 / 10.

⁴⁴¹ Посебните истражни мерки во новото македонско процесно право, се предвидени како доказни средства во глава XIX, во член 252, за обезбедување на податоци и докази неопходни за успешно водење на кривичната постапка, кои на друг начин не можат да се соберат. Во Законот за полиција (Службен весник на РМ бр.114 од 03.11.2006г.), се опфатени во полициските овластувања во чл.28 ст.1 т.17,

стечајниот криминалитет, кои се применуваат од страна на законско овластените државни органи, заради откривање на сторители на стечајни кривични дела, пред и во текот на стечајната постапка.

Под посебни истражни мерки се подразбираат „дејствија на систематско прибирање на информации на начин со кој не се вознемирува, односно допира лицето засегнато со нив, применети од страна на полицијата, со цел за откривање и за истрага на казни дела и на осомничени сторители“.⁴⁴²

Произлегува дека посебните истражни мерки се сочинети од неколку елементи:⁴⁴³

- да се преземаат во согласност со законот,
- да се водат од страна на овластени органи,
- да се прикриени,
- нивната цел е прибирање, регистрирање и обработка на стореното кривично дело и осомниченото лице и
- да имаат доказна моќ во гонењето на сторителите.

Посебните истражни мерки можат да се определат кога постојат основи на сомневање за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку четири години, а се подготвуваат, во тек е извршување или се извршени од страна организирана група, банда, или друго злосторничко здружение, или кога е веројатно дека ќе се обезбедат податоци и докази неопходни за успешно водење на кривичната постапка, кои на друг начин не можат да се соберат и тоа следните:

1. Следење и снимање на телефонските и другите електронски комуникации во постапка утврдена со посебен закон;
2. Следење и снимање во дом, затворен или заграден простор што му припаѓа на тој дом или деловен простор означен како приватен или во возило и влез во тие простории заради создавање на услови за следење на комуникации;

посебно уредени во член 78 од истиот закон, во кој е детерминирана нивната примена заради обезбедување на податоци и докази неопходни за успешно водење на кривичната постапка, кои на друг начин не можат да се соберат или нивното собирање би било сврзано со поголеми тешкотии, за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку четири години и за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до пет години, за кои постои основано сомнение дека се извршени од страна на организирана група, банда или друго злосторничко здружение, согласно Законот за кривична постапка или друг закон.

⁴⁴² Котески Марјан, Николовски Марјан: Методика на истражување на општиот криминалитет, Факултет за безбедност, Соларис принт, Скопје, 2008, стр.320.

⁴⁴³ Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.120.

3. Тајно следење и снимање на лица и предмети со технички средства надвор од домот или деловен простор означен како приватен;
4. Таен увид и пребарување во компјутерски систем;
5. Автоматско, или на друг начин, пребарување и споредување на личните податоци;
6. Увид во остварени телефонски и други електронски комуникации;
7. Симулиран откуп на предмети;
8. Симулирано давање и примање поткуп;
9. Контролирана испорака (controlled delivery) и превоз на лица и предмети;
10. Користење на лица со прикриен идентитет за следење и собирање на информации или податоци;
11. Отворање симулирана банкарска сметка, е метод на откривање на финансиски криминал со елементи на перење пари, односно се отвара сметка која се прави достапна за криминалната организација и на истата се „договара,, трансферирање на криминални пари со цел нивно „перење,, и
12. Симулирано регистрирање на правни лица или користење на постојни правни лица за собирање на податоци.

Посебните истражни мерки продуцираат најсилна доказна моќ, не со индивидуално преземање, туку со „спроведување прости или сложени тактички комбинации составени од овие мерки и со вклучување на веќе стандардните процесни доказни дејствија“.⁴⁴⁴

Употребата на ПИМ се применува исклучиво со судска наредба, врз основа на претходен предлог на Јавното обвинителство, а која наредба ја извршуваат овластените органи: МВР, Управа за финансиска полиција и Царинска управа, на начин со кој не се вознемирува односно допира лицето спрема кое се спроведуваат, а кои во понатамошната постапка се користат како доказни средства, добивајќи правна важност во судската постапка и завршница.

Кога ќе се постигнат целите заради кои се определени ПИМ, или ќе престанат да постојат основите заради кои се одобрени, органот што ја издал или продолжил наредбата е должен веднаш да нареди запирање на мерките.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија, Прв приватен универзитет – ФОН, Скопје, 2007, стр.14.

⁴⁴⁵ Прирачник за Закон за кривична постапка, МВР на РМ, Центар за обука, ОСЦЕ, Скопје, Јануари 2012 година, стр.50.

Пример за примена на ПИМ.⁴⁴⁶ СВР Куманово располага со оперативни сознанија дека лицето ММ од Куманово, вработен како Државен пазарен инспектор во Министерството за економија – Државен пазарен инспекторат, подрачна единица Куманово, како и други лица во својство на соизвршители и помагачи, противправно бараат и примаат парична награда „Поткуп“ за да во рамките на своите службени овластувања извршат службени дејствија што би морале да ги извршат. На ден 21.10.2009г. во просториите на СВР Куманово, усно на Записник за примање на кривична пријава од страна на оштетениот НН, управител на фирмата Х од Куманово, е поднесена кривична пријава против претходнонаведеното лице за кривично дело „Примање поткуп“ по член 357 од КЗ, затоа што истиот, при извршената контрола на ден 17.08.2009г. во неговиот деловен објект, наводно констатирал неправилности во водењето на Книгата за евиденција во трговијата, по што го задолжил истата да ја препише со отстранети недостатоци, како би можел да му изготви Записник без констатирани неправилности, а за возврат му побарал 200 евра, кои доколку не му ги даде, ќе дојде повторно во контрола и ќе му поднесе прекршочна пријава и казни со најмалку 2.500 евра.

Од причина што се работи за добро организирана група, а со цел да се идентификуваат сите членови на групата и обезбедување на докази за сторени кривични дела: „Примање поткуп“, „Противзаконито посредување“, „Злоупотреба на службената положба и овластување“ и „Помагање“, СВР Куманово до ОЈО Куманово поднел предлог за издавање Наредба за примена на Посебни истражни мерки по член 142 – б, став 1 и 2, т.3, т.4 и т.8 од ЗКП и тоа:

- Тајно набљудување, следење и визуелно – тонско снимање на лица и предмети со технички средства,

- Привиден (симулиран) откуп на предмети како и привидно (симулирано) давање поткуп и привидно (симулирање) примање поткуп и

- Регистрирање на привидни (симулирани) правни лица или користење на постојни правни лица заради собирање на податоци.

Од страна на ОЈО Куманово е поднесен предлог до Истражен судија, од кој е издадена Наредба за примена на посебни истражни мерки, која треба да ја изврши МВР – Сектор за специјални истражни техники, при Одделот за организиран и сериозен

⁴⁴⁶ Преземено од Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.123 – 128.

криминал, во времетраење од три месеци. Од страна на СВР Куманово до ОЈО Куманово е поднесен посебен извештај за примената на посебни истражни мерки со спецификација на снимениот материјал по вид и број на употребени технички средства.

Од примерот се согледува начинот на реализација на криминалистичка обработка на организирана група, предводена од државен инспектор во подрачна единица на Државниот пазарен инспекторат при Министерството за економија, за извршени повеќе кривични дела со елементи на злоупотреба на службената положба и овластување, примање поткуп, противзаконито посредување и помагање, кој ги пречекорил границите на своите службени овластувања, во содејство со групата, преку барање поткуп за службени дејствија кои морал да ги изврши. Криминалистичката информација за криминалните поведенија на организираната група, полициските службеници ја добиле преку пријава од оштетениот на записник, по што е преземена криминалистичка обработка за докажување на криминалните дејствувања, со планирана оперативна тактика – комбинација, преку преземање на оперативна – тактички мерки и активности и примена на ПИМ, за што до надлежното ОЈО е поднесен посебен извештај.

6. ОБЕЗБЕДУВАЊЕ МАТЕРИЈАЛНИ ДОКАЗИ И ДОКАЖУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Индициите во предистражната постапка се основи на сомневање, односно факти поврзани со стечајните кривични дела, кои имаат гносеолошка вредност за криминалистичкото - оперативно истражување, кои во кривичната постапка добиваат докажен карактер, поради што се наречени „доказни факти или посреден логички доказ“.⁴⁴⁷

Со докажувањето, всушност, се утврдува секој факт што е потребен за донесување на одредена судска одлука.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево, стр.132, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

⁴⁴⁸ Матеска Марика: Доказите и докажувањето на кривичните дела, Македонска ревија за казнено право и криминологија, НИП Нова Македонија, бр. 1 / 97, стр. 91.

Доказите како факти, се во објективна врска со предметот на докажување на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, му припаѓаат на стечајното кривично дело со кое се во секундарна релација, како и со неговиот извршител.

Произлегува дека доказот е „средство (извор) на информација за фактите, односно резултат на оценката на информациите од различни извори“.⁴⁴⁹

За поимот, **доказ** во материјална смисла постојат неколку сфаќања.⁴⁵⁰

Според **првото сфаќање**, „доказ во материјална смисла е секоја доказна основа или причина содржана во одредено доказно средство кое зборува за вистинитоста на некој факт во кривичната постапка. Фактите кои треба да се докажуваат се нарекуваат предмет на доказите (*thema probandi*), факти кои се веќе утврдени и од кои се изведува заклучок за вистинитоста на фактите кои треба да се докажуваат се нарекуваат доказна основа (*argumenta, probationes*), а изворите од кои се добиваат доказните основи се нарекуваат доказни средства (*media probandi, instrumenta*)“.

Според **второто сфаќање**, „доказот во кривичната постапка не е ни само доказен извор (сведок, осомничен, вештак, материјален доказ), ниту само информација, туку е единство на доказните извори и доказните факти“.

Според **третото сфаќање**, „доказот во кривичната постапка претставува извор на информации за фактите кои се утврдуваат во кривичната постапка, со кои органот кој ги утврдува фактите се служи во случаите кога не е во можност со сопствено запазување да ги утврди, а изворите на информации се состојат во известување за фактите кои непосредно ги утврдил органот кој постапувал во конкретниот случај или се тоа фотографии направени од органот во чија надлежност е фотографирањето, скицирањето и сл“.

Стечајните деликвенти, извршувајќи криминални активности и однесувања во деловното работење, кои најчесто се прикриени и се во темниот појас на економско – финансискиот криминалитет, остваруваат противправна имотна корист, која во секојдневниот живот ја акцептираат како нормална консеквенца и бенефит од управувањето со трговското друштво, а која во гносеолошкиот криминалистички процес е фундамент за откривање на причините и материјалните докази од извршените стечајни казнени дела.

⁴⁴⁹ Ибид, стр.130.

⁴⁵⁰ Бановиќ, Б., “Обезбегување доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета”, Београд, 2002, стр.183, прилагодено според Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.168.

Оперативното постапување за пронаоѓање и обезбедување на доказен материјал за стечајни казни дела, најчесто се одвива во втората фаза на криминалистичко – оперативната дејност, во криминалистичката обработка во која се настојува да се пронајде и обезбеди деловна документација во оригинална форма, која во понатамошната постапка се вештачи, заради интегрално докажување на сторениот стечаен криминалитет и донесување на одредена судска одлука.

Сигнификантен конституент за детектирање на стечајните кривични дела се сигналите кои го индицираат стечајниот криминал, манифестирани преку енормно богатење на стечајните деликвенти, резултирано од нивната незаконска работа.

Стечајниот деликвент знае дека го извршил делото, но, не чувствува вина и грижа на совест, бидејќи со текот на времето криминалните активности и односи ги прифаќа и манифестира како нормално деловно работење, не се плаши од казна и други последици, бидејќи е убеден дека е заштитен од органите на прогон според нивната функција и партиска припадност, поради што е и неговото терминирање со „криминал под заштита на законот“.⁴⁵¹

Произлегува дека стечајните кривични дела се докажуваат со материјален доказ, кој „е оставање на лична карта на сторителот при идентификација на неговата криминална активност“⁴⁵² бидејќи со неговото откривање, се разоткриваат и криминалните однесувања и активности, кои стечајниот деликвент ги врши во професионалното работење на работното место.

Обезбедувањето на доказите е законска категорија во надлежност на полицијата, која со новите законски прописи е проширена и на други безбедносни органи како што се финансиската полиција, УЈП и царината, кои во предистражната постапка го откриваат сторителот и кривичното дело.

Докажувањето на стечајните кривични дела, пред и по отварањето на стечајната постапка е макотрпна работа, која бара подолг временски период, висока професионалност и стручност, како и доследна примена на криминалистичкото начело упорност, што истовремено ќе овозможи логично и временско поврзување на материјалните докази.

⁴⁵¹ Криминалот под заштита на законот е антисоцијално поведение на една политичка доминантна социјална група, која ги „стигматизира“ припадниците на другите групи како криминалци, без притоа да има позитивна правна сигнификантност. Криминалот е заштитен и тогаш кога постојат казнено – правни инструменти, но не постои волја од страна на државните органи за негово гонење.

⁴⁵² Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.227.

Истовремено, стечајниот криминалитет како реална животна појава не се наоѓа во статичка состојба, туку во перманентна дезинтеграција и дезорганизација, во која сигналите за извршените стечајни кривични дела од моментот на нивното настанување, „започнуваат да се менуваат, преобразуваат и да исчезнуваат“.⁴⁵³

Материјалните носители на криминалистичко – релевантни информации за криминалот пред и во текот на стечајната постапка, ги уништува протоколот на времето, како и стечајниот деликвент, кој уште во подготвувањето и извршувањето на стечајните казнени дела, планира и применува деликвентска тактика и техника на т.н. „бели јаки“ заради нивно прикривање и елиминирање на секаква индиција која би укажала на нивното постоење.

Произлегува дека како и другите криминални настани и стечајниот криминален настан го карактеризира „ентропија“⁴⁵⁴ која како природен процес, настојува „организираното да се дезорганизира, различното да постане исто, познатото да стане непознато, наученото да се заборави“.⁴⁵⁵

Ентропијата се јавува секаде каде нема напор, бидејќи за детектирање и дешифрирање на криминалните активности и однесувања на стечајните деликвенти, потребен е организиран напор од страна на органите за внатрешни работи, кој прераснува во процес на криминалистичко – оперативна дејност, во која се верифицираат општите индиции во конкретни, кои понатаму се процесуираат во обвинителен акт и судска пресуда, како репресивна мерка, со која се заштитува стабилноста на економскиот систем на државата.

Стечајниот криминалитет како општествена појава со негативен предзнак, со која се напаѓаат и изигруваат финансиско – правните побарувања на доверителите на должникот, е во правопрпорционален однос со ентропијата, што сигнализира неадекватност на одбрамбените правни механизми во неговото откривање и сузбивање, истовремено укажувајќи на недоволниот организационен напор на органите на прогон во неговото совладување како општествен проблем.

Проблемите се одраз на незнаење, поради што органите на прогон заради сузбивање на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки, облигаторно ги вклучуваат информационите подсистеми за собирање на криминалистичко –

⁴⁵³ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.229.

⁴⁵⁴ Ибид.

⁴⁵⁵ Ѓорѓијовски Благоја: Менаџмент информации системи, Економски факултет, Скопје, 1998, стр.327.

релевантни информации, кои „ја зголемуваат количината на онтолошкиот запис“⁴⁵⁶ создавајќи информациона основа за донесување на одлуки, кои се основа за преземање на акции со кои се дејствува на стечајниот криминалитет како општествен проблем, во насока на негово детектирање, дешифрирање и системско сузбивање.

Криминалистичките информации се делат на:⁴⁵⁷

- Оперативни и
- Доказни.

Оперативните информации ги открива правосудната полиција во претходната постапка во криминалистичко – оперативната дејност, поради што претставуваат „ориентациско – елиминациски индиции, со хеуристичка доказна вредност“⁴⁵⁸ кои не се појавуваат во кривичната постапка и не претставуваат основа за донесување на пресуда.

Доказните информации се фиксирани во Законот за кривична постапка, како и нивното обезбедување со изведување, преку доказни активности кои ги презема јавниот обвинител или правосудната полиција, како и претседателот и членовите на кривичниот совет на главната расправа.

Доказот како факт со правно – релевантно значење во кривичната постапка, е „материјална или психичка промена настаната во врска со извршувањето на кривичното дело, која во себе носи информација за кривичното дело, за сторителот и за другите кривично – правни релевантни факти, фиксирани во форма и на начин пропишан во ЗКП и од страна на овластените субјекти“.⁴⁵⁹

Доказните средства се извор на докази, т.е. форми и начини во кои се јавуваат доказите, со помош на кои се утврдува постоењето или непостоењето на спорните релевантни и други факти, кои се утврдуваат во кривична постапка.⁴⁶⁰

Во овој контекст е и детерминирањето на доказните средства како „извори од кои во текот на кривичната постапка се осознаваат релевантните факти и оние што ќе

⁴⁵⁶ Ибид, 328.

⁴⁵⁷ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.230.

⁴⁵⁸ Ибид.

⁴⁵⁹ Ибид, стр.231.

⁴⁶⁰ Антониќ Весна, Шикман Миле, Кулиќ Драган, Пелеш Реља: Модул 3, Кривична област, Успостава болших механизма сарадње измеѓу полиције и тужитеља: Предузимање радњи доказивања у истрази под надзором тужитеља и законитости прибављених доказа, Аверу, ДОО, Сарајево, 2009, стр.21, извор: http://search.mywebsearch.com/mywebsearch/GGmain.jhtml?id=ZCfox000&ptb=W6kMcDpOC_WMh.yL8b4Yug&ind=2010030913&ptrS=ZCfox000&si=&n=77cea341&psa=&st=kwd&searchfor=modul+3+krivicna+oblast+averu+sarajevo+2009.

служат како доказен основ за други релевантни факти⁴⁶¹ односно оние извори од кои се добиваат факти, кои претставуваат фундамент за изведување заклучоци за вистинитоста или невиситнитооста на предметот на докажување.

Во текот на предистражната постапка јавниот обвинител може да презема истражни дејствија и тоа сите доказни средства предвидени во новиот ЗКП и тоа:⁴⁶²

- Исказ на обвинетиот,
- Испитување на сведоци,
- Увид и реконструкција,
- Вештачење и
- Снимка и електронски доказ.

Најчесто применувани доказни средства во врска со детектирање и дешифрирање на инкриминации во врска со стечајот и стечајните постапки, се увид во деловна документација, вештачење и исказ на обвинетиот.

Доказот во кривичната постапка е извор на информации за фактите кои се утврдуваат во кривично - процесното право и е единство на доказните извори и доказните факти „со кои се гарантира постоењето на степенот на основаноста на сомнението во однос на сторителот на кривичното дело“.⁴⁶³

Произлегува дека доказот за стечајниот криминалитет најчесто е од материјална природа, кој се применува во предистражната постапка, насочувајќи ги притоа во детектирањето, дешифрирањето и документирањето на стечајните инкриминации.

Материјалните индиции за сторен криминал пред и по отварањето на стечајната постапка на правното лице, изразени преку материјалното дејство на стечајното кривично дело спрема стечајниот деликвент, како и нивно поврзување со психичките индици⁴⁶⁴ и останатите материјални траги и предмети, доведуваат до негово расветлување и давање објективна слика на претходно случениот криминален настан во врска со стечајот и стечајната постапка.

Оперативната и судската практика во Република Македонија укажуваат дека клучна улога во процесот на докажување на стечајните инкриминации и кривичната

⁴⁶¹ Тупанчески Никола: Организиран криминалитет - прибирање и презентирање на доказите, Едиција - Организиран криминал, Темпус, Скопје, 2002 година, стр. 63.

⁴⁶² Прирачник за Закон за кривична постапка, МВР на РМ, Центар за обука, ОСЦЕ, Скопје, Јануари 2012 година, стр.42.

⁴⁶³ Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998, стр.147.

⁴⁶⁴ Психичките индиции се психичкото дејство на кривичното дело врз сторителот, кое се развива низ неговиот психички однос спрема делото и грижата да не се открие вината.

одговорност на стечајните деликвенти имаат материјалните докази,⁴⁶⁵ за разлика од личните докази, кои служат за утврдување на степенот на нивната веројатност.

Најчести материјални докази со кои се докажува стечајниот криминалитет се:

1. Барање за отварање на стечајна постапка како појдовен основ,
2. Решение за отворена стечајна постапка,
3. Одлуки и записници од одржани судски рочишта,
4. Решение или одлука за стечаен управник и стечаен судија и
5. Извод од Централен регистар за регистрирање на овластен стечаен управник.

Докажувањето претставува процес на утврдување правно – релевантни факти преку кои се доаѓа до вистината за определен криминален настан. Нивното утврдување се одвива преку докази како основи од кои се црпат информации за вистинитоста на определен факт.⁴⁶⁶

Во овој контекст е и детерминирањето на докажувањето „како дејност со чија помош се утврдува вистинитоста на наводите на странките заради добивање на фактичка подлога за судската одлука, т.е. употреба на доказите во кривичната постапка заради утврдување на фактите“.⁴⁶⁷

Докажувањето како законска категорија, треба да ги опфати „сите факти што се од значење за утврдување на битието и дејствијата на извршувањето на кривичното дело, вината, кривичната одговорност, пресметливоста, отежнителните и олеснителните околности, податоци за личноста на обвинетиот, мерките за безбедност итн.“⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ **Пример.** Поднесена е кривична пријава против стечаен управник за злоупотреба на службена положба и овластување, поради извршена продажба на имот - магацин во с.Стариград, заведен во ПЛ бр.42 за КО Врановци, со површина од 3.740 м², на фирмата АА за сума од 867.005,00 денари, кој според постоечкиот имотен лист, имотот бил во сопственост на Р.Македонија, корисник Југословенски железници Т.Велес - Прилеп. Злоупотребата се состои во тоа што, стечајниот управник, иако знаел дека магацинот бил сопственост на Р.Македонија, истиот го ставил на продажба во пакет, со што ја оштетил фирмата АА за наведениот износ. Злоупотребата е откриена, откако фирмата АА го продала имотот на две физички лица за износ од 8.500 евра, при обидот за префрлање на лично име во Агенцијата за катастар на недвижности во Велес, каде барањето за спроведување на промената во сопственоста им било одбиено, со образложение дека продадениот имот – магацинот во с.Стариград е на Р.Македонија, а не на фирмата во стечај.

⁴⁶⁶ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.170.

⁴⁶⁷ Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009, стр.232.

⁴⁶⁸ Матеска Марика: Доказите и докажувањето на кривичните дела, Македонска ревија за казнено право и криминологија, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997, стр.90 - 96.

Доказувањето на стечајните кривични дела бара упорност, стрпливост и темелност во криминалистичко – оперативната дејност и примена на адекватни оперативни – тактички мерки и активности, чија примена се проценува во секој конкретен случај.

„Некогаш тоа се постигнува со увид во соодветната евиденција и документација, понекогаш се прибираат известувања преку разговор со осомничениот и увид во соодветна документација, некогаш со изненадна контрола од страна на инспекциските служби, некогаш со претрес и разговор со осомничениот, а некогаш мораат да се применат разновидни оперативни – тактички мерки и активности“.⁴⁶⁹

Доказниот процес на стечајниот криминалитет, покрај класичните методи на откривање и докажување, заради негово попречување и сузбивање, мора да се прилагоди на општествено – економските и социјалните движења во државата и на меѓународната инфлуенца, особено поради масовноста на влезот и излезот на капиталот.

Новиот ЗКП, овозможува поставување на законски рамки за преземање на поедини оперативни – тактички мерки, истражни дејствија и посебни истражни мерки, чие прецизно дефинирање, ја зголемува можноста за обезбедување на релевантен доказ за криминалните случаи пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка.

Доказниот процес, наметнува меѓуинституционална соработка на надлежните органи за откривање и сузбивање на стечајниот криминалитет, кои со новите одредби во процесното право се сублимирани во правосудната полиција, во која покрај криминалистичката полиција се опфатени и финансиската полиција и царинската управа.

7. НАЈЧЕСТИ МЕРКИ И ДЕЈСТВИЈА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ДОКАЗИ ЗА СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ

Стечајните деликвенти во извршувањето на криминалната активност во правното лице насочена кон изигрување или одбегнување на одредени законски

⁴⁶⁹ Алексиќ Живојин: Криминалистика, трече изменено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1985, стр.417.

прописи, акти и договори, покрај тоа што оддаваат одредени индицијални сигнали дека се сторители на стечајни кривични дела, истите зад својата криминална активност оставаат и материјални докази и специфични траги на одредена документација, која најчесто е во форма на фактури, испратници, договори, налози за исплата и сл.

Произлегува дека извршителите на стечаен криминалитет, како одредена категорија сторители од редот на стручни и професионални лица, кои имаат одредена општествена, социјална или политичка позиција, се во ситуација со лажно прикажување на финансиското работење на трговското друштво, со договори со кои се оштетуваат или повластуваат одредени доверители, со фалсификување на деловна документација, корумпирање на службеници во јавната администрација и судските органи, ненаменско трошење на средствата на друштвото, даночни затајувања пред и во текот на стечајната постапка и сл. незаконски да се стекнат со материјални средства за лична, деловна или партиска корист и да диктираат одредени монополски односи во економската сфера на стопанисување во Република Македонија.

Стечајните деликвенти преку воспоставувањето на цврсти позици со службеници во јавната администрација и државните органи, овозможуваат наталожување на стечајниот криминалитет и негово егзистирање во „темниот појас“ што директно влијае врз стабилноста на економско - финансиските текови и ефикасното остварување на компетенциите на државата во сферата на економските односи.

Стечајните криминални напади во економската сфера, државата мора да ги детерминира и адекватно инкриминира, за што преку своите механизми на заштита, презема мерки и дејствија за нивно детектирање, дешифрирање, санкционирање и сузбивање.

Оперативната практика покажува дека обезбедувањето на материјални докази за извршениот стечаен криминалитет во правното лице е поврзано со преземање на одредени методи и тоа:

1. Метод на анализа на документи,
2. Компарација на акти со законска регулатива,
3. Компарација на донесени акти, извршени исплати со дозвола или без дозвола од стечаен судија и
4. Анализа на исплати, хронологија за увид на повластување на доверители.

Исто така во обезбедувањето на материјални докази се преземаат и одредени мерки и дејствија, а како најчести, кои органите на прогон ги применуваат во откривањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет во трговските друштва се:

- Преглед и претрес во деловни простории и увид во деловна документација,
- Графоскопски анализи и
- Финансиско – материјални вештачења.

Претресот во деловни простории и увид во деловна документација е објаснет претходно, од тие причини, натамошната елаборација е фокусирана на графоскопските анализи и финансиско – материјални вештачења.

7.1. Графоскопска експертиза како подврста на криминалистичките вештачења и форензика на документација

Користењето на криминалистички методи за потребите на криминалистичко – техничкото испитување, овозможува успешно спротивставување на стечајниот криминалитет, апострофирајќи го притоа вештачењето како самостојно истражно дејствие, со кое се утврдуваат „закономерни факти и околности што се од суштинско значење за водење и за решавање на конкретен кривичен предмет“.⁴⁷⁰

„Вештачењето не е никаква црна магија, туку систематско, минуциозно и егзактно испитување на сите елементи, проверување на добиените резултати и синтеза на поединечно добиените резултати и нивно објаснување“⁴⁷¹ кое се определува кога за утврдување или за оцена на некој важен факт, потребно е прибавување на мислење и наод од лице што располага со стручно знаење, чие утврдување и расветлување му е доверено од страна на судот или од друг надлежен орган.

Графологијата е „вештина или наука, каде на основа на анализа на ракописот се откриваат особините на личноста“.⁴⁷²

⁴⁷⁰ Ангелески Методија: Криминалистичка тактика II, Тактика на спроведување процесни дејствија, Скопје, 2010, стр.149.

⁴⁷¹ Марковиќ, Т., Улога криминалистике – посебно вештачење у доказном праву социјалистичке државе, 13 мај, 9 / 1968, Београд, стр.36, прилагодено според Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.111.

⁴⁷² <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0>.

Произлегува дека графологијата го просудува карактерот и повремената душевна состојба на субјектите, врз база на нивниот ракопис, фундаирајќи се на хипотезата за правилен психофизиолошки однос помеѓу ракописот и карактерот на личноста.

Секој ракопис се карактеризира со индивидуалност и релативна стабилност, односно „ракописот на секое лице има индивидуални обележја, по кои може да се разликува од ракописите на сите други луѓе, а кои индивидуални карактеристики не се менуваат за одредено време“.⁴⁷³

Често пати, стручната анализа на „спорниот ракопис, потпис и сл.“⁴⁷⁴ во деловната документација во трговското друштво, во криминалистиката и судското вештачење се врши заради утврдување на неговата веродостојност и утврдување на идентитетот на лицето на кое му се препишува, за што е неопходно обезбедување на оригиналот на спорните документи и другите докази кои содржат потписи и ракописи, за кои се претпоставува дека ги содржат „сите карактеристични обележја на нормалниот неискривен ракопис на одредениот скриптор“.⁴⁷⁵

Вештачењето на потпис се врши со цел „да се утврди, дали спорниот потпис што се наоѓа на некој документ го напишало лицето на кое гласи, или е напишан од страна на осомничениот, обвинетиот или друго лице“.⁴⁷⁶

⁴⁷³ Симоновиќ Бранислав, Ангелески Методија, Стојановски Душко: Криминалистичка техника, Скопје, 2009, стр.286 - 287.

⁴⁷⁴ Пример. Во реализација на криминалистичка обработка со која е опфатен одборот на директори во акционерско друштво, извршени се проверки на криминалистичко - релевантни информации, за фалсификување на потписи на вработени во друштвото, на чие име со фалсификувана документација се одобрувани кредитни партии од штедилница во состав на истото. Применета е графоскопска анализа, односно вештачење на ракопис, за што се земени неспорни ракописи и потписи од вработените во штедилницата и вработените во друштвото на чие име се подигани паричните износи од кредитните партии, кои се запирани на исплатните листи за плата, по што со примена на компаративен приод на „спорната документација“ докажан е фалсификатот од страна на вработените во штедилницата по наредба на органот на управување, односно злоупотребата на извршниот директор и членовите на одборот на директори, кои на незаконски начин, преку фалсификувана документација за одобрување на кредитни партии на име на вработените во друштвото, кои воопшто не знаеле за истото, се стекнале со противправна имотна корист. По поднесената кривична пријава до надлежното ОЈО, од страна на Народна банка на РМ, извршена е супервизорска контрола, во која поради утврдените незаконитости, одземена е дозволата за работа на штедилницата во состав на акционерското друштво, за која набргу потоа е отворена стечајна постапка пред надлежниот суд, чиј исход завршува со постапка за ликвидација на штедилницата.

⁴⁷⁵ Predrag Savic: Otkrivanje falsifikovanih potpisa, izvor: <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/prilozi-saradnika/otkrivanje-falsifikovanih-potpisa>.

⁴⁷⁶ Алексиќ Живојин: Криминалистика, трече изменено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1985, стр.379.

Потписот е наменет за идентификација, поради што на „осомниченото лице во чија автентичност се сомнева, му се диктира одреден текст и се бара да се потпише најмалку 20 пати во стоечка положба и 20 пати во седечка положба“.⁴⁷⁷ За потребите на вештачењето, најголемо значење имаат ракописите и потписите обезбедени на оригинални документи, бидејќи „трагите на фалсификување на документите, често, не може да се откријат доколку се вештачи фотокопија“.⁴⁷⁸

Целта на вештачењето на ракописи и потписи може да биде дихотомна и тоа:⁴⁷⁹

- утврдување на индиции за личноста на анонимниот автор и
- идентификација на авторот на инкриминираниот текст.

Произлегува дека во криминалот во врска со стечајот и стечајната постапка, експертизата се презема секогаш кога стечајниот деликвент негира дека го ставил инкриминираниот потпис, како и во ситуациите, кога оштетениот тврди дека потписот што се наоѓа на некој документ не е автентичен.

При утврдување на *modus operandi* на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки, се врши експертиза на фалсификувани документи, преку „воочување на графичките елементи кои упатуваат на фалсификат (преправање, подметнување на друг документ, фалсификат на друг документ и сл.)“.⁴⁸⁰

По извршената елиминација на сомнителните документи, се пристапува кон нивна компарација со останатата деловна документација заради утврдување на фалсификатот,⁴⁸¹ а која ја извршува оспособена личност, најчесто криминалистички вештак, вработен во Министерството за внатрешни работи.

Графоскопските вештачења се подврста на криминалистичките вештачења, во кои се опфатени и трасеолошките, балистичките, механоскопските и др. вештачења.

Криминалистичките вештачења го опфаќаат самиот процес на вештачење и неговиот резултат, давајќи одговор на деветте „златни прашања“⁴⁸² на

⁴⁷⁷ Predrag Savic: Otkrivanje falsifikovanih potpisa, izvor: <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/prilozi-saradnika/otkrivanje-falsifikovanih-potpisa/>.

⁴⁷⁸ Симоновиќ Бранислав Ангелески Методија, Стојановски Душко: Криминалистичка техника, Скопје, 2009, стр.288.

⁴⁷⁹ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.251.

⁴⁸⁰ Ибид.

⁴⁸¹ Фалсификатот може да биде тотален или делимичен. Тоталниот фалсификат е ретка појава, бидејќи сторителот знае дека полесно ќе биде откриен, доколку фалсификатот е поопсежен. По правило, сторителите се фокусираат најчесто на делимичниот фалсификат и се ограничуваат на фалсификување на потпис, датум, поедини зборови и броеви. Извор: Водинелиќ Владимир: Криминалистичка обрада фалсификата новца и исправа, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Београд, 1972, стр.151 - 152.

⁴⁸² Деветте „златни прашања“ на криминалистиката: што, кој, кога, каде, како, со што, со кого, зошто, кого или што, се „скелет“ на криминалистичко - оперативната дејност, претходната и судската постапка.

криминалистичката наука и се предмет на криминалистичката експертологија, која е настаната на база на криминалистичкото учење за идентификација.

Во основа се разликуваат: идентификациски, дијагностички и ситуациски криминалистички вештачења.⁴⁸³

Криминалистичките вештачења користат специјални средства и методи, диферентни од оние кои се применуваат во процесот на другите некриминалистички вештачења, кои уште се наречени и форензички вештачења.

Во судската постапка се користи форензиката како интердисциплинарно подрачје на користење на различни научни достигнувања и сознанија, со цел помош во донесување на објективните, аргументираните и на факти засновани судски пресуди.⁴⁸⁴

Зборот форензички потекнува од латинскиот збор „forensis“ што означува форум или оној кој е на плоштад.⁴⁸⁵

Форензиката има повеќе гранки, меѓу кои е и форензиката на документација, „која дава одговори на прашањата околу спорните документи, со користење на бројни научни методи и процеси, вклучувајќи ги споредувањата на спорните документи или делови од документите со неспорни, или сет на воспоставени стандарди“.⁴⁸⁶

Во започната судска постапка за докажување на стечајниот криминалитет, судот може да побара спроведување на вештачење за утврдување или оценка на некој релевантен факт, а за кој е потребно наод и мислење на лице кое располага со стручно знаење. Вештачењето го обавува судскиот вештак, односно „сведокот на судот кој може да пружи мислење во врска со одредени прашања, засновано на единствено искуство, образование или обука“.⁴⁸⁷

Нивното исцрпно и точно одговарање, овозможува утврдување на објективната вистина на секој кривично - правен настан.

⁴⁸³ Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево, стр.118, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

⁴⁸⁴ Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.94, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

⁴⁸⁵ Бошковиќ Мило: Криминолошки лексикон, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, 1999.

⁴⁸⁶ Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.94, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

⁴⁸⁷ Albrecht W. Steven, Albrecht Chad Fraud Examination.. OILJHT. page 383, прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.103, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

Судскиот вештак „мора да сведочи од позиција на неутралност, бидејќи неговата улога не е судот да влијае по пат на емоции, туку со факти“.⁴⁸⁸

Во наодот вештакот ја апострофира анализата и елаборацијата на целокупната документација релевантна за предметот на вештачење, образложувајќи ги притоа сите факти кои се верификувани со адекватни документи, важни за детерминирањето на предметот на вештачењето.

Мислењето на вештакот претставува заклучно согледување за предметот и целта на вештачењето, кое никогаш не треба да биде во контрадикторност со изложените констатации во наодот, кој како и секој друг доказ подлежи на оценка од истражниот судија, обвинителот и судскиот совет, раководејќи се според начелото на слободна оценка на доказите, според кое „судот мора да се придржува на општите правила на човекото мислење и правилата на искуството и логиката, а истовремено и на правилата на професијата, која се користи за давање на наодот и мислењето“.⁴⁸⁹

7.2. Форензичкото сметководство во детекциските постапки на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки

Форензичкото сметководство и неговото дефинирање е поврзано со латинскиот термин „forensis“ кој значи судски, односно она што се однесува на судење, на нешто што е во врска со јавноста, судството и со самиот суд.⁴⁹⁰

Во стариот Рим, наведениот збор означувал форум или плоштад, кој претставувал место на обавување на разновидни трговски и државни работи, па и место за судење.

Од денешен аспект, форензиката претставува „интердисциплинарно подрачје на користење на различни научни достигнувања и сознанија, со цел да помогне во донесувањето на објективни, аргументирани и фактички засновани судски пресуди“.⁴⁹¹

⁴⁸⁸ Прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечики, 2011, стр.103, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

⁴⁸⁹ Крцковски, М., „Некои аспекти на материјално – финансиско вештачење“ Безбедност бр.3, Скопје, 1986, стр.263, прилагодено според Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.265.

⁴⁹⁰ Николовска Ирина: Форензично сметководство, Информатор, бр.12, Агенција „Про Агенс“, Скопје, 2011, стр.92.

⁴⁹¹ Ибид, стр.94.

Во 1996 година, група автори на списанието „U.S. News and World Report“ ги опишуваат форензичките сметководители како „кучиња трагачи, кои во финансиските извештаи на корпорациите ги душкаат криминалните активности и однесувања“.⁴⁹²

Произлегува дека форензичкото сметководство врши дескрипција на секоја финансиска истрага која може да доведе до судска постапка, од што и произлегува неговото дефинирање како „примена на сметководствени, ревизорски и сите други финансиски вештини и знаења во насока на разјаснување на финансиските односи, факти и трансакции, кои можат да бидат или веќе се предмет на судска постапка“.⁴⁹³

Дејноста на форензичкото сметководство како посебна интелектуално – услужна и советодавна дејност, ја извршуваат лица кои имаат високи стручни познавања од областа на сметководството, методиката на форензичкото сметководство, криминалистиката и казнено - правните прописи, а кои се ангажираат кога постои можност за извршување на кривични дела од областа на економско – финансискиот криминал, настанување на штета и криминална намера за криминални активности и однесувања со казниви санкции.

Форензичкото сметководство опфаќа две широки подрачја: истражно сметководство и судска подршка.⁴⁹⁴

Истражното сметководство се применува во околности кога се сомнева или осуетува можноста за појава на криминални активности во финансиските извештаи или кога се сака да се изврши проверка на превентивниот карактер во работењето на клиентите.

Финансиско – криминалистичките проверки и обработки ги обавуваат државни органи и приватни институции или организации.⁴⁹⁵

Државните органи во кои се опфатени различни инспекциски служби, надзорни и безбедносно – криминалистички служби, преку финансиско – криминалистичките проверки и обработки ги откриваат и санкционираат криминалните случаи во врска со

⁴⁹² Buckhoff Thomas: Forensic Audit vs. Financial Statement Audits, ...op.cit., прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извештавање у функцији унапређења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.93, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

⁴⁹³ Прилагодено според Николовска Ирена: Форензично сметководство, Информатор, бр.12, Агенција „Про Агенс“, Скопје, 2011, стр.92.

⁴⁹⁴ Larry Crumbley Forensic Accountants appearing in the literature, извор: <http://www.bus.Isu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/forensic.htm>.

⁴⁹⁵ Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извештавање у функцији унапређења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.98, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

стечајот и стечајните постапки, одржувајќи ја притоа стабилноста на деловниот амбиент и економските текови во државата.

Надлежните приватни институции и организации за проверки и обработка на наведената проблематика, преку обавувањето на својата дејност ги откриваат криминалните активности во финансиските извештаи на трговското друштво, кои продуцираат стечајни инкриминации.

Во англиското говорно подрачје оваа дејност е позната уште и како „Fraud Examination“ и претставува „поседна дисциплина во оквир на форензичното сметководство, која ги истражува криминалните активности во финансиските извештаи“⁴⁹⁶, ангажирајќи експерти кои потекнуваат од државни инспекциски и криминалистички служби и сметководствено – ревизорски куќи, организирани во интердисциплинирни тимови.

Второто големо подрачје опфатено од форензичкото сметководство е судската поддршка, која се занимава со „пресметка на економските штети настанати со прекршување и непочитување на договорните обврски во работењето“.⁴⁹⁷

Стечајните криминални активности како низа на неправилности и незаконски дела, се окарактеризирани како намерна измама или погрешно прикажување на состојбите во трговското друштво, заради изигрување и оштетување на доверителите и остварување на противправна имотна корист од страна на стечајните деликвенти.

Нерегуларностите во деловната документација на трговското друштво пред стечајот и по отварањето на стечајната постапка, подразбираат недостаток на одредена документација со која се извршуваат стечајни кривични дела, а која се согледува од евидентирање на големи парични износи на ненаплатени побарувања, двојни плаќања, прекини на нумеричка низа на финансиски документи, сомнителни потписи на документација и др.

Произлегува дека неправилностите во деловната документација се согледуваат од „различната стварна и сметководствена состојба на одреден ден или кога состојбата

⁴⁹⁶ Bologna G. Jack, Lindquist J. Roberti: Fraud Auditing and Forensic Accounting,...on.uyn: page 47, Labor - Management Reporting and Disclosure Act, the Welfare - Pension Fund Act, Employee Retirement, прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапређења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011, стр.99, извор: <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.

⁴⁹⁷ Izvor: <http://www.forensicaccounting.com/>.

во главната книга (синтетика), не е во согласност со состојбата во помошните книги (аналитика)“.⁴⁹⁸

„Фризирањето“ на финансиските извештаи е кривично дело, кое како и секоја инкриминација не е „совршен чин“, остава трагови и индиции, кои финансиската анализа преку комбинирање на техниките на билансната и статистичката анализа, во детекциска постапка ги открива фалсификуваните финансиски извештаи, незаконито присвојување на имот, корумптивните однесувања во врска со лажниот или намерно предизвиканиот стечај и други форми на незаконски дела поврзани со криминални однесувања во стечајот и стечајните постапки.

7.3. Финансиско – материјални вештачења на документација на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки во трговското друштво

Вештачењето на документација на криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, како судско – процесна активност, е истражно дејствие со наредба од суд, со дефинирани цели на вештачење – сметководствено – законско трошење и ревизија, со клучна улога за поведување на кривичната постапка, во кое се применуваат специфични методи и современи технички средства „заради утврдување или оценка на некој важен факт за кој треба да се прибави наод и мислење од лице кое располага со потребно стручно знаење“.⁴⁹⁹

Вештачењето по правило се врши од страна на вештаци запишани во регистарот за вештаци, доколку за тоа постои писмена наредба, која во претходната постапка ја донесува јавниот обвинител, а на главната расправа судот, како и за случаевите кога се отстрануваат противречности во наодот и мислењето, за што се определува супер вештачење.

Се согледува дека вештачењето е „доказно средство предвидено во сите важечки процесни закони, со кое се осознаваат правно - релевантните факти, преку

⁴⁹⁸ Николовска Ирина: Форензично сметководство, Информатор, бр.12, Агенција „Про Агенс“, Скопје, 2011, стр.99.

⁴⁹⁹ Член 236 став 1 од Законот за кривична постапка, (Службен весник на РМ бр.150 / 10). Вештачењето е доказно средство, кое јавниот обвинител може да го презема во предистражната постапка, заедно со другите доказни средства: исказ од обвинет, испитување на сведоци, увид и реконструкција, снимка и електронски доказ, кои се предвидени во глава XVIII од истиот закон.

лица, вештаци, кои поседуваат стручни знаења со кои судот или другите органи на постапување не располагаат (психијатри, патолози, економски експерти и сл.)“.⁵⁰⁰

Во овој контекст е и истовременото детерминирање на вештакот од страна на В.Бајер, како „доказно средство и помошник на судот, акцентирајќи го притоа вештачењето како процесно дејствие кое се врши во истрагата, а вештаковиот исказ како многу важен доказ, без кој не може да се одлучи ниту во фазата на обвинувањето“.⁵⁰¹

Вештаците се „стручњаци кои можат да сторат одредени запазувања, благодареејќи на своето знаење, вештина и искуство и на нивна основа да ги изведат потребните заклучоци“.⁵⁰²

За да вештакот успешно дејствува, треба интегрално да биде информиран за целокупниот доказен материјал, бидејќи истиот е соработник во постапката во која се служи со научни методи и е во состојба да пружи правилна експертиза, доколку ги знае околностите и нивната поврзаност.

Пред вештакот се поставува задача која треба да ја изврши во согласност со расположливата документација, со најдобри стручни знаења и морални начела и да изготви извештај со наод и мислење, кој понатаму „му помага на судот за ефикасно водење на постапката, утврдување на материјалната вистина, заклучување на главната расправа и донесување на одлука“.⁵⁰³

При запознавањето со материјалот за вештачење, вештакот во спроведување на анализата поаѓа од општото кон посебното (дедуктивен метод), односно „прво се истражуваат карактеристиките кои се однесуваат на ракописот во целина, а потоа се проучуваат карактеристиките при пишување на поединечни букви или потези со кои се оформуваат буквите, како и зачестеноста на повторување на поединечни карактеристики во ракописот“.⁵⁰⁴

Кривично процесните закони ја пропишуваат улогата на вештакот како персонален извор на докази, кој во постапката дава исказ, кој мора да биде „реален,

⁵⁰⁰ Извор: <http://www.scribd.com/doc/46232356/Recnik-pravnih-termina>.

⁵⁰¹ Baјer, V., *Jugoslovensko krivичno procesno pravo*, knjiga druga, 3izd, Pravni fakultet, Zagreb, 1980, str.192 i 194, прилагодено според Ангелески Методија: *Криминалистика, криминалистичка тактика II*, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.105.

⁵⁰² Водинелиќ Владо: *Криминалистика*, петто, изменено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984, стр.372.

⁵⁰³ Видиќ Милан: *Улога и задатак вештака и вештачења*, Удружење судских вештака, Београд, стр.1, извор: http://www.itvestak.org.rs/ziteh_04/radovi/ziteh-31.pdf.

⁵⁰⁴ Симоновиќ Бранислав Ангелески Методија, Стојановски Душко: *Криминалистичка техника*, Скопје, 2009, стр.297.

конкретен, јасен, одреден, доследен, логичен и уверлив⁵⁰⁵, истовремено развивајќи иницијатива за зголемување на опсегот на вештачење кога тоа го бара конкретна кривична работа, незадоволувајќи се само на добиените одговори на прашањата, детерминирани во налогот за вештачење.

Специфичноста на кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки, во однос на професионалните својства на сторителите, начинот на извршување, настанатата материјална штета на оштетените доверители, стекнатата имотна корист од страна на стечајните деликвенти и сл. наметнува потреба од комплексни вештачења на деловната документација со доказна основа, поради што, при расветлување на секој поединечен случај на стечајниот криминалитет, се вклучуваат стручни лица од повеќе области (право, економија и др.), кои добро ги познаваат приликите, законските прописи и деловното постапување во економскиот систем на Република Македонија.

Финансиско – материјалното вештачење на документација на криминалните случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, во предистражната постапка има криминалистичко значење, со стручна и советодавна функција, кое добива процесно значење, кога ќе биде наредено во истражната или судската постапка.

„Самата постапка на вештачењето би требало да започне од попис на финансиските и материјалните средства и утврдување на фактичката состојба, за потоа таа состојба да се спореди со книговодствената состојба, а со тоа се контролира и исправноста на потполното книжење, како и исправноста на книговодствените исправи кои служат како основ за книжење“.⁵⁰⁶

Вештачењето на прибраниот доказен материјал за стечаен криминал е еден од најчестите и најважните методи за обезбедување на докази со кои се утврдува поврзаноста на стечајниот деликвент со кривичното дело во врска со стечајот и стечајната постапка, кое во претходната постапка се изготвува по наредба на јавниот обвинител, а на главната расправа по наредба на судот, како супервештачење, заради отстранување на противречностите во дадените наоди и мислења на вештите лица.

Наодот и мислењето на вештакот се „анализа и елаборација на целокупната документација важна за предметот на вештачење, применувајќи го дедуктивниот метод во расчленување на економско – финансиските проблеми и утврдување на

⁵⁰⁵ Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево, стр.109, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

⁵⁰⁶ Пауновиќ М.: Вештачење код привредних деликата, Загреб, 1961 година, стр.22, прилагодено според Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.261.

квантитативните односи помеѓу составните делови⁵⁰⁷ и нивната инфлуенца врз вештачењето.

Во наодот (*visum repertum*), вештакот го опишува и детално го изнесува она што го забележал при прегледот на предметот на вештачењето, а мислењето (*perere*), претставува донесување заклучок за констатираните факти, до кои при спроведувањето на експертна дејност, вештакот дошол откако ги применил методите и правилата од одредена научна област или вештина која добро ја познава.⁵⁰⁸

Во финансиско – материјалните вештачења на документација за криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, покрај дедуктивниот и индуктивниот метод, како и методите за финансиска анализа на претпријатијата, се користат и методите на споредување, расчленување и елиминација.⁵⁰⁹

Во наодот и мислењето на вештакот, како писмен одговор на дадената наредба за вештачење, се образложуваат сите факти потврдени со соодветни документи, како и заклучните согледувања и определби на вештакот за предметот и целта на вештачењето, а кои се подложни на оценка од јавниот обвинител во претходната и судот во понатамошната постапка.

Оценувањето на доказната вредност на наодот и мислењето како докази, се врши според начелото на слободна оценка на доказите.⁵¹⁰

Ако наодот или мислењето се нејасни, нецелосни или се во противречност сами со себе, по наредба на органот што ја води постапката, вештачењето може да се врати на истите вештаци заради отстранување на утврдените недостатоци.⁵¹¹

Со новиот ЗКП, јавниот обвинител, како и обвинетиот и неговиот бранител, имаат право да именуваат технички советници⁵¹² за помош околу собирање на податоци за стручни прашања или оспорување на вештачењето.

⁵⁰⁷ Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008, стр.257.

⁵⁰⁸ Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002, стр.106.

⁵⁰⁹ Ибид, 258 - 260.

⁵¹⁰ Ибид, стр.261.

⁵¹¹ Член 243 од Законот за кривична постапка (Службен весник на РМ бр.150 / 10).

⁵¹² Именувањето на технички советници од страна на јавниот обвинител и обвинетиот или неговиот бранител е предвидено во член 244 од новиот ЗКП, лимитирајќи го нивниот број на два, кои по правило се избираат од регистрот на вештаци. Истите можат да присуствуваат при вештачењето, со можност да даваат предлози и ставаат забелешки на вештачењето, кои се евидентираат во извештајот.

ШЕСТИ ДЕЛ

ЗНАЧЕЊЕ НА ПРЕВЕНЦИЈАТА ЗА ПОПРЕЧУВАЊЕ И СПРЕЧУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1. ОПШТО ЗА ПРЕВЕНЦИЈАТА

Современите актуелни трендови на перманентен развој и прогрес на демократските процеси и односи во општеството, прогресот на повеќе научни дисциплини и дејности, посебно на информатиката и комуникациите, ги постави во поинаков однос органите за внатрешни работи со јавноста, во насока на овозможување на поголеми можности за спречување на девијантните појави и можноста за вклучување во попречувањето и сузбивањето на економскиот криминалитет на поширока општествена основа.

Заштитната улога на органите за внатрешни работи во општеството, апострофирана на детектирањето, расветлувањето и докажувањето на економскиот криминалитет, примарно дополнета со проактивно – превентивно делување, овозможува поширок аспект на решавање на проблемите во општествената заедница, преку поголема колаборација со граѓаните, различните институции и субјектите на општеството.

Поимот превенција во себе содржи „вкупност на плански, осмислени и организациски преземени мерки, со кои се настојува да се отстранат или барем да се намалат непосредните или посредните причини на казнивите однесувања“ (Horvatic, Cvitanovic, 1999).⁵¹³ Некои автори, под превенција ги подразбираат само оние видови на активности кои се преземаат во правец на спречување на криминалитетот од страна на јавноста, лакалните заедници, органите и службите воопшто, (Van Dijk, De Waard, 1991) односно „вкупноста на сите мерки, средства и техники, надвор од границите на системот на кривично правосудство, која има за цел, намалување на различните штети, предизвикани со самото извршување на делото, кое државата го означила и инкриминирала во својот Кривичен закон како кривично дело“.⁵¹⁴

⁵¹³ Prilagodeno spored Muratbegovic Elmedin: Kriminalisticka prognostika i prevencija, Hrestomatija, Sarajevo, 2010, str.70.

⁵¹⁴ Ibid.

Криминалистичката превенција ја сфаќа како „систем од вонпроцесни и процесни дејствија и нивни тактички начини и комбинации што се преземаат во рамките на криминалистичкото постапување и тоа во стадиумот што му претходи на извршувањето на кривичното дело (непосредна превенција), како и на планот на пресекувањето ситуации, прилики и состојби што доведуваат до загрозување на јавната безбедност, преку разновидни криминални напади (посредна превенција)“.⁵¹⁵

Според проф. Николоска, превенцијата, односно, превентивното делување како проактивно делување пред појавата на проблемите и потребата од репресивно постапување, е „систем од мерки и активности насочени кон спречување на престапничкото однесување во одредена општествена заедница, се мисли на вкупноста на престапнички активности и тоа морални, прекршочни и однесувања со елементи на кривични дела предвидени со позитивните законски прописи“.⁵¹⁶

Сеопфатно детерминирање на поимот превенција е наведено во Одлуката на Европската унија за воспоставување Европска мрежа за превенција на криминалитет (Council decision of 28 May 2001 setting up a European crime prevention network), според која „превенцијата ги покрива сите мерки кои имаат намера да придонесат да го намалат криминалот и чувството на граѓаните на несигурност, квантитативно и квалитативно, преку директни активности на одвраќање на криминал или преку политики и интервенции кои се дизајнирани да го редуцираат потенцијалот и причините за криминал. Тоа вклучува активности на владата, компетентните служби, казненоправниот систем, локалните власти и специјализираните организации, приватниот и волонтерскиот сектор, истражувачите и јавноста, подржани од медиумите“.⁵¹⁷

Во својата прагматичка сигнификантност, политиката на превенција на криминалитетот опфаќа диферентни нивоа на делување, поаѓајќи од најширокиот концепт, кој ги опфаќа примарните (*ante delictum*) активности, со кои се настојува да се спречат криминалните однесувања пред конкретизација на криминалниот чин, па се до потесната концепција која го опфаќа кривичноправниот инструментариум (*post*

⁵¹⁵ Водинелиќ Владо: Криминалистика – откривање и докажување, Факултет за безбедност и ОСЗ, Скопје, 1985, стр.299, прилагодено според Ангелески Методија: Вовед во криминалистика, Скопје, 2007, стр.239.

⁵¹⁶ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.410.

⁵¹⁷ Прилагодено според Стефановска Весна: Превенција на криминалитет, предавања, Факултет за безбедност Скопје, семестар 3, 2011, стр.5

delictum), со кој се делува после извршените или применетите кривичноправни санкции.

Се согледува дека превенцијата претставува најширок комплекс на криминалната политика, чиј фокус на интерес е насочен не само на феноменот криминалитет, туку и на феноменот казниви однесувања воопшто.

Криминалната политика во својата дихотомија, како практична дејност за спречување и сузбивање на криминалитетот, со репресивни и превентивни мерки и научна област која се занимава со постоечкото законодавство и неговото влијание врз криминалитетот, е условена од антикриминалната дејност на полицијата и правосудните органи (јавно обвинителство, кривичен суд и органите за извршување на кривични санкции).

Современата криминална политика е фокусирана во настојувањата за поставување на општествената стратегија за спротивставување на криминалитет на одредени принципи, кои се во тесна врска со основните принципи (начела) на превенција на криминалитетот, како што се:⁵¹⁸

- начело на законитост,
- начело на легитимитет,
- начело на институционалност,
- начело на индивидуализација,
- начело на интеракција,
- начело на хуманост.

Изградбата на превентивната стратегија и нејзината имплементација е условена од карактерот на општествено – политичкиот систем, од демократизација на општествено – политичките односи, ориентацијата на криминалната политика, ставот на општеството кон сопствените негативни појави, за што, нужно е познавање на феноменологијата и етиологијата на криминалитетот.

Стратегијата на превенцијата, може да се подели на:⁵¹⁹

- Индиректна стратегија, која се спроведува од страна на Владата и нејзините ресори;
- Директна стратегија, која се спроведува од полицијата и

⁵¹⁸ Muratbegovic Elmedin: Kriminalisticka prognostika i prevencija, Hrestomatija, Sarajevo, 2010, str.77.

⁵¹⁹ Стојановски, Т., Полицијата во демократското општество, Скопје, 1997, стр.44 - 45.

- Останати стратегии, кои се однесуваат на учеството на општествената заедница во превенција од криминалитетот и другите негативни безбедносни појави.

Целите на стратегијата за превенција на криминалот, користејќи го дедуктивниот метод, се детерминирани за остварување на општата превенција, од која понатаму произлегуваат и целите за превенција на криминалитетот како засебна целина, кои се согледуваат низ призмата на:

- Зајакнување на капацитетите на полицијата и другите институции,
- Создавање национална база на криминалистичко – разузнавачки податоци,
- Унапредување на соработката со заедниците за партнерски однос и
- Зајакнување на довербата во институциите на државата.⁵²⁰

Спречувањето на криминалитетот во современи услови, како процес на генерална и општа превенција, е фокусиран кон бројните сторители и разните кривични дела, како и на отстранување на состојбите и условите кои му погодуваат во неговото настанување, преку мерки на превенција, кои во правна смисла имаат за цел „да го спречат нарушувањето на правните норми, зацврстување на законитоста, законската и моралната одговорност на поединците со што помала употреба на принуда и казни“.⁵²¹

Превентивната дејност на полицијата, бара стручност, целосна посветеност и добра подготовка преку планирање на активностите, кои не треба да се насочат кон краткорочни акции, туку кон постигнување на долгорочни ефекти во утврдување на причините кои ја предизвикуваат појавата, односно „преземање на плански организирани мерки, со цел осознавање на причините кои условуваат криминални и асоцијални однесувања“.⁵²²

Во овој контекст, голема сигнификантност добива и делувањето на општествената заедница на пределиквентната состојба, сочинета од „одредени објективни состојби и однесувања на поединци насочени кон одредена потенцијална

⁵²⁰ Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.133.

⁵²¹ Стефановска Весна: Водич за предметната програма за Превенција на криминалитетот, Факултет за безбедност Скопје, Катедра за кривично - правни и криминолошки науки, 3 семестар, 2011, стр.18.

⁵²² Прирачник - Инспектор за превенција, Модул 1, Organization for Security and Co - operation in Europe, Spillover monitor, Mission to Skopje, 2008, стр.25.

жртва – оштетен“⁵²³, која од аспект на економско – финансиски криминалитет, се рефлектира од правните празнини и недоречености во законската регулатива која ја регулира оваа проблематика, како и од криминалните – асоцијални однесувања на сторители на економски казнени дела, кои создаваат криминална ситуација, заради противправно стекнување на енормни материјални богатства.

Организираноста и интернационалноста на криминалитетот, ја фокусира меѓународната заедница кон институционално организирање на планот на негово превенирање, преку формирање на Организација на криминална превенција во рамките на Европскиот совет, која во својата советодавна улога им дава на членките препораки за основање на агенции за превенција на криминалитет на национално и регионално ниво, со посебен акцент на превенцијата на криминалитетот на локално ниво (community policing model), како еден од најпопуларните пристапи во полициско – превентивното делување.

Овој модел како задолжителен услов во полициските реформи за европско интегрирање, е операционализиран во осумдесеттите година на минатиот век, со примарна цел „потиснување на унитаризмот и централизмот во полициското делување“⁵²⁴, кои го правеа неефикасно целокупното делување на полицијата, истовремено овозможувајќи на потесно локално подрачје, непосредна комуникација на полицијата и граѓаните во превенцијата на криминалитетот и сличните асоцијални појави, заради подигнување на степенот на сигурност и квалитетот на живот во локалната заедница.

Превентивната улога на општеството во сузбивање на економско – финансискиот криминалитет треба да биде насочена кон:

- истражување на неговите манифестациони облици и утврдување на превентивните мерки за негово спречување;
- анализа на резултатите од преземените активности и планирање на натамошните активности, особено во планирањето и преземањето мерки за попречување на одредени специфични видови на економски криминал;

⁵²³ Zerjav, S., *Kriminalistika*, Zagreb, 1986 g. str., 386, прилагодено според Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.411.

⁵²⁴ Муратбеговиќ Елмедин: *Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус*, Сарајево, стр.167, извор: <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.

- поставување на целосна соработка со преостанатите државни институции кои работат на спречување на овој криминал и
- иницирање на промена и донесување на прописи за регулирање на прашањата во оваа област која треба да се темели врз стекнатите искуства и анализи.⁵²⁵

Во овој контекст, стечајниот криминалитет како криминална појава со која се поткопува економскиот систем на секоја држава, треба да биде обврска и приоритетна цел на системските и планираните мерки за превенција на економскиот криминал, содржани во стратегијата за превенција на секоја современа држава, која традиционалниот полициски модел на дејствување го трансформира во компактибилен модел на полициска организација, согласно меѓународните стандарди.

2. УЛОГАТА НА ПРЕВЕНЦИЈАТА КАЈ СТЕЧАЈНИТЕ КРИВИЧНИ ДЕЛА

Превенцијата во Република Македонија како стратешка определба и фундамент на концепцијата за соработка помеѓу полицијата и заедницата во сузбивањето на стечајниот криминалитет, има релевантна улога во достигнувањето на европските стандарди на полициското работење и спроведување на структурните реформи во организацијата, средствата и човечките ресурси и „конструирање модел на полициска организација свртена кон афирмација на социјалните вредности во функција на граѓаните“.⁵²⁶

Фокусот на превентивната полициска активност, обигаторно мора да биде насочен кон идентификување и отстранување на причините и факторите кои генерираат деликвентско однесување во економската сфера и отстранување на повољните услови кои придонесуваат извршување на стечајни кривични дела, како и кон зајакнување на криминалистичката дејност на полицијата, подигнување на безбедносната култура на граѓаните, поттикнување на соработка со другите надлежни служби и институции и развивање на концептот на community policing во спроведување на законските прописи.

⁵²⁵ Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.133 – 134.

⁵²⁶ Стратегија за превенција 2009 - 2011, МВР на РМ, Скопје, 2008, стр.3.

Според Законот за полиција (Службен весник на РМ бр.114 / 2006), полициските мерки на превенција се дел од полициските работи, фокусирани на спречување на вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители, одржување на јавниот ред и мир, регулирање и контрола на сообраќајот на патиштата, контрола на движење и престој на странци, обезбедување на државната граница и контрола на преминување, укажување помош и заштита на граѓаните во случај на неопходна потреба и обезбедување на определени личности и објекти (член 5), како и дел од полициските овластувања (член 28): проверка и утврдување на идентитетот на лица и предмети, собирање на информации, потрага по лица и предмети, пренасочување, насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства на определен простор за нужно потребно време, предупредување и наредување, привремено одземање на предмети, преглед или претрес на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во определена нивна документација, сопирање, преглед или претрес на лица, багаж и превозни средства, обезбедување и преглед на местото на настанот, примање на пријави, снимање на јавни места, собирање, обработка, анализирање, користење, оценување, пренесување, чување и бришење на податоци, како и обработка на лични податоци под услови и на начин утврдени со овој и посебен закон.⁵²⁷

Во Република Македонија од осамостојувањето до денес има отсуство на стратегија за борба против економскиот криминалитет, што произлегува од „симбиозата“ помеѓу истиот и државата, поради што неговото превенирање се сведува на парцијални законодавни потези, изнудени од меѓународната заедница и без постоење на политичка волја за интегрално спроведување на законските решенија.

Аспирациите за влез во евроатланските интеграции, наметнаа потреба од усвојување на Стратегија за превенција и репресија на економскиот криминалитет, инкорпориран во економијата и политиката.

Со правното регулирање треба да бидат поставени експлицитни критериуми за забранети однесувања и востановување на ефикасни регулаторни тела, надлежни за примена на законските прописи и супервизија на економските активности.

⁵²⁷ Прилагодено според Стефановска Весна: Водич за предметната програма за Превенција на криминалитетот, Факултет за безбедност Скопје, Катедра за кривично - правни и криминолошки науки, 3 семестар, 2011, стр.21 - 22.

Најефикасно средство за сузбивање на економскиот криминалитет е намалување на ингеренциите и надлежностите на државата, преку создавање на ефикасен економски систем и економска политика.

Стратегијата за спречување и борба против економскиот криминал, а во тој контекст и стечајниот криминалитет, како дел од Националната стратегија за превенција, мора да биде заснована врз фундаменталните државноправни постулати и воспоставување на цврста правна рамка за заштита на економскиот систем од криминални однесувања и напади на неговите темелни вредности.

Стечајниот криминалитет како еден од поопасните облици на економско – финансиски криминалитет, со кој се нанесува директна штета на доверителите во правното лице и индиректно на Буџетот на Република Македонија, е системски проблем кој треба да се решава низ казнено – правната регулатива.

Кривичните дела од областа на стечајниот криминалитет се најчесто со бланкетна диспозиција, со интенција на јасен и прецизен начин да се детерминираат објектите на заштита, како и детерминантите на казнената политика.

Присутноста на стечајниот криминалитет во нашиот економски систем, несомнено не обврзува на изнаоѓање на методика за негово откривање и процесуирање во ефикасна кривична постапка која понатаму ќе влијае на зацврстување на одговорностите и дисциплината кај учесниците во економските текови, прифаќање и почитување на постоечкиот систем на вредности и создавање на неопходни културни однесувања во економската област.

Фундаменталната интенција на државата и кривичното законодавство во однос на стечајниот криминалитет не треба да претставува санкцијата, туку превенцијата да се спречи овој вид на криминалитет, преку воспоставување на координиран систем на откривање и координирана акција на разните државни контролни инспекциски органи, со што се зголемува ризикот да биде откриен сторителот на стечајно кривично дело и негово соодветно санкционирање преку заслужената казна.

Во досегашната судска пракса, благата казнена политика за стечајниот криминалитет, доведе до ситуација во која изречените казни не овозможија социјална дистинкција помеѓу осудените лица, ниту пак претставуваа сериозна закана за другите сторители чии дела беа во темната бројка, од што произлезе нејзината т.н. „улога на импулс и катализатор“ за извршување на нови стечајни кривични дела, спротивно на нејзината општата цел „за остварување на правда преку казнување на сторителот,

негово спречување и превоспитување да врши кривични дела, како и воспитно да влијае врз другите да не вршат кривични дела“.⁵²⁸

Превенцијата на стечајниот криминалитет, мора да се комбинира со мерките на репресија, низ доследна примена на законската регулатива од страна на органите на прогон, како и со мерки и активности на други органи на државна управа и институции во општеството.

Криминалната политика како „единство на теоретски и начелно политички, уставно – правни и законодавни определувања спрема криминалните активности, како и збир на практични мерки за нивно сузбивање и спречување“.⁵²⁹ во превенцијата на стечајниот криминалитет, треба да се фокусира кон создавање на систем кој што ќе ги редуцира и анулира криминалните ситуации на стечајните деликвенти за легално инволвирање во општествено – економскиот и политичкиот систем.

Дихотомната детерминираност на криминалната политика, како практична дејност и научна област за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, обигаторно треба да биде насочена кон заштита на економскиот систем на државата, апострофирајќи ги притоа граѓаните како активни субјекти на таа заштита и оневозможување на нејзино трансформирање во инструмент за контрола и репресија надвор од границите на стечајниот криминалитет.

Криминалната политика ја потенцира релевантноста на конвенционалната мудрост во надзорот на стечајниот криминалитет, а „класичните постапки на кривичното право ги наведува како крајно средство или како едно од паралелните средства“.⁵³⁰

Од криминолошки и казненоправен аспект, постои заеднички став за непостоење на конзистентна превентивна стратегија, без експлицитни ставови на државата во однос на клучното прашање на криминализација во определени однесувања кои се сметаат за девијантни, кои криминалниот бихејвиоризам во стечајот и стечајните постапки го „прифаќаат“ како нормална појава, со кој се изигруваат доверителите и законската регулатива која ја регулира оваа проблематика и го штити економскиот систем на Република Македонија.

⁵²⁸ Член 32 од КЗ, Каневчев Методија: Кривичен законик: интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ“, Скопје, 2005.

⁵²⁹ Kokolj Mitar: Kratak osvrt na uslovljenost i pravce kretanja kriminalne politike na podrucjima posebno pogodzenim raspadom bivse zajednicke drzave, Univerzitet Sinergija, Pravni fakultet, Bijeljina, 2009, str.213.

⁵³⁰ Стефановска Весна: Водич за предметната програма за Превенција на криминалитетот, Факултет за безбедност Скопје, Катедра за кривично - правни и криминолошки науки, 3 семестар, 2011, стр.10.

Превенцијата кај стечајните кривични дела, како посебна компонента на криминалната политика, има за цел да воспостави свесни, плански и организирани активности на посебни државни и општествени субјекти во спречувањето на појавата и развојот на стечајниот криминалитет, базирајќи се на теоретските хипотези за инфлуенцата на социјално – економските и воспитно – образовните причинители за појавата на овој вид на криминал.

Овие плански и организирани постапки и активности на државните и општествените органи насочени кон сузбивање на криминалот во стечајот и стечајните постапки се сублимирани во мерките на превенција, чија правна интенција е „спречување на нарушувањето на правните норми, зацврстување на законитоста, законската и морална одговорност на поединците со што помалку употреба на принуда и казни“.⁵³¹

Превентивните активности на полицијата во спречувањето и сузбивањето на стечајните кривични дела, обигаторно треба да бидат фокусирани кон:

- идентификување и отстранување на причините и факторите кои генерираат криминално однесување на стечајните деликвенти,
- отстранување на поволните услови кои придонесуваат да се случуваат стечајни кривични дела,
- зајакнување и засилување на криминалистичко – оперативната дејност на полицијата во детектирањето на стечајните кривични дела, со активно вклучување на сите надлежни субјекти во фазата на предистражната – полициска постапка,
- планирање на активности за попречување на стечајните деликвенти да извршат криминал во стечајот и стечајните постапки,
- развивање на концептот на community policing и др.

Се согледува дека во превенцијата кај стечајните кривични дела, позитивниот однос ќе се изгради доколку, полицијата постапува пред настанување на криминалната ситуација пред стечајот и во водењето на стечајната постапка, наспроти предизвиканите штетни последици врз доверителите и економскиот систем на Република Македонија.

Во овој контекст е акцентирана и улогата на јавното обвинителство во превенција на стечајниот криминалитет, кое како едно од трите субјекти во рамките на

⁵³¹ Ибид, стр.18.

казнената политика, со својата функција за кривично гонење на сторителите на стечајни кривични дела, е ангажирано и во спречување на општествено – штетните појави поврзани со криминалните случаи пред стечајот и во отворената стечајна постапка, од што произлегува неговата превентивна функција, која е вонпроцесна, уставна и законска обврска.

Превентивната обврска на јавното обвинителство се состои во „следење на одредени појави во општеството, пред се криминогени, кои со своите манифестации се закануваат да ги загрозат општествените добра и вредности, односно да доведат до криминално исполнување“.⁵³²

Овие аналитички содржини јавното обвинителство ги насочува спрема поедини субјекти на криминалната политика, давајќи притоа конструктивни предлози и сугестии заради сузбивање на криминалните трендови и фактори поврзани со стечајниот криминалитет.

Проблемите кои се појавуваат при примена на законските прописи кои ја регулираат стечајната проблематика, го обврзуваат јавното обвинителство и судот да покренат иницијатива за измена и дополнување на законската регулатива, со што неспорно влијае и на казнената политика која се води во друштвото.

Извршувањето на кривичните санкции против сторителите на стечајниот криминалитет, претставува финална фаза во остварувањето на превентивниот ефект на казнените санкции, реализирани низ нивната примена, со што казнената политика на законодавецот и судовите имаат полна верификација и оправданост.

Криминално – политичката цел на санкциите „не е одмазда, туку поправање на извршителот на кривичното дело и негово враќање во друштвото, како корисен член“.⁵³³

Казнената политика на судовите во превенцијата кај стечајните кривични дела, се реализира со заострување на санкциите, преку квалитет на законските решенија, особено со измени и дополнувања со нови инкриминации во Кривичниот законик од 2004 година, и преземање на „организиран мерки и активности во соработка и координација на повеќе државни органи и институции (полиција, царина, финансиска полиција, антикорупциска комисија, УЈП и обвинителство)“.⁵³⁴

⁵³² Muratbegovic Elmedin: Kriminalisticka prognostika i prevencija, Hrestomatija, Sarajevo, 2010, str.163.

⁵³³ Ibid, str.165.

⁵³⁴ Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012, стр.414.

Со донесувањето на Законот за корупција во 2002 година, кој во 2004 година претрпе измени дополнувања,⁵³⁵ се уредија мерките и активностите за спречување на корумптивните однесувања во извршувањето на власта, се спречи судирот на интереси во извршувањето на јавните овластувања во правните лица, а воедно се уредија и мерките и активностите за спречување на криминалното – коруптивно однесување во трговските друштва, пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

Но и покрај тоа, судската функција под оправдување за слободна судска оценка во водењето на стечајните постапки, стана поволно тло за криминални однесувања во стечајот и стечајните постапки, согледана од пресудите за стечајниот криминалитет, со што правосудните органи не ја исполнија превентивната обврска и не реагираа адекватно на неговите феномени, особено на незаконитостите со кои свесно се изигруваа прописите и обврските спрема доверителите и државата.

Националната стратегија на Република Македонија за превенција во областа на економскиот криминал,⁵³⁶ а во тој контекст и на превенција на стечајниот криминалитет, е насочена кон превземање на системски и планирани мерки за прибирање и размена на податоци за причините и појавните облици на стечајниот криминалитет, понатаму е насочена кон кординирање на планските активности на организационите единици во МВР, надлежни за сузбивање и превенција на стечајниот криминалитет и остварување на редовна комуникација со другите надлежни државни органи (финансиска полиција, царина, УЈП), со цел безбедносна проценка на безбедносната состојба за утврдување на видовите на дејностите во кои најчесто се манифестира криминалот во стечајот и стечајните постапки и заедничко настапување во превземањето на мерки за детектирање, расветлување, документирање и сузбивање на стечајниот криминалитет.

Националната стратегија за превенција на криминалот пред отварањето на стечајот на правните лица и во водењето на стечајните постапки, треба да се развива преку институциите на системот, во имплементирање на легислативните решенија во спречувањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет, кој во Република Македонија подолг временски период од осамостојувањето до денес егзистира,

⁵³⁵ Чл. 1 од Законот за спречување на корупцијата, Службен весник на Република Македонија бр. 28 / 02 и 46 / 04.

⁵³⁶ Стратегија за превенција 2009 - 2011, Потпрограма - превенција во областа на економскиот криминал, МВР на РМ, Скопје, 2008, стр.46 - 47.

благодарение на „фактичкиот имунитет на гонење, обезбедено со стекнатиот криминален профит и општествено – економско и политичко влијание“.⁵³⁷

Државата во превенцијата на стечајниот криминалитет, ефикасно може да се спротивстави единствено само со високо специјализирани, едуцирани и технички опремени кадри во правосудната полиција, јавното обвинителство и судот, во процесот на докажување и санкционирање на стечајниот криминалитет и неговите сторители.

Функционалноста на Националната стратегија за превенција се базира врз фундаменталните принципи на владеењето на правото и почитувањето на демократските права на граѓаните, со приоритетна интенција на детектирање на причините, факторите и условите кои му погодуваат на стечајниот криминалитет, а репресивните мерки се насочени кон откриените и расветлените криминални случаи во врска со стечајот и стечајните постапки, преку санкционирање на сторителите на стечајни кривични дела.

Улогата на полицијата во предистражната постапка во детектирањето, расветлувањето и документирањето на стечајните кривични дела е релевантна и значајна во напорите за координирана колаборација со финансиската полиција и управата за јавни приходи, која на превентивен план треба да се насочи на редовни перманентни контроли и способност за откривање на криминални елементи во финансиското, материјалното и сметководственото работење на правното лице, пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

Полициските службеници во делот за детектирање, докажување и превенција на криминалот во стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка, треба да бидат високо стручни кадри, со високо ниво на познавање на правната регулатива, познавање на економијата и економската политика на државата, специјализирани за дистинкционирање на криминалното од дозволеното однесување, истовремено почитувајќи го полицискиот кодекс и темелните принципи на владеењето на правото и човековите слободи и права.

Во Република Македонија од осомостојувањето до денес, сведоци сме за условеноста на превенцијата на стечајниот криминалитет од актуелната власт, која го прифаќа како феномен со општествено – негативна конотација, насочен кон

⁵³⁷ Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008, стр.273.

свкупниот општествено – економски, социјален и политички систем, истовремено апострофирајќи ја конвенционалната мудрост, односно јаваната свест и нејзината сигнификантност, во детектирачкиот процес и процесот на спречување на криминални однесувања пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

Интегралната и системската имплементација на законските прописи кои ја регулираат стечајната проблематика, како и спроведените реформи во судството, имаат сигнификантна и одлучувачка улога во превенцијата кај стечајниот криминалитет, бидејќи, најдобра превенција е добро расветлен криминален случај во врска со стечајот и стечајната постапка и санкционирање на стечајните деликвенти, врз основа на сторените стечајни кривични дела и предвидените санкции во Кривичниот законик, за разлика од благата казнена политика, која е стимулација за повторување на криминалот пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка.

СЕДМИ ДЕЛ

ИСТРАЖУВАЊЕ НА РЕПРЕЗЕНТАТИВЕН ПРИМЕРОК НА СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2000 - 2011Г. И АНКЕТИРАЊЕ НА СТЕЧАЈНИ РАБОТНИЦИ И ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИЦИ КОИ ЈА ОБРАБОТУВАЛЕ СТЕЧАЈНАТА ПРОБЛЕМАТИКА

Начелните истражувања во докторската дисертација ги започнувавме со анализирање на податоците кои се водат во Заводот за статистика на Република Македонија за сторителите на кривични дела пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка, т.н. *delicta propria*, за периодот 2000 – 2011 година, период предвиден во временската рамка на истражувањето, со фундаментална интенција доаѓање на податоци за тоа како реагирале правосудните органи односно колкаво е процентуалното учество на обвинети и осудени сторители на стечаен криминалитет, во однос на пријавените сторители, во однос на економскиот криминалитет.

Според статистичките показатели за пријавени полнолетни лица според групите кривични дела, во групата на кривични дела против имотот за периодот на истражување, утврдено е следното:⁵³⁸

Табела бр.1

Кривични дела против имотот			
Година	Пријавени сторители	Година	Пријавени сторители
2000	12565	2006	14329
2001	9559	2007	13730
2002	10420	2008	16207
2003	11079	2009	20205
2004	13482	2010	19846
2005	14330	2011	21956

Оваа група на кривични дела е позната и како класичен криминалитет, во која се опфатени четирите стечајни кривични дела и се категоризирани во групата останати

⁵³⁸ Извор: www.stat.gov.mk

кривични дела, поради што од објективни причини не сме во можност да го презентираме годишниот број на сторени стечајни кривични дела, нивните сторители и да ја споредиме нивната процентуална застапеност во вкупниот економски криминалитет.

Во претходно истражување за поднесени кривични пријави против познати сторители за наведените четири стечајни кривични дела, ќе ја презентираме следната табела:⁵³⁹

Табела бр.2

Глава 23 од КЗ Стечајни Кривични дела	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		Вкупно	
	д е л а	с т л о р	де ла	сто ри те ли	д е л а	ст ор ит ел и	д е л а	ст ор ит ел и	д е л а	с т л о р	д е л а	с т л о р	де ла	ст ор ит ел и	д е л а	ст ор ит ел и	де ла	стор ител и
Лажен стечај чл.254			6	8	9	15	4	4			2	2	4	6	8	10	33	45
Предизвикување стечај со несовесно работење чл.255									1	1			1	1			2	2
Оштетување или повластување на доверители чл.257	2	7	13	23	5	10	7	10	4	7	7	9	14	19	9	15	61	100
Злоупотреба на постапката за стечај чл.256																	0	0

Од презентираниите податоци во табелата, се согледува дека најголем број на поднесени кривични пријави на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија до Основното Јавно обвинителство, од овие четири стечајни кривични дела се за кривичното дело по член 257 Оштетување или повластување на доверители, вкупно 61 кривично дело против 100 сторители за периодот 2002 – 2009, следува кривичното дело по член 254 Лажен стечај, вкупно 33 дела против 45 сторители за периодот 2002 – 2009, кривичното дело по член 255, за наведениот период, за 2

⁵³⁹ Преземено од Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011, стр.89, извор МВР на РМ.

кривични дела против 2 сторители и без поднесени кривични пријави по член 256, Злоупотреба на постапката за стечај, кое најчесто е реализирано со поднесување на кривични пријави за кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување по член 353 од Кривичниот законик, за кое не постои посебна евиденција и дистинкција за кривични дела извршени пред стечајот од одговорните лица во правните лица или органот на управување, како и во постапката на стечај од стечајниот управник, стечајниот судија и судскиот совет.

Поради објективни причини не сме во можност интегрално да ги претставиме обвинетите и осудените сторители за стечаен криминалитет во однос на пријавените сторители за економски криминалитет.

Во истражуваниот примерок на анкетање од по 50 стечајни работници во 4 града во Република Македонија, опфатени се: Велес, Кавадарци, Битола и Струмица.

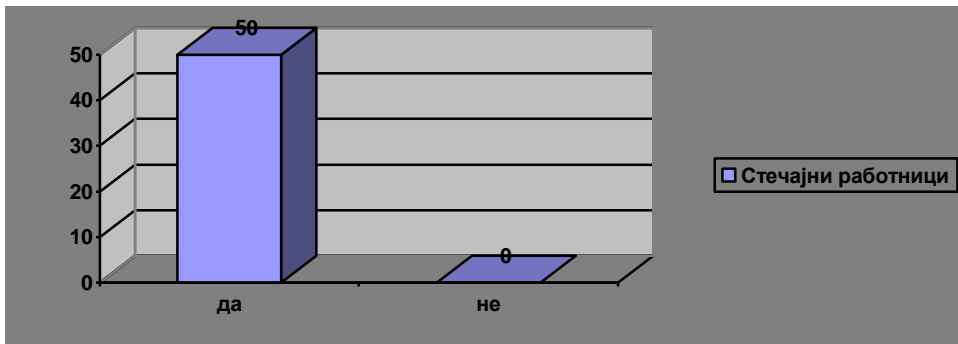
1. Во истражувањето во Велес, во репрезентативниот примерок на 50 стечајни работници, опфатени се 34 мажи и 16 жени, од кои поголемиот број од анкетираниите се во групата над 40 години, вкупно 45, а останатите: 3 во групата од 30 до 40 години и 2 во групата до 30 години. 38 од анкетираниите се со завршено средно образование, 3 со вишо образование, 8 со високо образование 1 во групата повисоко (м – р, д – р), 49 Македонци, 1 Турчин, со работен стаж од 4 до 37 години, или просек на анкетираниите група од околу 22 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за стечајот се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Дали Вие сте биле жртва на стечај? од 50 анкетирани испитаници – стечајни работници, добиен е апсолутен износ на одговори 100 % со одговор „да“.

Табела бр.3

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	50	0	50
Процент	100 %	0 %	100 %

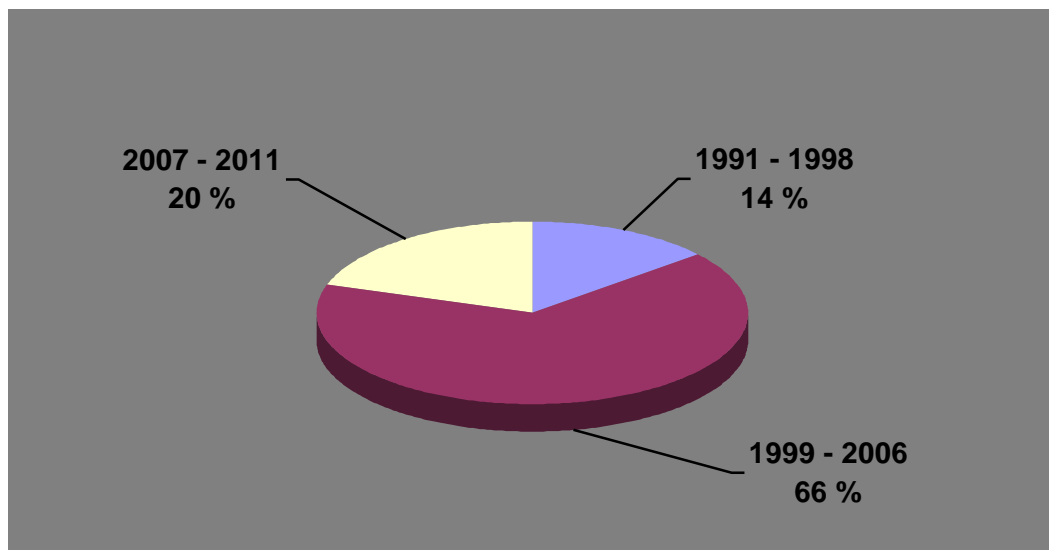

Графикон бр.1

2. На прашањето: Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте? 7 одговори се добиени за периодот 1991 – 1998, 33 одговори се добиени за периодот 1999 – 2006 и 10 одговори за периодот 2007 – 2011 година.

Табела бр.4

Период	1991 - 1998	1999 - 2006	2007 - 2011	Вкупно
Стечајни работници	7	33	10	50
Процент	14 %	66 %	20 %	100 %

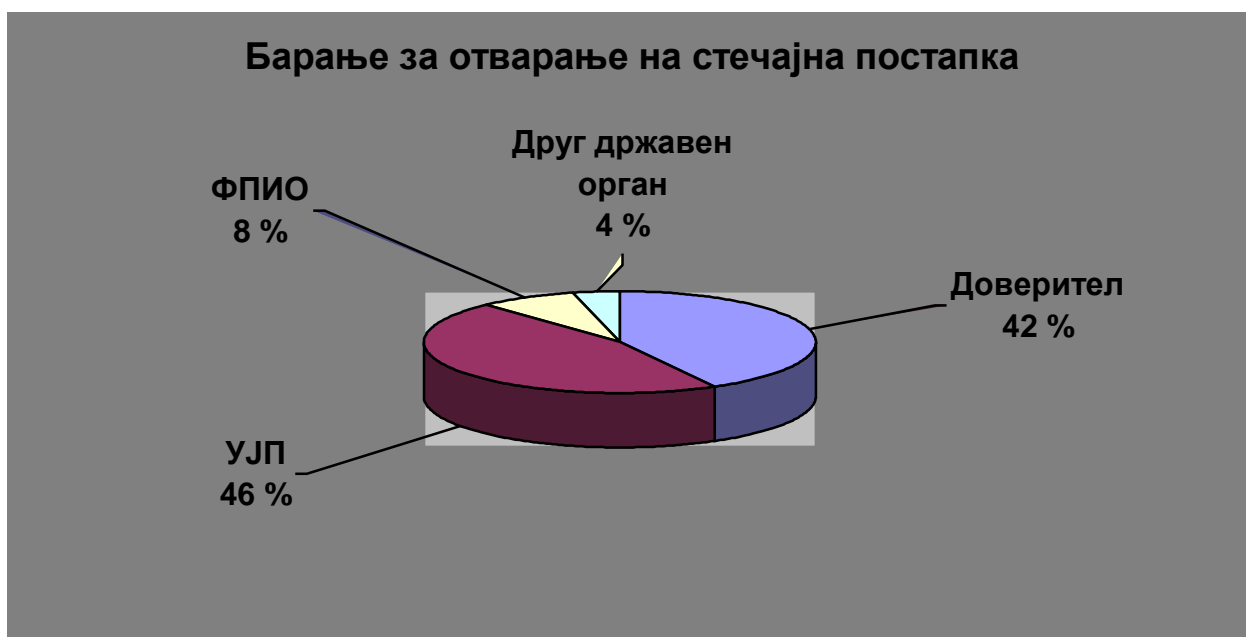
Графикон бр.2

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие? Добиени се 21 одговор по барање на доверител, 23 по барање на УЈП, 4 по барање на ФПИО и 2 одговори на барање на друг државен орган, без притоа да се наведе кој, од

што произлегува дека најчесто стечајната постапка е отворана по барање на доверител - 42 %, или УЈП – 46 %.

Табела бр.5

Барање за отварање на стечајна постапка	Доверител	УЈП	ФПИО	Друг државен орган	Вкупно
Стечајни работници	21	23	4	2	50
Процент	42 %	46 %	8 %	4 %	100 %

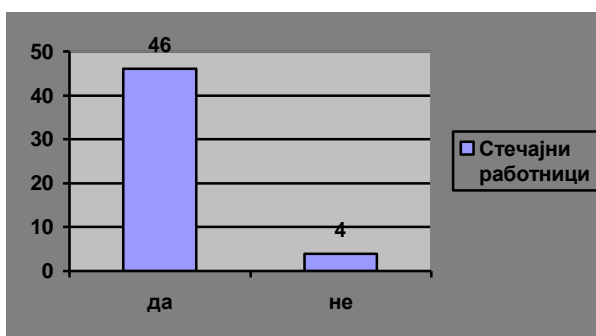

Графикон бр.3

4. На прашањето: Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте? од вкупно 50 анкетирани стечајни работници, добиени се потврдни одговори 46, останати 4, што укажува на фактот дека 92 % од анкетираниите сметаат дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се главна причина за стечајот на претпријатието.

Табела бр.6

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	46	4	50
Процент	92 %	8 %	100 %

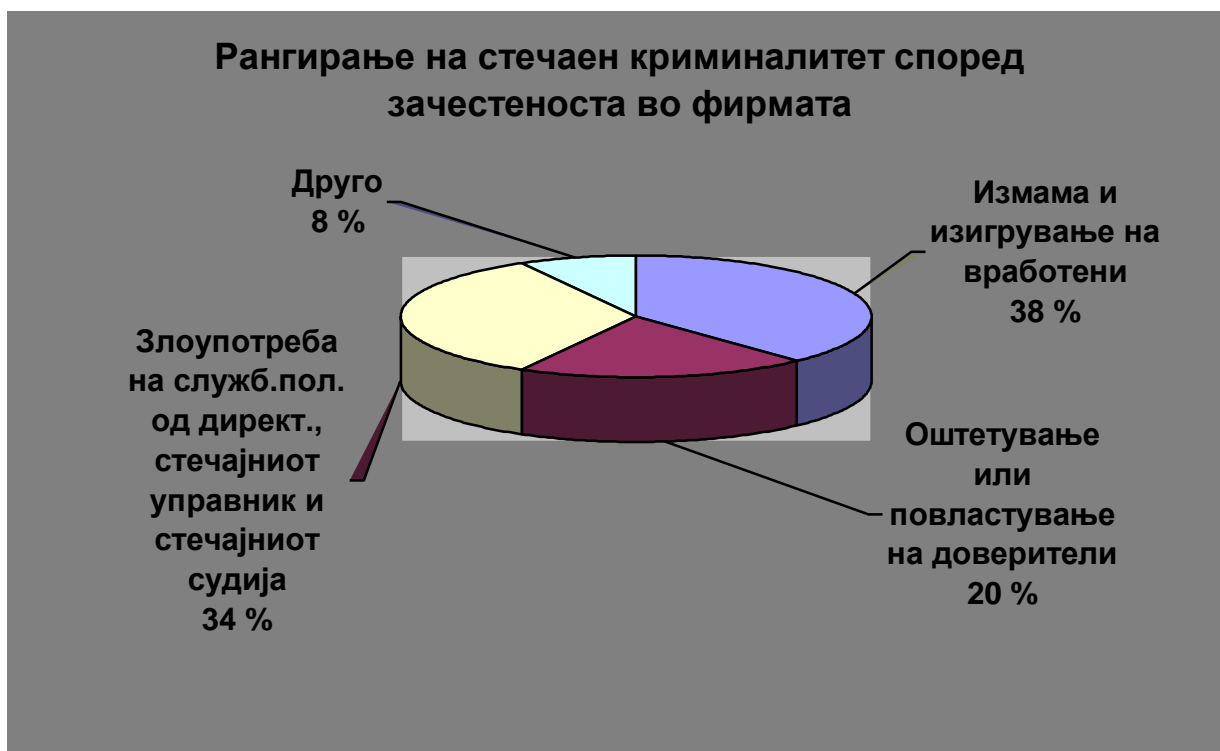

Графикон бр.4

5. На прашањето: Дали знаете што е стечаен криминал? 47 стечајни работници одговориле со „да“ наспроти 3, кои одговориле со „не“, од кои понатаму според зачестеноста прворангирана со 19 одговори е Измамата и изигрувањето на вработени, второрангирана со 17 одговори е Злоупотреба на службената положба од страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија, треторангирано со 10 одговори е Оштетување или повластување на доверители и четврто, со 4 одговори е друго, со акцент на: присвојување со префрлање на фирмата на друго име, лични интереси и крадење пари од фирмата и сл.

Табела бр.7

Рангирање на стечаен криминалитет според зачестеноста во фирмата	Измама и изигрување на вработени	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба од директорот, стечајниот управник и стечајниот судија	Друго	Вкупно
Стечајни работници	19	10	17	4	50
Процент	38 %	20 %	34 %	8 %	100 %

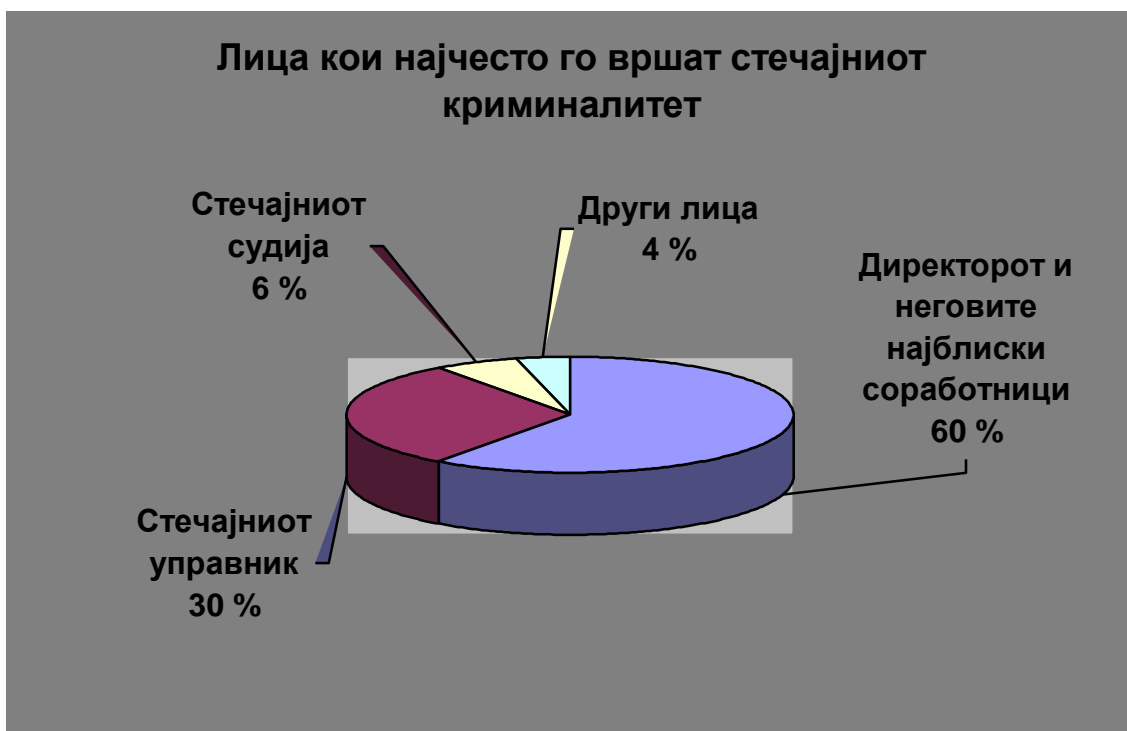

Графикон бр.5

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет? 60 % или 30 од анкетираниите 50 стечајни работници, сметаат дека директорот и неговите најблиски соработници најчесто го вршат стечајниот криминалитет, 15 анкетирани или 30 % сметаат дека стечајниот криминалитет го врши стечајниот управник, 3 сметаат дека тоа е стечајниот судија, а само двајца од анкетираниите одговориле со други лица, односно сметаат дека овој криминал го вршат сите тројца, претходно наброени.

Табела бр.8

Лица кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет	Директорот и неговите најблиски соработници	Стечајниот управник	Стечајниот судија	Други лица	Вкупно
Стечајни работници	30	15	3	2	50
Процент	60 %	30 %	6 %	4 %	100 %

Графикон бр.6

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал? Одговор е добиен на првите два од можни четири одговори и тоа: 68% од анкетираните стечајни работници сметаат дека стечајниот криминалитет е премногу застапен во местото на живеење, а 32 % сметаат дека е многу застапен.

Табела бр.9

Актуелност на стечајниот криминалитет во местото на живеење	Премногу	Многу	Малку	Не е актуелен	Вкупно
Стечајни работници	34	16	0	0	50
Процент	68 %	32 %	0 %	0 %	100 %

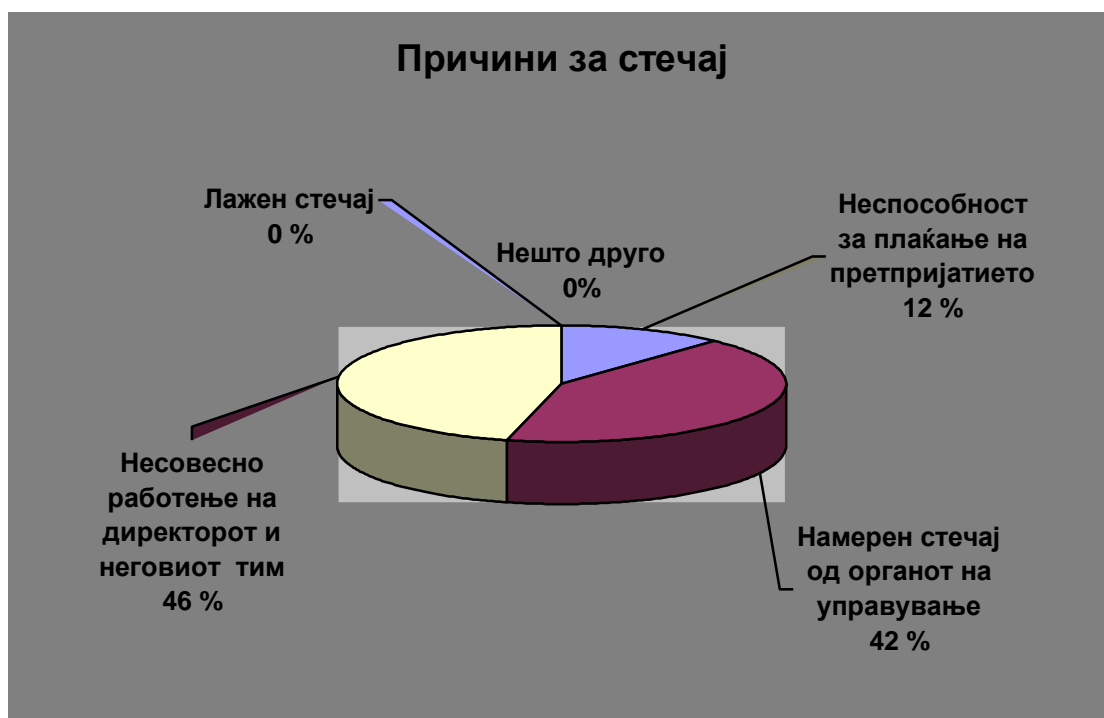
Графикон бр.7

Во втората група прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте? Добиени се одговори само на првите 3 од можни 5 одговори и тоа: 46 % од анкетираниите стечајни работници или 23 од 50 анкетирани, сметаат дека несовесното работење на директорот и неговиот тим се главната причина за предизвикување на стечај во претпријатието во кое работеле, 42 % од анкетираниите одговориле дека намерниот стечај од органот на управување е главната причина за стечај, 12 % од анкетираниите сметаат дека неспособноста за плаќање на претпријатието е основната причина за стечај, додека на можните одговори: лажен стечај или нешто друго, воопшто не се добиени одговори, што упатува на заклучок дека главните причини за предизвикување на стечај во претпријатијата на испитуваното подрачје во Велес, се: несовесното работење на директорот и неговиот тим и намерен стечај од органот на управување.

Табела бр.10

Причина за стечај	Неспособност за плаќање на претпријатието	Намерен стечај од органот на управување	Несовесно работење на директорот и неговиот тим	Лажен стечај	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	6	21	23	0	0	50
Процент	12 %	42 %	46 %	0 %	0 %	100 %

Графикон бр.8

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие? 64 % од анкетираниите стечајни работници, одговориле дека генералниот директор е главниот извршител на стечајниот криминалитет, 34 % од анкетираниите сметаат дека е

одборот на директори, а само 2 % од анкетираниите сметаат дека извршители се останатите членови во менаџерскиот тим.

Табела бр.11

Лица кои го извршуваат стечајниот криминалитет	Генерален директор	Одбор на директори	Останати членови во менаџерскиот тим	Вкупно
Стечајни работници	32	17	1	50
Процент	64 %	34 %	2 %	100 %

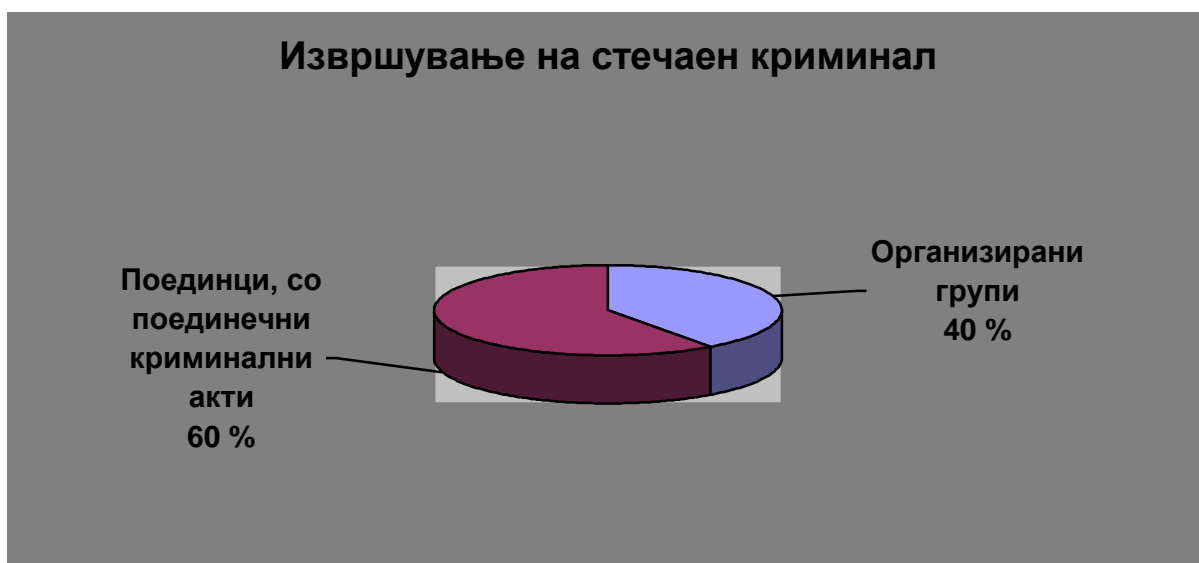

Графикон бр.9

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 60 % од анкетираниите 50 стечајни работници одговориле дека извршители се поединци, со поединечни криминални акти, наспроти 40 % од анкетираниите кои сметаат дека стечајниот криминалитет го извршуваат организирани групи.

Табела бр.12

Извршување на стечаен криминалитет	Организираны групи	Поединци, со поединечни криминални акти	Вкупно
Стечајни работници	20	30	50
Процент	40 %	60 %	100 %

Графикон бр.10

4. На прашањето: Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 52 % од вкупно 50 анкетирани стечајни работници одговориле дека намерното обезвреднување на вредноста на претпријатието е најчест начин преку кој е извршувач стечајниот криминалитет во претпријатието, 28 % од анкетираниите сметаат дека се извршува со неисплаќање на обврските спрема вработените, 18 % од анкетираниите одговориле дека најчесто се извршува со изигрување и неисплаќање на доверителите и 2 %, односно еден од анкетираниите смета дека стечајниот криминалитет се извршува на друг начин во однос на претходнонаведените и тоа со неплаќање на достасани фактури спрема други лица.

Табела бр.13

Начини на извршување на стечаен криминалитет	Со неисплаќање на обврските спрема вработените	Со изигрување и неисплаќање на доверителите	Со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието	Друг начин	Вкупно
Стечајни работници	14	9	26	1	50
Процент	28 %	18 %	52 %	2 %	100 %

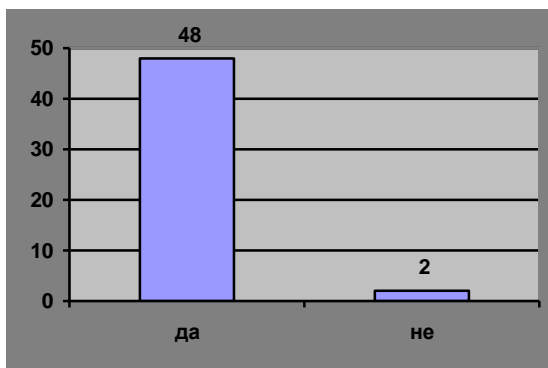

Графикон бр.11

5. Дали во претпријатието во кое работевте е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени? 96 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека директорот и неговиот тим, намерно предизвикувале стечај заради обезвреднување на имотот на претпријатието, заради откупување по ниски цени, а 4 % од 50 анкетирани, сметаат дека директорот и неговиот тим не предизвикуваат намерен стечај.

Табела бр.14

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	48	2	50
Процент	96 %	4 %	100 %

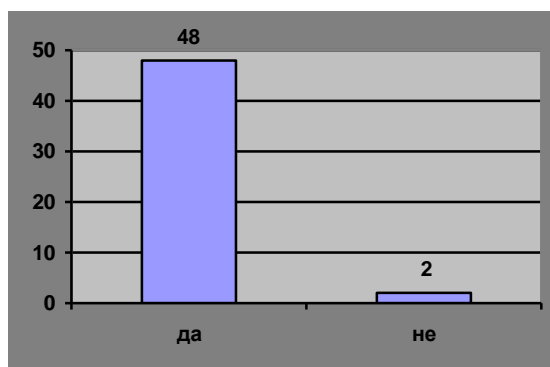

Графикон бр.12

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте? 96 % од анкетираниите одговориле потврдно, дека директорот и неговиот тим составувале лажни договори заради намерно предизвикување на стечај во претпријатието, а 4 % сметаат дека директорот и неговиот тим не составувале лажни договори.

Табела бр.15

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	48	2	50
Процент	96 %	4 %	100 %

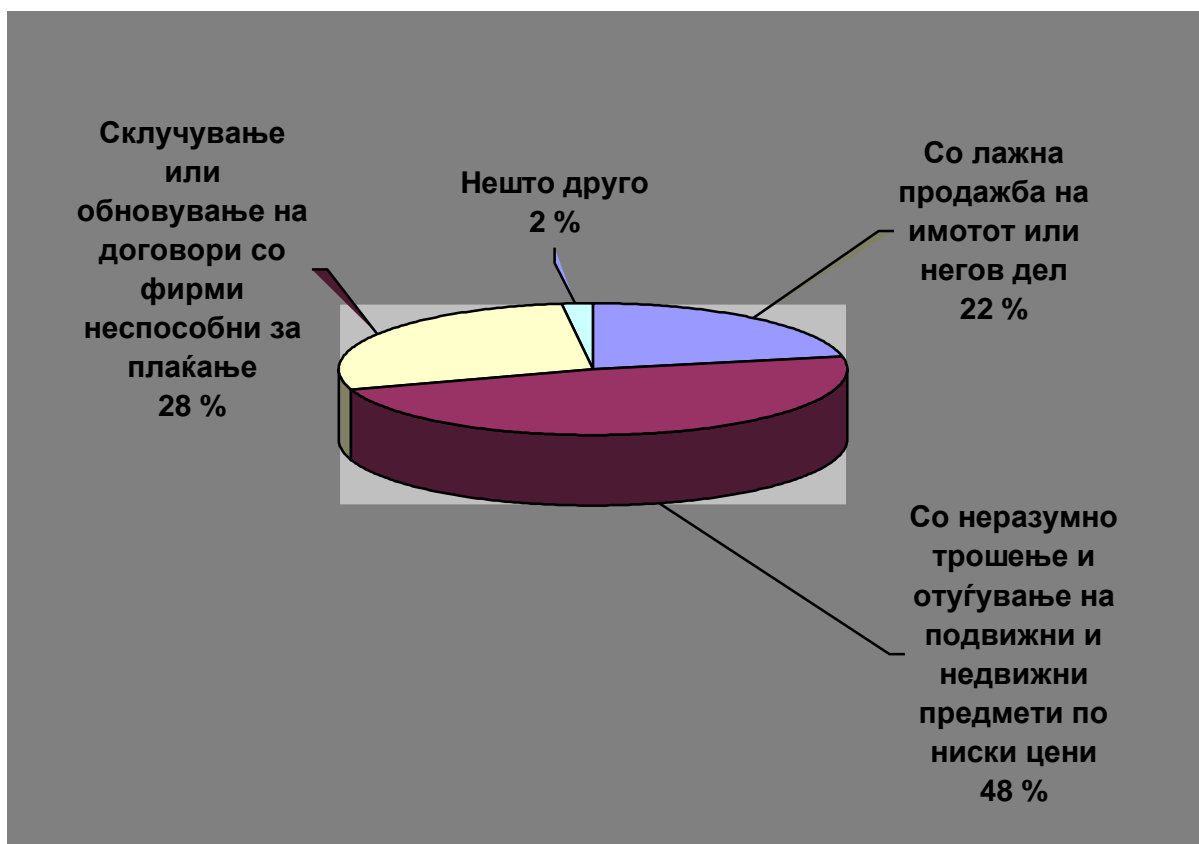
Графикон бр.13

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим? На ова прашање, 48 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека намерниот стечај во претпријатието е извршен со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени, 28 % од анкетираниите одговориле со склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање, 22 % одговориле со лажна продажба на имот или негов дел и 2 %, односно

еден од анкетираниите смета дека намерниот стечај се извршува на друг начин, без притоа да наведе кој.

Табела бр.16

Начини на предизвикување на намерен стечај	Со лажна продажба на имотот или негов дел	Со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени	Склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	11	24	14	1	50
Процент	22 %	48 %	28 %	2 %	100 %

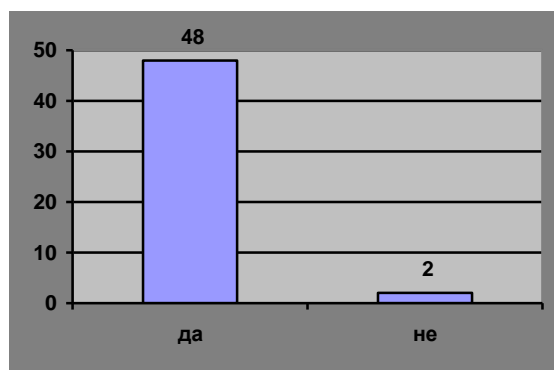
Графикон бр.14 – Начини на предизвикување намерен стечај

Во третата група на прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка, добиени се следните резултати:

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка? 96 % од анкетираниите одговориле дека имало криминал во водењето на стечајната постапка, наспроти 4 % од анкетираниите стечајни работници, кои одговориле дека немало криминал во водењето на стечајната постапка.

Табела бр.17

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	48	2	50
Процент	96 %	4 %	100 %

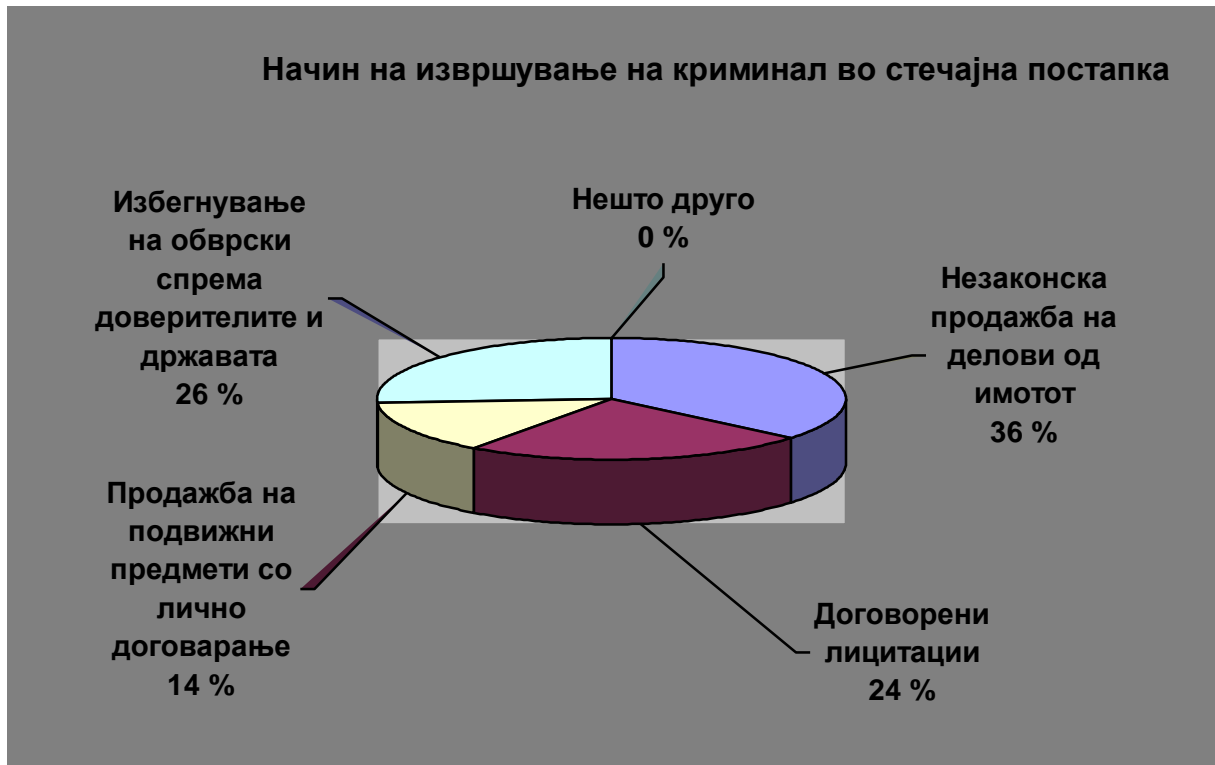
Графикон бр.15

2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

Табела бр.18

Начин на извршување на криминал во стечајна постапка	Незаконска продажба на делови од имотот	Договорени лицитации	Продажба на подвижни предмети со лично договарање	Избегнување на обврски спрема доверителите и државата	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	18	12	7	13	0	50
Процент	36 %	24 %	14 %	26 %	0 %	100 %

На наведеното прашање, 36 % од анкетирани стечајните работници одговориле дека криминалот во стечајната постапка се извршувал преку незаконска продажба на делови од имотот, 26 % одговориле со избегнување на обврски спрема доверителите и државата, 24 % од анкетираниите сметаат дека преку договорени лицитации се извршувал криминалот во стечајна постапка, 14 % одговориле преку продажба на подвижни предмети со лично договарање и без одговор на друг начин.

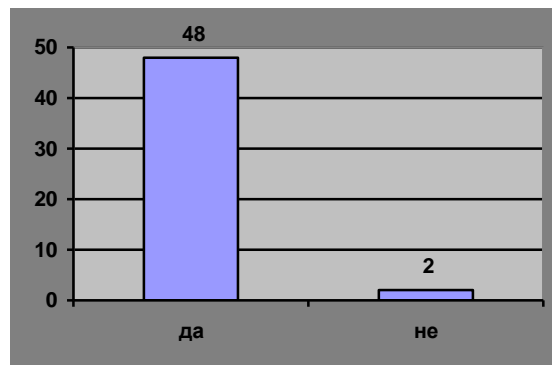

Графикон бр.16

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

Табела бр.17

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	48	2	50
Процент	96 %	4 %	100 %

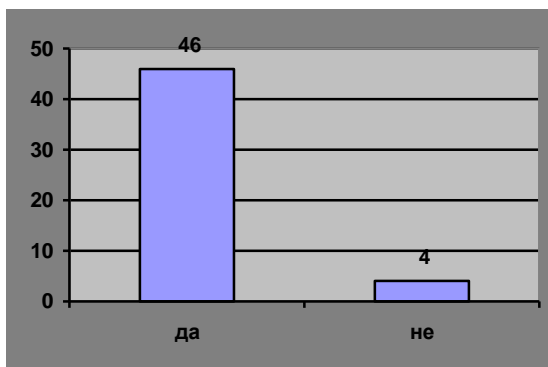
Графикон бр.15

На наведеното прашање, 96 % од анкетираниите одговориле дека во одредени криминални однесувања се согледувала поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 4 % од анкетираниите кои сметаат дека нема никаква поврзаност.

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте? 92 % од анкетираниите одговориле дека стечајниот управник работел спротивно на законските прописи, наместо 4 %, кои сметаат дека стечајниот управник не работел спротивно на законот.

Табела бр.18

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	46	4	50
Процент	92 %	8 %	100 %

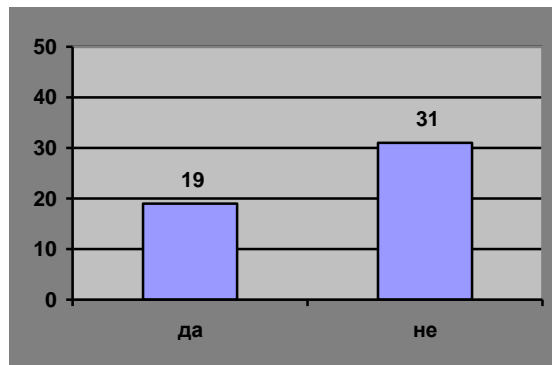

Графикон бр.16

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка? 38 % од анкетираниите стечајни работници пријавиле криминал во стечајна постапка, наместо 62 % кои не пријавиле стечаен криминал.

Табела бр.19

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	19	31	50
Процент	38 %	62 %	100 %

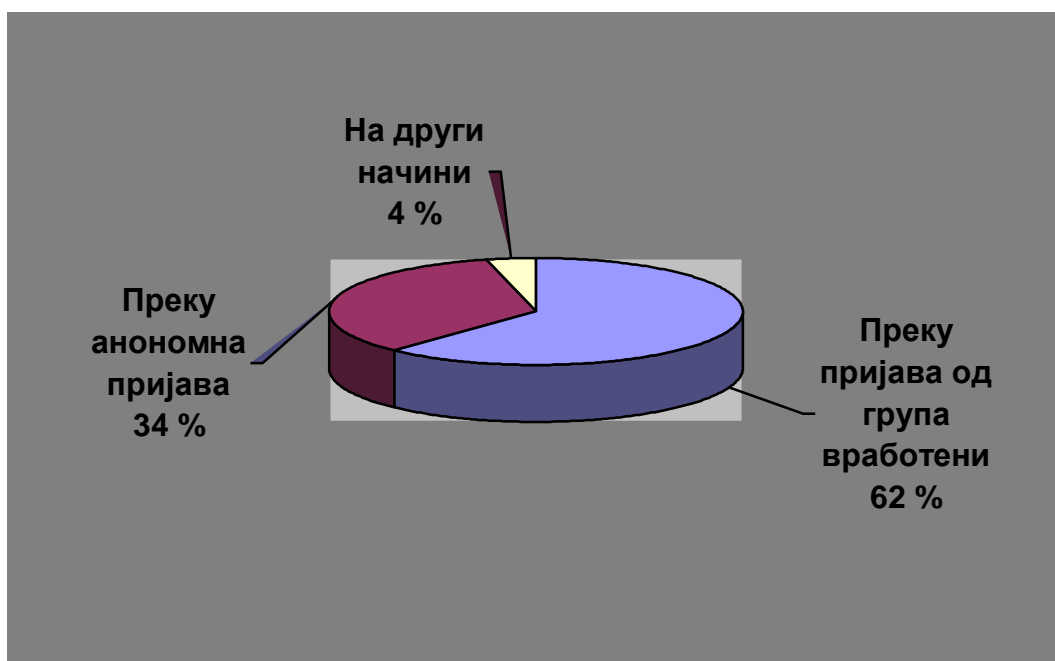
Графикон бр.17

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие? 62 % од анкетираниите одговориле дека пријавата на криминал во стечајна постапка, најчесто е преку пријава од група вработени, 34 % одговориле преку анонимна пријава и 4 % одговориле на друг начин, преку надлежни органи или одговор дека нема кој да ги упати.

Табела бр.20

Пријава на криминал во стечајна постапка	Преку пријава од група вработени	Преку анонимна пријава	На други начини	Вкупно
Стечајни работници	31	17	2	50
Процент	62 %	34 %	4 %	100 %

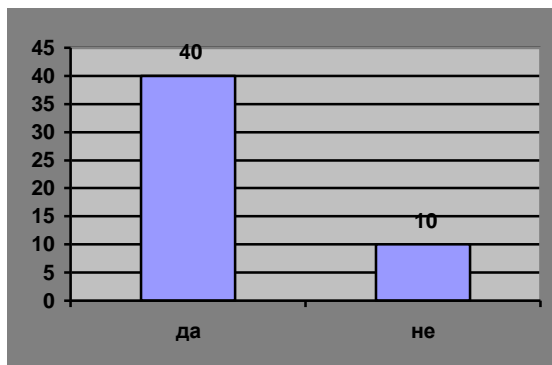
Графикон бр.18

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка? На ова прашање, 80 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека со стечајната постапка е поведена и кривична постапка, наспроти 20 % од анкетираниите кои одговориле дека не е поведена кривична, заедно со стечајната постапка.

Табела бр.21

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	40	10	50
Процент	80 %	20 %	100 %

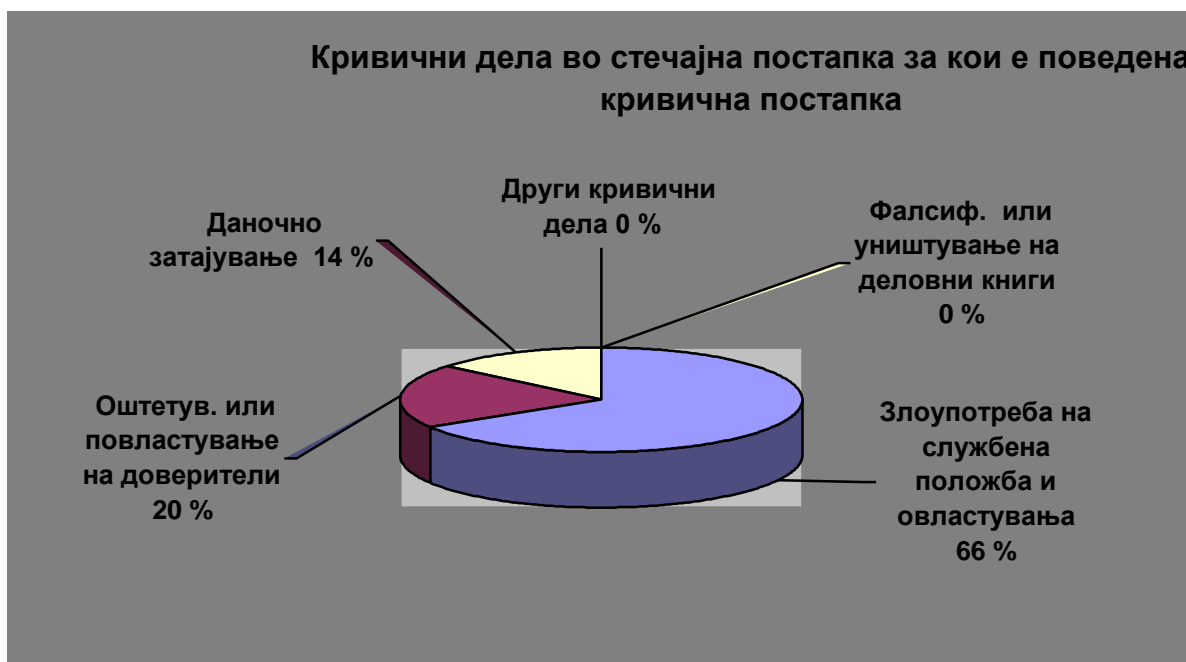
Графикон бр.19

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка?

Табела бр.22

Најчесто кривично дело за кое е покрената кривична постапка за криминал во стечајна постапка	Злоупотреба на службена положба и овластувања	Оштетув. или повластување на доверители	Даночно затајување	Фалсификув. или уништување деловни книги	Други кривични дела	Вкупно
Стечајни работници	33	10	7	0	0	50
Процент	66 %	20 %	14%	0 %	0 %	100 %

Од табелата се согледува дека најголемиот дел од анкетираниите стечајни работници, околу 66 %, одговориле дека најчесто кривично дело врз основа на кое е покрената кривична постапка, е злоупотреба на службената положба и овластување, 20 % одговориле со оштетување или повластување на доверители, 14 % од анкетираниите одговориле со даночно затајување, додека за фалсификување или уништување деловни книги или на други начини, нема одговор.

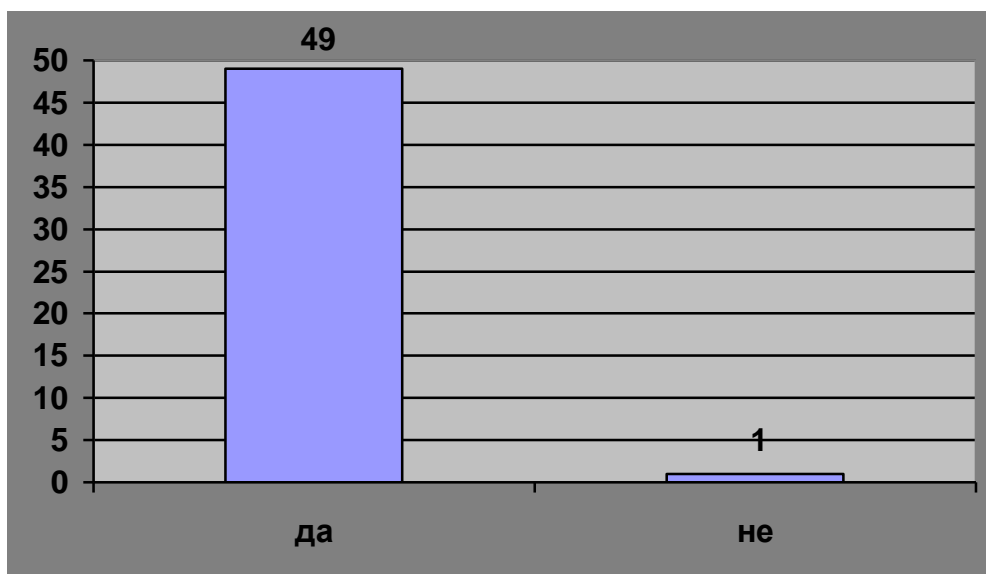

Графикон бр.20

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија? 98 % од анкетираниите одговориле дека имало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 2 %, односно 1 од анкетираниите, кој одговорил дека немало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија.

Табела бр.23

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	49	1	50
Процент	98 %	2 %	100 %

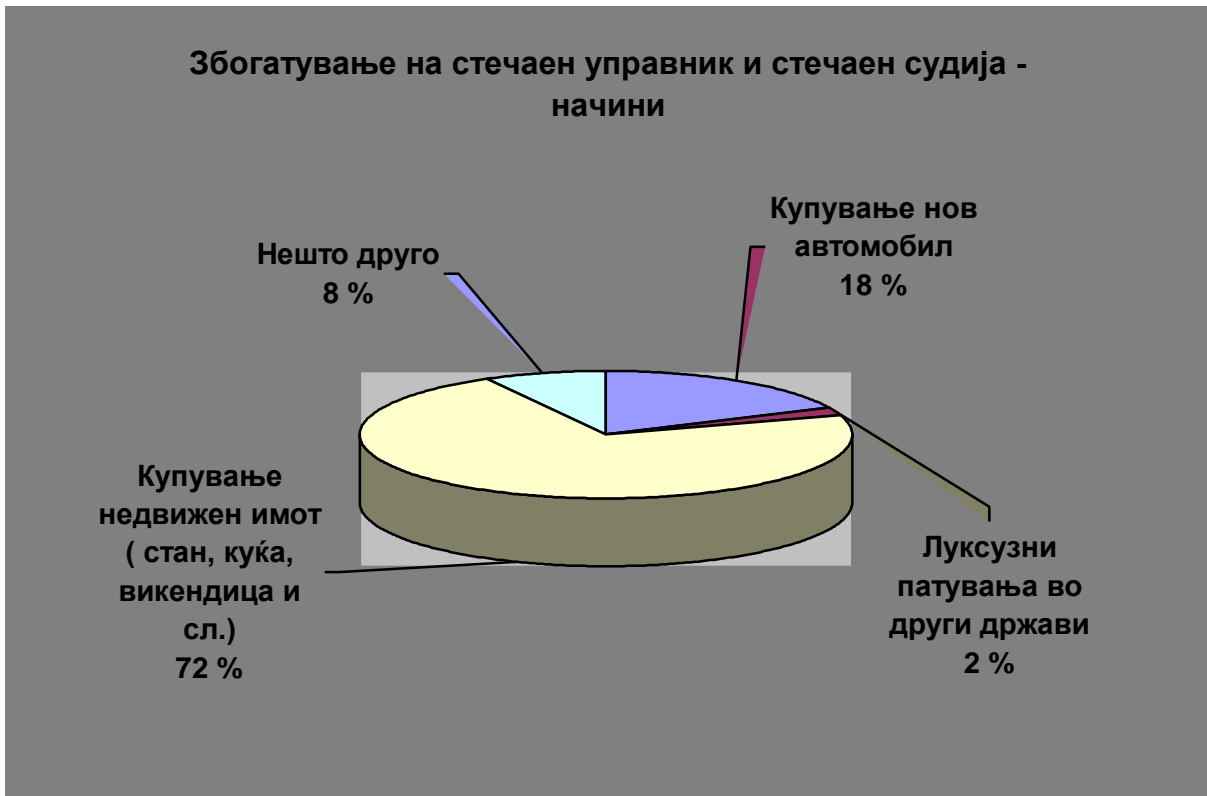

Графикон бр.21

10. На прашањето: Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија? 72 % од анкетирани 50 стечајни работници одговориле дека збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија се согледувало преку купување на недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.), 18 % одговориле преку купување нов автомобил, 2 % одговориле преку луксузни патувања во други држави, а 4 % одговориле нешто друго, од кои 2 ги заокружиле сите можни одговори, 1 одговорил преку купување хотели, фабрики, префрлање на пари во странски банки, а 1 анкетирани не навел одговор.

Табела бр.24

Најчести согледувања на збогатување на стечаен управник или стечаен судија	Купување нов автомобил	Луксузни патувања во други држави	Купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	9	1	36	4	50
Процент	18 %	2 %	72 %	8 %	100 %

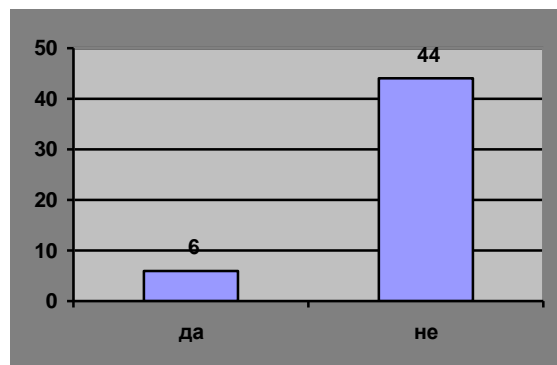

Графикон бр.22

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

Табела бр.25

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	6	44	50
Процент	12 %	88 %	100 %

Графикон бр.23

88 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите не дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, наспроти 12 %, односно 6 од 50 анкетирани стечајни работници, кои даваат потврден одговор за активностите на државата за сузбивање на криминал во стечајот и стечајните постапки.

Најголемиот број од анкетираниите кои сметаат дека државата не дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, своето мислење го темелат поради тоа што поединци од судовите, директно или индиректно се вклучени во стечаен криминал, постои инфлуенца на политиката, стакнување на огромно богатство од овој облик на криминал, како и нивната недопирливост во поглед на криминално стекнатото богатство.

Втората група која смета дека државата дава адекватен придонес во сузбивањето на стечајниот криминалитет, наведеното го темели поради завршените стечајни постапки, завршените кривични постапки, манифестирани преку објавените судски пресуди и др.

12. Најчести предлози, сугестии и размислувања од анкетираниите стечајни работници, поврзани со стечајниот криминалитет во нашата земја, се ревидирање на стечајните постапки и нивно незастарување за кривично гонење, да им се одземе незаконско стекнатиот имот на стечајните криминалци, враќање на парите во државата и др.

Во однос на прашалникот, од страна на стечајните работници позитивно е оценет, од причина што некој по подолго време се сетил на нив, додека од неколку од нив не се дадени никакви предлози и сугестии.

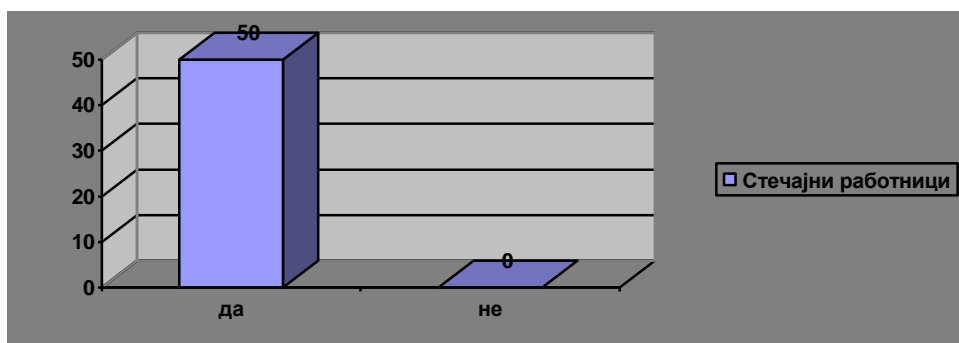
2. Во истражувањето во Кавадарци, се опфатени 44 стечајни работници од Кавадарци, 5 стечајни работници од с.Ваташа и 1 стечаен работник од с.Марена, во репрезентативен примерок на 50 стечајни работници, во кој се 43 мажи и 7 жени, од кои поголемиот број од анкетираниите се во групата над 40 години, вкупно 40, а останатите 10 се во групата од 30 до 40 години, без ниеден стечаен работник во групата до 30 години. 44 од анкетираниите се со завршено средно образование, 5 со вишо образование, 1 со високо образование, 50 Македонци, со работен стаж од 10 до 27 години, или просек на анкетираната група од околу 17,7 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за стечајот се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Дали Вие сте биле жртва на стечај? од 50 анкетирани испитаници – стечајни работници, добиен е апсолутен износ на одговори 100 % со одговор „да“.

Табела бр.26

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	50	0	50
Процент	100 %	0 %	100 %

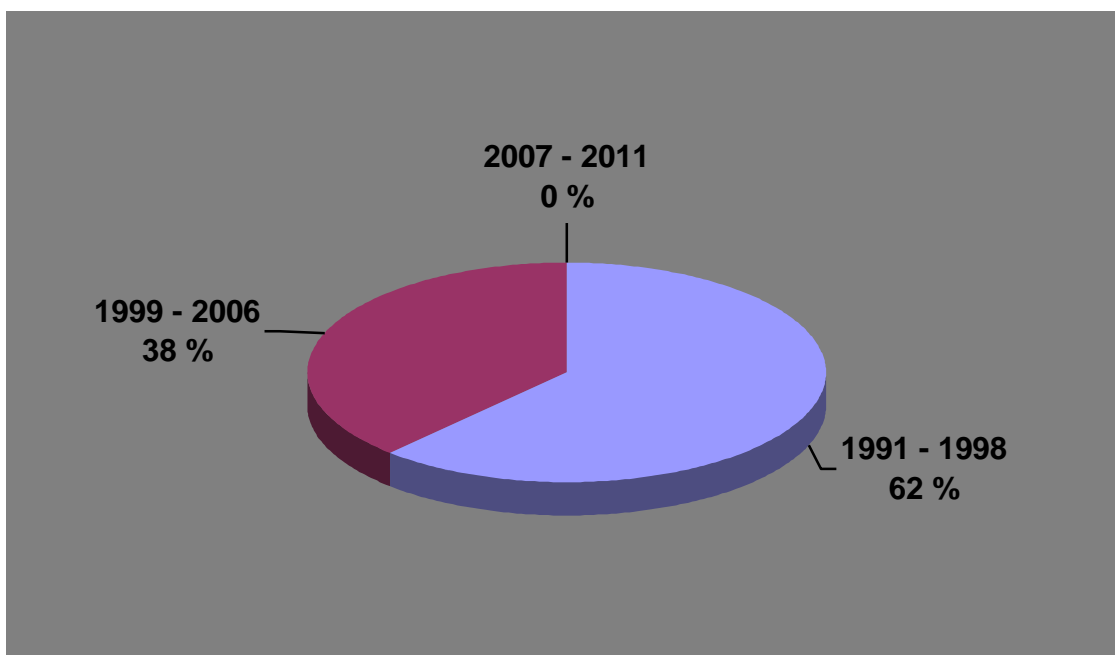

Графикон бр.24

2. На прашањето: Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте? 31 одговори се добиени за периодот 1991 – 1998, 19 одговори се добиени за периодот 1999 – 2006 и 0 одговори за периодот 2007 – 2011 година.

Табела бр.27

Период	1991 - 1998	1999 - 2006	2007 - 2011	Вкупно
Стечајни работници	31	19	0	50
Процент	62 %	38 %	0 %	100 %

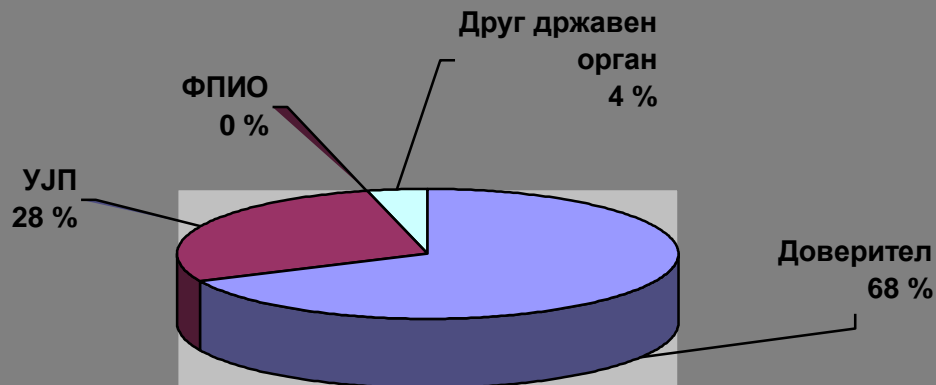
Графикон бр.25

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие? Добиени се 34 одговори по барање на доверител, 14 по барање на УЈП, 0 по барање на ФПИО и 2 одговори на барање на друг државен орган, без притоа да се наведе кој, од што произлегува дека најчесто стечајната постапка е отворана по барање на доверител - 68 %.

Табела бр.28

Барање за отварање на стечајна постапка	Доверител	УЈП	ФПИО	Друг државен орган	Вкупно
Стечајни работници	34	14	0	2	50
Процент	68 %	28 %	0 %	4 %	100 %

Барање за отварање на стечајна постапка

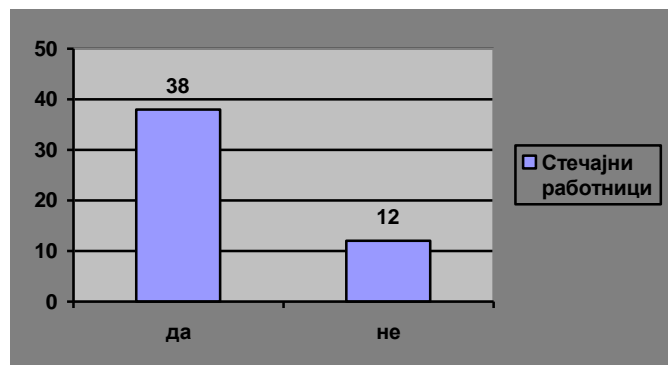

Графикон бр.26

4. На прашањето: Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте? од вкупно 50 анкетирани стечајни работници, добиени се потврдни одговори 38, останати 12, што укажува на фактот дека 76 % од анкетираниите сметаат дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се главна причина за стечајот на претпријатието.

Табела бр.29

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	38	12	50
Процент	76 %	24 %	100 %

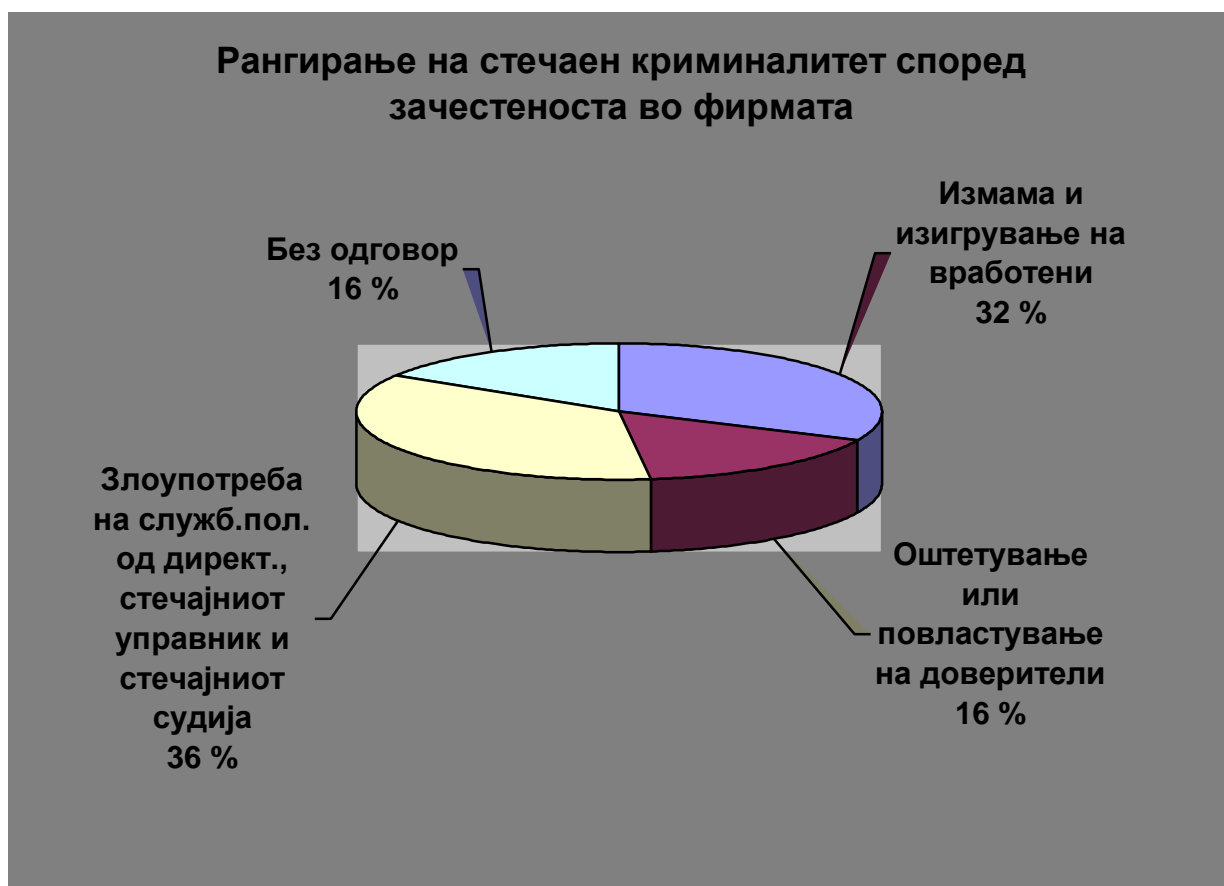
Графикон бр.27

5. На прашањето: Дали знаете што е стечаен криминал? 38 стечајни работници одговориле со „да“ наспроти 12, кои одговориле со „не“, од кои понатаму според зачестеноста прворангирана со 18 одговори е Злоупотреба на службената положба од страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија, Измамата и изигрувањето на вработени, е второрангирана со 16 одговори и треторангирана со 8

одговори е Оштетување или повластување на доверители, со акцент на група од 8 стечајни работници, кои воопшто не одговориле на поставеното прашање.

Табела бр.30

Рангирање на стечаен криминалитет според зачестеноста во фирмата	Измама и изигрување на вработени	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба од директорот, стечајниот управник и стечајниот судија	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	16	8	18	8	50
Процент	32 %	16 %	36%	16 %	100 %

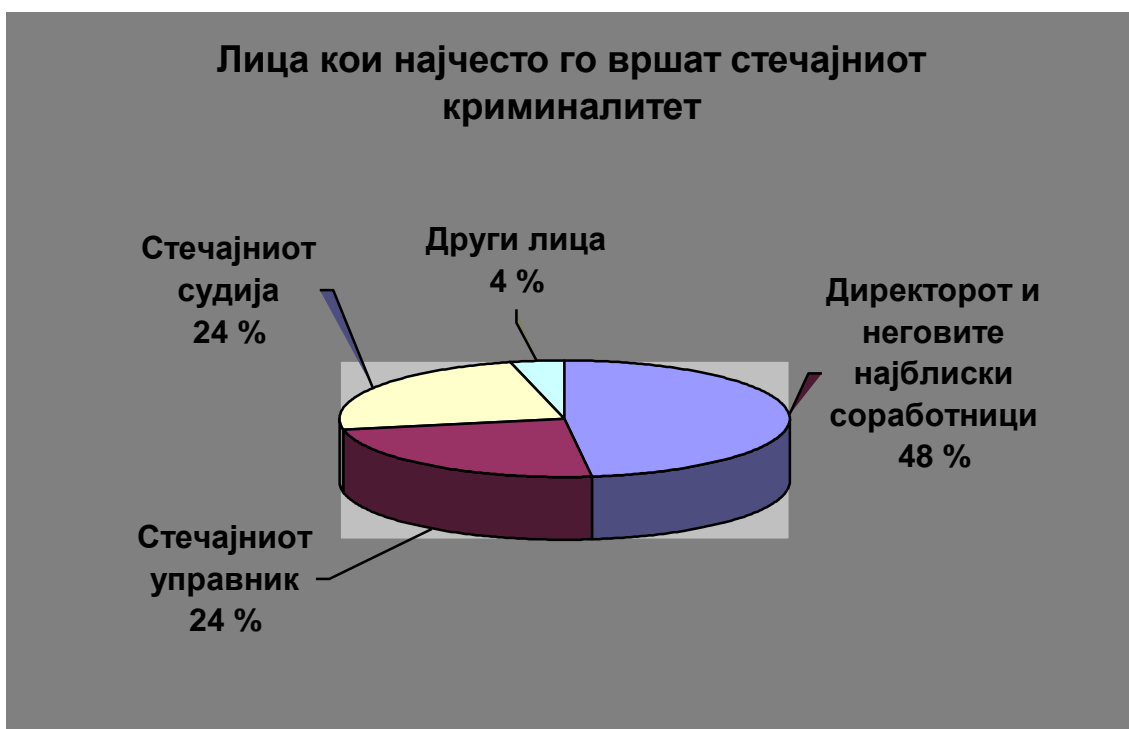

Графикон бр.28

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет? 48 % или 24 од анкетираниите 50 стечајни работници, сметаат дека директорот и неговите најблиски соработници најчесто го вршат стечајниот криминалитет, 12 анкетирани или 24 % сметаат дека стечајниот криминалитет го врши стечајниот управник, 12 сметаат дека тоа е стечајниот судија, а само двајца од анкетираниите одговориле со други лица, односно сметаат дека овој криминал го вршат сите тројца, претходно наброени.

Табела бр.31

Лица кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет	Директорот и неговите најблиски соработници	Стечајниот управник	Стечајниот судија	Други лица	Вкупно
Стечајни работници	24	12	12	2	50
Процент	48 %	24 %	24 %	4 %	100 %

Графикон бр.29

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал? Одговор е добиен на првите три одговори и тоа: 12 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека стечајниот криминалитет е премногу застапен во местото на живеење, 44 % сметаат дека е многу застапен, исто колку и 44 % од анкетираниите кои сметаат дека е малку застапен стечајниот криминалитет во Кавадарци.

Табела бр.32

Актуелност на стечајниот криминалитет во местото на живеење	Премногу	Многу	Малку	Не е актуелен	Вкупно
Стечајни работници	6	22	22	0	50
Процент	12 %	44 %	44 %	0 %	100 %

Графикон бр.30

Во втората група прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте? Добиени се следните одговори: 46 % од анкетираниите стечајни работници или 23 од 50 анкетирани, сметаат дека несовесното работење на директорот и неговиот тим се главната причина за предизвикување на стечај во претпријатието во кое работеле, 22 % од анкетираниите одговориле дека намерниот стечај од органот на управување е главната причина за стечај, 22 % од анкетираниите сметаат дека неспособноста за плаќање на претпријатието е основната причина за стечај, 10 % сметаат дека тоа е лажниот стечај, што упатува на заклучок дека, главната причина за предизвикување на стечај во претпријатијата на испитуваното подрачје во Кавадарци е несовесното работење на директорот и неговиот тим, по што следат подеднакво: неспособноста за плаќање на претпријатието и намерниот стечај од органот на управување.

Табела бр.33

Причина за стечај	Неспособност за плаќање на претпријатието	Намерен стечај од органот на управување	Несовесно работење на директорот и неговиот тим	Лажен стечај	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	11	11	23	5	0	50
Процент	22 %	22 %	46 %	10 %	0 %	100 %

Графикон бр.31

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие? 48 % од анкетираниите стечајни работници, одговориле дека генералниот директор е главниот извршител на стечајниот криминалитет, 26 % од анкетираниите сметаат дека е одборот на директори, исто колку и 26 % од анкетираниите кои сметаат дека извршители се останатите членови во менаџерскиот тим.

Табела бр.34

Лица кои го извршуваат стечајниот криминалитет	Генерален директор	Одбор на директори	Останати членови во менаџерскиот тим	Вкупно
Стечајни работници	24	13	13	50
Процент	48 %	26 %	26 %	100 %

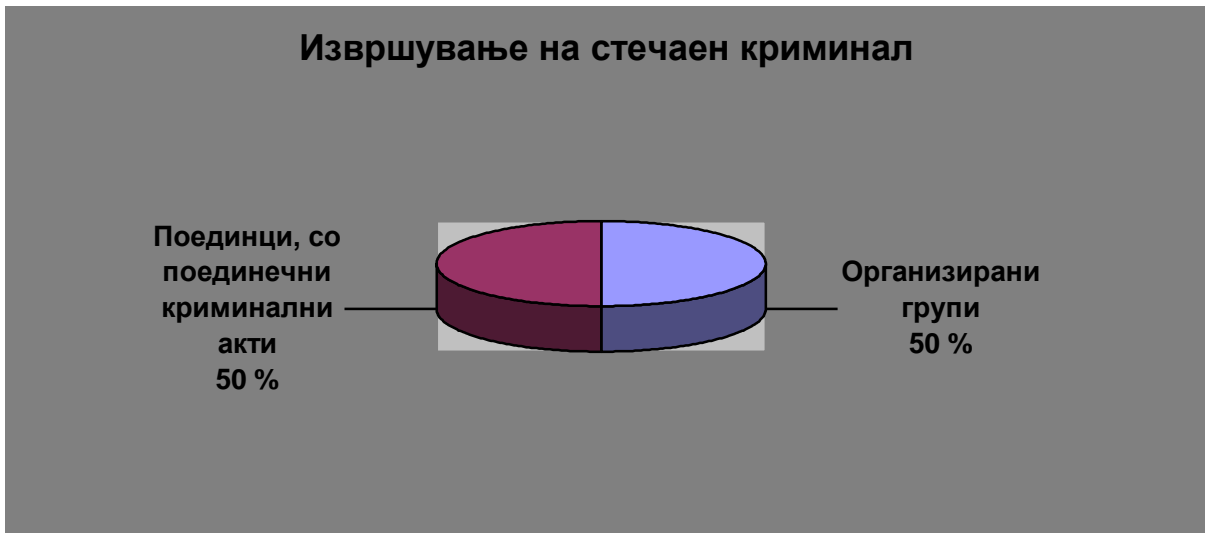

Графикон бр.32

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 50 % од анкетираниите 50 стечајни работници, одговориле дека извршители се поединци, со поединечни криминални акти, како и 50 % од останатите анкетирани, кои сметаат дека стечајниот криминалитет го извршуваат организирани групи.

Табела бр.35

Извршување на стечаен криминалитет	Организаирани групи	Поединци, со поединечни криминални акти	Вкупно
Стечајни работници	25	25	50
Процент	50 %	50 %	100 %

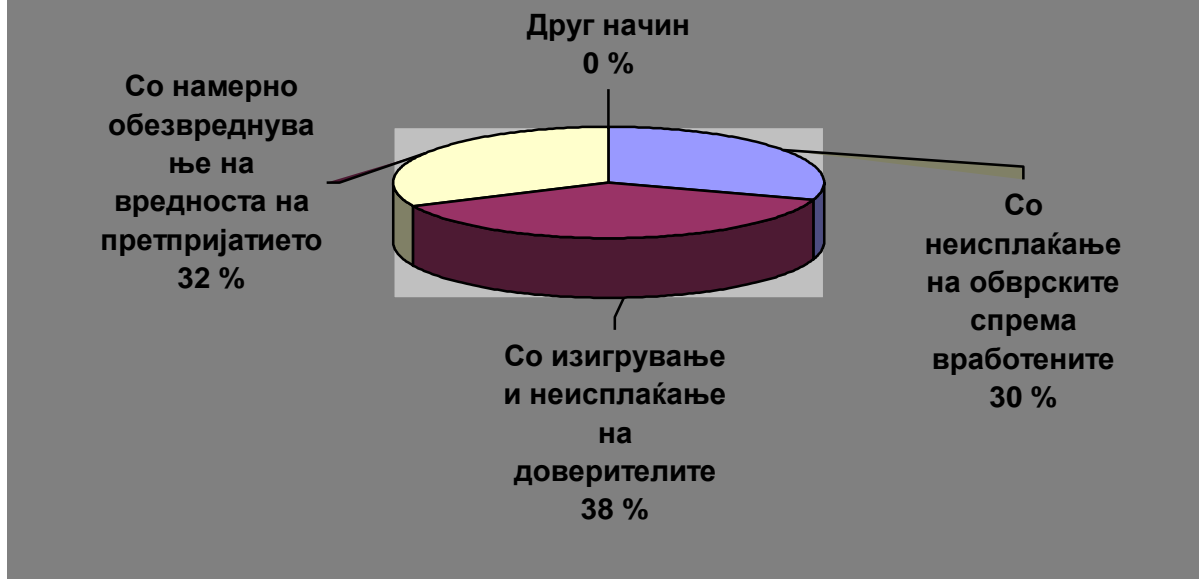
Графикон бр.33

4. На прашањето: Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 38 % од вкупно 50 анкетирани стечајни работници одговориле дека изигрувањето и неисплаќањето на доверителите е најчест начин преку кој е извршувач стечајниот криминалитет во претпријатието, 32 % од анкетираниите одговориле дека тоа е намерното обезвреднување на вредноста на претпријатието, а 30 % од анкетираниите сметаат дека се извршува со неисплаќање на обврските спрема вработените.

Табела бр.36

Начини на извршување на стечаен криминалитет	Со неисплаќање на обврските спрема вработените	Со изигрување и неисплаќање на доверителите	Со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието	Друг начин	Вкупно
Стечајни работници	15	19	16	0	50
Процент	30 %	38 %	32 %	0 %	100 %

Начин на извршување на стечаен криминалитет

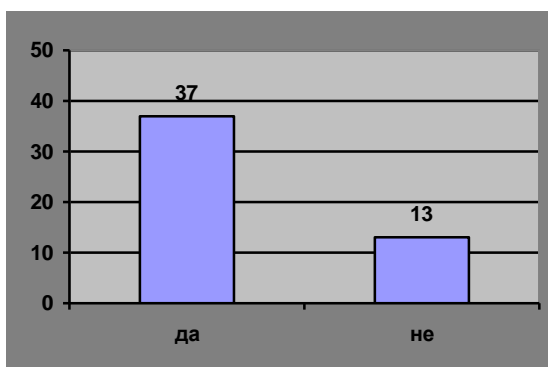

Графикон бр.34

5. Дали во претпријатието во кое работевте, е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени? 74 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека директорот и неговиот тим, намерно предизвикувале стечај заради обезвреднување на имотот на претпријатието, заради откупување по ниски цени, а 26 % од 50 анкетирани, сметаат дека директорот и неговиот тим не предизвикуваат намерен стечај.

Табела бр.37

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	37	13	50
Процент	74 %	26 %	100 %

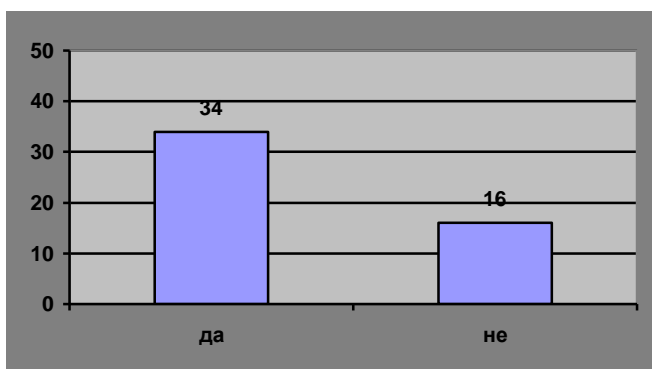

Графикон бр.35

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте? 68 % од анкетираниите одговориле потврдно, дека директорот и неговиот тим составувале лажни договори заради намерно предизвикување на стечај во претпријатието, а 32 % сметаат дека директорот и неговиот тим не составувале лажни договори.

Табела бр.38

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	34	16	50
Процент	68 %	32 %	100 %

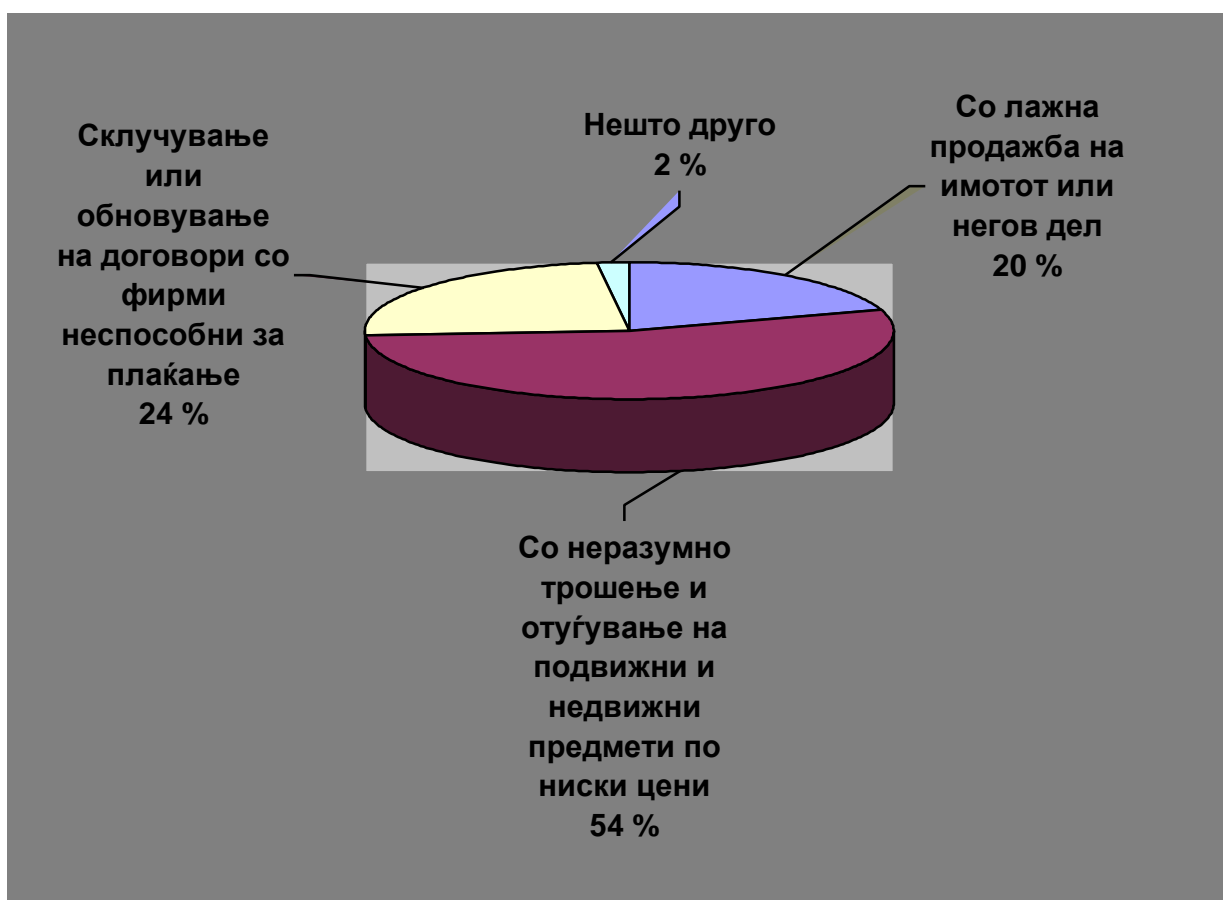

Графикон бр.36

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим? На ова прашање, 54 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека намерниот стечај во претпријатието е извршен со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени, 24 % од анкетираниите одговориле со склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање, 20 % одговориле со лажна продажба на имот или негов дел и 2 %, односно еден од анкетираниите смета дека намерниот стечај се извршува на друг начин, без притоа да наведе кој.

Табела бр.39

Начини на предизвикување на намерен стечај	Со лажна продажба на имотот или негов дел	Со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени	Склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	10	27	12	1	50
Процент	20 %	54 %	24 %	2 %	100 %

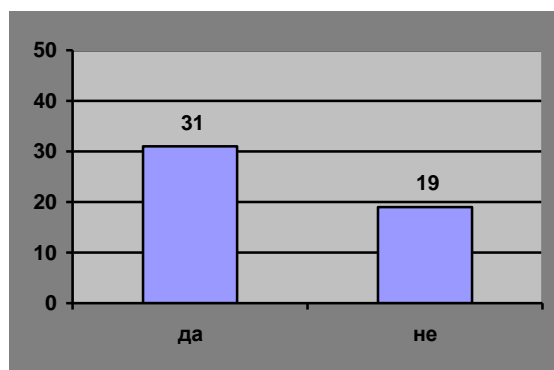
Графикон бр.37 – Начини на предизвикување намерен стечај

Во третата група на прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка, добиени се следните резултати:

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка? 62 % од анкетираниите одговориле дека имало криминал во водењето на стечајната постапка, наспроти 19 % од анкетираниите стечајни работници, кои одговориле дека немало криминал во водењето на стечајната постапка.

Табела бр.40

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	31	19	50
Процент	62 %	38 %	100 %

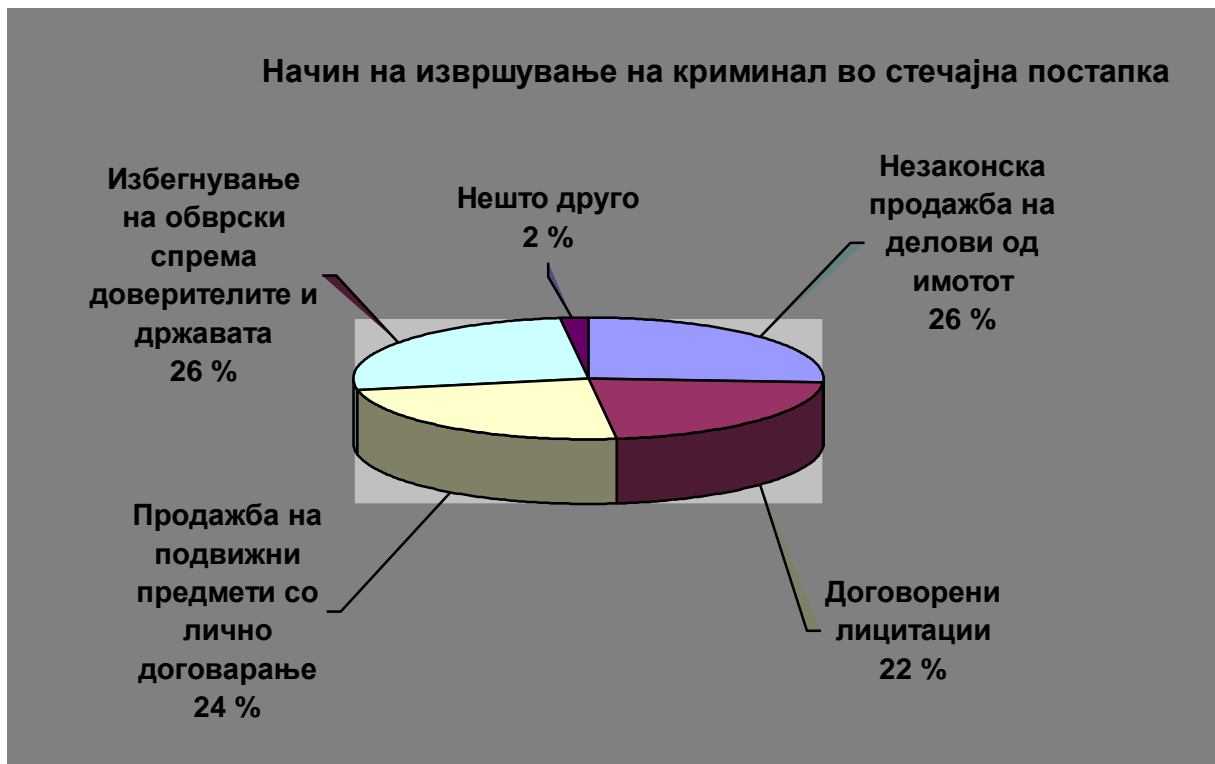
Графикон бр.38

2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

Табела бр.41

Начин на извршување на криминал во стечајна постапка	Незаконска продажба на делови од имотот	Договорени лицитации	Продажба на подвижни предмети со лично договарање	Избегнување на обврски спрема доверителите и државата	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	13	11	12	13	1	50
Процент	26 %	22 %	24 %	26 %	2 %	100 %

На наведеното прашање, 26 % од анкетирани стечајните работници одговориле дека криминалот во стечајната постапка се извршувал преку незаконска продажба на делови од имотот, 26 % одговориле со избегнување на обврски спрема доверителите и државата, 22 % од анкетираниите сметаат дека преку договорени лицитации се извршувал криминалот во стечајна постапка, 24 % одговориле преку продажба на подвижни предмети со лично договарање и 2 % на друг начин, без да се наведе видот.

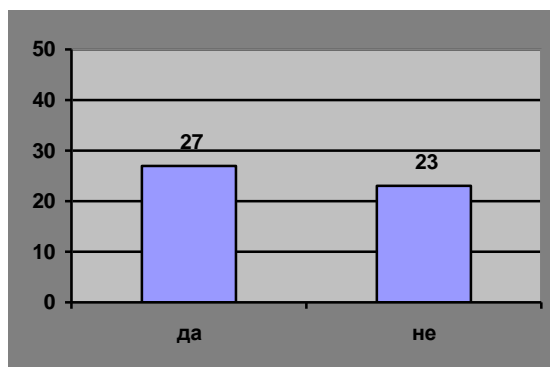

Графикон бр.39

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

Табела бр.42

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	27	23	50
Процент	54 %	46 %	100 %

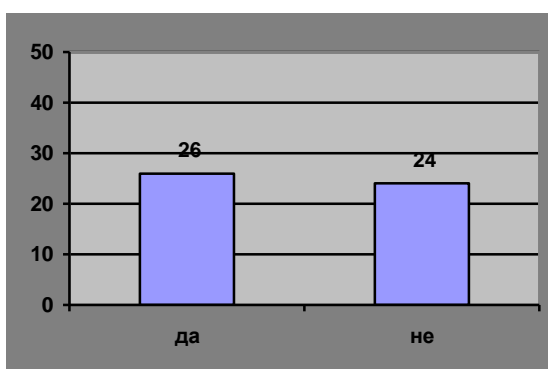
Графикон бр.40

На наведеното прашање, 54 % од анкетираниите одговориле дека во одредени криминални однесувања се согледувала поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 46 % од анкетираниите кои сметаат дека нема никаква поврзаност.

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте? 52 % од анкетираниите одговориле дека стечајниот управник работел спротивно на законските прописи, наместо 48 %, кои сметаат дека стечајниот управник не работел спротивно на законот.

Табела бр.43

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	26	24	50
Процент	52 %	48 %	100 %

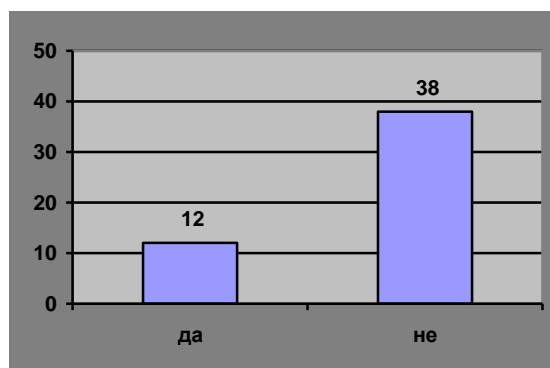

Графикон бр.41

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка? 24 % од анкетираниите стечајни работници пријавиле криминал во стечајна постапка, наместо 76 % кои не пријавиле стечаен криминал.

Табела бр.44

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	12	38	50
Процент	24 %	76 %	100 %

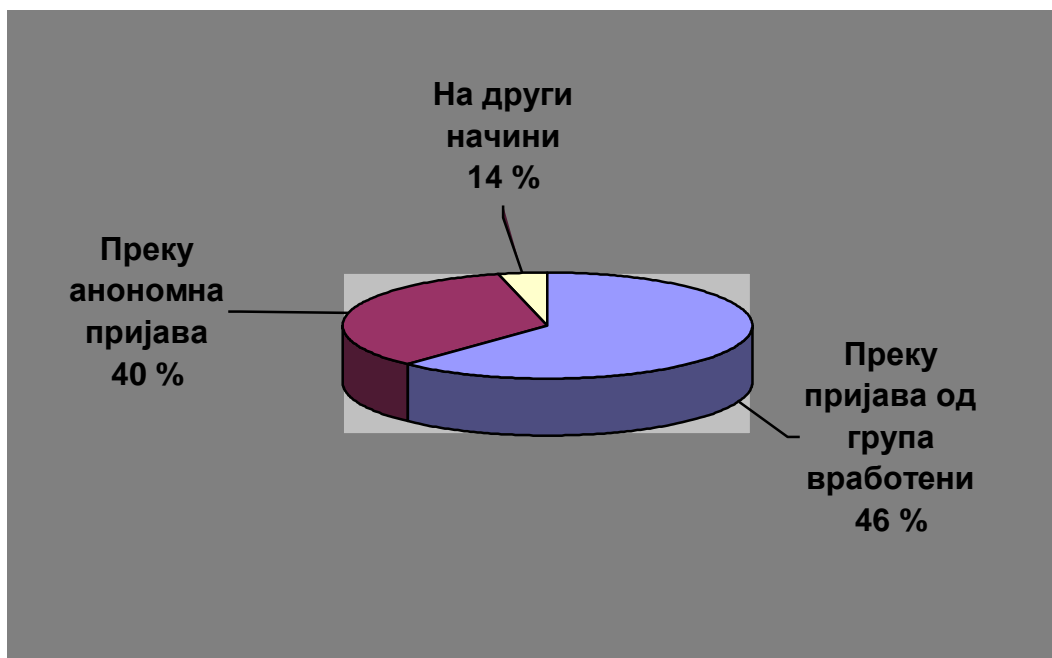

Графикон бр.42

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие? 46 % од анкетираниите одговориле дека пријавата на криминал во стечајна постапка, најчесто е преку пријава од група вработени, 40 % одговориле преку анонимна пријава и 14 % одговориле на друг начин, преку надлежни органи или одговор дека нема кој да ги упати.

Табела бр.45

Пријава на криминал во стечајна постапка	Преку пријава од група вработени	Преку анонимна пријава	На други начини	Вкупно
Стечајни работници	23	20	7	50
Процент	46 %	40 %	14 %	100 %

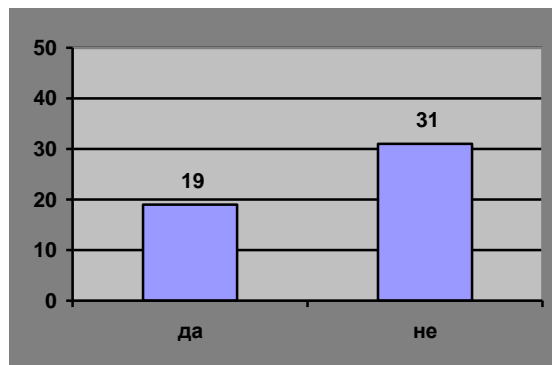

Графикон бр.43

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка? На ова прашање, 38 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека со стечајната постапка е поведена и кривична постапка, наспроти 62 % од анкетираниите кои одговориле дека не е поведена кривична, заедно со стечајната постапка.

Табела бр.46

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	19	31	50
Процент	38 %	62 %	100 %

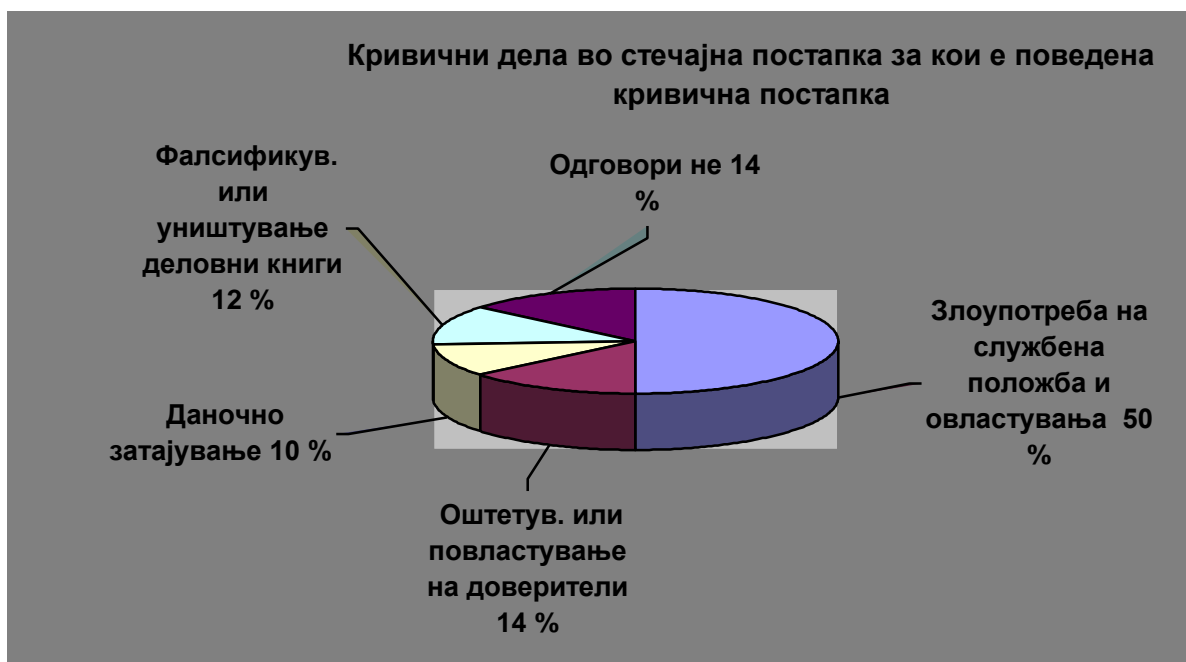
Графикон бр.44

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка?

Табела бр.47

Најчесто кривично дело за кое е покрената кривична постапка за криминал во стечајна постапка	Злоупотреба на службена положба и овластувања	Оштетув. или повластување на доверители	Даночно затајување	Фалсиф. или уништување деловни книги	Други кривични дела	Одговори со НЕ	Вкупно
Стечајни работници	25	7	5	6	0	7	50
Процент	50 %	14 %	10 %	12 %	0 %	14 %	100 %

Од табелата се согледува дека најголемиот дел од анкетираниите стечајни работници, околу 50 %, одговориле дека најчесто кривично дело врз основа на кое е покрената кривична постапка, е злоупотреба на службената положба и овластување, 14 % одговориле со оштетување или повластување на доверители, 10 % од анкетираниите одговориле со даночно затајување, 12 % одговориле со фалсификување или уништување деловни книги, а 14 % не одговориле.

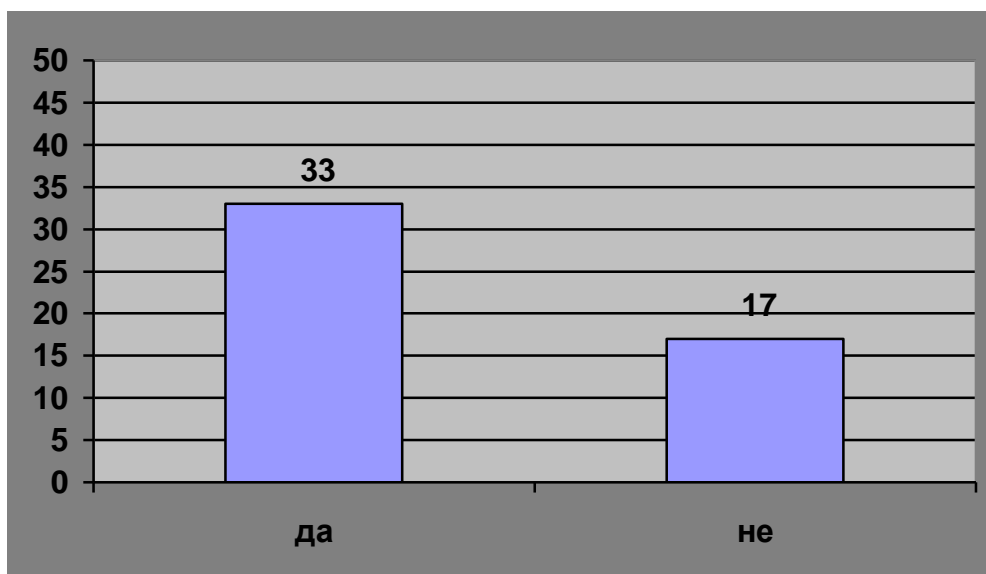

Графикон бр.45

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија? 66 % од анкетираниите одговориле дека имало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 34 %, кои одговориле дека немало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија.

Табела бр.48

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	33	17	50
Процент	66 %	34 %	100 %

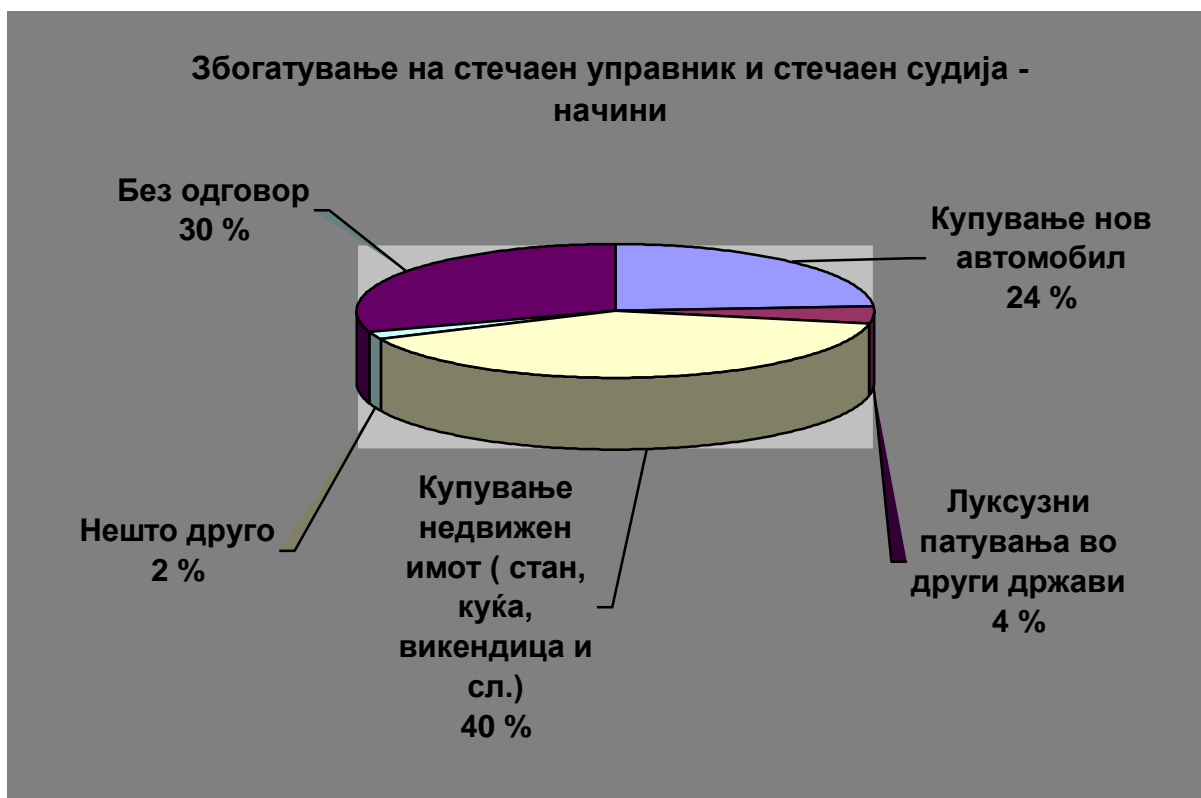

Графикон бр.46

10. На прашањето: Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија? 40 % од анкетирани 50 стечајни работници одговориле дека збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија се согледувало преку купување на недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.), 24 % одговориле преку купување нов автомобил, 4 % одговориле преку луксузни патувања во други држави, а 2 % одговориле нешто друго, без да се наведе што, а 30 % од анкетираниите не навеле никаков одговор.

Табела бр.49

Најчести согледувања на збогатување на стечаен управник или стечаен судија	Купување нов автомобил	Луксузни патувања во други држави	Купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	12	2	20	1	15	50
Процент	24 %	4 %	40 %	2 %	30 %	100 %

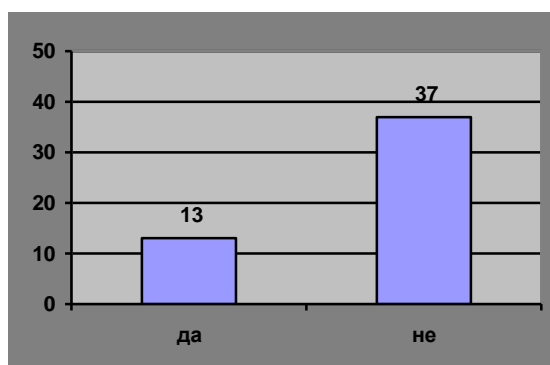

Графикон бр.47

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

Табела бр.50

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	13	37	50
Процент	26 %	74 %	100 %

Графикон бр.48

74 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите не дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, наспроти 26 %, односно 13 од 50 анкетирани стечајни работници, кои даваат потврден одговор за активностите на државата за сузбивање на криминал во стечајот и стечајните постапки.

Најголемиот број од анкетираниите кои сметаат дека државата не дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, своето мислење го темелат поради поврзаноста на сите актери во стечајната постапка во криминалните активности, многу стечајни постапки не се ефикасни и немаат завршница.

Втората група која смета дека државата дава адекватен придонес во сузбивањето на стечајниот криминалитет, наведеното не го темелат со конкретни факти.

12. Најчести предлози, сугестии и размислувања од анкетираниите стечајни работници во Кавадарци, поврзани со стечајниот криминалитет во нашата земја, односно 9 од нив ценат дека прашалникот е добар, примена на законот подеднакво за сите, проверка на сите криминални стечајни постапки, да се вратат украдените пари во државата, носење построги закони и да се зголеми казната за сторителите се ревидирање на стечајните постапки и нивно незастарување за кривично гонење, да им се одземе незаконско стекнатиот имот на стечајните криминалци, враќање на парите во државата и др., а останатите, односно мнозинството од 41 од анкетираниите стечајни работници, воопшто не одговориле или дале некаков предлог поврзан со сузбивањето на стечајниот криминалитет.

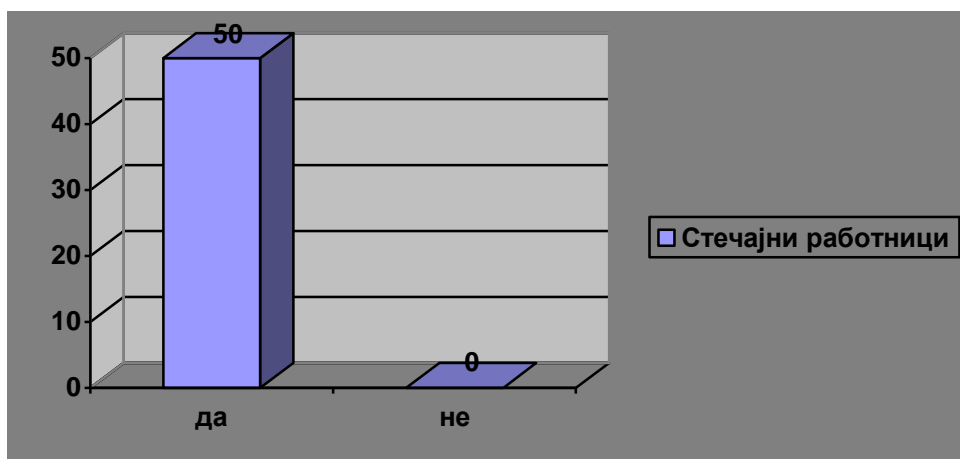
3. Во истражувањето во Битола, се опфатени 50 стечајни работници во репрезентативен примерок, во кој 24 се мажи и 26 се жени, од кои поголемиот број од анкетираниите се во групата над 40 години, вкупно 41, останатите 8 се во групата од 30 до 40 години и 1 стечаен работник во групата до 30 години. 30 од анкетираниите се со завршено средно образование, 13 со вишо образование, 7 со високо образование, 47 Македонци, 2 Турци, 1 Албанец, со работен стаж од 4 до 38 години, или просек на анкетираниите група од околу 24,84 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за стечајот се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Дали Вие сте биле жртва на стечај? од 50 анкетирани испитаници – стечајни работници, добиен е апсолутен износ на одговори 100 % со одговор „да“.

Табела бр.51

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	50	0	50
Процент	100 %	0 %	100 %

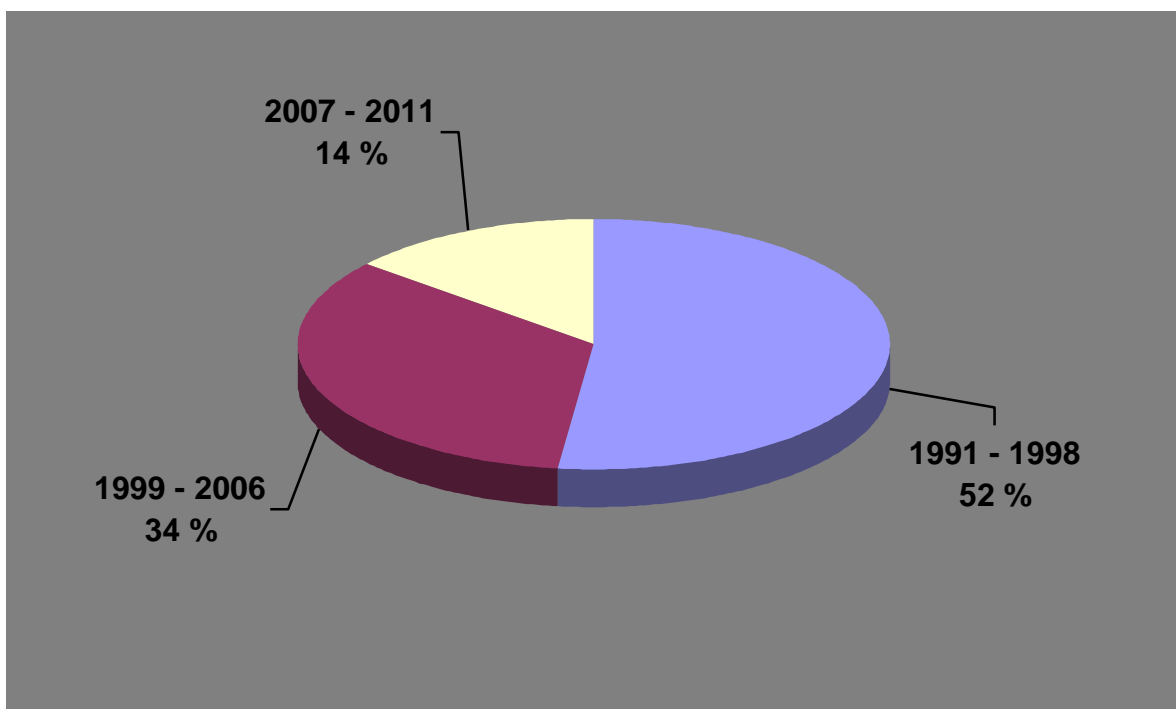

Графикон бр.49

2. На прашањето: Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте? 26 одговори се добиени за периодот 1991 – 1998, 17 одговори се добиени за периодот 1999 – 2006 и 7 одговори за периодот 2007 – 2011 година.

Табела бр.52

Период	1991 - 1998	1999 - 2006	2007 - 2011	Вкупно
Стечајни работници	26	17	7	50
Процент	52 %	34 %	14 %	100 %

Графикон бр.50

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие? Добиени се 31 одговори по барање на доверител, 16 по барање на УЈП, 1 по барање на ФПИО и 2 одговори на барање на друг државен орган, без притоа да се наведе кој, од што произлегува дека најчесто стечајната постапка е отворана по барање на доверител - 62 %.

Табела бр.53

Барање за отварање на стечајна постапка	Доверител	УЈП	ФПИО	Друг државен орган	Вкупно
Стечајни работници	31	16	1	2	50
Процент	62 %	32 %	2 %	4 %	100 %

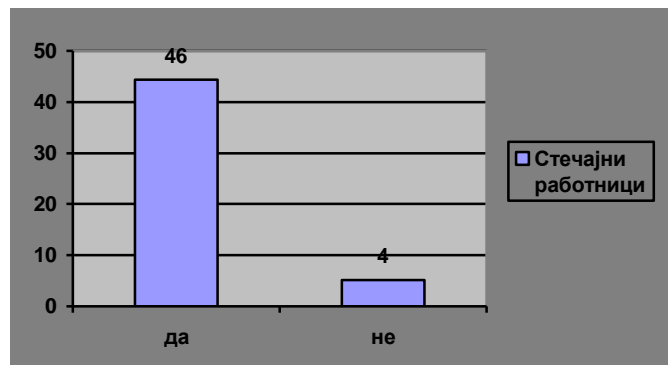

Графикон бр.51

4. На прашањето: Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте? од вкупно 50 анкетирани стечајни работници, добиени се потврдни одговори 46, останати 4, што укажува на фактот дека 92 % од анкетираниите сметаат дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се главна причина за стечајот на претпријатието.

Табела бр.54

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	46	4	50
Процент	92 %	8 %	100 %

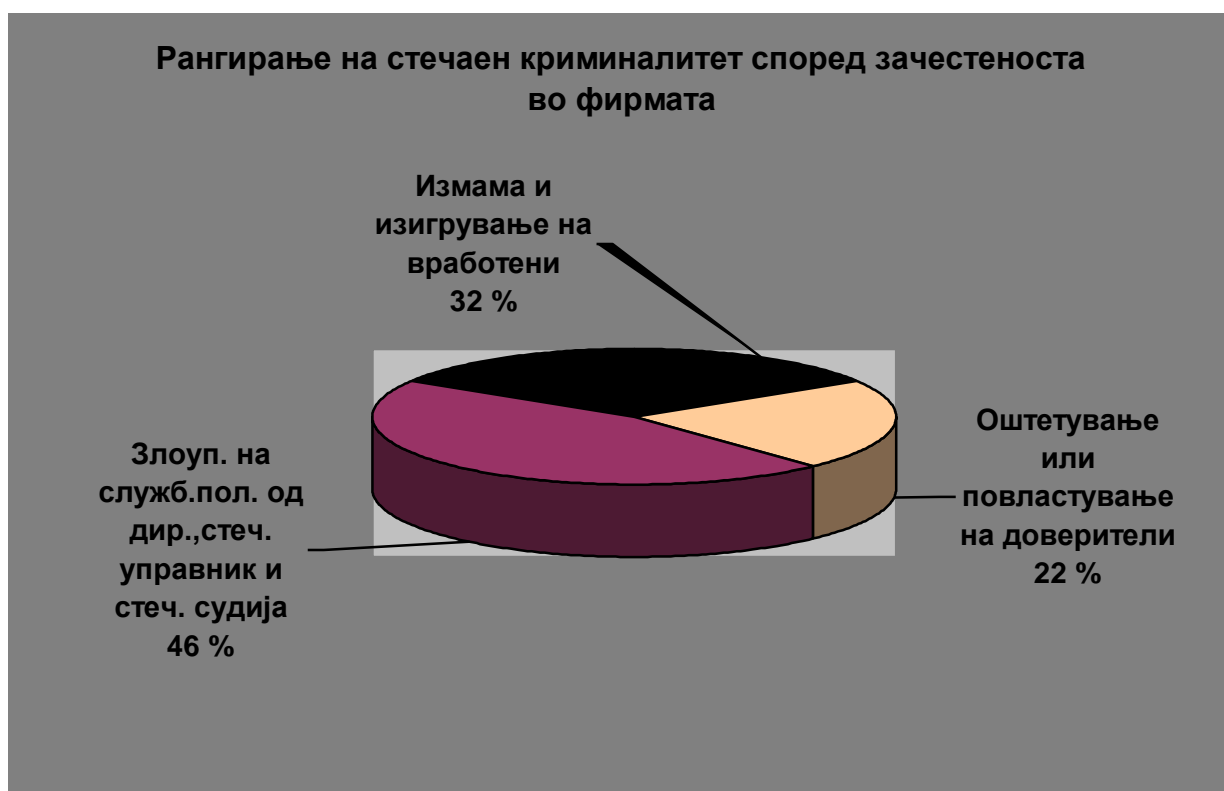
Графикон бр.52

5. На прашањето: Дали знаете што е стечаен криминал? 47 стечајни работници одговориле со „да“ наспроти 3, кои одговориле со „не“, од кои понатаму според зачестеноста прворангирана со 23 одговори е Злоупотреба на службената положба од

страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија, Измамата и изигрувањето на вработени, е второрангирана со 16 одговори и треторангирано со 11 одговори е Оштетувањето или повластувањето на доверители.

Табела бр.55

Рангирање на стечаен криминалитет според зачестеноста во фирмата	Измама и изигрување на вработени	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба од директорот, стечајниот управник и стечајниот судија	Вкупно
Стечајни работници	16	11	23	50
Процент	32 %	22 %	46%	100 %

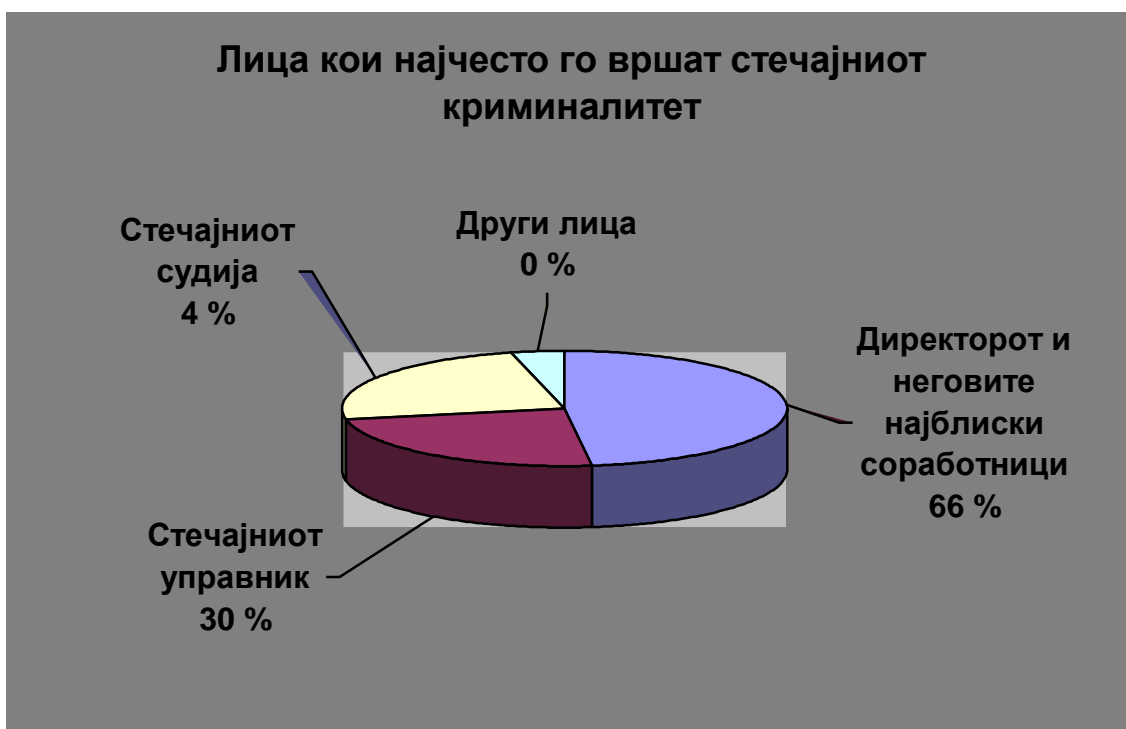

Графикон бр.53

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет? 66 % или 33 од анкетираниите 50 стечајни работници, сметаат дека директорот и неговите најблиски соработници најчесто го вршат стечајниот криминалитет, 15 анкетирани или 30 % сметаат дека стечајниот криминалитет го врши стечајниот управник, 2 сметаат дека тоа е стечајниот судија, а ниеден од анкетираниите не одговорил со други лица.

Табела бр.56

Лица кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет	Директорот и неговите најблиски соработници	Стечајниот управник	Стечајниот судија	Други лица	Вкупно
Стечајни работници	33	15	2	0	50
Процент	66 %	30 %	4 %	0 %	100 %

Графикон бр.54

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал? Одговор е добиен на првите три можни одговори и тоа: 6 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека стечајниот криминалитет е премногу застапен во местото на живеење, 68 % сметаат дека е многу застапен, додека 26 % сметаат дека е малку застапен во Битола.

Табела бр.57

Актуелност на стечајниот криминалитет во местото на живеење	Премногу	Многу	Малку	Не е актуелен	Вкупно
Стечајни работници	3	34	13	0	50
Процент	6 %	68 %	26 %	0 %	100 %

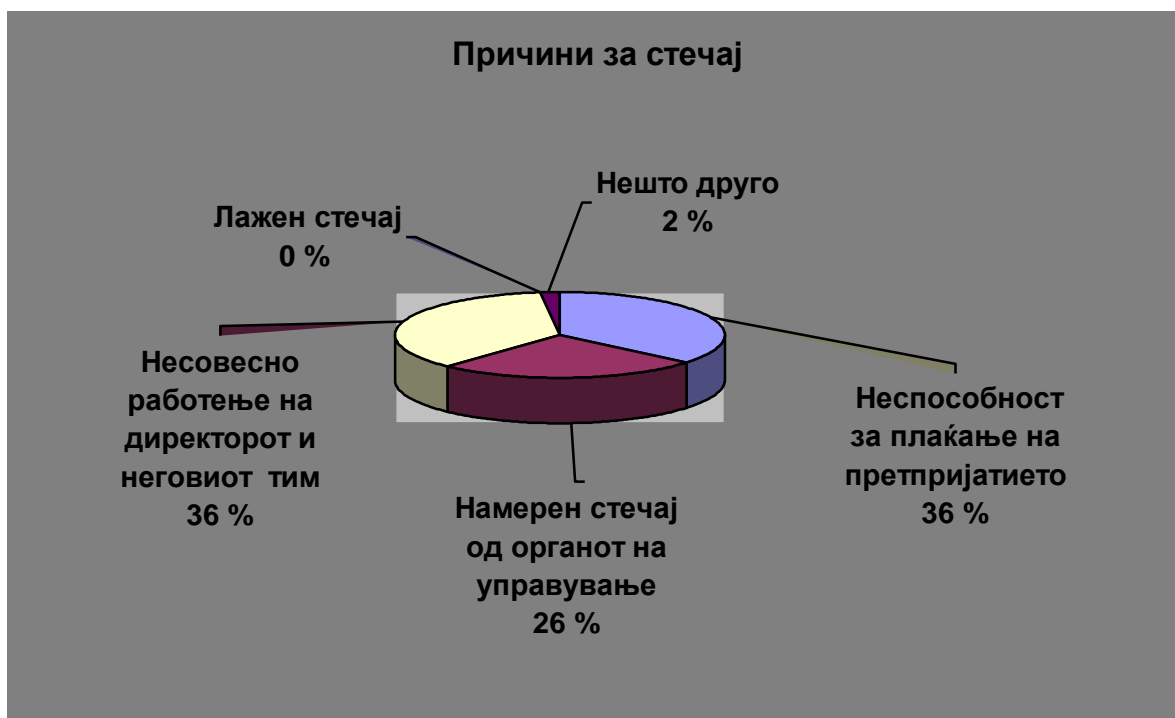
Графикон бр.55

Во втората група прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте? Добиеени се следните одговори: 36 % од анкетираниите стечајни работници или 18 од 50 анкетирани, сметаат дека несовесното работење на директорот и неговиот тим се главната причина за предизвикување на стечај во претпријатието во кое работеле, како и другите 36 % од анкетираниите, кои за главна причина за стечај ја сметаат неспособноста за плаќање на претпријатието, 26 % од анкетираниите одговориле дека намерниот стечај од органот на управување е главната причина за стечај, 2 % одговориле дека основната причина за стечај е нешто друго, односно нелојалната конкуренција, додека ниеден од анкетираниите стечајни работници одговорил дека лажниот стечај е причина за стечај, што упатува на заклучок дека, главната причина за предизвикување на стечај во претпријатијата на испитуваното подрачје во Битола се: несовесното работење на директорот и неговиот тим и неспособноста за плаќање на претпријатието.

Табела бр.58

Причина за стечај	Неспособност за плаќање на претпријатието	Намерен стечај од органот на управување	Несовесно работење на директорот и неговиот тим	Лажен стечај	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	18	13	18	0	1	50
Процент	36 %	26 %	36 %	0 %	2 %	100 %

Графикон бр.56

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие? 50 % од анкетираниите стечајни работници, одговориле дека генералниот директор е главниот извршител на стечајниот криминалитет, 46 % од анкетираниите сметаат дека е одборот на директори, а 4 % сметаат дека извршители се останатите членови во менаџерскиот тим.

Табела бр.59

Лица кои го извршуваат стечајниот криминалитет	Генерален директор	Одбор на директори	Останати членови во менаџерскиот тим	Вкупно
Стечајни работници	25	23	2	50
Процент	50 %	46 %	4 %	100 %

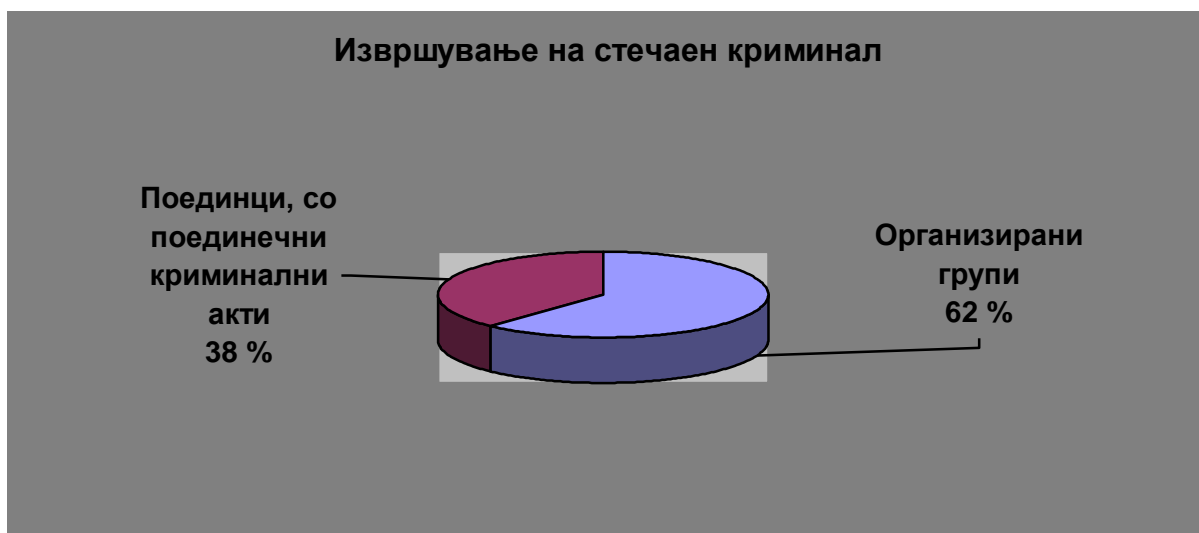

Графикон бр.57

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 62 % од анкетираните 50 стечајни работници одговориле дека стечајниот криминалитет бил извршуван од организирани групи, наспроти 38 % од анкетираните кои сметаат дека извршители се поединци, со поединечни криминални акти.

Табела бр.60

Извршување на стечаен криминалитет	Органиzirани групи	Поединци, со поединечни криминални акти	Вкупно
Стечајни работници	31	19	50
Процент	62 %	38 %	100 %

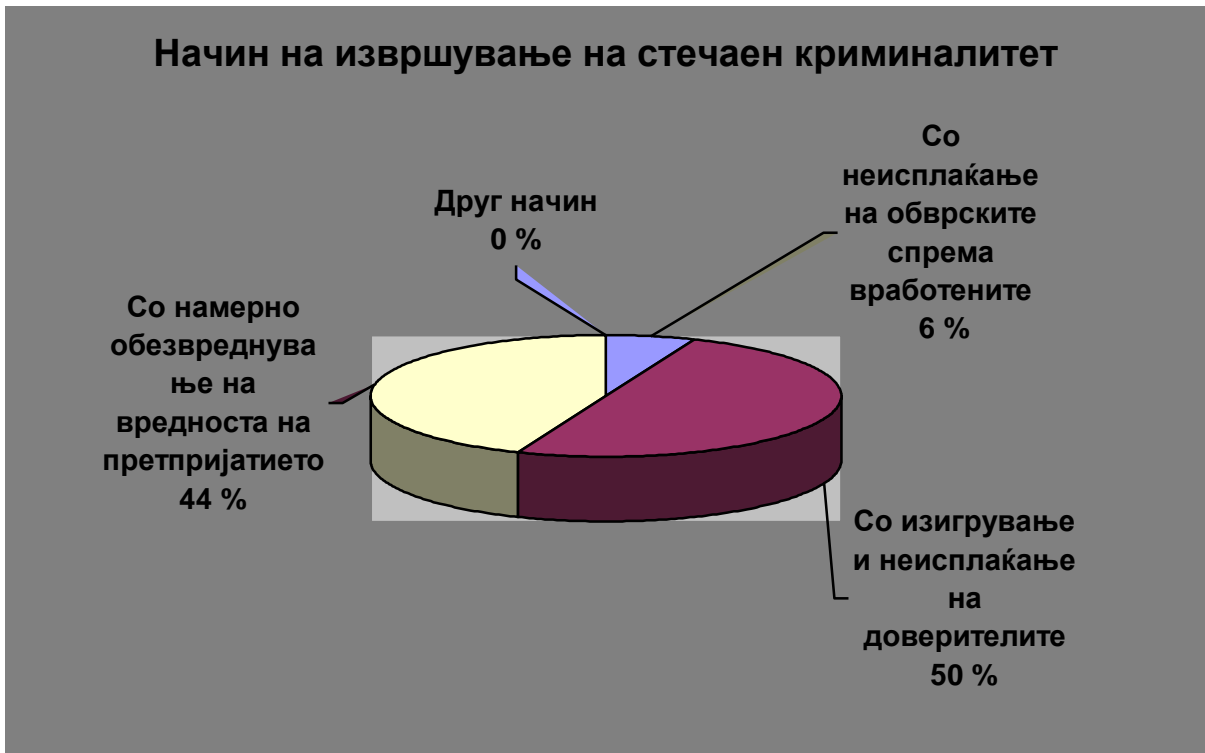

Графикон бр.58

4. На прашањето: Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 50 % од вкупно 50 анкетирани стечајни работници одговориле дека изигрувањето и неисплаќањето на доверителите е најчест начин преку кој е извршувач стечајниот криминалитет во претпријатието, 44 % од анкетираниите одговориле дека тоа е намерното обезвреднување на вредноста на претпријатието, а 6 % од анкетираниите сметаат дека се извршува со неисплаќање на обврските спрема вработените.

Табела бр.61

Начини на извршување на стечаен криминалитет	Со неисплаќање на обврските спрема вработените	Со изигрување и неисплаќање на доверителите	Со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието	Друг начин	Вкупно
Стечајни работници	3	25	22	0	50
Процент	6 %	50 %	44 %	0 %	100 %

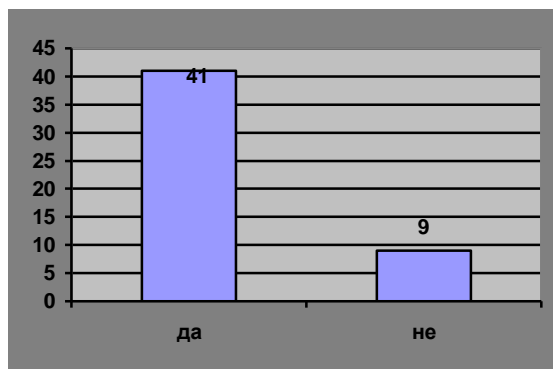

Графикон бр.59

5. Дали во претпријатието во кое работевте е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени? 82 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека директорот и неговиот тим, намерно предизвикале стечај заради обезвреднување на имотот на претпријатието, заради откупување по ниски цени, а 18 % од 50 анкетирани, сметаат дека директорот и неговиот тим не предизвикале намерен стечај.

Табела бр.62

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	41	9	50
Процент	82 %	18 %	100 %

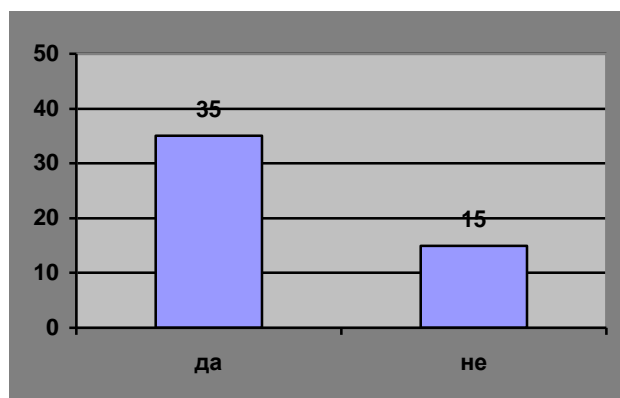

Графикон бр.60

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте? 70 % од анкетираниите одговориле потврдно, дека директорот и неговиот тим составувале лажни договори заради намерно предизвикување на стечај во претпријатието, а 30 % сметаат дека директорот и неговиот тим не составувале лажни договори.

Табела бр.63

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	35	15	50
Процент	70 %	30 %	100 %

Графикон бр.61

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим? На ова прашање, 40 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека намерниот стечај во претпријатието е извршен со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени, 38 % одговориле со лажна продажба на имот или негов дел, 22 % од анкетираниите одговориле со склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање и 0 % од анкетираниите смета дека намерниот стечај не се извршува на друг начин, односно се извршува на еден од претходно наведените три начини.

Табела бр.64

Начини на предизвикување на намерен стечај	Со лажна продажба на имотот или негов дел	Со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени	Склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	19	20	11	0	50
Процент	38 %	40 %	22 %	0 %	100 %

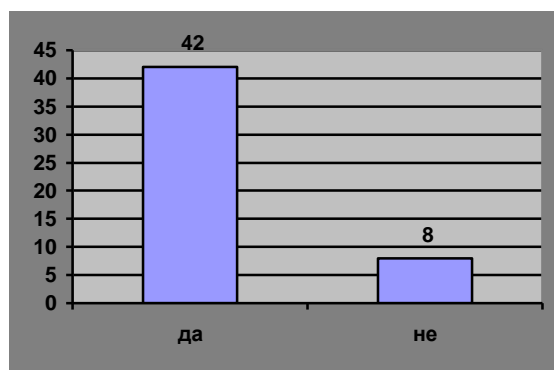
Графикон бр.62 – Начини на предизвикување намерен стечај

Во третата група на прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка, добиени се следните резултати:

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка? 84 % од анкетираниите одговориле дека имало криминал во водењето на стечајната постапка, наспроти 16 % од анкетираниите стечајни работници, кои одговориле дека немало криминал во водењето на стечајната постапка.

Табела бр.65

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	42	8	50
Процент	84 %	16 %	100 %

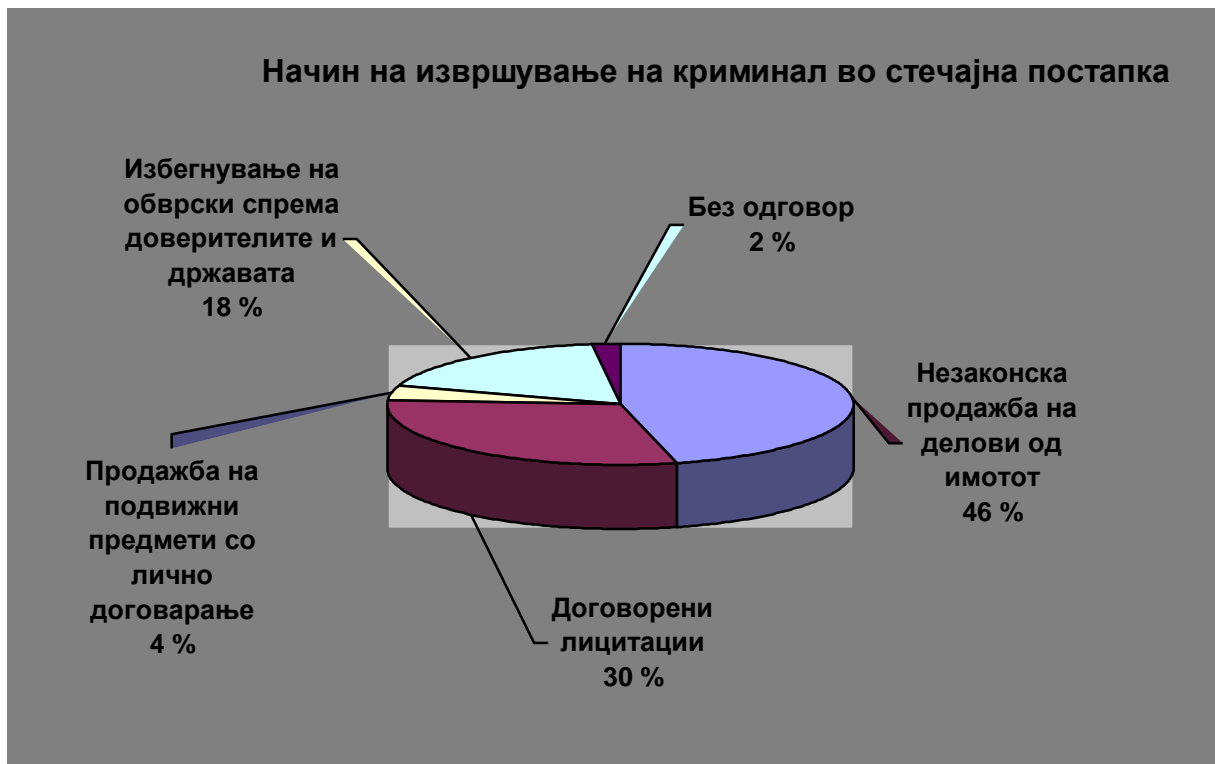
Графикон бр.63

2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

Табела бр.66

Начин на извршување на криминал во стечајна постапка	Незаконска продажба на делови од имотот	Договорени лицитации	Продажба на подвижни предмети со лично договарање	Избегнување на обврски спрема доверителите и државата	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	23	15	2	9	1	50
Процент	46 %	30 %	4 %	18 %	2 %	100 %

На наведеното прашање, 46 % од анкетирани стечајните работници одговориле дека криминалот во стечајната постапка се извршувал преку незаконска продажба на делови од имотот, 30 % од анкетираниите сметаат дека преку договорени лицитации се извршувал криминалот во стечајна постапка, 18 % одговориле со избегнување на обврски спрема доверителите и државата, 4 % одговориле преку продажба на подвижни предмети со лично договарање и 2 % без одговор, без да се наведе видот.

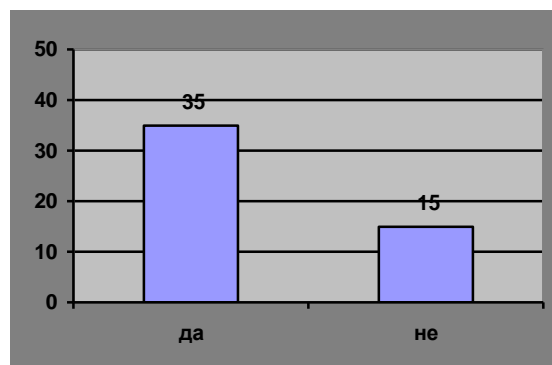

Графикон бр.64

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

Табела бр.67

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	35	15	50
Процент	70 %	30 %	100 %

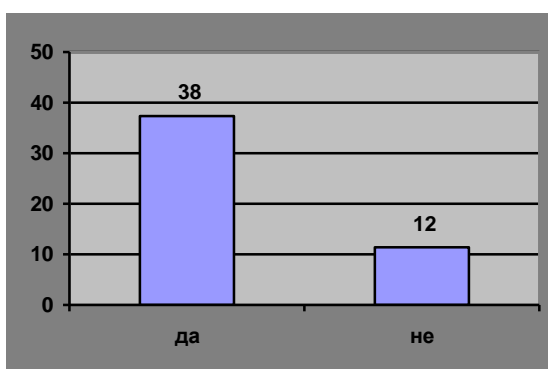
Графикон бр.65

На наведеното прашање, 70 % од анкетираниите одговориле дека во одредени криминални однесувања се согледувала поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 30 % од анкетираниите кои сметаат дека нема никаква поврзаност.

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте? 76 % од анкетираниите одговориле дека стечајниот управник работел спротивно на законските прописи, наспроти 24 %, кои сметаат дека стечајниот управник не работел спротивно на законот.

Табела бр.68

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	38	12	50
Процент	76 %	24 %	100 %

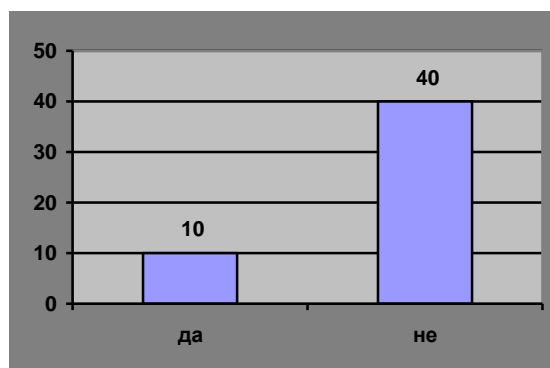

Графикон бр.66

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка? 20 % од анкетираниите стечајни работници пријавиле криминал во стечајна постапка, наспроти 80 % кои не пријавиле стечаен криминал.

Табела бр.69

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	10	40	50
Процент	20 %	80 %	100 %

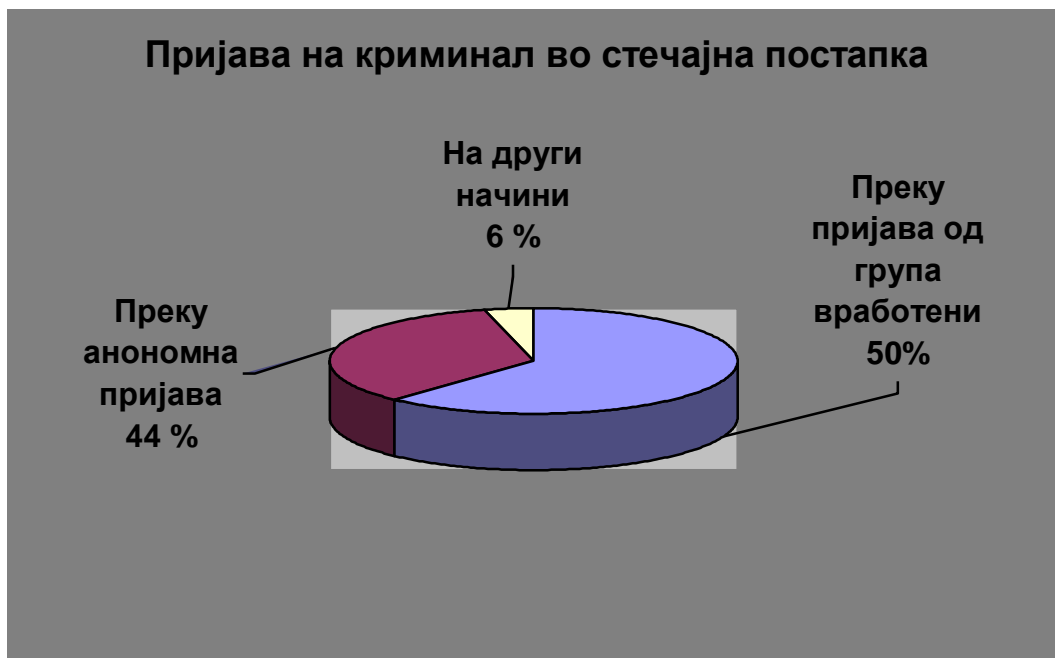
Графикон бр.67

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие? 50 % од анкетираниите одговориле дека пријавата на криминал во стечајна постапка, најчесто е преку пријава од група вработени, 44 % одговориле преку анонимна пријава и 6 % одговориле на друг начин, преку надлежни органи (УЈП), или одговор дека не знаат.

Табела бр.70

Пријава на криминал во стечајна постапка	Преку пријава од група вработени	Преку анонимна пријава	На други начини	Вкупно
Стечајни работници	25	22	3	50
Процент	50 %	44 %	6 %	100 %

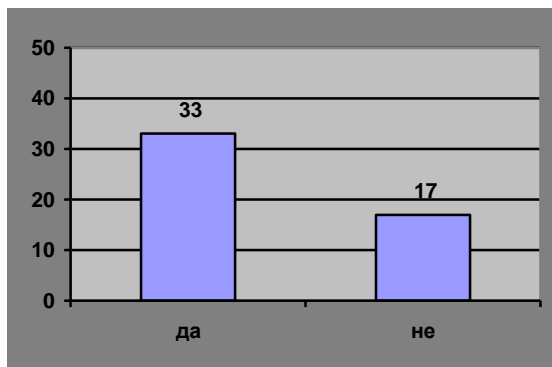
Графикон бр.68

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка? На ова прашање, 66 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека со стечајната постапка е поведена и кривична постапка, наспроти 34 % од анкетираниите кои одговориле дека не е поведена кривична, заедно со стечајната постапка.

Табела бр.71

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	33	17	50
Процент	66 %	34 %	100 %

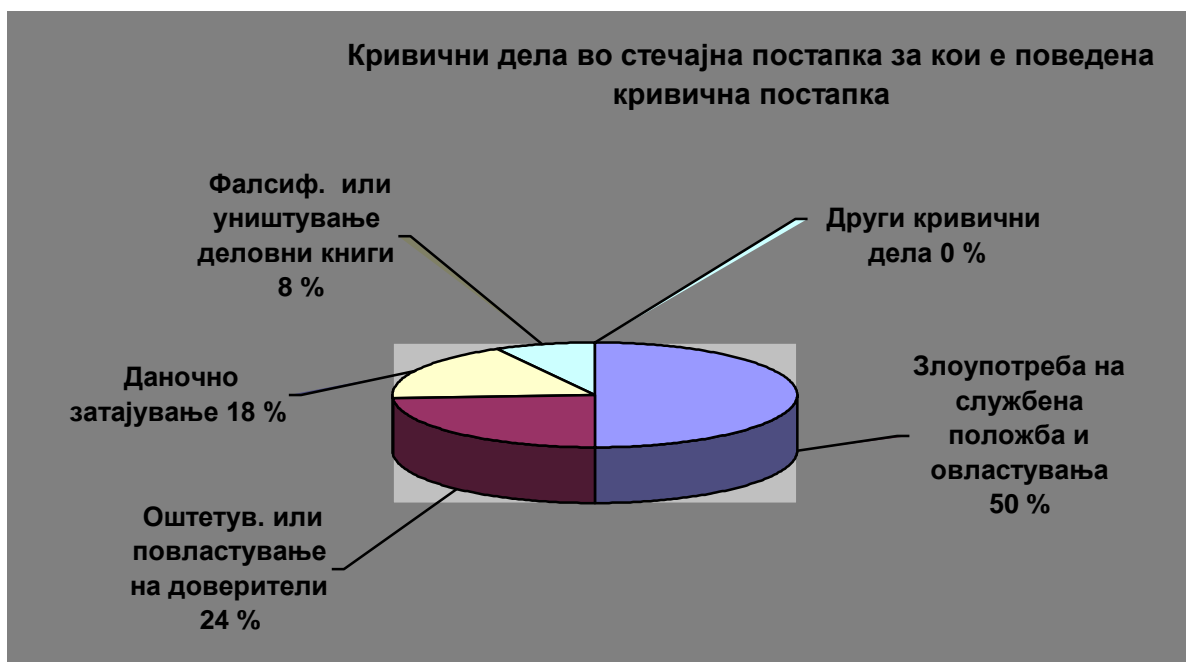
Графикон бр.69

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка

Табела бр.72

Најчесто кривично дело за кое е покрената кривична постапка за криминал во стечајна постапка	Злоупотреба на службена положба и овластувања	Оштетув. или повластување на доверители	Даночно затајување	Фалсиф. или уништување деловни книги	Други кривични дела	Вкупно
Стечајни работници	25	12	9	4	0	50
Процент	50 %	24 %	18 %	8 %	0 %	100 %

Од табелата се согледува дека најголемиот дел од анкетираниите стечајни работници, околу 50 %, одговориле дека најчесто кривично дело врз основа на кое е покрената кривична постапка, е злоупотреба на службената положба и овластување, 24 % одговориле со оштетување или повластување на доверители, 18 % од анкетираниите одговориле со даночно затајување, 8 % одговориле со фалсификување или уништување деловни книги, а 0 % без одговор за други кривични дела.

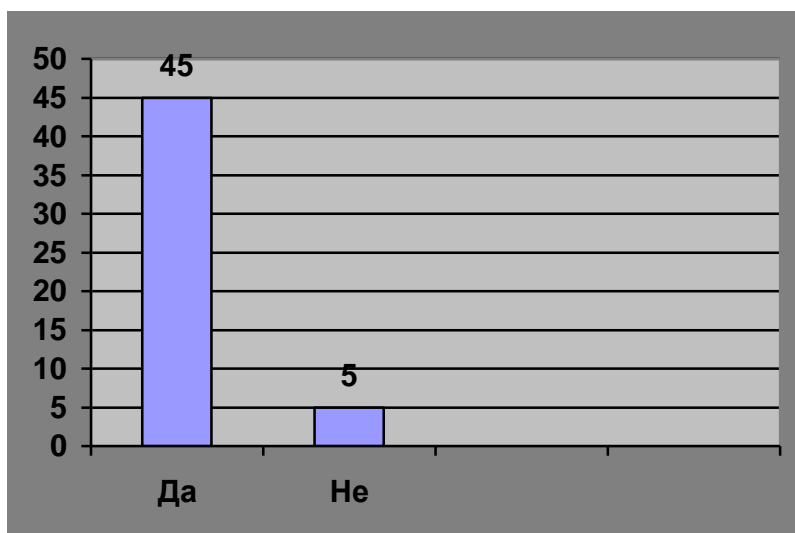

Графикон бр.70

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија? 90 % од анкетираниите одговориле дека имало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 10 %, кои одговориле дека немало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија.

Табела бр.73

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	45	5	50
Процент	90 %	10 %	100 %

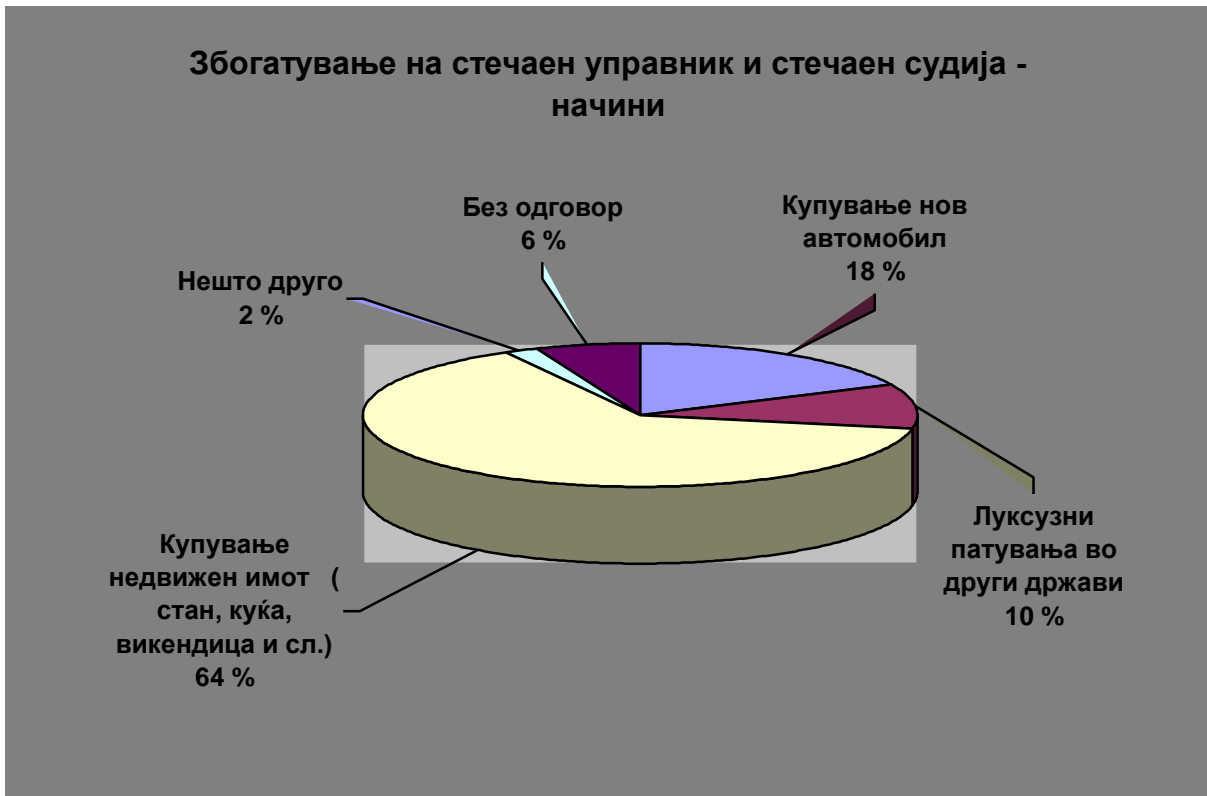

Графикон бр.71

10. На прашањето: Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија? 64 % од анкетирани 50 стечајни работници одговориле дека збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија се согледувало преку купување на недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.), 18 % одговориле преку купување нов автомобил, 10 % одговориле преку луксузни патувања во други држави, а 2 % одговориле нешто друго, без да се наведе што, а 6 % од анкетираниите не навеле никаков одговор.

Табела бр.74

Најчести согледувања на збогатување на стечаен управник или стечаен судија	Купување нов автомобил	Луксузни патувања во други држави	Купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	9	5	32	1	3	50
Процент	18 %	10 %	64 %	2 %	6 %	100 %

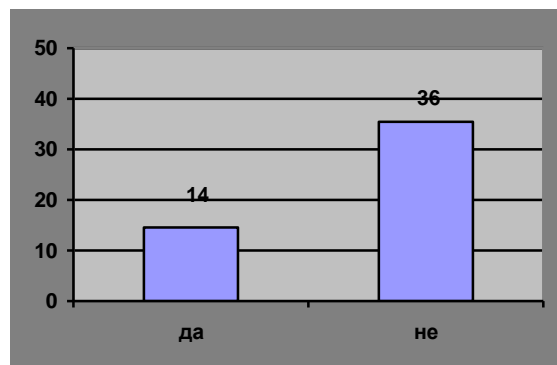

Графикон бр.72

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

Табела бр.75

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	14	36	50
Процент	28 %	72 %	100 %

Графикон бр.73

72 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите не дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, наспроти 28 %, односно 14 од 50 анкетирани стечајни работници, кои даваат потврден одговор за активностите на државата за сузбивање на криминал во стечајот и стечајните постапки.

Најголемиот број од анкетираниите не даваат образложение зошто се одлучиле за тој одговор, околу 21, 14 од анкетираниите сметаат дека државата дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, а останатите од анкетираниите стечајни работници, сметаат дека државата не дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, темелејќи го своето мислење преку одговори за неправилно функционирање на политичкиот систем и политиката на извршната и судската власт, недоволната грижа на државата за приватниот имот, спрегата меѓу државните органи и нивната корумпираност, од што произлегува и недовербата спрема нив, особено во судството и долгите стечајни постапки, карактеристични за изминатиот 20 годишен период од осамостојувањето, несанкционирањето на стечајните криминалци, кое произлегува од ненавремено одлучување, неефикасните стечајни постапки и неефикасност на државните институции.

12. Најчести предлози, сугестии и размислувања од анкетираниите стечајни работници во Битола, поврзани со стечајниот криминалитет во нашата земја, ценат дека прашалникот е добар, да се применува законот подеднакво за сите, проверка на сите криминални и сомнителни стечајни постапки, да се затворат криминалците и вратат украдените пари во државата, носење построги закони и да се зголеми казната за сторителите, како и резултатите од истражувањето и анализата да бидат презентирани пред меѓународни релевантни фактори, за да се овозможи поквалитетни измени во законот што ја регулира оваа проблематика, а останатите, односно мнозинството од 29 од анкетираниите стечајни работници, воопшто не одговориле или дале некаков предлог поврзан со сузбивањето на стечајниот криминалитет.

4. Во истражувањето во Струмица, се опфатени 34 стечајни работници од Струмица, 5 стечајни работници од с.Мокриево, 3 стечајни работници од с.Ново Коњарево, 3 стечајни работници од Борисово, 2 стечајни работници од с.Ангелци, 1 стечаен работник од с.Самоилово, 1 стечаен работник од с.Добиле и 1 стечаен работник од с.Муртино, во репрезентативен примерок, во кој 33 се мажи и 17 се жени, од кои поголемиот број од анкетираниите се во групата над 40 години, вкупно 33,

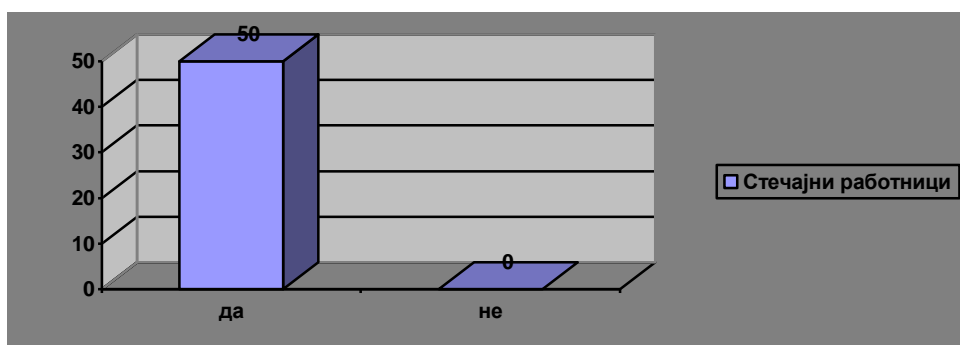
останатите 16 се во групата од 30 до 40 години и 1 стечаен работник во групата до 30 години. 38 од анкетираниите се со завршено средно образование, 8 со вишо образование, 49 Македонци, 1 Бошњак, со работен стаж од 4 до 36 години, или просек на анкетираната група од околу 18,33 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за стечајот се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Дали Вие сте биле жртва на стечај? од 50 анкетирани испитаници – стечајни работници, добиен е апсолутен износ на одговори 100 % со одговор „да“.

Табела бр.76

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	50	0	50
Процент	100 %	0 %	100 %

Графикон бр.74

2. На прашањето: Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте? 38 одговори се добиени за периодот 1991 – 1998, 10 одговори се добиени за периодот 1999 – 2006 и 2 одговори за периодот 2007 – 2011 година.

Табела бр.77

Период	1991 - 1998	1999 - 2006	2007 - 2011	Вкупно
Стечајни работници	38	10	2	50
Процент	76 %	20 %	4 %	100 %

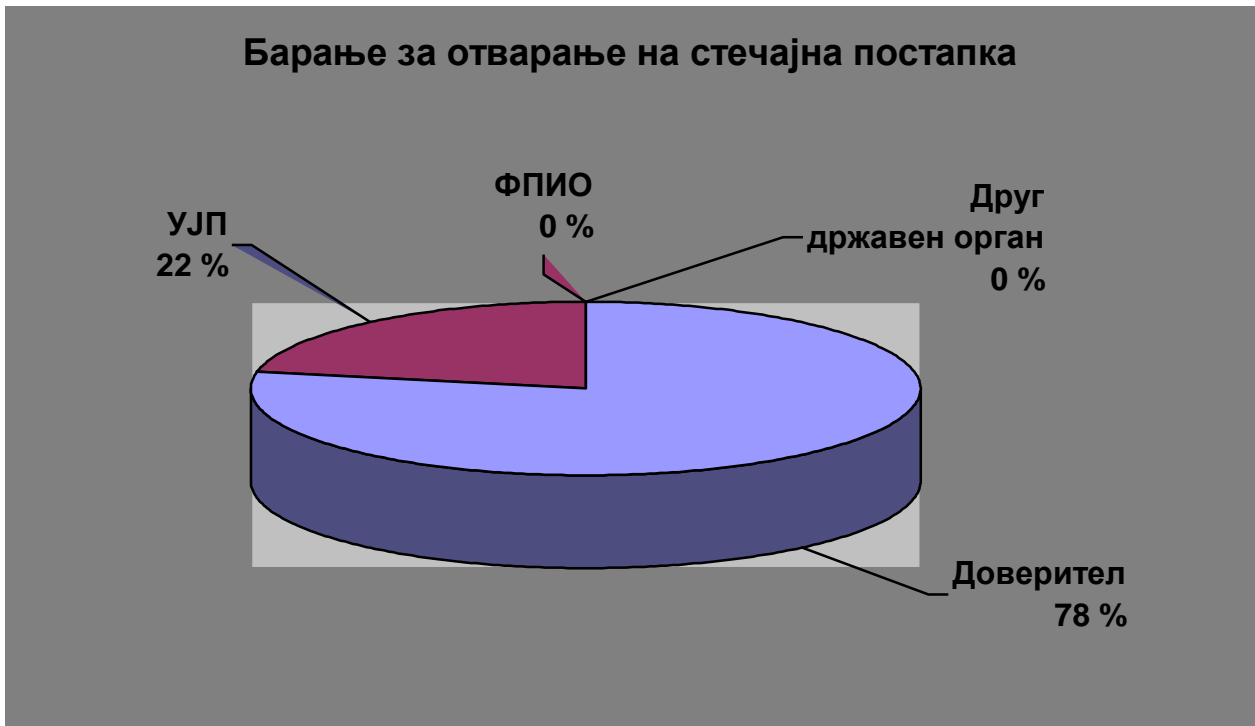

Графикон бр.75

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие? Добиени се 39 одговори по барање на доверител, 11 по барање на УЈП и без одговори за ФПИО и друг државен орган, од што произлегува дека најчесто стечајната постапка е отворана по барање на доверител - 78 %.

Табела бр.78

Барање за отварање на стечајна постапка	Доверител	УЈП	ФПИО	Друг државен орган	Вкупно
Стечајни работници	39	11	0	0	50
Процент	78 %	22 %	0 %	0 %	100 %

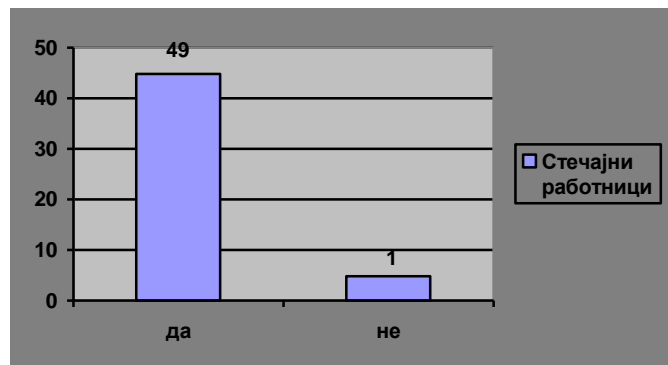

Графикон бр.76

4. На прашањето: Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте? од вкупно 50 анкетирани стечајни работници, добиени се потврдни одговори 49, наспроти 1, што укажува на фактот дека 98 % од анкетираниите сметаат дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се главна причина за стечајот на претпријатието.

Табела бр.79

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	49	1	50
Процент	98 %	2 %	100 %

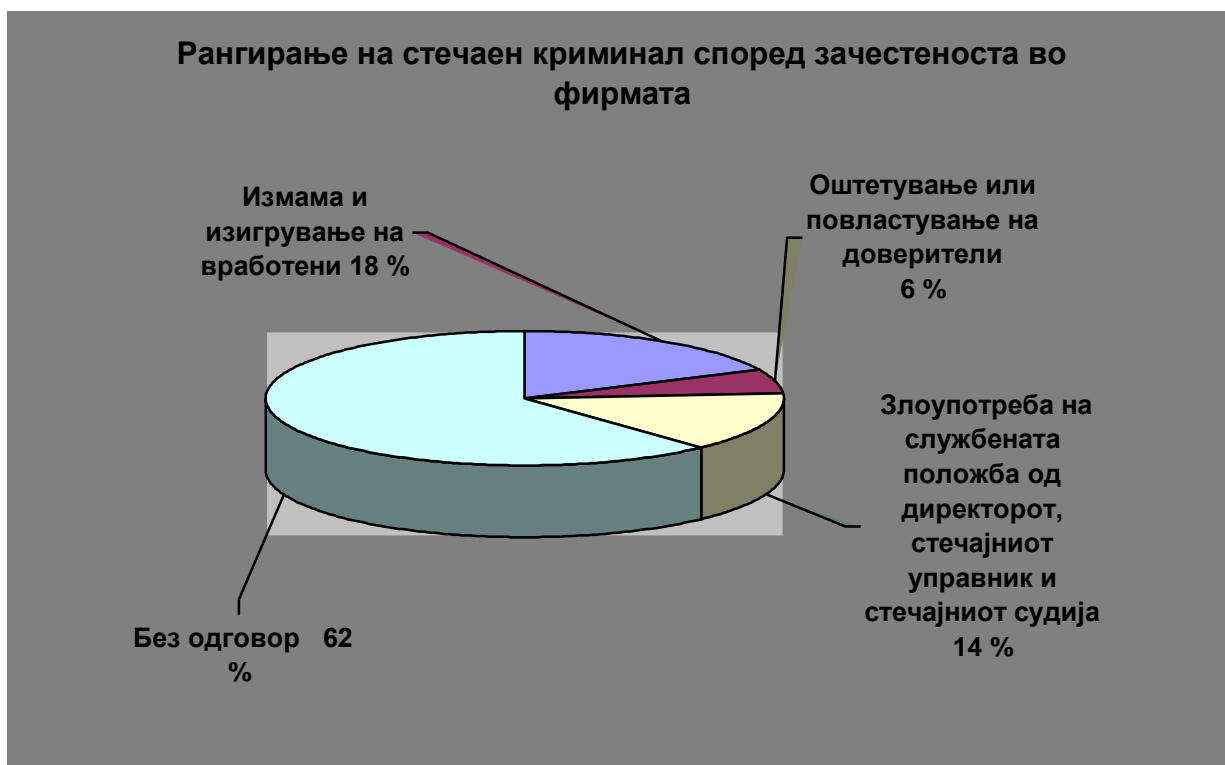
Графикон бр.77

5. На прашањето: Дали знаете што е стечаен криминал? 19 стечајни работници одговориле со „да“ наспроти 31, кои одговориле со „не“, од кои понатаму според зачестеноста, прворангирана со 9 одговори е Измамата и изигрувањето на вработени,

второрангирана со 7 одговори е Злоупотреба на службената положба од страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија, треторангирано со 3 одговори е Оштетувањето или повластување на доверители, додека 31 од анкетираниите стечајни работници воопшто не одговориле.

Табела бр.80

Рангирање на стечаен криминалитет според зачестеноста во фирмата	Измама и изигрување на вработени	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба од директорот, стечајниот управник и стечајниот судија	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	9	3	7	31	50
Процент	18 %	6 %	14 %	62 %	100 %

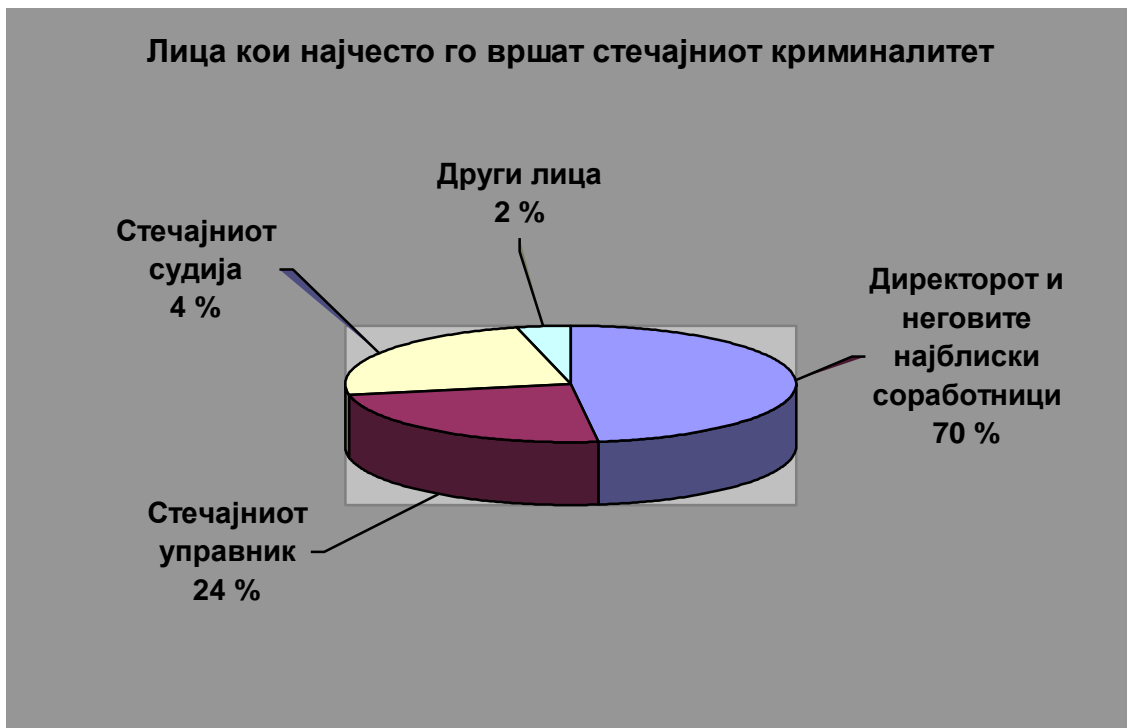

Графикон бр.78

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет? 70 % или 35 од анкетираниите 50 стечајни работници, сметаат дека директорот и неговите најблиски соработници најчесто го вршат стечајниот криминалитет, 12 анкетирани или 24 % сметаат дека стечајниот криминалитет го врши стечајниот управник, 2 од анкетираниите, или 4 % сметаат дека тоа е стечајниот судија, а 1 анкетирани или 2 % од вкупно анкетираниите, смета дека тоа се други лица, потенцирајќи ги директорот и стечајниот судија.

Табела бр.81

Лица кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет	Директорот и неговите најблиски соработници	Стечајниот управник	Стечајниот судија	Други лица	Вкупно
Стечајни работници	35	12	2	1	50
Процент	70 %	24 %	4 %	2 %	100 %

Графикон бр.79

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал? 46 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека стечајниот криминалитет е многу актуелен во Струмица, 54 % сметаат дека е малку актуелен, додека ниеден од анкетираниите не смета дека стечајниот криминалитет е премногу актуелен ниту пак не е актуелен во местото на живеење.

Табела бр.82

Актуелност на стечајниот криминалитет во местото на живеење	Премногу	Многу	Малку	Не е актуелен	Вкупно
Стечајни работници	0	23	27	0	50
Процент	0 %	46 %	54 %	0 %	100 %

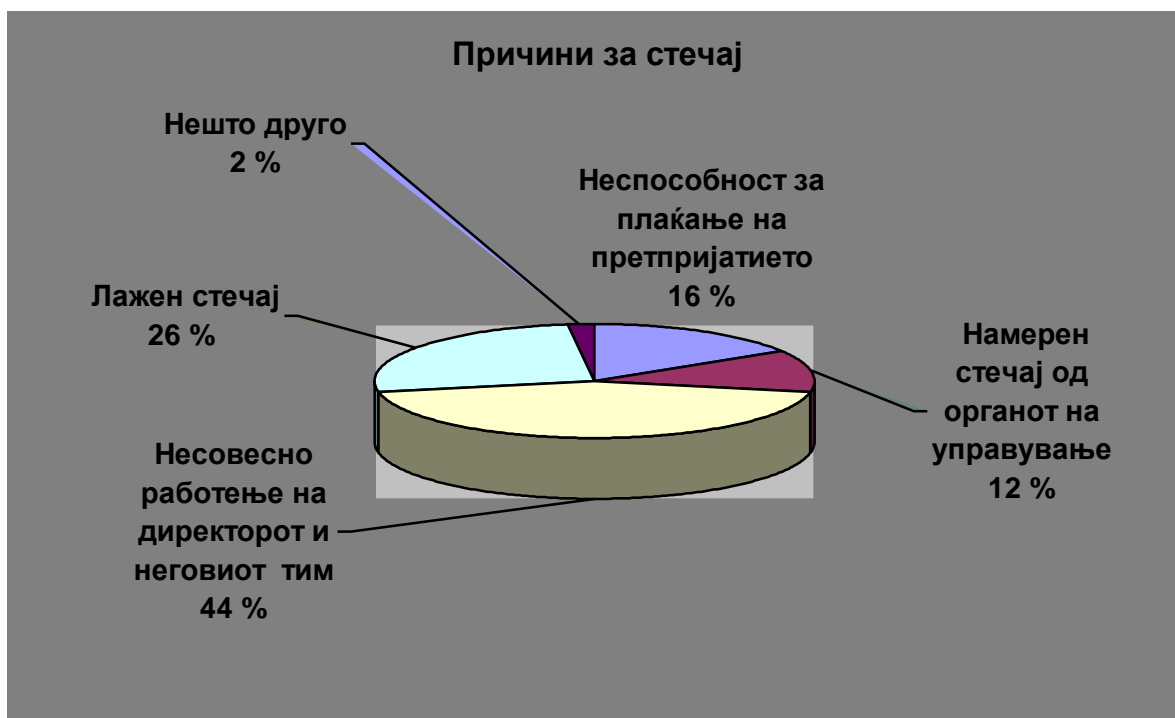
Графикон бр.80

Во втората група прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте? Добиеени се следните одговори: 44 % од анкетираниите стечајни работници, или 22 од 50 анкетирани, сметаат дека несовесното работење на директорот и неговиот тим се главната причина за предизвикување на стечај во претпријатието во кое работеле, 16 % од анкетираниите, главна причина за стечај ја сметаат неспособноста за плаќање на претпријатието, 12 % од анкетираниите одговориле дека намерниот стечај од органот на управување е главната причина за стечај, 2 % одговориле дека основната причина за стечај е нешто друго, односно намерно блокирана жиро – сметка, што упатува на заклучок дека, главната причина за предизвикување на стечај во претпријатијата на испитуваното подрачје во Струмица е несовесното работење на директорот и неговиот тим.

Табела бр.83

Причина за стечај	Неспособност за плаќање на претпријатието	Намерен стечај од органот на управување	Несовесно работење на директорот и неговиот тим	Лажен стечај	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	8	6	22	13	1	50
Процент	16 %	12 %	44 %	26 %	2 %	100 %

Графикон бр.81

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие? 90 % од анкетираниите стечајни работници, одговориле дека генералниот директор е главниот извршител на стечајниот криминалитет, 8 % од анкетираниите сметаат дека е одборот на директори, а 2 %, односно 1 од анкетираниите, смета дека извршители се останатите членови во менаџерскиот тим.

Табела бр.84

Лица кои го извршуваат стечајниот криминалитет	Генерален директор	Одбор на директори	Останати членови во менаџерскиот тим	Вкупно
Стечајни работници	45	4	1	50
Процент	90 %	8 %	2 %	100 %

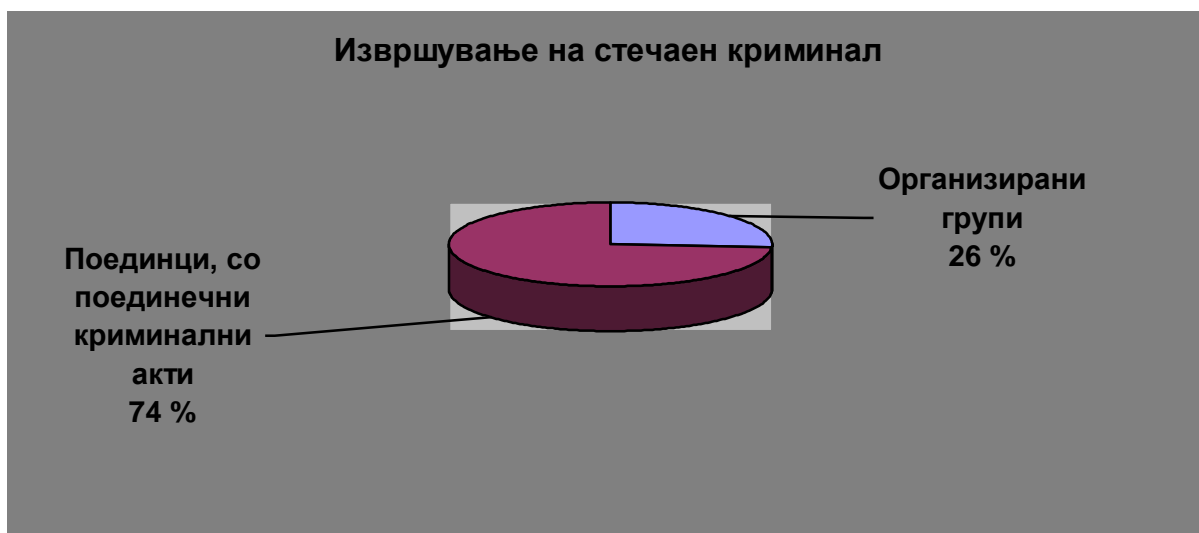

Графикон бр82

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 26 % од анкетираниите 50 стечајни работници одговориле дека стечајниот криминалитет го извршувале организирани групи, наспроти мнозинството, односно 74 % од анкетираниите кои сметаат дека извршители се поединци, со поединечни криминални акти.

Табела бр.85

Извршување на стечаен криминалитет	Органиzirани групи	Поединци, со поединечни криминални акти	Вкупно
Стечајни работници	13	37	50
Процент	26 %	74 %	100 %

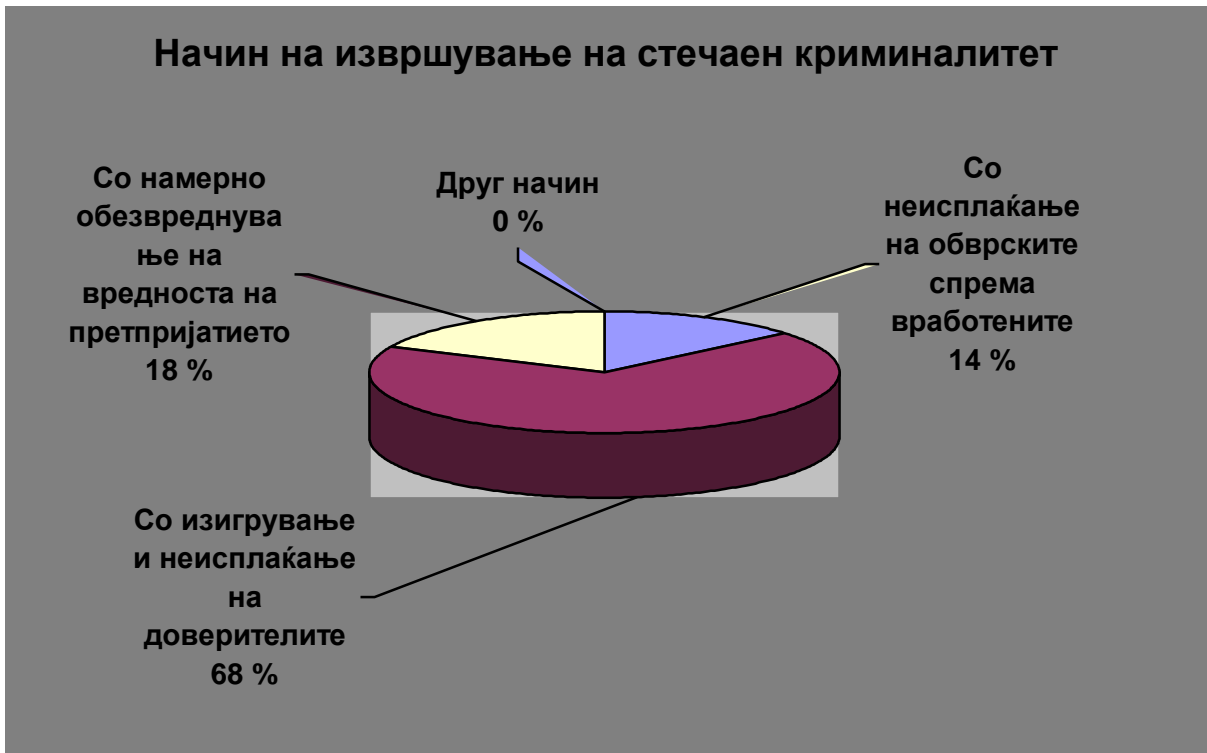

Графикон бр.83

4. На прашањето: Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 68 % од вкупно 50 анкетирани стечајни работници одговориле дека изигрувањето и неисплаќањето на доверителите е најчест начин преку кој е извршувач стечајниот криминалитет во претпријатието, 18 % од анкетираниите одговориле дека тоа е намерното обезвреднување на вредноста на претпријатието, а 14 % од анкетираниите сметаат дека се извршува со неисплаќање на обврските спрема вработените.

Табела бр.86

Начини на извршување на стечаен криминалитет	Со неисплаќање на обврските спрема вработените	Со изигрување и неисплаќање на доверителите	Со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието	Друг начин	Вкупно
Стечајни работници	7	34	9	0	50
Процент	14 %	68 %	18 %	0 %	100 %

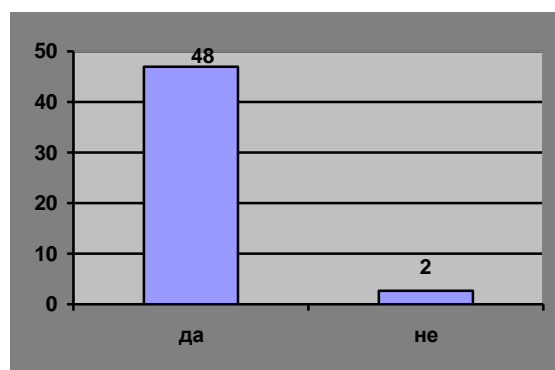

Графикон бр.84

5. Дали во претпријатието во кое работевте, е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени? 96 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека директорот и неговиот тим, намерно предизвикале стечај заради обезвреднување на имотот на претпријатието, заради откупување по ниски цени, а 4 % од 50 анкетирани, сметаат дека директорот и неговиот тим не предизвикале намерен стечај.

Табела бр.87

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	48	2	50
Процент	96 %	4 %	100 %

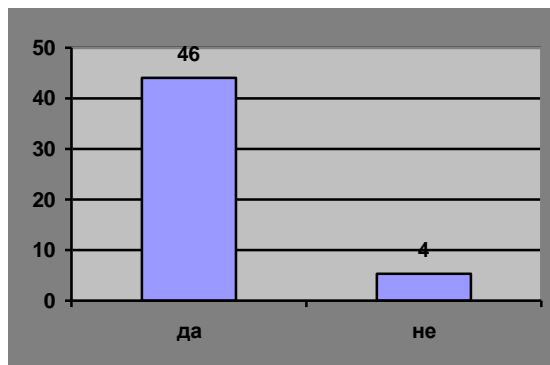

Графикон бр.85

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте? 92 % од анкетираниите одговориле потврдно, дека директорот и неговиот тим составувале лажни договори заради намерно предизвикување на стечај во претпријатието, а 8 % сметаат дека директорот и неговиот тим не составувале лажни договори.

Табела бр.88

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	46	4	50
Процент	92 %	8 %	100 %

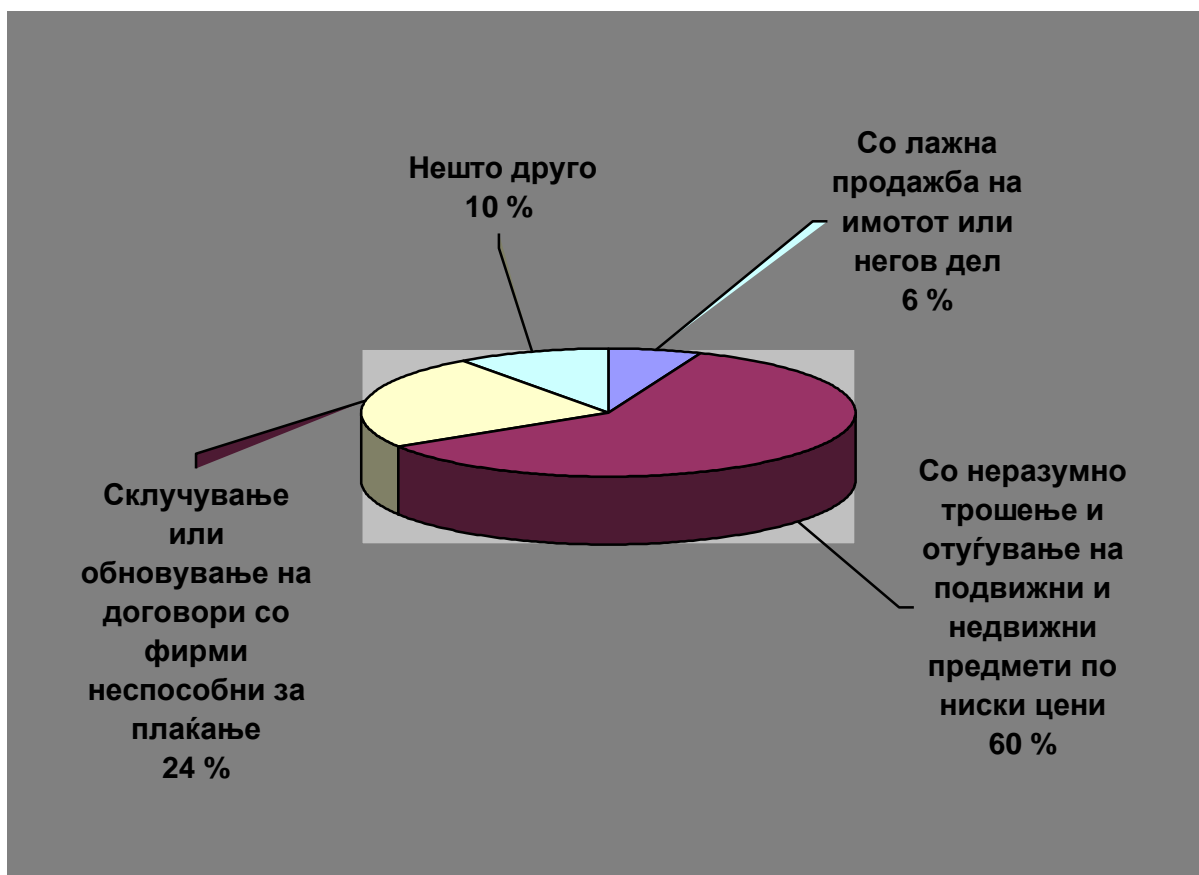

Графикон бр.86

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим? На ова прашање, 60 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека намерниот стечај во претпријатието е извршен со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени, 24 % од анкетираниите одговориле со склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање, 6 % одговориле со лажна продажба на имот или негов дел и 10 % од анкетираниите сметаат дека намерниот стечај на претпријатието од страна на менаџерскиот тим е извршен на друг начин во однос на претходнонаведените и тоа без да има фирмата обврска спрема друга фирма, се дава акцептен налог, заради блокирање на жиро – сметката, или фиктивно даден од директорот на купувачот заради блокирање на сметката, како и со неплаќање на добавувачите.

Табела бр.89

Начини на предизвикување на намерен стечај	Со лажна продажба на имотот или негов дел	Со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени	Склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	3	30	12	5	50
Процент	6 %	60 %	24 %	10 %	100 %

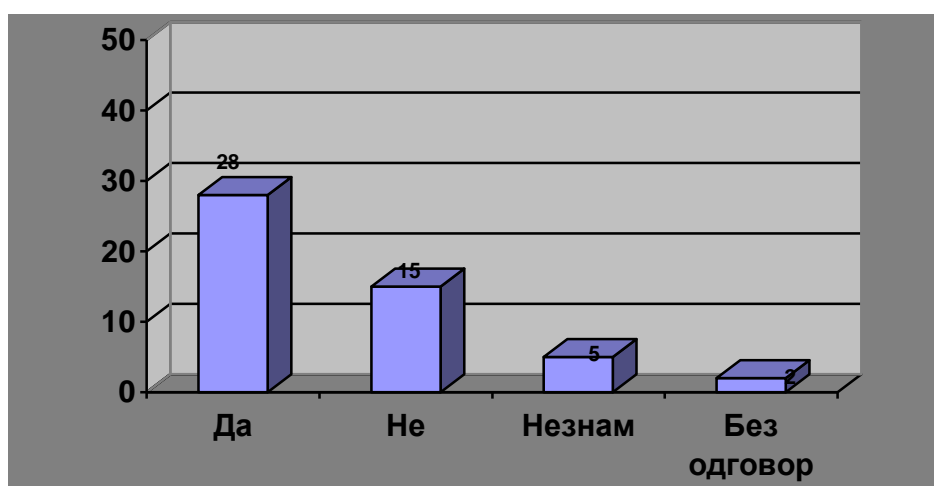
Графикон бр.87 – Начини на предизвикување намерен стечај

Во третата група на прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка, добиени се следните резултати:

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка? 56 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека имало криминал во водењето на стечајната постапка, 30 % од анкетираниите одговориле дека немало криминал во водењето на стечајната постапка, 10 % одговориле со „не знам“, а 4 % од анкетираниите воопшто не одговориле.

Табела бр.90

Одговори	да	не	Не знам	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	28	15	5	2	50
Процент	56 %	30 %	10 %	4 %	100 %

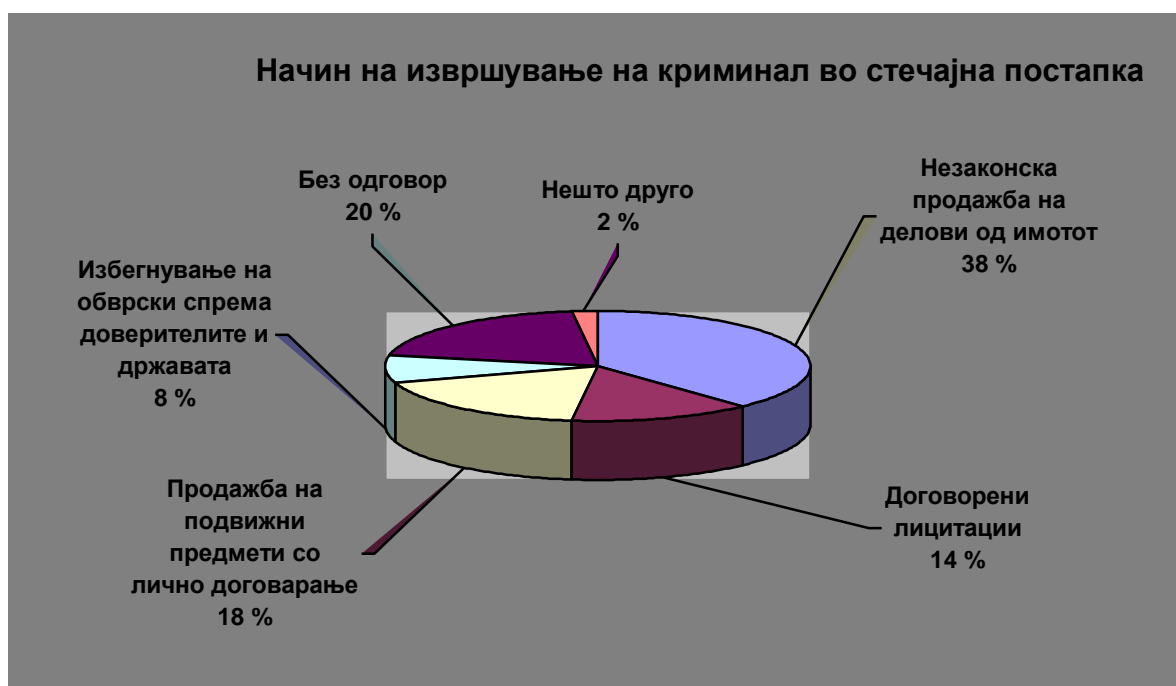

Графикон бр.88

2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

Табела бр.91

Начин на извршување на криминал во стечајна постапка	Незаконска продажба на делови од имотот	Договорени лицитации	Продажба на подвижни предмети со лично договарање	Избегнување на обврски спрема доверителите и државата	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	19	7	9	4	1	10	50
Процент	38 %	14 %	18 %	8 %	2 %	20 %	100 %

Графикон бр.89

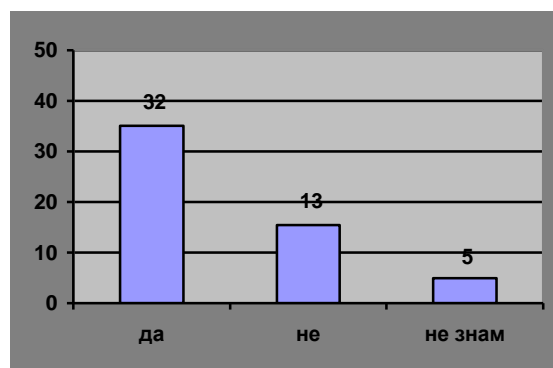
На наведеното прашање, 38 % од анкетирани стечајните работници одговориле дека криминалот во стечајната постапка се извршувал преку незаконска продажба на делови од имотот, 18 % одговориле преку продажба на подвижни предмети со лично договарање, 14 % од анкетираниите сметаат дека преку договорени лицитации се

извршувал криминалот во стечајна постапка, 8 % одговориле со избегнување на обврски спрема доверителите и државата, 2 % нешто друго и 20 % од анкетираниите не одговориле за начинот на извршување на криминал во стечајна постапка.

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

Табела бр.92

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	32	13	5	50
Процент	64 %	26 %	10 %	100 %

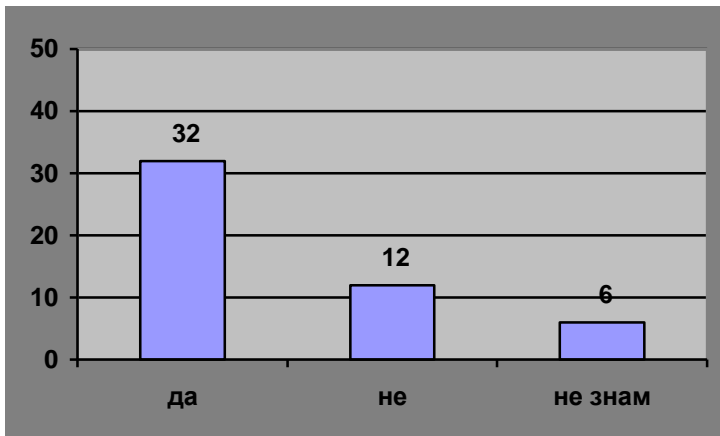
Графикон бр.90

На наведеното прашање, 64 % од анкетираниите одговориле дека во одредени криминални однесувања се согледувала поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија, 26 % од анкетираниите одговориле негативно, а 10 % одговориле со не знам.

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте? 64 % од анкетираниите одговориле дека стечајниот управник работел спротивно на законските прописи, 24 % сметаат дека стечајниот управник не работел спротивно на законот, а 12 % одговориле со не знам.

Табела бр.93

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	32	12	6	50
Процент	64 %	24 %	12 %	100 %

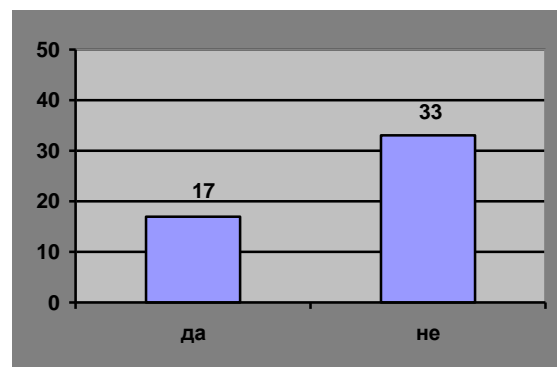

Графикон бр.91

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка? 34 % од анкетираниите стечајни работници пријавиле криминал во стечајна постапка, наспроти 66 % кои не пријавиле стечаен криминал.

Табела бр.94

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	17	33	50
Процент	34 %	66 %	100 %

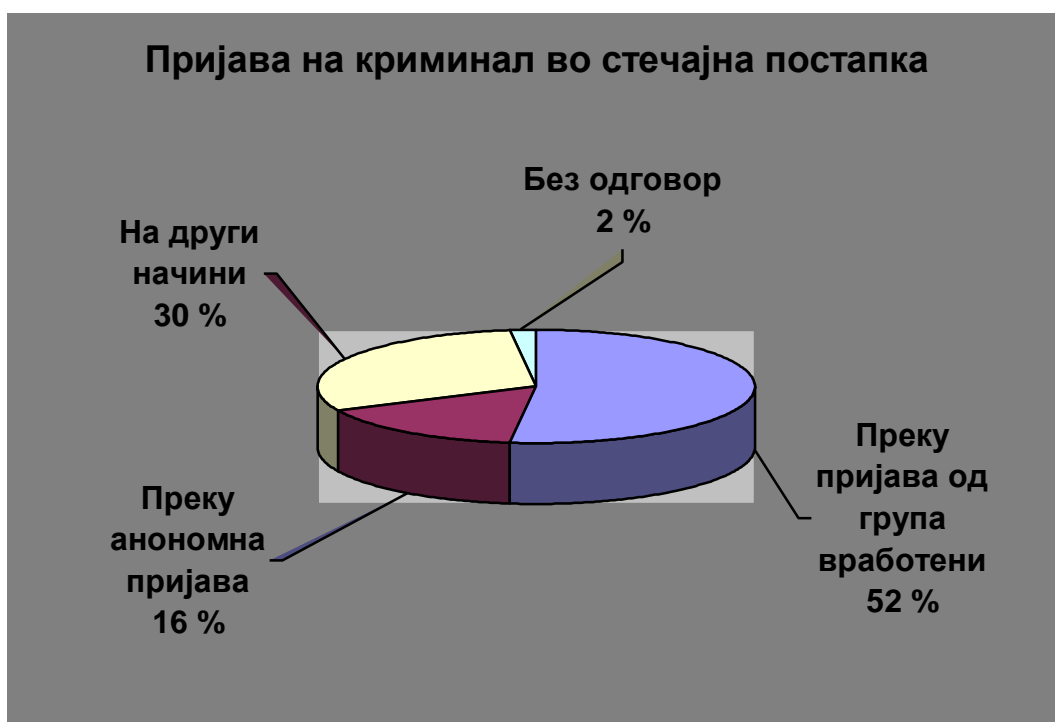

Графикон бр.92

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие? 52 % од анкетираниите одговориле дека пријавата на криминал во стечајна постапка, најчесто е преку пријава од група вработени, 16 % одговориле преку анонимна пријава, 30 % одговориле на други начини, без да се наведат кои, а 2 %, односно 1 од анкетираниите воопшто не одговорил.

Табела бр.95

Пријава на криминал во стечајна постапка	Преку пријава од група вработени	Преку анономна пријава	На други начини	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	26	8	15	1	50
Процент	52 %	16 %	30 %	2 %	100 %

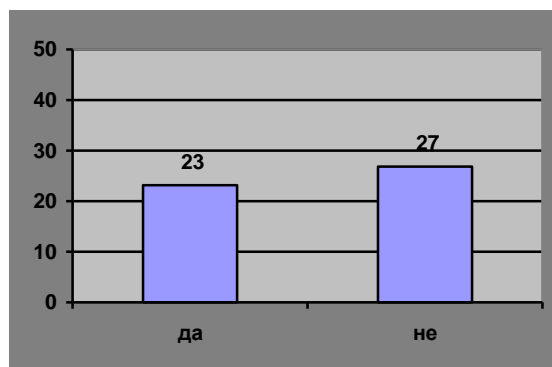

Графикон бр.93

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка? На ова прашање, 46 % од анкетираните стечајни работници одговориле дека со стечајната постапка е поведена и кривична постапка, наспроти 54 % од анкетираните кои одговориле дека не е поведена кривична, заедно со стечајната постапка.

Табела бр.96

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	23	27	50
Процент	46 %	54 %	100 %

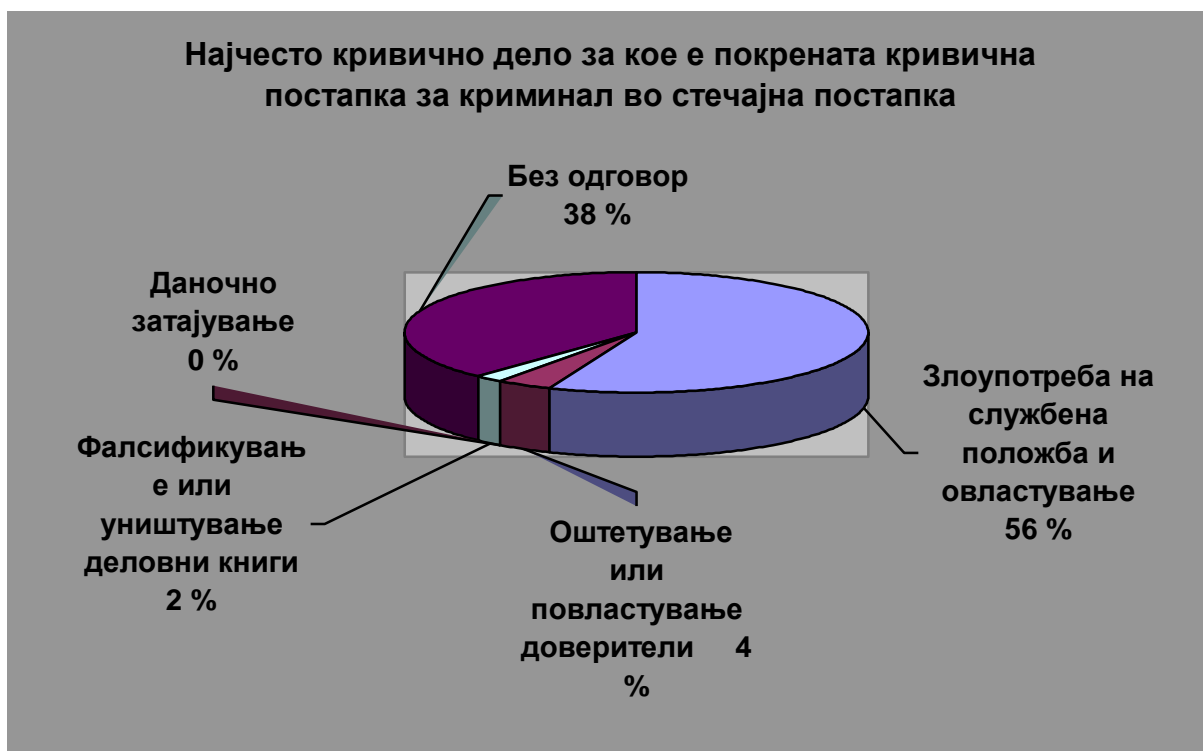
Графикон бр.94

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка?

Табела бр.97

Најчесто кривично дело за кое е покрената кривична постапка за криминал во стечајна постапка	Злоупотреба на службена положба и овластувања	Оштетув. или повластување на доверители	Даноч но затајување	Фалсиф. или уништување деловни книги	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	28	2	0	1	19	50
Процент	56 %	4 %	0 %	2 %	38 %	100 %

Од табелата се согледува дека најголемиот дел од анкетираниите стечајни работници, околу 56 %, одговориле дека најчесто кривично дело врз основа на кое е покрената кривична постапка е злоупотреба на службената положба и овластување, 4 % одговориле со оштетување или повластување на доверители, 2 % одговориле со фалсификување или уништување деловни книги, а 38 % од анкетираниите воопшто не одговориле на наведеното прашање.

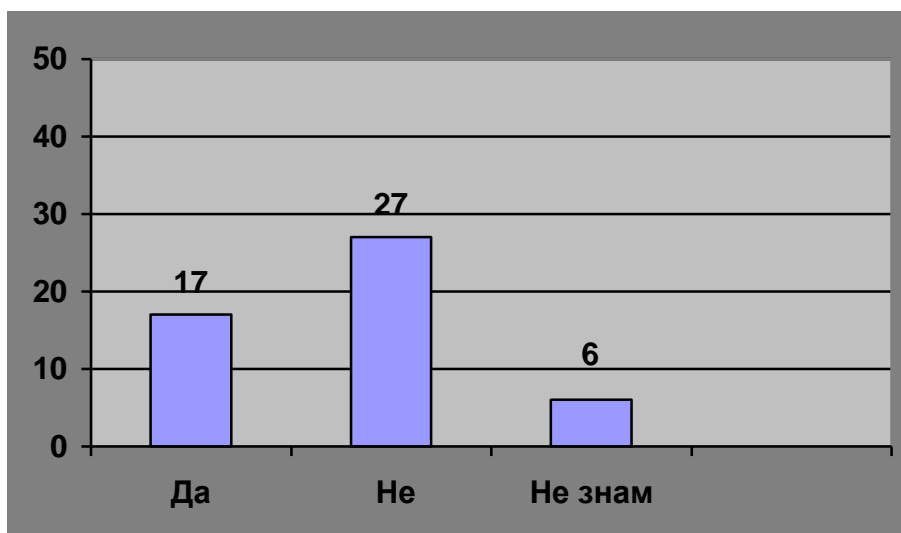

Графикон бр.95

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија? 34 % од анкетираниите одговориле дека имало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 54 %, кои одговориле дека немало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, а 12 % одговориле со не знам.

Табела бр.98

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	17	27	6	50
Процент	34 %	54 %	12 %	100 %

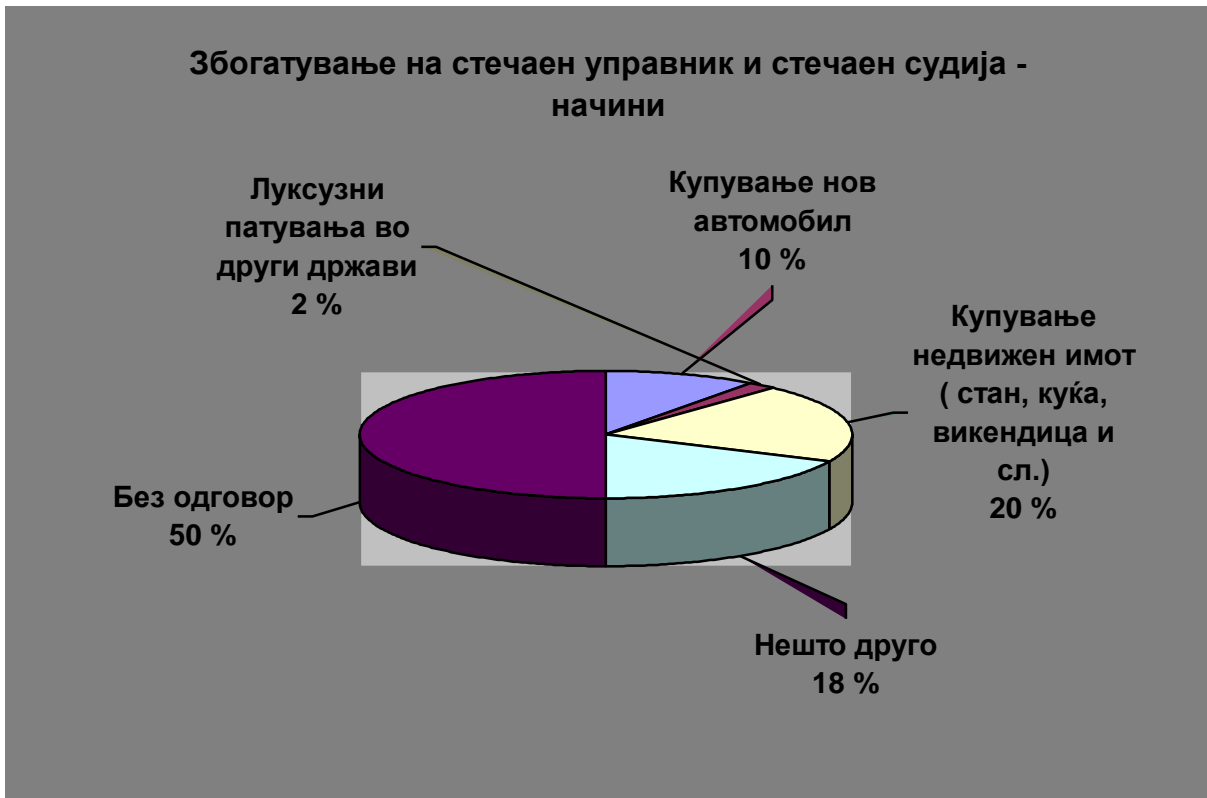

Графикон бр.96

10. На прашањето: Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија? 20 % од анкетирани 50 стечајни работници одговориле дека збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија се согледувало преку купување на недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.), 10 % одговориле преку купување нов автомобил, 2 % одговориле преку луксузни патувања во други држави, 18 % одговориле нешто друго, како користење механизација за сопствени потреби, а кое збогатување најчесто се согледувало по завршување на стечајната постапка, а 50 % од анкетираниите воопшто не одговориле на наведеното прашање.

Табела бр.99

Најчести согледувања на збогатување на стечаен управник или стечаен судија	Купување нов автомобил	Луксузни патувања во други држави	Купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	5	1	10	9	25	50
Процент	10 %	2 %	20 %	18 %	50 %	100 %

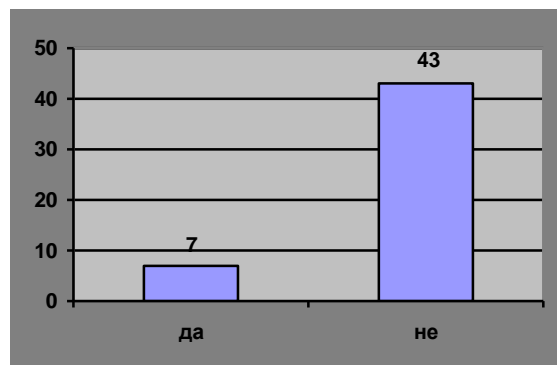

Графикон бр.97

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

Табела бр.100

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	7	43	50
Процент	14 %	86 %	100 %

Графикон бр.98

86 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите не дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, наспроти 14 %, односно 7 од 50 анкетирани стечајни работници, кои даваат потврден одговор за активностите на државата за сузбивање на криминал во стечајот и стечајните постапки.

Анкетираниите кои потврдно одговориле, најчесто не даваат образложение зошто се одлучиле за тој одговор, додека мнозинството од околу 86 % кои сметаат дека државата не дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, го темелат своето мислење преку одговори за преземање на никакви мерки од страна на надлежните институции во државата и покрај голем број пријавени случаи за стечаен криминал, неефикасноста на стечајните постапки и останување без работа на голем број работници, не заинтересираноста на државата за решавање на овој проблем, преку не казнувањето на виновниците, од причина што и самите органи на прогон биле вмешани во корумптивни активности, добивање на одговор од јавен правобранител дека сите така работат во државата и др.

12. Најчести предлози, сугестии и размислувања од анкетираниите стечајни работници во Струмица, поврзани со стечајниот криминалитет во нашата земја, ценат дека прашалникот е одличен, проверка на сите криминални и сомнителни стечајни постапки, да се казнат виновниците, построг закон, бидејќи со досегашниот закон воопшто не можеше да се стави крај на криминалот во стечајот, овие резултати од истражувањето да се применат во пракса, а останатите, односно 9 од анкетираниите стечајни работници, воопшто не одговориле или дале некаков предлог поврзан со сузбивањето на стечајниот криминалитет.

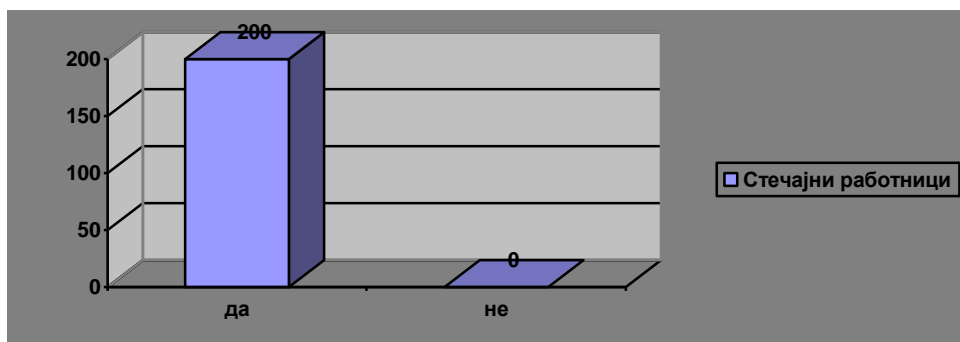
5. Во истражувањето во Велес, Кавадарци, Битола и Струмица, во репрезентативниот примерок на 200 стечајни работници, опфатени се 134 мажи и 66 жени, од кои поголемиот број од анкетираниите се во групата над 40 години, вкупно 159, а останатите: 37 во групата од 30 до 40 години и 4 во групата до 30 години. 150 од анкетираниите се со завршено средно образование, 29 со вишо образование, 16 со високо образование, 1 во групата повисоко (м – р, д – р), 1 со основно и 3 квалификувани работници, 194 Македонци, 3 Турци, 1 Албанец, 1 Србин, 1 Бошњак, со работен стаж од 4 до 38 години, или просек на анкетираниите од четирите града, околу 21 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за стечајот се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Дали Вие сте биле жртва на стечај? од 200 анкетирани испитаници – стечајни работници, добиен е апсолутен износ на одговори 100 % со одговор „да“.

Табела бр101

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	200	0	50
Процент	100 %	0 %	100 %

Графикон бр.99

2. На прашањето: Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте? 102 одговори се добиени за периодот 1991 – 1998, 79 одговори се добиени за периодот 1999 – 2006 и 19 одговори за периодот 2007 – 2011 година.

Табела бр.102

Период	1991 - 1998	1999 - 2006	2007 - 2011	Вкупно
Стечајни работници	102	79	19	200
Процент	51 %	39,5 %	9,5 %	100 %

Графикон бр.100

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие? Добиени се 125 одговор по барање на доверител, 64 по барање на УЈП, 5 по барање на ФПИО и 6 одговори на барање на друг државен орган, без притоа да се наведе кој, од што произлегува дека најчесто стечајната постапка е отворана по барање на доверител – 62,5 %.

Табела бр.103

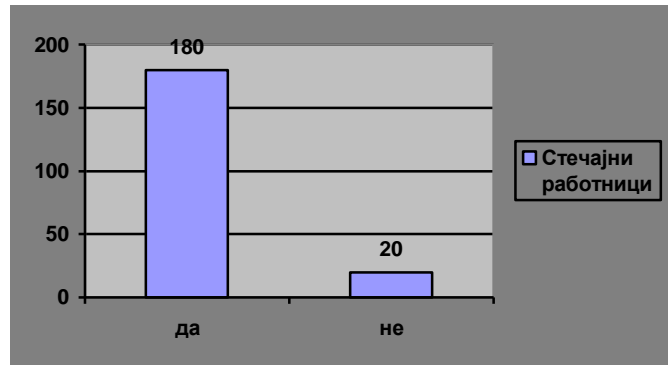
Барање за отварање на стечајна постапка	Доверител	УЈП	ФПИО	Друг државен орган	Вкупно
Стечајни работници	125	64	5	6	200
Процент	62,5 %	32 %	2,5 %	3 %	100 %

Графикон бр.101

4. На прашањето: Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте? од вкупно 200 анкетирани стечајни работници, добиени се потврдни одговори 180, останати 20, што укажува на фактот дека 90 % од анкетираниите сметаат дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се главна причина за стечајот на претпријатието.

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	180	20	200
Процент	90 %	10 %	100 %

Табела бр.104

Графикон бр.102

5. На прашањето: Дали знаете што е стечаен криминал? 155 стечајни работници одговориле со „да“ наспроти 45, кои одговориле со „не“, од кои понатаму според зачестеноста прворангирана со 65 одговори е Злоупотреба на службената положба од страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија, второрангирана со 60 одговори е Измамата и изигрувањето на вработени, треторангирано со 32 одговори е

Оштетување или повластување доверители, 4 одговори друго, со акцент на: присвојување со префрлање на фирмата на друго име, лични интереси и крадење пари од фирмата и сл. а 39 од анкетираниите стечајни работници воопшто не одговориле.

Табела бр.105

Рангирање на стечаен криминалитет според зачестеноста во фирмата	Измама и изигрување на вработени	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба од директорот, стечајниот управник и стечајниот судија	Друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	60	32	65	4	39	200
Процент	30 %	16 %	32,5 %	2 %	19,5 %	100 %

Графикон бр.103

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет? 61 % или 122 од анкетираниите 200 стечајни работници, сметаат дека директорот и неговите најблиски соработници најчесто го вршат стечајниот криминалитет, 54 анкетираните или 27 % сметаат дека стечајниот криминалитет го врши стечајниот управник, 9,5 % сметаат дека тоа е стечајниот судија, а 2,5 % од анкетираниите одговориле со други лица, односно сметаат дека овој криминал го вршат сите тројца, претходно наброени, во одредени ситуации судии и обвинители, а во една ситуација е потенциран директор и стечаен судија.

Табела бр.106

Лица кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет	Директорот и неговите најблиски соработници	Стечајниот управник	Стечајниот судија	Други лица	Вкупно
Стечајни работници	122	54	19	5	200
Процент	61 %	27 %	9,5 %	2,5 %	100 %

Графикон бр.104

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал? Одговор е добиен на првите три од можни четири одговори и тоа: 47,5 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека стечајниот криминалитет е многу застапен во местото на живеење, 21,5 % сметаат дека е премногу застапен, а 31 % сметаат дека е малку застапен, а ниеден од анкетираниите не одговорил дека не е актуелен.

Табела бр.107

Актуелност на стечајниот криминалитет во местото на живеење	Премногу	Многу	Малку	Не е актуелен	Вкупно
Стечајни работници	43	95	62	0	200
Процент	21,5 %	47,5 %	31 %	0 %	100 %

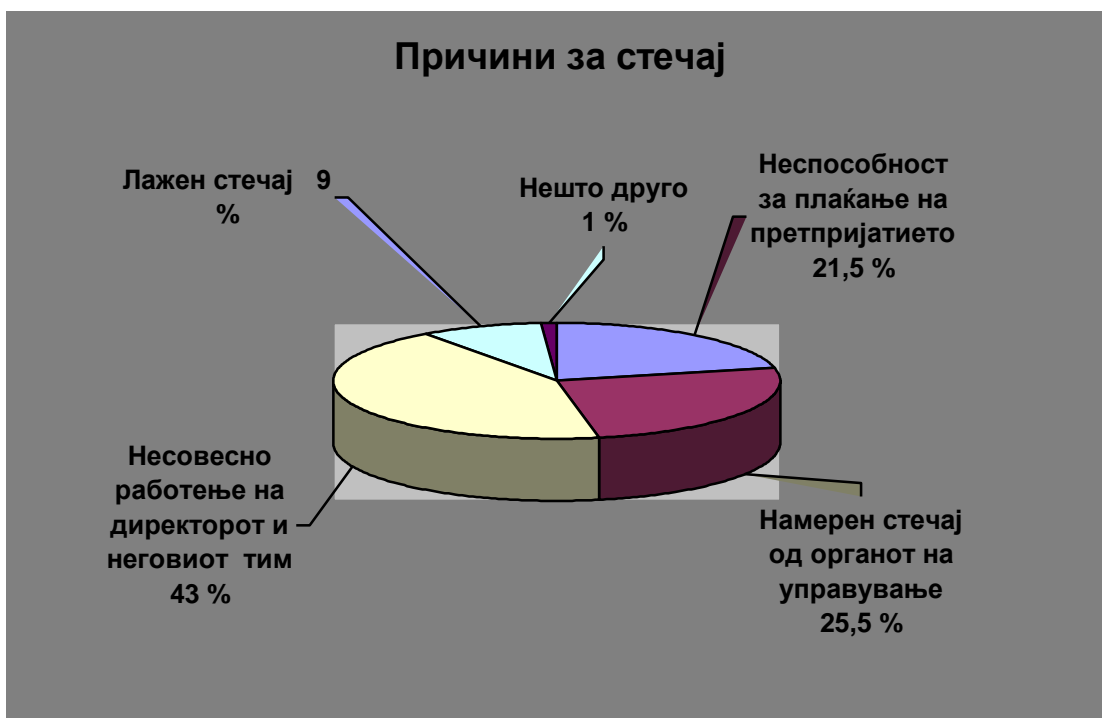
Графикон бр.105

Во втората група прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте? 43 % од анкетираниите стечајни работници, или 86 од 200 анкетирани, сметаат дека несовесното работење на директорот и неговиот тим се главната причина за предизвикување на стечај во претпријатието во кое работеле, 25,5 % од анкетираниите одговориле дека намерниот стечај од органот на управување е главната причина за стечај, 21,5 % од анкетираниите сметаат дека неспособноста за плаќање на претпријатието е основната причина за стечај, 9 % сметаат дека главна причина е лажниот стечај, а 1 % сметаат дека причина е нешто друго, наведувајќи ја нелојалната конкуренција и намерно блокирање на жиро – сметка, што упатува на заклучок дека, главна причина за предизвикување на стечај во претпријатијата на испитуваните подрачја во: Велес, Кавадарци, Битола и Струмица е несовесното работење на директорот и неговиот тим.

Табела бр.108

Причина за стечај	Неспособност за плаќање на претпријатието	Намерен стечај од органот на управување	Несовесно работење на директорот и неговиот тим	Лажен стечај	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	43	51	86	18	2	200
Процент	21,5 %	25,5 %	43 %	9 %	1 %	100 %

Графикон бр.106

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие? 63 % од анкетираниите стечајни работници, одговориле дека генералниот директор е главниот извршител на стечајниот криминалитет, 28,5 % од анкетираниите сметаат дека е одборот на директори, а 8,5 % од анкетираниите сметаат дека извршители се останатите членови во менаџерскиот тим.

Табела бр.109

Лица кои го извршуваат стечајниот криминалитет	Генерален директор	Одбор на директори	Останати членови во менаџерскиот тим	Вкупно
Стечајни работници	126	57	17	200
Процент	63 %	28,5 %	8,5 %	100 %

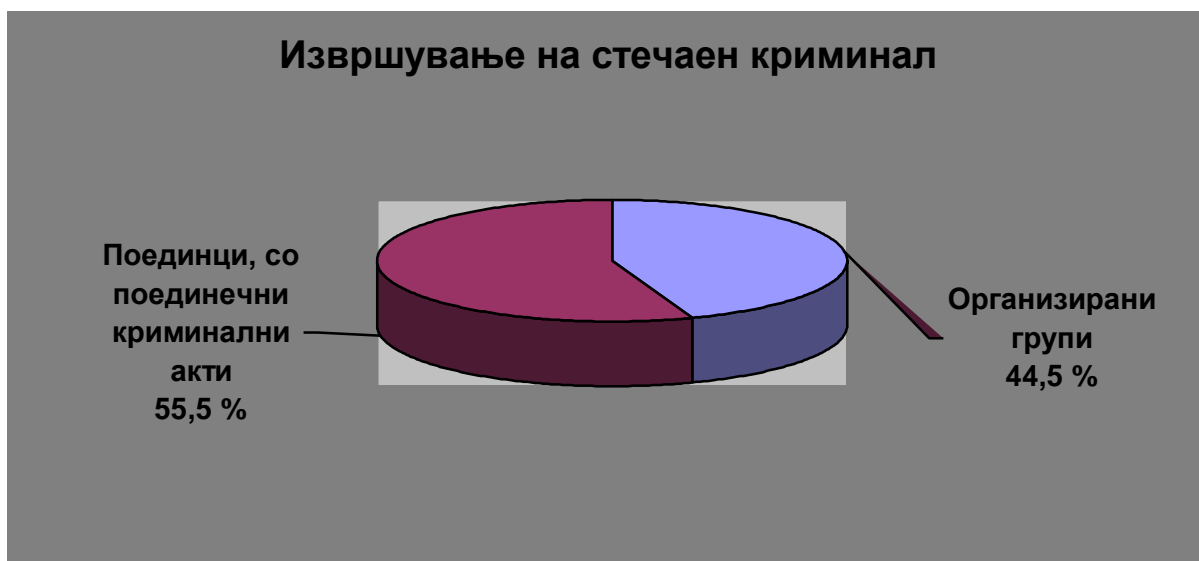

Графикон бр.107

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 55,5 % од анкетираниите 200 стечајни работници, одговориле дека извршители се поединци, со поединечни криминални акти, наспроти 44,5 % од анкетираниите кои сметаат дека стечајниот криминалитет го извршуваат организирани групи.

Табела бр.110

Извршување на стечаен криминалитет	Организаирани групи	Поединци, со поединечни криминални акти	Вкупно
Стечајни работници	89	111	200
Процент	44,5 %	55,5 %	100 %

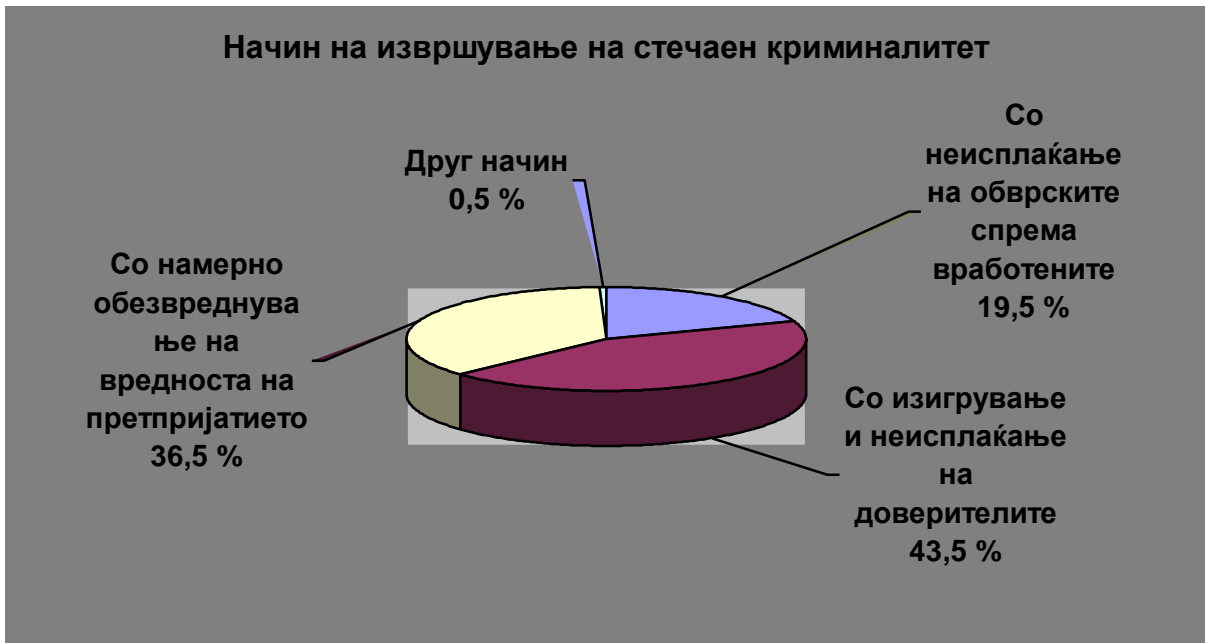

Графикон бр.108

4. На прашањето: Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка? 43,5 % од вкупно 200 анкетирани стечајни работници одговориле дека најчесто се извршувал со изигрување и неисплаќање на доверителите, 36,5 % од анкетираниите одговориле дека намерното обезвреднување на вредноста на претпријатието е најчест начин преку кој е извршувач стечајниот криминалитет во претпријатието, 19,5 % од анкетираниите сметаат дека се извршувал со неисплаќање на обврските спрема вработените и 0,5 %, односно 1 од анкетираниите смета дека стечајниот криминалитет се извршувал на друг начин во однос на претходнонаведените и тоа со неплаќање на достасани фактури спрема други лица.

Табела бр.111

Начини на извршување на стечаен криминалитет	Со неисплаќање на обврските спрема вработените	Со изигрување и неисплаќање на доверителите	Со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието	Друг начин	Вкупно
Стечајни работници	39	87	73	1	200
Процент	19,5 %	43,5 %	36,5 %	0,5 %	100 %

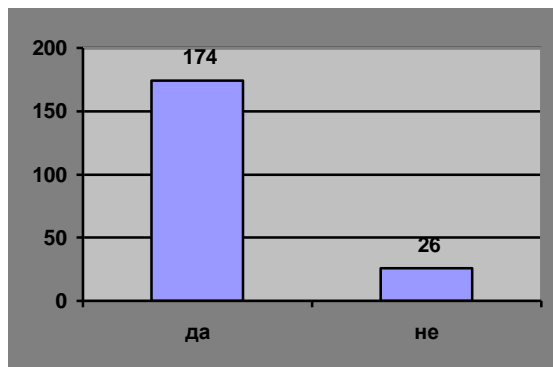

Графикон бр.109

5. Дали во претпријатието во кое работевте, е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени? 87 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека директорот и неговиот тим, намерно предизвикале стечај заради обезвреднување на имотот на претпријатието, заради откупување по ниски цени, а 13 % од 200 анкетирани, сметаат дека директорот и неговиот тим не предизвикале намерен стечај.

Табела бр.112

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	174	26	200
Процент	87 %	13 %	100 %

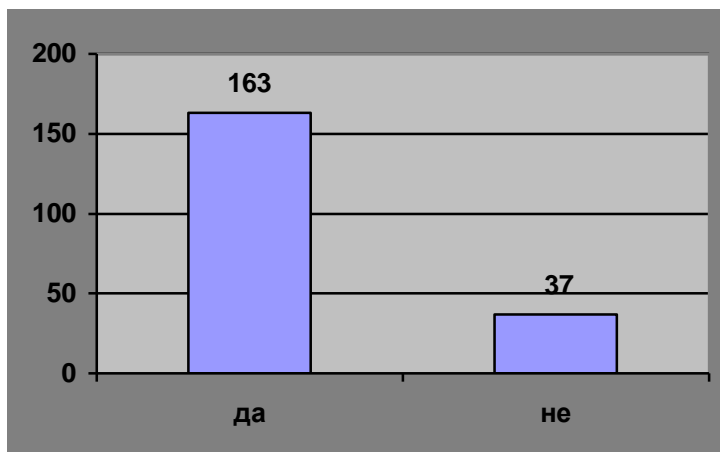
Графикон бр.110

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте? 81,5 % од анкетираниите

одговориле потврдно, дека директорот и неговиот тим составувале лажни договори заради намерно предизвикување на стечај во претпријатието, а 18,5 % сметаат дека директорот и неговиот тим не составувале лажни договори.

Табела бр.113

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	163	37	200
Процент	81,5 %	18,5 %	100 %

Графикон бр.111

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим? На ова прашање 50,5 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека намерниот стечај во претпријатието е извршен со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени, 24,5 % од анкетираниите одговориле со склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање, 21,5 % одговориле со лажна продажба на имот или негов дел и 3,5 %, односно еден од анкетираниите смета дека намерниот стечај се извршува на друг начин, наведувајќи со блокирање на жиро – сметка, наплаќање на добавувачи и сл.

Табела бр.114

Начини на предизвикување на намерен стечај	Со лажна продажба на имотот или негов дел	Со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и недвижни предмети по ниски цени	Склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање	Нешто друго	Вкупно
Стечајни работници	43	101	49	7	200
Процент	21,5 %	50,5 %	24,5 %	3,5 %	100 %

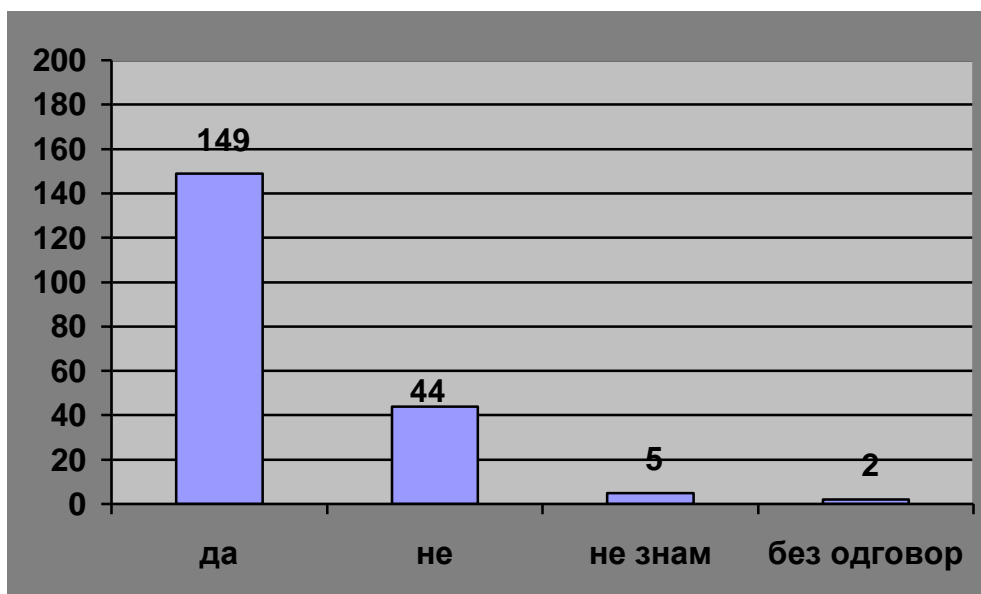
Графикон бр.112 – Начини на предизвикување намерен стечај

Во третата група на прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка, добиени се следните резултати:

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка? 74,5 % од анкетираниите одговориле дека имало криминал во водењето на стечајната постапка, наспроти 22 % од анкетираниите стечајни работници, кои одговориле дека немало криминал во водењето на стечајната постапка, 2,5 % одговориле не знам, а 1 % без одговор.

Табела бр.115

Одговори	да	не	не знам	без одговор	Вкупно
Стечајни работници	149	44	5	2	200
Процент	74,5 %	22 %	2,5 %	1 %	100 %

Графикон бр.113

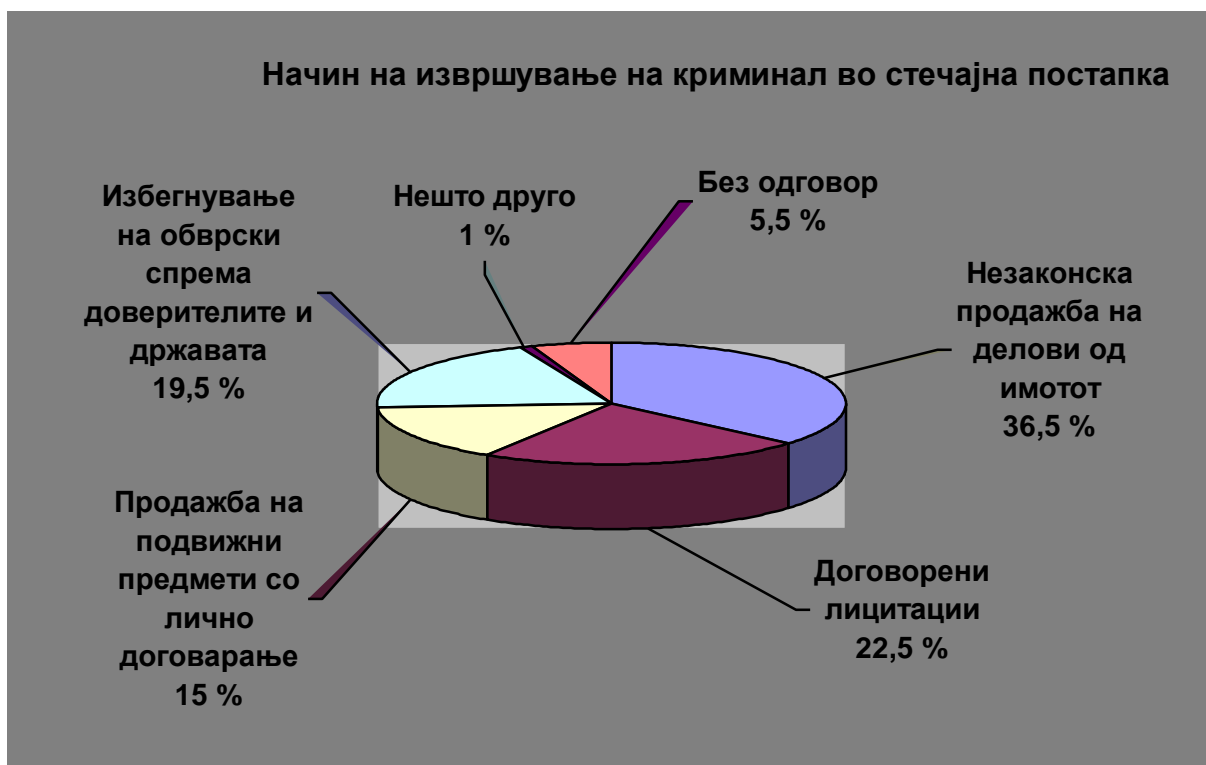
2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

Табела бр.116

Начин на извршување на криминал во стечајна постапка	Незаконска продажба на делови од имотот	Договорени лицитац ии	Продажба на подвижни предмети со лично договарање	Избегнување на обврски спрема доверителите и државата	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	73	45	30	39	2	11	200
Процент	36,5 %	22,5 %	15 %	19,5 %	1 %	5,5 %	100 %

На наведеното прашање, 36,5 %, односно 73 од 200 од анкетирани стечајните работници одговориле дека криминалот во стечајната постапка се извршувал преку незаконска продажба на делови од имотот, 22,5 %, односно 45 од анкетираниите сметаат дека преку договорени лицитац ии се извршувал криминалот во стечајна постапка, 19,5 %, односно 39 од анкетираниите сметаат дека криминалот се извршувал со избегнување на обврски спрема доверителите и државата, 15 %, односно 30 од анкетираниите одговориле преку продажба на подвижни предмети со лично договарање и без одговор на друг начин, 1 % одговориле со нешто друго, без да се наведе што и 5,5 % од анкетираниите воопшто не одговориле на кој начин се извршувал криминалот во стечајна постапка.

Се согледува дека во најчест случај, криминалот во стечајната постапка во претпријатијата на анкетираниите стечајни работници од четирите града во репрезентативниот примерок, се вршел преку незаконска продажба на делови од имотот, односно околу 36,5 % од вкупниот број на анкетирани одговориле потврдно.

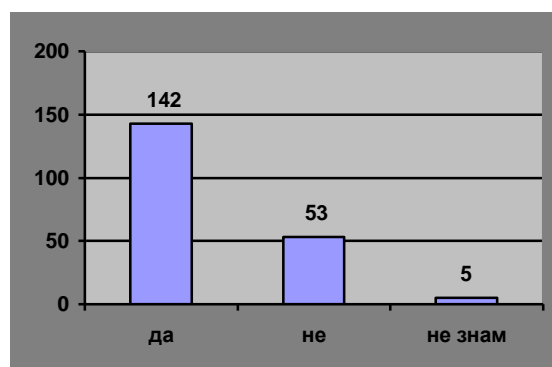

Графикон бр.114

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

Табела бр.117

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	142	53	5	200
Процент	71 %	26,5 %	2,5 %	100 %

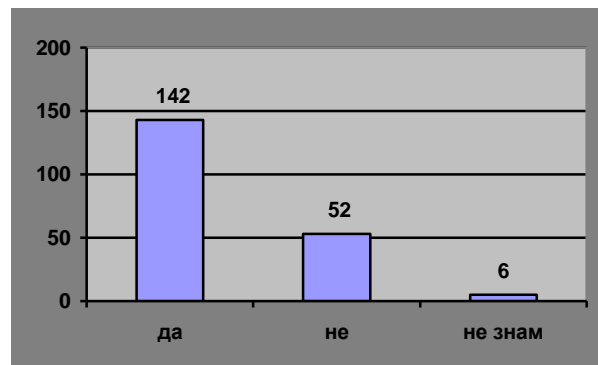
Графикон бр.115

На наведеното прашање, 71 % од анкетираниите одговориле дека во одредени криминални однесувања се согледувала поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 26,5 % од анкетираниите кои сметаат дека нема никаква поврзаност, а 2,5 % одговориле со не знам.

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте? 71 % од анкетираниите одговориле дека стечајниот управник работел спротивно на законските прописи, наместо 26 %, кои сметаат дека стечајниот управник не работел спротивно на законот, а 3 % одговориле со не знам.

Табела бр.118

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	142	52	6	200
Процент	71 %	26 %	3 %	100 %

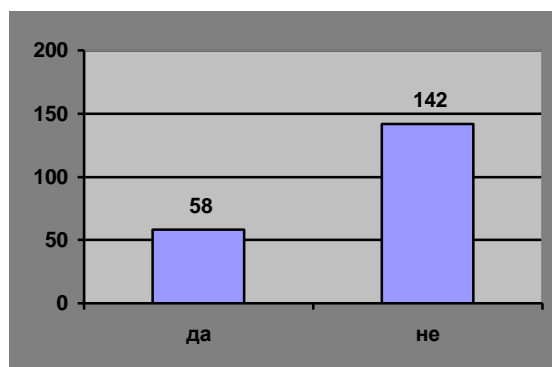

Графикон бр.116

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка? 29 % од анкетираниите стечајни работници пријавиле криминал во стечајна постапка, наспроти 71 % кои не пријавиле стечаен криминал.

Табела бр.119

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	58	142	200
Процент	29 %	71 %	100 %

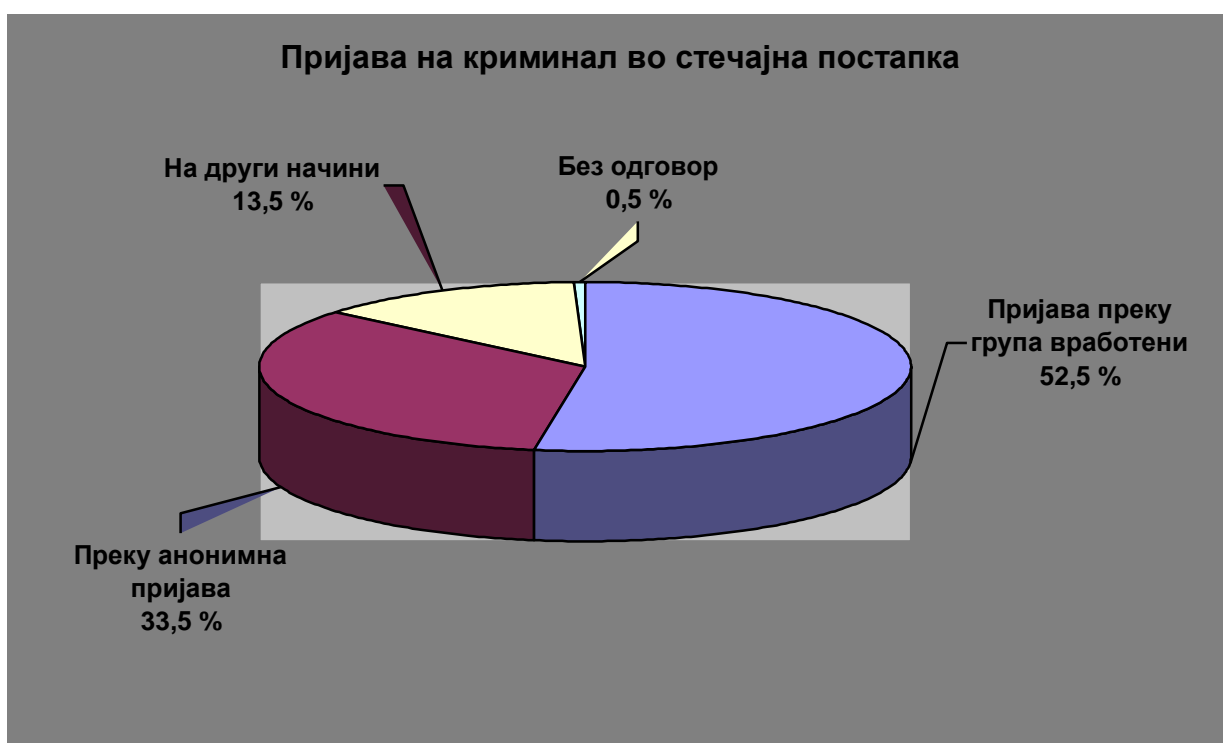
Графикон бр.117

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие? 52,5 % од анкетираниите одговориле дека пријавата на

криминал во стечајна постапка, најчесто е преку пријава од група вработени, 33,5 % одговориле преку анонимна пријава, 13,5 % одговориле на друг начин, преку надлежни органи, УЈП и сл. или одговор дека нема кој да ги упати, а 0,5 %, односно 1 од анкетираниите воопшто не одговорил.

Табела бр.120

Пријава на криминал во стечајна постапка	Преку пријава од група вработени	Преку анонимна пријава	На други начини	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	105	67	27	1	200
Процент	52,5 %	33,5 %	13,5 %	0,5 %	100 %

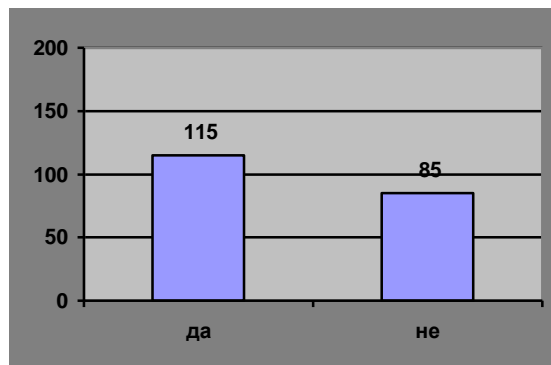

Графикон бр.118

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка? На ова прашање, 57,5 % од анкетираниите стечајни работници одговориле дека со стечајната постапка е поведена и кривична постапка, наспроти 42,5 % од анкетираниите кои одговориле дека не е поведена кривична, заедно со стечајната постапка.

Табела бр.121

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	115	85	50
Процент	57,5 %	42,5 %	100 %

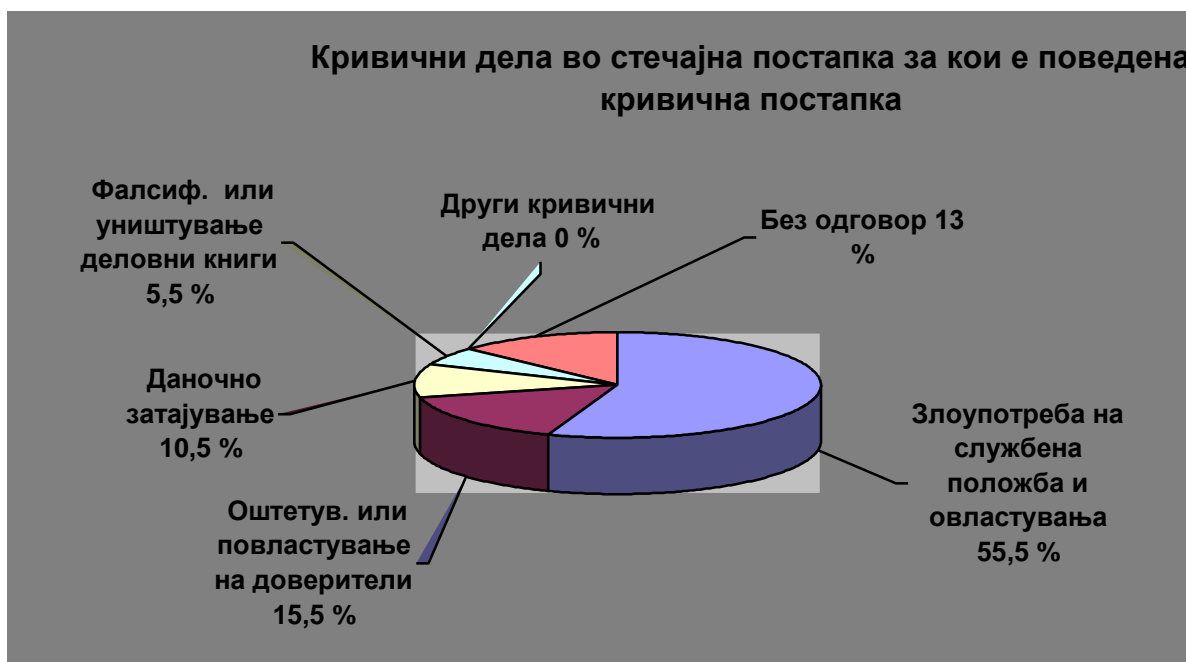
Графикон бр.119

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка?

Табела бр.122

Најчесто кривично дело за кое е покрената кривична постапка за криминал во стечајна постапка	Злоупотреба на службена положба и овластувања	Оштетув. или повластување на доверители	Даночно затајување	Фалсиф. или уништување деловни книги	Други кривични дела	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	111	31	21	11	0	26	200
Процент	55,5 %	15,5 %	10,5 %	5,5 %	0 %	13 %	100 %

Од табелата се согледува дека најголемиот дел од анкетираниите стечајни работници, околу 55,5 %, одговориле дека најчесто кривично дело врз основа на кое е покрената кривична постапка е злоупотреба на службената положба и овластување, 15,5 % одговориле со оштетување или повластување на доверители, 10,5 % од анкетираниите одговориле со даночно затајување, 5,5 % одговориле со фалсификување или уништување деловни книги, а 13 % од анкетираниите воопшто не одговориле.

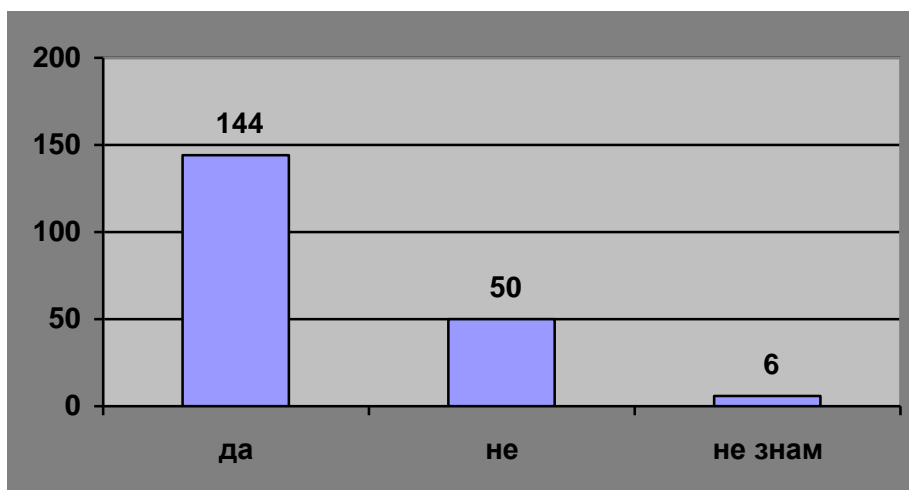

Графикон бр.120

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија? 72 % од анкетираниите одговориле дека имало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, наспроти 25 %, кои одговориле дека немало збогатување на стечајниот управник и стечајниот судија, а 3 % одговориле со не знам.

Табела бр.123

Одговори	да	не	не знам	Вкупно
Стечајни работници	144	50	6	50
Процент	72 %	25 %	3 %	100%

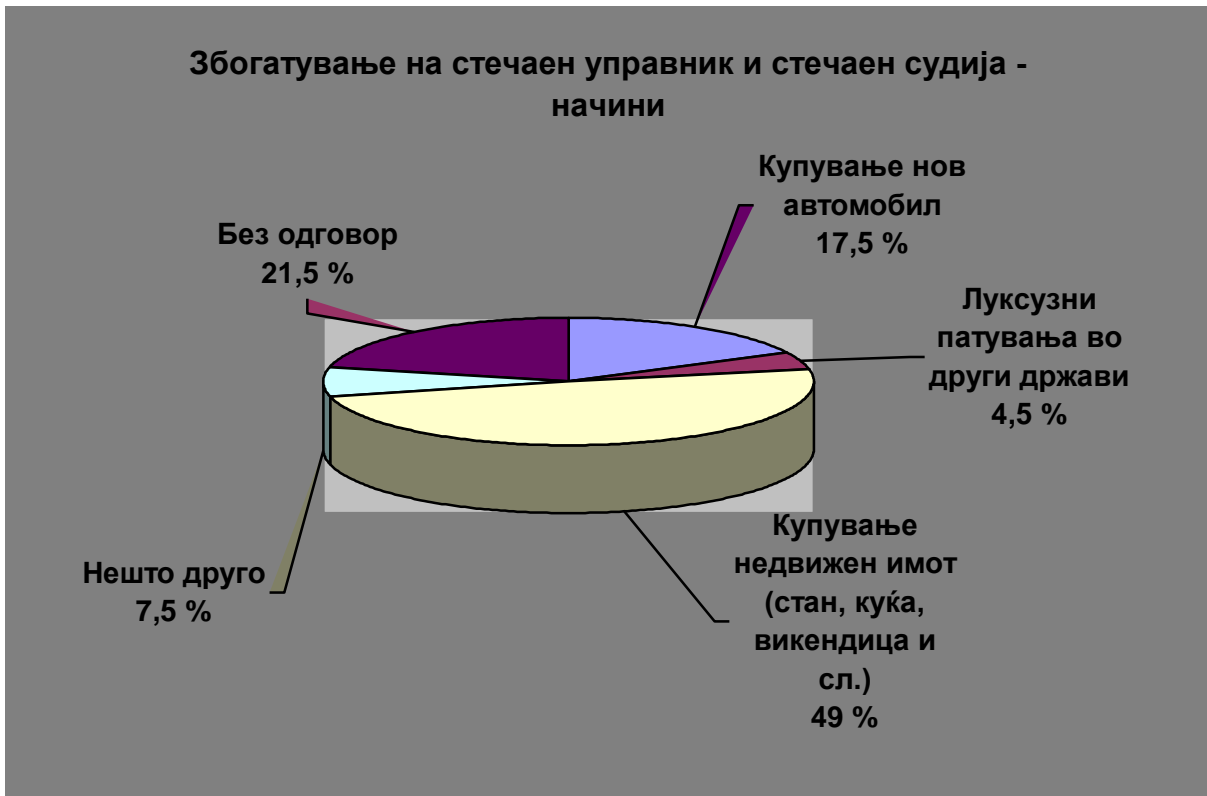

Графикон бр.121

10. На прашањето: Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија? 49 % од анкетирани 200 стечајни работници одговориле дека збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија се согледувало преку купување на недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.), 17,5 % одговориле преку купување нов автомобил, 4,5 % одговориле преку луксузни патувања во други држави, 7,5 % одговориле нешто друго, преку сите три можни одговори, преку купување на хотели, фабрики, префрлање на пари во странски банки и сл., а 21,5 % воопшто не одговориле.

Табела бр.124

Најчести согледувања на збогатување на стечаен управник или стечаен судија	Купување нов автомобил	Луксузни патувања во други држави	Купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)	Нешто друго	Без одговор	Вкупно
Стечајни работници	35	9	98	15	43	200
Процент	17,5 %	4,5 %	49 %	7,5 %	21,5 %	100 %

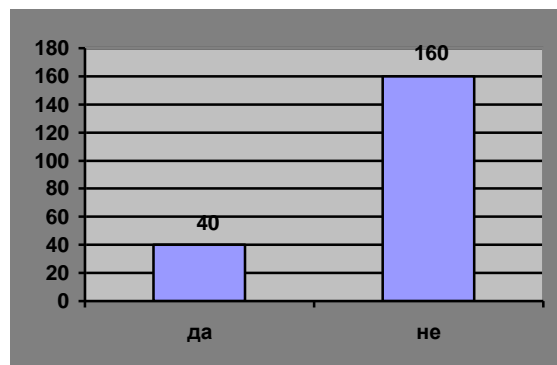

Графикон бр.122

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

Табела бр.125

Одговори	да	не	Вкупно
Стечајни работници	40	160	200
Процент	20 %	80 %	100 %

Графикон бр.123

80 % од анкетираниите стечајни работници сметаат дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите не дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, наспроти 20 %, односно 40 од 200 анкетирани стечајни работници, кои даваат потврден одговор за активностите на државата за сузбивање на криминал во стечајот и стечајните постапки.

Најголемиот број од анкетираниите кои сметаат дека државата не дава адекватен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет, своето мислење го темелат поради тоа што поединци од судовите, директно или индиректно се вклучени во стечаен криминал, постои инфлуенца на политиката, стакнување на огромно богатство од овој облик на економско – финансиски криминал, како и нивната недопирливост во поглед на криминално стекнатото богатство, понатаму поради нефункционирање на политичкиот систем и политизацијата на извршната и судската власт, недоволна грижа на државата за приватниот имот, корумпираност и спрега на институциите, долгиот тек на стечајните постапки, од што произлегува и недовербата во судството, неефектуирани кривични пријави за стечаен криминал, со нивно отфрлање и неказнување на сторителите, стечајниот криминал како да не е проблем на државата, незаинтересираност на државата за последиците од стечајот и сл.

Втората група која смета дека државата дава адекватен придонес во сузбивањето на стечајниот криминалитет, наведеното го темели поради завршените стечајни постапки, завршените кривични постапки, манифестирани преку објавените судски пресуди и др.

12. Најчести предлози, сугестии и размислувања од анкетираниите стечајни работници во Велес, Кавадарци, Битола и Струмица, поврзани со стечајниот криминалитет во нашата земја, се: ревидирање на стечајните постапки и нивно незастарување за кривично гонење, да им се одземе незаконско стекнатиот имот на стечајните криминалци, враќање на парите во државата, примена на законот подеднакво за сите, проверка на сите криминални стечајни постапки, носење построги закони и да се зголеми казната за сторителите, резултатите од истражувањето и анализата да бидат презентирани пред меѓународни релевантни фактори, за да се овозможи поквалитетни измени во законот што ја регулира оваа проблематика, овие резултати од истражувањето да се применат во пракса.

Во однос на прашалникот, од страна на стечајните работници позитивно е оценет, од причина што некој по подолго време се сетил на нив, додека над 80 од

анкетираните 200 стечајни работници воопшто не одговориле и не дали никакви предлози и сугестии, за стечајниот криминалитет во нашата земја.

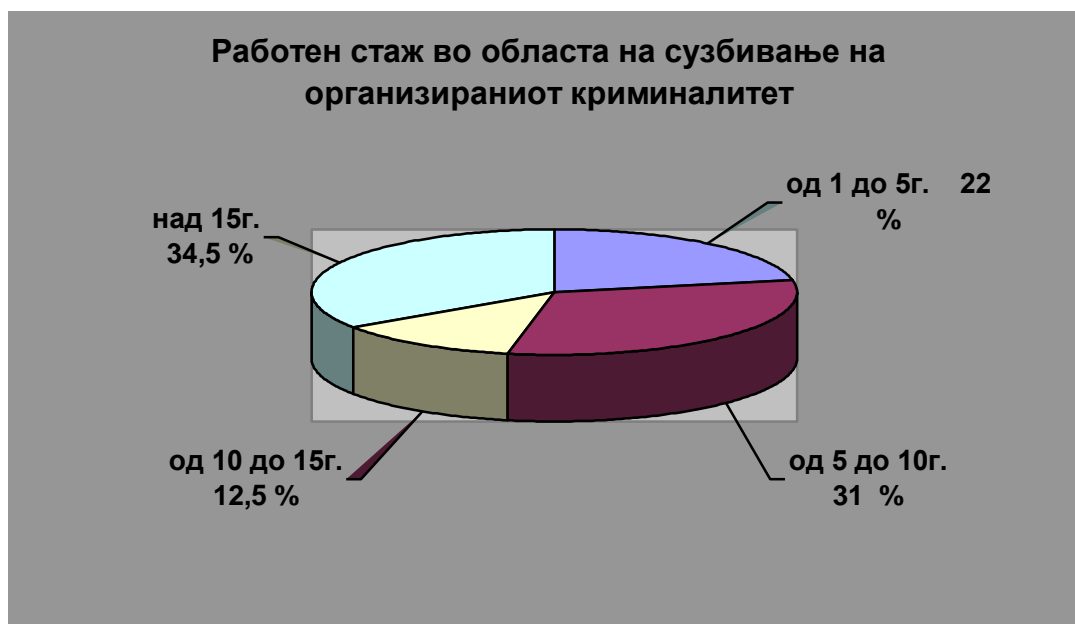
Во анкетирањето на полициски службеници од Велес, Кавадарци, Неготино, Битола, Скопје и Струмица, во репрезентативниот примерок на 32 оперативни работници, опфатени се 30 мажи и 2 жени, од кои поголемиот број од анкетираните се во групата над 40 години, вкупно 24, а останатите 8 се во групата од 30 до 40 години, сите се со завршено високо образование, 29 Македонци, 2 Срби, 1 Турчин, со вкупен работен стаж од 7 до 38 години, или просек на анкетираните околу 24 години, со работен стаж во организиран криминалитет од 1 до 35 години, со просек од околу 12 години работен стаж.

Во првата група - општи прашања за полициските службеници, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: Колку време работите во областа на сузбивање на организираниот криминалитет? 34,5 % од анкетираните полициски службеници се со работен стаж над 15 години, 31 % се во групата од 5 до 10 години, 22 % се со работен стаж од 1 до 5 години, а 12,5 % се во групата од 10 до 15 години, што не упатува на заклучок, дека најголемиот дел од анкетираните полициски службеници се во групата со најголем стаж, над 15 години, односно 34,5 % од вкупно анкетираните полициски службеници, кои работат во областа на сузбивање на организираниот криминалитет.

Табела бр.126

Работен стаж во областа на сузбивање на организираниот криминалитет	од 1 до 5 години	од 5 до 10 години	од 10 до 15 години	над 15 години	Вкупно
Полициски службеници	7	10	4	11	32
Процент	22 %	31 %	12,5 %	34,5 %	100 %

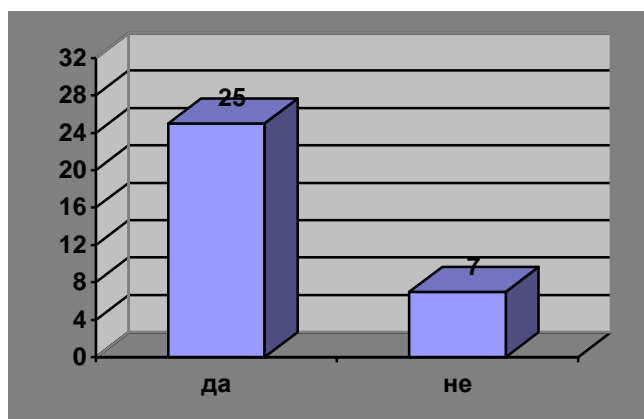

Графикон бр.124

2. Дали сте расветлувале случаи на стечаен криминалитет? 78 % од анкетираниите полициски службеници расветлувале случаи на стечаен криминалитет, наспроти 22 % од анкетираниите кои не расветлувале криминал во стечај и стечајна постапка.

Табела бр.127

Одговори	да	не	Вкупно
Полициски службеници	25	7	32
Процент	78 %	22 %	100 %

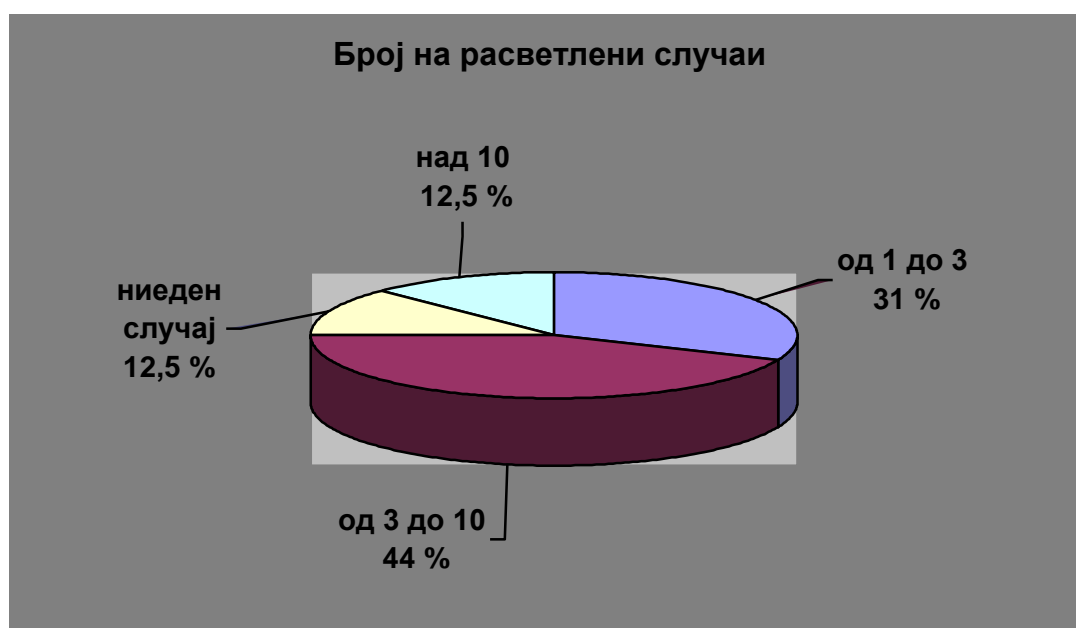
Графикон бр.125

2.1. Ако, ДА колку случаи на стечаен криминалитет имате расветлено? На ова прашање 44 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека имаат расветлувано од 3 до 10 случаи на стечаен криминалитет, 31 % одговориле дека имаат расветлувано од 1 до 3 случаи на криминал во стечајот и стечајните постапки, 12,5 %

од анкетираниите имаат расветлувано над 10 случаи, како и преостанатите 12,5 %, кои одговориле дека немаат ниеден случај на расветлување на стечаен криминал.

Табела бр.128

Број на расветлени случаи од областа на сузбивање на стечаен криминалитет	од 1 до 3	од 3 до 10	над 10	ниеден случај	Вкупно
Полициски службеници	10	14	4	4	32
Процент	31 %	44 %	12,5 %	12,5 %	100 %

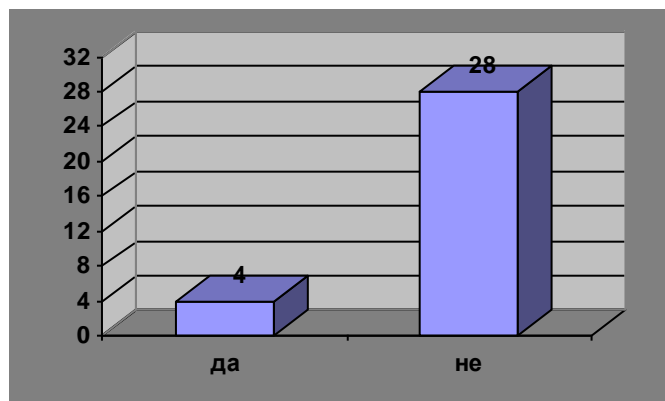

Графикон бр.126

3. Дали сте имале специјализирана обука за попречување и сузбивање на стечаен криминалитет? 87,5 % од анкетираниите полициски службеници немаат специјализирана обука за попречување и сузбивање на стечаен криминалитет, наместо 12,5 %, кои имале специјализирана обука за сузбивање на овој вид на криминал.

Табела бр.129

Одговори	да	не	Вкупно
Полициски службеници	4	28	32
Процент	12,5 %	87,5 %	100 %

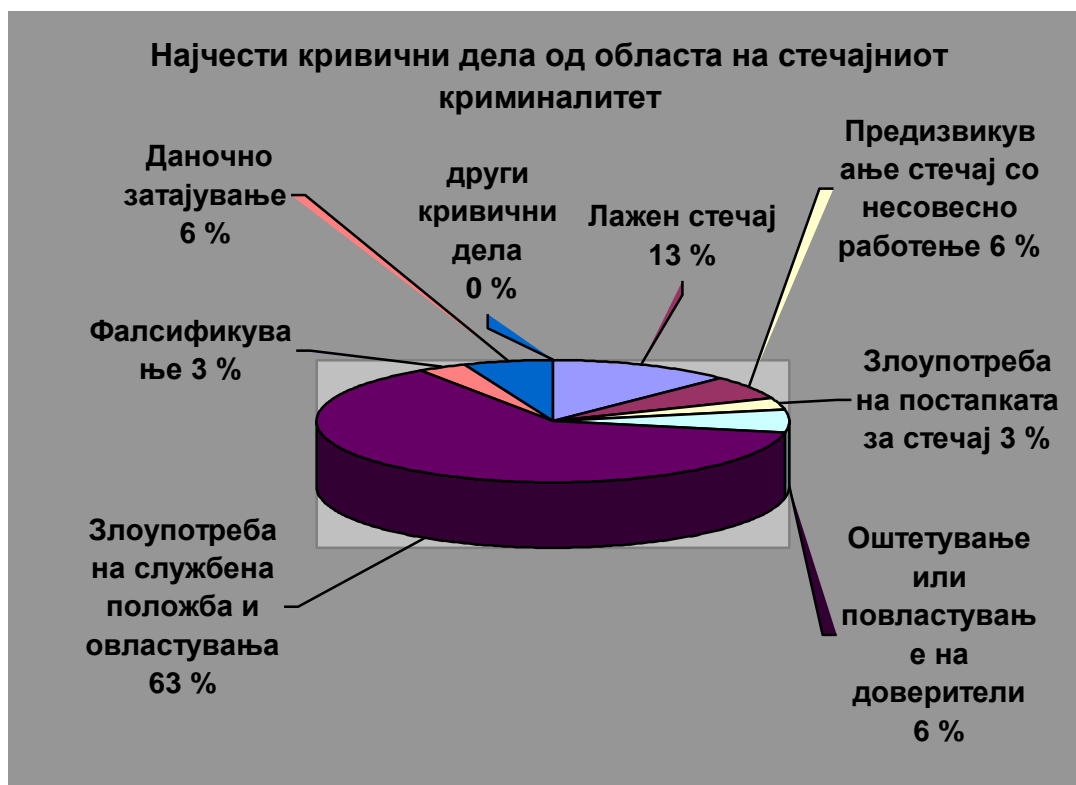

Графикон бр.127

4. Наведете ги кривичните дела од областа на стечајниот криминалитет кои се најчесто застапени работењето во Вашиот Сектор? Од извршената анализа, утврдено е дека прворангирано кривично дело од областа на стечајниот криминалитет, кај сите анкетирани полициски службеници е Злоупотребата на службената положба и овластувања со 63 % од вкупниот број на анкетирани, второрангирано кривично дело со 13 % е Лажниот стечај, по што следат со 6 % кривичните дела: Предизвикување стечај со несовесно работење, Оштетување или повластување на доверители, Даночно затајување и на крајот последно рангирани со 3 % се кривичните дела: Злоупотреба на постапката за стечај и Фалсификување.

Табела бр.130

Најзастапени кривични дела од областа на стечајниот криминалитет	Лажен стечај	Предизвикување стечај со несовесно работење	Злоупотреба на постапката за стечај	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службена положба и овластување	Фалсификување	Даночно загајување	други кривични дела	Вкупно
Полициски службеници	4	2	1	2	20	1	2	0	32
Процент	13 %	6 %	3 %	6 %	63 %	3 %	6 %	0 %	100 %

Графикон бр.128

5. На прашањето: На кој начин најчесто сте дознале за постоење на стечаен криминалитет? 69 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека најчесто е преку пријава од акционери, 13 % одговориле преку сознанија од други инспекциски органи, а 9 % одговориле преку анонима пријава и на други начини и тоа: преку сите три начини заедно, како и преку првиот и вториот, и вториот и третиот начин заедно.

Табела бр.131

Начини на дознавање за постоење на стечаен криминалитет	Анонимна дојава	Пријава од акционери	Сознанија од други инспекциски органи	Други начини	Вкупно
Полициски службеници	3	22	4	3	32
Процент	9 %	69 %	13 %	9 %	100 %

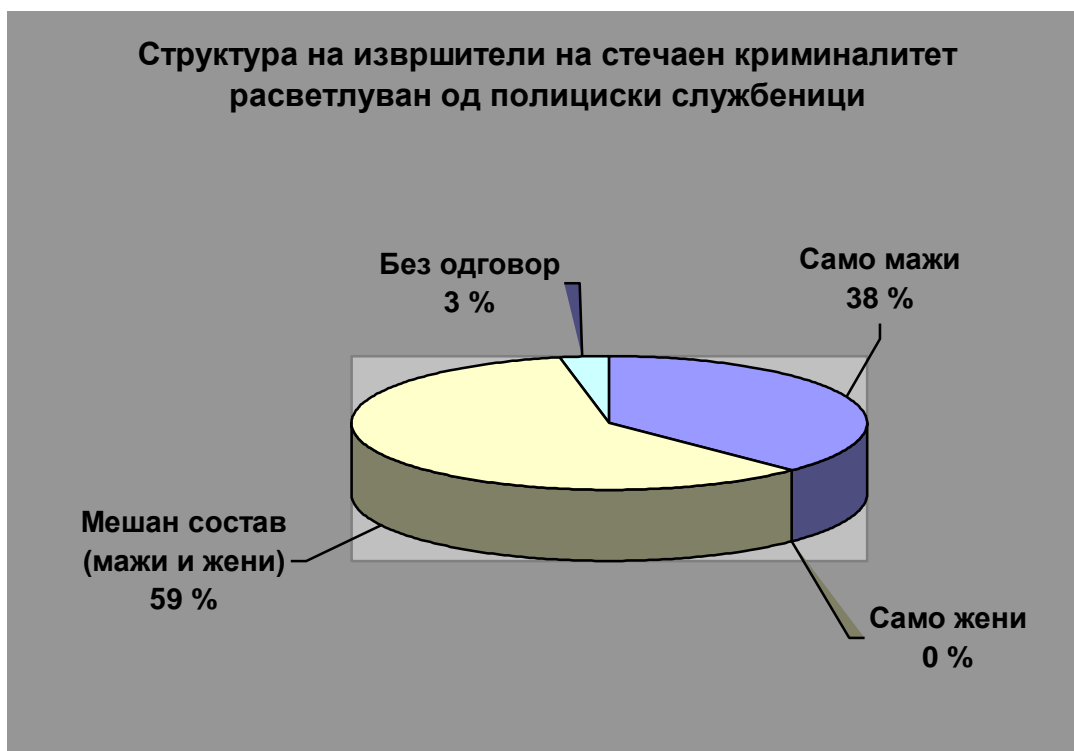

Графикон бр.129

б) Каква е структурата на извршители на стечајниот криминалитет кој сте го расветлувале? 59 % од анкетираните полициски службеници одговориле дека структурата на извршители на стечаен криминалитет, кој го расветлувале во својата криминалистичка дејност е мешан состав (мажи и жени), 38 % одговориле само мажи, а 1 од анкетираните воопшто не одговорил.

Табела бр.132

Структура на извршители на стечаен криминалитет, расветлуван од полициски службеници	Само мажи	Само жени	Мешан состав (мажи и жени)	Без одговор	Вкупно
Полициски службеници	12	0	19	1	32
Процент	38 %	0 %	59 %	3 %	100 %

Графикон бр.130

7. На какво ниво е Вашата соработка со службениците од ОЈО (Основното јавно обвинителство) во криминалистичката обработка? 53 % од анкетираните полициски службеници одговориле дека соработка со службениците од Основно Јавно обвинителство е на средно ниво, 31 % одговориле дека е на високо ниво и 16 % одговориле дека соработката е на ниско ниво, што укажува на фактот на координирано постапување во предистражната постапка.

7.1. Одговорите за средно и високо ниво на соработка, полициските службеници ги темелат на редовната соработка, консултации и координација со ОЈО, при преземањето на мерки, како и вклучување на ОЈО по барање на МВР во конкретни предмети, како и нивно вклучување во сите инкриминации од сериозен карактер и сл. За разлика од останатите 16 % од анкетираните кои одговориле со ниско ниво на соработка помеѓу МВР и ОЈО, кои го базираат поради не навлегувањето на ОЈО суштински во стечајната проблематика и нејзино непознавање, поради лични интереси и инволвираност на поединци во ОЈО во криминални настани и нивна поврзаност со политички функционери, како и немањето доволно специјализирани службеници од ОЈО за стечаен криминалитет.

7.2. Во предлозите за подигнување на нивото на соработка на МВР со ОЈО, анкетираните полициски службеници, го потенцирале постоењето на законски

предуслови за поголема вклученост на ОЈО во предистражната постапка, кое со новиот ЗКП се формализира, поставувајќи го Јавното обвинителство како главен носител на предистражната постапка, понатаму се предложени заеднички семинари, обуки, состаноци и формирање на специјализирани групи од службеници од МВР и ОЈО, за сузбивање на стечаен криминалитет, со што ќе се овозможи поголем професионализам и подигнување на стручноста, деполитизирање на МВР и ОЈО, ОЈО целосно да се насочи кон прибирањето на доказен материјал во предистражната постапка и да има обврска да го докажува кривично – правниот настан поврзан со стечајот, организирање на заеднички работилници, во кои ќе се анализираат конкретни тековни предмети со цел да се пронајдат пропустите во постапката, поголема техничка поддршка и директно ангажирање на ОЈО во оперативното работење на МВР, поради оневозможување на диферентно толкување на правните работи, да се воспостави електронска кореспонденција во однос на службените материјали, избор на кадри во МВР и ОЈО по стручни и професионални критериуми, приближување на економската моќ на двете институции, имплементација на новиот Закон за кривична постапка и др.

Табела бр.133

Ниво на соработка помеѓу МВР и ОЈО во криминалистичка обработка	високо	средно	ниско	Вкупно
Полициски службеници	10	17	5	32
Процент	31 %	53 %	16 %	100 %

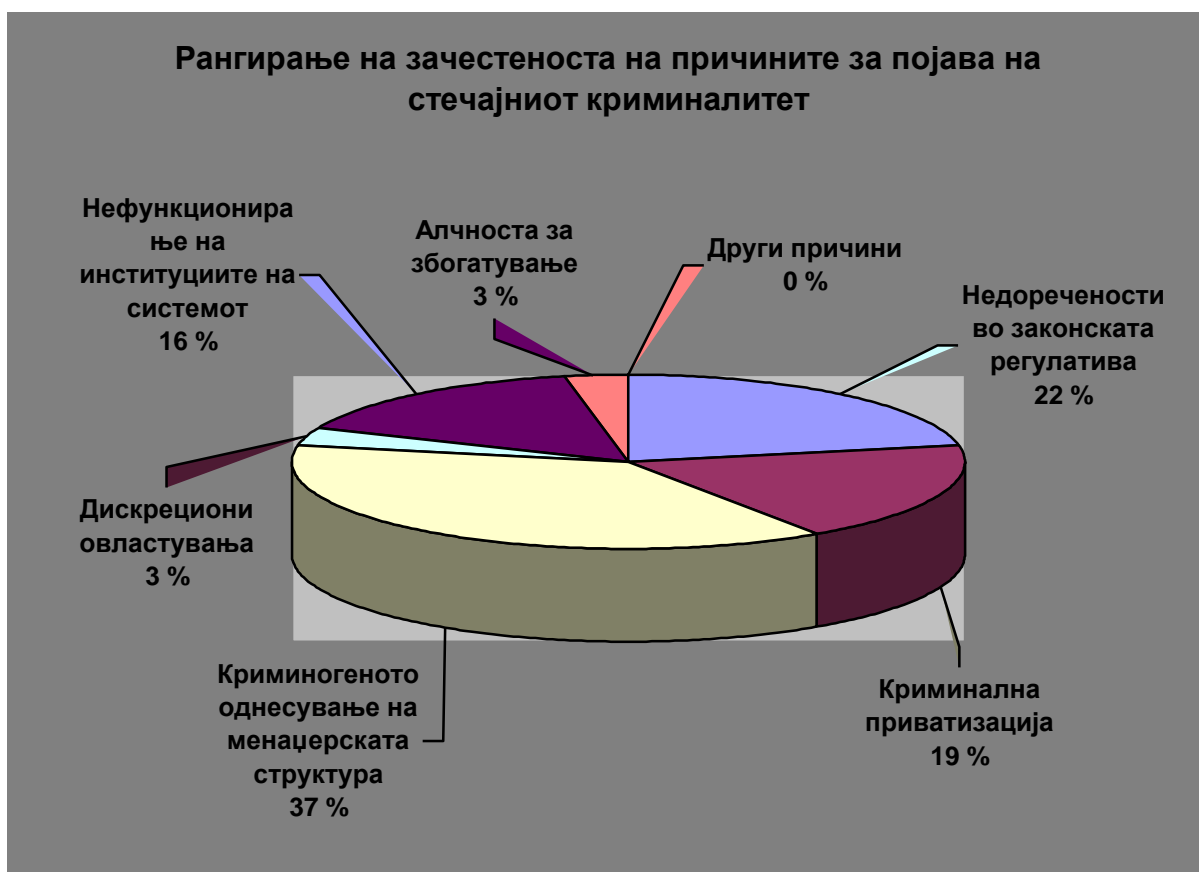

Графикон бр.131

8. Според Вас, кои се најчестите причини за појава на стечајниот криминалитет? 37 % од анкетираниите полициски службеници според зачестеноста, прво го рангираат криминогеното однесување на менаџерската структура, како главна причина за појава на стечајниот криминалитет, 22 % од анкетираниите сметаат дека главната причина се недореченостите во законската регулатива, 19 % сметаат дека тоа е криминалната приватизација, 16 % одговориле дека главната причина е нефункционирањето на институциите во системот, 3 % како причина за појава на стечајниот криминалитет ги сметаат дискреционите овластувања и алчноста за збогатување, додека како други причини самостојно не се наведени ни една, единствено покрај некој од претходните одговори, заокружени се како секундарни, најчесто потенцирана е блискоста на стечајниот управник со власта, стечајните судии и сл.

Табела бр.134

Рангирање на зачестеноста на причините за појава на стечаен криминалитет	Недоречености во законската регулатива	Криминална приватизација	Криминогеното однесување на менаџерската структура	Дискрециони овластувања	Нефункционарање на институциите на системот	Алчноста за збогатување	Други причини	Вкупно
Полициски службеници	7	6	12	1	5	1	0	32
Процент	22 %	19 %	37 %	3 %	16 %	3 %	0 %	100 %

Графикон бр.132

Во втората група на посебни прашања за полициски службеници поврзани со стечајниот криминалитет, се добиени следните резултати:

1. На прашањето: На какво ниво во Вашиот Сектор е степенот на дознавање и детектирање на криминалитет кој предизвикува стечај во трговските друштва? 72 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека степенот на дознавање и детектирање на криминалитет во трговските друштва е на средно ниво, 25 % сметаат дека е ниско нивото на дознавањето и детектирањето на стечајниот криминалитет и 3 %, односно 1 од анкетираниите одговориле дека постои високо ниво на дознавање и детектирање на овој вид на криминал во стечајот.

Табела бр.135

Ниво на степен на дознавање и детектирање на криминалитет кој предизвикува стечај во трговски друштва	високо	средно	ниско	Вкупно
Полициски службеници	1	23	8	32
Процент	3 %	72 %	25 %	100 %

Графикон бр.133

2. На какво ниво во Вашиот Сектор е степенот на дознавање и детектирање на стечајниот криминалитет во отворената стечајна постапка? 75 % од анкетираниите полициски службеници, сметаат дека нивото на степен на дознавање и детектирање на стечајниот криминалитет во отворена стечајна постапка е на средно ниво, 22 % дека е ниско ниво, а 3 %, односно 1 од анкетираниите смета дека степенот на дознавање и детектирање на овој вид на криминал е на високо ниво.

Табела бр.136

Ниво на степен на дознавање и детектирање на стечајниот криминалитет во отворена стечајна постапка	високо	средно	ниско	Вкупно
Полициски службеници	1	24	7	32
Процент	3 %	75 %	22 %	100 %

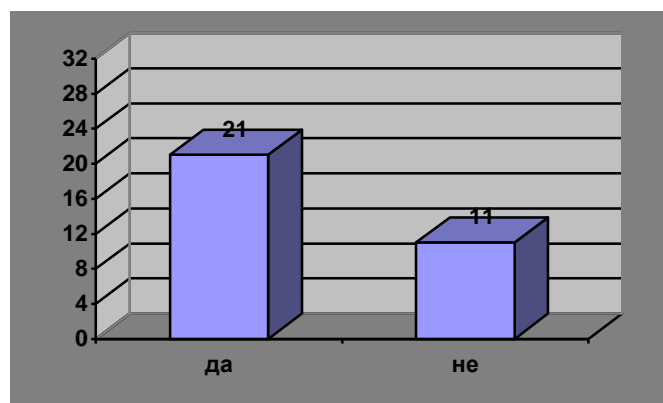

Графикон бр.134

3. Дали во криминалистичката дејност, врз основа на почетни индиции за стечаен криминалитет, сте спровеле криминалистичка контрола во трговското друштво? 66 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека врз основа на почетни индиции за стечаен криминалитет, спровеле криминалистичка контрола во трговското друштво, наспроти 34 % од анкетираниите, кои не спровеле криминалистичка контрола во вршењето на криминалистичката дејност.

Табела бр.137

Одговори	да	не	Вкупно
Полициски службеници	21	11	32
Процент	66 %	34 %	100 %

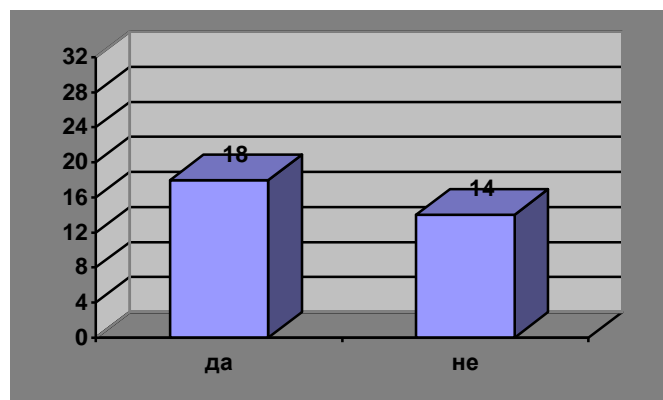

Графикон бр. 135

4. Дали сте воделе криминалистичка обработка за стечаен криминалитет? 56 % од анкетираниите воделе криминалистичка обработка, наспроти 44 %, кои не воделе криминалистичка обработка.

Табела бр.138

Одговори	да	не	Вкупно
Полициски службеници	18	14	32
Процент	56 %	44 %	100 %

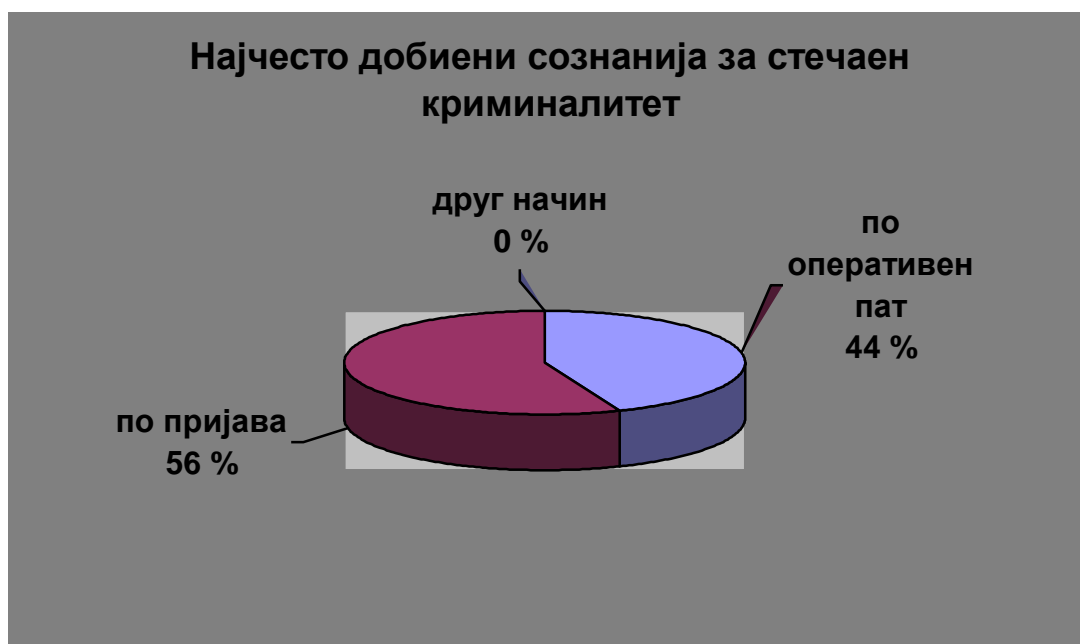

Графикон бр. 136

5. Како најчесто се добиени сознанијата за стечајниот криминалитет? 44 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека најчесто сознанијата за стечаен криминалитет ги добиле по оперативен пат, наспроти 56 % од анкетираниите кои одговориле по пријава.

Табела бр.139

Најчесто добиени сознанија за стечаен криминалитет	по оперативен пат	по пријава	друг начин	Вкупно
Полициски службеници	14	18	0	32
Процент	44 %	56 %	0 %	100 %

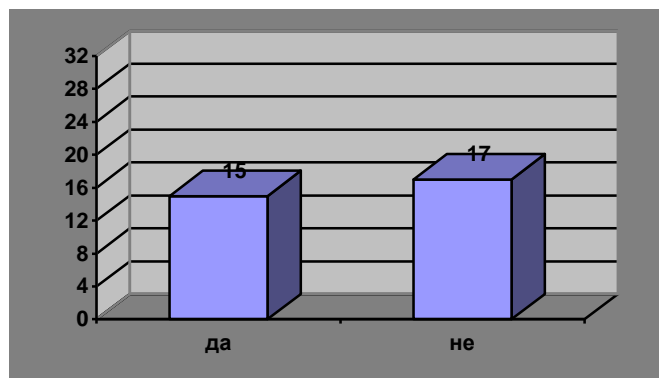
Графикон бр. 137

6. Дали имаше инкриминирани однесувања помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија во детектираниот стечаен криминалитет во трговското друштво? На ова прашање, 47 % од анкетираниите потврдно одговориле за инкриминирани однесувања помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија во детектираниот стечаен криминал во трговското друштво, наспроти 53 % од анкетираниите полициски

службеници, кои одговориле дека немало инкриминирани однесувања помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија.

Табела бр.140

Одговори	да	не	Вкупно
Полициски службеници	15	17	32
Процент	47 %	53 %	100 %

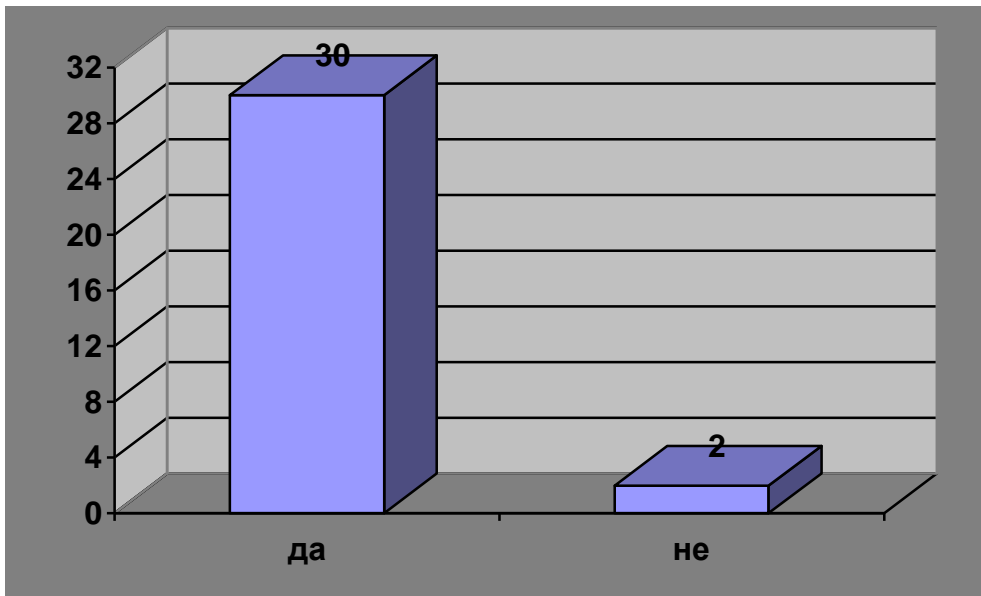
Графикон бр. 138

6.1. Инкриминираните однесувања помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија во детектираниот стечаен криминал во трговското друштво, според анкетираниите полициски службеници, се согледувале преку нивната тесна поврзаност и меѓусебните договарања за начинот на продажба на стечајниот имот, меѓусебните договарање за продажба на фирмите со прифаќање на најнеповолна понуда, меѓусебни договарања за преземање на несоодветни постапки и мерки, заради несоодветно обештетување на доверителите, прифаќање на завршни сметки без забелешка од стечајниот судија, за што истиот добива пари на сметка, а воедно донесува решенија во кои инкриминираните однесувања на стечајниот управник се покриени.

7. Дали е запазена законската процедура за отварање на стечајната постапка? 94 % од анкетираниите потврдно одговараат дека е запазена законската процедура за отварање на стечајна постапка на фирма, наспроти 6 % од анкетираниите полициски службеници, кои сметаат дека не е запазена законската процедура за отварање на стечајна постапка.

Табела бр.141

Одговори	да	Не	Вкупно
Полициски службеници	30	2	32
Процент	94 %	6 %	100 %

Графикон бр. 139

8. Од кого најчесто е злоупотребена стечајната постапка? На наведеното прашање, 94 % од анкетираниите полициски службеници, одговориле дека стечајната постапка најчесто е злоупотребувана од стечајниот управник, 3 % од анкетираниите сметаат дека злоупотребата на постапката е од страна на стечајниот судија, исто колку и од другите учесници, односно 3 % од анкетираниите, кои ги посочуваат одговорните лица во акционерските друштва.

Табела бр.142

Субјекти од кои е злоупотребена стечајната постапка	Стечаен управник	Стечаен судија	Други учесници	Вкупно
Полициски службеници	30	1	1	32
Процент	94 %	3 %	3 %	100 %

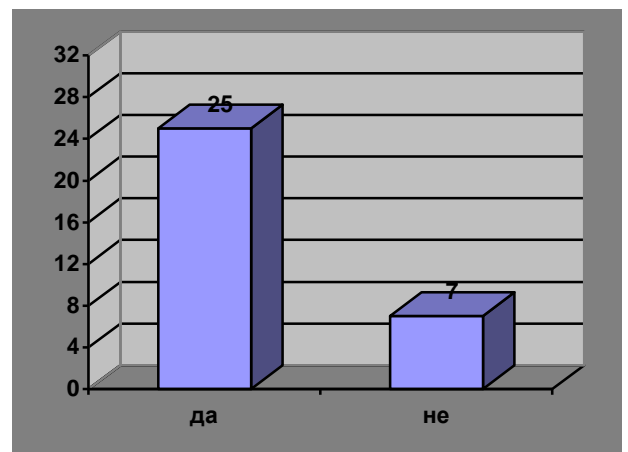

Графикон бр.140

9. Дали во откриениот стечаен криминалитет имаше фалсификувано или уништено деловна документација? 78 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека имало фалсификување или уништување на деловна документација во откриен стечаен криминалитет, наспроти 22 % од анкетираниите кои сметаат дека немало фалсификување или уништување на деловна документација.

Табела бр.143

Фалсификување или уништување на деловна документација во откриен стечаен криминалитет	Да		Не		Вкупно
	Да	Не	Да	Не	
Полициски службеници	25	7	32		32
Процент	78 %	22 %	100 %		

Графикон бр. 141

9.1. 19 од анкетираниите полициски службеници или 59 % го навеле начинот (modus operandi) на извршување, и тоа: со фалсификување документи во однос на вредноста на основните средства, со уништување на фактури, деловодници, уништување на деловна и книговодствена документација, со дислоцирање документи од фирмата, со наместени тендери за продажба на фирмата со исправка на документите, понатаму со фалсификување на акционерски книги и изготвување на несоодветна документација заради обезвреднување на имотот на фирмата, со неевидентирање во деловодникот на сите пристигнати побарувања, со целосно уништување на деловна документација која се однесува на кривично – правен настан, со фалсификување на одлука на одбор на доверители за покривање на инкриминирани дејанија, со антидатирање на деловна документација, со продажба на стока со фалсификувани испратници и др.

13 од анкетираниите или 41 % не го навеле начинот на извршување на кривичното дело Фалсификување или уништување на деловна документација, во детектираниот криминал во стечајот и стечајната постапка.

10. Колку кривични пријави имате поднесено до ОЈО (Основното јавно обвинителство) за стечаен криминалитет? Мнозинството од анкетираниите, околу 66 %, одговориле дека поднеле од 0 до 5 кривични пријави за стечаен криминалитет, 22 % одговориле дека поднеле од 5 до 10 кривични пријави и 12 % одговориле дека поднеле над 10 кривични пријави за стечаен криминалитет.

Табела бр.144

Број на поднесени кривични пријави до ОЈО за стечаен криминалитет	0 - 5	5 – 10	над 10	Вкупно
Полициски службеници	21	7	4	32
Процент	66 %	22 %	12 %	100 %

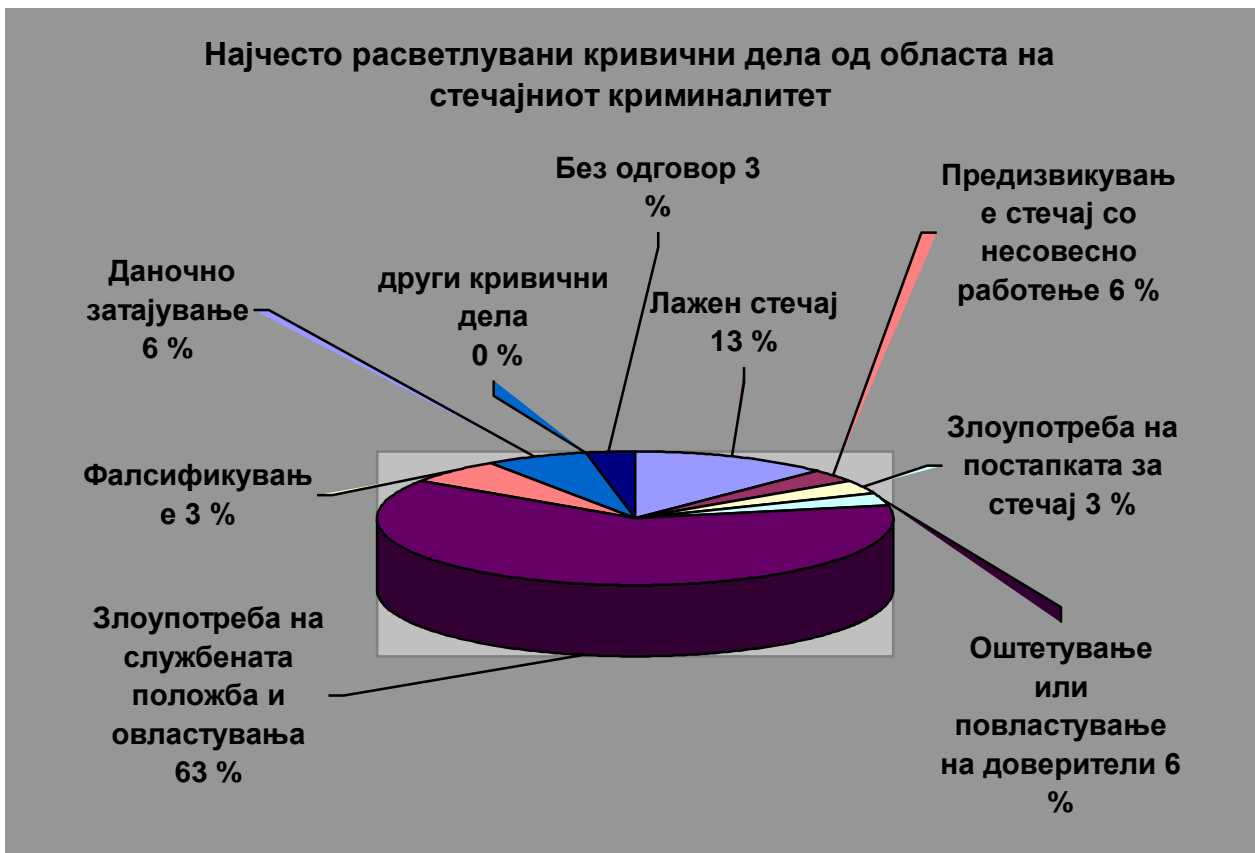

Графикон бр.142

11. На наведеното прашање: Кои кривични дела се најзастапени во стечајниот криминалитет, кој Вие сте ги расветлувале и документирале? кај мнозинството од анкетираниите полициски службеници, околу 63 % прворангирано е кривичното дело Злоупотреба на службената положба и овластување, кај 13 % од анкетираниите, второрангирано е кривичното дело Лажен стечај, по што следат подеднакво, кај 6 % од анкетираниите, кривичните дела Фалсификување и Даночно затајување, за да на крајот кај 3 % од анкетираниите полициски службеници, кривичните дела: Предизвикување стечај со несовесно работење, Злоупотреба на постапката за стечај и Оштетување или повластување на доверители. Други кривични дела не се наведени, а 1 анкетирани полициски службеник воопшто не одговорил и не ги рангирал според зачестеноста наведените кривични дела.

Табела бр.145

Најзастапени расветлувани кривични дела од областа на стечајниот криминалитет	Лажен стечај	Предизвикување стечај со несовесно работење	Злоупотреба на постапката за стечај	Оштетување или повластување на доверители	Злоупотреба на службената положба и овластувања	Фалсификување	Даночно заатајување	други кривични дела	Без одговор	Вкупно
Полициски службеници	4	1	1	1	20	2	2	0	1	32
Процент	13 %	3 %	3 %	3 %	63 %	6 %	6 %	0 %	3 %	100 %

Графикон бр.143

12. Дали во расветлување на стечајниот криминалитет сте побарале помош од Одделот за организиран и сериозен криминал при МВР на РМ? 66 % од анкетираниите одговориле дека понекогаш бараат помош од Одделот за организиран и сериозен криминал при расветлување на стечаен криминалитет, 25 % не побарале никогаш, 6 % одговориле секогаш и 3 %, односно 1 од анкетираниите воопшто не одговорил.

Табела бр.146

Побарана помош при расветлување на стечаен криминалитет од Одделот за организиран и сериозен криминал при МВР на РМ	секогаш	понекогаш	никогаш	без одговор	Вкупно
Полициски службеници	2	21	8	1	32
Процент	6 %	66 %	25 %	3 %	100 %

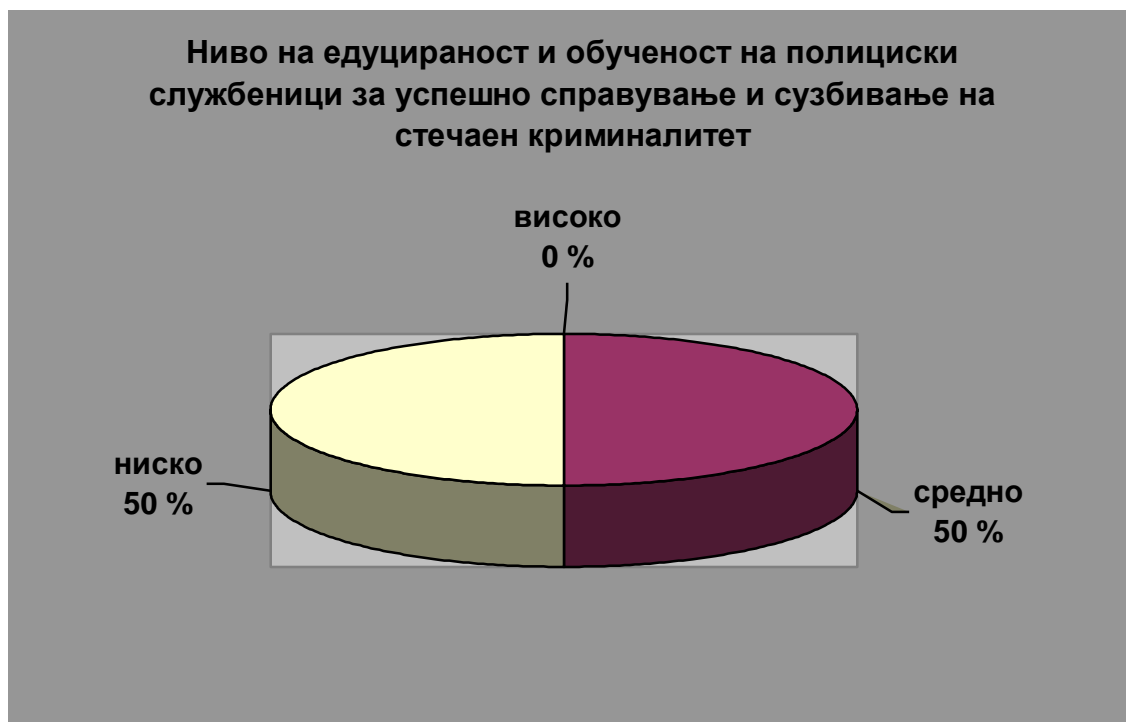

Графикон бр.144

13. Според Вас, на кое ниво е едуцираноста и обученоста на полициските службеници во МВР на РМ, за успешно справување и сузбивање на стечајниот криминалитет? На наведеното прашање од анкетираниите полициски службеници е добиен одговор подеднакво со 50 % за средно и ниско ниво на обученост, за разлика од првиот можен одговор за висока обученост и едуцираност на полициските службеници, на кое не е добиен ни еден одговор, што значи дека нивото на обученост е на средно и ниско ниво.

Табела бр.147

Ниво на едуцираност и обученост на полициски службеници за успешно справување и сузбивање на стечаен криминалитет	високо	средно	ниско	Вкупно
Полициски службеници	0	16	16	32
Процент	0 %	50 %	50 %	100 %

Графикон бр.145

13.1. Добиените одговори од анкетираниите полициски службеници, за подеднакво 50 % средно и ниско ниво на обученост во справувањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет, се базираат на нивната елаборација за работењето во некои органи на оваа проблематика со несоодветно образование, обучениот кадар е променет на други пониски работни места, а кадарот со кој се потполнети овие места, никој не се обидува да го обучи, слаба заинтересираност на МВР за одржување на семинари, досега не е одржан семинар за сузбивање на овој вид криминал и ако се организира, приоритет имаат полициските службеници од МВР а не од СВР, понатаму во одговорите се потенцира за перманентна едукација и обука на полициските службеници кои работат на оваа проблематика, поради редовните измени и промени на стечајната материја, поради што оваа комплицирана материја потребно е да ја работат исклучиво соодветно образовани кадри, кои ќе ги разменуваат искуствата на семинари, работилници и сл.

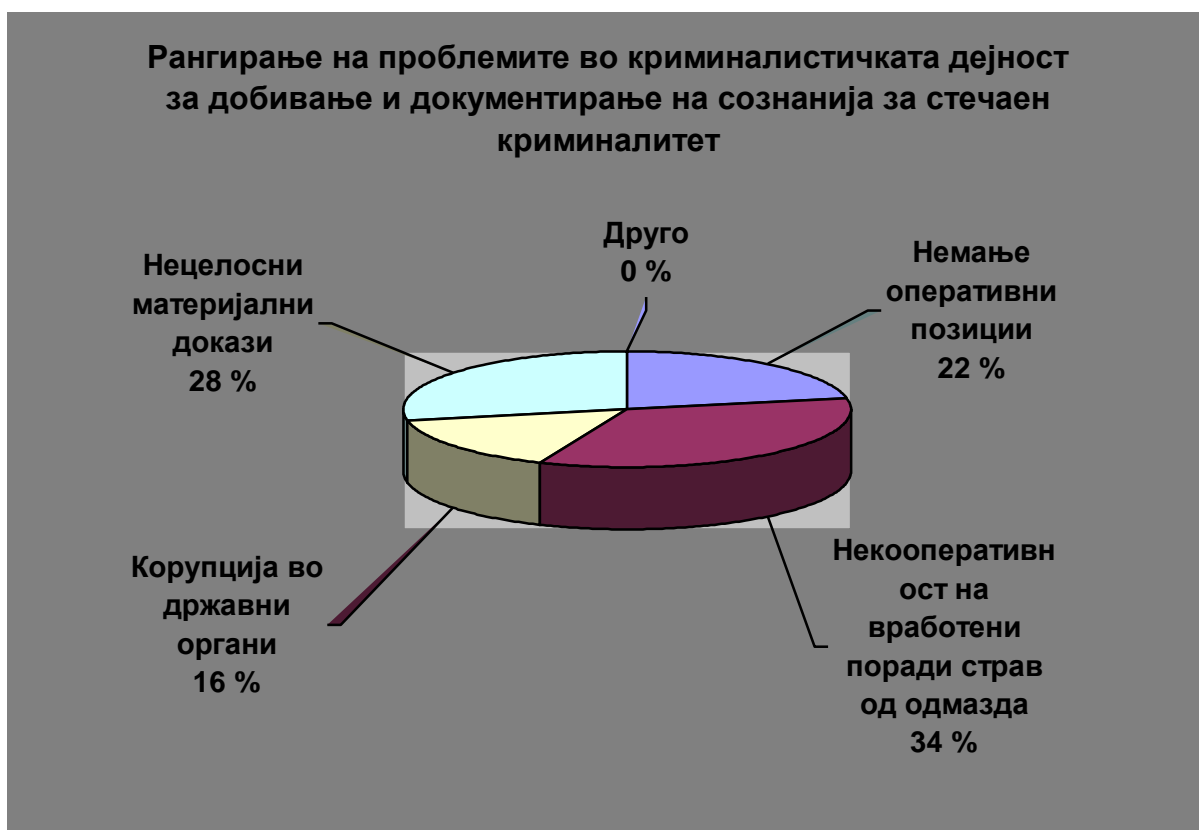
13.2. Предлози од анкетираниите полициски службеници за подигнување на нивото на едуцираност и обученост за успешно справување и сузбивање на стечајниот криминалитет, се најчесто во насока на редовни обуки, семинари и курсеви, заеднички семинари со ОЈО и одржување работилници за измените и дополнувањата на Законот за стечај, презентации и семинари од полициски службеници кои работеле на конкретни ситуации, како и обуки и семинари во поширок состав со присуство на претставници од МВР, ОЈО, судство и експерти од областа на стечајот, со цел разработување на конкретни кривични дела и случаи од стечајот, нивно расветлување и обезбедување на докази, организирање на работилници и обука на полициски службеници, на кои секој учесник ќе презентира карактеристичен случај од неговото подрачје, заради зголемување на нивната комуникација и соработка, потполнување на кадровски состав со стручни кадри, според нивната професионалност а не политичка припадност, тимска работа со ОЈО и др.

Од анкетираниите, двајца полициски службеници воопшто не дале никаков предлог за подигнувањето на едуцираноста и обученоста на полициските службеници при справувањето и сузбивањето на криминалот во стечајот и стечајната постапка.

14. Со кои проблеми најчесто сте се сретнале во криминалистичката дејност за добивање и документирање на сознанија за стечајниот криминалитет?

Табела бр.148

Рангирање на проблемите во криминалистичката дејност за добивање и документирање на сознанија за стечаен криминалитет	Немање оперативни позиции	Некооперативност на вработени, поради страв од одмазда	Корупција во државни органи	Нецелосни материјални докази	Друго	Вкупно
Полициски службеници	7	11	5	9	0	32
Процент	22 %	34 %	16 %	28 %	0 %	100 %

Графикон бр.146

На наведеното прашање, 34 % од анкетираниите полициски службеници, како најчест проблем со кои се сретнале во криминалистичката дејност за добивање и документирање на сознанија за стечаен криминалитет, ја навеле некооперативноста на вработените од страв од одмазда, 28 % ги навеле како проблем нецелосните материјални докази, 22 % ги навеле немањето оперативни позиции во криминалистичката дејност и 16 % корупцијата во државните органи.

14.1. Како предлог мерки за надминување на проблемите и подобрување на оперативното работење, анкетираниите полициски службеници ги навеле: плаќање на добра информација и повеќе средства за стимулирање на оперативни позиции и нивна заштита при контакти со државни органи, поголема конспиративност и заштита на оперативните позиции со нивно вработување во друга институција, заради анулирање на стравот за губење на работата, претходни проверки на кадарот, обуки, семинари, материјални средства и тесна поврзаност со другите институции, ОЈО, судство, УЈП и заеднички настап, сузбивање на корупцијата во институциите за справување и сузбивање со овој облик на криминал, пишување на проблемски информации за утврдување на законски недостатоци, примена на Посебни истражни мерки и соработка со ОЈО, поголема ангажираност на криминалистичко – разузнавачката оператива за добивање на поголем број информации за инкриминирани дејанија од оваа област, постојана домашна и меѓународна едукација на полициските службеници и др.

15. Дали при расветлување на поголеми случаи на стечаен криминалитет имавте соработка со Јавниот обвинител?

Табела бр.149

Соработка со Јавен обвинител при расветлување на поголеми случаи на стечаен криминалитет	секогаш	понек огаш	нико гаш	без одговор	Вкупно
Полициски службеници	12	17	2	1	32
Процент	38 %	53 %	6 %	3 %	100 %

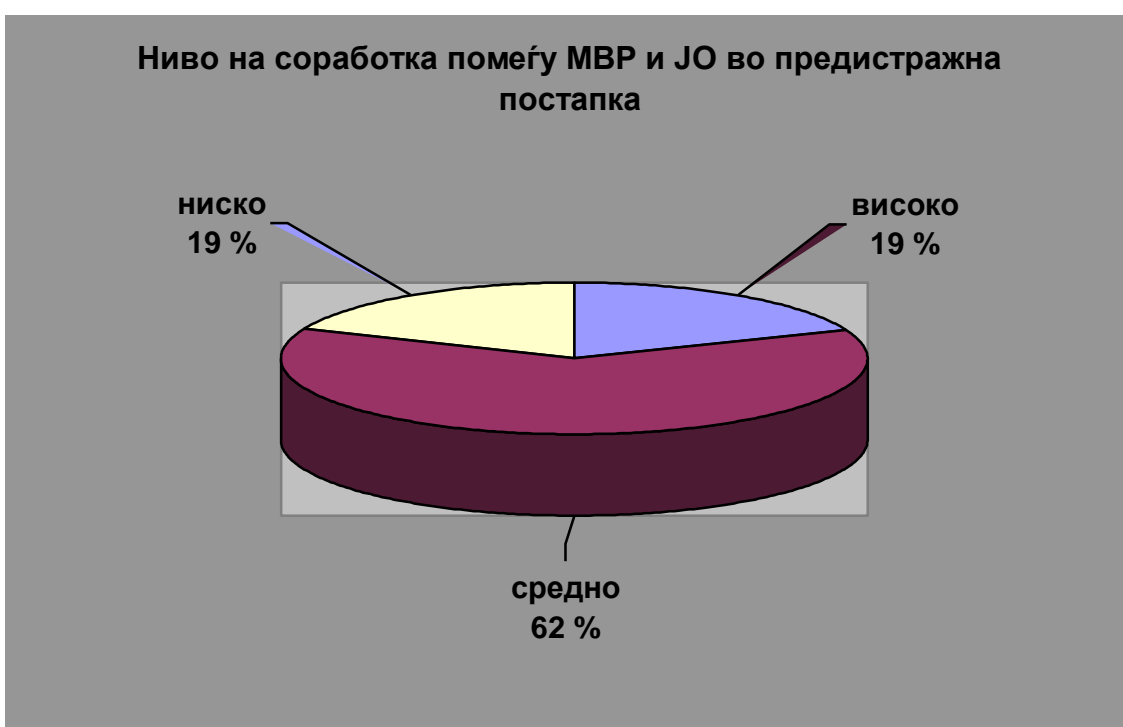
Графикон бр.147

На наведеното прашање, 53 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека имаат понекогаш соработка со Јавниот обвинител при расветлување на поголеми случаи на стечаен криминалитет, 38 % од анкетираниите одговориле дека секогаш имаат соработка со Јавниот обвинител, 6 % одговориле никогаш 3 %, односно 1 од анкетираниите воопшто не одговорил.

16. Какво е нивото на соработка помеѓу МВР и ЈО (Јавното обвинителство) во предистражната постапка? 62 % од анкетираниите полициски службеници одговориле дека соработката на МВР и ЈО во предистражната постапка е на средно ниво, 19 % од анкетираниите сметаат дека соработката е на високо ниво, исто колку и останатите 19 % од анкетираниите, кои сметаат дека соработката на МВР и ЈО во предистражната постапка е на ниско ниво.

Табела бр.150

Ниво на соработка помеѓу МВР и ЈО во предистражна постапка	високо	средно	ниско	Вкупно
Полициски службеници	6	20	6	32
Процент	19 %	62 %	19 %	100 %

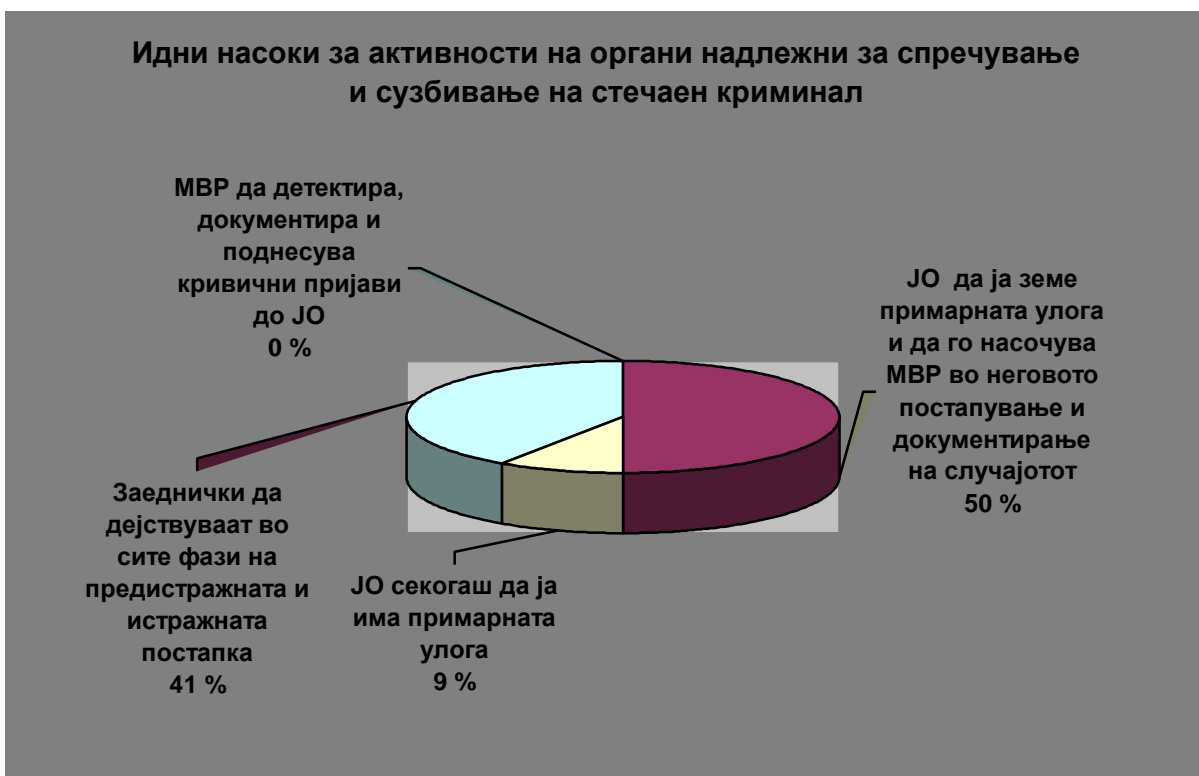
Графикон бр.148

17. Според Вашето мислење, во која насока во иднина треба да се одвиваат активностите на органите надлежни за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, заради поголема ефикасност и успешност во постапувањето? 50 % од анкетираниите сметаат дека ЈО (Јавното обвинителство) во поголемите случаи на стечаен криминал, треба да ја земе примарната улога и да го насочува МВР во неговото постапување и документирање на случајот, 41 % сметаат дека треба заеднички да дејствуваат во сите фази на предистражната и истражната постапка, 9 % сметаат дека ЈО секогаш треба да ја има примарната улога, а ниеден од

анкетираните полициски службеници не одговорил дека МВР треба да детектира, документира и поднесува кривични пријави до ЈО.

Табела бр.151

Идни насоки за активности на органи надлежни за спречување и сузбивање на стечаен криминал	МВР да детектира, документира и поднесува кривични пријави до ЈО	ЈО во поголемите случаи на стечаен криминал, да ја земе примарната улога и да го насочува МВР во неговото постапување и документирање на случајот	ЈО секогаш да ја има примарната улога	Заеднички да дејствуваат во сите фази на предистражната и истражната постапка	Вкупно
Полициски службеници	0	16	3	13	32
Процент	0 %	50 %	9 %	41 %	100 %

Графикон бр.149

18. На прашањето: Знаете ли со каква казна се осудени сторителите на стечаен криминалитет? 19 % од анкетираниите полициски службеници, односно само 6 од вкупниот број одговориле потврдно, од кои 1 со парична казна, 1 со условна осуда, 3 со казна затвор и еден со останато, а останатите 81 %, односно 26 од вкупниот број на анкетирани полициски службеници, не знаат со каква казна се осудени сторителите на стечаен криминалитет.

19. Од страна на анкетираниите полициски службеници, 12 не дале никакви предлози, сугестии и размислувања по однос на прашалникот и истражувањето, поврзано со стечајниот криминалитет во нашата земја, додека мнозинството, односно останатите 20, сметаат дека прашалникот е реален и одлично составен, со прецизно поставени прашања кои се недвосмислени и овозможуваат реално да се искажат мислењата на анкетираниите лица, насочен кон аналитичка обработка на податоци, со што јасно ќе ги покаже недостатоците на оваа проблематика и ќе предизвика серија конкретни предлози за поефикасно сузбивање на стечајниот криминал, од што произлегува сеопфатноста во детектирањето на овој вид на проблематика, воедно дадени се предлози за повеќе истражувања поврзани со стечајната проблематика и примена на резултатите од истражувањето во пракса, предлози за формирање на специјализирани оддели за конкретни случаи, како и преовладување на правото подеднакво за сите, департизација на правосудните органи, неселективен однос кон правните лица, немешање на државата кон изборот на економски субјекти кои би оделе во стечај, како и предлози за дополнување на прашалникот со прашања во врска со улогата на судиите при изрекување на казните за стечајните кривични дела.

ОСМИ ДЕЛ

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

8. ЗАКЛУЧОЦИ, ПРЕДЛОЗИ И МЕРКИ ЗА МОДЕЛОТ НА ИДНОТО КРИМИНАЛИСТИЧКО ПОСТАПУВАЊЕ ВО СПРЕЧУВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА СТЕЧАЈНИОТ КРИМИНАЛИТЕТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Стечајниот криминалитет е детерминиран и познат уште од поранешното југословенско казнено законодавство, манифестиран преку разни форми на криминални поведенија на одговорните лица – директорите, кои преку диферентни облици на лично присвојување, фиктивно задолжување на правното лице, крадење преку приватни фиктивни фактури и сл. намерно предизвикувале стечај заради пропаѓање на стопански капацитети.

Стечајниот криминалитет вистинскиот подем и прогрес го доживува во транзицискиот период по осамостојувањето на Република Македонија, кога организирани криминални групи, структурирани по основ на посебен статус и стручни и професионални својства, заобиколувајќи ја законската регулатива која ја регулира наведената проблематика, извршуваат кривични дела поврзани со стечајот и водењето на стечајната постапка во правното лице, со фундаментална интенција, стекнување на противправна имотна корист, на штета на вработените, буџетот на државата и доверителите.

Стечајниот криминалитет како негативна општествена појава, со која се поткопува економскиот систем на државата, е поврзан со стечајот на правното лице, со кој, според позитивната законска регулатива во Република Македонија се решава финасиската несолвентност на должникот, кога истиот има стасани обврски што не може да ги плати, истовремено одбегнувајќи ги обврските спрема доверителите и државата.

Законот за стечај со измените и дополнувањата, ја регулира наведената област, особено во вршењето на финансиска контрола и ревизијата по поднесеното барање за стечај на правното лице, во кој губат сите, а само еден најмногу добива, но истиот многу ретко одговара пред законот, вешто прикривајќи се преку контролните механизми на процесот на отварање и водење на стечајната постапка.

Синоним за стечај во нашата држава е ликвидацијата, односно затворање на правното лице и негово бришење од трговскиот регистар.

Како заклучоци, ставови и мислења изведени од проучувањето во докторската дисертација, би биле издвоени следниве:

1. Стечајниот криминалитет, анализиран од кривично – правен и криминалистички аспект, во Република Македонија е резултиран од одредени недоречености во законодавството, кои овозможуваат криминални приватизации, преку изигрување на вработените во поглед на нивните акции, удели и хартии од вредност, намерно предизвикување стечај на правното лице и сл., а кои имаат негативна инфлуенца врз македонската економија, особено во исцрпувањето на нејзините витални ресурси, намалувањето на бројот на успешни претпријатија, намалување на стоковиот промет во земјата и странство, зголемување на трговскиот дефицит, како и намалување и недостиг на странски инвестиции.

2. Законодавството на Европската унија за стечајот и стечајните постапки, базира на документот Европска конвенција за стечајни постапки, во кој се верификувани: универзалноста, заедничкиот пазар, делегирање и интерно уредување на стечаите во правните лица и синхронизација на меѓународното стечајно право, а која е применета во „колективните стечајни постапки“, иако во Европската унија не постојат единствени ставови за есенцијалните прашања и проблеми во стечајот и стечајните постапки, а кои се резултирани од различните законодавства на нејзините членки, кои содржат структурни и содржински разлики.

3. Македонското законодавство за стечајот и стечајните постапки е фокусирано на два периоди: пред и после 1989 година, при што во првиот период е согледано отсуството на законски одредби за стечај и стечајни постапки, инсолвентните проблеми се решавани од страна на државата, за разлика од вториот период во кој е поставена правна рамка за регулирање на должничко – доверителски односи во стечајната постапка и конституирање на ефикасен систем на колективно намирување на доверителите и максимизирање на вредноста на имотот на должникот. Новиот Закон за стечај од 1997 година, од формален аспект продуцира општа задоволителност во многу области со висок квалитет, позитивно оценет и од ЕБОР, но истиот, не може да се спроведе ретроактивно, поради што, најголемиот број стечајни постапки, облигаторно се затварани и завршувани според одредбите на стариот стечаен закон преземен од поранешната СФРЈ, односно Законот за присилно порамнување, стечај и

ликвидација од 1989 година, кој не соодветствува на новите пазарни услови, дијаметрално спротивни на поранешниот економски систем со договорна економија.

4. Парцијалната правна регулатива преземена од поранешното југословенско законодавство со која е регулирана стечајната проблематика во Република Македонија по осамостојувањето, е поволно тло за стечајните деликвенти, кои користејќи ја недоволната едуцираност на судиите од основните судови, во поглед на нивната специјализација и континуирана едуцираност за стечајни постапки, не постоењето на законски одредби и правила за именување на стечајни управници, своите криминални активности и дејствувања ги насочуваа кон намерно обезвреднување и предизвикување на стечај на големите економски капацитети, истовремено изигрувајќи ги доверителите и буџетот на државата, заради остварување на противправна имотна корист, со што е поткопуван новиот економски систем во Република Македонија.

5. Наведената правна регулатива со која е регулирана стечајната проблематика во Република Македонија по осамостојувањето, не е адекватна и во можност да се справи со дотогашните предизвици во детектирањето и сузбивањето на стечајниот криминалитет, поради што на 14.03.2006 година е донесен нов стечаен закон, под експертиза на Европската Унија, Светската банка и Проектот на УСАИД за корпоративно управување, заради анулирање и оневозможување на дотогашните правни недостатоци и нејаснотии, кои резултираа криминал пред отварањето и во водењето на стечајните постапки.

6. Согледувањето на мотивот на деликвентното однесување на извршителите на стечајниот криминалитет, резултиран од стекнување на противправна имотна корист од поголеми размери, во временски период кога се на функција (службено лице, одговорно лице, странско службено и одговорно лице или лице што врши дејност од јавен интерес), овозможи во истражувањето во докторската дисертација да се детектираат криминалните поведенија на извршителите пред отварањето на стечајот (одговорни лица во правните лица и органи на управување) и во водењето на стечајната постапка (стечаен управник, стечаен судија и стечаен судски совет), насочени кон избегнување на плаќање на обврските спрема доверителите, префрлување на активата на правното лице со фиктивни договори на други правни лица, прекумерно задолжување и др. како и нивната поврзаност и претходен договор, за завршување на постапката со оштетување на доверителите и намалување на реалната вредност на правното лице, заради негово купување во ликвидациона постапка, со примена на стратегијата за создавање на „добри релации и позиции“ со

Јавното обвинителство, судот, полицијата и надлежните инспекциски служби, заради попречување на откривањето на криминалните случаи и поведување на казнени постапки.

7. Извлечена е констатацијата за стечајниот криминалитет, како негативна општествена појава, во која сите губат, само еден добива, која најчесто е неоткриена, за нејзино несамостојно егзистирање и поврзаност со други облици на криминалитет како што се: злоупотреба на службената положба, несовесно работење, проневера, фалсификување или уништување деловни книги, злоупотреби поврзани со јавни набавки спрема правни лица во државна сопственост, фиктивни набавки, како и „перењето на пари“, кое како ново вложување на „криминалните пари“ стекнати од лажен стечај, е второстепен криминал на стечајните деликвенти, со кој нечистите приноси се претвараат во чисти фондови.

8. Согледана е одговорноста на физичките и правните лица, како и нивната паралелна одговорност, преку стечајните казнени дела: Лажен стечај по член 254 и Предизвикување стечај со несовесно работење по член 255 од КЗ, кои ги предизвикуваат и извршуваат органите и членовите на управување во различните форми на трговски друштва, казненото дело Општетување или повластување на доверители по член 257 од КЗ, кое го извршува одговорното лице во правното лице, за разлика од казненото дело Злоупотреба на постапката за стечај по член 256 од КЗ, кое го извршуваат, стечајниот управник, доверител или одбор на доверители, од што е произлезена констатацијата за одговорноста на физичките лица за сторените кривични дела пред отварањето на стечајот (одговорни лица и органи на управување) и во текот на стечајна постапка (стечаен управник, доверител, стечаен судија и одбор на доверители), за разлика од правните лица над кои е отворен стечај, кои одговараат само за делата сторени пред отварањето на стечајната постапка, но, стечајниот криминалитет, не останува само на нивото на индивидуална казнена одговорност, од причина што трговското друштво, како правно лице, со целиот свој капацитет и волја формирана од неговите органи на управување, има можност да извршува стечајни кривични дела, од што произлегува неговата деликвентска способност и можноста за казнување за стореното дело.

9. Во македонското казнено законодавство, стечајниот криминалитет се појавува во две последователни казнено - правни форми:

- Стечаен криминал пред отварањето на стечајна постапка и

- Стечаен криминал во водењето на стечајната постапка.

Првата група на стечајни казни дела: Лажен стечај и Предизвикување стечај со несвесно работење, се дела со кои се предизвикува стечај со привидно продавање на имот или негов дел, отуѓување со несразмерна ниска вредност, склучување на лажни спогодби за долг, признавање на неистинити побарувања и предизвикување стечај со несвесно работење, а втората група, се кривични дела извршени од страна на учесниците во стечајната постапка, т.е. делата: Злоупотреба на постапката за стечај и Оштетување или повластување на доверители, со кои се злоупотребува или повредува стечајниот процес, преку злоупотреба на службената положба и овластување, пријавување лажно побарување или побарување по лажен исплатен ред, со измамнички дејства на доверителите и поткуп на доверители или стечаен управник, даночна евазија, фалсификување или уништување деловни книги, поднесување лажни докази, давање лажен исказ, склучување фиктивни договори, итн.

10. Презентирани се и проучувани повеќе практични примери за сторени стечајни кривични дела пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, со извлекување на заклучоци за нивното законско битие, дејствие на извршување, субјективниот елемент и казната за криминалните однесувања, начините на расветлување и докажување и се повеќе примена на методот на „Case studies“, бидејќи извршителите на стечајниот криминалитет се лица, кои својата деловна позиција и општествен статус ги користат како параван и поволна објективна околност за перманентно вршење на криминални напади во економската сфера и кршењето на правните прописи кои ја регулираат оваа област и се доста вешти во криминалните активности, така што секоја криминална ситуација и кривично – правен настан од оваа област се посебни и кријат бројни криминални однесувања кои меѓусебно се во корелација и поврзани.

Во практичните примери за кривичното дело Лажен стечај по член 254 од КЗ, согледани се криминални поведенија на одговорно лице во правното лице, манифестирани преку измамнички дејства заради создавање лажна претстава за стечај, резултирана од продажба на постојани средства по пониска вредност од реално – пазарната вредност и нереализирање на договор за цесија поради неистинитото прикажување на плаќање на долгови.

Во практичните примери за кривично дело Предизвикување стечај со несвесно работење по член 255 од КЗ, согледан е стечаен криминалитет од интернационален карактер, во кој е предизвикан стечај на правното лице со несвесно работење на

одговорното лице, преку криминални поведенија манифестирани со повредување на должности при управување со имот на инсолвентно правно лице, преземање на несразмерни обврски спрема странски фирми и отпишување на незастарени побарувања од фирми од странство, со фалсификување на документација, со криминална цел, наплата во готово во странска ефектива.

Кривичното дело Злоупотреба на постапката за стечај по член 256 од КЗ, практично е согледано преку примери CASE STUDIES, за кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластувања во стечајната постапка, најчесто од стечаен управник како одговорно и службено лице именувано од Суд, стечајниот судија или стечајниот судски совет.

Кривичното дело Оштетување или повластување на доверители по член 257 од КЗ, казнено поведење кое се извршува пред стечајот и во времето на стечајната постапка, од практичните примери се согледани криминални измамнички однесувања во префрлање обврски на повеќе фирми неспособни за плаќање во едно правно лице, неспособно за плаќање, заради остварување на криминална цел оштетување на доверители, како и измамнички дејствија на одговорно лице во правното лице, преку стечај на друштво по принципот „отвори – затвори“ со промена на седиште во повеќе градови и префрлање на целиот имот на „фантомска фирма – човек“ од Панама, со криминална цел, привилегирање доверител на штета на останатите доверители.

11. Направена е компарација на кривичните дела „Лажен стечај“ „Предизвикување стечај со несовесно работење“ „Злоупотреба на постапката за стечај“ и „Оштетување или повластување на доверители“ во нашиот и во казнено - правните системи на околните држави, односно Република Србија, Република Хрватска, Република Црна Гора, Федерација Б и Х и Република Словенија, при што извлечена е констатацијата дека наведените казнени дела се карактеризираат со едно обележје, кое е инхерентно за сите нив, а тоа е намерата на сторителите преку измамнички дејства пред и во стечајот да ги изиграат доверителите, со неплаќање на достасаните обврски, со основна цел остварување на противправна имотна корист и енорно богатење.

12. Акцентирана е меѓуинституционалната соработка во Република Македонија врз база на препораки на меѓународни договори и конвенции, врз основа на кои се формирани и етаблирани во системот за истражување и превенција на економско – финансиски криминал, а во тој контекст и на стечајниот криминалитет, покрај Министерството за внатрешни работи, повеќе органи, тела и институции за

спроведување на Кривичниот законик за детектирање и водење финансиски истраги за инкриминирани стечајни криминални поведенија, како што се: Управата за финансиска полиција и Управата за јавни приходи, кога станува збор за кривично дело Даночно затајување, со примена на одредбите од Законот за кривична постапка, преку кој се спроведуваат законите.

Со новиот Закон за кривична постапка и Законот за Јавно обвинителство, Јавниот обвинител како „dominus litis“ ја има централната улога во претходната постапка (предистражната и истражната), на организација и координација на надлежните органи и институции, во расветлувањето и докажувањето на стечајни казнени дела, со ангажирање на професионални и стручни лица, со што се зацврстува неговата улога во борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност.

13. Извршено е детерминирање на криминалистичките карактеристики на стечајниот криминалитет, кои како информации за специфичните криминалистички црти на кривичните дела пред стечајот и во текот на стечајната постапка, овозможуваат проникнување и оценување на криминалистичката суштина, која како фундамент и криминалистичка база за дистинкционирање и диференцирање на секоја одделна стечајна криминална групација, ги дава правците и насоките на криминалистичката дејност на планот на детектирање и сузбивање на овој вид на криминал.

14. Констатиран е најчестиот „модус операнди“ во стечајниот криминалитет преку: непочитување на законски прописи, корупција на високи државни функционери, судии, адвокати, префрлање на незаслужена имотна корист и провизии на тајни сметки во странски банки и др. користејќи ги притоа законските недоречености и правни празнини, како и честите измени и дополнувања на законските прописи кои ја регулираат стечајната проблематика, насочени кон непочитување на Законот за стечај, преку создавање на прилики за перманентно вршење на стечајни казнени дела, со фундаментална доминантна цел, создавање на енормен профит и незаконско материјално богатство. Дистинкционирана е констатацијата дека начинот на извршување на стечајниот криминалитет ги детерминира средствата со кои се извршува, кои најчесто се документи изготвени од страна на органите на управување во друштвото, како и од органите на стечајната постапка спротивно на законските прописи, заради внесување на податоци и документација со невистинита содржина, со кои се изигруваат и оштетуваат вработените и доверителите. Согледана е поврзаноста на местото и простор на

извршување на стечајниот криминалитет со својствата, функцијата и позицијата на стечајните деликвенти, како и времето на неговото извршување.

15. Извлечен е заклучокот дека првите сигнали и основите за сомневање за извршениот стечаен криминалитет од професионални сторители, кои редовното работење го користат за криминални дејствувања и однесувања, заради стекнување на противправна имотна корист, се добиваат од стечајните работници и оштетените доверители во стечајната постапка, кои понатаму се проверуваат и верифицираат преку документирање на криминалните напади насочени кон имотот на трговското друштво, подвижните предмети, имотните права и побарувањата на доверителите. Произлегува дека за разлика од класичниот криминалитет, кај кој најпрво имаме кривично дело, по што се трага по сторителите, кај стечајниот криминалитет, најпрво добиваме криминалистичко – разузнавачки податоци и сознанија за стечајните деликвенти, за нивното богатење за краток период од именувањето на функцијата која е лимитирана со временски период, за прекумерно трошење, купувањето скапи предмети и сл. што во понатамошната криминалистичка дејност, е основа за сомневање за инкриминирани дејствија, поврзани со стечајот и стечајните постапки, односно поврзаноста на стечајните казнени дела со криминална ситуација, во која се извршени криминални настани на едно или повеќе места, чии последици се манифестираат на едно или повеќе места, нејзино документирање и докажување и овозможување на органите за внатрешни работи да применуваат одредени оперативни – технички средства и методи и овластувања во сите случаи за кои постои законска основа од нивната примена.

16. Полициските службеници кои професионално ја обработуваат стечајната проблематика, покрај одговорите на „златните криминалистички прашања“ мораат да одговорат и на дополнителни прашања, поврзани со криминалните однесувања на стечајните деликвенти и нивните манифестации на противправно стекнатиот имот, како и утврдување на злоупотребите на инспекциските служби надлежни за контрола на деловното работење на трговските друштва, односно нивните мотиви за прикривање на утврдената фактичка состојба, која укажува на одредени криминални дејствувања и однесувања пред отворањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка на трговското друштво. Од овие причини, оперативните полициски службеници кои работат на оваа проблематика, во своето криминалистичко – разузнавачко работење мораат да изградат нов стил и применуваат нови оперативни – тактички средства и методи и истражни дејствија, со кои поефикасно ќе ги реализираат целите на криминалистичката тактика, односно, планираните мерки и активности во

откривањето, разјаснувањето и докажувањето на стечајните казнени дела и докажување на казнената одговорност на стечајните деликвенти, придржувајќи се притоа на принципите на систематско, планско и организирано постапување во криминалистичката дејност.

17. Во спротивставување и сузбивање на овој облик на економско – финансиски криминал, органите за внатрешни работи користат адекватна методологија, со соодветни методи на водење криминалистички истраги, посебно методот на профилирање, со кој се примената на оперативно – тактички мерки се детектираат и идентификуваат криминални групи и поединци кои подготвуваат и планираат извршување на стечајни казнени дела и криминални жаришта каде се извршуваат овие кривични дела. Произлегува заклучокот дека, профилирањето како нова криминалистичка стратегија на планирање и метода на проценка на личноста на стечајниот деликвент, ја насочува криминалистичко – оперативната дејност и придонесува за поуспешно водење на предистражната и кривичната постапка, разјаснување на објективните и субјективните елементи на кривичните дела во врска со стечајот и стечајните постапки, адекватно пресудување, индивидуализирање на кривичното санкционирање и пенално третирање на сторителите.

18. Основната интенција на криминалистичката контрола, како перманентна континуирана дејност, е запознавање на полицијата со диферентни општествено опасни појави, како и увид во движењето на одредена категорија лица, во овој контекст на стечајните деликвенти, чија тактика на спроведување е поврзана со примената на одредени оперативно – тактички мерки и дејствија, заради решавање на криминалниот проблем, кој се однесува на инкриминации во врска со стечајот и стечајните постапки. Анализата на криминалната и преткриминалната ситуација, како и самата криминалистичка прогноза за можно сторување на стечајни кривични дела, не е можна без поврзаност на овластените полициски службеници со вработени лица во правните лица на одредени работни места, како и одредени лица кои учествуваат во стечајните постапки, со фундаментална интенција, заедничка борба за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, со кој се поткопуваат нормалните економски текови и се нарушува стабилноста на економскиот систем на државата.

19. На планот на спротивставување и сузбивање на стечајниот криминалитет, полицијата не може да остане само на очекувањата вработените во трговското друштво да и поднесуваат пријави за стечаен криминалитет, туку напротив, неопходно е создавање на оперативни – разузнавачки упоришта и изнаоѓање на оперативно –

тактички начини и средства, со кои ќе се оствари увид во овие криминални средини и објекти, во кои се подготвуваат и извршуваат стечајни кривични дела. Употребата на оперативните врски во криминалистичката дејност, на планот на сузбивање на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки во трговските друштва, овозможува навремено откривање, расветлување, документирање и подведување на санкции на стечајните деликвенти, кои во друштвото располагаат, ракуваат и управуваат со неговата актива и кои според начинот на живот и однесување предизвикуваат објективно сомнение дека вршат или можат да се појават како потенцијални извршители на стечајни казни дела.

20. Криминалистичката обработка како организиран и планиран систем на криминалистичко – оперативната дејност, системски ги акумулира криминалистичко – тактичките и криминалистичко – техничките мерки и активности, истражните дејства и посебните истражни мерки, кои се преземаат поради некој кривично - правен настан, во насока на утврдување на постоење или непостоење на кривично дело, пронаоѓање на сторителот и неговите соучесници, откривање и осигурување на доказен материјал, како и прибирање на сите известувања кои можат да бидат корисни за истражната дејност и за успешното водење на кривичната постапка. Криминалистичката обработка како финален дел на оперативната дејност и услов за поведување на кривична постапка, ја утврдува оправданоста на хипотетичката каузалност на стечајните деликвенти со одреден криминален случај пред отварањето на стечајот и во водењето на стечајната постапка, како и обезбедување на релевантни доказни материјали за стечајните кривични дела и поднесување на кривични пријави против сторителите.

Оперативните полициски службеници отвараат криминалистички обработки за поединечни стечајни инкриминирани дејствија, секогаш кога се добиени општи индикации во криминалистичката контрола за појава на стечајниот криминалитет, со фундаментална интенција, идентификување и обезбедување на *corpora delicti*, за подготвување и извршување на стечајни кривични дела, од страна на еден или повеќе сторители.

21. Новиот Закон за кривична постапка понуди поинакви решенија од досегашниот во однос на работата на Јавното обвинителство, каде законодавецот целокупната предистражна и истражна постапка му ја доверил и ставил во надлежност на јавниот обвинител, поради што е воведена новина во формирањето на Истражни центри во обвинителството и Правосудна полиција (формирана од припадници на Криминалистичка полиција, Управа за финансиска полиција и Царинска управа), кои

ќе преземаат одредени истражни дејствија по наредба, контрола и надзор на Јавниот обвинител. Интенцијата е јавното обвинителство да се профилира, како посебен и самостоен орган на правосудството, под чие раководство работи правосудната полиција, која по неговите наредби, насоки и упатства, активно постапува и му помага во расчистувањето на потешките кривични дела, користејќи ги стандардните оперативни процедури на пронаоѓање и обезбедување на докази за инкриминации поврзани со стечајот и стечајните постапки.

22. Стечајниот криминалитет како општествена појава со негативен предзнак, со која се напаѓаат и изигруваат финансиско – правните побарувања на доверителите на должникот, е во правопрпорционален однос со ентропијата, што сигнализира неадекватност на одбрамбените правни механизми во неговото откривање и сузбивање, истовремено укажувајќи на недоволниот организационен напор на органите на прогон во неговото совладување како општествен проблем. Проблемите се одраз на незнаење, поради што органите на прогон заради сузбивање на криминалот во врска со стечајот и стечајните постапки, облигаторно ги вклучуваат информационите подсистеми за собирање на криминалистичко – релевантни информации, кои ја зголемуваат количината на онтолошкиот запис, создавајќи информациона основа за донесување на одлуки, кои се основа за преземање на акции со кои се дејствува на стечајниот криминалитет како општествен проблем, во насока на негово детектирање, дешифрирање и системско сузбивање. Доказниот процес на стечајниот криминалитет, покрај класичните методи на откривање и докажување, заради негово попречување и сузбивање, мора да се прилагоди на општествено – економските и социјалните движења во државата и на меѓународната инфлуенца, особено поради масовноста на влезот и излезот на капиталот.

23. Заштитната улога на органите за внатрешни работи во општеството, апострофирана на детектирањето, расветлувањето и докажувањето на економскиот криминалитет, примарно дополнета со проактивно – превентивно делување, овозможува поширок аспект на решавање на проблемите во општествената заедница, преку поголема колаборација со граѓаните, различните институции и субјектите на општеството. Превентивната дејност на полицијата, бара стручност, целосна посветеност и добра подготовка преку планирање на активностите, кои не треба да се насочат кон краткорочни акции, туку кон постигнување на долгорочни ефекти во утврдување на причините кои ја предизвикуваат појавата, како и кон делувањето на општествената заедница на пределиквентната состојба, која се рефлектира од правните

празнини и недоречености во законската регулатива која ја регулира оваа проблематика, како и од криминалните – асоцијални однесувања на сторители на економски казнени дела, кои создаваат криминална ситуација, заради противправно стекнување на енормни материјални богатства.

24. Превенцијата во Република Македонија како стратешка определба и фундамент на концепцијата за соработка помеѓу полицијата и заедницата во сузбивањето на економскиот криминалитет, има релевантна улога во достигнувањето на европските стандарди на полициското работење и спроведување на структурните реформи во организацијата, средствата и човечките ресурси како и кон идентификување и отстранување на причините и факторите кои генерираат деликвентно однесување во економската сфера и отстранување на поволните услови кои придонесуваат извршување на економски кривични дела, како и кон зајакнување на криминалистичката дејност на полицијата, подигнување на безбедносната култура на граѓаните, поттикнување на соработка со другите надлежни служби и институции и развивање на концептот на community policing во спроведување на законските прописи.

Во Република Македонија од осомостојувањето до денес има отсуство на стратегија за борба против економскиот криминалитет, што произлегува од „симбиозата“ помеѓу истиот и државата, поради што неговото превенирање се сведува на парцијални законодавни потези, изнудени од меѓународната заедница и без постоење на политичка волја за интегрално спроведување на законските решенија. Аспирациите за влез во евроатланските интеграции, наметнаа потреба од усвојување на Стратегија за превенција и репресија на економскиот криминалитет, инкорпориран во економијата и политиката.

25. Со стечајниот криминалитет се нанесува директна штета на доверителите во правното лице и индиректно на Буџетот на Република Македонија, истиот е системски проблем, кој треба да се решава низ казнено – правната регулатива, што несомнено не обврзува на изнаоѓање на методика за негово откривање и процесуирање во ефикасна кривична постапка која понатаму ќе влијае на зацврстување на одговорностите и дисциплината кај учесниците во економските текови, прифаќање и почитување на постоечкиот систем на вредности и создавање на неопходни културни однесувања во економската област. Фундаменталната интенција на државата и кривичното законодавство во однос на стечајниот криминалитет не треба да претставува санкцијата, туку превенцијата да се спречи овој вид на криминалитет, преку воспоставување на координиран систем на откривање и координирана акција на

разните државни контролни инспекциски органи, со што се зголемува ризикот да биде откриен сторителот на стечајно кривично дело и негово соодветно санкционирање преку заслужената казна.

26. Дихотомната детерминираност на криминалната политика, како практична дејност и научна област за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, облигаторно треба да биде насочена кон заштита на економскиот систем на државата од овој облик на криминал, апострофирајќи ги притоа граѓаните како активни субјекти на таа заштита и оневозможување на нејзино трансформирање во инструмент за контрола и репресија надвор од границите на стечајниот криминалитет. Улогата на јавното обвинителство во превенција на стечајниот криминалитет, кое како едно од трите субјекти во рамките на казнената политика, со својата функција за кривично гонење на сторителите на стечајни кривични дела, е ангажирано и во спречување на општествено – штетните појави поврзани со криминалните случаи пред стечајот и во отворената стечајна постапка, од што произлегува неговата превентивна функција, која е вонпроцесна, уставна и законска обврска, насочувајќи ги овие аналитички содржини спрема поедини субјекти на криминалната политика, давајќи притоа конструктивни предлози и сугестии заради сузбивање на криминалните трендови и фактори поврзани со стечајниот криминалитет. Проблемите кои се појавуваат при примена на законските прописи кои ја регулираат стечајната проблематика, го обврзуваат јавното обвинителство и судот да покренат иницијатива за измена и дополнување на законската регулатива, со што неспорно влијае и на казнената политика која се води во друштвото.

27. Казнената политика на судовите во превенцијата кај стечајните кривични дела, се реализира со заострување на санкциите, преку квалитет на законските решенија, особено со измени и дополнувања со нови инкриминации во Кривичниот законик од 2004 година, и преземање на организирани мерки и активности во соработка и координација на повеќе државни органи и институции (полиција, царина, финансиска полиција, антикорупциска комисија, УЈП и обвинителство), како и со донесувањето на Законот за корупција во 2002 година, кој во 2004 година претрпе измени дополнувања, со кој се уредија мерките и активностите за спречување на корумптивните однесувања во извршувањето на власта, се спречи судирот на интереси во извршувањето на јавните овластувања во правните лица, а воедно се уредија и мерките и активностите за спречување на криминалното – корумптивно однесување во трговските друштва, пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната

постапка. Но и покрај тоа, судската функција под оправдување за слободна судска оценка во водењето на стечајните постапки, стана поволно тло за криминални однесувања во стечајот и стечајните постапки, согледана од пресудите за стечајниот криминалитет, со што правосудните органи не ја исполнија превентивната обврска и не реагираа адекватно на неговите феномени, особено на незаконитостите со кои свесно се изигруваа прописите и обврските спрема доверителите и државата.

28. Државата во превенцијата на стечајниот криминалитет, како облик на економско – финансиски криминал, ефикасно може да се спротивстави единствено само со високо специјализирани, едуцирани и технички опремени кадри во правосудната полиција, јавното обвинителство и судот, во процесот на докажување и санкционирање на стечајниот криминалитет и неговите сторители.

29. Улогата на полицијата во предистражната постапка во детектирањето, расветлувањето и документирањето на стечајните кривични дела е релевантна и значајна во напорите за координирана колаборација со финансиската полиција и управата за јавни приходи, која на превентивен план треба да се насочи на редовни перманентни контроли и способност за откривање на криминални елементи во финансиското, материјалното и сметководственото работење на правното лице, пред отварањето на стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка. Полициските службеници, во делот за детектирање, докажување и превенција на криминалот во стечајот и во текот на водењето на стечајната постапка, треба да бидат високо стручни кадри, со високо ниво на познавање на правната регулатива, познавање на економијата и економската политика на државата, специјализирани за дистинкционирање на криминалното од дозволеното однесување, истовремено почитувајќи го полицискиот кодекс и темелните принципи на владеењето на правото и човековите слободи и права.

30. Врз основа на резултатите од истражувањето во докторската дисертација, основната хипотеза во целост е потврдена, особено во поглед на тоа дека стечајниот криминалитет има голема инфлуенца врз економските текови во Република Македонија, односно стабилноста на економскиот систем како и прогресот на Македонската економија, резултиран од транзициските процеси, „криминалната приватизација“, како и недостатокот од адекватна законска регулатива со која би се заштитила домашната економија од поткопување и дестабилизирање на економскиот систем. Со компаративниот приод на правниот систем надлежен за регулирање и справување со оваа негативна општествена појава во пет околни држави (Р.Србија, Р.Хрватска, Р.Црна Гора, Федерација Босна и Херцеговина и Р.Словенија), се потврди

дека овој вид на криминал е карактеристичен за сите земји во транзиција, продуцирајќи идентични и нови облици на деструкции и кривични дела поврзани со отварањето на стечајот и водењето на стечајните постапки.

Потврдена е големата улога на Министерството за внатрешни работи и другите безбедносни структури, во откривањето, расветлувањето и документирањето на стечајни инкриминации, потребата за зголемување на неговата ефикасност преку перманентна едукација, професионална надградба и висока компетентност во извршувањето на криминалистичката дејност (криминалистичка контрола и криминалистичка обработка), посебно во делот на криминалистичко - информативната дејност, во добивање на поголем број криминалистичко - релевантни информации, кои резултираат соодветни пријави до Јавното Обвинителство, кои понатаму процесуирани во Судството финансираат со соодветен казнен епилог. Новиот Закон за кривична постапка понуди поинакви решенија од досегашниот во однос на работата на Јавното обвинителство, каде законодавецот целокупната предистражна и истражна постапка му ја доверил и ставил во надлежност на јавниот обвинител, поради што е воведена новина во формирањето на Истражни центри во обвинителството и Правосудна полиција (формирана од припадници на Криминалистичка полиција, Управа за финансиска полиција и Царинска управа), кои ќе преземаат одредени истражни дејствија по наредба, контрола и надзор на Јавниот обвинител. Припадниците од наведените служби, во временскиот период за кој се избрани да работат во истражниот центар, не може да бидат распоредени на друго работно место во државните органи од каде што доаѓаат или да бидат отстранети да работат од предметниот случај, без изрично одобрение на јавниот обвинител. Интенцијата е јавното обвинителство да се профилира, како посебен и самостоен орган на правосудството, под чие раковоство работи правосудната полиција, која по неговите наредби, насоки и упатства, активно постапува и му помага во расчистувањето на потешките кривични дела, користејќи ги стандардните оперативни процедури на пронаоѓање и обезбедување на докази за инкриминации поврзани со стечајот и стечајните постапки.

31. Современата стратегија на планот на детектирање и сузбивање на стечајниот криминалитет, не може да очекува било какви резултати, без професионализирање, специјализирање и деполитизирање на кадрите кои работат на оваа проблематика, како и нивно наградување, а сепак ставени под демократска парламентарна контрола и контрола на јавноста.

Во Република Македонија донесена е законска регулатива за заштита на економскиот систем од стечаен криминалитет, како и бројни правни акти и прописи, со кои се регулираат постапките и активностите во врска со кривичните дела извршени пред отварањето на стечајот, како и кривичните дела извршени во текот на стечајната постапка. Врз основа на претходното, произлегува претпоставката дека од правен аспект се преземаат неопходните нужни мерки за детектирање и спречување на оваа форма на криминално делување, со кое се поткопуваат економските текови и стабилноста на економскиот систем на Република Македонија.

БИБЛИОГРАФИЈА

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Алексиќ Живојин, Гашиќ Миодраг: Улога финансиске полиције у откривању криминалитета и других злоупотреба, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Институт за социјолошка и криминолошка истраживања, Београд, 1993.
- Алексиќ Живојин: Криминалистика, трече измењено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1985.
- Алексиќ, Ж. и Миловановиќ, З., Криминалистика, Партенон, Београд, 1994.
- A.Julia Pop, Criminal liability of corporations - comparative jurisprudence, Michigan State University College of Law, 2006.
- Albrecht W. Steven, Albrecht Chad Fraud Examination.. .OILJHT. page 383, прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапређења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011.
- Altman Edward, Hotchkiss, Edith: Corporate Financial Distress and Bankruptcy, ThirdEdition, Wiley, Finance, 2006.
- Ambroz Matjaz: Novi slovenski Kazneni zakonik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.15, br.1 / 2008.
- Ангелески Методија: Криминалистика , Криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002.
- Ангелески Методија: Криминалистичка тактика I, Тактика на спроведување оперативни дејствија, Прв приватен универзитет „ФОН“ Скопје, 2007.
- Ангелески Методија: Криминалистичка тактика II, Тактика на спроведување процесни дејствија, Скопје, 2010.
- Ангелески Методија: Вовед во криминалистика, Скопје, 2007.
- Ангелески Методија: Криминалистичко постапување при откривањето на економскиот криминалитет, Годишник на факултетот за безбедност, Скопје, 1994.
- Ангелески Методија: Што се тоа полициски конспиративни средства и методи (Основи на теоријата за криминалистичко – информативна дејност), Годишник на факултетот за безбедност, бр.4, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, 1995.

- Ангелески Методија: Проучување на личноста на економскиот деликвент, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997.
- Ангелески Методија. Криминалистички експеримент, Годишник на Полицската академија, Скопје, 2007.
- Ангелески Методија: Современата феноменологија на стопанскиот криминалитет со посебен осврт на криминалистичката дијагноза и прогноза, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, НИПРО, Нова Македонија, Скопје, 1994.
- Ангелески Методија: „Современата стопанска криминалистика”, Безбедност, бр. 3, Скопје, 1992.
- Ангелески Методија: „Криминалистичко постапување при откривањето на економскиот криминалитет”, Годишник на Факултетот за безбедност, Скопје, 1994.
- Ангелески Методија: Поим и класификација на информаторите, Безбедност, бр.2, Скопје, 1992.
- Антониќ Весна, Шикман Миле, Кулиќ Драган, Пелеш Реља: Модул 3, Кривична област, Успостава бољих механизма сарадње измеѓу полиције и тужителја: Предузимање радњи доказивања у истрази под надзором тужителја и законитости прибављених доказа, Аверу, ДОО, Сарајево, 2009.
- Арнаудовски Љупчо: Стечаите, стечајните постапки, трансформацијата на стопанскиот систем кај нас и економскиот криминалитет, Македонска ревија за казнено право и криминологија, год.16, бр.2, 2 – ри Август С – Штип, 2009.
- Bajer, V., Jugoslovensko krivicno procesno pravo, knjiga druga, Zizd, Pravni fakultet, Zagreb, 1980.
- Baltic Milos: Nacela evropskog stecajnog prava sa posebnim osvrtom na evropsku regulativu o stecajnim postupcima, Revija za evropsko pravo, periodicni casopis Centra za pravo Evropske unije, Kragujevac i Udruzenja za pravo Evropske unije, Beograd, br.1 - 3, 2003.
- Бановиќ, Б., „Обезбеѓење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета”, Београд, 2002.
- Бановиќ, Б., „Појам, обим, структура и друге карактеристике привредног криминалитета у СР Југославији”, Зборник радова са саветовања, “Привредни криминал и корупција”, Институт за криминолошка и социолошка истраживања у Будви, јуна 2001.

- Beccaria Cesare: O zlocinama i kaznama, Logos, Split, 1984, str.119, prilagodeno spored Domagoj Sajter: Ekonomski aspekti stecaja i restrukturiranja u stecaju, Doktorska disertacija, Osijek, 2008.
- Белкин Р.С., Криминалистика: проблеми, тенденции, перспективи. От теории - к практике, прилагодено според Ангелески Методија: Криминалистика, криминалистичка тактика II, „Грал“ - Скопје, 2002.
- Бојациоски Димитар, Блажеска Олгица: Економика на претпријатие, Економски факултет, Скопје, 2003, второ преработено и дополнето издание.
- Bologna G. Jack, Lindquist J. Roberti: Fraud Auditing and Forensic Accounting,...on.uyn: page 47, Labor - Management Reporting and Disclosure Act, the Welfare-Pension Fund Act, Employee Retirement, прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011.
- Бошковиќ Миќо: Организовани криминалитет, први део, Криминолошки и криминалистички аспекти, Полициска академија, Београд, 1998.
- Бошковиќ Мило: Криминолошки лексикон, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, 1999.
- Брајановски Благоја, Дуковска Елизабета: Законот за трговски друштва, коментар, измените и дополнувањата на ЗТД, Закон за превземање на трговски друштва, Прилози, агенција „Академик“ Скопје, 2002.
- Брајановски Благоја, Беличанец Тито, Николовски Александар: Коментар на Законот за стечај, Скопје, 2007.
- Buckhoff Thomas: Forensic Audit vs. Financial Statement Audits,...op.cit., прилагодено според Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапрегења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011.
- Vanessa Finch: Corporate Insolvency Law, Perspectives and Principles, Cambridge, University press, The Edinburgh Building, Cambridge cb2 2ru, United Kingdom, 200 - Vlado Leko: Rjecnik bankarstva, Masmmedia, Zagreb, 1998.
- Weber Kristan: Privredni kriminal, Kriminalistik, 4 / 98.
- Velimirovik M.: Stecajno pravo, Simbol, Novi Sad, 2004.
- Велкова Татјана: Економскиот, поточно организираниот криминалитет во стечајните постапки, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2, 2-ри Август С-Штип, 2009.

- Велкоски, А., “Вештачење во областа на стопанскиот криминал при материјално - финансиското работење”, Безбедност бр.1 - 2, Скопје, 1996.
- Вељковиќ Д.,: Транзициона деструкција, Скопје, 2001.
- Веруш Ристо: Стопански деликти, Центар за образование на кадри за безбедност и општествена самозаштита, Скопје, 1980.
- Видиќ Милан: Улога и задатак вештака и вештачења, Удружење судских вештака, Београд.
- Витларов, Т., „Правните субјекти како субјект на казненото право”, МРКПК бр. 2, Скопје, 2006.
- Vlado Leko: Rjecnik bankarstva, Masmedia, Zagreb, 1998.
- Вујиќ Добрила: Менаџмент људским ресурсима и квалитет (људи – клуч квалитета и успеха), Београд, 2000.
- Водинелиќ Владо: Криминалистика, петто, измењено и проширено издање, Савремена администрација, Београд, 1984.
- Vodinelic V., Sto je predmet prometne kriminalistike?, Prirucnik, 2/1989.
- Водинелиќ Владо: Криминалистика, откривање и докажување, I том, Факултет за безбедност, Скопје, 1985.
- Водинелиќ, В., “Криминалистика”, откривање и докажување II том, Факултет за безбедност, Скопје, 1985.
- Водинелиќ, В., Криминалистичка тактика I, Скопје, 1995.
- Водинелиќ, В., „Криминалистичка операција”, Безбедност бр. 2, Скопје, 1992.
- Водинелиќ Владимир: Криминалистичка обрада фалсификата новца и исправа, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Београд, 1972.
- Graham David, Discovering Jabez Henry, Cross - border insolvency law in the 19th century, International Insolvency Review, Vol.10 No.2, 2001.
- Griffin W. Ricky: Fundamentals of Management, Houghton Mifflin Company, Boston, 1997.
- Danijel Fitzpatrik: Zastita interesa povjerilaca u stecajnom postupku, Beograd, 2008.
- Димитров Душко: Полициски информатори, теориски и практични проблеми, „Култура“ Скопје, 1995.
- Димовски Злате: Цел, форма и начини на реализација на информативен разговор како значајна оперативно – тактичка мерка, Годишник на полициската академија, Скопје, 2007 / 2008.

- Ѓорѓијовски Благоја: Менаџмент информациона системи, Економски факултет, Скопје, 1998.
- Ѓорѓијовски Благоја, Бојациоски Димитар: Теорија на организација, Економски факултет, Скопје, 2003.
- Ѓошиќ Миодраг. Криминалистичка обрада кривичних дела Примање и давање мита, „Савремена администрација“ Београд, 1971.
- Ѓошиќ Миодраг: криминалистичка обрада кривичних дела Проневере, „Савремена администрација“ Београд, 1972.
- Ѓошиќ Миодраг: Криминалистичка обрада фалсификата новца и исправа, „Савремена администрација“ Београд, 1972.
- Ѓурчески Љубомир: Криминолошки и кривично - правни аспекти на кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и нивната поврзаност со организираниот криминалитет, Графотранс, Скопје, 2011.
- Живковиќ М., Унчанин Р.: Економија предузеча, организација, принципи, пословање, привредни преглед, Београд, 1999.
- Економска криминалистика, коавторски труд Николоска Светлана, Арнаудовски Љупчо, Нанев Лазар, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, Скопје, 2008.
- Ефтимоски Димитар: Економија на развојот, Економски институт, Скопје, 2003.
- European Council Regulation (EC) No 1346 / 2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, Brussels, Official Journal of the European Communities L160 / 1, 30.06.2000 (Acts whose publication is obligatory),
- Зборник радова: Менаџмент и стратегии трансформације предузеча, Београд, 1997.
- Здружение на правници на Република Македонија: Водич за стечајот, УСАИД, Скопје, 2007.
- Здружение на правници на Република Македонија: Закон за трговски друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010.
- Здружение на правниците на Република Македонија: Деловно право, Издание за теорија и практика на правото, бр.21, Југореклам М График, Скопје, 2009.
- Здружение на правниците на Република Македонија: Деловно право, Издание за теорија и практика на правото, бр.10, Југореклам М График, Скопје, 2003.
- Здружение на правниците од стопанството на Република Македонија: стручно списание „Правник“ бр.123 / 124, Скопје, Јули / Август 2002.

- Здружение на правниците од стопанството на Република Македонија: стручно списание „Правник“ бр.161, Скопје, Септември 2005
- Здружение на правниците на Република Македонија: стручно списание „Правник“ бр.181, Скопје, Мај 2007.
- Здружение на правниците на Република Македонија: стручно списание „Правник“ бр.193, Скопје, Мај 2008.
- Здружение на правниците на Република Македонија: стручно списание „Правник“ бр.195 - 196, Скопје, Јули – Август 2008.
- Здружение на правници на Република Македонија: Закон за трговските друштва, интегрален текст, УСАИД, Проект за деловно опкружување, Скопје, 2010.
- Здружение на правниците од стопанството на Република Македонија: Стручно списание Правник, бр.161, Каневчев Методија: Кривична одговорност на правните лица, Скопје, Септември, 2005.
- Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, Арнаудовски Љупчо, Нанев Лазар, Никололоска Светлана: Економскиот криминалитет во Р.Македонија, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1, Скопје, 2009.
- Zerjav, S., Kriminalistika, Zagreb, 1986 g. str., 386, прилагодено според Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансиски криминалитет, Скопје, 2012.
- Јаблоков Н.П., Криминалистика, 3 - е издание, преработанно и дополнено, Московскиј государствениј универзитет имени МБ.Ломоносова, Јурист, 2005.
- Jelena Suput: Odgovornost pravnog lica za krivicna dela, Strani pravni zivot br.1 / 9, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2009.
- Кајзер, Г., “Криминологија”, Александрија, Скопје, 1995.
- Калајџиев Гордан: Кривичната постапка во Германија, Годишник на Факултетот за безбедност – Скопје, 2010.
- Калајџиев Гордан: Казнено процесно право, Скопје.
- Камбовски Владо, Безбедност бр.3, Скопје, 1992.
- Камбовски Владо: Организиран криминал, Скопје, 2005.
- Камбовски Владо, Тупанчески Никола: Казнено право, посебен дел, петто, изменето и дополнето издание, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2011.
- Камбовски В. Наумоски П., Корупцијата – најголемо општествено зло и закана за правната држава, Скопје, 2002.

- Камбовски Владо: Економски криминал во стечајот и стечајната постапка, Македонски ревија за казнено право и криминологија, бр.2, Скопје, 2009.
- Камбовски Владо: Кривична одговорност на правните лица, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.2 - 3, Скопје, 2008.
- Камбовски, В., „Казнено право” посебен дел - четврто дополнето издание, Просветно дело АД, Скопје, 2003.
- Каневчев, М., “Казнено - правна заштита во економските односи”, МРКПК бр. 4, Скопје, 1997.
- Каневчев Методија: Кривичен законик, интегрален текст: со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, ЈП „Службен весник на РМ, Скопје, 2005.
- Кожухаров Сашо: Менаџерска економија, трето изменето и дополнето издание, Европски универзитет, Скопје, 2005.
- Кралев Тодор: Основи на менаџментот, Центар за интернационален менаџмент, Скопје, 1995.
- Kokolj Mitar: Kratak osvrt na uslovljenost i pravce kretanja kriminalne politike na podrucjima posebno pogodzenim raspadom bivse zajednicke drzave, Univerzitet Sinergija, Pravni fakultet, Bijeljina, 2009.
- Korajlic Nedžad: Kriminalistička metodika, (krvni, seksualni, imovonski), Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2007.
- Костиќ Станко: Основи криминалистичке оперативе, први део, друго измењено и допуњено издање, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1982.
- Костиќ Станко: Криминалистичка оператива, оперативно обавештање, Виша школа унутрашних послова – Београд, 1984.
- Костовски Дејан: Закон за стечај, Правилници, професионални стандарди, Етички кодекс на стечајни управници, Коментар, УСАИД, Министерство за економија на Република Македонија, Скопје, 2007.
- Котески Марјан, Николовски Марјан: Методика на истражување на општиот криминалитет, Факултет за безбедност, Соларис принт, Скопје, 2008.
- Котески Марјан: Криминалистичка тактика II, авторизирани предавања, „Јофи - Скен,, Скопје, 2008.
- Крстески Јордан: Економски лексикон, „Самоуправна практика“ Скопје, 1986.
- Лабовиќ Миодраг: Власта корумпира: на епистемолошко, глобално - политичко и национално ниво: вистината за Македонија и неспроведување на квалитативно новата

предлог - национална стратегија против корупцијата и организираниот криминал, Де Гама, Скопје, 2006.

- Лабовиќ Миодраг, Николовски Марјан: Организиран криминал и корупција, Скопје, 2010.

- Larry Crumbley Forensic Accountants appearing in the literature.

- Majstorovic Damir: Stecajni kazneni djela, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.14, broj 2 / 2007, str.643 - 671.

- Mala enciklopedija prosveta, opsta enciklopedija, prvi deo, drugo izdanje, Beograd, 1971.

- Mala enciklopedija prosveta, opsta enciklopedija, drugi deo, drugo izdanje, Beograd, 1971.

- Манев П., „Воведувањето кривична одговорност за правните лица актуелна тема во Р. Македонија”, МРКК бр 1- 2, Скопје, 2002.

- Марковиќ, Т., Улога криминалистике – посебно вештачење у доказном праву социјалистичке државе, 13 мај, 9 / 1968, Београд, прилагодено според Ангелески Методија.

- Марковски, С., Недев, Б., Сметководство на менаџмент, Економски факултет, Скопје, 2003.

- Maslesa Ramo: Kriminalisticka strategija, Fakultet kriminalistickih nauka, Sarajevo / Pristina 2006, FSK / S – 16 / 06.

- Матеска Марика: Доказите и докажувањето на кривичните дела, Македонска ревија за казнено право и криминологија, НИП Нова Македонија, бр. 1 / 97.

- Матовски Никола: Новелата на ЗКП од 2004 година од гледна точка на полицијата, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2005 / 2006.

- Матовски Никола: Казнено – процесно право, општ дел 2 – ри Август, Штип, 2003.

- Milijevic Nedeljko: Prirucnik za stecajne upravnike, drugo izdanje, Vodic s dodacima za vodjenje predmeta likvidacije i reorganizacije, USAID FILE, ВиН, 2005.

- Милисављевиќ, М., Стратегиски менаџмент, Пословна школа мегатренд, Београд, 1996.

- Милутиновиќ М., Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1985.

- Milica Kokalovic - Voјovic: Osnov odgovornosti pravnih lica za krivicni dela, Institut za uporedno pravo, Strani pravni zivot br.2 / 2011, Beograd.

- Милошевиќ Бранка, Републичко тужилаштво РС, Тириќ Алма, Федерално тужилаштво Ф БиХ: Модул 3, Кривична област, Принципи кривичног поступка и истрага, Практична обука, Сарајево, 2009.

- Muncie John, McLaughlin Eugene: The problem of crime, Sage Publications in association with The Open University, 2nd, London, 2001.
- Муратбеговиќ Елмедин: Савремене криминалистичке теорије, Хрестоматија текстова, II циклус, Сарајево.
- Muratbegovic Elmedin: Kriminalisticka prognostika i prevencija, Hrestomatija, Sarajevo, 2010.
- Нанев Лазар: Криминолошки обележја на македонскиот економски криминалитет низ податоците на органите на казниот прогон, МРКПК, бр. 2 - 3, Скопје, 2008.
- Недков, М., и др., Право на друштвата, книга прва, Сигмапрес, Скопје, 2003.
- Николоска Светлана: Квалитативни измени и дополнувања на Кривичниот законик на Република Македонија, кај економскиот криминалитет (посебен осврт на кривични дела против службената должност), МРКПК, Скопје, 2006.
- Николоска Светлана: Предавања и презентации за стечаен криминалитет на втор циклус студии на Факултетот за безбедност – Скопје.
- Николоска Светлана: Презентација и предавања за економски криминалитет, МЕФК 2011, 1 - 3, Факултет за безбедност, Скопје.
- Николоска Светлана: Феноменолошки карактеристики на криминалитетот против службена должност, Годишник на полициската академија, Скопје, 2008.
- Николоска Светлана: Форензика и организирани облици економско - финансијско криминалитет, Зборник радова, Меѓународна конференција, Крагуевац, Септември, 2009.
- Николоска Светлана: Кривични дела против службената должност, криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008.
- Николоска Светлана: Методика на истражување на економско – финансискиот криминалитет, Скопје, 2012.
- Николоска Светлана: Финансиските истраги како предуслов за спречувањето на организираниот економско – финансиски криминал во Република Македонија, Годишник на Факултетот за безбедност, Скопје, 2010.
- Николоска Светлана, Џуклески Гоце: Финансиска контрола, 2 циклус, Методика на истражување на економско – финансиски криминал, Факултет за безбедност, Скопје.
- Николовска Ирена: Форензично сметководство, Информатор, бр.12, Агенција „Про Агенс“, Скопје, 2011.
- Novoselec Petar: Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.14, br.2 / 2007, Zagreb, 2007.

- Одделение за аналитика и документирање при СВР Велес.
- Обрадовиќ Сања: Привредни криминалитет, детекција и сузбијање, Мастер рад, Универзитет Сингидунум, Београд, 2011.
- Орловиќ Анте, Пајчиќ Матко: Полицијски извиди казнених дјела господарског криминалитета, Хрватски лјетопис за казнено право и праксу (Загреб), вол.14, бр.2 / 2007.
- Paul A.Samuelson: Readings in economics, Sixth edition, prevod, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1975.
- Пауновиќ М.: Вештачење код привредних деликата, Загреб, 1961 година, прилагодено според Николоска Светлана: Кривични дела против службена должност, Криминолошко – криминалистички аспекти, Графотранс, Скопје, 2008.
- Papaz Dragutin: Privredna kriminalistika, Zagreb, 1986.
- Петковиќ Мирјана и др.: Организација, теорије, дизајн, промене, друго издање, Економски факултет, Београд, 2003.
- Периќ Владо: Како се прикупљају и проверавају обавјештења о кривичним дјелатама за која се гони по службеној дужности „Савремена администрација“ Београд, 1971.
- Периќ Владо: Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности, РО „Информатор“, Загреб, 1987.
- Петковиќ Александар: Шта је заиста форензичко рачуноводство, Зборник радова, VI конгрес, Финансиско извјештавање у функцији унапређења пословног амбијента у Црној Гори, Бечиќи, 2011.
- Петровиќ Б.: Кривична одговорност правних лица, Београд, 1983.
- Petrovic Andra: Kriminalisticka metodika, Visa skola untrasnjih poslova – Beograd, 1981.
- Пихлер Станко: Ка савременој концепции економског криминалитета, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Институт за социјолошка и криминолошка истраживања, Београд, 1993.
- Поповски Васил: Влијание на организациската култура врз деловноста на претпријатијата, Економски институт, Скопје, 2003.
- Поповска Златка. Системи Управување Економија, прво издание, Скопје, 1995.
- Ракичевиќ Габриела: Менаџмент на човечки ресурси, Факултет за туризам и угостителство, Охрид, 2007.
- Recommendation R (81) 12 on Economic Crime, adopted by the Committee of Ministers on 25 June, 1981.

- Report of the A.Korney General Benjamin R. Civilett: National Priorities for the investigation and Prosecution of White Collar Crime V.S. Department of Justice - Washington D.C., 1980.
- Ристова Милка: Кривична одговорност за предизвикување стечај, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1 - 2, „Југореклам“, Скопје, 2000.
- С. Камиловиц: Организација кадровских процеса, Београд, 2000.
- Савиќ Зоран, Кушиќ Игор: Посебне истражне радње и људских права, Безбедност – Полиција – Граѓани бр.3 – 4, Бања Лука, 2011.
- Симоновиќ Бранислав: Стратешки пристап криминалистичке полиције у контроли криминала, Криминалистичко форензичка истраживања, Волумен 4, Број 1, Октобар 2011.
- Симоновиќ М.: Упознавање личности учioniоца кривичног дела, Безбедност, бр.4 / 1987, Београд.
- Sutherland H. Edwin: White Collar Crime, Druden, New York, 1949, citirano prema Milos Milutinovic: Kriminologija sa osnovima kriminalne politike i penologije, Savremen administracija, Beograd, 1973.
- Синиша Спасов: Производствен менаџмент, Економски факултет, Скопје, 1998, второ издание.
- Симоновиќ Бранислав: Улогата на полицијата во превенција на криминалот на ниво на локална заедница, Годишник на Факултетот за безбедност, Скопје, 2001.
- Симоновиќ Бранислав: Стратешки пристап криминалистичке полиције у контроли криминала, Криминалистичко форензичка истраживања, Волумен 4, Број 1, Октобар 2011, стр.27 - 41.
- Симонческа Лидија: Основи на менаџмент, Факултет за туризам и организациони науки, Охрид, 2006.
- Славевски Трајко: Приватизација, пазар, држава, Скопје, 1997.
- Сламков Ѓорѓи: Казнено право, општ дел, Европски универзитет, Скопје, 2008.
- Стефановска Весна: Превенција на криминалитет, предавања, Факултет за безбедност Скопје, семестар 3, 2011.
- Стефановска Весна: Водич за предметната програма за Превенција на криминалитетот, Факултет за безбедност Скопје, Катедра за кривично - правни и криминалошки науки, 3 семестар, 2011.
- Стојанов Иванчо: Востановена кривична одговорност на правните лица, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2005 / 06 година.

- Стојановски, Т., Полицијата во демократското општество, Скопје, 1997.
- Стратегија за превенција 2009 - 2011, Потпрограма - превенција во областа на економскиот криминал, МВР на РМ, Скопје, 2008.
- Тасева Слаѓана: Перење пари, Скопје, Дата Понс, 2003.
- Тасева Слаѓана: Развојот на правната и институционалната рамка за сузбивање на организираниот криминал во Република Македонија, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2007 / 2008.
- Тајчи Ноел: Управување со стратешки промени, Скај, Скопје, 1994.
- Тодоров Тодор, Топалоска Марина: Менаџмент и менаџери, Европски универзитет, Скопје, 2007.
- Трпковски Драган: Јавното обвинителство и функцијата на кривично гонење, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр.1 - 2, Југореклам, Скопје, 2000.
- Трипуноски Мирко: Економика, принципи и анализи, Прв приватен универзитет - ФОН, Скопје, 2008.
- Трипуноски Мирко: Меѓународни економски односи, Современи тенденции, второ издание, Прв приватен универзитет – ФОН, Скопје, 2008.
- Тупанчески Никола: Организиран криминалитет - прибирање и презентирање на доказите, Едиција - Организиран криминал, Темпус, Скопје, 2002.
- Узунов Никола, Георгиев Ангел, Недановски Пеце: Применета Економија, Економски факултет, Скопје, 2003.
- Узунов Никола, Костовска Љубица: Современите економски системи, Економски факултет, Скопје, 2000.
- Фатиќ Александар, Кораќ Срѓан, Булатовиќ Александра: Етички стандарди за криминалистичко – обавештајни рад, Центар за безбедносне студии, Београд, 2011.
- Фулмер Роберт: Новиот менаџмент, превод Антонија Никифоровска, Скај, Скопје, прв дел, 1984.
- Fikreta Bahtijarević - Šiber, Pere Sikavica: Leksikon Menadzmenta, Masmedia, Zagreb, 2001.
- Cheryl W. Gray, and Associates, Evolving Legal Frameworks for Private Sektor Development in Central and Eastern Europe, World Bank Discussion Paper No.209, Washington, D.C., 1993.
- Charles J. Tabb: The Law of Bankruptcy, The Foundation Press, inc, New York, 1997.

- Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, Official Journal L 160, 2000.
- Council of Europe, Focus on the threat of economic crime, situation report 2005.
- Цуклески Гоце: Криминалистичка контрола и обработка на кривичното дело даночно затајување, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право, Безбедност, бр.3, Скопје, 1995.
- Цуклески Гоце: Тактичкиот начин – елемент на криминалистичката тактика, Безбедност, бр.3, Скопје.
- Цуклески Гоце: Даночно затајување, НИП „Гурѓа“ Скопје, 1998.
- Цуклески, Г., „Прирачник за соработничка мрежа“, Скопје, 2005.
- Цуклески Гоце: Тактички правила при собирање потребни известувања од граѓани, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2005 / 2006.
- Цуклески Гоце: Планирање и проверување на криминалистичките верзии кај економските деликти, Годишник на Факултетот за безбедност - Скопје, 2010.
- Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, Скопје, 2007.
- Цуклески Гоце, Николоска Светлана: Економска криминалистика, второ дополнето издание, График Мак Принт, Скопје, 2008.
- Цуклески Гоце: Вовед во криминалистика, трето изменето и дополнето издание, Соларис принт, Скопје, 2009.
- Sarinic Josip: Правно - ekonomski leksikon, skolska knjiga, Zagreb, 1977.
- Шуклев Бобек, Дракулевски Љубомир: Менаџмент лексикон, ЗУС, Скопје, 1993.
- Шуклев Бобек, Дракулевски Љубомир: Стратегиски менаџмент, Економски факултет, Скопје, 2001, второ изменето и проширено издание.
- Шуклев Бобек: Деловно планирање, Економски факултет, Скопје, 1997.
- Шуклев Бобек: Менаџмент, шесто издание, Економски факултет, Скопје, 2010.
- Шуклев Бобек: Менаџмент на мал бизнис, Економски факултет, Скопје, четврто издание, 2006.

УСТАВ, ЗАКОНИ И ПОДЗАКОНСКИ АКТИ

- Устав на РМ, НИП „Магазин 21“ Скопје, 1991.
- Устав на Република Македонија, полициски прирачник „Правни изданија“ книга #1, Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, ОБСЕ, Скопје, 2003.

- Закон за внатрешни работи, Правилник за вршење на работите на Министерството за внатрешни работи, Полициски прирачник „Правни изданија“ книга #2, Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, ОБСЕ, Скопје, 2003.
- Закон за Јавно обвинителство, Службен весник на Република Македонија бр.150 / 07.
- Закон за кривична постапка, Полициски прирачник „Правни изданија“ книга #4, Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, ОБСЕ, Скопје, 2003.
- Закон за кривична постапка, (Службен весник на Република Македонија бр.15 / 97, 44 / 02, и 74 / 04).
- Закон за кривична постапка, Службен весник на РМ бр.15 / 05.
- Закон за финансиска полиција, (Службен весник на Република Македонија бр.55 / 02).
- Закон за претпријатија, Службен лист на СФРЈ бр.77 / 88, законот е повеќе пати менуван и дополнуван и измените и дополнувањата се објавени во Службен лист бр.40 / 89, 46 / 90 и 61 / 90.
- Закон за присилно порамнување, стечај и ликвидација, Службен лист на СФРЈ бр.84 / 89.
- Закон за стечај со измени и дополнувања, Службен весник на Република Македонија бр.55 / 97, 53 / 2000, 37 / 2002, 17 / 2004, 34 / 06 и 126 / 06.
- Закон за ревизија, Службен весник на Република Македонија бр.65 / 97, 27 / 2000, 31 / 2001, 30 / 2002.
- Законот за платниот промет, Службен весник на РМ бр.32 / 01, 50 / 01, 52 / 01, 103 / 01, 37 / 02, 41 / 02, 61 / 02, 42 / 03 и 13 / 06.
- Закон за кривична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.150 / 2010.
- Закон за полиција, Службен весник на Република Македонија бр.114 / 2006.
- Закон за трговски друштва, Службен весник на Република Македонија бр.28 / 96.
- Закон за трговски друштва со измени и дополнувања, Службен весник на Република Македонија бр. 28 / 96, 6 / 2002, 58 / 2002 и 28 / 2004.
- Закон за парнична постапка, Службен весник на Република Македонија бр.79 / 05.
- ЈП „Службен весник на РМ: Закон за кривична постапка и Закон за извршување на санкциите, редакциски пречистани текстови, Скопје, 2004.
- Закон за Јавен правобранител, Службен весник на Република Македонија бр.47 / 97.
- Закон за измени и дополнување на Кривичниот законик на РМ Службен весник на РМ, бр.114 / 09.
- Законот за спречување на корупцијата, Службен весник на Република Македонија бр. 28 / 02 и 46 / 04.

- Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivicna dela, Sluzbeni glasnik RS br.97 / 2008.
- Zakon o stečaju, Sluzbeni glasnik RS br.104 / 09.
- Zakon o trgovackim drustvama, Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“ broj 111 / 93, 34 / 99, 52 / 00 – Odluka USRH, 118 / 03, 107 / 07, 146 / 08, 137 / 09, 152 / 11 (pročišćeni tekst) i 111 / 12.
- Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine br.151 / 03, 110 / 07, 45 / 11.
- Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivicna djela, Sluzbeni list Republike Crne Gore, br.02 / 07 i 13/07.
- Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS ST.59 / 99, 12 / 2000, 50 / 04, 65 / 08.
- Кривичен законик, Службен весник на Република Македонија бр.37 / 96 и 19 / 04.
- Krivicni zakonik R.Srbije, Sluzbeni glasnik RS br.85 / 2005, 88 / 2005 - ispr., 107 / 2005 - ispr., 72 / 2009 i 111 / 2009.
- Krivicni zakon Federacije B i H, Sluzbene novine FBiH br.43 / 98, 2 / 99, 15 / 99, 29 / 00, 59 / 02 i 36 / 03 od 01.08.2003.
- Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br. 110 / 97, 27 / 98 – ispravak, 50 / 00, 129 / 00, 51 / 01, 111 / 03, 190 / 03, 105 / 04, 84 / 05, 71 / 06, 110 / 07, 152 / 08 i 57 / 11).
- Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br.125 / 2011.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list R.Slovenije st.63 / 94, 70 / 94 - popravek, 23 / 99, 40 / 04, 95 / 04 in 55 / 08 z dne 4.6.2008.
- Krivicni zakon Republike Crne Gore, Sluzbeni list RCG br.70 / 2003, 13 / 2004, 47 / 2006, i Sluzbeni list CG br. 40 / 2008, 25 / 2010.
- Кривичен законик на РМ, Службен весник на РМ бр.37 / 96, 80 / 99, 4 / 2002, 43 / 2003, 19 / 2004, 81 / 2005, 60 / 06, 73 / 06, 7 / 2008, 139 / 2008, 114 / 2009.
- Кривичен законик, Полициски прирачник „Правни изданија“ книга #3, Министерство за внатрешни работи на Република Македонија, ОБСЕ, Скопје, 2003.
- Правилник за форма и содржина на легитимација на стечајниот управник, Службен весник на Република Македонија, бр.119 / 06.
- Правилник за вршење на работите на Министерството за внатрешни работи на Р.Македонија, Полициски прирачник, Правни изданија, Книга 2, Организација за безбедност и соработка во Европа, Скопје, 2003.

- Прирачник за Закон за кривична постапка, МВР на РМ, Центар за обука, ОСЦЕ, Скопје, Јануари 2012.
- Прирачник - Инспектор за превенција, Модул 1, Organization for Security and Cooperation in Europe, Spillover monitor, Mission to Skopje, 2008.
- Проевски, Ј., „Кривичен законик”, објаснувања и коментари, Академик, Скопје 1998.
- Закон за следење на комуникации, Службен весник на Република Македонија бр.121 / 2006 и бр.110 / 2008.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

- <http://fb.uklo.edu.mk/Nikoloska/MEFK%20vtor%20ciklus.pdf>.
- <http://www.fb.uklo.edu.mk/ProfDok/Поим и појавни облици на Економско – финансиски криминал.doc>. i <http://www.scribd.com/doc/71021829/Поим-и-појавни-облици-на-Економско-финансиски-криминал>.
- <http://www.worldbank.org/>.
- <http://www.ebrd.com>
- <http://www.forenzickarevizija.rs/forenzicko-racunovodstvo.pdf>.
- http://cs5937.userapi.com/u11728334/docs/ea4cf9d70b1e/Edward_I_Altman_Corporate_Financial_Distress.pdf.
- http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Ambroz.pdf.
- http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/Sajter_Disertacija.pdf.
- www.mvr.gov.mk.
- www.bh-pravnici.com, Krivichno procesno pravo, skripta do tuzilastva.
- www.mk.wikipedia.org/wiki/Sui_generis.
- http://www.itvestak.org.rs/ziteh_04/radovi/ziteh-31.pdf.
- <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/iir.88/abstract>.
- <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:160:0001:001:en:PDF>.
- <http://paragraf.rs/propisi>.
- <http://prvisud.rs/downloads/propisi/zakonostecaju.pdf>.
- <http://www.poslovni-savjetnik.com/propisi/trgovacka-drustva-opci-dio/zakon-o-trgovackim-drustvima-urednicki-procisceni-tekst-nn-br1111>.
- <http://www.zakon.hr/z/110/Zakon-o-odgovornosti-pravnih-osoba-za-kaznena-djela>.
- <http://www.libgen.info/view.php?id=159882>.

- <http://www.poslodavci.org/doc/Zakoni/krivicni%20propisi/Zakon%20o%20odgovornosti%20pravnih%20lica%20za%20krivicna%20djela.pdf>.
- http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2992/Zakon_o_odgovornosti_pravni_h_oseb_za_kazniva_dejanja_-_neuradno_precisceno_besedilo_ZOPOKD-NPB2.
- http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html.
- http://www.oss.ba/dokumenti/Krivicni_zakon_FBIH.pdf.
- www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon.
- <http://cadial.hidra.hr/searchdoc.php?query=%22Zakon+o+autorskom+pravu%22&searchTitle=on&resultdetails=basic&lang=hr&resultoffset=0&annotate=on&bid=QQRf6ftdvOiMAzxLf5015g%3D%3D>.
- <http://webapps01.un.org/vawdatabaseuploads/Criminal%20Code%202008>.
- <http://www.ziks.me/userfiles/Krivicni%20zakonik%202010.pdf>.
- <http://www.bus.Isu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/forensic.htm>.
- http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/07Majstorovic.pdf.
- http://www.rs.cest.gov.ba/USAID/prirucnici/prirucnik_za_stecajne_upravnike/loc/files/Prirucnik%20za%20stecajne%20upravnike.pdf.
- <http://www.comparativelaw.info/spz20112.pdf>.
- <http://search.fastaddressbar.com/web.php?s=Novoselec+P.+Aktualni+problemi+hrvatskog+gospodarskog+kaznenog+prava+Hrvatski+ljetopis+za+kazneno+pravo+i+praksu%2C+vol.14+br.2%2F2007&fid=65017>.
- http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/09Orlovic.pdf.
- http://books.google.mk/books?id=A8X3wrex5xAC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22John+Muncie%22&source=bl&ots=hIJZJcDCM&sig=hESBw8uYvfr_CuZ2_m5rph3Zw&hl=mk&sa=X&ei=oNKCULmjO9P54QSluoEg&ved=0CEgQuwUwBA#v=onepage&q&f=false.
- <http://www.fknbih.edu/LinkClick.aspx?fileticket=1DK1AX5yAXA=&tabid=65&mid=452&language=en-US>.
- http://iakbl.com/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=34.
- <http://www.cbs-css.org/knjige/95-knjige-cbs/283-eticki-standardi-za-kriminalisticko-obavestajni-rad>.
- <http://Macedonia.usaid.gov>.
- <http://www.finance.gov.mk/node/103>.
- <http://www.forensicaccounting.com/>.

- <http://aei.pitt.edu/2840/01/070>, čl.1 st.1 od Evropskata konvencija za stecajni postapki.
- <http://aei.pitt.edu/2840/01/070>.
- <http://hjp.srce.hr/>.
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/bankrot>.
- <http://www.mla.org.mk>.
- <http://www.moris.com.mk/2013/krivicna-prijava-protiv-zloupotreba-na-sluzbenata-dolznos/>.
- <http://www.scribd.com/doc/46232356/Recnik-pravnih-termina>.
- www.stat.gov.mk.
- <http://www.scribd.com/doc/113140419/Nedzad-Korajlic-Kriminalisticka-Metodika>.
- http://search.mywebsearch.com/mywebsearch/GGmain.jhtml?id=ZCfox000&ptb=W6kMcDpOC_WMh.yL8b4Yug&ind=2010030913&ptnrS=ZCfox000&si=&n=77cea341&psa=&st=kwd&searchfor=modul+3+krivicna+oblast+prakticna+obuka+sarajevo+2008.
- www.ujp.gov.mk.
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%BO>.
- <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/prilozi-saradnika/otkrivanje-falsifikovanih-potpisa/>.
- <http://www.limbo.mk/http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=10546&mid=1367&tabId=358&tabindex=0>.
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000R1346:EN:HTML>.
- www.law.msu.edu.

П Р И Л О З И

Прилог 1. Анкетен прашалник за стечајни работници

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК (Стечајни работници)

Пол: М Ж

Возраст: до 30 год. 30-40 год. над 40 год.

Образование: а) средно образование
 б) вишо образование
 в) високо образование
 г) повисоко образование (м-р, д-р)

Националност: _____

Место на живеење: _____

Работен стаж : _____

УПАТСТВО:

Ве молиме внимателно прочитајте го секое прашање и дадете одговор кој најмногу кореспондира со Вашето мислење, согласување или несогласување со зададените тврдења.

Напоменуваме дека не постојат точни и неточни одговори.

Напомена: Анкетирањето е **анонимно**. Ве молиме за целосни и искрени одговори.

Резултатите ќе се користат исклучиво за **научни цели**. Истражувањето има за цел да ги проучи карактеристиките на вршењето на стечајни казнени дела од страна на сторителите на стечаен криминалитет, заради изградба на ефикасен модел за нивно детектирање и донесување предлози за превенција и сузбивање.

Анкетираниот дава еден одговор на поставените прашања.

Ви благодариме на соработката!

Прилог бр. 1

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. „КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ,, - БИТОЛА

ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ – СКОПЈЕ

„СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ (Криминалистички и кривично - правни аспекти)“

I. Општи прашања за стечајот

1. Дали Вие сте биле жртва на стечај?

- а) да
- б) не

2. Во кој период е отворена стечајна постапка во претпријатието во кое работевте?

- а) 1991-1998
- б) 1999-2006
- в) 2007-2011

3. По чие барање е отворена стечајна постапка во Вашето претпријатие?

- а) доверител
- б) УЈП
- в) Фонд за пензиско и инвалидско осигурување
- г) друг државен орган (Ве молам наведете кој) _____

4. Дали сметате дека лошото раководење на директорот и неговиот тим се причина за стечајот на претпријатието во кое работевте?

- а) да
- б) не

5. Дали знаете што е стечаен криминал?

ДА НЕ

5.1. Ако, ДА, Ве молам рангирајте ги со броеви според зачестеноста (1,2,3...)?

- _) измама и изигрување на вработени
- _) оштетување на доверители
- _) злоупотреба на службената положба од страна на директорот, стечајниот управник и стечајниот судија
- _) друго (Ве молам наведете која) _____

6. Кои според Вас се лицата кои најчесто го вршат стечајниот криминалитет?

- а) директорот и неговите најблиски соработници
- б) стечајниот управник
- в) стечајниот судија
- г) други лица (Ве молам наведете кои) _____

7. Колку во Вашето место на живеење е актуелен стечајниот криминал?

- а) премногу
- б) многу
- в) малку
- г) не е актуелен

II. Прашања поврзани со стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка

1. Поради која причина најчесто е предизвикан стечајот во претпријатието во кое работевте?

- а) неспособност за плаќање на претпријатието
- б) намерен стечај од органот на управување
- в) несовесно работење на директорот и неговиот тим
- г) лажен стечај
- д) нешто друго (Ве молам наведете што) _____

2. Кои според Вас се лицата кои најчесто го извршуваат стечајниот криминалитет пред отварањето на стечајната постапка во Вашето претпријатие?

- а) генералниот директор
- б) одборот на директори
- в) останати членови во менаџерскиот тим

3. Од кого беше извршуван стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка?

- а) од страна на организирани групи
- б) од страна на поединци, со поединечни криминални акти

4. Според Вашето мислење, на кој начин најчесто се извршуваше стечајниот криминалитет во претпријатието во кое работевте пред отварањето на стечајната постапка?

- а) со неисплаќање на обврските спрема вработените
- б) со изигрување и неисплаќање на доверителите
- в) со намерно обезвреднување на вредноста на претпријатието
- г) друг начин (Ве молам наведете кој) _____

5. Дали во претпријатието во кое работевте, е предизвикан намерен стечај од страна на директорот и неговиот тим, заради обезвреднување на имотот и негово откупување по ниски цени?

- а) да
- б) не

6. Дали директорот и неговиот тим, составуваа лажни договори заради намерно предизвикување на стечај на претпријатието во кое работевте?

- а) да
- б) не

7. На кој начин најчесто беше предизвикан намерниот стечај на претпријатието од менаџерскиот тим?

- а) со лажна продажба на имотот или негов дел
 - б) со неразумно трошење и отуѓување на подвижни и неподвижни предмети по ниски цени
 - в) склучување или обновување на договори со фирми неспособни за плаќање
 - г) нешто друго (Ве молам наведете што) _____
-
-

III. Прашања поврзани со стечајниот криминалитет по отварањето на стечајната постапка

1. Дали во претпријатието во кое работевте имаше криминал во водењето на стечајната постапка?

- а) да
- б) не

2. На кој начин најчесто се извршуваше криминалот во стечајната постапка на Вашето претпријатие?

- а) преку незаконска продажба на делови од имотот
- б) преку договорени лицитации
- в) продажба на подвижни предмети со лично договарање
- г) избегнување на обврски спрема доверителите и државата
- д) нешто друго (Ве молам наведете што) _____

3. Дали за одредени криминални однесувања се согледуваше поврзаност помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија?

- а) да
- б) не

4. Дали стечајниот управник работеше спротивно на законските прописи во стечајната постапка на претпријатието во кое работевте?

- а) да
- б) не

5. Дали сте пријавиле криминал во стечајна постапка?

- а) да
- б) не

6. На кој начин најчесто е извршена пријава на криминал во стечајна постапка во Вашето претпријатие?

- а) преку пријава од група вработени
- б) преку анонимна пријава
- в) на други начини (Ве молам наведете кои) _____

7. Дали со стечајната постапка во Вашето претпријатие е поведена и кривична постапка?

- а) да
- б) не

8. За кое кривично дело најчесто е покрената кривична постапка, поради криминал во стечајната постапка?

Ве молам рангирајте ги со броеви според нивната зачестеност (1,2,3...)?

- Злоупотреба на службена положба и овластувања
- Оштетување или повластување на доверители
- Даночно затајување
- Фалсификување или уништување на деловна документација
- други кривични дела (Ве молам наведете кои) _____

9. Дали имаше збогатување на стечајниот управник или стечајниот судија?

- а) да
- б) не

10. Најчесто преку што се согледуваше збогатувањето на стечајниот управник или стечајниот судија?

- а) купување нов автомобил
- б) луксузни патувања во други држави
- в) купување недвижен имот (стан, куќа, викендица и сл.)
- г) нешто друго (Ве молам наведете што) _____

11. Дали сметате дека државата преку активностите на полицијата, јавното обвинителство и судовите дава адекватен, навремен и неопходен одговор за сузбивање на стечајниот криминалитет?

- а) да
- б) не

11.1. Објаснете зошто се одлучивте за тој одговор _____

12. Ве молам, дајте Ваши предлози, сугестии и размислувања по однос на прашалникот и истражувањето, поврзано со стечајниот криминалитет во нашата земја? _____

(Ве молам проверете дали одговоривте на сите прашања)

БЛАГОДАРАМ НА СОРАБОТКАТА

Прилог бр.2 Анкетен прашалник за полициски службеници

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК (Полициски службеници)

Пол:	М	Ж	
Возраст:	до 30 год.	30-40 год.	над 40 год.
Образование:	а) средно образование б) вишо образование в) високо образование г) повисоко образование (м-р, д-р)		
Националност:	_____		
Место на живеење:	_____		
Работен стаж :	_____		
Работно искуство со економски (стечаен) криминал:	_____		

УПАТСТВО:

Ве молиме внимателно прочитајте го секое прашање и дадете одговор кој најмногу кореспондира со Вашето мислење, согласување или несогласување со зададените тврдења. Напоменуваме дека не постојат точни и неточни одговори.

Напомена: Анкетирањето е **анонимно**. Ве молиме за целосни и искрени одговори. Резултатите ќе се користат исклучиво за **научни цели**. Истражувањето има за цел да ги проучи карактеристиките на вршењето на стечајни казнени дела од страна на сторителите на стечаен криминалитет, заради изградба на ефикасен модел за нивно детектирање и донесување предлози за превенција и сузбивање.

Анкетирањето дава еден одговор на поставените прашања.

Ви благодариме на соработката!

Прилог бр. 2

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. „КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ,, - БИТОЛА

ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ – СКОПЈЕ

„СТЕЧАЕН КРИМИНАЛИТЕТ (Криминалистички и кривично - правни аспекти)“

I. Општи прашања за полициските службеници

1. Колку време работите во областа на сузбивање на организираниот криминалитет?

- а) од 1 до 5г.
- б) од 5 до 10г.
- в) од 10 до 15г.
- г) над 15г.

2. Дали сте расветлувале случаи на стечаен криминалитет?

- а) да
- б) не

2.1. Ако, ДА колку случаи на стечаен криминалитет имате расветлено?

- а) од 1 до 3
- б) од 3 до 10
- в) над 10 случаи

3. Дали сте имале специјализирана обука за попречување и сузбивање на стечаен криминалитет?

- а) да
- б) не

4. Наведете ги кривичните дела од областа на стечајниот криминалитет кои се најчесто застапени работењето во Вашиот Сектор?

Ве молам рангирајте ги со броеви според нивната зачестеност (1,2,3...)?

- Лажен стечај
 - Предизвикување стечај со несовесно работење
 - Злоупотреба на постапката стечај
 - Оштетување или повластување на доверители
 - Злоупотреба на службена положба и овластувања
 - Фалсификување
 - Даночно затајување
 - други кривични дела (Ве молам наведете кои) _____
-

5. На кој начин најчесто сте дознале за постоење на стечаен криминалитет?

- а) преку анонимна дојава
 - б) преку пријава од акционери
 - в) преку сознанија од други инспекциски органи
 - г) на други начини (Ве молам наведете кои) _____
-

б) Каква е структурата на извршители на стечајниот криминалитет кој сте го расветлувале?

- а) само мажи
- б) само жени
- в) мешан состав (мажи и жени)

7. На какво ниво е Вашата соработка со службениците од ОЈО (Основното јавно обвинителство) во криминалистичката обработка?

- а) високо
- б) средно
- в) ниско

7.1. Ве молам, објаснете зошто се одлучивте за тој одговор _____

7.2. Наведете Ваши предлози за подигнување на нивото на соработка на МВР со ОЈО (Основно јавно обвинителство) _____

8. Според Вас, кои се најчестите причини за појава на стечајниот криминалитет? Ве молам рангирајте ги со броеви според нивната зачестеност (1,2,3...)?

- недоречености во законската регулатива
- криминална приватизација
- криминогеното однесување на менаџерската структура
- дискрециони овластувања
- нефункционирање на институциите на системот
- алчноста за збогатување
- други причини (Ве молам наведете кои) _____

II. Посебни прашања за полициски службеници поврзани со стечајниот криминалитет

1. На какво ниво во Вашиот Сектор е степенот на дознавање и детектирање на криминалитет кој предизвикува стечај во трговските друштва?

- а) високо
- б) средно
- в) ниско

2. На какво ниво во Вашиот Сектор е степенот на дознавање и детектирање на стечајниот криминалитет во отворената стечајна постапка?

- а) високо
- б) средно
- в) ниско

3. Дали во криминалистичката дејност, врз основа на почетни индиции за стечаен криминалитет, сте спровеле криминалистичка контрола во трговското друштво?

- а) да

б) не

4. Дали сте воделе криминалистичка обработка за стечаен криминалитет?

а) да

б) не

5. Како најчесто се добиени сознанијата за стечајниот криминалитет?

а) по оперативен пат

б) по пријава

в) на друг начин (Ве молам наведете го) _____

6. Дали имаше инкриминирани однесувања помеѓу стечајниот управник и стечајниот судија во детектираниот стечаен криминалитет во трговското друштво?

а) да

б) не

6.1. Ако ДА, Ве молам објаснете како тие беа манифестирани? _____

7. Дали е запазена законската процедура за отварање на стечајната постапка?

а) да

б) не

8. Од кого најчесто е злоупотребена стечајната постапка?

а) стечаен управник

б) стечаен судија

в) други учесници во стечајната постапка (Ве молам наведете кои) _____

9. Дали во откриениот стечаен криминалитет имаше фалсификувано или уништено деловна документација?

а) да

б) не

9.1. Ако ДА, Ве молам наведете го начинот (modus operandi) на извршување _____

10. Колку кривични пријави имате поднесено до ОЈО (Основното јавно обвинителство) за стечаен криминалитет?

а) 0-5

б) 5-10

в) над 10

11. Кои кривични дела се најзастапени во стечајниот криминалитет, кој Вие сте ги расветлувале и документирале?

Ве молам рангирајте ги со броеви според нивната зачестеност (1,2,3...)?

Лажен стечај

Предизвикување стечај со несовесно работење

-) Злоупотреба на постапката стечај
 -) Оштетување или повластување на доверители
 -) Злоупотреба на службена положба и овластувања
 -) Фалсификување
 -) Даночно затајување
 -) други кривични дела _____
-

12. Дали во расветлување на стечајниот криминалитет сте побарале помош од Одделот за организиран и сериозен криминал при МВР на РМ?

- а) секогаш
- б) понекогаш
- в) никогаш

13. Според Вас, на кое ниво е едуцираноста и обученоста на полициските службеници во МВР на РМ, за успешно справување и сузбивање на стечајниот криминалитет?

- а) високо
- б) средно
- в) ниско

13.1 Ве молам, објаснете зошто се одлучивте за тој одговор _____

13.2. Наведете Ваши предлози за подигнување на нивото на едуцираност и обученост на полициските службеници _____

14. Со кои проблеми најчесто сте се сретнале во криминалистичката дејност за добивање и документирање на сознанија за стечајниот криминалитет?

Ве молам рангирајте ги со броеви според нивната зачестеност (1,2,3...)?

-) немање оперативни позици
-) некооперативност на вработени, поради страв од одмазда
-) корупција во државни органи
-) нецелосни материјални докази
-) друго (Ве молам наведете што) _____

14.1. Наведете предлог мерки за надминување на проблемите и подобрување на оперативното работење _____

15. Дали при расветлување на поголеми случаи на стечаен криминалитет имавте соработка со Јавниот обвинител?

- а) секогаш
- б) понекогаш
- в) никогаш

16. Какво е нивото на соработка помеѓу МВР и ЈО (Јавното обвинителство) во предистражната постапка?

- а) високо
- б) средно
- в) ниско

17. Според Вашето мислење, во која насока во иднина треба да се одвиваат активностите на органите надлежни за спречување и сузбивање на стечајниот криминалитет, заради поголема ефикасност и успешност во постапувањето?

- а) Како досега, МВР да детектира, документира и поднесува кривична пријава до ЈО (Јавното обвинителство)
- б) ЈО (Јавното обвинителство) во поголемите случаи на стечаен криминал, да ја земе примарната улога и да го насочува МВР во неговото постапување и документирање на случајот
- в) ЈО (Јавното обвинителство) секогаш да ја има примарната улога
- г) заеднички да дејствуваат во сите фази на предистражната и истражната постапка

18. Знаете ли со каква казна се осудени сторителите на стечаен криминалитет?

- а) да
- б) не

Ако ДА, Ве молам одговорете на каква казна се осудени?

- а) парична казна
- б) условна осуда
- в) казна затвор
- г) останато (Ве молам наведете ги кои) _____

19. Ве молам, дајте Ваши предлози, сугестии и размислувања по однос на прашалникот и истражувањето, поврзано со стечајниот криминалитет во нашата земја? _____

(Ве молам проверете дали одговоривте на сите прашања)

БЛАГОДАРАМ НА СОРАБОТКАТА